http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 9 of 711

۱۷۱۰

بسم الله الرحمن الرحیم

نادرافغان

جلد اول

که مشتمل بر اجمال حیاتِ اعلیحضرت محمد نادرشاه از ولادت

تا بدو سلطنت میباشد

مؤلف : برهان الدین کشکی

Ketabton.com

در مطبع سنگی ریاست عمومی مطابع کابل طبع شد

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 10 of 711

اِهدا

این کتاب مفید که دارای معلومات نافعه و آثار مهمه و از جملهٔ مفاخر تاریخی و مشتمل بر اجمال حیات پر افتخار شهریار استقلال و نجات بخش افغانستان اعلیحضرت (محمد نادر شاه غازی)، از تاریخ ولادت با سعادت شان الی فتح کابل و نجات وطن است و من آنرا خبر امد و مطبوعات وطنی و خارجی و اسناد مهمهٔ رسمی (که خوشبختانه در هنگام مدیریت خویش در اخبار اتحاد مشرقی، و اخبار حقیقت کابل و تصدی من در دائرهٔ تحریرات حضور عصر امانی و ریاست شورای دورهٔ ماضی و در اثنای انقلاب)، جمع آوری کرده بودم اقتباس و ترتیب داده بمعرض مطالعه و افادهٔ ابنای وطن که علاقه مندی یادی به سوانح درخشان این مرد تاریخی افغانستان دارند ابدا میکنم .

کابل - ۲۰ جوزا - ۱۳۱۰ - برهان الدین کشکی

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 11 of 711

ضمیمهٔ صحیفهٔ (۲) جلد اول کتاب « نادرافغان »

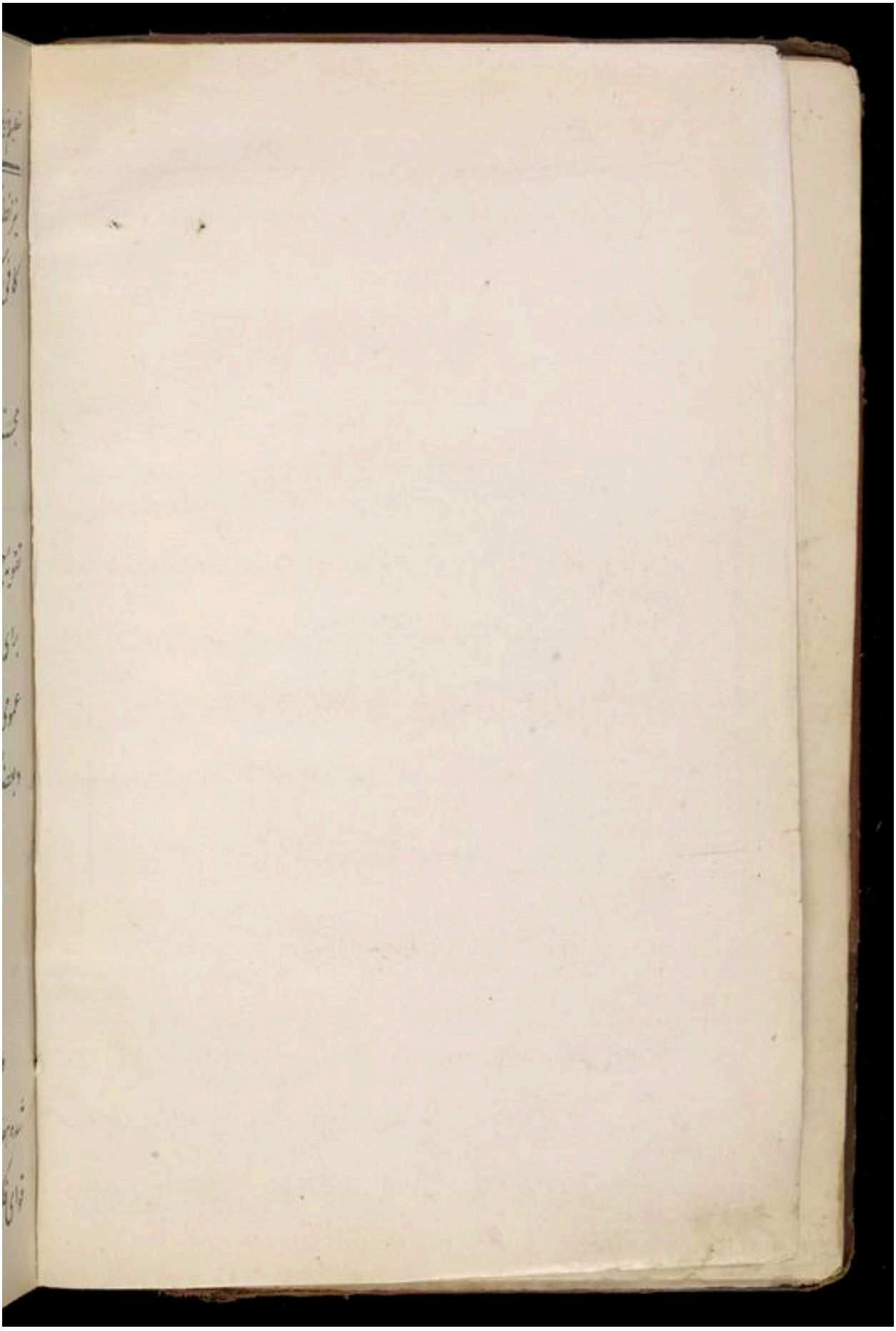
ازطرف راست بجانب چپ :—

(۱) سردار محمدهاشم خان . (۲) سردار احمد شاه خان . (۳) سردار محمد نادر خان . (٤) سردار محمد عزیز خان .
(٥) سردار شاه محمود خان . (٦) سردار شاه ولیخان (۷) سردار محمد علی خان (مرحوم)

این عکس تاریخی درسنهٔ ۱۲٦۸ شمسی گرفته شده است

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 13 of 711

بسم الله الرحمن الرحیم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی مَا لِلْعَالَمِ سِوَاهُ خَالِقٌ وَصَانِعٌ ، وَلَا لَهُ عَمَّا یُرِیدُ مَانِعٌ وَدَافِعٌ ، وَالصَّلٰوةُ عَلٰی مُحَمَّدٍ رَسُولِهِ النَّاذِرِ الَّذِی سَیْفُهُ لَامِعٌ وَبُرْهَانُهُ قَاطِعٌ ، وَالسَّلَامُ عَلٰی اٰلِهِ الطَّاهِرِ الطَّابِعِ ، وَاَصْحَابِهِ الظَّاهِرِ الْفَائِعِ وَعَلٰی مَنِ اتَّبَعَهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِینَ السَّاجِدِ الرَّاکِعِ .

سلسلهٔ نسب و تاریخ ولادت و تعلیمات

جناب سردار محمد نادر خان بن سردار محمد یوسف خان که سلسلهٔ نسب اصولی و فروعی شان در ضمیمهٔ این کتاب ان شاء الله مرقوم میگردد ، بتاریخ اول حمل ۱۲۶۲ هجری شمسی در دیره دون هند تولد یافته اند .

امور رضاعت و حضانت اوشان تحت نظارت والا مجد شان سردار محمد یوسفخان و والدهٔ ماجدهٔ شان بکمال غمخواری و دلسوزی اجرا ، و بعد از جهة آموختن آداب ابتدائیه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 14 of 711

که لازمهٔ همچه اطفال اعزه و اشراف است توجه خصوصی پدر و عم معظم بر اوشان مبذول و مخصوصاً اتالیق دانشور برای شان استخدام فرمودند .

چون این دو دمان معظم از روی نجابت ذاتی و شرافت فطری ، طبعاً ملت دوست و وطنخواه بودند ، همین روح وطن دوستی و ملت پروری را بر علاوهٔ پابندی شدید بامور مذهبی و محترم شمردن همه اوامر و مقررات اسلامی در تمام اولادهای خویش ترزیق و تنمیه میفرمودند ، و بنا بر همین ملاحظات اساسی اولیای معظم این فامیل محترم بامید خدمتگذاری وطن و قوم نسبت به تعلیم درست و تربیهٔ صحیح همه فرزندان خود توجه و اهتمام انتهائی شایانی مبذول و معطوف میفرمودند .

تعلیمات ابتدائی و انتهائی سردار محمد نادرخان و دیگر برادران و عموزادگان شان ذریعهٔ اساتذهٔ لایق اسلامی و معلمین دانشور عصری که مخصوصاً برای شان از طرف همین اولیای دلسوز شان به معاش گزاف و اعزاز ممتاز استخدام شده بودند ، در محل نشیمن شان به تکمیل رسیده است :

از دیدن مناظر رذیله ، گشتن به اطراف و حوالی عادات قبیحه ، جداً ممنوع و محروم حتی در مواقع تفریح هم تحت نگرانی اتالیق مخصوص ، و یکی از اولیای امور شان بوده ، بر حرکات و اوضاع سردار محمد نادرخان و دیگر اخوان و عموزادگان عالیشان اوشان ،

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 15 of 711

نیز نظارت دلسوزانه جاری، و نسبت بتعدیل و اصلاح هر نوع اعمال شان توجه کافی کرده می شد .

چنانچه بواسطهٔ همین تعلیم و تربیت صحیح و حسن مراقبت، تمام افراد این خانواده مجسمهٔ اخلاق و دیانت و صفات عالیه گردیدند .

در فرصتیکه تفریح و ساعت تیسری این سرداران عالی مستلزم میشد و تقویهٔ جسمانی و تهیهٔ استعداد عسکریت، ریاضت بدنی و زحمت کشی و حرکت را برای اوشان ایجاب مینمود و عند اللزوم از طرف صبح و عصر عموماً و در ایام تعطیل های عمومی زیاده تر به سیر نمودن و شکار کردن و کوه پیمائی و جنگل نوردی مشغول میشدند و بعضاً بزیارات متبرکه تشرف میجستند .

علت مسافرت

خاندان سردار یحیی خان از افغانستان

در عصر امیر محمد یعقوب خان که از اوضاع ناگوار خود مورد عتاب پدرش امیر شیر علیخان شده هفت سال تمام را در انواع زحمات و مشقات، به محبس گذرانیده تماماً قوای فکری و اداری خود را فنا، و به ضعف اعصاب و امراض دماغی مبتلا بود، و در

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 16 of 711

موقع عزیمت امیر شیر علیخان مزار از طرف پدرش وکیل دار السلطنه، و بعد از وفات او در ربیع الثانی ۱۲۹۶ق بامارت رسید اولاً بکشیدن آن افواج انگلیزی که موجب حرکت پدرش از مرکز شده بود، بشر الطی چند پرداخت، متعاقباً از خودغرضی کاردارها و آشوب پسندی لشکرها، انقلاب شدیدی واقع شد که در آن (سر لیوی کیوناری) سفیر انگلیز مقتول، و تکرار قوای انگلیزی جهة خونخواهی نماینده خود بر افغانستان تجاوز کرد.

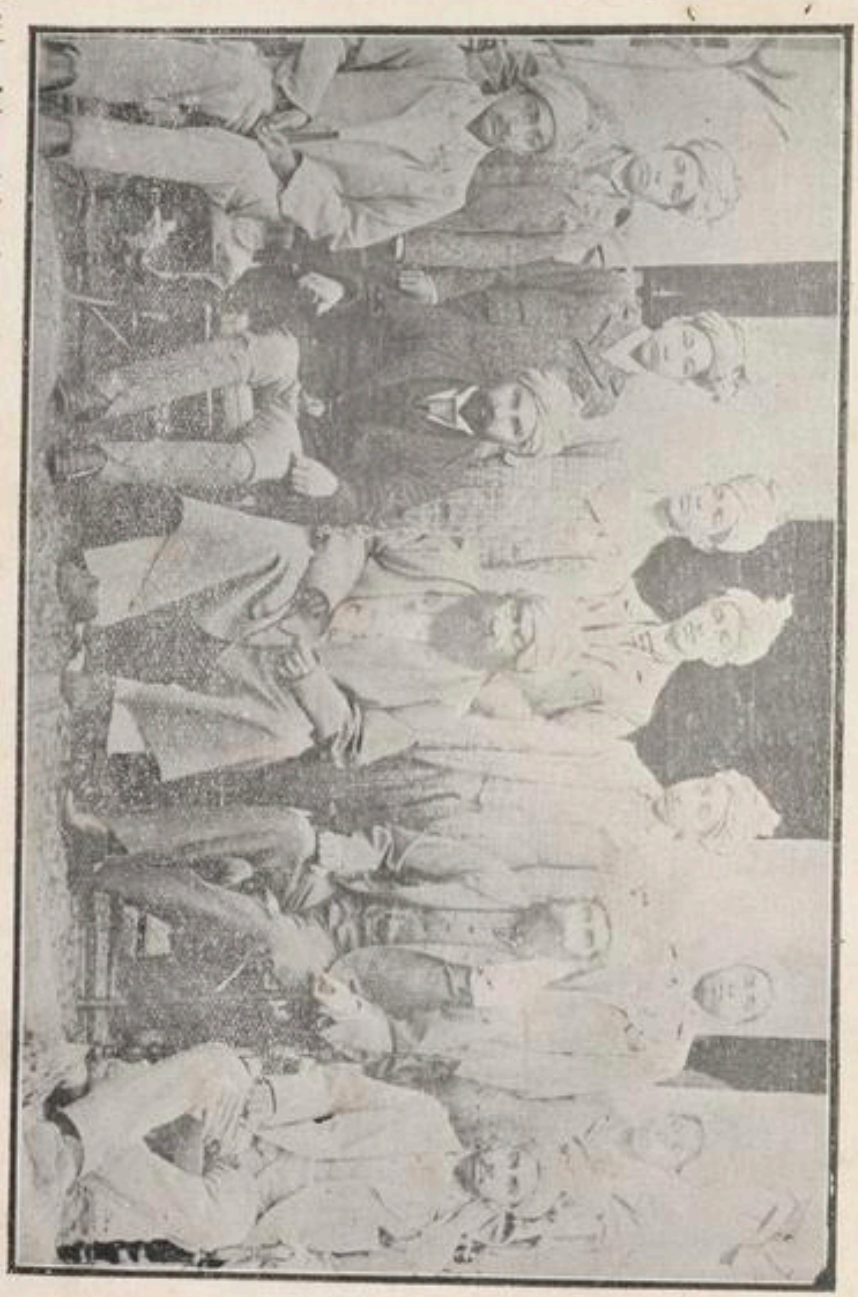
امیر محمد یعقوب خان ازین بی جلوشدن عساکر و نفاق اندیشی مأمورین، و مخالفت انگیزی سرداران قوم، زیاده تر عصبانی و از ادارهٔ امور مایوس شده بشرحیکه در صحیفهٔ (۳۵۳) جلد دوم سراج التواریخ مرقوم است، دست از کار کشیده شد، این استعفای او که ناشی از ضعف دماغی او بود بر ملت افغانستان اثر بد انداخت، تمام عشائر و قبائل افغانی بشدت بر علیه قوای انگلیز شوریدند.

انگلیزها این آشوب را از طرف غزه و معاریف و متنفذین افغانستان دانسته عدهٔ از آنها را شهید، و بعضی را حبس، و خود امیر محمد یعقوب خان را با متعلقین آن و دیگر سرداران و قائدین بار سوخ وطن تحت الحفظ بهند بردند، که در ان ضمن خاندان سردار یحیی خان هم (که صبیهٔ او شان حرم امیر مذکور بود) از وطن محبوب شان اخراج شدند.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 17 of 711

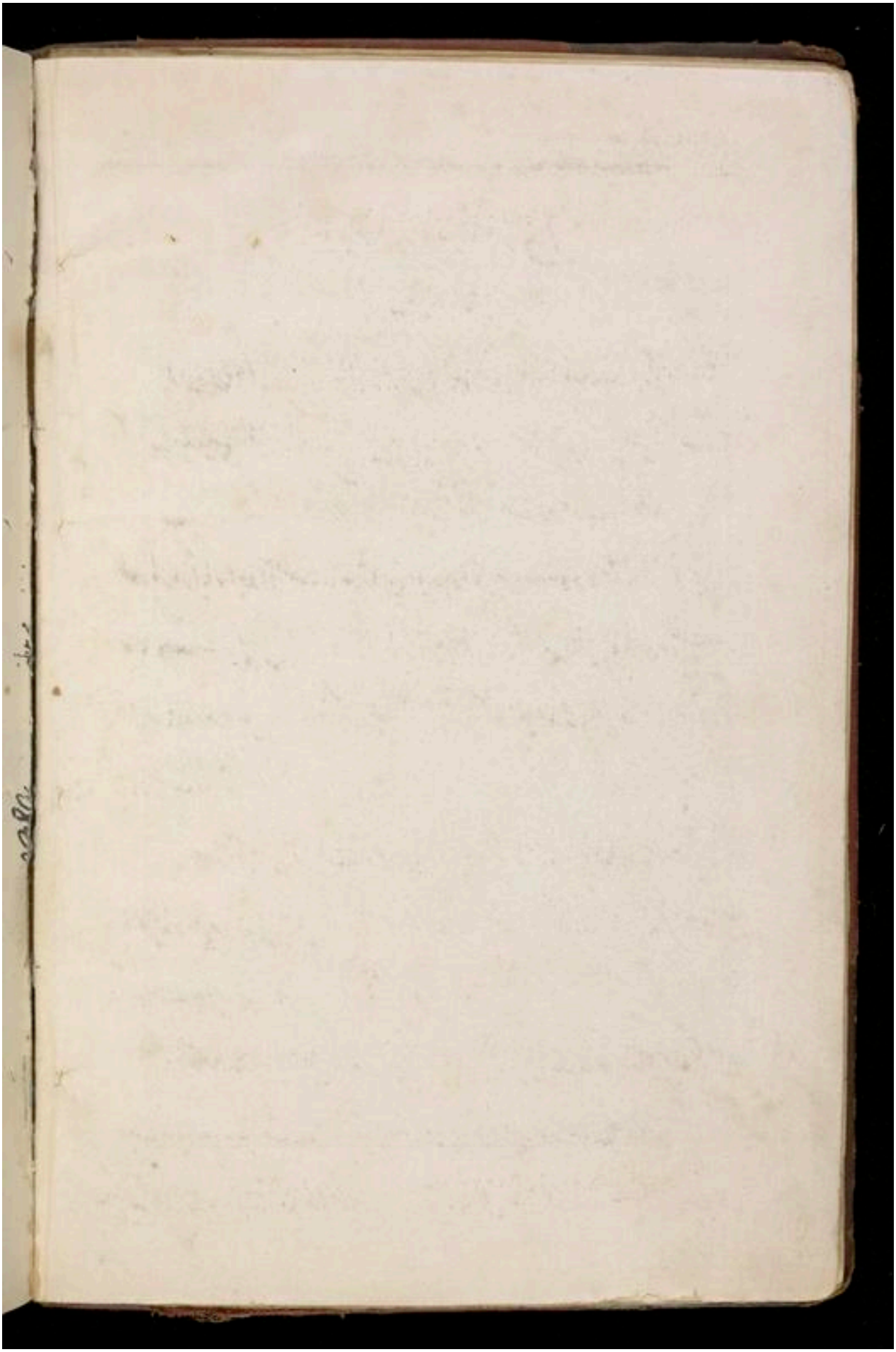

این گروپ تاریخی در سنه ۱۲۷۷ ش گرفته شده است

صف اول ازطرف راست بچپ : (۱) سردار شیراحمد خان . (۲) سردار فتح محمد خان (۳) سردار معظم یحیی خان . (٤) سردار محمد سلیمان خان
(٥) سردار محمد عزیزخان
صف دوم ازطرف راست بچپ (۱) سردار شاه محمود خان (۲) سردار نوراحمد خان (۳) سردار محمد هاشم خان (٤) سردار محمدنادر خان
(٥) سردار شاه لطفان (٦) سردار محمد علی خان (۷) سردار احمدشاه خان

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 19 of 711

در هند هم بنا بر همین نسبت خویشی، محل توقف امیر محمد یعقوب خان و سردار یحیی خان در دیره دون تعیین شد، ولی سردار معظم یحیی خان و باقی افراد این دودمان عالیشان با وجود همان نسبت قرابتیکه در بین آنها ده سال قبل ازین در عصر والدش امیر شیر علیخان پیدا شده است، چون با اوضاع و طرز عمل محمد یعقوب خان از ابتدا موافقت نداشتند و همه حرکاتش را بنظر تخالف و تأسف دیده بر خبط و خطاهای سیاسی او را ملامت میکردند، با اینکه هر دو خاندان در یک منطقه اقامت داشتند با همدگر حرف زدن و مخالطت کردن درکنار، حتی بسا لیها همدیگر را نمیدیدند و سرداران عظام از رفت و آمد و خلا و ملاقی اطفال خود با اولاده او مخالفت و جدًا این موضوع را مراقبت میفرمودند.

گذارهٔ نیکو و رفتار شیرغانهٔ خاندان نادری

چون اعلیحضرت ضیاء الملة والدین در طی دگر اطلاعاتیکه از عامهٔ مجاری امور میگرفت، از گذاره و چگونگی آن اعزهٔ افغانی که در خارج سکنا گزین بودند بیشتر معلومات موثقه را اکتساب میکردند، لذا درین سلسله از حسن گذاره و پابندی او امر اسلامیه و رعایت عرف و عادات افغانیهٔ خاندانی سردار یحیی خان نیز معلومات صحیحی

(۵) سردار شاه لنگ (۶) سردار محمد علی خان (۷) سردار احمد شاه خان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 20 of 711

دائماً با وشان مواصلت میکرد ،،

تا اینکه بعلم الیقین دانستند که این دودمان عالی در بین همهٔ آن خاندان های افغانی که در خارج مسکن دارند ، واحد خاندانی است که بدین و وطن و ملت خود محبت دارند و در آن عالم غربت بکمال شرافت و استقامت طوری امرار حیات ، وچنان گذارهٔ اوقات شانرا مینمایند که موجب تحسین از خود و بیگانه و عموماً باخلاق عالی شان معترف اند .

بر علاوهٔ آن در بین این خاندان عالیشان یکعدهٔ کافی از جوانهای صاحب تعلیم و تربیهٔ عالی که دارای تمام خصائص اسلامی و افغانی میباشند نیز موجود است ، که برای وطن مظهر خدمات باصداقت ، و برای ترقی افغانستان زیاده مصدر فعالیت خواهند شد ، ازین جهة در اواخر سلطنت خود یک دعوتنامهٔ احترام کارانهٔ را بنام سردار صاحبان تحریر و از اوشان خواهش کرد تا با آل و اولاد و تمام افراد خاندانی خود عازم وطن محبوب خویش شوند و هم این موضوع را رسماً بحکومت هند نگاشت تا در فراهم آوری تسهیلات لازمهٔ سفریهٔ آنها مساعدت کند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 21 of 711

ورودِ خاندانِ نادری
بکابل

چون این دودمان عالیشان بنابر رفع آن ایجاباتِ سیاسی که موجب عزلت وگوشه نشینی شان در خاک اجنبی واقع شده بود ، بملاحظهٔ اینکه وطن از تجربه ودانش وخدمات ورویهٔ بی آلایش آنها مستفید، وملت از کارروائی شان طوریکه از آباواجداد معظم شان دیده بودند بهره ورشود در سنه ۱۳۱۹ قمری وارد خاک مقدس وطن شدند ، ازطرف تمام اعزه ومشاهیر وطن ومأمورین رسمی حکومت ، درعرض راه وخود کابل پذیرائی راکه درخور شان واحترام آنها بود مورد شدند .

برعلاوهٔ آن این ذوات ازطرف شخص پادشاه وعامهٔ زعمای امور آنوقت باعزاز وتکریم معقول قبول شده تمام املاک واراضی ومایملک شان که امانتاً در دست حکومت بود برای شان ابداً گردید .

درمقاربت وتوصل باوشان تمام اعیان واشراف افغانستان بهمدیگر سبقت وبسا مخدراتِ باعفت را درسلک ازدواج جوانانِ صاحب تعلیم وتربیهٔ این دودمان صاحب دیانت منسلک نمودند ، واکثریه مائل وراغب بخویشاوندی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 22 of 711

ومواصلت باعفائف صواحب عصمت این دودمان نجیب هم بودند، ولی حسب عادت مستمره که از قدیم الایام درین این سرداران ذوی الاحترام، معمول است، آنها کمتر بهیچ مواصلت ها که خارج از افراد خاندانی شان میبود رغبت، وعلی الاکثر سلسله مناکحت بنین وبنات شانرا در خود افراد فامیل جلیل شان اجرا وتعمیل مینمودند.

تنها بنا براصرار و استرجای بار بار والده وهمشیره های اعلیحضرت سراج الملة والدین ومیلان طبع همایونی که برعلاوه توحد سلسله نسبی ونسبت قریب خاندانی، یک علاقه جدید مواصلتیکه موجبات مزید تحکیم محبت وصمیمیت راین اعلیحضرت واین سلاله صاحب عفت فراهم آورد، کریمه سردار صاحب محمد یوسف خان (که یک عالمه فاضله وزباندان عاقله وصاحبه تقریر وتحریر بودند) درحبالهٔ نکاح شهریاری آمد وبکمال تزک واحتشام مراسم این عروسی بجا آورده شد، خطاب این صبیهٔ عفیفه که در سنه ۱۳۲۰ عقد نکاحش با اعلیحضرت امیر حبیب الله خان بعمل آمده ازطرف اعلیحضرت (علیا جناب) گذاشته شد، ازبطن ایشان شهزاده اسدالله خان در سنه ۱۳۲۸ قمری هجری تولد یافت.

عالیجنابان سردار محمد آصف خان و سردار محمد یوسف خان خاصته و باقی افراد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 23 of 711

این دودمانِ عالیشان عند اللزوم به حضور پادشاه مدعو و مشرف، در مجالسِ مهمه و تقاریب رسمیه و تفریحیه دائماً به حیث رفیق صمیمی بنام مصاحب و حواشی و اعضای دربار پادشاهی شامل میبودند و در هر شعبهٔ که بحث و مذاکره می افتاد، افکار معقول و نظریاتِ مقبول آنها موثر و نافع افتاده موجبات رضا و خورسندی پادشاه را حاصل، و تحسین و آفرین دیگر زعمای امور را نائل می شدند، حتی همه آثار مدنی و عمرانی وغیره که از محصولاتِ مفیدهٔ عصر سراجیه گفته میشود، در اثر پیشنهاد ها و نافعه و مشوره هاے خیراندیشانهٔ همین حضراتِ سردارانِ عظام جنابِ محمد آصف خان و محمد یوسف خان بعمل آمده است.

الحق که این ذواتِ عالی صفات دائماً برای منافع مملکت و فراهم آوری رفاه و آرامیِ ملت و رفع تکلیف و مضرت بسیار ساعی و کوشان بودند، و عموم مردم خاطره هاے شیرین حسن اخلاق و خیراندیشی ها و همدردیهاے اوشان را بخاطر دارند.

شمولیتِ سرداران عالی
(در خدماتِ موطنِ آبائی شان)

رفته رفته این دودمان عالی از عقل و فراستِ خداداد و وسعتِ نظر و خیراندیشی و حقائق گوئی و جذباتِ ملتخواهی و حسِ وطن دوستی خود هر روزه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 24 of 711

در موقعیت و احترام خود می افزودند و توجه قدرشناسانهٔ پادشاه و دیگر ذوات خبرت آگاه را بخود جلب میکردند و مشارکت رسمی و معاونت اساسی آنها را در انجام خدمات وطن بشدت براولیای امور آنوقت مستلزم و ایجاب مینمودند .

چنانچه این پرتو دانش و صمیمیت ملی سرداران عظام و کیاست و فهم و اطوار عالی سردار محمد نادرخان، رئیس حکومت آنوقت را باین مسئله دادار کرد تا نه تنها در اعزاز رسمیه، و احترام مقتضیهٔ این خاندان بیفزایند و در همه امور مملکت داری آنها را سهیم و شریک قرار دهند زیرا که فکر رسای آنها در همه شعبه های آن به بسیار خوبی از نقطهٔ نظر خیراندیشی ملت و منفعت جوئی حکومت بخوبی میرسید، بلکه دگر افراد خورد و بزرگ این دودمان را هم باید حتماً در خدمات مملکت و فراهم آوری موجبات مسرت رعیت حصه بدهند .

در اینجا چون مقصود از نگاشتن واقعات عمدهٔ است که بحیات سردار محمد نادرخان ربط و تعلق دارد، از اینجهة قلم از اعطای توضیح انواع قدردانی و مقرریهای دیگر افراد دودمانی شان نکول کرده بناظرین محترم وعده میدهد که ان شاء الله اختصار حیات و خدمات و مفاخر آنها را اخیراً در ضمیمهٔ این مجلد اول می نگارد و فعلاً

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 25 of 711

بتذکار اجمال حیات نادری از بدو شمولیت رسمی شان در خدمت افغانستان تا انجام آن خدمت خیلی عالی و قیمتدار شان که بموقع حدوث انقلاب در نجات قوم و وطن از گرداب رنج و محن فرموده اند تصمیم میکند، بعون الله تعالی.

(اولین منصب نظامی سردار محمد نادرخان)

چون ذاتاً سردار محمد نادرخان از آوان طفولیت الی سن بلاغت خویش بهدف زدن و شکار کردن و کشیدن انواع ریاضت و زحمت که لازم یک جوان افغان عسکری شرب میباشد، خیلی عادی و صاحب مهارت است و مبادی تعلیمات علمی و عملی قشونی را هم از اولیای شجاع خود (که در چندین مواقع حرب و ضرب آنرا اموخته و تجربه کرده اند) یاد گرفته است، و هم از شوق فطری خود و علاقمندی زیادیکه درین مسلک شریف دارد، مطالعات شان در فن جلیلهٔ عسکری مکمل است، و هم از موقع ورود شان به افغانستان الی الآن زیاده تر بدیدن پریت ها و مشق های نظامی و نشست و برخواست با صاحب منصبان افغانی عادی شده اند، و هم در موقع شمولیت بدربار پادشاهی زیاده تر با مور عسکری دلچسپی خود را نشان میدهند، و علی الاکثر در موقع شیرفانی پادشاه در اطراف مسائل حربی و نظم و نسق قوای نظامی بیانات میدهند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 26 of 711

لذا اعلیحضرت سراج الملة والدین نظر به اهلیت و لیاقت و کفایت این سردار صاحب شجاعت، اوشان را در اواخر سنه ۱۳۲۱ قمری مطابق ۱۲۸۲ شمسی بمنصب (زرمشری) کندکشری در اسپوار دلیان حضورش منصوب فرمودند.

درحین این تقرر در محضر والد امجد و عم معظم شان شجاعت مآب محمد نادرخان را ازین موضوع مطلع نموده گفتند که «فعلاً شما را در اسپوار دلیان حضورم کرنیل مقرر کردم، تا ازین چیزهائیکه در شعبهٔ نظام از آن بحضورم اعلام میکنید عملاً بحکومت و ملت خود امتحان بدهید و این نفری را که بتحت امر شما مقرر میکنم مطابق فکر و آرزوی خود تعلیم و تربیه کنید».

شجاعت مآب سردار محمد نادرخان ازین اشتراک رسمی خود در خدمات وطن و اختصاص بسلکیکه او را نهایت عزیز و مقدس میداند، و از مدتیست که در اطراف آن مصروف معلومات و اکتساب عملیات هست، خیلی مسرور و متشکر شده بکار نظام بکمال فعالیت و جدیت اقدام کرد.

در تعلیمات عملی، نظری، اجرای ریاضت بدنی، مانوره های عسکری، تعمیم هدف زدن، شطارت، فعالیت و تعلیم امور یکه دانستن آن برای هر فرد عسکری لازمی است، در اندک فرصت قطعهٔ منسوبهٔ خود را از سائرین بهتر، و در همهٔ شعبات

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 27 of 711

لازمه، مطابق مقتضیات عصریه، آنها را تربیه، و حسن عملیات نظامی خود را علناً مشتهر فرمودند.

ترفیع شجاعت مآب محمد نادرخان

(به غند مشری)

شخصاً اعلیحضرت سراج الملة والدین از اجراآت و زحمت کشی شجاعتمآب محمد نادرخان بالعموم نظارت میفرمودند، و همهٔ این تطبیقات مفیدهٔ عصریهٔ نادر را در نظام، بنظر محبت دیده اوشان را تحسین، و در فراهم آوری تسهیلات لازمهٔ آن اوامر میدادند، و بتعدیل بعضی تعلیمات هم بشجاعت مآب موصوف نظریهٔ خود را میدادند، و هم در وسعت معلومات اوشان بذل مساعی میفرمودند.

درعین زمان خود کرنیل موصوف (با اینکه تعلیمات اوشان بالنسبه بسائرین عالی و مکمل بود) درخواندن اثرات نظامی و اتخاذ اصول و مقررات عساکر تازهٔ دنیا نیز خیلی جد و جهد میفرمودند.

بعد از اینکه اوشان در تعلیم و تربیه و ضبط و ربط قطعهٔ منسوبهٔ خود طوری کسب موفقیت کردند که نه تنها شخص پادشاه، و زعمای امور آنگاه، بلکه عموم عسکر و سپاه حسن تعلیم و تطبیقات این جوان کارآگاه را تحسین و تصدیق میکردند، و زحمت کشی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 28 of 711

و وظیفه شناسی اورا آفرین میگفتند، ازحضور پادشاهی درصلهٔ این مساعیات قدردانی شان، به ترفیع منصب شد، و در اوائل سنه ۱۳۲۳ ق مطابق سنه ۱۳۸۴ ش به منصب برگدی (غندمشری) در اثر همان فعالیت و زحمت و صداقت خود ترفیع یافتند و یک نشان خدمت را هم حاصل نمودند.

درینموقع باز ازحضور همایونی، درمحضر پدر و عم و دیگر منسوبین خاندانی شان و عامهٔ زعمای امور ازصنف ملکی و نظامی، بعد از اظهار مسرت از مجاهدت و فعالیت شان، این خدمات آنها را باعطای ترفیع تقدیر، و به اوشان توصیه کردند، تا در مزید تعلیم و تربیهٔ نظامیان حضوری بذل مساعی کنند، و منتظر مزید نوازش حکومت و تقدیر ملت باشند.

حضرت محمد نادرخان غندمشر ازین قدردانی پادشاهی اظهار مسرت داز توسیع دائرهٔ خدمتش شکرگذاری کرده، ازخداوند توفیق خدمت و فعالیت را برای خود خواستار شده از ذات پادشاهی رجا کردند تا الآن کاکان درفراهم آوری تسهیلات مطلوبه، و معاونت های اخلاقیه باو مساعدت فرمایند، اعلیحضرت پادشاهی هم این تمنای اوشان را بکمال محبت پذیرفته گفتند که «شما را طوریکه من الی الآن کرنیل حضورم دانسته باشما در هرامر کمک و معاونت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 29 of 711

میکردم، بعدازین نیز شما را ارجمند عزیز الوجودم دانسته غندشر حضورم مقرر کرده
در رفع هر نوع مشکلات واعطای تسهیلاتِ لازمه بشما کمک میکنم امیدوارم
که بعدازین لیاقتِ فطریِ شما محتاج معاونت ونظارتِ من نخواهد بود».

درینجا باندازه که حلقهٔ مجاهدتِ حمیت مندِ موصوف وسعت کرد، بهمان
پیمانه مراتب خدمت وفعالیت وزحمتِ خودرا افزونی داد وکند کمشرهای
درست وتولیمشرهای خوبے را درمفرزاتِ ماتحتِ خود از اشخاصِ لائق
مقرر فرموده راجع بتعلیم وتربیه وهمه مقرراتِ نظامیهٔ غند منسوبهٔ خود بیش ازپیش
بذل مقدرت ورزید، ودائرهٔ تعلیم واعمالِ نظامیِ خودرا هم بلند گرفت،
شب وروز بجز ازفکر ترقی وپیشرفت عسکر وافزونی مطالعات وبلند بردن
معلوماتِ خود، وصاحب منصبان ماتحتِ خویش دیگر مشغلهٔ نداشت تا اینکه
درظرفِ دوسال وچند ماه درچندین مواقع از امتحان قابل تقدیر ونمایشهای
بی نظیر، غندمربوطهٔ خودرا بهترین افراد عسکری افغانستان تمثیل کرد، وخودرا
باین وسیله موردِ تقدیر وتجلیل عمومی قرار داد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 30 of 711

اظہار لیاقت عسکرانہ و جذبات عالیجنابانہ حمیت نشان محمد نادر خان بتقریب سیاحت پادشاہ افغانستان

در موقعیکہ اعلیحضرت امیر حبیب اللہ خان در سنہ ۱۳۲۴ ق مطابق سنہ ۱۲۸۵ ش بدورۂ ہند تصمیم کردند، و یکعدہ از اعیان و اشراف افغانستان بمعیت شان در آن سیاحت مشارکت داشتند، حصۂ مہم این رفقا و مصاحبین شہریاری را افراد معظم این خاندان عالیشان تشکیل کرده بود، کہ در آن ضمن حمیت مند محمد نادر خان بر گد بحیثیت نمایندۂ عسکری افغانستان شامل، و از فعالیت و کیاست و وظیفہ شناسی خود، در تمام دورۂ امصار و بلدان مشہور ہندوستان؛ نام و شرف عسکری افغانستان را بدرستی تثبیت و رضا و مسرت شہریاری را بوجہ احسن تحصیل، و ضبط و ربط و فوقیت تعلیمات نظامی مربوطہ اش را (کہ امتحانات آنہا در وطن مکرراً از طرف قرین الشرف گرفتہ شدہ بود) در مقابل قوای اعزازیۂ حکومت انگلیس کہ در ہمہ مواقع جہۃ پذیرائی ہمایونی تشرف می جستند،

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 31 of 711

تمثیل دادند !

بکذا بعد از فراغ سیاحتِ هند در اثنای دورهٔ ولایات و حکومتهای افغانستان که در سنهٔ ۱۳۲۵ ق مطابق سنهٔ ۱۲۸۶ ش از طرف همایونی اجرا شد (و در آن سیاحتِ تاریخی هم بر علاوهٔ همرکاب بودنِ حمیت مآب محمد نادرخان غند مشر حضور، سردارانِ معظم و دگر ذواتِ محترم این خاندانِ فخیم هم برفاقت و همراهی موکب پادشاهی ملزم بودند) نیز خدمتگذاری، و زحمت کشی و علاقه مندیِ حمیت مند محمد نادرخان و قطعاتِ عسکری مربوطهٔ این ذاتِ عالی صفات، اسبابِ مسرت و خوشنودیِ شهریارا فراهم آورد، و بر علاوهٔ آن حسن تدقیق و تعمیق و اطلاع گرفتنِ این برگ حضوری از تمام مجاری امورِ عسکری و مملکتی (عام از اینکه جزوی میبود یا کلی) ذاتِ شاهانه را باآیینهٔ درخشان و جوهر عقل و ذکاءِ فراوانِ خود امیدوار ساخت.

تقدیر خدماتِ منیع حمیت مآب محمد نادرخان
به ترفیع یافتنِ شان بمنصب جنرالی

نظر به مساعیاتِ جمیله و خدماتِ عالیه که از حمیت انتساب محمد نادرخان غند مشر حضور، در امور نظامی مشاهده شده، و فعالیت و جراری و بیداریِ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 32 of 711

در سیاحتِ هند، و وظیفه شناسی و دانشوری که در هنگام دورهٔ داخلهٔ افغانستان بملاحظه پیوسته، وکفایت و لیاقتیکه از وجودِ خبرت آمودش هویدا بود، در سنه ۱۳۲۶ ق مطابق سنه ۱۲۸۷ ش به منصبِ منبع جرنیلی (لوا مشری) حضوری عزّ افتخار یافتند، و میدان مجاهدت و مساعیاتِ قیمتدار این سرعسکر هوشیار بسیار وسعت پیدا، و شب و روز تمام قوا و حواسش را، اصلاح و تنظیم و انضباط و استواری امور عسکری مشغول میداشت؛ و دائماً در تعلیم و تربیه و تقویهٔ صوری و معنوی نظامی مربوطه اش بذل مساعی میورزید.

داوطلبی عالیشانِ شجاعت مآب محمد نادرخان در موقع عصیان و سرکشی اشرار جنوبی

در فرصتیکه عالیشان شجاعتمآب محمد نادرخان حسب مطلوب، در تنظیم و تنسیق آن عساکر خاصهٔ حضوری که تحت قیادت و ادارهٔ شان بود، کسب موفقیت کرده بودند، واقعهٔ بغی منگل در اواخر سنه ۱۳۳۹ ق مطابق سنه ۱۲۹۰ ش بظهور انجامید، و طوری فضای سمتِ جنوبی را مکدر ساخت که یک قلم مأمورین محلی و قوای نظامی متعینهٔ سمت جنوبی، از جلوگیری و استیصالِ آن عاجز و پریشان ماندند، و فکر اعلیحضرتِ امیر حبیب الله خان را هم نهایت سراسیمه و حیاتِ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 33 of 711

دیگر زعمای امور را نیز حیران و والہ ساخت، چرا که سردار محمد اکبر خان حاکم اعلای جنوبی درخوست، و شاغاسی خواجه محمد خان درجاجی، و ناظم دوست محمد خان درگردیز با عدهٔ زیاد عسکری و ملکی در هر نقطه محصور و قلعه بند، و چارهٔ کار بر آنها حصر شده بود، و خود سری و سفید چشمی اشرار جنوبی بدرجهٔ نهائی رسیده بود چنانچه قوای محلی جنوبی را تماماً مجبور و محصور کرده، در صدد تجاوز بر مرکز بودند، تا اینکه کوتل "تیره" راهم اشغال و راه آمد و شد و مخابرهٔ مرکز را با جنوبی مسدود نموده بودند.

ازهمین جهة بود که درین سال برخلاف معمول، حرکت هیئت همرکابی اعلیحضرت از مشرقی محض جهة حفظ ما تقدم و اتخاذ ترتیبات دفاعیه پیشتر واقع شد، و در عین زمان قوای قومی شرقی را بصورت فوری جمع آوری نموده بآنها شخصاً اعلیحضرت بالنسبهٔ سرکوبی اشرار تشویق و تحریص میدادند[1]، و در نظر داشتند که دگر اقوام و عشائر ملی راهم وادار نمایند، تا در سرکوبی اشرار جنوبی مشارکت ورزند.

چرا که بملاحظهٔ عدم موفقیت آن قوای مکفیهٔ عسکریهٔ عصر سراجیه که در موقع بروز این واقعه در جنوبی بودند، از عسکری یک قلم مایوس و متیقن شدند،

(۱) ملاحظه شود فطق اعلیحضرت به صفحهٔ (٤) شمارهٔ (۱۵) سال اول سراج للاخبار، و برای مزید اطلاع شماره های قریبهٔ آن.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 34 of 711

که نشایندِ این جوشِ مخالفت ذریعهٔ قوای عسکری محال، وحتماً باید این قضیه بقوای قومی انفصال یابد .

ولی در یک دربار خاص الخاص که در موضوع سرکوبی اشرار و استیصال این واقعهٔ جنوبی منعقد شده بود ، عالیشان شجاعت بنیان جنرال محمد نادرخان ، بکمال رشادت و جلادت بحضور اعلیحضرت جذباتِ سرشار عسکریتش را ضبط ناکرده قبل از پرسان مردانه وار این بیانیه را عرض نمود :

« اعلیحضرتا ! این واقعه آنقدر مهم نیست که شما راجع به جلوگیری و چگونگی ننایجش اوقاتِ قیمتدار تان را صرف میکنید ، و از بحث و کنکاش زیاد بخود درد سر را عائد میفرمائید ، »

« اگر اجازهٔ اعلیحضرت باشد که من بشرف این خدمتِ پر مفخرتی که از سالیان دراز آرزومندِ آنم ، امتیاز و افتخار یابم امید است که بفضلِ خدا و حسن نیتِ شما در فرصتِ قلیل ، این اشرار را خوار و ذلیل و همه امور جنوبی را حسب دلخواه اصلاح و تعدیل میکنم . »

« اعلیحضرتا ! بسیار ممنون و متشکر میشوم تا از جلب قوای قومی منصرف و تنها بانجام این خدمت این خادمِ خود ، با عسکریکه خودم تربیه کرده ام مأذون فرمائید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 35 of 711

تا رفقه بمعاونت پروردگار، دود از دمار آن اشرار یکه بملت وحکومت متبوعهٔ خود اضرار را وارد میکنند بکشم، و وظیفهٔ ملیت وعسکریت خود را بدرستی ایفا کنم".

اولاً اعلیحضرت وزعمای امور باین عریضهٔ شفاهی جرنیل حضوری چندان عطف توجه نکردند، و یا تصور داشتند که این عسکر هم مانند عساکر جنوبی کاریرا از پیش برده نمیتوانند، جناب جنرال از دربار برگشته علی الفور این مطلب را در یک معروضهٔ خود نگاشت ومحض جهة قبول واجابت آن چندے از اعیان دربار را هم باین مسئله وادار کرد تا در اخذ اجازهٔ این فقره با او همنوا و در فرستادنش برای خدمت ملت ومملکت در جنوبی بحضور عرض والحاح باصرار کنند.

مسروریت شاهانه ازین جذبهٔ عسکرانه
جنرال محمد نادر خان
واعزام شان جهة انطفاے نائره شرارة
به سمت جنوبی

پس از تقدیم شدن این عریضه واجازه دادن ذات شاهانه برای جناب جنرال، همچنان که عالیشان شجاعت بنیان محمد نادر خان ازین امتیاز شان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 36 of 711

بخدمت وطن و نائل گردیدن خویش به تمنا و آرزو یکه از مدت مدید انجام آنرا بخاطر می پرورانید، بمسروریت و مشکوریت زیاد هم آغوش گردید، اعلیحضرت امیر حبیب الله خان هم ازین رشادت و حسن عسکریت و جذبات ملیت این جنرال نخبته خصال خود فوق العاده مسرور و مشکور گشته بلا نهایه محبت و احترام اوشانرا در دل خود جا دادند، بر علاوه آن همه ذوات بزرگ حکومت ازین حسن شریف این جنرال صاحب توصیف، تعریف ها نموده، دعای موفقیت و کامیابی آنها درین داوطلبی اوشان، از درگاه رب منان ورد زبان خورد و کلان افغانستان بود ! .

بالجمله جنرال با یک عده از عساکر منسوبه خویش و اختیارات تام و تشکیلات عالی و امور تشریفاتی که شخصا از طرف قرین الشرف همایونی، از قبیل پیشخدمت و فراش و آبدار و چایدار و طباخ وغیره تخصیص و تعیین شده بود عازم صوب مقصود شدند .

چون واقعات این سفر مظفریت اثر سنه ۱۲۹۱ یعنی جنوبی را در همان موقع شخصا جناب جنرال نیکو خصال بقلم حقایق رقم خویش بصورت یک راپور مختصر بنا بر درخواست فاضل شهیر محمود بیگ خان سرمحرر و مدیر اخبار تحریر کرده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 37 of 711

ودر سراج الاخبار افغانیه عیناً منشور گردیده است ناظرین میتوانند که کوائف مفصل این فتوحات و مظفریت های جناب مستطاب جنرال محمد نادرخان را دران ملاحظه فرمایند (۱)

درینجا راقم الحروف محض جهة ارتباط وقائع خلاصتهً ازین مساعی جمیلهٔ نادری باستناد همان منشورات رسمی واخباری (که الی الآن موجب افتخار جهان عسکری است) قرار آتی تذکار میدهد :-

خلاصتهً این جنرال شجاعت مثال بتاریخ ۲۳ جمادی الاول باعزاز واحترام مخصوصی ازدار السلطنهٔ کابل حرکت و شب ۲۴ راجهة تهیه وتکمیل لوازم ضروریه ولایتی گذرانیدند. فردای آن باترتیبات مخصوصی ازانجا سفر و شب ۲۵ را درچهار آسیا و شب ۲۶ را در محمد آغهٔ لوگر منزل گرفتند.

بعد از موصلت در حدود لوگر از یکطرف جناب جنرال باخذ ترتیبات لازمهٔ عسکری از قبیل مقرر کردن هیئت های استکشافیه واعزام پیشدارهای عسکریه وغیره صرف

(۱) ناظرین درین مورد صحیفهٔ ۳ و ٤ شماره ۱۸ سال اول سراج الاخبار مطبعهٔ ۲۸ جوزا و شمارهٔ ٤ سال دوم سراج الاخبار مطبعهٔ ۱۹ عقرب سنه ۱۲۹۱ کابل را ملاحظه کنند، برعلاوهٔ این معلومات مفصلی که راجع به اجراآت وطنخواهانهٔ نادری درین شماره ودگر شماره های سراج الاخبار افغانی مرقوم است، ذکر این مجاهدات عالی العال جناب جنرال درضمن یک قصیدهٔ طویلی که درصحیفهٔ ۱٤ شمارهٔ ۱۸ سال اول تاریخی ۲۷ جوزا مطبعهٔ کابل موجود میباشد نیز مشرحاً مرقوم است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 38 of 711

مقدرت ورزیدند، واز جانب دگر مکاتیب متحدالمآل راکه تماماً مشتمل برمواعظ خیر اندیشانهٔ بود اسمی سرکردگان سائر اقوام وعشائر جنوبی نگاشتند ودران عموم اهالی را ازاثرات وخیم این سرکشی که ازطرف بعض اقوام آن نواحی بنا برغلط فهمی ویا مجبوری سرزده است مشرحاً ومفصلاً دانا ساختند.

اخطارنامهٔ مهمهٔ نادری بعنوان اقوام جنوبی

درین دعوتنامه‌های اصلاحیهٔ نادری این نکته بعموم اهالی آن خطه خاطرنشان شده بود:-

«چون حکومت آرزومند تباهی وبربادی شما اقوام نمیباشد، این خیرخواه قوم وبهیخواه افغانستان از مرکز جهته اداره وتنظیم رشته‌های ازهم گسسته سمت جنوبی وتنویر اذهان آنانیکه بنا برغلط فهمی ویا نادانی به سرکشی ومخالفت با حکومت اسلامی خود قیام دارند، مقرر ومعین شده است، چون من خود را خیر اندیش ملت وحکومت میدانم وسعادت ونیکنامی شما اقوام غیور را خواهانم، میخواهم که اولاً از راه نصیحت وملائمت شما را بخیر وشرتان آگاه کرده براه بیاورم»

«اگر عقل ودانش بشما راهبری کند، واین نصایح خیر اندیشانهٔ مرا که ضامن سعادت وبرومندی حال وآتی شماست، بسمع قبول بشنوید: من بشما عهد وپیمان میکنم وبهمه آن اقوام

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 39 of 711

وطوائفیکه بر علیه حکومت مصروف اقدامات مخالفانه هستند اطمینان میدهم که سمت جنوبی از سرزنش و بازپرس حکومت معفو خواهد بود و من بحضور اعلیحضرت سفارش خواهم کرد تا ازین خطاها و تجاوزات شما که موجب این هنگامه و سبب سوء قیات عسکریه شده است، صرف نظر فرمایند و این همه تقصیرات شما را که الی الآن فهمیده و نافهمیده از شما سرزده است بذیل عاطفت شاهانهٔ خود بپوشانند »

« اگر خدانا خواسته این نصیحت بمدروانهٔ مرا کار بند نشدید، و یا این پیشنهاد خیر اندیشانهٔ مرا تعمیل ننمودید، و بمثل سابق در مخالفت و عناد عجولانهٔ خود با حکومت اسلامیهٔ تان مداومت را اختیار کردید، البته که حکومت جهته تأمین امنیت و انضباط و اندفاع این تمرد و عناد (که اضافه براین اغماض و تحمل در برابر ان آن از هر حیث وجهته نهایت شاق و دشوار است) شرعاً و عرفاً مجبور خواهد شد که این شورشی را (که دامنهٔ آن بنا بر تحریک مغرضین و مفسدین یوماً فیوماً در ترقی و تزاید است) بقوت عسکری و شدت فرو نشاند و دود از دمار آن اشرار نابکار برآرد که سد راه راحت و سعادت جامعه میشوند »

« اینک جهته حصول این مقصد مقدس که خیر اسلام و قوم و ملک و پادشاهی در آن است خودم با یک قوهٔ عسکری عازم سمت جنوبی میباشم و در نظر دارم که یک دوره

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 40 of 711

مکلی را در تمام آن اجرا کنم و با شما برادران عزیزم در جرگه های قومی ملاقات کرده، شفاها شمایان را بخیر و شرتان بدانانم و در رفع آن تکالیف و مصائبی که موجب این حرکت شما شده است، بذل مقدرت و رزم و آن اشقیا و مغرضین را که سبب سلب امنیت و محرک خونریزی و برادرکشی شده اند، بموجب امر خدا و رسول و صوابدید شما مجازات بدهم»

«چون من بر عسکر معتمتی خود تاکید زیاده کرده ام که بدون از دفاع تعرض و ردحملهٔ مخالفین باحدی از شما افراد و اقوام مسکونهٔ سمت جنوبی غرضدار نشوند از اینجهة همهٔ تان آرام و آسوده در محلات خود بوده خاطر جمع باشید، که این قوهٔ نظامی جهة خدمت شما و گرفتار کردن آن دستهٔ شرارت پیشه عزیمت فرمای آنصوب شده اند که راحت و امنیت عمومی آن نواحی را مختل، و فضای مأمون جنوبی را مکدر، و تمام اقوام را بدنام و سرگردان و خودها را مخذول و پریشان کرده اند»

«درخاتمه بعموم اقوام و طوائف سمت جنوبی توصیه میکنم تا این فرصت را غنیمت شمرده ازین موقع خوب استفاده کنند و بمجرد خواندن این اخطارنامه ام نه تنها خودها را از آن مفسدین و نفری شرارت پیشه که موجب این غلغله شده اند، کنار ره و گوشه نمایند بلکه اولاً به راهنمائی و اصلاح آنها صرف مساعی اسلامی خودها را بدرجهٔ اقصی مبذول نمایند و این بیانات فوق مرا که تماماً از جنبهٔ همدردی و خیراندیشی میباشد، با آنها حالی کنند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 41 of 711

اگر مفید افتاد خوب والا آنها را بقوهٔ قوهی اصلاح و تأدیب دهند و مطمئن باشید که این خدمات شما که در راه بهبود ملک و ملت و منافع حکومت متبوعهٔ تان میباشد بی نتیجه نخواهد ماند» .

وقوع محاربه و افتتاح کوتل تیره و ادارهٔ امنیت عمومیه

مع الاسف قبل از وصول و تاثیر این اخطارنامه (که بتعداد مکفیه دو سه روز قبل از مواصلت جناب جنرال بموقع التمور بنام عموم مشاهیر و معاریف جنوبی ارسال شده بود) بتاریخ ۲۷ جمادی الاولی هیئت اکتشافیه و پوسته های نظامی در اردوگاه التمور این اطلاع را بحضور جناب جنرال آوردند، (که یک لشکر قومی منگل ها اقوام احمدزائی وغیره نفری را با خود طرفدار کرده بعزم حمله آوردن فوری و شب خون نه دن ناگهانی بر قوای نظامی مصروف ترتیبات اند و در عین زمان وادی صعب المرور تیره را با سنگرها و استحکام های متین مستحکم داشته زیاده از پنج شش هزار آدم که اکثرشان با تفنگهای دنباله پر مسلح هستند فعلاً در آنجا جمع آوری کرده در کمین نشسته منتظر موقع و فرصت و رسیدن معاونت و گرجمیعتهای پشاور)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 42 of 711

جناب جنرال محمد نادرخان بواسطهٔ اکتشافاتیکه از بدو حرکت شان در موضوع تعرض و دفاع و دگر حرکات مستلزمهٔ حربیه اجرا نموده بودند، بمجرد گرفتن این خبر و مصدق پنداشتن آن از دگر جهات و قراین و امارات علی الفور صورت نقشه و پلان محاربهٔ خود را محرمانه بیک وضعیت بسیار مستحسنی ترتیب دادند، در وقت شب برگد (غلام نبی خان)، و برگد (غلام جیلانی خان)، و کرنیل (شیر احمد خان)، و دیگر افسران نظامی را باقوت کافیهٔ عسکریه و توپ های کوهی، ساخت جرمنی علی العجاله بحرکت امر داده بوقت صبح در نقاط بسیار مهمهٔ لازمه که بر موقع های دشمن حاکم و ناظر بود تعبیه گردانید.

بوقت صبح دو تولی از کندک اردلی و اردل را باد و بلوک طوپ های غرابین آتش فشان در زیر قوماندهٔ کرنیل (یاقوت شاه خان) بیک سرعت فوق العادهٔ بهجوم و یورش امر نمود.

مهاجمین تا مینخواستند که در مقابل قوای عسکری یک کاری بکنند نفری نظامی که در جناح یمین از شب بر موضع های حاکم تعبیه شده بودند، بیک آتش بسیار شدید توپ و تفنگ آنها را استقبال نمودند و در ظرف یک چند ساعت همهٔ مواقع مستحکمهٔ شان را بنگله های رون و شبرنل پاره پاره ساختند، قوای جانب مقابل که

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 43 of 711

چند ساعت قبل خود ها را غالب و قوهٔ عسکری را مغلوب تصور میکردند، بمجردیکه ازین بیداری و دفاع اساسی نظامی خبر گرفتند، و بقدر (۳۰۰) نفر را مقتول و مجروح در میدان کارزار دیدند، لاچار انهزام و عقب نشینی را در برابر این دفاع عالی عسکری تصویب و تصمیم کردند.

عساکر شاها نه بکمال مظفریت بیرقهای خود شانرا بر مواقع متعرضین بتموج آوردند یک بلوک رساله یعنی سواری و یک بلوک تفنگچی ماشیندار و یک مفرزه از صنف احتیاط بعقب گیری منهزمین دوام ورزیدند، این مفرزه را دیگر مفرزه های عسکری نیز تقویت داده و مفروین را در مرکز شان که قلعهٔ (تُندان) بود، زیر تضییق و فشار گرفتند، و در اندک مدتی قلعه را ضبط و تسخیر نموده، محصورینش را در کوه ها و صحرا ها و جنگلها طرد نمودند.

حقیقتاً جناب جنرال محمد نادر خان درین محاربه (که حقیقتاً حکم دفاع را داشت) موافق به اصول و قواعد حربیه حرکات عسکریهٔ شانرا اجرا نموده اند و شجاعت و بهادری عساکر بیمرکابی و کار آگاهی و بیداری افسران نظامی معیتی شان را نیز اثبات نموده اند الحق که خدمات عسکر و افسر درین مدافعه جداگانه شایان تحسین و آفرین است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 44 of 711

بالجمله اردوی عسکری بروز جمعه ۲۹ جمادی الاولی از (التمور) حرکت کرده از همه طرف خطوط مواصلهٔ خود را تأمین داده راه هائی را که مخالفین از اثنیت بر روی عباد الله محروم گذاشته بودند، پاک و صاف ساخته مظفرانه اردوگاه خود را در موقع گردیز برپا نمودند.

این دفاع و هشت رسان جناب جرنیل محمد نادرخان قوهٔ معنویه و تاب و توانائی مخالفین حکومت را که الی الآن خود ها را در هر میدان غالب و فاتح و قوهٔ حکومتی را مغلوب و ناتوان دیده بودند، خراب ساخته اغلب آنها عرض استیمان نمودند.

از طائفهٔ احمدزائی هفت قوم قرآن های شریف را مهر و دستخط کرده شفیع آوردند، و باقی آنها قلعه و دهات خود را ترک کرده بصوب علاقهٔ منگل فرار نمودند، (جانداد) که رئیس این گروه مخالف بود نیز فرار نمود، قلعهٔ جانداد را دو تولی از عسکری اشغال نموده غلهٔ بسیار وافری را ازان بدست آوردند.

بتاریخ ۳ جمادی الاخری (جانداد) همراه ملک اصیل وغیره اقوام منگل قرآن شریف را مهر کرده بحضور جناب جرنیل صاحب روانه کرده به بسیار ندامت عرض استیمان نمودند، (ولی محمد) برادرزادهٔ (جانداد) همراه عزیزخان و تیمورشاه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 45 of 711

وغنی نام دگر برادران جانداد نیز بخدمت جناب جرنیل آمده عرض اطاعت و ندامت کردند .

بمجرد مواصلت اردوی عسکری بمنطقه گردیز از هر طرف مناظر فرحت انگیز مشهود و امنیت و انضباط کلی در سرتاسر آن حوالی از اثر آن نصایح آبدار جنرال محمد نادر خان که شفاهاً به مجامع عمومی میفرمودند و بوسیلهٔ همان تحریرات مواعظ آثار شان که شمهٔ ازان در صحیفهٔ (۲۴ تا ۲۷) اشاره شد حکمفرما گردید .

درهمین روز دوشنبه ۳ ماه جمادی الاخری عهدنامه های اقوام باقیماندهٔ احمدزائی وطوطاخیل که در قرآن مجید نموده بودند ، به نزد جنرال محمد نادر خان رسیده عموماً اهالی احمدزائی ومنگل از کردارهای ماضیهٔ خود ها نادم ومنفعل شدند .

درموقعیکه جناب جرنیل صاحب آثار وعلائم کامیابی وموفقیت خود و حس تأثر وانفعال را در ناصیهٔ آن جماعت گول خوردهٔ جنوبی مشاهده فرمودند ومتحسس شدند ، که به حل این قضیهٔ مدهشه (که فکر مرکز را مکدر بلکه افکار تمام مردم را مختل ساخته بود) بصورت ابلاغ واصلاح وجرگه موفق شده میتوانند ، بهمهٔ قوماندانهای نظامی وسرکردگان قومی درخوست وجاجی وجدران وغیره اوامر فوری ترسیل داشتند ، که حتی الامکان از اقدامات عسکری منصرف بوده باشند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 46 of 711

وتا میتوانند بطور الوسی وجرگهٔ قومی به اصلاحات اساسی آغاز کنند،
وعساکر را انگذارند که به اتلاف مال وجان اهالی اقدام کنند بلکه بصورت دل آسائی
وتسلی آنها را از خطایای شان آگاه ساخته براه راست راهنمونی کنند زیرا
که بربادی آنها در اثر این غلط فهمی وگول خوردگی نقصی است که به مملکت وحکومت
عائد می شود.

از اثر آن دفاع جناب جرنیل که از قوای قوی مهاجمین (که در کوتل تیره
برعسکرها تعرض نموده بودند ونظامی ها آنها را بشدت پاشان نمودند) وازین
تبلیغات ونصائح همدردانهٔ اوشان که تقریرًا وتحریرًا بعموم میفرمودند، تمام
اقوام وطوائف جنوبی مطمئن ومتسلی شدند وفهمیدند که حکومت بربادی آنها را
خواستار نیست، وبهمین یک گوشمالی سرسری ما را متنبه گردانید اگر ما بیش
ازین بمخالفتِ خود دوام ورزیم البته که بمقابل ما قوت هم موجود است.

البته بعضی مفسدین که شقاوتِ شان زیاد بود همراه عیال وارهٔ خود ها
بکوه ها بالا شدند اما از حکمت عملی جناب جنرال محمد نادر خان وتشبثات اساسی
شان در اندک زمان اکثر همین نفری که خود شان به ارتکاب وخطای خود مقر و
قائل واز خوف کرده های نامشروع خویش به جنگلها وکوه ها متواری شده بودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 47 of 711

به حضورشان خجالت زده حاضر و توبه نامه های خود ها را بقرآن شریف نوشته امضا و مهر کرده تقدیم مینمودند و بر قول و پیمان جرنیل موصوف اعتماد کلی میکردند زیراکه عموماً متیقّن شده بودند که جنرال محمد نادرخان بهمه اقوال و مواعید خود عمل پیرا و پابند است .

درحالیکه ملت افغانستان بالعموم خاصتهً اقوام جنوبی همچه اشخاص صادق القولِ واثق العهد را خیلی محترم میدانند و ذواتی را که مواعید خود را ایفا میکنند خیرخواه و امین میدانند و به تعمیل هر نوع اوامر همچه رجال صاحب صداقت صرف مجاهدت مینمایند .

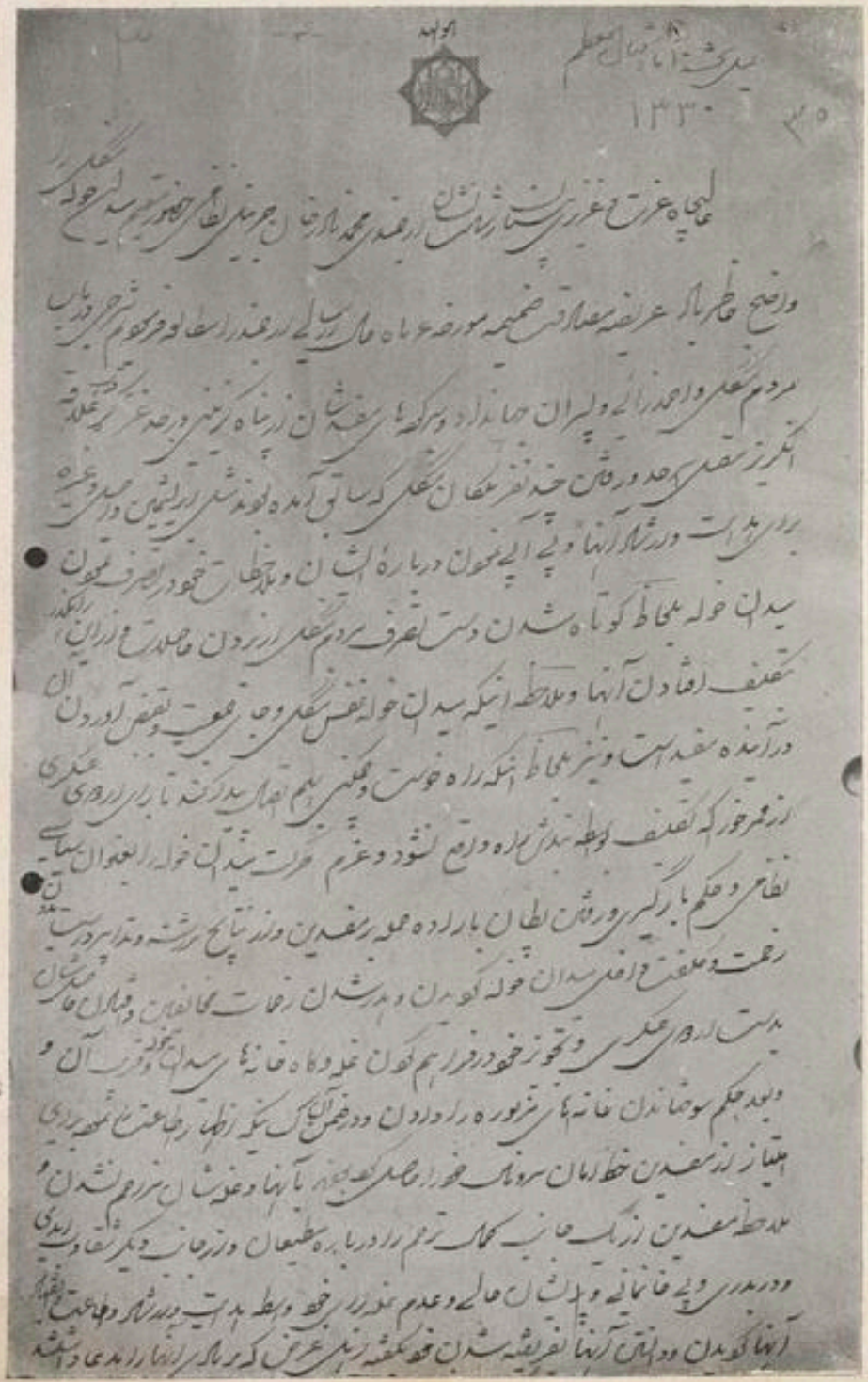
مسرّت اعلیحضرت از خدمات این جنرالِ صاحب شجاعت

چون جناب محمد نادرخان همین اجراآتِ یومیهٔ خود را مفصلاً و منظماً به بحضور اعلیحضرت امیر حبیب الله خان میفرستاد و هر روزه فرامین وصول این راپورهای خود را باهدایاتِ لازمهٔ مرکزی میگرفت ، لذا ما از جملهٔ آن فرامین مهمهٔ تاریخی درینجا به زنگوگراف کردن همان فرمان اعلیحضرت سراج الملة والدین

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 48 of 711

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 49 of 711

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 50 of 711

اکتفا میکنیم که بعد از وصول این اطلاعات فوق از موفقیت جنرال محمد نادرخان تقدیر و بحق او شان دعا و مزید اظهار مسرت و ثنا کرده اند .

الحق که این اجراآتِ عالی و خدمات قلمی و سیفی نادری که در راه اصلاح و تنظیم و ادارهٔ امنیت سمت جنوبی در موعد قلیلی از فکر رسای جناب جنرال محمد نادرخان بعمل آمده سبب مزید مسرت رجال معظم حکومت گردیده فوق العادهٔ موجب مزید امتنان و شکران عامهٔ ملت گشته است .

بر علاوهٔ خورسندی حکومت و خوشحالی عموم طبقاتِ ملت افغانستان همان اقوام و طوائفی که الی الآن کمر مخالفت را بر علیه حکومت بسته بودند و شدیداً بر خلاف شش مقاومت و عموماً راه معاندت را می پیمودند، در اثر آن نصائح خیرخواهانهٔ نادری که بعموم اهالی جنوبی متوالیاً و گوشمالی پدرانهٔ که بشوخ چشمان ناعاقبت اندیش آن سامان موقتاً دادند، تماماً جناب جنرال محمد نادرخان را خیرخواه و سعادت اندیش خود قبول کرده همگی از اعمال سابق خود نادم و برای امتثال هر نوع اوامر و هدایات این وطنخواه ملت دوست خود حاضر گردیدند .

مخصوصاً بعد از اینکه جناب جنرال همه آن مواعید شانزاد (که در اول و هله بهمراه آنها بالنسبه عفو تجاوزات آنها نموده بود) مکملاً ایفا نمود و عذر این خطای

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 51 of 711

آنها را تا چیکه لازم بود از حکومت خواست و تمام تقصیرات شانرا بذیل عاطفت پوشانید، بلا نهایه در قلوب عموم افراد و اقوام جنوبی عزت و احترام این جنرال عالی جا نشین شد.

عموم آن اقوام و عشائر جنوبی که دانسته و یا نادانسته بمخالفت حکومت تصمیم کرده بودند، بعد از شنیدن مضامین آن فرمانی که بعنوان جنرال بجواب معروضهٔ حقیقت اشتمالش از حضور اعلیحضرت سراج الملة والدین راجع بعفو شدن مخالفین نگاشته شده بود، از مسرت در جامه های خود نمیگنجیدند، و تماماً بجوش و خروش زیاد به دعاگوئی و اظهار خوشنودی خود از جناب جنرال و حکومت سراجی پرداختند.

انابت و اطاعت سکنهٔ جنوبی بحکومت سراجی

اقوام جنوبی در برابر این نوازش پادشاهی که بنا بر عرض و درخواست نادری دربارهٔ آنها امر عفو را صادر کرده بود، تماماً یک عریضهٔ پر سوزی را بنام اعلیحضرت سراج الملة والدین نگاشته توسط جناب جنرال بمرکز تقدیم داشتند که خلص مفاد این معروضه قرار آتی است :-

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 52 of 711

«بحضور مراحم ظهور اعلیحضرت سراج الملة والدین عرض عاجزانهٔ ما اقوام جنوبی که مجبوراً بر خلاف حکومت خود قیام کرده بودیم این است:-»

«عموم ما در اثر نصیحت و راهنمائی جناب مستطاب جرنیل محمد نادرخان به خیر و شر خود کاملاً مطلع شده از حرکات گذشته عرض ندامت کنان تکرار توبه نامهٔ معذرت ختامهٔ خود ها را بحضور اعلیحضرت سراج الملة والدین تقدیم میداریم، و از صمیم دل میگوئیم که ما اقوام سمت جنوبی از شما پادشاه مراحم پناه خود، بعد ازین سرکشی نداریم»

ما اقوام از صدق دل عرض میکنیم این مخالفتی که از ما سرزده در اول شکل بغاوت و سرکشی از حکومت را نداشت بلکه ابتداً ما این حرکت را محض نجات یافتن از جبر و تعدی حکام و مأمورین سوء مصدر شده بودیم که از هر طرف چاره را بر ما حصر کرده بودند»

«ما میخواستیم که خود ها را از مظالم مأمورین سوء خلاص و صدای مظلومیت خود ها را باین ذریعه بسمع شاها نه برسانیم تا غور رسی ما را بفرمایند»

«ولی بدبختانه کشران و عامهٔ افراد ما درین وله مرتکب غلط فهمی شده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 53 of 711

مسئله را وخیم ساختند در نتیجه آنچه بر ما مقرر و مقدر بود، متأسفانه بظهور انجامید و ما را درین عالم خجالت کشانید.»

«باز شکر میکنیم که خداوند کریم ما را نه تنها بواسطهٔ نصائح جناب جرنیل محمد نادرخان از ان تهلکه نجات بخشید، بلکه مورد عفو و لطف شاهانه نیز گردانید.»

«اینک ما اقوام سمت جنوبی در برابر این همدردی جناب جرنیل صاحب که با ما نموده اند و این نوازش و الطاف پادشاهی که دربارهٔ مارعایاے گول خوردهٔ خود مرحمت فرموده اند، جدًا حاضریم که بتعقیب و دستگیری آن اشرار و مفسدینی که فضای مأمون این اطراف را بنابر اغراض شخصی و مقاصد نامشروع خود مسموم کرده اند، و اسباب بدنامی و پریشانی ما را فراهم آورده اند، و الی الآن ربقهٔ اطاعت حکومت اسلامی را بگردن خود نکشیده کوه گریز میباشند، حسب هدایت جناب جرنیل صاحب محمد نادرخان با برادران عسکری خود برائیم، و از هر طرف چاره را بر آنها حصر کنیم و تا آنوقت از تعاقب آنها منصرف نشویم که یا اوشانرا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 54 of 711

اصلاح و تأدیب و یا دستگیر نموده بجنرال صاحب تسلیم کنیم (۱) »

« بر علاوهٔ آن ما اقوام سمت جنوبی یکعده از اولادهای اعزه و معاریف خود ها را بغرض تعلیم و تربیه به حضور اعلیحضرت پدر معنوی خود تقدیم میکنیم، تا بهر قسمیکه ذات شاهانه بالنسبهٔ تعلیمات آنها هدایت میفرمایند، تحت نگرانی جناب جرنیل محمد نادرخان، که ما اوشان را خیرخواه خود میدانیم کسب علم نمایند (۲) »

« همچنین ما اقوام سمت جنوبی از جوانهای رشید خود بهر اندازهٔ که جناب جرنیل صاحب مناسب میدانند برای خدمت عسکری میدهیم تا جهة تعمیل هر نوع اوامر حکومت متبوعهٔ ما بهر نقطهٔ که مأمور شوند خدمت نمایند (۳) »

---

(۱) چنانچه افراد قومی این سمت هم در تعاقب این اشرار بهراه قوهٔ نظامی شرکت ورزیدند وحسب نقشهٔ جناب جرنیل از طرف چگنی وخوست و میدان خولهٔ اشرار کوه گریز را تحت تضییق گرفتند و در اثر این تعرض عدهٔ از متجاوزین بدون خونریزی و محاربه عهد و پیمان کرده توبه نامه ها و اطاعت نامه های خود را تقدیم و خود را به جنرال تسلیم کردند و بعضی نفری دگرشان دستگیر شدند.

(۲) بعد از مواصلت جنرال بمرکز بنا بر صوابدید جناب اوشان، حکومت سراجی کفالت تعلیم و تربیت این نفری را که بالغ بر یکصد نفر بودند تحت نگرانی خود جنرال ممدوح گذاشت و بر اوشان امر فرمود، تا مکتبی را بنام مکتب ملک زاده های جنوبی بمصارف سرکاری دائر نمایند، چنانچه جنرال ممدوح بتفصیلی که در صفحهٔ (۵۵) مرقوم است این مکتب افتتاح فرمودند.

(۳) جناب جرنیل کمیتهٔ کافی از جوانهای اقوام جنوبی را برای خدمت عسکری انتخاب کرده قبل از حرکت خود از جنوبی بکابل فرستاد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 55 of 711

« هر قدر خرابی که در اثر این هنگامه بحکومت متبوعهٔ ما عائد شده ما اهالی سمت جنوبی حاضریم که خسارهٔ آنرا بهر اندازه که جرنیل صاحب بفرمایند تلافی کنیم (۱) »

« بواسطهٔ جناب جرنیل صاحب ما اقوام سمت جنوبی از حکومت اسلامی خود امیدواریم تا بعد ازین در مسئلهٔ رشقه (که برای علوفهٔ کمندهای سرکاری برما الی الآن ششصد جریب حواله میشد و مجرائی آنرا فی جریب شش روپیه در مالیات بهزار مشکل برای ما میدادند) مأمورین حکومت بمقابلهٔ ما شیوهٔ عدالت و انصاف را مرعی دارند زیرا که اولاً بقرار حسابی ششصد جریب رشقهٔ سرکار بر ذمهٔ ما نمیشود و باز قیمت یک جریب آن بقرار نرخ روز شصت روپیه می شود (۲) »

(۱) از طرف جناب جنرال امر شد تا همهٔ آن بهانه ها و چهاونی و عمارات حکومتی را که اهالی در جوش مخالفت خراب کرده اند سر از نو تعمیر و اسلحهٔ را که به یغما برده اند واپس تحویل کنند، و مالیات و محصولات مواشی وغیره رسوم دولتی را علی العجاله تسلیم نمایند، و صد نفر از ان اشخاصی را که جنرال انتخاب میکند بکابل بفرستند، مردم بکمال محبت همهٔ این اوامر را پذیرفتند.

(۲) از حضور جناب جنرال امر صادر شد که این قاعده برخلاف امر پادشاهی اجرا شده بعد ازین برای مواشی سرکاری رشقه بقرار نرخ روز خریداری شود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 56 of 711

« در مسئلهٔ حوالهٔ مندوی هم دربارهٔ ما اقوام سمت جنوبی حق تلفی، وبر علاوهٔ آن از طرف سه کار قیمت اجناس هم برای ما بدرستی نمیرسد درین باره هم نظر لطف حکومت را خواهانیم (۱) »

« در موضوع غلهٔ که اضافه از حاجت حکومت در رباط خندخیل برما اهالی سمت جنوبی حواله وتحویل میشود، نیز امیدواریم که اگر بعد ازین باندازهٔ کار آمد حکومت برما حواله شود بهتر خواهد بود (۲) »

« در خاتمه ما اهالی سمت جنوبی ازین لطف عدیم المثال پادشاهی که برای ادارهٔ امنیت واصلاح وتنظیم سمت جنوبی همچه یک جنرال عالی را که مقصدے بغیر از سعادت ملک وملت وخیر خواهیِ حکومت ورعیت ندارند مقرر فرموده اند، بحضور مبارک اعلیحضرت شهریاری باز عرض شکرگذاری میکنیم، مخصوصاً در برابر این مرحمت جناب

(۱)- جنرال صاحب امر اصدار کرد که این قاعده از طرف حکومت گذاشته نشده، قسمیکه در دگر حصص افغانستان همچه حواله جات وجود ندارد در جنوبی هم باید نباشد اگر حکومت جنس بکار داشته باشد بعد ازین بصورت خوش رضا از مردم خریداری کند.

(۲)- بعد از علم آوری جنرال صاحب معلوم شد که واقعاً غله اضافه از مصرف برای اهالی حواله وتماماً درگدام حیف وخراب میشود، لذا امر دادند که مصرف سالیانهٔ گدام خندخیل را از روی خرج چند سالهٔ آن سنجیده بهانقرار از مردم اجناس در بدل مالیات شان تحصیل وحوالهٔ مزید آن تعطیل شود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 57 of 711

محمد نادرخان جرنیل حضور که مجروحین ما را پرستاری و با غربا و مساکین ما مهربانی و بما رهنمائی صحیح کردند، و این خطای بزرگ ما را بحضور شهریاری شفاعت خواهی نمودند، بسیار منت گذاریم، واز خداوند متعال امثال این رجال صحیح را برای خدمت ملک و ملت بیشتر خواهانیم » [محل امضاء و مواهیر عموم اعزه و معاریف و خوانین و ملکان و مشران اقوام سمت جنوبی]

در جواب این معروضهٔ اهالی جنوبی که بخلص مندرجات آن فوقاً اشاره شد اعلیحضرت سراج الملة والدین امر دادند :-

چون قبلاً اختیارات کافی درین مطالب بمعروضی شما و دگر مهمات امور به عالیجاه رشادت همراه عزیزی نبیان محمد نادرخان جرنیل حضوری خود داده ام قضیکه اوشان مناسب دانستند و اجراآت کنند منظور است .

معاودت مظفرانهٔ جناب جنرال محمد نادرخان از جنوبی

جناب جنرال شجاعت مثال محمد نادرخان بعد از استیصال این واقعهٔ هائله و پژوهش و دلجوئی عموم اقوام و طوائف جنوبی و اعطای هدایات درست در امور ملکی و نظامی و اخذ مالیات و سائر رسوم حکومتی و جمع آوری آن اسلحه و سامانیکه در موقع اختلال بدست مردم رسیده بود و کار انداختن دران محلات و تهانه های سرکاری که خراب شده بود و دستگیری آن مفسدین شرارت پیشه

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 58 of 711

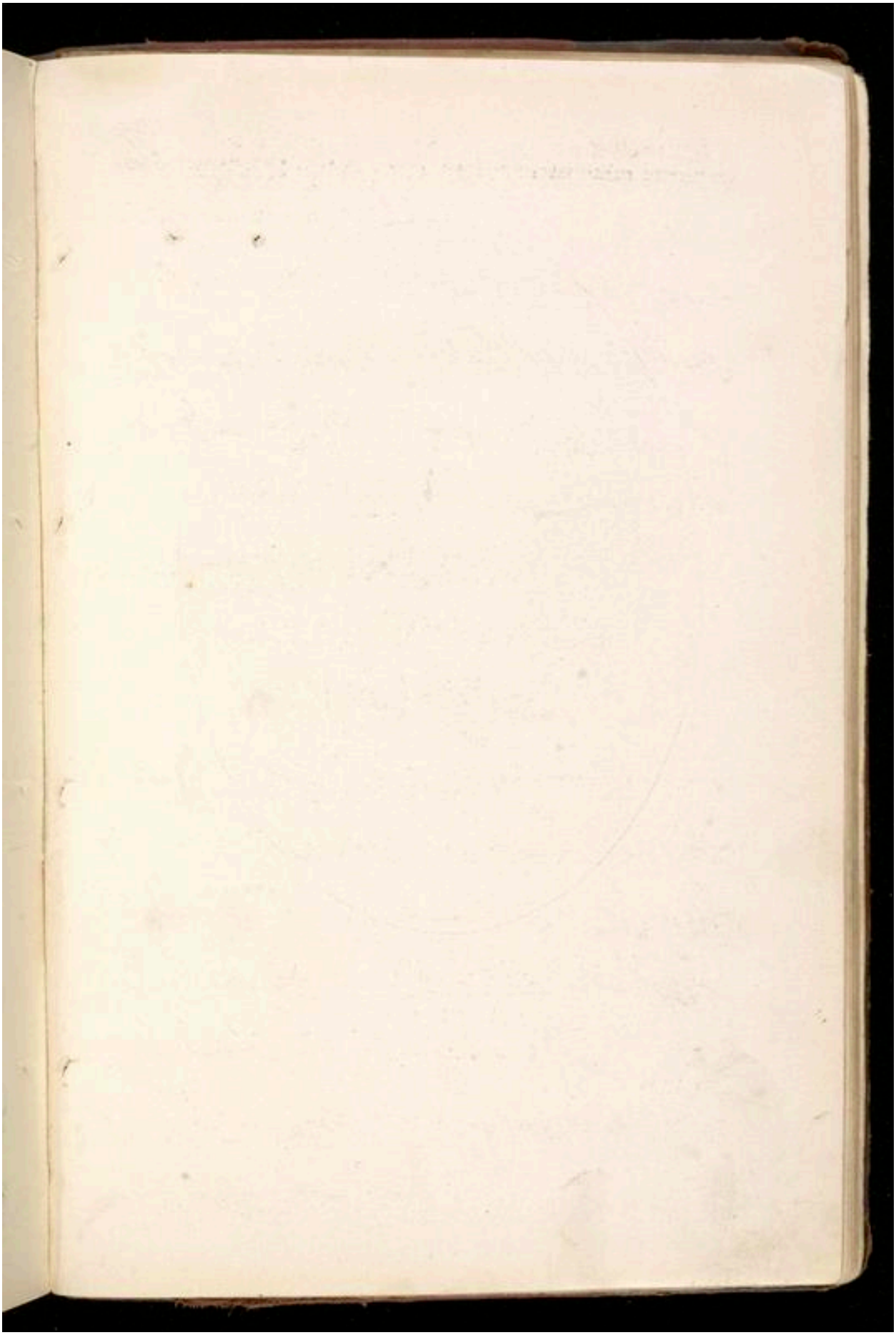
اعلیحضرت شجاعت نشان جناب جنرال محمد نادر خان

(این عکس از صحیفهٔ ۱۱ شمارهٔ ٤ سال دوم سراج الاخبار)
(گراور شده است)

« کابل سنه ۱۳۳۰ »

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 60 of 711

که یگانه عامل و برافروزندهٔ این نائرهٔ مدهشه شده بالآخر فرار را بر قرار اختیار و در قلل جبال و جنگلها متواری شده بودند، و تسویهٔ امور مهمه و اعطای مکافات لازمه برای آن خادمین و اجرای مجازات برای آن مجرمین شقی که رفتن و آوردن آنها بمرکز لازم نبود و می بایست که در همان محل علی العجاله نتیجهٔ اعمال نیک و بد خود ها را میگرفتند، بنا بر امر و اجازهٔ مرکز حکومت افغانستان عازم دار السلطنهٔ کابل شدند، مراسم تودیع این سردار والاتبار بر علاوهٔ اینکه از طرف قوای عسکری محلی بکمال مسرت و گرمجوشی فوق العاده ایفا و بجا آورده شد عموم اقوام و طوائف سکنهٔ سمت جنوبی هم دقیقهٔ از دقائق اخلاص و محبت و مراتب احترام و صمیمیت خود ها را فروگذار نشده با یکجهان فرحت در یک عالم دعاگوئی و مسرت نهائی حضرت معظم له را وداع نمودند و در همه جا سلسلهٔ پذیرائی و استقبال و مشایعت این جنرال با اجلال دوام داشت. بالجمله جناب جنرال یکعدهٔ زرگی از اشرار را مجبوساً و جمع غفیری از صاحبان نفوذ و اشخاص مشتبه را یرغمل و ملک زاده های آنجا را بغرض اعطای تعلیم و تربیه با خود گرفته در عشرهٔ آخر ماه رمضان ۱۳۴۰ ق مطابق سنبله ۱۲۹۱ شمسی مع الخیر و العافیه از جنوبی بکوهستان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 61 of 711

عازم دار السلطنهٔ افغانی شدند.

مراسم پذیرائی حضرت معظم له هم از طرف اعیان و مشاهیر عموم ملت در همه مواقع مواصلت و نقاط مجاور عرض راه و خود مرکز، و هم از طرف قوای نظامی و مأمورین حکومت بشیوه های مملو از تحسین و محبت بعمل می آمد.

اینک ما در ذیل اولاً این ورود ظفر آمود نادری را از نقطهٔ نظر ملی و متعاقباً از حیث رسمی از سراج الاخبار افغانی نقل میکنیم:-

مسرت ملت از ظفریت

جنرال صاحب درایت

مکتوب بعنوان فاضل شهیر محمود بیگ خان طرزی مدیر و سر محرر سراج الاخبار افغانیه

«یوم دوشنبه ۲۷ رمضان المبارک که یکروز مبارک این ماه بود در هر طرف شهر یک شوق و شادمانی مشاهده می شد. مردمان شهر فوج فوج بسوی سرک بزرگ (یعنی حصار) میرفتند، ازین معلوم میشد که غیر از شرافت معنوی آنروز مبارک یک شرافت مادی دیگری نیز در بر دارد.»

«این مخلص شما نیز بعد از فراغت از وظیفه بارقای خود در عرابه نشسته بهمان عرابه چی را بر اندن اشارت کردم»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 62 of 711

«عرابه از حد قومی باغ هنوز نگذشته بود که بیک منظرهٔ بسیار پرشکوهی برخوردیم، آمد آمد اردوی مظفر از زبان هر رهگذر بیک سرور مفتخرانه شنیده میشد عرابه را در یک کناره کشیده در پیش یک منظرهٔ بسیار باشکوهی خود را یافتم که همه هیبت و سطوت موجودیت عسکریهٔ افغانیه را بکمال مهابت در نظرها تجسم میداد!»

«پیش از همه این را عرض کنم که شتافتنم باین تماشا مبنی بر یک وقت گذراندن وساعت تیری نبود، دو سه روز پیش ازین خبر گرفته بودم که اردوی مظفر عودت میکند»

«آمد اردو که یک غائلهٔ پر ولولهٔ گمراه شدن و نادانسته عصیان یک قومی از اقوام و بلکه یک عضوی از اعضای ما را بموجب رضا و تعلیمات همایونی برآ آورده و مانند بغی و عصیان یک مرض مهلک و خبیثی را از آن قوم و عضو ملت بتدابیر صحیحه کمتر از عملیات جراحیه اصحاح و اصلاح نموده عودت میکند، لهذا استقبال و دیدن آمدن مجاهدین وطن را از زمرهٔ مثوبات شمردم.»

«عرابهٔ ما چون در مقابل توقف داشت مجرای جریان آمدن اردو را تماماً مشاهده میتوانستیم، صداهای دهلهای عساکر رساله و موزیکه های عساکر پیاده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 63 of 711

تقرب نمودن اردو را اشعار میکرد ، اولاً عساکر نظامی غند اردل و اردلی با عساکر سواری خاصهٔ که با اونیم فورمه های رسمی خودشان ملبس بودند و به استقبال برامده بودند موزیکه های اهویهٔ لطیفهٔ فتح را نواخته بتمام نظام مهابت انجام مرور نمودند » .

« درعقب آن عساکر ملکی شاهانه که هرفرقه و هرجماعهٔ هر قبیله با تخته چوبهای که اسم وشهرت شان بران نوشته شده بود و یکی از آنها که درصف اول شان میبود بدست داشته بودند شناخته میشدند ، از همه پیشتر جماعهٔ قوم جدران بود که (بقیافهٔ عجیب الخلقهٔ مردانه رئیس و افسرشان بیرک خان) از دور شناخته میشدند . »

« بعد ازان دیگر صفوف عساکر ملکی بیک انتظام تمام درگذشتند ، که بسبب دوری وضعف بصر نوشتهٔ تخته های شانرا خوانده نتوانستم » .

« درعقب آن یک منظرهٔ دهشتنمای دیگری ظهور کرد که آنهم مرور گروه اشقیای گمراه شده بود که مجبوساً تحت نظارت یک قوهٔ عسکری که بمقدم و مؤخر و جناحین شان درحرکت بودند » .

« حقیقتاً که این منظره خیلی رقت آور بود ، مجازات مدهشهٔ جهالت و شقاوت را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 64 of 711

برای العین نشان میداد، نتیجهٔ شقاوت وعصیان ذلت وحقارت وخذلان است که خدا انسان را از آن بلای خانه ویران بحفظ وصیانت خود نگهدارد.»

«بعد ازین منظرهٔ نظر پرور دیگر بمرور آغاز کرد که عبارت از عساکر ظفر مآثر مجاهد مسافر آقای محمد نادرخان بود که با یک نشئهٔ سرشار غالبیت که از صنوف پیاده وطوپخانه وبلوکهای متراليوز مرکب بود مرور نمودند ودر عقب آن سواری خود جناب جنرال (محمد نادرخان) با بلوکهای عساکر سواری معیتش وباقی افسران نظامی وبعضی از ذوات مستقبلین ودر پی آن دیگر متفرقات اردو گذشتند»

«با رفیق خود چنان قرار دادیم که از راه نزدیکتر پیش از رسیدن جنرال در چهاونی خود را برسانیم، واگر ممکن شود یک رسم ملاقات استقبال را نیز بجا بیاریم، وهم پیشتر ونزدیکتر ازین آن برادران عسکری خود را ببینیم».

«جناب جنرال هنوز از مراسم ایفای سلام اعلیحضرت پادشاهی در مقابل دروازهٔ ارگ مبارکه فارغ نشده بودند که عرابهٔ ما در پیش دروازهٔ قشله توقف ورزید.»

«رفیقم چون از افسران صنف نظامی بود در داخل شدن چهاونی مزاحمتی نکشیدیم.»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 65 of 711

« اگر کسی میخواهد که یک مجسمهٔ شجاعت و مردانگی را ببیند در چهاونیهای عسکری درآمده حیات عالم عسکری را تماشا کند، اتحاد، یگانگی، مشقت، سعی، کوشش، صبوری، حقیقت پادشاه و وطن دوستی را درین منبع ناموس و شرف مشاهده خواهند کرد. »

« امروز درین قشلهٔ غندار دلی عساکر خاصهٔ شاهانه یک رونق تازه و یک شکوهِ بی اندازهٔ دیگرے دیده میشد ».

« همهٔ نفری موجودی غند بدریشیهای مکمل خودشان ملبس بوده در میدان چهاونی صف بسته احترام شده بودند، در افسرها یک شوق و شطارت مشاهده میشد، درین اثنا جناب (کرنیل عبدالوکیل خان) که یکی از افسران بسیار لایق و خلیق این قشله و غند مبارک میباشد، بمایش آمده اظهار لطف و مرحمت نمود. »

« والحاصل بعد از کمی انتظار جناب جنرال صاحب محترم از مدخل جبههٔ غربی چهاونی، سواره با عسکر سواری معیتِ خود داخل شدند، و بر صفوف عسکر فته مراسم سلام و خوش آمدی و احوال پرسی را با عساکر اجرا نمودند ».

« اگرچه فرصت مکالمه و پرسیدن بعضی کوائف با جناب جنرال دست نداد، ولی بیک مصافحه و معانقهٔ بسیار صمیمانه عالیجنابانه شان نائل شدم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 66 of 711

وبر سلامتی و کامیابی شان شکرها و ثناها گفته و اپس عودت کردیم.»

«اینست که سیاحت امروزی خود را بهمین قدر نوشته بخدمت آن ادیب محترم تا یکدرجه تصویر و تحریر نمودم.»

از ده افغانان کابل فی ۲۷ رمضان سنه ۱۳۳۰ (۱)

م، ط

احترام حکومت بمناسبت این موفقیت جنرال شجاعت مآل

«از جانب سرنگران (۲) ادارهٔ مبارکهٔ سراج الاخبار افغانیه برای مدیر و سرمحرر ادارهٔ موصوفه (۳) خبر داده میشود که کوائف ذیل را ان شاء الله تعالی عیناً درج روزنامهٔ مبارکهٔ سراج الاخبار نمایند اینکه:-»

«عالیجاه رشادت همراه محمد نادرخان جرنیل حضور انور که از برای تهدید و توبیخ طائفهٔ منگل وغیره از حضور مبارک والا مقرر و مأمور گردیده همراه یک غند فوج مکمل عازم و روانه آنصوب گردیده بود، بدستیاری فضل ایزدی جل سلطانه در انجا

(۱) ملاحظه شود صفحهٔ ۱۳ و ۱۴ شمارهٔ اول سال دوم سراج الاخبار افغانیه ۴ میزان ۱۲۹۱

(۲) سرنگران سراج الاخبار افغانیه جناب علی احمد خان شاغاسی ملکی حضور پادشاهی است.

(۳) یعنی فاضل شهیر محمود بیگ خان طرزی.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 67 of 711

رفته باصول درست و سررشتهٔ مناسب، انتظام اموراتِ آنولا را نموده به فتح وفیروزی وکامیابی از انجام مراجعت نموده چنانچه در ثانی فوائد انتظامات مذکور نتیجه های نیک خواهد بخشید، بروز دوشنبه ۲۷ ماه شریف رمضان وارد دارالسلطنهٔ کابل گردید ».

« خود جرنیل صاحب موصوف ونفری منصبداران ماتحتِ او وعلم عقاب وافواج ظفر امواج که همراه شان بود بعافیت وخیریت بروز مذکور بدارالسلطنه رسیدند، ازمردم رعایای شهری به استقبال برادرانِ نظامیِ خود برامده برسیدنِ آنها وکامیابی شان خوشی های زیاد وخورسندی تمام نمودند وبقرار قاعدهٔ مقرره موازی یازده ضرب توپ سلامی برای علم از بالای تپهٔ شیرپور از جائیکه توپ چاشت زده میشود فیرشد ».

« درموقع وصول نفری نظامی که همراه جرنیل صاحب رفته بودند بحد چونهای شان، چون ازغند اردلی های حضور انور یک مت[1] واز اردل حضور یک مت واز غند کوتوالی ودارالسلطنه مخلوط یک مت برای خدمتِ مزبور رفته بودند باقی نفری غند شان که درکابل بخدمت بودند بحد چونهای خود برامده قرار سررشتهٔ نظام

(۱) مت درافغانی یعنی بازو دقوت است وباصطلاح عسکری آنوقت مطلب از یک کندک بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 68 of 711

ادای سلامی را بذوق تمام نموده هرمت مذکور همراه غند خود یکجا شده داخل چونیهای خود شدند.»

«جرنیل صاحب موصوف همراه نفری منصبداران ماتحت خود بحضور مبارک اعلیحضرت والا حاضر شده شرفیابی حضور مبارک را حاصل نمودند، حضور انور والا از روی عنایت هرکدام از منصبداران را که بدست بوس شان مشرف میشدند، بشفقت زیاد دست مبارک را بسر و روی شان کشیده نوازش و مهربانی میفرمود.»

«حضور انور والا بعد از آنکه جرنیل موصوف و نفری منصبداران بدست بوس مبارک شان مشرف شدند، بزبان مبارک چنین بیان واضح فرمودند:»

«من از خدمت شما خوش شدم خداوند از شما ها خورسند باشد و بقدر و اندازهٔ که جرنیل حضور از شما ها خوش باشد من هم همانقدر خوش میباشم ان شاء الله تعالی بعد از عید سررشتهٔ کارهای شما خواهد شد (در حال زیاده تفصیل داده میشود در موقع آن البته مطلع خواهید شد) بعد ازان جرنیل حضور و باقی نفری منصبداران را مرخص فرمودند، همینکه از حضور مبارک مرخص شدند باقی خدام حضور (۱) که بحضور

(۱) مقصود از زعمای امور و اعزه و معاریف افغانستان است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 69 of 711

مبارک حاضر و ایستاده بودند بهمراهِ نفریِ منصبداران خدمتیِ منگل بغل کشی ها ومعانقه بمحبت های تمام نمودند، بسیار بملاقاتِ همدیگر ذوق وخوشی وگرمجوشیها زیاد کردند، وازبرای نفری منصبداران مذکور درکوتی مهمانخانه نان بسیار مکلف طبخ وآماده شده بود، که نفری مذکور تناول نمودند، وکل نفری فوجی وغیره که بخدمت درمنگل رفته بودند تماماً بضیافتِ پادشاهی مدعو وبرخوانِ انعامِ شهریاری صرف طعام نمودند.»

«ازنفری مردم منگل واحمدزائی وغیره که بهمراه جرنیل صاحب موصوف برای سلام حضور مبارک وبطور یرغمل وغیره ازملکان ومعتبرین وپسران شان ومردم رعیتی آمده اند موازی هفتصد وبیست وهشت نفر میشوند(۱).»

نتیجهٔ مکافات و مجازاتِ واقعهٔ منگل

بعدازانجام امورتشریفاتی روزنخستین عالیشان شجاعت مآب جنرال محمد نادرخان اوراقِ کارونتایج افکارشانرا که راجع به نتیجهٔ این واقعه داشتند بحضور تقدیم نمودند که ذات شاهانه درتمام فقرات نظریات همین جنرال رشادت مشال رامنظور، ودراثرآن بعدازچندی اعلیحضرت همیون دربار عامی رامنعقد

(۱) منقول ازصفحه ۵ و ۶ شمارهٔ ۲ سال دوم مورخهٔ ۲۰ میزان ۱۲۹۱ سراج الاخبار افغانیه.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 70 of 711

وعموم خدام واشرار بدفرجام جنوبی را دران حسب تصویبات اولیه ومعرفی وتشیرحات متعاقبه سپه سالار بمکافات کامگار، وبمجازات اخطار نموده هرکدام را بصواب وخطای شان مطلع وصورت نتیجه اعمال نیک وبد شان رامیدانند.

چون تذکر این نتایج خارج از موضوع ماست، ناظرین راکه مائل به استطلاع آن باشند درین مطلب بمطالعه کردن سراج الاخبار حواله میدهیم.(۱)

نائب سالاری جناب جنرال
محمد نادرخان

بالجمله جناب جنرال فاتح درصله این خدمات مهم قابل قدرشان به ترفیع منصب واتخاذ نشان ذیشان سرداری کسب افتخار کردند که سراج الاخبار افغانیه ازین مفخرت تاریخی شان چنین معلومات میدهد:-

« ازطرف قرین الشرف اعلیحضرت پادشاهی جناب جنرال محمد نادرخان از منصب جنرالی حضور، بمنصب عالی نائب سالاری حضور اعلیحضرت همایونی به ترفیع منصب مفتخر و سرافراز وبیک قطعه نشان ذیشان (سردار) نائل وممتاز گردیدند. »

(۱) شایقین نتیجه وقایع متعاقب را از صفحه ۳ - ۱۱ شماره ٤ سال دوم سراج الاخبار افغانیه مطبوعه ۱۹ عقرب ۱۲۹۱ ملاحظه نمایند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 71 of 711

«ذات اعلیحضرت پادشاهی در آخر دربار معالی بار یوم عید سعید بزرگان قوم را خطاب فرمود، درباب خدمات نمایان جناب جنرال در واقعه منگل بیان داد و رأی طلب فرمودند، همه حاضرین بر حسن خدمت و شایستگی و لیاقت جنرال تصدیق و شهادت دادند(۱)».

«بعد ازان ذات اعلیحضرت شهریاری بجنرال خطاب نموده فرمودند، که شما را بمنصب نائب سالاری سرافراز فرمودم و یک قطعه نشان سرداری را بشما احسان کردم، با اینهمه از حضور خود دور نداشته نائب سالار حضور مقرر داشتم»

«الحق که این تلطیف و مکافات جهاندرجات شاهانه درباره مشارالیه شایان هزاران تبریک است، که باوجود ترفیع منصب و نشان شرف عنوان سعادت نشور (حضور) نیز برای شان باقی بماند».

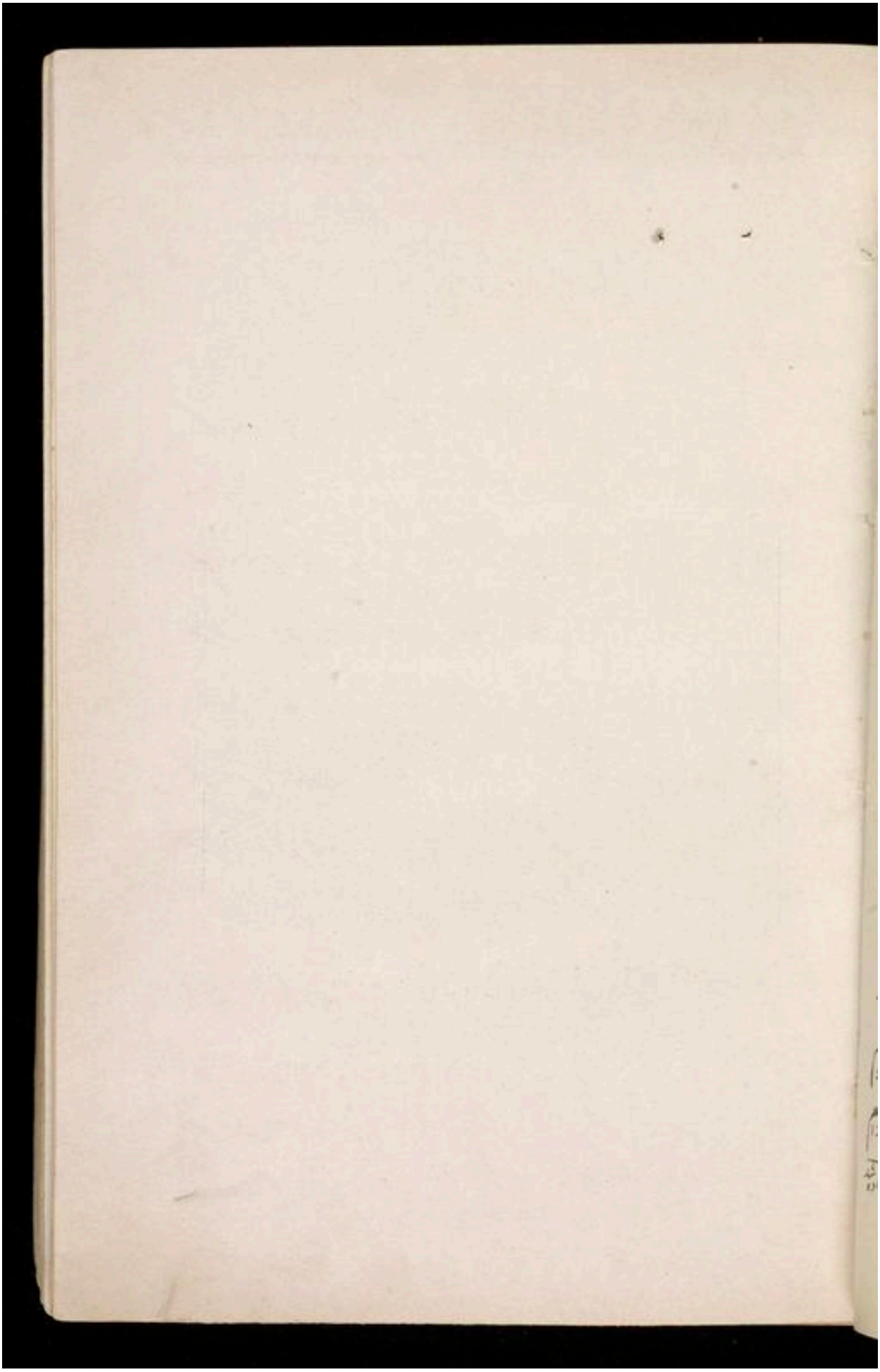
«ما جناب (نائب سالار حضور اعلیحضرت همایونی سردار محمد نادرخان) را باین مظهریت مراحم شاهانه تبریک میگوئیم(۲)».

(۱) قارئین در اثنای خواندن این مضمون دقت کنند که راجع ترفیع جناب محمد نادرخان در محضه عسکری اشراف نظامی و ملکی مذاکره بعمل می آید و از عموم حضار درین مورد فکر گرفته میشود و نظر بمجموعیت عمومی اوشان در قلوب ملت داشتند، عموماً ترفیع و اعزاز او شانرا باکثریت مطلقه تصویب میکنند.

(۲) صحیفه ۵ سال ۲ شماره ۳ مورخه ۳ عقرب ۱۲۹۱ سراج الاخبار افغانیه مطالعه شود.

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 73 of 711

جناب مستطاب محمدنادرخان درمکتب ملك زاد های سمت جنوبی
کابل سنه ۱۳۳۵ ق

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 74 of 711

نوازش و تلطیف نادری
به اقوام و اشخاص خدمتگذار

عالیشان عزت و شجاعت مآب محمد نادرخان نائب سالار در ینموقع بحکومت متبوعهٔ خود راجع بمکافاتِ آن صاحب منصبان شجاع و اقوام غیرتمند که در اطفای نائرهٔ مخالفت جنوبی بهرکاب شان مظهر خدمات شده بودند پیشنهاداتِ نافعه را تقدیم کردند، از حضور پادشاهی تمام آن برطبق افکار و نظریاتِ نائب سالار صاحب منظور و بالنسبه تطبیق آن تلطیفات و او امریکه اصدار یافته بود شخصاً اوشانرا موظف فرمودند، تا حسب نظریه و صوابدید خویش آنرا از قوه بفعل بیاورند، و اخیراً راپورتِ اجراآتِ خویش را بحضور تقدیم دارند.

چنانچه نائب سالا صاحب محمد نادرخان بتمام آن صاحبمنصبان رشیدیکه درین حادثه حسب اوامر و هدایاتِ شان خدمت و مظهر فعالیت شده بودند برعلاوهٔ تلطیف و نوازش یک یک منصب ترفیع داد (۱) و به عموم نظامیهای فاتح نیز بخشش و تحسین نامه ها اعطا فرمود، بآن اعزه و معارف اقوام

(۱) تفصیل منصب هائیکه حسب تصویب و انتخاب نائب سالار صاحب و بمنظوری حضور به مستحقین آن درین موقع داده شده در صفحهٔ ۳ شمارهٔ ۸ سال دوم سراج الاخبار مورخهٔ ۱۹ جدی ۱۲۹۱ ملاحظه شود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 75 of 711

که حسب هدایات شان اجرا آت نموده بودند، خلعت های فاخره و انعامهای لایقه، و بعاله شکریهای شان نیز تلطیف و اکرام نمودند، یعنی خدمت هیچ فرد و جمعیت و قوم را بدون مکافات نگذاشت و همه را از خوان احسان پادشاهی شاد کام فرمود، و پس ازان توجه فعالانه و اقدامات مؤثره شانرا در امور نظام مبذول فرمودند.

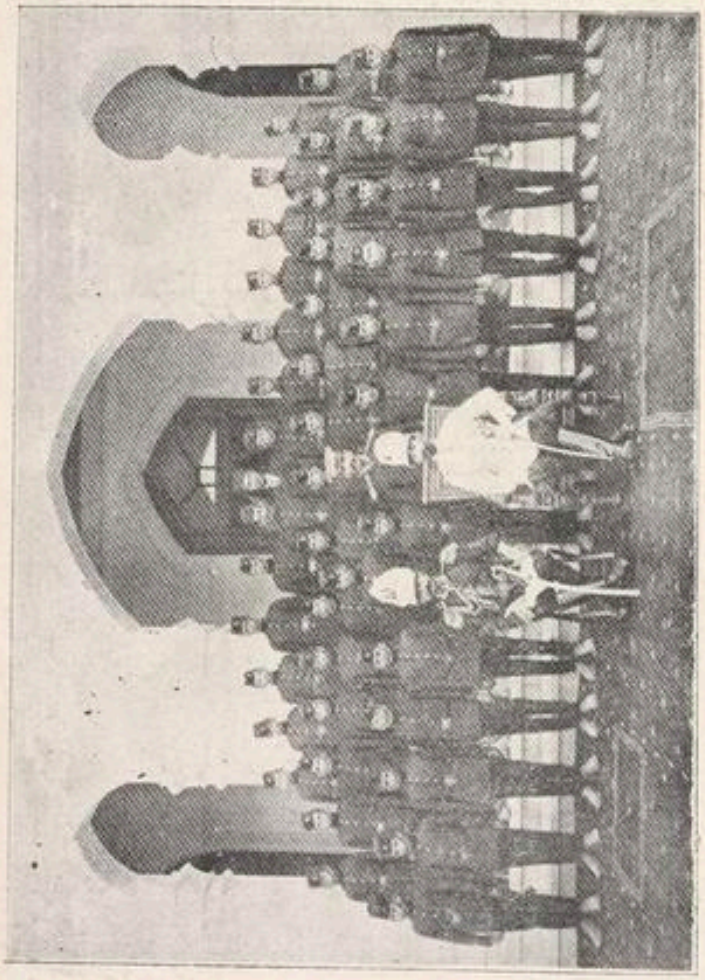
مکتب ملک زاده های جنوبی

مخصوص جهة تعلیم و تربیه و اصلاح آن اولاده اعزه و معاریف جنوبی که بهمراه نائب سالار صاحب وارد کابل شده بودند علی الفور حسب استیذان و منظوری اعلیحضرت یک مکتب عالی را افتتاح و معلمین لایق را در ان استخدام و سلسله تدریس و تعلیمات آنها را آغاز کردند، راجع بخورد و نوش و بود و باش و رفع هر نوع تکلیفات و فراهم آوری هرگونه تسهیلات شان شخصاً و اسی و در نظم و نسق صوری و معنوی و حسن تعلیمات آنها نظارت میفرمود و بر علاوه خبر گیری که وظیفه در اوقات رسمیه حسب پروگرام مقرره بهمراه اجرای دیگر امور مفوضه خویش از مکتب ملک زاده ها میکردند علی الاکثر از طرف صبح و عصر نیز بمکتب مذکور، حاضر، و از چگونگی جریان امور شان اطلاعات را

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 76 of 711

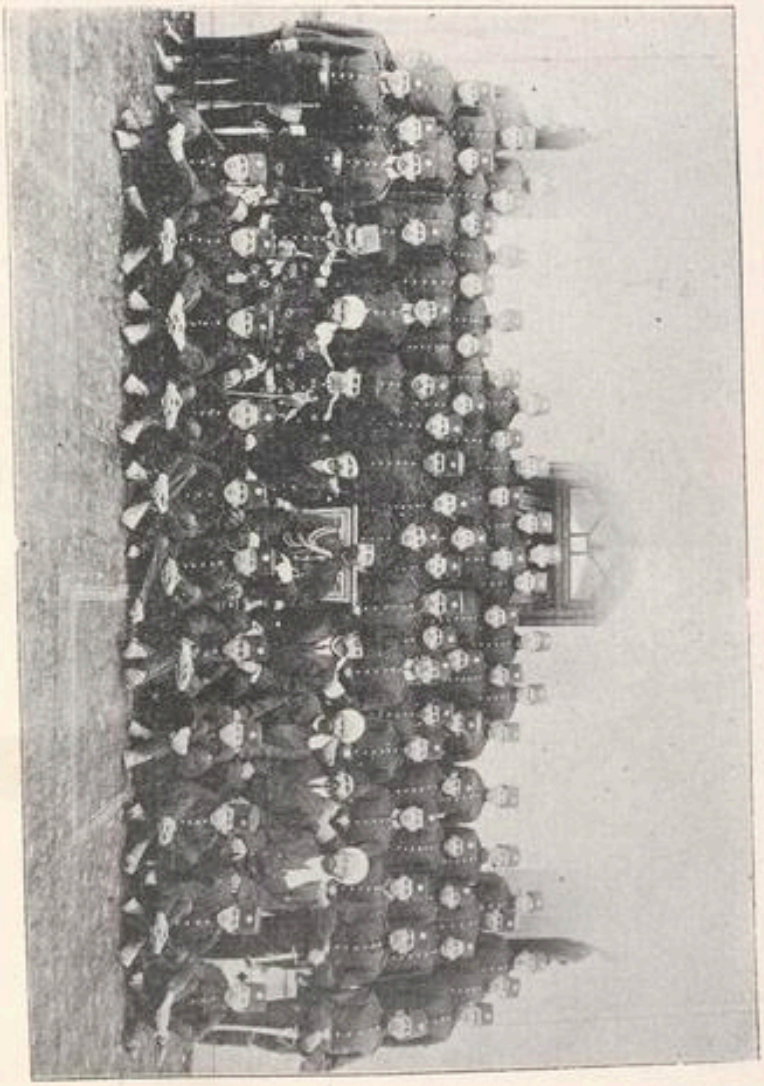

جناب مستطاب سردار محمد نادر خان سپه سالار بانیهٔ نظامی جدید الاسلام

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 77 of 711

جناب سردار اعلی محمد نادر خان سپه سالار باسطبین وعضایین مکتب حربیه دارالسلطنهٔ کابل سنه ۱۳۳۵

معرفی ذوات یکه بر چوکی نشسته اند

۱ معلم ۲ داکتر عبدالعزیز خان ۳ قاری عبدالله خان ٤ تفلیف افندی ٥ جناب محمد نادر خان سپه سالار ٦ علی افندی مدیر مکتب حربیه ۷ محمد گل خان کیدان ۸ معلم ۹ نور محمد خان کیدان داخلهٔ مکتب

صفوف مقدم ومؤخر که نشسته و ایستاده اند تماماً طلبهٔ مکتب حربیه میباشند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 78 of 711

حاصل مینمودند .

چنانچه در اثر نگرانی و غمخواری این ذات عالی همه متعلمین این مکتب به حلیه فضل و کمال و حسن اخلاق متحلی و در اندک زمان هم در تعلیمات علمی و اخلاقی و هم در فنون عسکری بلند تر از سائرین شدند ، و هر واحد شان حسب مراتب اهلیت و لیاقت خویش مواقع لازمه خدمات ملک و ملت را اشغال و در پیشرفت مقاصد حکومت مصروف شدند .

مکتب جدید الاسلام عسکری

از انجا که یگانه منظور نظر معارف اثر نادری تعلیم علم و عرفان و تعمیم تعلیمات عصری و اصلاح اخلاق و امور تربیوی نظامی بود ، ازین جهة بیشتر از همه امور باین شعبه توجه شانرا مبذول میفرمودند و بهر اندازه که حلقه مأموریت شان وسیع ، و اختیارات شان عالی شده میرفت ، بهمان پیمانه آن اختیارات و نفوذ و رسوخ خودرا در خدمت بعرفان و تنویر اذهان عسکریان و عامه ابنای افغانستان صرف میکردند .

مثلیکه بر علاوه غمخواری و نگرانی که از مکتب ملک زاده ها به اجمالیکه فوقاً اشاره شد و نظارتیکه از مکتب حربیه میفرمودند ، یک مکتب دیگر را هم بنام « مکتب جدید الاسلام »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 79 of 711

بنا بر پیشنهاد خویش و منظوری حضور تأسیس و افتتاح فرمودند، که دران مخصوصًا نوجوانان مردم نورستان خود را به حلیهٔ علم و عرفان می آراستند، و از خرمن فضل و اخلاق نادری و معلمین منتخبهٔ این ذاتِ عالی دانه های رفتار رنگ و محصولِ تربیت و تعلیم درست رامی برداشتند، و تحت تعلیم اساتذهٔ دانشور مراتب علمی وفنی خود را تکمیل میکردند، و بالآخر حسب منظور جناب محمد نادرخان نائب سالار اشخاص خوب و افراد درست ازین مکتب هم برآمدن گرفت و یکی بعد از دیگری هر واحدی از متعلمین آن، مواقع و مناصبی را که درخور احوال شان بود اشغال نمودند.

مکتب حربیه

از انجا که جناب محمد نادرخان از ابتدا خواهان تعلیم و تربیت اساسی و تعمیم اصول و فنون عصری در تمام قوای نظامی بود و این مطلب را بار بار بسمع شهریاری و دیگر اولیای امور میرسانید و در اثر همین بیانات و اقدامات خویش بسیار اشخاص فهمیده را متوجه خاطر فکر خویش نموده بود، ازین جهته در سنهٔ ۱۳۲۵ ق مطابق سنهٔ ۱۲۸۶ ش موفق شده توانست که فکر پادشاهی را به افتتاح یک مکتب عالی العال حربیه راغب سازد.

چنانچه این مکتب تأسیس شد، و آقای محمد نادرخان منتهای فعالیت و همدردی خود را راجع بموفقیت و کامیابی طلبهٔ آن حسب خاطر خواه مبذول نمود، ولی مع الاسف

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 80 of 711

بواسطهٔ یک انتخاب سوئی که در مدیر آن از طرف بعضی زعمای امور (که مسلکی بجز از عیاشی و فکری بغیر از تن پروری نداشتند و میخواستند که روح فحاشی و تنبلی و لاابالی گری را ذریعهٔ همین طور اشخاص فضول در محیط بپرورانند) شده بود، مساعی اوشان بهره ور شده نمیتوانست و امور مجریهٔ مکتب حربیه عوض افادهٔ جزویه اضرار متعددهٔ را عائد میکرد.

تا اینکه در اثر تفتیش و وارسی نایب سالار صاحب انواع امور مخالف شرعیه و احساسات ملیه از اجراآت او بمشاهده پیوست و در ادارهٔ مکتب بسیار ناگواریها و فساد اخلاق و حرکات ناشایسته از ان پست فطرت دیده شد، لذا مراتب بمقامات مرجوعه ابلاغ و در نتیجه معلم مذکور از رتبه و منصبش مطرود و به نفی و اخراج، از خاک پاک افغانستان محکوم شد[1].

پس از ان شخصاً جناب محمد نادر خان تا چندی از اجراآت و امور اداریه و تعلیمیهٔ آن مکتب نظارت، و اشخاص فاضل و دانشوری را برای تعلیمات، و اصلاحات آن مقرر فرمود، و حسب نظریهٔ عالیجنابانهٔ نادری در ان تعلیمات آغاز و طلبهٔ صاحب تعلیم و تربیهٔ ممتاز از ان اخراج، و حسب لیاقت و اهلیت خود

(۱) تفصیل خیانت کاریهای محمود سامی در صفحهٔ ۳ شمارهٔ ۴ سال دوم سراج الاخبار ۱۹ قوس ۱۲۹۱ موجود است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 81 of 711

مراتب عسکر را اشغال میکردند، هرچند در عصر امانیه تکرار همان مخرب اخلاق ومایهٔ فساد (مدیر نخستین مکتب حربیه محمود سامی) مقرر شد، ولی در اثر وارسی وتفتیش وسیاعی نادری وانتخابات صحیحیکه در سائر معلمین وهیئت اداری آن مطابق فکر نادری شده بود محمود سامی ازان بیباکی های خود علانیتاً تا چندے منصرف وحسب نظریهٔ سپه سالار اجرات میکرد.

توجهات نافعهٔ نادری در اصلاح امور نظامی
افزودی تنخواه ومقرری عسکری

درعین اقدامات نافعهٔ که عالیشان عزت وشجاعت مآب سردار محمد نادرخان نائب سالار در ترقیات عرفانی وذهنی عساکر میفرمودند از غمخواری عموم عساکر نیز غفلت نمی ورزیدند، وتا اندازهٔ که میتوانستند وکسب موفقیت می نمودند درآرامی وآسوده حالی وفراهم آوری اسباب دلگرمی نظام میکوشیدند.

چنانچه در اثر یک مجلس وتبادل افکار یکه باعموم صاحبمنصبان نظامی نمود واز معلوماتیکه راجع بمعیشت نظامی گرفته بود، باین نکتهٔ مهمه ملتفت ومطلع گردید که معاش ماهواره ده روپیه کابلی برای نظامی مکفی نمیباشد، زیرا اگر یک عسکر احتیاجات شخصی خودرا ازین تنخواه خویش تهیه کند، نظر به نرخ آنوقت بیش از دوسه روپیه برای مخارج خانگی وپس انداز او باقی نمی ماند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 82 of 711

چون جناب محمد نادرخان بمنصب نائب سالاری حضوری نائل و بشمولیت در همه اجراآتِ قشونی و اعطای نظریاتِ عالی مأذون بود، این مسئله را بالفاظ درست و مضمون دلنشین بحضور عرض کرد و راجع به افزونی تنخواه و تهیهٔ ارزاق نظام که به نرخ مستقل از طرف حکومت برای آنها اعطا شود اصرار و الحاح کرد.

در نتیجه فکر پادشاهی را به اصلاح این امر مهم متوجه ساخت تا رسماً امر داد که در معاش عامهٔ عسکر افغانستان ماهواره دو روپیهٔ کابلی افزود و بر علاوهٔ آن امر رسمی و عمومی اصدار یافت که برای هر عسکر فی روپیه را یک سیر گندم از مخازن ارزاق سرکاری (گدام ها) در بدل معاش شان اعطا شود، چنانچه از منظوری غلهٔ گی که برای هر فرد نظامی ماهواره چهار سیر به چهار روپیهٔ کابلی داده میشد و افزونی دو روپیه تنخواه در هر ماه بعد از وضع مخارج ضروریه الی شش هفت روپیه برای شان باقی میماند.

تهیهٔ دریشی و اهتمام بترقی صوری و معنوی نظامی

راجع به تهیهٔ دریشی و منظم بودن نظام از لباس و سگن گرفته تا بهمه امور انضباطیه و تعلیمیه و تربیوی شان نیز نظریات خوبی را به اعلیحضرت تقدیم و از انجا عموماً افکار نادری بصورت رسمی در همه قطعاتِ تحت تطبیق و اجرا آمد، همه عسکر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 83 of 711

بدیرشیهای مخصوصهٔ شان ملبس وقشله وچهاونیهای شان صاف و درست و
در برابر و قرب هر چهاونی دکانهائیکه دران ضروریات عساکر موجود میبود احداث
و به اقامهٔ صلوة، مساجد تعمیر و ائمه مقرر و جهة اجرای تفریح شان میدانها و منظرهای
دلنشینی درحوالی نشیمن آنها ترتیب داده شد و بلانهایه درهمه شعبات امور عسکری
یک روح و رونق و رشادت و شطارت بمشاهده می پیوست .

افتخار منصب سپهسالاری بوجود مفاخر بنیان

شهریار محمد نادرخان

چون این فکر رسا و اعمال صداقت انتما و رشادت و فعالیت و وارسی جناب
محمد نادرخان بتمام امور جزوی وکلی نظامداری بعلم الیقین پیوست، و در همه
اجراآت افکار او شان نافع و قیمتدار ثابت شد، از شخص شاه گرفته تا عامهٔ رعیتهای
امور، از سائر افراد نظامی گرفته تا جمهور صاحبمنصبان حتی افراد ملت او شانرا
بنظر تقدیر و تحسین میدیدند، و تمام اعمال دلسوزانه و مجاهدات غمخوارانهٔ شانرا
بنظر تقدیر مشاهده میکردند، ازینجهة اعلیحضرت سراج الملة والدین نه تنها مقام
منیع سپهسالاری عمومی افغانستان را بوجود عرفان و شجاعت نمود شان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 84 of 711

افتخار دادند و باین وسیله در مزید ترقی و اعزاز نظام و در خوشنودی و مسرورت عامهٔ انام افزودند، بلکه بدیگر اخوان و منسوبین این خاندان که تماماً در مناصب رسمیه شامل بودند نیز نظر لطف و مرحمت خود را مبذول، و اعزاز و احترام جمهور شان را میفرمودند، بهترین مصدق این مطلب نظریه ایست که سراج الاخبار افغانیه بالنسبه این تقرر و ارتقای جناب سپه سالار نگاشته است که ذیلاً نقل میشود، و خواننده می بیند که شخص پادشاه راجع به این انتخاب بجا در محضر عامهٔ صاحبمنصبان نظامی و اعیان ملکی بحث میرانند[1]، تا عموم مردم ازین اعزاز و احترام شان مسرور شوند، و این خورسندی عمومی که بواسطهٔ قدردانی یک مجاهد صادق مملکت و وطنخواه صحیح ملت حاصل میشود، در محبوبیت شاه بیفزاید :-

نظریهٔ سراج الاخبار
راجع به ترفیع سردار سپه سالار

« از طرف ایشیک آقاسی نظامی[2] حضور اعلیحضرت همایونی در خصوص تعیین

(۱) مطالع قبلاً در صفحهٔ (۵۰۳) خوانده که در موقع ترفیع جناب محمد نادرخان به نائب سالاری هم درهمچنین یک محضر عمومی که مشتمل بر اعیان وطنی بودند، راجع به انتخاب شان مذاکره نموده اند، و اوشان به اکثریت مطلقه از طرف جمهور قابل تقدیر و ترفیع گفته شدند .

(۲) مطلب از جناب محمد سلیمان خان است .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 85 of 711

منصب جلیلهٔ سپهسالاری جدید، برای ما چنین تحریر یافته است، که روز سه شنبه ۲۱ ماه حال اعلیحضرت والا در سلامخانهٔ عام دربار نموده بودند، اینکه دربار انعقاد یافت، چنین نطق وامر فرمودند که عالیجاه عزت همراه امیر محمد خان سپه سالار نظامی بواسطهٔ که دائم الاوقات مریض میباشند وبدربارها وغیره رسیده نمیتوانند بنابران عالیجاه ارجمند سردار محمد نادر خان نائب سالار حضور را به منصب رفیعهٔ سپه سالاری حضور مقرر ومباهی فرمودیم، ودر منصب وعزت وتنخواه عالیجاه امیر محمد خان سپه سالار سابق، هیچ تغیر وتبدیل داده نخواهد شد، وبدربارها وجشنها وعیدین هرگاه صحت داشته باشد بیاید، درهمان چوکی مقرری خود خواهد نشست.»

«سراج الاخبار: این لطف ومرحمت عالی العال اعلیحضرت پادشاه مراحم خصال ما خلد الله ملکه که درحق خدمتگذاران صادق دولت شان فرموده شده است الحق که یک لطف ومرحمت پادشاهانه بسیار امیدآور مکرمت پروری میباشد.»

«جناب عالیجاه شجاعت وبسالت همراه (امیر محمد خان) سپه سالار، که اکثر عمر گرانمایه را درراه خدمت دولت علیهٔ افغانستان درصنف جلیلهٔ عسکریه

(۱) یعنی فاضل شهیر محمود بیگ خان طرزی مدیر وسرمحرر سراج الاخبار افغانیه.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 86 of 711

بسر آورده است، و در زمان خاقان مغفور جنت مکان در صنف جلیلهٔ افسران عسکریه داخل شده و در بسی محاربات ابراز شجاعت و صداقت نموده و در پاداش هر خدمت و صداقت بالتدریج ترفیع مناصب کرده تا آنکه در زمان سعادتقران اعلیحضرت سراج الملة والدین بمنصب جلیلهٔ سپهسالاری که منتهای مناصب عسکری دولت جبوعهٔ ماست سرافراز و کامیاب آمده است ..... تا بحال بران منصب جلیله برجا بوده و بسبب ضعف پیری و انحراف صحت شان، ذات اعلیحضرت همایونی استراحت فکریه و بدنیهٔ شانرا التزام فرموده از کار ایشان را معاف، و عزت و اعتبار و شرف عسکری شانرا کماکان برقرار داشتند، که در حقیقت این مسئله یک لطف عالی العال و مرحمت فوق العادهٔ است، که از طرف ذات اعلیحضرت بادشاهی در حق آن خدمتکار صادق سالخوردهٔ شان ابراز فرموده شده است.»

«سپهسالار جدید جناب شجاعت و بسالت مآب سردار «محمد نادرخان» از امرای عسکریهٔ بسیار کارگذار پسندیده اطوار است که از تربیه شدگان محفل حضور ذات شوکتسمات اعلیحضرت سراج الملة والدین پادشاه معظم بادانش و دین ماست.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 87 of 711

«مشار الیه بعلوم و فنون عسکریه از روی احتیاجات وقت حاضر، آگاه و دانا و در عین ریعان شباب میباشند، عالم، فاضل، هوشیار، بیدار یک ذات خجسته صفاتیست، بزبان انگریزی آشنا و در امورات عسکری دانا و بینا هستند، علی الخصوص بذات خجسته صفات ولینعمت بی منت خود در غیبت و حضور، از نزدیک و دور، یک اخلاص و صداقت قولی و فعلی مفرطه دارند از هنگامیکه در صنف جلیلهٔ عسکریه داخل شده اند، و برغند عساکر خاصه یعنی از دل وار دلی مأمور گردیده اند، هر وقت بعد وقت یک تجدد و تازه گی نشان داده اند از قراریکه از دفتر مبارکهٔ نظام استعلام نموده ایم، ترفیع مناصب عسکریه سردار مشار الیه از قرار ذیل است: »

«جناب شجاعت مآب سردار محمد نادرخان سپه سالار در سنه ۱۳۲۱ در صنف جلیلهٔ عسکریه داخل شده اند، که بهمان وقت بمنصب زرشری یعنی کرنیلی اسپورهای اردلیان حضور مبارک مقرر شده بودند، در سنه ۱۳۲۳ یعنی دو سال بعد از حضور مبارک به منصب برگدی غند اردلیان حضور مبارک انور والا مأمور گردیدند، در سنه ۱۳۲۶ از حضور مبارک در غند مذکور به منصب جرنیلی سرافراز شده اند، در سنه ۱۳۳۰ بعد از آنکه از محاربهٔ منگل مظفرانه عودت نمودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 88 of 711

در غندار دلی به منصب عالیهٔ نائب سالاری ولقب سرداری مفخر و سرافراز گردیده اند، بتاریخ یوم سه شنبه ۲۱ ماه رجب ۱۳۳۲ از حضور مبارک همایونی بمنصب جلیلهٔ سپه سالاری سرافرازی یافته اند.»

«سراج الاخبار. این منصب جلیلهٔ شانرا از صمیم دل تبریک میگوید، و از درگاهِ حضرتِ خالق متعال جل وعلی نیاز میکند، که در امورات تنسیقیه و اصلاحیهٔ عموم اردوهای جنود ظفر نمود دولتِ متبوعهٔ مقدسهٔ شان که فرض عین و عین فرض ذمهٔ منصبی شان است بر موافق رضای خدا و پادشاه و امیدواری ملت و وطن موفق و کامیاب آیند.(۱)»

معرفی رسمی سردار محمد نادر خان
سپه سالار
در یک پریتِ مهم عسکری

در اثر این تقرر و انتخاب از حضور پادشاهی ذریعهٔ فرامین متحدالمآل بعموم قوماندانهای نظامی مرکزی و ولایات و حکومات افغانستان ازین ترفیع و تعیین مرجع عمومیهٔ امور نظام افغانستان که جناب محمد نادر خان سپه سالار میباشند

(۱) منقول از صحیفهٔ ۸ و ۹ و ۱۰ سال سوم شمارهٔ (۶۱) سراج الاخبار افغانیه.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 89 of 711

اعلام شد. علاوهٔ امر شد تا یک پریت بزرگ نظامی نیز ترتیب و در آن رسماً ازین تقرر سپه سالار بعامهٔ عسکری اخبار شود. اینک تفصیل این پریت بزرگ نظامی از سراج الاخبار افغانیه (که فاضل شهیر محمود بیگ طرزی مدیر و سرمحرر آنرا نوشته) عیناً نقل میشود:-

« روز چهارشنبه ۱۴ ماه شعبان المعظم در قشلهٔ یعنی چهاونی قلعهٔ (شیرپور) یک پریت عمومی عسکری بوقوع آمد. »

« در شمارهٔ سابقهٔ خود از تعیین فرموده شدن منصب جلیلهٔ سپه سالاری جدید در عهدهٔ جناب عزت و شجاعت مآب (سردار محمد نادر خان) بیان نموده بودیم، بناءً علیه شهزادهٔ جوانبخت معظم، سردار عنایت الله خان معین السلطنه صاحب که از آغاز جلوس میامن مأنوس ذات شوکتسمات (اعلیحضرت سراج الملة والدین) والد ماجد کثیر الحامد خودشان بمنصب فخیمهٔ نظارت جلیلهٔ حربیهٔ دولت خداداد افغانستان، از طرف قرین الشرف همایونی سرافراز و ممتاز بوده و هستند، اعلان نمودن و معرفی کردن سپه سالار جدید را بعموم عساکر ظفر مآثر شاهانه لازم و مناسب دانسته در یوم چهارشنبه ۱۴ شعبان المعظم اجرای یک پریت عمومی عساکر را امر نمودند. »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 90 of 711

یك گروپ مهم تاریخی صاحب منصبان نظامی افغانستان در سنه ۱۳۳۳

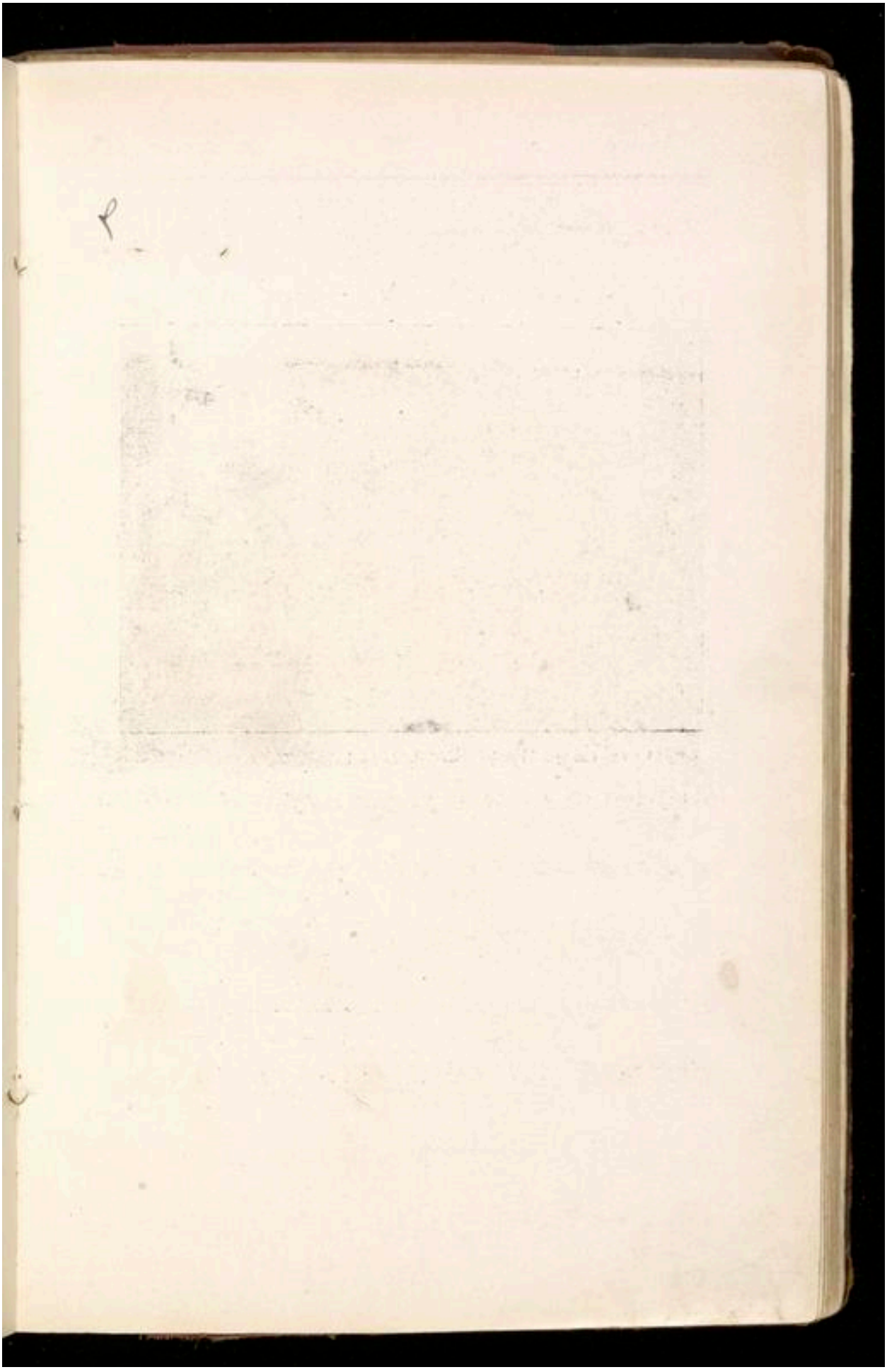
صف اول که برچوکی نشسته اند و مشتمل بر صنف آمران و ارکان عسکری است از راست به طرف چپ:—

۱ — نائب برگد عبد الرحمان خان .
۲ — برگد محمد علیخان .
۳ — برگد محمد انورخان .
٤ — جناب محمد نادر خان سپه سالار .
٥ — نائب سالار صالح محمد خان .
٦ — برگد غلام محمد خان .
۷ — برگد محمد اسمعیل خان .

صف دوم وصف سوم وصف چهارم مشتمل برصاحب منصبان بزرگ وکوچك است.

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 92 of 711

«شهزادهٔ معظم و سپه سالار صاحب محترم با جملهٔ افسران در (شیرپور) که همه عساکر ظفر مآثر از همه اصناف پیاده و رساله و طوپچی وغیره حاضر و آمادهٔ تشریف آوری شان بودند، تشریف فرمای سعادت و اقبال گردیده از طرف عموم عساکر، مراسم سلام ایفا و یک (رسم کچید، یعنی رسم استعراض) مکمل اجرا گردید، و از طرف حضرت عالی منصب جلیلهٔ سپه سالاری سردار محمد نادرخان بر عموم افسران و عساکر رسماً اعلان گردیده مراسم سلامی بجا آورده شد»

«بعد ازان شهزادهٔ معظم با جملهٔ افسران محترم بمکتب حربیه تشریف آوردند و در آنجا میوه و شیرینی و چای که از طرف سپه سالار صاحب حاضر شده بود تناول فرموده شد، و نطقها و تبریکها و شادمانی ها اجرا گردیده مراسم مذکور بانجام رسید[1]»

مساعی جمیلهٔ نادری در اصلاح و تنظیم امور عسکری

بعد از اینکه سپه سالار درایت مدار بوزارت حربیه رسماً بکار آغاز فرمودند به اصلاح و تنظیم همه امور متعلقهٔ نظام صرف مجاهدت ورزیدند، مخصوصاً در تمام فروع و اصول مواد آتی الذکر داخل اقدامات اساسی شدند:-

(۱) ملاحظه شود صفحهٔ ۴ شمارهٔ ۲۲ سال سوم سراج الاخبار مطبعهٔ ۲ سنه ۱۲۹۳ - کابل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 93 of 711

(۱) بوجه و مصارفات عساکر مرکزی و اطراف و نواحی افغانستان را از نظر گذرانیده، در آن بسا تعدیلات و ایزاداتِ نافعه فرمودند.

(۲) راجع به تغییر و تبدیل و ترفیع و تطییف بعض صاحبمنصبان در عموم نقاط افغانستان، بنابر ایجاباتِ نظامی و ملاحظاتِ سیاسی، اوامر لازمه را اعطا فرمودند.

(۳) راپورهای مفصل هریک از قوماندانی های عسکری افغانستان را (۱۵ روزه) خواستار شدند.

(٤) نسبت به اصلاح امور مهمهٔ نظامی، بعموم صاحبمنصبان اوامر جدی را اصدار کردند، تا دائماً در آن مورد نظریاتِ شانرا بمرکز اشعار دارند، برعلاوه آن امر فرمودند که علی الفور از اجمال مجاری امور سابقه و حالیه هر قوماندانی عسکری یک یک راپور مفصل جامعی را تقدیم نمایند.

(۵) در فراهم آوری اسلحه و تهیهٔ لوازم حربیه و انداختن روح تازه در امور متعلقهٔ ارکان حربیهٔ عمومیه و تشکیل و تفریق کندکها از حیث اسلحه و البسه و اسماء و صفات، بذل توجه فرمودند.

(۶) سررشتهٔ امور نقلیهٔ عسکری و تهیهٔ ارزاق را حسب مطلوب نمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 94 of 711

(۷) انتظام بر اصل تنخواه نظامی را بصورتیکه در وقت موعود عموماً معاش خود را میگرفتند و هر واحد از صورت حساب خود بکلی مطلع و مطمئن میبودند نمودند .

(۸) تجویز حاضری و رخصتی و اعطای هدایا بمستحقین مخصوص راجع بمریضی و وفات و غیر حاضری افراد عسکری .

(۹) تهیهٔ سامان و لوازم و ادویهٔ شفاخانه های نظامی و سنجیدن و بکار انداختن مقدمات نافعهٔ حفظ الصحه .

(۱۰) تقسیم و توزیع قوای مرکزی در نقاط لازمهٔ اطراف و نواحی و تعیین محل و تعلیم اسپورت یومیهٔ شان در مواضع متعدده .

(۱۱) مأمور داشتن نظام را به انعقاد یک پریت عمومی در چمن نظامی خواجه رواش یا شیر پور در هر هفته یکبار ، که ذاتاً سپه سالار صاحب بر عملیات شان نظارت میکرد .

(۱۲) عیناً تطبیق نمودن این مفکوره را در تمامی نظامی افغانستان ، در سائر ولایات و حکومات افغانستان .

(۱۳) بکار انداختن و محصول گرفتن از فابریکهٔ حربی و عطف توجه نمودن در افزونی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 95 of 711

کار آن و ساختن و ترمیم نمودن انواع اسلحه و مواد انفلاقیه دران .

(۱۴) تکمیل لوازم و بهم رسانی اسلحه و سامان ضروریه بعموم قوای مرکزی و اطراف و اکناف مملکت افغانی .

(۱۵) تاسیس قشله ها و چاوینها برای قرارگاه مرکزی هریکی از قوای مرکزی و ولایات افغانستان و احداث تهانه ها در تمام سرحدات افغانستان .

(۱۶) حسن مراقبت و توجهات مزیده بمکاتب حربیه و غیره مدارس متعلقهٔ آن مثل مکتب ملک زاده ها و جدید الاسلام و مخابره وغیره .

(۱۷) تعمیم انواع اسپورت و ریاضت های بدنی و تعلیمات نظامی در تمام افراد عسکری .

(۱۸) تقرر دوائر استخباریه راجع به اخذ حالات و جریانات عمومیهٔ عسکریه در مرکز و اطراف .

(۱۹) سررشتهٔ انتظام امور سرحدیهٔ وطن، و کشودن در منابره را با قبائل همدین و همزبان مجاور افغانستان .

(۲۰) تشکیل کتابخانهٔ عسکری .

(۲۱) تاسیس دار الترجمه برای افاده گرفتن از اثرات مفیدهٔ عصریه .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 96 of 711

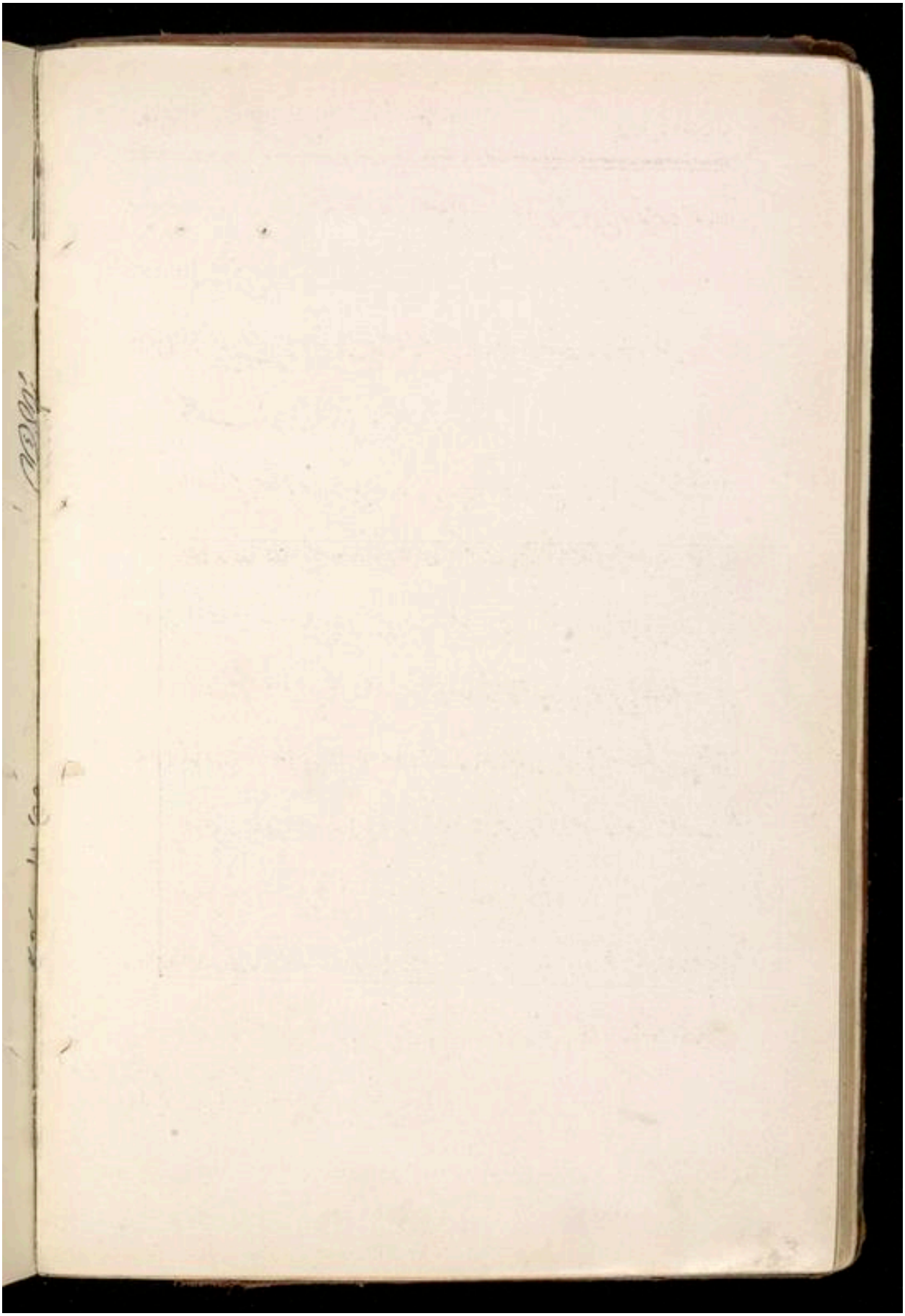

کابل سنه ۱۳۳۱ ق

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 98 of 711

(۲۲) طبع و نشر اوراق و لوائح و تعلیمنامه های نافعهٔ امور عسکریه .

(۲۳) ترتیب تهیهٔ نقشه ها و غیره امور لازمهٔ سوق الجیشی و مسائل متعلقهٔ امور تعرض و دفاع .

(۲۴) تعیین سلسلهٔ مراتب و توضیح صلاحیت و تکالیف صاحبمنصبان و هیئت معیت شان .

(۲۵) تفریق صنف محارب و غیر محارب ، و ایراد تشکیلات لازمهٔ عصریه در عساکر از قبیل تعیین امام و مؤذن و سقا و دلاک و بیطار و داکتر و محاسب و تحویلدار و امثال آن بهر کندک یا غند در تمام عسکری افغانستان .

(۲۶) تنظیم و تنسیق علم مبارک و صورت بست پرک ، بلوک ، تولی ، کندک ، غند ، لوا و فرقه و قطعات جسیمه .

(۲۷) اجرای مانوره ها و جنگ های مصنوعی و انواع مشق نظامی .

(۲۸) مسابقهٔ اسپ دوانی و جمناستیک و هدف زدن و دویدن و غیره اعمال نظامی .

(۲۹) اجرای سفر بری و سوقیات فرضی بنقاط مجهول بصورت ناگهانی جهة اصلاح نقائص سوق الجیشی .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 99 of 711

(۳۰) اهتمام بصفائی اسلحه وطرز استعمال آن وتوجه کردن به ترمیم واصلاحات لازمهٔ آن .

(۳۱) تقرر هیئت های تفتیشیه جهة اخذ معلومات از ضبط وربط وتعلیم وتربیه وطرز ادارهٔ قشونی وغیره .

(۳۲) اعطای مقالات عسکریهٔ روح پرور، در سراج الاخبار افغانیه جهة تنویر افکار ضابطان عسکری از طرف صاحبمنصبان دانشور معیت شان جهة تشویق .

(۳۳) ترخیص سپاهیان پیر، معیوب، وطرد چرسی، بنگی، بد اخلاق، شرارت پیشه را از نظام، وگرفتن جوانان تنومند سالم الاعضای خوش اطوار بعوض آنها .

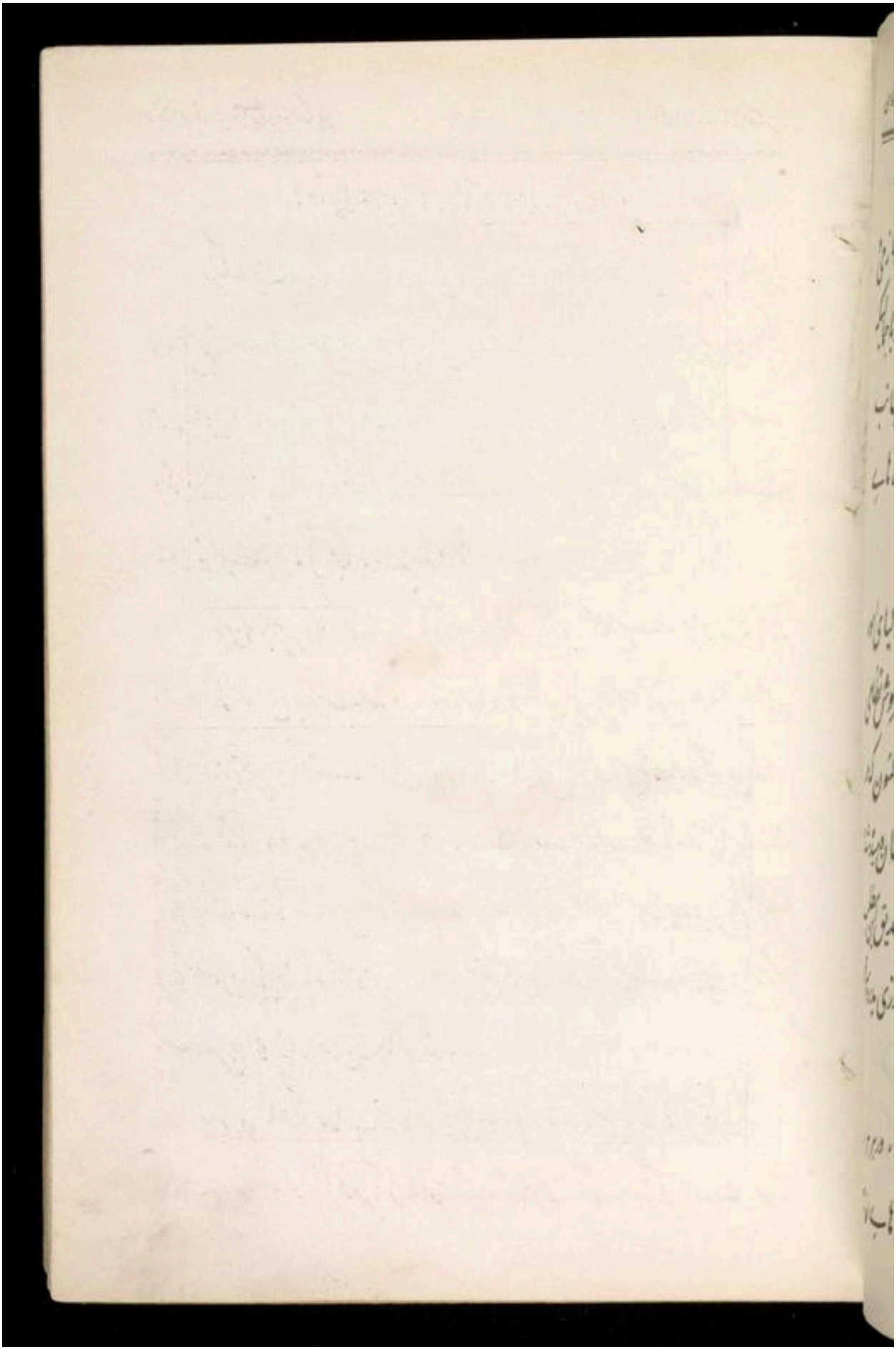
(۳۴) نهادن اساسهای صحیح ودرست را جهة جلب قوای عسکری بصورت نفوسی، تا در سه سال دورهٔ تعلیمات خود را تمام، وبعداً رخصت وعوض شان دیگر نفر از اقوام فرستاده شود .

(۳۵) سبکدوشی صاحبمنصبان ضعیف وسالخورده که قابل کار نظام نبودند وتقرر وجه مستمری ویا زمین بخشش برای شان از طرف حکومت .

ودیگر امور یکه ذکرش بطوالت می انجامد .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 101 of 711

کابل سنه ۱۳۳۵ ق

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 102 of 711

اهتمام به احیای روح فعالیت عسکری

ازیکطرف جناب محمد نادرخان در امورادارى و اعطای هدایات لازمی و وضع دستور العمل های عالی برای ترقیات مادی ومعنوی عسکری (باجائیکه فوقاً بآن اشاره شد) عطف توجهات صمیمی شانرا فرمودند، واز جانب دیگر شخصاً در بیداری وفعالیت عسکری وتطبیق همین اوامر ومفکوره های نافعهٔ خویش بذل مجاهدت میفرمودند.

ازین مساعی وکارگذاری نادری در امور قشونی شخص شاه واولیای امور وعموم تبعهٔ افغانی نهایت مسرور، ودربرابر دیدن این جوش وخروش نظامی که تاچندی قبلبرین اکثرے از آنها هیچو اجساد بی روح دیده می شدند وکنون که در قالب آنها روان فعالیت وشطارت ازطرف جناب محمد نادرخان دمیده شده ازهرگوشه وکنار تحسین وآفرین به اوشان نثار میشد، جهت تصدیق این مطلب ذیلاً مضمون یکی از نامه نگاران، فاضل شهیر محمود بیگ خان طرزی مدیر ومحرر سراج الاخبار افغانیه مطالعه شود :-

" درین ایام که جناب محمد نادرخان سپه سالار مقرر شدند، درهر هر جا صدای مارچ " عساکر ظفر مآثر افغانیه سامعه نواز وآواز موزیکه های افغانیه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 103 of 711

باظفر و نصرت هم آواز زند .»

« روز سه شنبه ۱۰ شوال المکرم در پیش باغ چرمگری قریب مکتب جریبه چه دیدم که از چهار غند عساکر مقیمهٔ دار السلطنه صاحب طنطنهٔ کابل «شی مت» آنها را آورده بود که سپه سالار شهامت آثار شجاعت دار، امتحان عساکر فیروزی مظاهر را میدیدند، حقیقتاً خیلی مؤثر یک منظره بود .»

« افسر افغان، سپاه افغان، موزیکه افغان، تماشا بین افغان، همه افغان، هر صدای موزیکه راست در دلم جا میگرفت، و نغمه های آن برای محو مخالف آوای :

روا شد آه علی الکفار باشد ✤ خاک اندر دیدهٔ اغیار باشد
بر سر اعدای خود شمشیر باشد ✤ گاه مکن روباه بازی شیر باشد

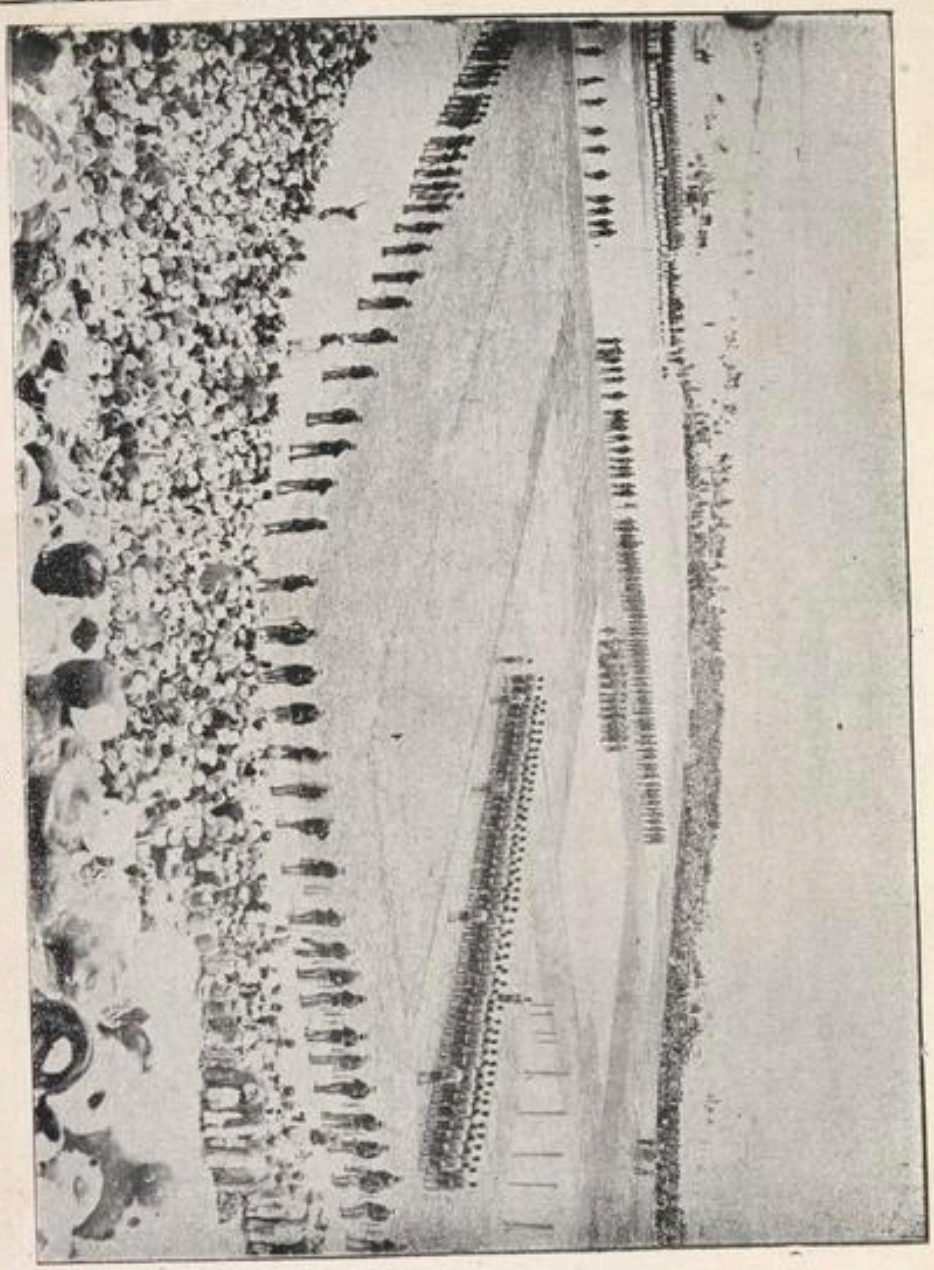
را بلند مینمود .»

« هر تار مویم برای بلند نمودن نام اسلام، افغان، پادشاه، راست ایستاده بود، انتظام نظام، ترانه های ملی، موسیقه ها، درخشیدن برچه های دشمن کش، (پر مخ زاو) افسرها، دلها را مسرت، رقت چشم را حیرت، گوشها را سامعه نوازی میفرمود .»

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 104 of 711

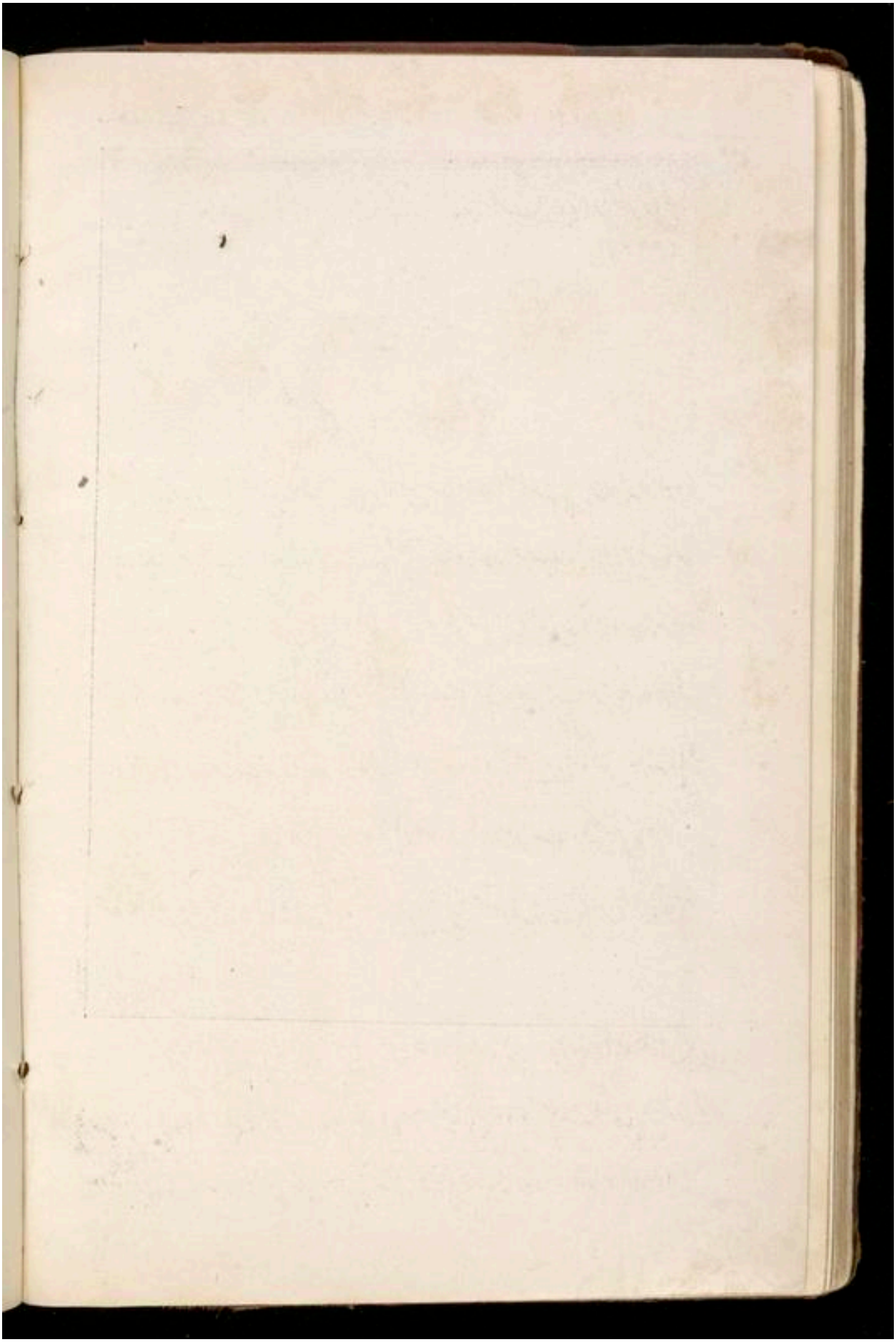

(کابل سنه ۱۲۹۳ ش)

(امتحان مشق تفنگ غند اردلی)

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 106 of 711

« درین روز ها در عالم عسکری یک جدیت ، ورونق ونشاط دیگری معلوم میشود ، گروهی در یکطرف شهر مینو بهر بزدن آماج مشغوف اند ، وطائفه در دیگر جانب بتعلیم قواعد حربی مصروف . »

« شنیده شده که به سه شنبه دیگر امتحان بست های منزنی عساکر نصرت مآثر وبه سه شنبه دیگر امتحان بست های کمین است ، وبعد از ان خود حامی ملت افغانیه یگانه رعیت دوست نظام نواز وطنخواه ملت پرور ، اعلیحضرت همایونی روحنا فداه امتحان جمیع عساکر وغیرهم را میگیرند . »

« بعد از استجازهٔ حضور ، جناب سپه سار صاحب تمام ضعفا وریش سفید های عسکر یرا کشیده جوانان تنومند را در آن داخل کردهست »

« ای وطنخواهان ! عسکر در عصر حاضر نگهبان وطن وناموس میباشد اهمیت عسکریه در هیچ ملازمت پیدا نمیشود ، خواه از روی دین ، خواه از روی دنیا در حدیث شریف منقول است ، که نگاهداشتن یک شبهٔ سرحد از دنیا ومافیها بهتر است ، وافضل صحابه بعد از عشرهٔ مبشره ، اصحاب بدر رضی الله عنهم میباشند ، که من حیث عسکریت یا حفظ وطن واعلای کلمة الله افضل میباشند . »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 107 of 711

« هر فرد مسلمان را لازم است که خطاب (عسکری) را بخود قبول فرماید »(۱)
(ع ، ه)

مفکورهٔ سراپا نافعهٔ نادری

در موقع حرب عمومی

چون درین ایام جنگ عمومی کمال شدت وعظمت را بخود گرفته بود، وبه بسیار سرعت حیرت افزا شرارهٔ عالم سوز حرب، از هر طرف شرر آسا شده ضرمن امن و آسایش اوستریا را در داده از انجا بروسیه سرایت واز روس گذشته المان را شعله افشان کرده، ثم فثم بفرانسه وبلژیک وانگلیز تجاوز کرده، دولت عثمانیه را هم فراگرفته بود، وتمام این مناطق را بشرر باری قرمزی خود خونبار کرد، وقتل ولیعهد اوستریا در مغرب، وبعضی حصص شرقی عیناً تمثال خون سیاوش را که اوراق تاریخ مشرق زمین از ان خون آگین است قایم کرد.

ازین جهة تعیین خط مشی سیاسی افغانستان، درین هنگامهٔ کلان حتمی وضروری بود، که نظر بموقعیت سیاسی وجغرافیائی خود واهمیت جنگجوئی وسلحشوری

(۱) ملاحظه شود ستون ۲ صفحهٔ ۳ شمارهٔ ۲ سال ٤ سراج الاخبار مطبعه ۳۰ سنبله ۱۲۹۳ - کابل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 108 of 711

ملت شجاعش اعلان شود، والا در صورت عدم تعیین مسلک ممکن است که تحت کدام تضییق و فشاری بنام طرفداری و یا اتحاد روس و انگلیس که از همسایگان شرقی و شمالی اوست بیاید.

درحالیکه بعض جرائد انگلیزی و هندی پروپاگند شمولیت افغانستان را در جنگ عمومی و اعطای معاونت را بحکومت انگلیز میسرودند، همگذا دول مخالف اتحاد مثلث یعنی (روس، انگلیز، و فرانسه) مخصوصاً جرمنی و ترکیه آرزومند مساعدت و مشارکت افغانستان بود با اوشان درین محاربه عظیم چنانچه برای همین مقصد یک وفدی نیز از طرف المان و ترک وارد کابل شده بودند. (۱)

درینجا مجلس خاص الخاصی منعقد و در آن همه اولیای امور شامل شده در اطراف تعیین خط مشی افغانستان بالنسبه آن حرب جهانسوز مذاکره کردند، بعد از بحث و مذاکره طولانی زعمای امور عصر سراجی این مسئله را با کثریت تصویب کردند که «باید افغانستان در حرب حاضره کاملاً بیطرف باشد، تا زمانیکه برخلاف شان و شرافت و احترام و حیثیت ملت و حکومت ما اندک تجاوز

(۱) که ذوات مشهور این وفد ندما بر المانی و کاظم بیگ ترکی، فلوکس، وان هینگ، راجا مهندر پرتاب، و مولوی برکت الله خان بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 109 of 711

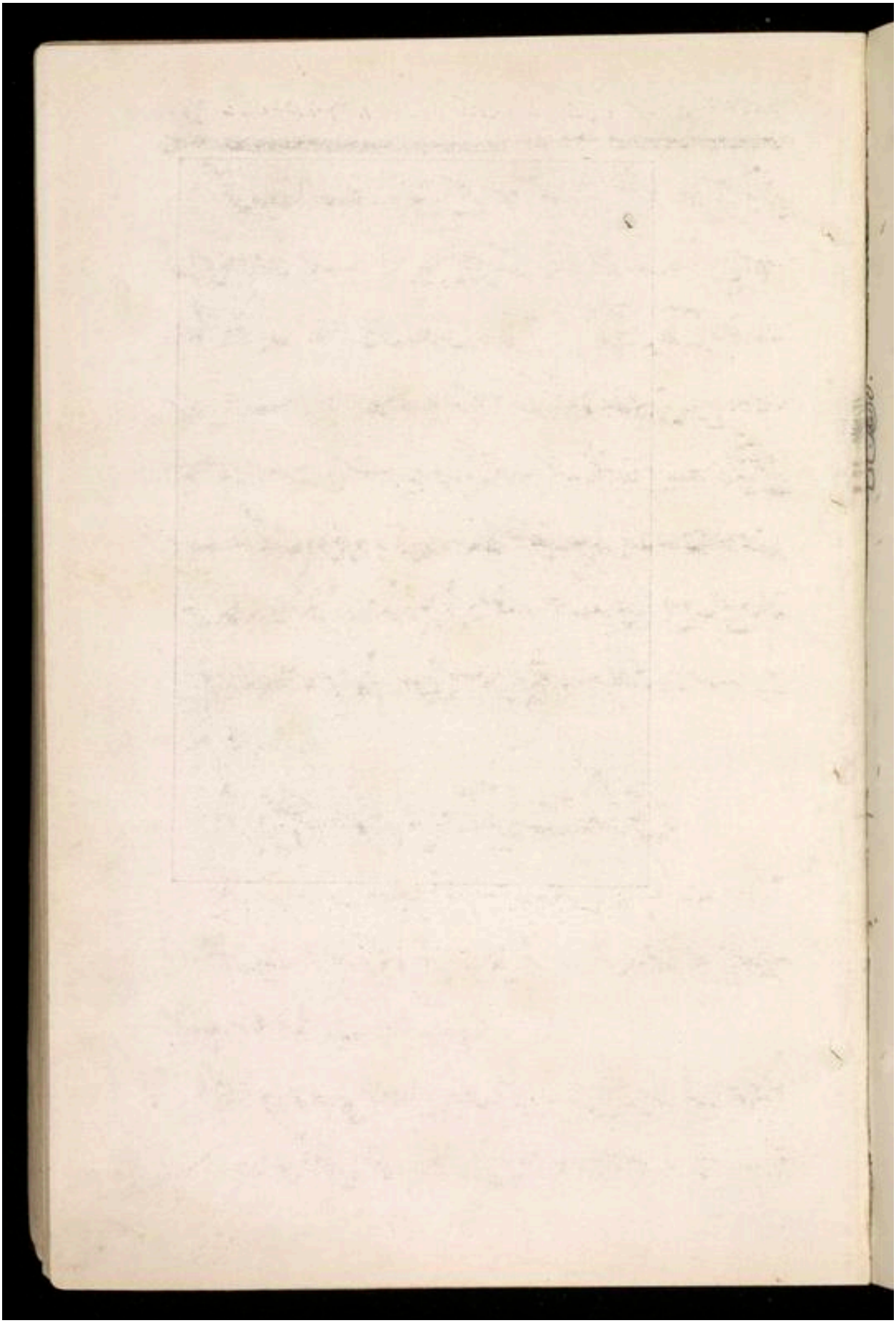
وحملهٔ از طرف هیچ یک از دول متحارب عاید نشود، مخصوصاً همسایه های شمالی و شرقی ما که فعلاً با همدیگر متحد و بر علیه اتفاق مثلث داخل حرب اند تمام شرائط بیطرفی و مراتب حقوقی ما را مراعات نمایند، حتمی است. که افغانستان هم تمام شرائط غیر جانبداری را بالمقابل آنها مرعی دارد »

درین مجلس خاص سپه سالار صاحب یک نطق مؤثری را راجع به اهمیت نظام ایراد، وضمناً فرمودند، باید ما توجه خصوصی خود ما را بسوی امور عسکری بیش از پیش مبذول، و در رفع هرگونه نقائص آن بذل مساعی نمائیم، تا در صورت اندک یک تجاوز بر حقوق مشروعهٔ ما و یا تصور افتادن کدام یک لکه بر دامن شان وشرف وطن و یا توجیه کدام خطره بکدام گوشهٔ مملکت علی الفور مشت های سختیکه از دست های شجاعت پیوست ملت غیور و عسکر جسور ما تشکیل شده باشد بر دهن و گردن اینگونه متجاوزین ومتعرضین حواله کرده شود.

در دنیای موجوده بهر اندازهٔ که در قوت وعظمت وقدرت عسکری افزوده شود، و در ملت ها روح شجاعت وحفظ شان وشرف ملیت و وطنیت شان موجود باشد، بهمان اندازه بعزت و اعتلا هم آغوش و بمقاصد عالیهٔ خود نائل میشوند.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 111 of 711

اعلیحضرت امیر حبیب‌الله خان سراج الملة والدین
کابل ۱۲۳۹ ش

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 112 of 711

اگر بدیدهٔ انصاف و تعمق بنگریم امروز بعوض این حقوق دولیه و بین المللی که برای نام موجود است، و کسی بران عمل نمیکند، قوت و قدرت قایم گردیده است واقعاً که حقانیت و انصاف امروزهٔ عالم، بفحوای اَلْحَقُّ لِمَنْ غَلَبَ به قوت مربوط است و قوت هم در عصر حاضر عبارت است از بودن روح وحدت و شجاعت در ملت و داشتن عسکر زیاد مجهز صاحب تعلیم و تربیه و دارائی مکفی توپ و تفنگ و دیگر وسائل و وسائط مقتضیهٔ حربیه است، لذا از حضور اعلیحضرت رجا میکنم تا زیاده تر بترقی و انضباط عسکری بذل مساعی فرمایند همکذا امرید توجه و اهتمام عموم مأمورین مسئول این شعبه را در اعتلا و اصلاح نظام خواهانم.

اثر این مفکورهٔ نادری در ترقیات عسکری

بیانیهٔ غرای فوق سپه سالار صاحب چون مبنی بر حقانیت و سعادت بود، اعلیحضرت و عموم زعمای امور بتصدیق آن پرداختند، حتی شخص اعلیحضرت سپه سالار صاحب را مخاطبه کنان فرمودند که :-

"بعد ازین خودم حتی الامکان در پریت های عمومی که هفته یکبار اجرا میشود بالذات برای گرفتن امتحان و تشویق عساکر حاضر میشوم، و برای شنیدن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 113 of 711

واجرا نمودن هر نوع عرائض و امور نظامی بهر وقتیکه شما خواسته باشید مائل و حاضرم "

وارسی اعلیحضرت همایونی بمعاینهٔ نظامی و انجام امور عسکری

این مفکورهٔ نادری که مزید توجه و اهتمام شخص پادشاه را بطرف عالم عسکری ایجاب میکرد و از طرف اعلیحضرت بنظر استحسان و قبول دیده شد، اینطور اثر و ثمر داد، که امور سررشته طلب وزارت حربیه بهر وقتیکه سپه سالار صاحب تقدیم میکرد فوراً اعلیحضرت بآن وارسی مینمود، و به معین السلطنه نیز تأکید فرموده بود تا بمعاونت و مساعدت سپه سالار در راه ترقیات مطلوبهٔ عسکر جرار دقیقهٔ را فروگذار نشود، بر علاوهٔ آن شخصاً با اعیان افغانستان و حواشی شان احضاریت شان را حتی الامکان در هر هفته به پریت گاهِ نظامی جهت معاینهٔ تشویق عمومیه الزام فرمودند. اینک بتصدیق این مطلب عین آن مضمون سراج الاخبار افغانیه مرقوم مے میشود، که بقلم فاضل شهیر محمود طرزی مدیر آن مرقوم شده است :-

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 114 of 711

« در طرف این دو هفته در چمن حضوری و چمن نظامی امتحانات مهمهٔ عسکریه اجرا گردید »

« ذات شوکتسمات اعلیحضرت یک امتحان عمومی عساکر نصرت مآثر ملوکانهٔ شانرا اراده و فرمان فرمودند، در هفتهٔ گذشته امتحان صنف پیاده (غند اردلی) یعنی عساکر خاصهٔ همایونی در چمن حضوری اجرا گردید، ذات اعلیحضرت همایونی با همهٔ شهزادگان عظام و مصاحبان و سرداران کرام بدریشی نیمرسی عسکری در چمن شوکت پیرامن تشریف فرما گردیدند، عساکر ظفر مآثر همایونی در زیر کمان افسری جناب سپه سالار محمد نادر خان به ترتیب بسیار منظمی صف آرائی نموده بودند، تشریف موکب همایونی بسواری عرابهٔ موتر بوقوع آمده بود، بعد از انکه از عرابهٔ موتر فرود آمدند در حالیکه شهزاده گان عظام و یکی از مصاحبان خاص همرکاب بودند بسواری اسپ بر همه صفوف عساکر مرور فرمودند »

« از طرف عموم عساکر شاهانه سلامی بزرگ ایفا گردید، ذات اعلیحضرت پادشاهی عساکر شاهانه را به التفات و نوازشات همایونی مظهر سعادت فرموده، در وسط چمن در زیر بیرق بزرگی که مخصوص پادشاهی است عودت و توقف فرمودند »

« اولاً امتحان (شی مت) و بعد ازان (منزلی مت) و بعد ازان (کین مت)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 115 of 711

اجرا گردید که هریک از مت های مذکور از چند رقم کار تفنگ، و کار قدم بکمال مهارت و اتفاق صنعت بحضور شوکت موفور قوماندانِ مقدسِ اعظم ذات شاهانه ابراز نمودند، و باز همه مت ها غند بست شده (مارچ پاس) یعنی رسم گذشتند، که این مارچ پاس یا رسم گذشتن مت بست از مشکلترین کارهای امتحان مذکور شمرده میشد و آنرا عساکر شاهانه بکمال درستی اجرا کرده توانسته مظهر تقدیر شاهانه گردید.»

«بعد ازان ذاتِ اعلیحضرت یک تقریرِ دلپذیری در باب اهمیت عالم عسکری وسعی وغیرت در راه وظیفه شناسی برعموم افسرانِ نظامی بیان فرموده و از طرف حاضرین دعای سلامتی پادشاه وفتح وفیروزی عسکر و سپاه نگار گردیده مراسم امتحان بانجام رسید، و ذاتِ اعلیحضرت بسواریِ عرابهٔ موتر باهمرکابان حضور بقصر شاهانه عودت فرمودند.»

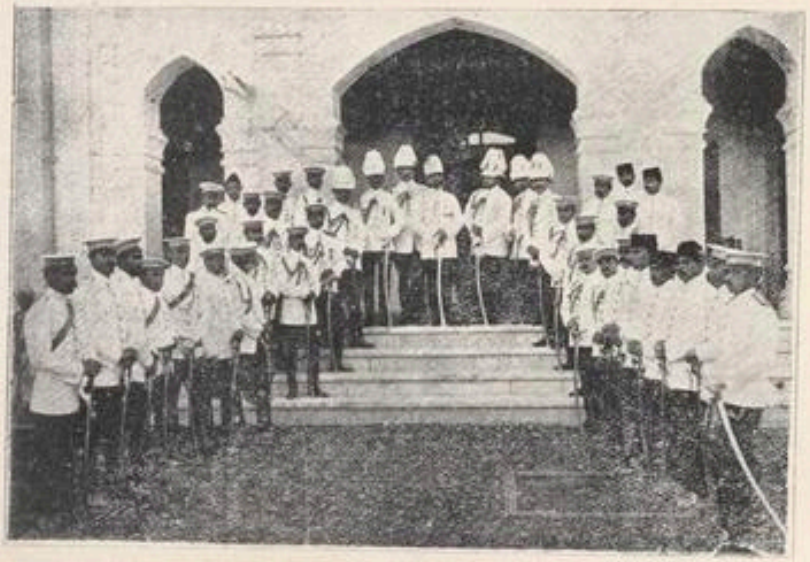
درین هفته در چمن نظامی امتحان عساکر طوپچی و بطاریه های طوپ گرفته شد که ان شاء الله در شمارهٔ آینده از تفصیلاتِ آن با بعضی لوحه هایِ تصاویرِ آن تزئین صحائف اخبار خواهیم نمود.» (۱)

(۱) ملاحظه شود صفحهٔ ۲ شمارهٔ ۳ سال ٤ سراج الاخبار مورخهٔ ۱۳ میزان ۱۲۹۳ - کابل.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 116 of 711

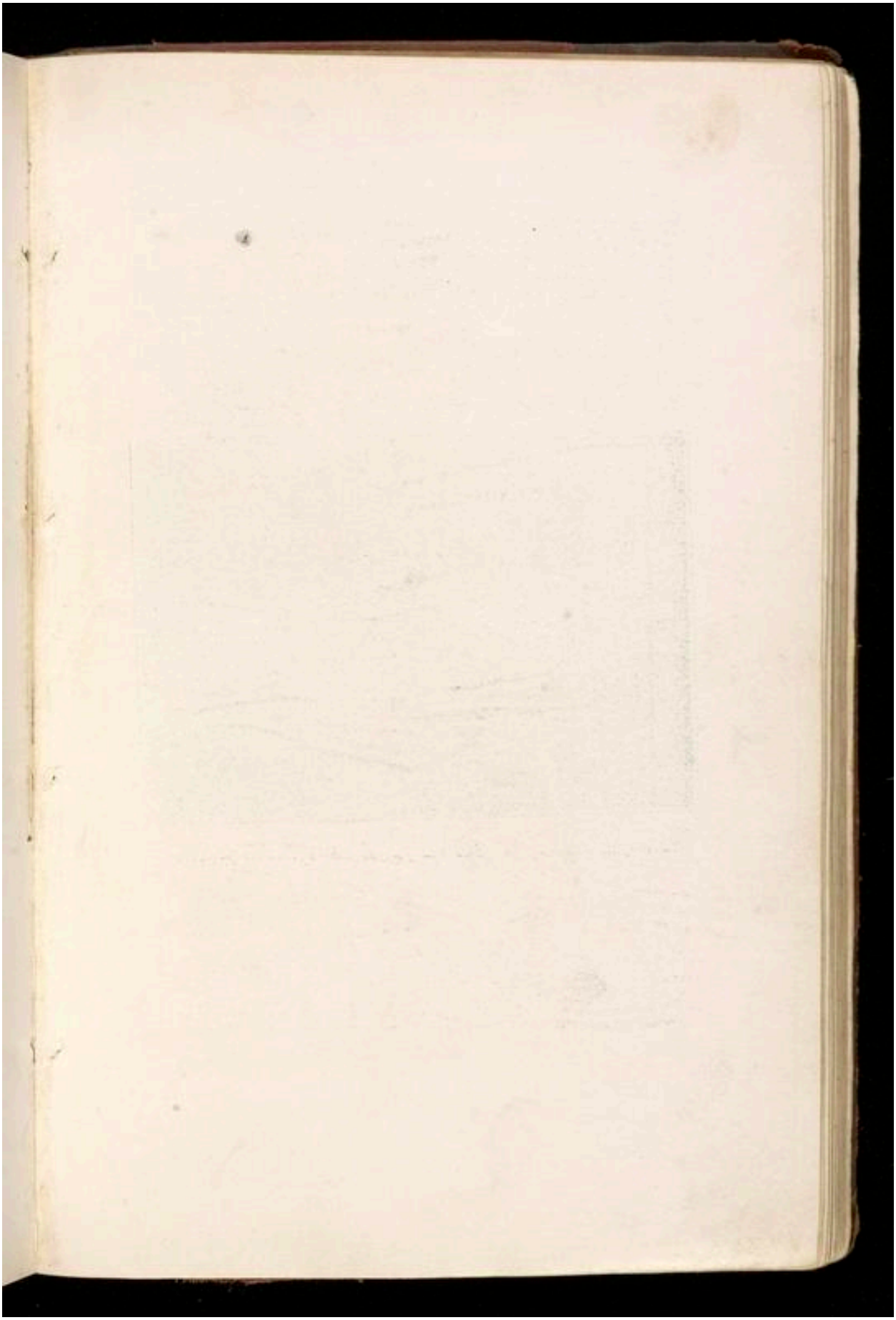

کابل سنه ۱۳۳٤ ق

عالیقدر جلالتمآب سردار محمد نادر خان سپه سالار باجی از صاحب منصبان افغانستان

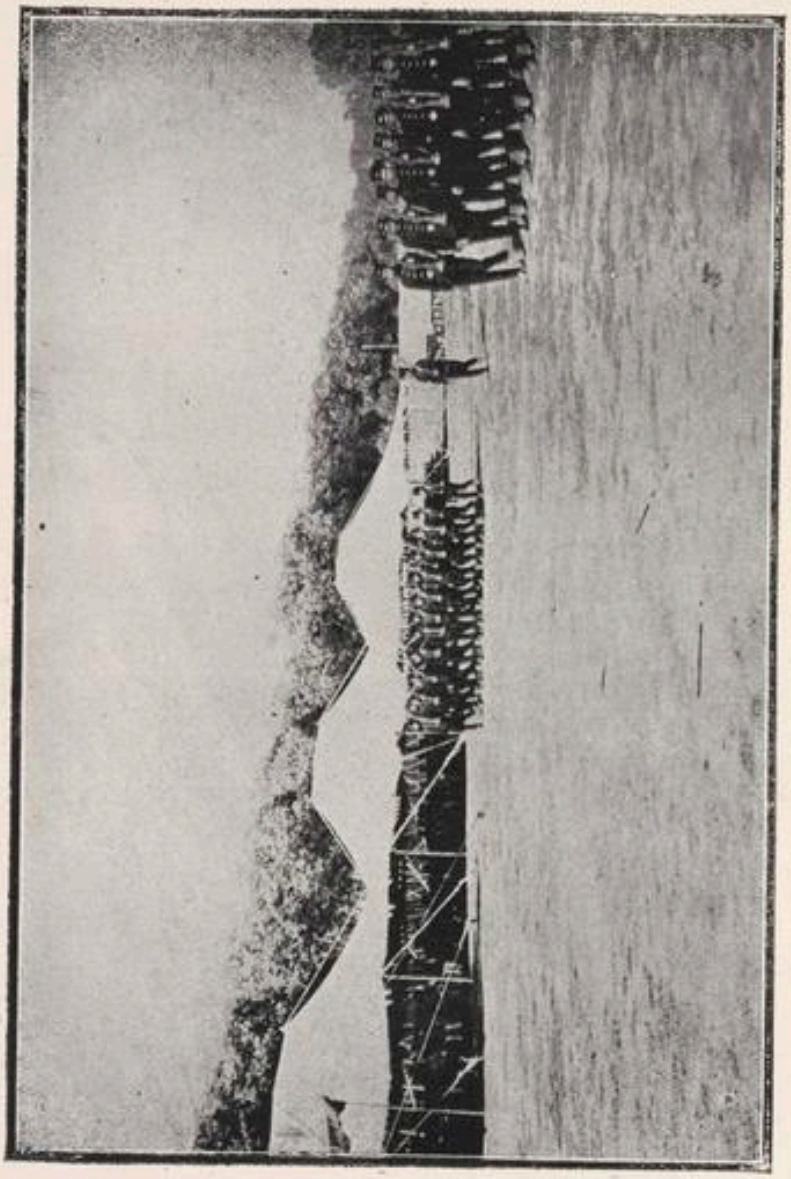
ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

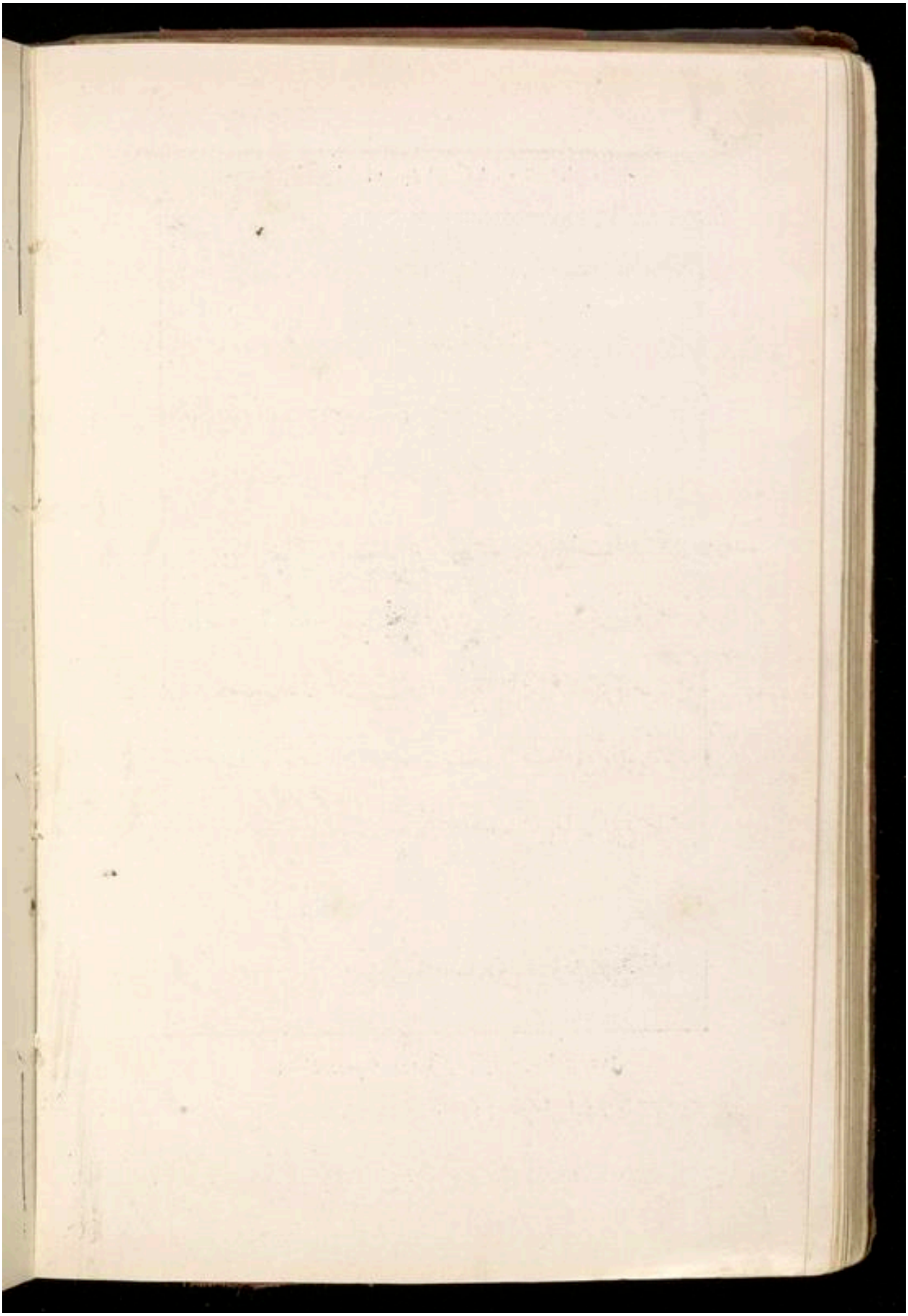
ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 118 of 711

امتحان ورسم مشورعسا کرمرکزی درسنهٔ ۱۳۳۲ق

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 120 of 711

(در شمارهٔ ما بعد حصهٔ موعودهٔ این مضمون را چنین تحریر و تکمیل میکند :-)

« اعلیحضرت دائماً یک توجه خاصی در امورات مهمهٔ عسکر پروری و ترقی روز افزون لشکری مبذول میفرمایند، حتی درین اوقات باوجود بسیاری کارهای دولتی در هفته یکروز را منحصر برؤیت و تمشیت امورات مهمهٔ عسکریه داشته اند چنانچه در دربار روز شنبه، بزبان مبارک فرمودند که سبب تبدیل دادن ایام دربار که بروزهای سه شنبه مقرر بود ازین است که روز سه شنبه را برای ملاحظهٔ امورات عسکریه مقرر فرموده اند . »

« سپه سالار بیدار هوشیار جناب سردار محمد نادر خان و دیگر همه نائب سالارها و جرنیل ها و افسرهای نظامی اردوهای عساکر شاهانه نیز بنا بر پیروی افکار قدسیت شعار قوماندان اعظم و متبوع مقدس مکارم شیم خودشان از جد و جهد دائمی باز نمی ایستند . »

« درین دو سه هفته نمایشها و امتحانهای مختلفهٔ عسکری در چمن حضوری و چمن نظامی از حضور پیمن موفور ذات اعلیحضرت پادشاهی گذارش یافته و موفقیتها و کامیابی های کامله ازان بحصول انجامیده است ، چنانچه در هفتهٔ گذشته امتحان رسم مرد و انداخت طوپخانه ها در چمن حضوری بعمل آمده درجهٔ انتظام عساکر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 121 of 711

طوپچی، ونظم ونسق طوپخانه ها پدیدار گردید، علی الخصوص طوپ های میدان وکوهی که درماشینخانهٔ دارالسلطنه بمعرفتِ کاریگرانِ وطنی ساخته شده موجب افتخار ومسار بیشمار دیده میشد، درجهٔ مقاومت ومتانت این توپها را ازین قیاس باید کرد که بعضی ازین توپهایِ وطنیِ خودِ ما پنج شش هزار گلّه انداخته توانسته است که حقیقتاً شایان شکران بیشمار یک چیزی است ۰»

«این نمایشها وامتحانها که اجرا میشود محض برای اینست که نواقصاتِ لوازمات عسکریه ظاهر گردیده، درباب اکمالِ آن سعی شود، چنانچه بنابر استفساریکه ازجناب سپه سالار صاحب سردار محمد نادرخان درخصوص سبب وچگونگی نمایشهای مذکور ازطرفِ عاجزانهٔ ما واقع شده است، ذاتِ عالیِ شان ازقرار ذیل معلومات عطا فرموده اند که عیناً مکتوب شفقت اسلوبِ عالیِ شانرا درج مینمائیم:»

نقل مکتوب

(بعنوانِ فاضلِ شهیر محمود طرزی مدیر وسر محرر سراج الاخبار)

یوم یکشنبه ۷ شهر ذی قعده الحرام سنه ۱۳۳۲ قمری

چون آن مشفق کیفیت نمایشِ عسکری راکه روزهای سه شنبه بحضور مبارک اعلیحضرت پادشاهِ معظم گذارش یافته ازبنده جویا شده بودید، بنابران حقیقتِ آنرا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 122 of 711

برای آن دوست دانشمند تحریر نمودم، اینکه همواره نظر و توجه ذات همایونی
اعلیحضرت والا به ترقی ملت و دولت افغانستان است، و اساس ترقی
دولت وابسته بانتظام و آراستگی عسکر است، بنابران پادشاه معظم
اعلیحضرت والا در هر هفته یکروز از اوقات قیمتدار شاها نه را که روز سه شنبه باشد
برای اجرای امورات عساکر دولت علیه شان معین فرمودند، که در روزهای
مذکور جمله امورات که در باب ترقی عسکر باشد بحضور مبارک گذارش داده از حضور
سررشته تکمیل آن نموده میشود، بنابران حسب الامر همایونی، بروزهای مذکور شروع
از غندار دلی نموده ملاحظه جمله عسکری پایتخت را ان شاء الله تعالی فرموده
و سررشته تکمیل شانرا از جمله لوازمات سفری و حضری که بکار باشد میفرمایند
ما جمله افسران و سائر عسکر و افراد افغانستان از درگاه خداوند کریم استدعا
داریم که ما خدام دولت را توفیق عنایت نماید که خدمتگذاری پادشاه معظم و دولت
علیه افغانستان را بصدق دل انجام، کاهلی و سستی را از خود دور و در
خدمت خود ها جد و جهد بی اندازه نمائیم، تا باعث نجات دنیوی و اخروی ما
باشد. محل امضای سپه سالار محمد نادر » (۱)

(۱) ملاحظه شود صفحه ۳ شماره ٤ سال ٤ سراج الاخبار افغانیه مطبوعه ۲۸ میزان ۱۲۹۳ .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 123 of 711

انصراف از تفصیل بنا بر خوف تطویل

ازانجاکه حصص مهم سراج الاخبار افغانیه راهمین ترقیات و اقدامات عالی که از مجهودات این شخص وطن دوست ملت خواه در موقع سپه سالاری او از قوه بفعل آمده وعمده ترین اجراآت عصر سراجیه را اشغال همین اعمال قابل امتثال نادری تشکیل نموده است .

اگر نگارنده درین محل خواسته باشد، که تنها به نقل کردن همان مندرجات اخبار اکتفا کند، ویا لااقل باقتباسش توجه نماید البته بر علاوه اینکه تحریرات مابطوالت می انجامد، این مجموعه ما نیز صورت یک رویداد مفصل وزارت حربیه را بخود خواهد گرفت .

لهذا درین مورد بنگاشتن همین اجمال واشاراتیکه قبلاً گذشت اکتفا، وخلاصة مطالعین را آگاه میکنیم، که حضرت عالی سردار سپه سالار صاحب از سنه ۱۲۹۱ الی اواخر سنه ۱۲۹۷ که جمله (۶) شش سال شود، در تطبیق واجرای مواد یکه در صحیفه (۶۹) تا (۸۶) قبلاً به تلخیص آن ایما شد بکمال فعالیت بذل مقدرت میورزیدند و دقیقه از اصلاح و ادای خدمت وجیبه ملک و قوم و شاه واجب الاحترام شانرا فروگذار نمیشدند، و در عسکرنوازی و تلطیف افراد قشونی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 124 of 711

واعزاز و ترفیع صاحبمنصبان و خدام صمیمی نظامی بحکومت پیشنهادهای اساسی را تقدیم و منظوری آنرا تحصیل و باین قدردانی خود در خرسندی و مزید فعالیت و کارپردازی آنها می افزودند، و در عین زمان نظام افغانی را به بهترین صورتی منظم و مخصوصاً اردوی مرکزی را از هر حیث عالی و معظم ساختند، و در ضبط و ربط قوای همرکابی اردوی سراجی که در سفر و حضر با او شان میبود بیشتر بذل مجاهدت مینمودند!

بهمراه ترقیات حربی پیشرفت امور عرفانی را هم برخود (طوریکه قبلاً نگاشتیم) الزم قرار داده از یکطرف در انواع تعلیم و تربیه و تنویر افکار منسوبین عسکریه ذریعه مکاتب و مدارس و معلمین و اتالیق های مخصوص میکوشیدند، و از جانب دیگر در وسعت معلومات صاحبمنصبان و افراد عسکری به نشر تألیفات و اثرات نافعه عصریه عسکریه بذل مقدرت مینمودند.

با اینکه سپه سالار منتظماً و مسلسلاً شب و روز گاه و بیگاه در عظمت و رفعت و اصلاح صوری و معنوی امور قشونی مصروف و همواره او امر و هدایات نافعه را بعموم قطعات مرکزی و اطراف و نواحی میدادند همه وقته شرفیابی حضور را نیز حاصل، و در سفر و حضر همراهی شهریاری را نائل میبودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 125 of 711

در امور نظامی وظیفهٔ و در سائر امور مملکتداری عند الزوم بحضور پادشاه و دیگر زعمای امور، افکار و نظریات قیمتدار شان را اهدا میکردند.

اعتماد و اعتبار دودمان نادری در عصر سراجی

از همین هوشیاری و بیدار مغزی و دوراندیشی و حکومت دوستی و ملت پروری و وطنخواهی خویش یوماً فیوماً مراتب اعزاز و امتیاز و افتخار و اعتبار جناب محمد نادرخان و تمام افراد فرخ نهاد خاندانی شان در ترقی و تزائد بود، و عمدهٔ امور ملکی و نظامی در مواقعیکه بر دیگران اعتماد و اعتبار نمی شد، و یا کدام اصلاح مطلوبه حسب دلخواه از سائرین توقع نمیرفت، بیکی از افراد این دودمان صداقت بنیان اعطا می شد.

بهترین مصدق این مطلب همانا وجود مفاخر آمود سرداران عظام جنابان سردار محمد آصف خان و سردار محمد یوسف خان بود، که بحیثیت مصاحبین افخم دائم الاوقات بحضور پادشاه میبودند، و راجع باکتساب فضائل و اجتناب از رذائل و خدمت ملک و ملت و کندن ریشه های منحوس جهالت و خیانت، دائماً افکار خود ها را تقدیم میکردند.

و باز تقرر حضرتعالی سردار محمد عزیز خان است در مقام وزارت خارجهٔ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 126 of 711

این گروپ از شماره ۲۱ سال ۳ سراج الاخبار افغانیه منطبعه ۱۸ سرطان ۱۲۹۳ ش گرفته شده است

(صف اول از طرف راست بچپ

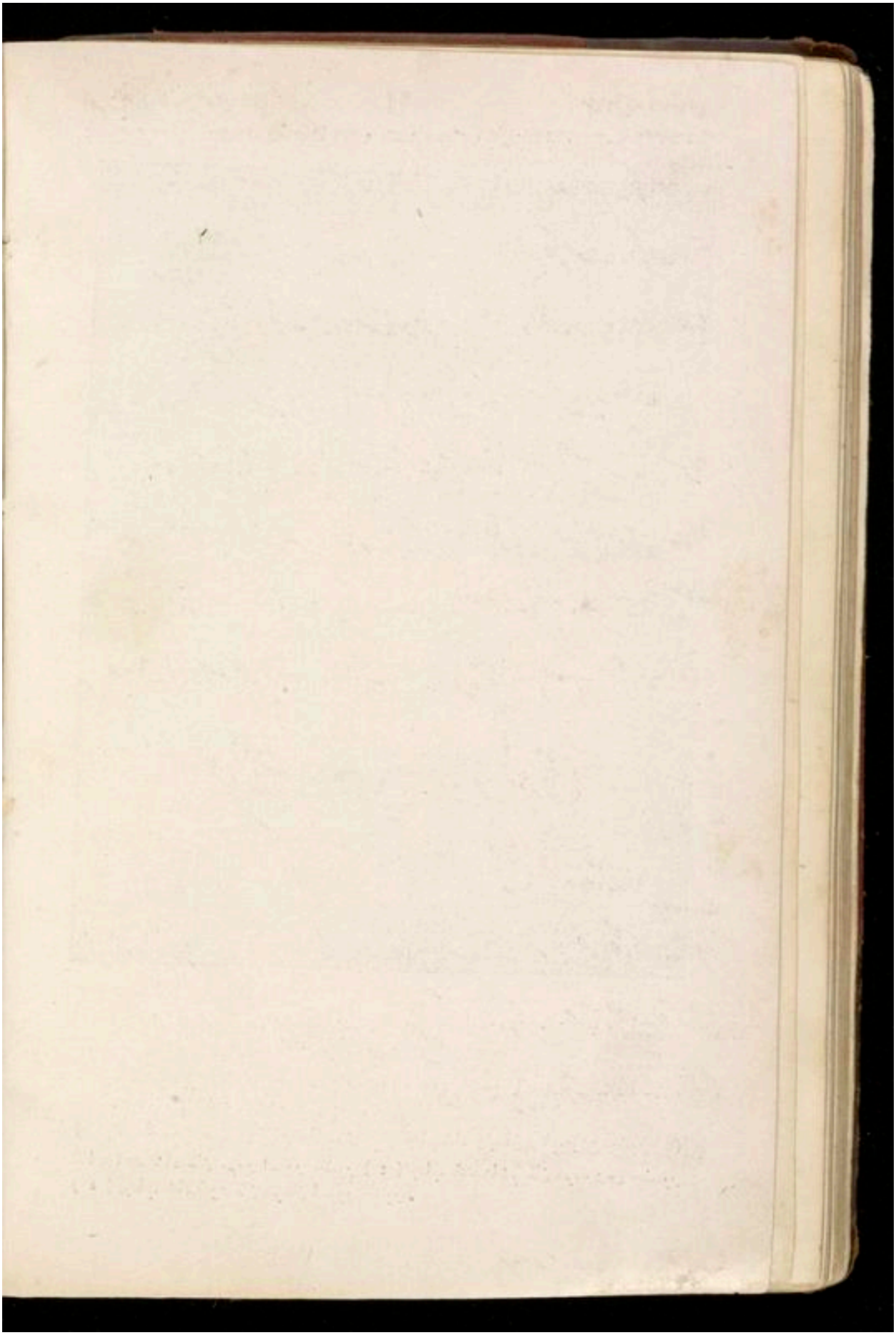
(۱)جناب سردار سپه سالار محمد نادر خان (۲) جناب محمد سلیمانخان شاغاسی نظامی حضور (۳) مصاحب خاص اعلیحضرت جناب سردار محمد آصف خان (٤) مصاحب خاص اعلیحضرت جناب سردار محمدیوسف خان (٥) جناب محمدعزیز خان شاغاسی خارجه حضور

صف دوم از طرف راست بچپ : —

(۱)جناب مجدد علی خان کرنیل رساله شاهی (۲) جناب شاه ولیخان رکاب باشی حضور (۳) جناب احمد شاه خان سرمیر اسپور حضور (٤) جناب محمد هاشم خان سرسروس حضور (٥) جناب شاه محمود خان سرخان اسپور حضور .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 128 of 711

عصر سراجیه، وبودن عالیشان عزت وشجاعت نشان سردار محمد هاشم خان نائب سالار نظامی هرات، وتقرر والاشان جلالتمآب سردار محمد سلیمان خان به نائب الحکومه گی هرات است، که این ذوات محترم این وظائف بزرگ شان را بچنان درستی وخوبی انجام داده اند، که الی الآن حسن اعمال ورفتار صداقت آثار شان ضرب المثل وورد زبان صغار وکبار افغانستان است.

برعلاوهٔ آن ذوات معظم آتی الذکر ازین خاندان جلیل الشان بمناصب افتخاری آتی حضور شهریاری (که درواقع یک یک اسم مصاحبی وهمراهی خصوصی شان بود در سفر وحضر بحضور آن شاه جلیل القدر) نیز نائل بودند:

جناب سردار شاه ولیخان برادر سپه سالار، رکاب باشی حضور.
" " شاه محمود خان " " : سرسراوس " .
" " محمد علی خان " " : برگد غند سپور آدلیان " .
" " احمد شاه خان پسر عم سپه سالار : سرمیر اسپور " .
" " احمد علی خان نواسه " " : سرخان " " .

با این همه جاه وجلال، حشمت واقبالیکه از فضل خدای متعال بواسطه صداقت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 129 of 711

وامانت وحسن اخلاق ورفتار عالی العال باین خاندان صاحب کمال حاصل وموجود بود، عموماً هر هر فرد این دودمان بغیر از خیر اندیشی حکومت وفکر سعادت ملت ووطن دگر فکر و ذکرے نداشتند وبجز از تواضع وانکسار وهمدردی باصغار وکبار اثری از خود غرضی وغیره اوضاع لایعنی در وجودشان دیده نمیشد.

به صفات پابندی با وامر دین حضرت سید المرسلین وصمیمیت با شهریار مسلمین واخلاص ومحبت با مملکت وباخبری از چگونگی اوضاع عمومی ملت وعزت واحترام بزرگان ومراعات مراتب شفقت والفت باخورد آن متصف ومعروف، وبنظر عموم طبقات ملت واعیان حکومت محبوب ومرغوب بودند.

محبوب القلوبی خاندان نادری

در انظار عمائد حکومت، وعامهٔ افراد ملت

بواسطهٔ همین رفتار نیک واخلاق حسنه وخیر خواهی حکومت وطرفداری از آرامی وطن ونیکنامی عمومی تبعهٔ افغانی که از صفات ممتاز این خاندان عالیشان مخصوصاً از ذات بابرکات محمد نادر خان سپه سالار بود، وهمیشه از دست وزبان اوشان برای مردم رفاه وسعادت حاصل میشد، وگاهی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 130 of 711

ازاوشان باوجود این تقرب سلطان و اشغال مناصب کلان و عظمت و اقتدار فراوان باحدی ضرر و اذیتی ازوشان واصل نمی شد عموم افراد ملت آنهارا بنظر عزت و احترام میدیدند، همچنین تمام احزاب ملی و طبقات سیاسی، بواسطهٔ صداقت و امانت و صفات برگزیدهٔ شرافت و نجابتیکه درین ذوات صاحب دیانت موجود بود، ازاوشان توقیر و طرز عمل شان را بالعموم تحسین و ازفراهم آوری مساعد تهای لازمه و معاونتهای اخلاقیه، در پیشرفت امور متعلقهٔ شان که تماماً برای خیر و بهبود ملک و ملت، و تحکیم و تشیید حکومت میبود، خود داریے نمیکردند.

اجمال واقعهٔ شهادت امیر شهید

وانقلاب سنه ۱۲۹۷ در جلال آباد

مع الاسف اعلیحضرت امیر حبیب الله خان در سالهای اخیر سلطنت شان (که از نقطهٔ نظر سیاسی و اثرات حرب عمومی خیلی مهم بود) کاملاً از امور مملکتداری بی پروا، و بشکار و مجالس تفریحی و انواع ساعت تیری مصروفیت زیاد پیدا کرده، همه امور را به برادر و فرزندانش سپرده، خودش را گل بیخار قرارداد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 131 of 711

از یکطرف این بی اعتنائی اعلیحضرت و از جانب دیگر تشبثات غرضجویانهٔ اصحاب خیانت، (در سفر شتائی ۱۲۹۷ موکب سراجی که حسب معمول سنوات ماضی بعمل آمده بود) بشکارگاه کلهٔ گوش لغمان آن شاه مظلوم را در لیل پنجشنبه ۱۸ جمادی الاولی ۱۳۳۷ شهید ساخت، اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ.

سردار نصرالله خان نائب السلطنه با جنازهٔ امیر شهید از لغمان وارد جلال آباد شده امر داد تا نعش شاه شهید را در میدان گلف که مقابل سراج العمارت است دفن کنند، و در عین زمان سلطنت خود را هم اعلان کرد، سردار عنایت الله خان معین السلطنه و سردار حیات الله خان عضد الدوله و دیگر افراد خاندان شاهی که در جلال آباد حاضر بودند، و شاغاسی های حضور، و عموم زعمای امور و قوای نظامی و افراد ملکی شرقی با او بیعت کردند.

امیر نصرالله خان اطلاع این امارت خود را طوریکه بعامهٔ نقاط افغانستان مخابره کرد، بمرکز کابل به سردار امان الله خان عین الدوله (که حیث وکالت ۱½ ماهه مرکزی را داشت و درین ایام موعدش هم بسر رسیده بود و میباید که در جلال آباد می آمد) نیز فرستاد، و از وی تقاضا کرد تا بیعت عموم طبقات مرکز را گرفته توأم بیعتش بحضور بفرستند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 132 of 711

لیکن عین الدوله امارتِ نصر اللهی را تحتِ تنقید گرفت و اراکینِ ملکی و نظامی مرکزی را با خود متفق کرده نه تنها از فرستادنِ بیعتش انکار، بلکه خودش مدعی تاج و تخت شده در کابل بیک طمطراقِ زیاد سلطنتش را اعلان، و به امیر نصر الله خان و عموم طرفدارانش انذار حرب فرستاد.

درعین زمان از یکطرف تمام ذرائع خبر رسانی افغانستان زیر سانسور گرفته شد، و جمیع اعلانهای امارتِ نصر اللهی و فرامین شاهی مشرقی از بین راه گرفته شد، و تمام معابر و خطوط مواصله را تحتِ نظارتِ شدید عسکری گرفتند، و از طرف دیگر ذریعهٔ اعلانهای اشتعال آمیز خود و تبلیغاتِ جمعیت های متعددهٔ پروپاگندچی که بهر سمت و هر نقطهٔ مخصوصاً در مشرقی بتعداد زیاد ذریعهٔ موترها اعزام، و در طرف شش ساعت به فتح آباد مواصلت و از انجا پیاده شده در اطراف ذیحق و امین و صالح الاماره بودن عین الدوله و قاتل بودن امیر نصر الله خان و ذی مدخل بودن تمام هیئتِ معیت او به پروپاگند شروع، و بمردم از عطا پاشی و خطا پوشی و بخشش های حکومتِ امانی و استانها را تذکار، و اعلانهای رقت افزای امانی را که بتعداد زیاد، برله حکومتِ کابل و برضد حکومتِ جلال آباد، با خود داشتند توزیع، و عائله

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 133 of 711

اما لی و تمام افراد نظامی را بنام خونخواهی امیر شهید تحضیض داده میگفتند که عین الدوله تنخواه عسکر یرا فی ماه بیست روپیه منظور و بعسکر امر میکنند، تا در القای یک بلوا، و برپا کردن یک آشوب قیامت نما، علی الفور اقدام نمایند و تمام هیئت معیت امیر نصرالله را تار و مار، و عمائد و اراکین سلطنت را گرفتار کنند.

در اثر این تشبثات اساسی و اقدامات مؤثرهٔ حکومت امانی نه تنها سلطنت مصر اللهی سقوط، بلکه یک هرج و مرج شدیدی سرتاسر مشرقی را فراگرفت، اشخاص معظم و اراکین بزرگ حکومت سراجیه، که در ان ضمن خاندان سردار یحیی خان و فامیل امیر نصرالله خان و منسوبین و متعلقین سردار عنایت الله خان معین السلطنه هم شامل بودند یکی بعد از دیگری بندی شده مجبوساً بکابل فرستاده شدند.

چون مسئلهٔ خونخواهی امیر شهید یک آله موفقیت حکومت امانی، و بهترین ذریعه بدنام ساختن آن اراکین سلطنتی قرار داده شده بود، که در مشرقی بمتابعت معین السلطنه و دیگر دودمان شاهی به امیر نصرالله خان بیعت کرده بودند همین که آن بازار طلسم بدون استعمال سلاح و یک مقاومت جدی در اثر یک

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 134 of 711

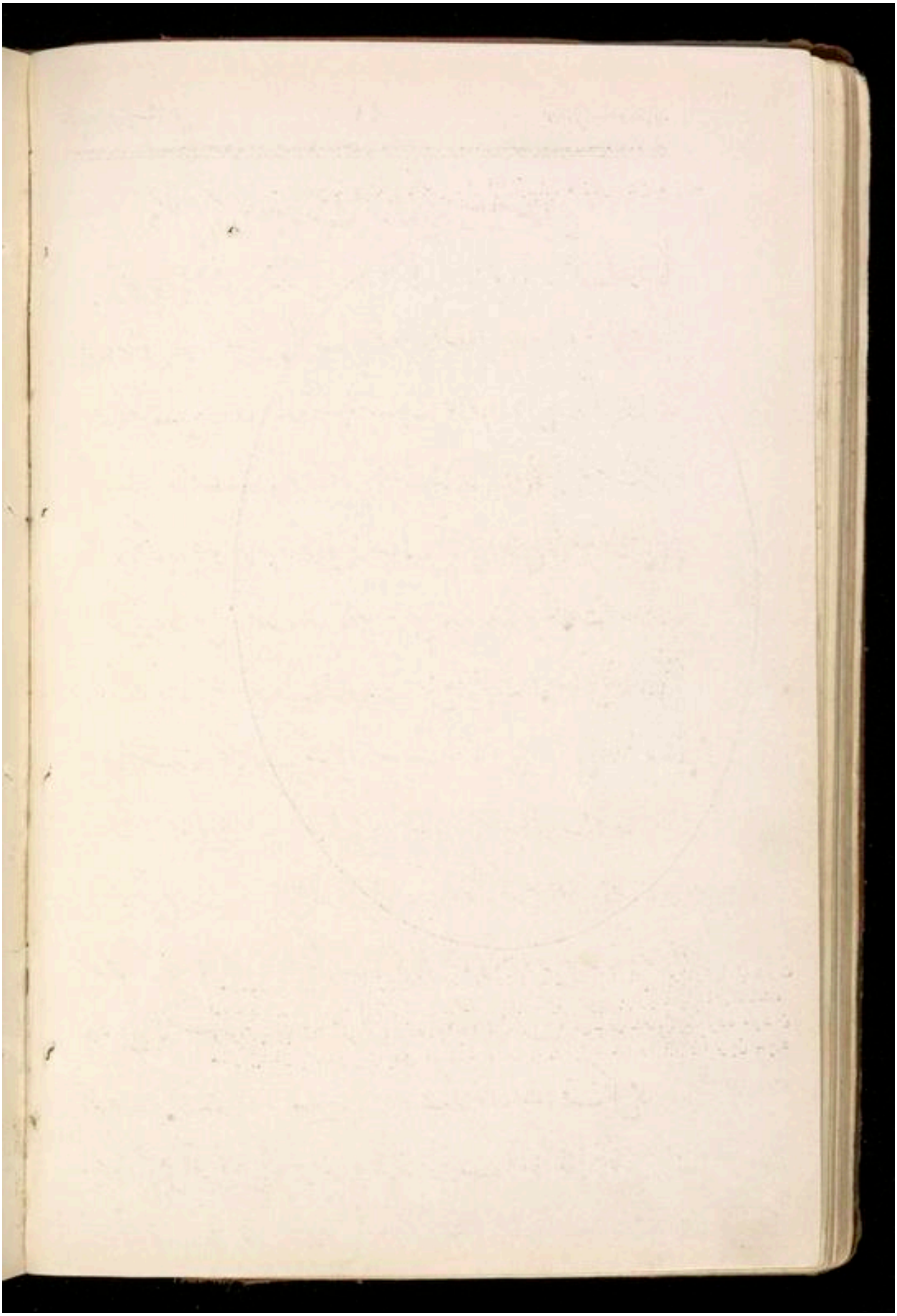

مرحوم امیر نصرالله خان نائب السلطنهٔ عصر سراجیه که بعد از شهادت برادرش اعلیحضرت امیر حبیب‌الله خان سراج الملة و الدین در مشرقی بابر تکلیف عمومی برار یکهٔ پادشاهی نشست، و در اثر پروپاگند حکومت امانیه در اواخر سنهٔ ۱۲۹۷ ش سلطنتش سقوط کرده خودان مظلوم بچنسان یك محبس شدیدی افتاد که دران بدت قابلی جانش را بجهان آفرین سپرد

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 136 of 711

پروپاگند فرضی و تحریکات انقلابی شکست، و میدان برای امیر امان الله خان خالی ماند، و قاتل اصلی را هم نه تنها او خوب میشناخت، بلکه اکثری از اهالی افغانستان میدانستند که کجاست و می شناختند که کیست؟ لهذا اولتر منسوبین خاندان سردار یحیی خان مرحوم، که دران ضمن سپه سالار صاحب هم بود رها کرده شدند و بعد از ان معین السلطنه خلاص شد، تنها امیر نصر الله خان مظلوم بندی ماند، و در همان محبس جانش را بجان آفرین سپرد.

چون اعطای تفصیل اینطور مضامین از اساس موضوعهٔ این کتاب خارج بود در ینجا محض جهة ربط واقعات بهمین قدر اجمال اکتفا شد زیرا یقین داریم اکثری از اهالی افغانستان از اسباب و علل این واقعه پوره واقف اند[1].

(۱): بازهم اگر ناظرین خواهان تفصیل این واقعات باشند بصفحهٔ ۵ الی ۱۲ شمارهٔ اول سال اول مطبعهٔ ۲۲ جمل امان افغان وصحائف ۳ و ٤ شمارهٔ ۲ سال اول مطبعهٔ ۷ ثور امان افغان وصفحه های ٤ الی ۷ شمارهٔ ۳ سال اول مطبعهٔ ۲۲ ثور سال ۱۲۹۸ امان افغان مراجعه فرمایند. که از قلم آقای عبد الهادی خان مدیر آن تحریر شده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 137 of 711

علل و اسباب موجبهٔ محاربهٔ استقلال

بالجمله چون امیر امان الله خان بدون اشکال و موانع، تاج و تخت افغانستان را باین وسائل و وسائطیکه اجمالش مرقوم شد اشغال، و میدان را از اعمام و برادرانش ربود، در صدد تحکیم و تشیید قوائم امارتش در دیگر ولایات و حکومات افغانستان برآمد و در پی شناختاندن خویش بحکومت انگلیز افتاد زیرا که باوجود اعمام و اخوان بزرگش ازین ادعای بلا استحقاق شاهی او همانطوریکه در داخل افغانستان تمام زعمای امور و اولیای حکومت و عامهٔ ملت در ورطهٔ حیرت و استعجاب افتاده، در موضوع قبولیت او بشاهی افغانستان تردد داشتند، حکومت انگلیز هم رسماً از شناختن او بشاهی افغانستان در حالیکه عم معظم و برادران بزرگش موجود بودند، استنکاف داشت.

در نموقع شاه امان الله خان بحیرت افتاد که بکدام اصول جلب توجهٔ ملت را بخود حاصل، و هم حکومت انگلیز را بشاهی خود قانع سازد، همان بود بدون تدقیق، و سنجش (در موقعیکه از عسکر و ذخائر حربی خود هم معلوماتی نگرفت، و نه آنقدر پولی داشت که بتواند مصارف مکمل محاربه را تا جریان طبیعی آن تأمین کند) بهترین طریقهٔ موفقیت را در اشغال مقام سلطنت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 138 of 711

انداختن ولولهٔ جهاد را در ملت اسلامی افغانستان دانسته، در بدو امارت خود اعلان غزا را محض ازین نقطهٔ نظر داد، تا باین وسیله وحدت حقیقی ملت را که در همچه مواقع، نظر به اقتضای طبیعی و مقررات دینی و ذوق فطری و شجاعت جبلی ملت دیانت طویت افغانستان، خود بخود بوجود می آمد تشکیل، و ازین مراعات جذبات عمومی و چیزیکه دائماً ملت افغانستان در هوس و آرزوی آن می طپیدند و از فقدان آن بخود می پیچیدند، جلب محبت مردم را بخود تحصیل، و باین وسیله پادشاهی خود را بر انگلیز بقبولاند.

اجرای سوقیات افغانی

و تهیه گرفتن امور حربی

لهذا اعلیحضرت امان الله خان موقع را غنیمت دیده علی الفور بنام حفظ و تأمینات سرحدیه یک یک فرقه از ان قوای منظمهٔ عسکری را که بسپه سالار صاحب آنرا بهزار زحمت و مشقت در عصر سراجی تحت تعلیم و تربیه گرفته بود، و یک فوج بسیار زبردست و منظم بود، و اگر بصورت صحیح از آنها کار گرفته میشد و مشکلاتی که از هر طرف آنها را زیر تضییق و فشار گرفته بود، از راه پیشرفت شان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 139 of 711

برکنار میشد، البته مصدر بسا شجاعت و افتخار میشدند؛ بهمه حواشی سرحد و نقاطِ لازمه سوق داد، و بهمراه تمام این قوای اعزامیه باندازهٔ لازمه تجهیزات و ذخائر حربیه، از ان مخازن وجباخانه های احتیاطی که در موقع سپه سالاری نادری، ذخیره و تهیه شده بود، نیز فرستاده شد.

نفیر عام جهاد جهة اشتراک عامهٔ ملت شجاعت مدار، در خطِ محاربه، نواخته شد؛ واز هرطرف بجار متوجع غزاة و مجاهدین بکمالِ جوش وخروش تمام آن اطراف و نواحی سرحدی راکه درخورِ دفاع و تعرض بودند، در تلاطم خود گرفته، بدونِ عایت و ترتیب و اتخاذِ اوامر و تطبیق یک سلسله و انتظام مقتضیهٔ حربیه (که اجرا و نظارتِ این امور از وظائفِ مهمهٔ حکومت بود) در بعض نقاط در بین طرفین تصادم هم واقع شد!

همچنین اعلانهای جهاد جهة تشویق و تحریص اقوام تهور مقام سرحدی نیز ترسیل، و همه قبائل و عشائر سرحدیه بر علیه حکومتِ هند یک پارچه آتش شده (آنها هم بدون از مراعاتِ نقشهٔ مقررهٔ که در اعطای آن مرکز افغانستان اغفال شدیدی کرده) اطراف و حوالی خودرا در التهاب و سرگردانی متوالی گرفتار نمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 140 of 711

عساکر درجه اول عالی العال افغانی که عبارت ازغند اردل وارد لی ورسالهٔ شاهی بود، با لوازم وتشکیلاتِ لازمهٔ آن ازقبیل ماشیندار وتوپهای متنوعه، تحتِ قیادتِ عالیجاه صالح محمدخان سپه سالار درجه اول ووزیر حربیه ومعدهٔ ازصاحبمنصبان دیگر (که موظف وبا مورد فاعیه وتعرضیهٔ تمام سرحدات افغانی ازشنوار تا اسمار بودند) وشکرهای مجاهدین ملی را بمشرقی اعزام ودرانجا باقوای محلی قومی ونظامی که به پیمانهٔ بسیار وسیع وحرارتِ زیاد، تماماً تهیه گرفته، بانتظارِ ورودِ امر مرکز وقائد عمومی بودند، ملحق؛ وداخل اقداماتِ قبل ازوقت شدند.

هم جناب شاغاسی عبدالقدوس خان اعتماد الدوله را با یک فرقهٔ مکمل الاسبابِ درست ویک قوهٔ مکفیهٔ مجاهدین وطنی جاده پیمای ولایت قندهار نموده درآنجا باقطعاتِ جسیمهٔ قوای ملی سمتِ مغربی ونظامی مقامِ آنجا ملصق ودرصدد اجراآتِ مقتضیهٔ جهاد شدند.

مع الاسف این جوش وخروش مجاهدین ملی ونظم وترتیباتِ مکملهٔ نظامی بواسطهٔ انتخاباتِ ناموزون وسوء اداره وعدم سنجیدن یک پلان معقول جهة امور تعرضیه ودفاعیه وبدنظمی درساندن آذوقه ودگر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 141 of 711

خطاهای ناقابل عفو در امور تعبیوی وسوق الجیشی وعدم رعایت مقررات لازمهٔ حربی که تماماً از طرف خائنین و بعضی رعمای امور مرکزی وقشونی عامیانه و ناعاقبت اندیشانه اجرا آت میشد، اثرات مطلوبه ونتائج لازمهٔ خود را نداد، بلکه در برخی از نقاط عوض منفعت خساره وعدم موفقیت را هم بنصیب قوای اعزامیهٔ ما آورد وآن عسکر منظمی را که سپه سالار جهة دفاع از اضرار متوقعهٔ حرب عمومی ترتیب کرده بود، بعضی قوماندانهای متلوّن المزاج بی استقامت معرفی کردند.

اعزام موکب نادری بسمت جنوبی
جهة حصول شرف واستقلال ملی
بحیثیت یک قوماندان حربی

درین ضمن حضرت عالی محمد نادر خان سپه سالار عصر سراجی را که درین ایام موقتاً بیکار، و در خانهٔ خود با قلب فکار، این واقعات متنوعه وسوء اداره را بکمال حیرت مشاهده میکردند، امیر امان الله خان بکمال اعزاز و احترام بحضور شان مدعو، و به اوشان اظهار کرد « که قوای عمده و سامان مکملهٔ ما با افواج ملکی وقوای نظامی وقومی همان است که بسمت مشرقی ومغربی افغانستان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 142 of 711

به تخت سرافسری دیگر صاحبمنصبانیکه از حضور ما مستقیماً مقرر شده اعزام شدند»

«چون فعلاً بدست ما اینقدر یک قوه هم نیست که حسب مطلوب بتواند، از عهدهٔ دفاع سمتِ جنوبی برآید، بهتر است که شما محض بنام خدمت اسلام وحفظ شان وشرف ملی وکسب آن مفاخر تاریخی حربی که از سالهای دراز ذوق حصولش را بخاطر میپرورانیدید، قوماندانی عمومی منطقهٔ جبهه جنوبی را بکفِ باکفایت خویش گرفته باهمین نفری باقیمانده وسامان موجوده علی الفور عازم سمتِ جنوبی شوید، زیرا که این ناحیه شدیداً از یز خطرو بیشتر تر تصور سوق الجیشی خصم ازین نقطهٔ که بمرکز بسیار زیاد نزدیکیت بخاطر میرود.»

«هرچند میدانم که جناب شما نظر بآن اوضاع ناملائمی که مع الاسف ناحق وبی موجب بادود مان تان در اثنای انقلاب جلال آباد، از طرفِ حکومت من مرعی شده شکسته خاطر میباشید، اما از حسیات وطنخواهی وجذبات ملت پروریِ تان یقین دارم، درین فرصتیکه وطن در خطراست وافغانستان فهمیده یا نافهمیده اعلان حرب داده، مصروف امور سوق الجیشی است، تا بحفظ شان وشرفِ ملی خود نائل شود، شما

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 143 of 711

گاهی آن امور را که بمسائل شخصیهٔ ما و شما متعلق است اهمیت نمیدهید؛ و بکمال آن فعالیت و شطارتیکه مخصوص ذاتِ شما است، بسم الله گفته، عازم سمت جنوبی میشوید، تا درین کشمکش موت و حیات محض جهتِ حفظِ شئوناتِ ملیه و سیاسیهٔ این وطن اسلامیهٔ خود، شما در جنوبی و دیگر عساکر ظفر مآثر تربیت یافتهٔ دستِ شما، در مشرقی و مغربی و دیگر سرحداتِ افغانی باتفاقِ قوایِ ملی حسبِ هدایاتِ واصلهٔ مرکزی، داخل اجراآتِ موثرهٔ حربی شوید.»

«من امید میکنم که با اینکه عسکر معیتی شما کم، و با آنهم غیر منظم و سامان و لوازم حربی شما حکم کالعدم را دارد، ولی نظر به محبت و رسوخیکه شما در جنوبی دارید و به برکت عزم و استقامت و دانشوری که خدا بشما عطا کرده است اغلباً موفق میشوید.»

«چون وقت کم و فرصت باریک میباشد، بهتر است که از حالا تهیهٔ سفر خود را ببینید و یک آن اولتر عازم سفر شوید.»

سپه سالار بدون اندیشه و تردد، از شنیدن این اختصاص برای شان و شرف وطن (بچنان یک مسرتیکه کدام یک متاع گرانبهائی را یافته باشد)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 144 of 711

داوطلبانه این خدمتِ بزرگِ باشرف عسکریت را قبول، و نسبت بآن جفای حکومت و بی احترامی که اعلیحضرت از وقوع آن معذرت خواستند یک لفظی راهم ایراد نکردند.

فقط اینقدر گفتند: «باک ندارد اگر دگر قوماندانهای محترم آن عساکر وقوای صاحب تعلیم و تجربه‌ام را که از چندین سال من بآنها تعلیم داده‌ام و روابط دارم و از روحیات شان باخبرم با سامانِ مکفیه و تمام لوازم مهمه باخود برده اند، چون من متکی بلطف خدا و باز متسلی بر آن حسن گذاره خودم هستم، که با اقوام و عشائر جنوبی در سنه ۱۲۹۱ ش نموده ام، اینک بکمالِ ذوق و محبت حاضرم، که برای خدمتِ وطن خود درین موقع نازک علی الفور برای جهاد عازم سمتِ جنوبی شوم، تنها اجازه میخواهم که ارجمند شاه ولیخان رکاب باشی و شاه محمود خان سرسراوس و جناب حضرت صاحب شور بازار را باخود ببرم و هم توقع میکنم تا همه عرائض و پیشنهادهایم را، که از محاذ جنگ بشما بفرستم حتی الامکان اجرا و در محل تطبیق بگذارید».

بعد از ختم این مذاکرات در اوائل رجب المرجب سنه ۱۳۳۷ ق ۱۲۹۸ ش حضرت عالی سپه‌سالار با دو برادران و عده از دوستان و همسلکان خویش و یک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 145 of 711

کندک نظامی و دو طوپ هودزر و هشت ضرب طوپ نه پن قاطری
وصد سوار شاهی و یک اندازه جباخانه از مرکز کابل عازم سمت جنوبی
شدند، شب اول را در چهار آسیاب و دوم را در کلنگار و سوم را با لتمو گذرانیده
روز چهارم داخل حدود گردیز شدند، و بعسکری امر دادند تا از عقب شان بیایند »

مراسم تعظیم و احترام شان هم بدار السلطنهٔ کابل از طرف شاه ورزا
و عامهٔ خلق الله، به پیمانهٔ بسیار اعلی بجا آورده شد، و هم در تمام نقاط عرض راه
جمعیت های نهایت انبوه مردم، رسم پذیرائی این سر عسکر خجسته پیکر را
به منتهای اخلاص و صمیمیت بجا آوردند، از شنیدن نطقهای شجاعت آور
او شان مسرور و تماماً یکی بعد از دیگرے تهیه دیدن شان برای
جهاد خود ها را آماده میکردند .

چون ما بقی واقعات سپه سالار که در عرض راه الی فتح تهل وغیره واقع شده
مجملاً در امان افغان مرقوم است، اینک نگارنده حالات ما بعد از ۲ رجب
سنه ۱۳۳۷ را ذیلاً از ان اخبار اقتباس میکند که آقای عبد الهادی خان مدیر
امان افغان آنرا در یکی از نامه نگاران حربی خود گرفته است :-

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 146 of 711

اجراآت عالی وحسن مساعی سپه سالار غازی

در موقع جهاد استقلال ۱۲۹۸

(۱)

(از قلم یك نامه نگار حربی امان افغان)

«.....۲۶ رجب چون جناب سپه سالار محمد نادر خان وبرادران گرامی قدرشان، بعد از منزل التمور به قلعهٔ سفید که تقریبًا بر مسافت سه کروه از التمور واقع است رسیدند، مردم منگل وغیره جوق جوق جمع آمدند وگرد شان حلقه انداخته اظهار جوش وخروش نمودند. تفنگ های شادمانی را فیر ونقاره های مسرت را نواختند، این همه مسرت وشادمانی شان ازینجهة بود، که ایشان باز مربی قدیمی خود را دیدار نمودند، اینها تا اینوقت از عزیمت جهاد خبر نبودند، این جم غفیر همرکاب سپه سالار صاحب به قلعهٔ بالاحصار گردیز رسیده در آنجا جناب سپه سالار مردم را بواسطهٔ یك تقریر مؤثر از عزیمت خود بسوی جهاد اطلاع بخشید، عموم را برای عفو قصور وتقصیر یکدیگر هدایت نموده به اتحاد واتفاق تاکید فرمودند،

(۱) منقول از صفحهٔ ۵ پ، شمارهٔ ٤ منتشرهٔ ۱۸ سرطان ۱۲۹۸ سال اول امان افغان.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 147 of 711

مردم بجوش و عده کردند که برین گفتار سپه سالار رفتار، وخودها را با فتخار و در جهاد کامگار خواهند کرد.»

«۲۷ رجب: فرقه های اقوام مختلف در بالاحصار گرد آمده جوش وخروش خودها را نسبت بغزا اظهار نمودند، جناب مستطاب هر طائفه را از شرف جهاد مطلع کرده برای آماده شدن آنها باجرای آن، هدایات فرمودند..

«شوق مردم ازین اطلاع غزا مضاعف گردید، نوشتن وقلم بند کردن این شوق مسلمانان از احاطه وقدرت قلم خارج است، جوش مردم را دیده تقریر پر اثر جناب سعادت مآب سپه سالار صاحب را شنیده یک عالم غریب قلوب حضار را فرا میگرفت، چشم ها از مسرت پر نم میشد، سخن کوتاه هر روز همین عالم بود، وهمین جوش، اعادهٔ این را ضروری ندیده درینجا فقط کوالیف ضروریه را قلم بند می نمایم:»

«۲۸ و ۲۹ رجب الی غرهٔ شعبان را هم در اجرآت مهمه والقای جوش وخروش وترتیبات لازمه گذرانیدند».

«۱، ۲، ۳، ٤ شعبان هم در همین موضوع گذشت، جناب سعادتمآب سپهسالار صاحب مردم را ترغیب وتحریص وتشویق مینمایند، جوش

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 148 of 711

وخروش مردم روز بروز مترقی است، مناقشهٔ باهمی داخله قریباً مرفوع وعلائم اتحاد و اتفاق در همه جا مرئی است.»

« ۵ شعبان: امروز بوقت ۹ بجه جناب سعادت مآب فوجی گردیزا ملاحظه و برای امتحان بفیر توپ امر فرمودند ۹½ بجه به لینیکه بفاصلهٔ قریب یک میل بطرف شمال مغرب بالاحصار واقع است رسیدیم، بفاصلهٔ قریب ۲۰۰۰ گز آماج را نصب و چهار عراده توپ را برای نشانه کردن آماج امر، و هدایت ضروریه را برای توپچیان تبلیغ نمودند، توپچی ها فیر کرده گلولهٔ اول از آماج سر و به نشان نخورد، جناب سعادت مآب غلطی توپچی ها را تصحیح نموده، باز امر "اُور" ایراد نمودند، سه گلوله ها بدرستی فیر شد بعد ازان یک شرابنل فیر کرده شد، تا که نشانه بدرستی معلوم شود، شرابنل دوم فیر شده به نشانه خورد، سپس چهار شرابنل یکجا فیر شد، هر چهار بدرستی به نشانه خوردند.»

« ۶ شعبان: جناب سعادت مآب سپه سالار امر فرمودند، که فوج گردیز نشانه زدن توپ ها را مشق کنند، نزدیک تپهٔ ماران که بالای چشمهٔ ماران است، فوج مذکور چاند مارچ کرد، انتظار

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 149 of 711

اردو هر روزه کرده میشود (۱) مردم عام و خاص چشم براه هستند، دیروز طوفان باد شروع، اکثر خیمه‌ها را کند، درین ضمن خیمهٔ ما هم کنده شد بعضی نقشه هائی را که تیار میکردم قدرے خراب شد.»

« ۷ شعبان: امروز بخیر و عافیت اردوی معلی رسید، جناب سعادت مآب ایشان را "مانده نباشید برادرها" فرموده با آنها جور پرسانی کرده یک نطق مؤثر یرا ایراد نمودند، و از یکسر بدیگر سر عساکر نظامی و ملکی گروش کنان همهٔ ایشان را ملاحظه فرمودند، و در آخر جناب سعادت مآب سپه سالار، امر "لوی سلامی" را اعطا، و روبقبله سلامی اعلیحضرت را بجا آوردند، بعدًا به خیمهٔ خود تشریف آورده منصبداران را، "مانده نباشید برادران" فرموده و همراه شان معانقه و مصافحه کرده در طی نطق خود فرمودند: "الحمدلله که خداوند تعالی مایان را برای این خدمت معظم و مقدس منتخب فرمود، از شمایان امید دارم که فرض خود را بدرستی و صداقت بجا خواهید آورد، تا خداوند تعالی و حضرت رسول الله (ص)، و حکومت اسلام

(۱) اردو عبارت ازینمان قوهٔ نظامی است که در صفحهٔ (۱۰۵) مذکور است. علت عقب ماندن شان اینکه سپه سالار صاحب با اخوان شجاعت مدار دوگرمبقطار انش بعد از توديع مرکز حرکت شان زا پیشتر از عسکر برای تنظیمات واجرآت مطلوبه سمت جنوبی تصمیم کردند، چنانچه چند روز پیشتر از وصول عسکر بجنوبی شروع باقدامات مؤثر کرده شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 150 of 711

از ما رضامند باشند، بدرگاه الٰهی دعا میکنم خداوند تعالے ما را پیش پادشاه اسلام و برادران عسکری و ملی ما نشرمانده» حضار صدای آمین آمین را بلند کردند نماز شام را همین جا ادا نموده بعد طرف بالاحصار مراجعت نمودند»

«۸، ۹ شعبان: جناب سعادت مآب سپه سالار بوقت ۱۰ بجه بفرودگاه تشریف بردند، پریت شد یک تقریر مؤثر را ایراد فرمودند که هر لفظ آن تأثیر منفعت بخشی را پرتاب نمود، بعد از پریت، فوج از طرف خود برای جناب سعادت مآب چای تقدیم نموده اتن ملی را برپا نمودند، حضار بسیار محظوظ شدند، عسکر ملکی هم اتن کردند، جناب سعادت مآب اتن کنندگان را مبلغ سه صد روپیه انعام داده مرخص فرمودند، جناب حضرت صاحب بوقت ۳ بجه روز [از کابل] تشریف آوردند، سرداوس صاحب شاه محمود خان، برای استقبال شان رفتند، حضرت صاحب فوج را نصیحت و تشویق به جهاد فرمودند.»

«۱۰ شعبان: الحمدلله خیریت است، در سائیکلوستائل اشتهارات ضروریه برای اصلاح قبائل، چاپ کرده روانه شد، تمام شب بر سائیکلوستائل کار جاری بود.»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 151 of 711

« ۱۱ شعبان باد و طوفان سخت آمد اکثر خیمه‌ها کنده شد، بعد از یکساعت قدری باران شد، در علاقهٔ گردیز طوفان باد عموماً میخیزد، ازین سبب ما گردیز را گردیز نمیگوئیم. »

اعزام جنابان شاه ولیخان و شاه محمودخان بجاده‌های مفوضه‌شان

« ۱۲ شعبان نقشه‌های کرم و وزیرستان که از چند روز ببر دست بود، به تکمیل رسید تا یکعدد از آن از رکاب باشی جناب شاه ولیخان بغرض توزیع نمودن در مسعود، و مابقی آن از جناب سرلوی صاحب شاه محمودخان بکوتل پیوار، جهت استطلاع عامه با خود ببرند؛ از مرکز اطلاع اعلیحضرت رسید که در سیوطی مشرقی بینظمی واقعشده است، از استماع این خبر یک افسردگی قلوب سامعین خاصتاً فراگرفت برای فتح و خیر اسلام دعا ها کردند، و لزوماً این اطلاع را بصورت مژدهٔ فتح لوارک و غیره لشکری و قوای قومی آنجا ابلاغ نمودند، چنانچه این مژده تاثیر عجیبی بخشید[1]، درین روز نقشه کشی کرم شروع شد. »

« ۱۳ شعبان؛ برای تشویق اقوام سرحد دیگر اشتهارات چهاپ شد، برای اصلاح توری اعلان طبع گشت، که در صورت خدمت آن جوئی که

(۱) ناظرین عزم قوی و ارادهٔ (نادری) را ازین امر تخمین کرده میتوانند همچو وقایع مهم که فکر رجال مرکزی را مشوش و کابل را متزلزل کرده، با وشان اثرے را وارد نی کند، بلکه بالعکس موجب مزید شجاعت و غیرت و اقدامات جدی اوشان و قوای معیتی شان میگردد، اگر درین موضع نانک لطف الٰهی برانگیزندهٔ عرق حمیت جناب محمد نادرخان وطن دوست نمی شد، البته آن نتایج خوشگوارے که ازین جنگ پیدا شد و شرف و عزت و افتخار حقیقی وطن را نمودار ساخت گاهے بدست نمی آمد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 152 of 711

پیشتر ملک شانزا آبیاری میکرد، والحال بند است، باز جاری خواهد شد»

«بوقت ۹ بجه جناب شاه ولیخان رکاب باشی بمعیت حضرت صاحب (نورالمشائخ) عازم ارگون جهة ملحق شدن به مسعودها و وزیها شدند، جناب سعادت مآب سپه سالار صاحب پیش روی فوج اعزامیهٔ محاذ مسعود یک تقریر پر تأثیری ایراد نمودند، جناب رکاب باشی صاحب از طرف فوج خود جواب پرجوشی را عرض کردند، وبعد از یک دعای مخلصانه رقت آوری توکل بخدا کرده روانه شدند، فوج جناب شاه محمودخان سراوس صاحب را که عازم کوتل پیوار بودند، جناب سعادت مآب سپه سالار، بعد از تشویق نمودن به جهاد مرخص فرموده و بخدا سپردند، جناب سرسراوس صاحب طعام چاشت را صرف نموده بوقت یک بجهٔ روز روانه شدند.»

«درین اثنا خبر قطع مناسبات سید الحمدلله بسیار خورسند شدیم، برای جناب سرسراوس صاحب و رکاب باشی صاحب این خبر و اشتهارات فرستاده شد»

«۱۴: شعبان: جناب سعادت مآب در انتظام بارگیر و آذوقهٔ اردو

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 153 of 711

که بخیر فردا عازم خوست خواهند شد، مصروف بودند، بواسطهٔ اشتهارات چهار
به عسکر و افواج چهار و نیهای سمت جنوبی هدایات ضروریه برای مدافعه، خلاف
هجوم آوری جهاز هوائی در وقت حرکت و قیام فرستاده شد.»

حرکت جناب سپه سالار از گردیز بعزم جهاد

«۱۵ شعبان: قریب ۹ بجه عسکر شجاعت اثر بقرار هدایتیکه دیروز نشر
شده بود برامد، اول توپخانه کوچ داده شد، در عقب آن بفاصلهٔ صد گز فوج پیاده
برآمد، جناب سعادت مآب سپه سالار از بالا حصار برآمده بر سر راه
فوج را ملاحظه فرمودند، برای سلامی اردو، توپ ها فیر کرده شد، جناب
فضیلت پناه حضرت صاحب خطبهٔ جهاد را خوانده و نماز جمعه را در مسجد جامع
گردیز ادا کردند، سپس یک تقریر مؤثر ایراد فرمودند، قریب یک بجه
روانه شدند، راه بالکل خراب بود، سرک هیچ نبود، بار گیر توپخانه و هو در ز
به تکلیف زیاد از ان مرور مینمود، نشیب و فراز، فرود آمدن نه صرف مردم
پیاده را مانده ساخته بلکه اسپ و یا بوهم زله و مانده میشد، بر سر راه مردم
در اکثر جایها قرآن شریف را آویزان کرده بودند، فوج تیمناً از زیر آن میگذشت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 154 of 711

وهر کس قرآن شریف را می بوسید، بوقت پنج بجه شام به منزل (دره) نزد یک شدیم .... مردم بجوش وخروش استقبال کردند، حتی مادرهای سالخورده هم درین هجوم مستقبلین شامل میبودند، وخود را برای جهاد پیش میکردند، جناب سعادت مآب آنها را انعام داده مرخص میفرمودند، اردوئی که پیشتر رسیده بود بجوش سلامی جناب سعادت مآب را گرفت، سپه سالار صاحب ایشان را (مانده نباشید برادران) فرمودند، داک آمده بود، در ضمن خطوط وصله یک اشتهار عام در باب کوائف پشاور که از طرف دپتی کمشنر آنجا نشر شده بود نیز موجود بود.»

«۱۶ شعبان: بوقت صبح مکتوب جناب سر سراوس صاحب شاه محمود خان رسید، الحمدلله آنجناب بخیر و عافیت بمنزل حسن خیل رسیده اند»

«بوقت ۹ بجه از ینجا کوچ شد، راه نسبت به دیروز زیاده خراب بود نشیب و فراز حسب معمول، مگر آب دریای جدران بران مستزاد است، ازینجهته بمشکلات سخت، سرد چار میشدیم، واز پای میماندیم. بعد از قطع نمودن ربع منزل یک منظر غریب بنظر برخورده تمام کوها وتپه ها شاداب وبر آنها درخت های جلغوزه، ارچه، بلوط وغیره روئیده بودند، این مناظر از منظره های سویڈزلینڈ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 155 of 711

در هیچصورت کم نبود ..... بر سر یک کوتل بالا شدیم، اینجا مردم مارا بدوغ تواضع کردند، درین محل یک دو مزار اولیای بزرگ است بوقت ۱۱ بجه در قریه ملک نگس خان رسیدیم، مردم موکب نادیرا بجوش و خروش استقبال کردند این علاقه نهایت حاصل خیز است، مردم میهمانی غریبانهٔ خود را بما تقدیم نمودند ماست و نان جواری فراوان آوردند، صدق و اخلاص شان بر قلوب حضار نقش گردید، بعد از صرف طعام جناب سعادت مآب قدری استراحت فرمودند، بعد از نماز ظهر از ینجا روانه شدند.»

«مردم در راه به اکثر جاها جمع آمده بودند، آتن برپا کرده نعره های "یا چهار یار" را بلند و تفنگ ها را بر هوا فیر میکردند، قریب ۶ بجه بمنزل (وزه) رسیدیم، جناب سعادت مآب با ملکان جدران ملاقات کردند.»

«در مابین قبائل جدران قبل ازین بسیار "بدی" بود، خانه های یکدیگررا میسوختاندند، باهم کشت وخون میکردند، از قلعه ها برامدن قطعاً غیر ممکن بود از یک قلعه قدری آب و آتش وغیره را بعضی نفری ما خواسته ملاک آن از سر دیوار این چیزها را داد، مگر دروازه را باز نکرد، که مدعی ما دارد میگویند که ناظم دوست محمد خان حاکم اعلای جنوبی از مابین ملک شان بمعیت فوج هم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 156 of 711

گذشته نمیتوانست، ملکان وعده کردند که بمنزل آینده همراه غازیان اقوام خود خواهند رسید.»

«۱۷ شعبان اردو علی الصباح کوچ کرد، جناب سعادت مآب بوقت ۹ بجه روانه شدند، راه نهایت خراب ونسبت به دیروز بدتر بود، غیر از سنگ نام ونشان ریگ یا گل دیده نمیشد، بعد از وقفهٔ هره دقیقه از میان دریاوشیلها گذشتن لازم می آمد، مشکلات طبیعی ومزاحم های قدرتی وبی امنی این سمت را ملاحظه ودقت باید کرد، مگر فضل خداوند تعالی شامل حال است، الحمدلله راه بخیر وعافیت قطع گردید، این منزل بسیار دراز بود، دریک جاے اسپ فقیر محمد خان مهاجر هندی بیطار، افتاد وسقط شد.»

«دریک قریه جناب سعادت مآب پایان شده نان چاشت را صرف نمودند، جناب فضیلت پناه حضرت صاحب نورالمشایخ، هم همین جا پایان شدند غازیان قوم ملک بگس خان رسیدند، وآتن برپا کردند، حاضرین بسیار محظوظ شدند، منظرهٔ این علاقه بسیار دلکش بود، درختهاے انار، توت، زیتون روئیده بودند، بفاصلهٔ دو کروه از منزل مقصود نفری قومی ببرک خان برای استقبال آمده بودند، فرزند دومینش لیوک خان، فوج ملکی را بویله

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 157 of 711

"سلامکی" داده رسم تعظیم را بجوش و خروش بجا آوردند، مردم در بیرقی را که بیکطرفش نوشته "نَصْرٌ مِنَ اللهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ" ودیگر طرفش نشان دولت علیه و الفاظ دولت خداداد افغانستان را جائز نبود باخود داشتند، بعد از مسافرت نیم ساعت علاقهٔ (المره) شروع گردید، این علاقه نهایت حاصل خیز است، هر طرف باغات و مزرعه های سبز موجود اند ..... به ۶ بجهٔ شام در منزل (المره) که قریهٔ خان موصوف است رسیدیم، فوج بجوش سلامی جناب سعادت مآب را گرفت، موزیکه نواخته شد طبیعت سامعین بجال شد، پنجاه نفر مسعود که پیشتر در فوج انگریزی نوکر بودند از انجا منفصل و بحضور جناب سعادت مآب مشرف شدند، جناب سپه سالار صاحب با اوشان بسیار مهربانی فرمودند، ملکان (تنی، وزیری، مسعودی، خوست) نیز آمدند، در المره شرف ملاقات سپه سالار غازی را نائل شدند"

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 158 of 711

وصایای نادری برای قوای افغانی

آغاز پیشقدمی عشائر افغانی در خاک انگلیز

« ۱۸ شعبان، برای عسکر و فوج ملکی جناب سعادت مآب بواسطه اشتهارات هدایت فرمودند که در موقع پیشرفت و فتوحات، بمال رعایا و مسلمانان و هندوان هندوستان دست اندازی نشود، اگر کسی خلاف این حکم کرد از روی سخت باز خواست خواهد شد، این اشتهارات برای سرداوس صاحب جناب شاه محمود خان و رکاب باشی صاحب جناب شاه ولیخان نیز فرستاده شد، و هم در دیگر مقامات ارسال گشت »

« به ملکان مسعود، وزیر، داور، تنی، و دیگر معتبرین نیز ازین اشتهارات داده شد، خبر آمد که مسعودها بنا بر وصایای نادری به حمله های خود شروع کرده اند هفتاد و پنج راس شتر که بچهاونی (سروکی) انگریزی در علاقه مسعود غله میبردند، بدست مسعودها افتاد که بر ۳۰ راس غله بار بود، و چهل راس آن خالی میباشد »

« امروز غازیان قوم تنی رسیدند، قریبا دو هزار نفر خواهند بود، تفنگ ها گیر کردند و شادمانیها نمودند، ۱۱ نفر از قوم تنی سیم تلغراف چهاونی (میرانشاه) را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 159 of 711

کنده بودند، یک ستون آبن آنرا نیز بطور ثبوت باخود آورده اند، جناب سعادت مآب برای شان بهادری و سفر خرج وکارطوس دادند.»

«آب وهوای این علاقه گرم است، فصل پخته وتیار است توت هم پخته شده است. برک خان مبلغ چهار هزار روپیه برای مهمانی فوج ابدا نمود، بوقت عصر توپ های قاطری وهودزر فیر شد، پنج گله از قاطری زده شد همه برنشانه بدرستی خوردند دو گلوله از هودزر فیر شد، یکی رون ودیگر بم، هردو بدرستی به نشانه خوردند، اثر صدای توپ ومسافهٔ آماج ودرستی نشانه، مردم را چنان متأثر کرد، که جوش وخروش شان بلا مبالغه چهار چند گردید، ایشان درباب موفقیت خود بفضل خدا متیقن شدند، خبر آمده است که مسعودیها (۲۲۰) راس اشتر دگر را هم که برای سردکی غله میبردند، گرفتند، برهمه غله بار بود.»

«درین مسئله جای شک نیست که حملات از نظرف بخوبی تا حال شروع نشده مگر: کجا دانند حال ما سبکساران ساحلها؛ نظر بر مشکلات راه وبی امنی ملک هرچه که از فضل خدا شده بسا غنیمت است.»

«الحمدلله مسعودها کار خود را آغاز کرده اند، همراه دیگر اقوام یاغستان ورعایای انگریزی عهد ومواثیق بسته شده، ان شاء الله بمجرد رسیدن فوج

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 160 of 711

ظفر موج بر سرحد، کامیابی بقدمبوسی غازیان ملت بیضای اسلام حاضر خواهد شد، فردا ۱۹ شعبان ان شاء الله از ینجا سوی خوست چهاونی (ماتون) کوچ است، چهاونی ماتون مرکز حرب این اردو که همراه جناب سعادتمآب سپه سالار رهست خواهد بود، ان شآء الله تعالی.»

« اینجا قلت کاغذ است برای چهاپ کردن اشتهارات وغیره کاغذ بکار میشود، ازراه مهربانی کاغذ سفید روانه بدارید، برای خود بنده هم کاغذ سفید و کاغذ پاکت دا کی خرید کرده روانه بفرمائید.»

(از اردوگاه قدم)

آغاز حرب منظم در تمام سرحدات جنوبی

« روز ۲۰ و ۲۱ شعبان تاما در دلجوئی و تشجیع عساکر و اقوام و نصایح لازمه و اعطای پروگرام نقشه جات جنگ باآخر رسید.»

« ۲۲ شعبان از محاذ وزیرستان مسعود که در زیر سرکردگی جناب رکاب باشی صاحب شاه ولیخان میباشد، و مرکز الحال چهاونی ارگون است، خبر آمد که نفری وزیرستان چهاونی وانا را که در جنوب و مغرب وزیرستان یک چهاونی مستحکم و حصین است محاصره نموده اند، نقشه ارسال خدمت است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 161 of 711

نقشهٔ محاذ کرم و کوهات را عنقریب روانهٔ خدمت خواهیم کرد .»

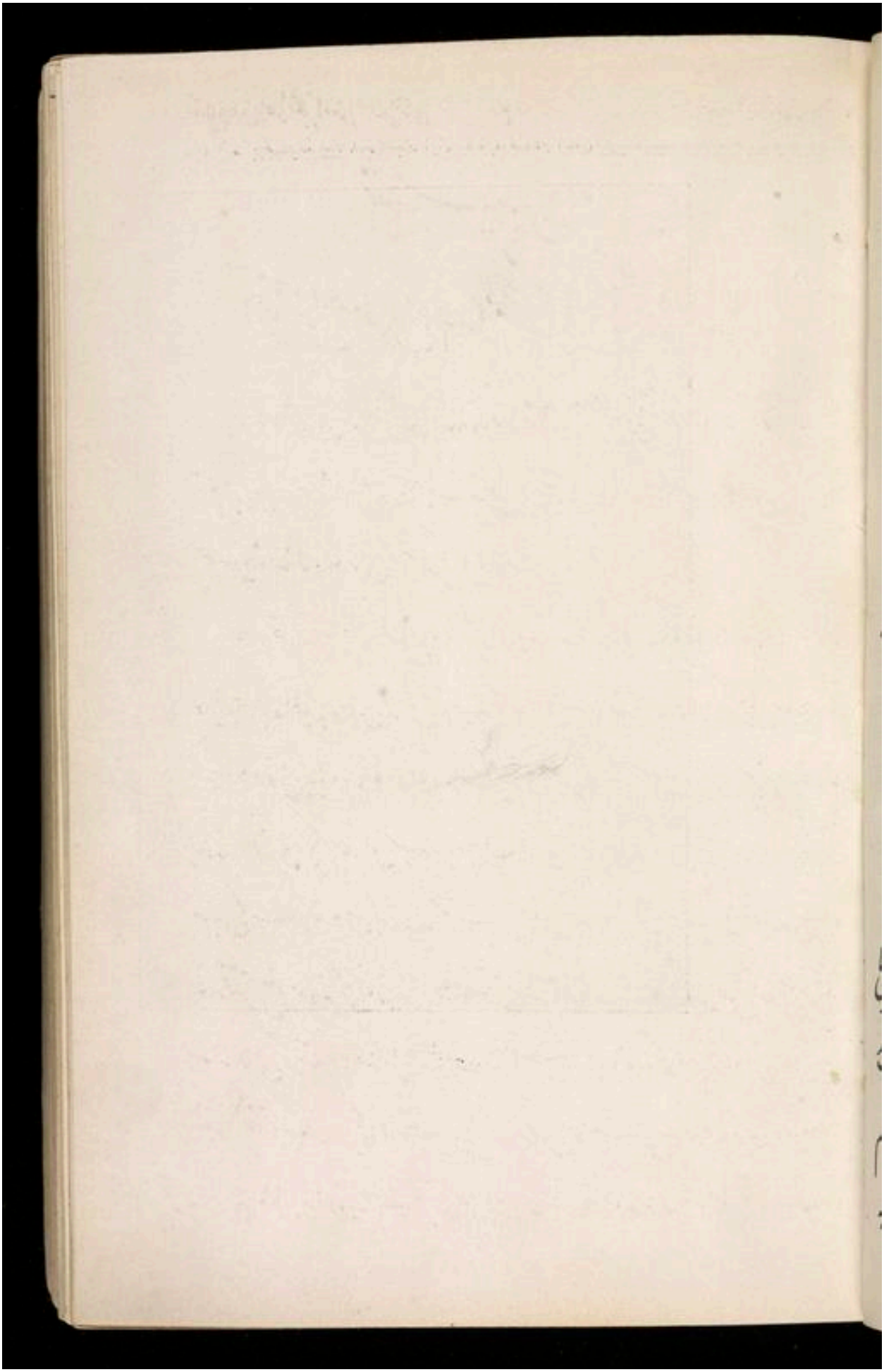
« ۲۳ شعبان نیز در اعطای پرگرامهای جنگ و تشجیع و تحریص عساکر گذشت .»

« ۲۴ شعبان از طرف کوتل پیوار که زیر سرکردگی جناب سردار صاحب میباشد، خبر رسید که دشمن بوقت شام ۲۱ شعبان بر سنگرهای ما هجوم آورد مردم توری، نظامی و ملکی درین هجوم شامل بودند، جنگ تا دو ساعت دوام داشت که دشمن عقب نشست، بوقت ۸ بجه ۲۱ شعبان باز دشمن در حدسرسنگ هجوم آورد جنگ تا سه ساعت جاری بود، دشمن بار عقب نشست فوج ما آنها را تعاقب کرد، و تلفات کثیر رساند، از طرف ما یکنفر شهید شد .»

« بهمین روز ۲۴ شعبان فوجی دشمن در حدسرسنگ سنگرهای نو تیار میکردند به فوج متعینهٔ ما اطلاع رسید، مایان فوراً هجوم بردیم یک صوبه دار میجر دشمن مجروح شد، و دشمن رو بفرار گذاشت فوج ما سنگرهای شانرا قبضه نموده وضعیت خودرا استحکام نمود .»

ketabton.com - The Digital Library

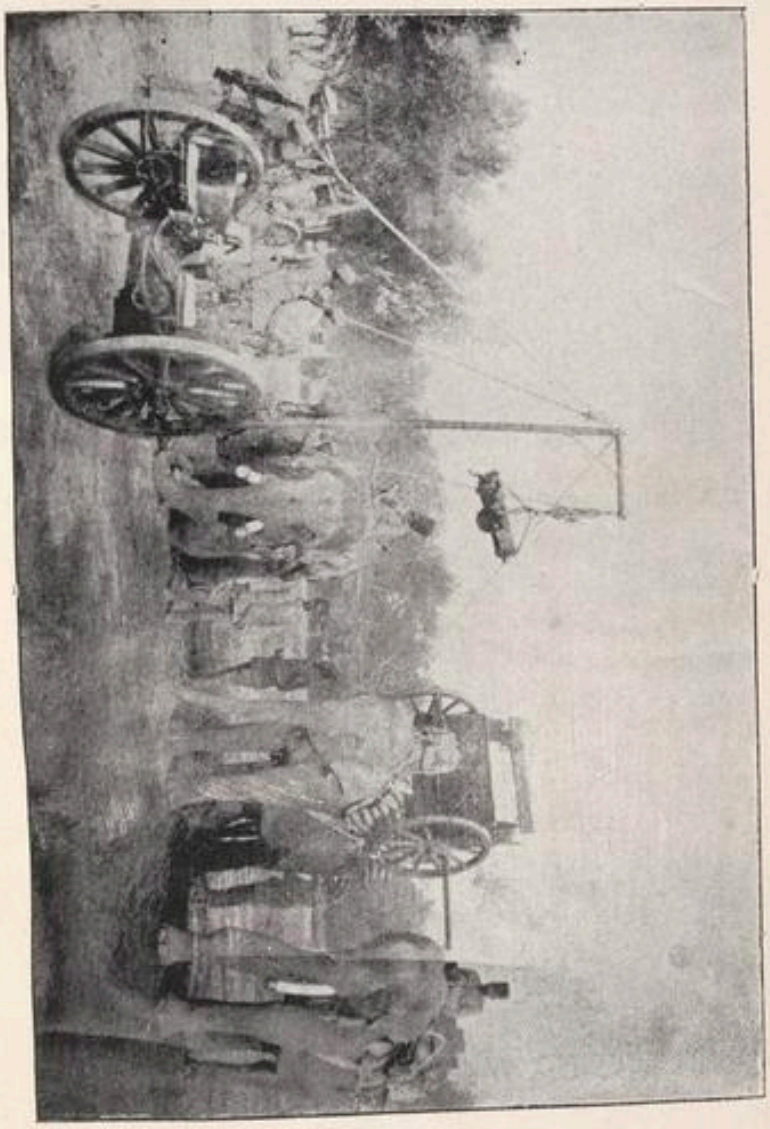
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 163 of 711

توپ هوزر در اثنای سوار کردن میل بر سر اراده در جلگه نهرلی

حمل و نقل دادن سریع توپ هوزر در به طرشیله ها و قلل کوه ها و تعلیا صعب المرور از جملهٔ آن کارنامه های عبدالطول جنگ «عبدالرحمان» سپه سالار غازی است که الی الآن در کتب جلیها نظیر آن دیده نشده ، مخصوصاً این ابتداع نادرانهٔ سپه سالار جلیل القدر است که اوشان برای اولین مرتبه توپ هوزر بحر توپ جلوی را بصورت توپ سبیل تبدیل داده اند.

۱۲۹۸ شمسی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 164 of 711

تسخیر سپین وام

انقطاع طرق موصلهٔ معسکرهای بزرگ انگلیزی

«۲۵ شعبان: مبارک باشد! الحمدلله تهانهٔ "سپین وام" که برسرک درمیانی "تهل و میرام شاه" در وزیرستان واقع است (از طرف قوای همرکابی سپه سالار غازی) مسخر گردید.»

«بوقت ۲ بجه در لیل ۲۴ شعبان جناب سعادت مآب سپه سالار، عالیجاه عبدالقیوم خان کرنیل توپ خانه و عالیجاه خداداد خان کرنیل پیاده را همراه دو تولی پیاده و ۲ عراده توپ برای تسخیر تهانهٔ سپین وام فرستاده بودند، نفری ملکی جدران همراه برک خان رفته بودند، ۱۱ بجهٔ روز ۲۴ شعبان قشون ظفر مقرون به تهانهٔ سپین وام رسیدند، فوج دشمن که قریب ۳ صد نفر مسلح بودند گریختند، بیست و شش نفر افریدی از جملهٔ آنها پیش آمده بعسکری ما سلامی گرفتند، و تفنگ های خود را تسلیم نمودند، گدام فراوان بدست آمد نخود، آرد، بوره، کچالو وغیره جبا خانه را فوج دشمن سوخانده بود، مردم وزیری مال شان را بطور غنیمت بدست آوردند، به رعایا و اهل قریه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 165 of 711

هیچ تکلیف نرسید، در مال کسی دست اندازی نشد.»

«نقشهٔ وزیرستان ارسال خدمت میشود، تا موقعیت سپین وام بخوبی معلوم شود، ان شاء الله سلسلهٔ رفت و آمد و کمک رسانی تهل از میرام شاه منقطع گردید، میرام شاه، بنون، تهل در تهلکه افتاده است.»

«۲۶ شعبان جناب سعادت مآب سپه سالار زاد الله اقباله از منزل صادق ولندر کوچ کردند، تا که برای توپ ها و اردوگاه، جای درست را معین بفرمایند، راه نهایت خراب بود، آب پیدا نمی شد، برگد مبارکشاه خان خوست که یکروز پیش آمده بود، جاهای مهم و مواقع مناسب را بدست آورده قوهٔ خود را تخمیناً بقرب سه هزار گز بقلعهٔ دشمن رسانده بود، بوقت ۱۱ بجهٔ روز جنگ آغاز شد، از هر دو طرف گلله باری شدید شد، جناب سعادت مآب سپه سالار زاد الله اقباله بوقتِ دو بجهٔ روز رسیدند، موضع های ضروریه را استحکام نموده سرهای کوه را تصرف کردند، بوقتِ شب اردو رسید، تا نصفِ شب بهر طرف گشته، مواضع توپ را معین فرمودند.»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 166 of 711

فتح شهر تهل

و احتراق مخزنهای انگلیزی از بمبارد مان نادری

« ۲۷ شعبان بوقت ۹ بجهٔ روز گلوله باری شدید آغاز شد، الحمدلله چهاونی و قلعه و استیشن ریل دشمن در تهل از بعضی جایها خراب شد از گله باری هود زرما که خود جناب سعادت مآب محمد نادر خان سپه سالار زاد اقباله آنرا نصب و فیر میکردند، گدام دشمن سوخت، آتش تمام شب و نصف روز ۲۸ شعبان شعله زن بود . »

« شهر تهل به تصرف ما آمد، شفا خانه و بعضی تهانه های سرحدی تسخیر شد خودم شب ۲۸ شعبان را در شهر تل بسر بردم، مردم را تسلی دادم، مردم بسیار خرسند شدند، از شفا خانه بعضی ادویه و اسباب بدست آمد، بوقت عصر یک تهانهٔ مستحکم و معمور که در آن افریدیها بودند، مسخر گردید، افریدیها بقرار عهد خود همراه تفنگ ها برآمدند، و به افواج اسلامی خود سلامی گرفتند، تعداد شان قریباً ۵۰ نفر بودند در تهانهٔ مزبور، آرد، گر، تیل خاک، جبا خانهٔ فراوان بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 167 of 711

همه اسباب را غازیها بدست آوردند. الحمدلله.»

«۲۸ شعبان قدری بخاموشی گذشت، جهازات هوائی صبح وشام هردو وقت گلوله باری کردند سه نفر شهید وچهار نفر زخمی شدند، مگر الحمدلله غازیهای غیور وسپاهیان شجاع ما هیچ پروا ندارند.»

«۲۹ شعبان، باز بوقت صبح طیاره ها آمدند، وگله باری کردند تاثیری نه بخشید، مجاهدین بر هدایات عمل کردند، مأمون ماندند. بوقت عصر ازطرف ما گله باری شدید آغاز، ویک توپ دشمن بیکار شد. الحمدلله گله های دشمن انقدر بیموقع وبیکار میخورد که نزدیک یکصد گز هم به توپهای ما نمی آمد هیچ تلفات برای ما نرسید یک توپ دگر دشمن را هم الحمدلله خراب کردیم بوقت شب وزیر یهازیر کمان افسری عبدالقیوم خان کرنیل وداد محمد خان کرنیل که از سپین وام به تهل رسیده بودند، وپادشاه میرخان وجدران ما زیر کمان ببرک خان بورش بردند، سنگرهای دشمن را در تصرف آوردند مجاهدین چشمه که مال مواشی را سیراب میکرد با مخزن آبلوله که بعسکر انگلیزی آب میدهد، بدست آوردند، قلعه وچهاونی تهل بالکل بفضل خدا محصور است.»

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 168 of 711

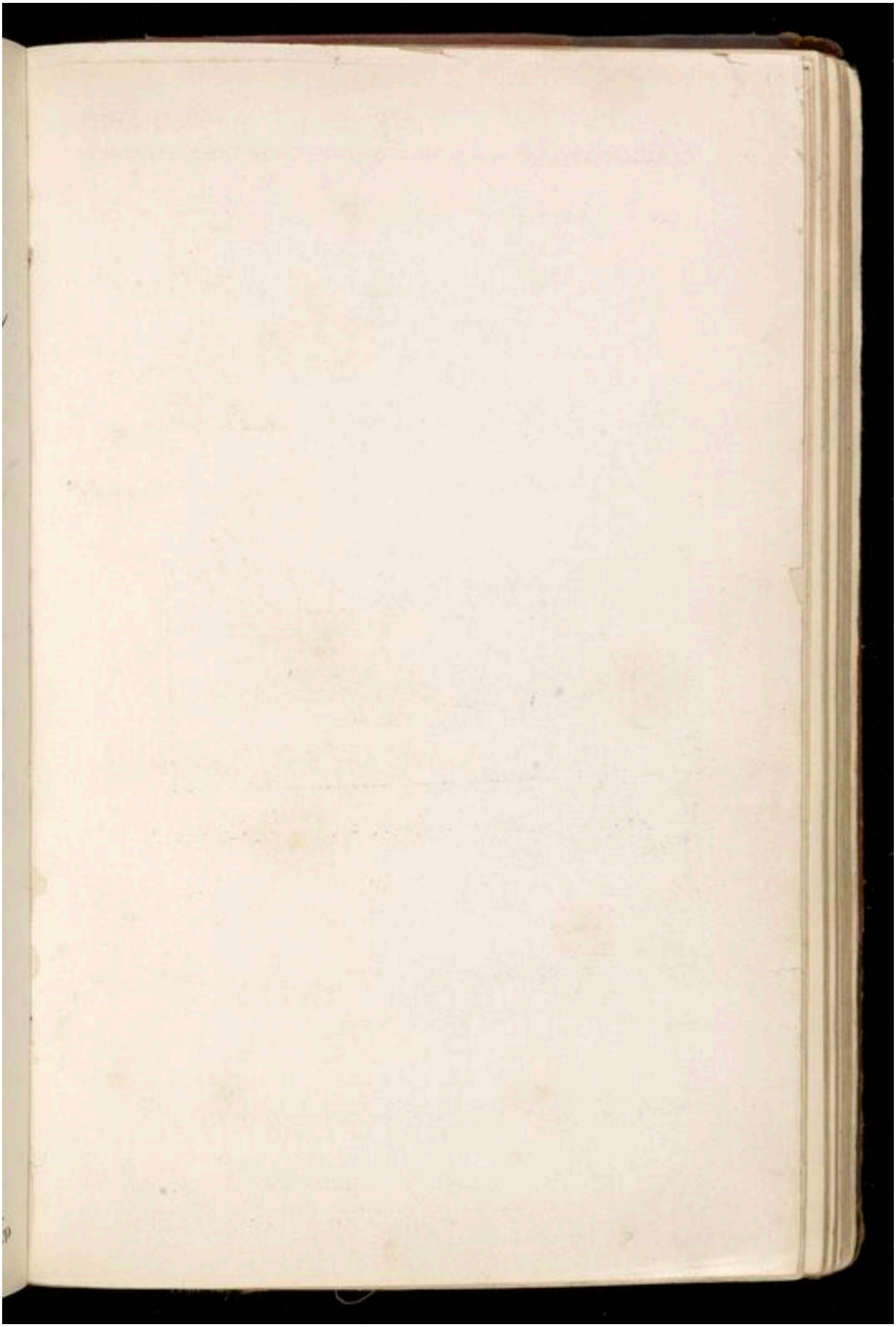

قوای مجاهدین ملی بامنصبداران افغانی درجهاد سنه ۱۲۹۸ ش درموضع وانای وزیرستان.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 170 of 711

رشادت اقوام و قبائل سرحدی
تسخیر وانا، سروکی، پیوار، خرلاچی وغیره

« غرهٔ رمضان المبارک خبر رسید که ۳۰ نفر افریدی و پنجابی بروزیکه از طرف ماگله باری شدید شد، از قلعهٔ تهل گریختند، چهاونی هنگو که مابین تهل و کوهات واقع است محصور میباشد، قوم ارکزائی هم بنای تجمع را گذاشته و بیرق بسته اند و عنقریب در محاربه شامل خواهند شد. افواج انگریزی از تهانه های (دوتّه خیل، شپانه، خیسوره، توت نری ابو) که در شمال وزیرستان واقع اند برآمده به پیش سعادت باب سپه سالار زاد الله اقباله حاضر شده اند و تهانه های مزبور، در تصرف افواج اسلامیهٔ افغانی میباشد چهاونی میرام شاه هم محصور است، الحمد لله »

« مکتوب از طرف نامه نگار حربی مورخ غرهٔ رمضان »

« مبارک باشد الحمد لله که جناب رکاب باشی صاحب شاه ولیخان چهاونی (وانا) و چهاونی (سروکی) را تصرف نمودند، فوجی که در آن چهاونیها بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 171 of 711

بقرار عهد خود افسران انگریز را گشته جباخانه را چور کرده برآمدند، جناب شاه محمود خان سرسراوس صاحب کوتل پیوار را در تصرف خود آورده، به کامیابی پیشرفت دارند، تلفات دشمن بآن حدود ۳۰ نفر و از مایان سه نفر شهید شده اند، دو قریه دشمن خرلاچی وغیره را تصرف نمودند و دو ضرب توپ دشمن بیکار شد.»[1]

عزم آهنین و قیام خونین نادری در فتوحات تاریخی سمت جنوبی

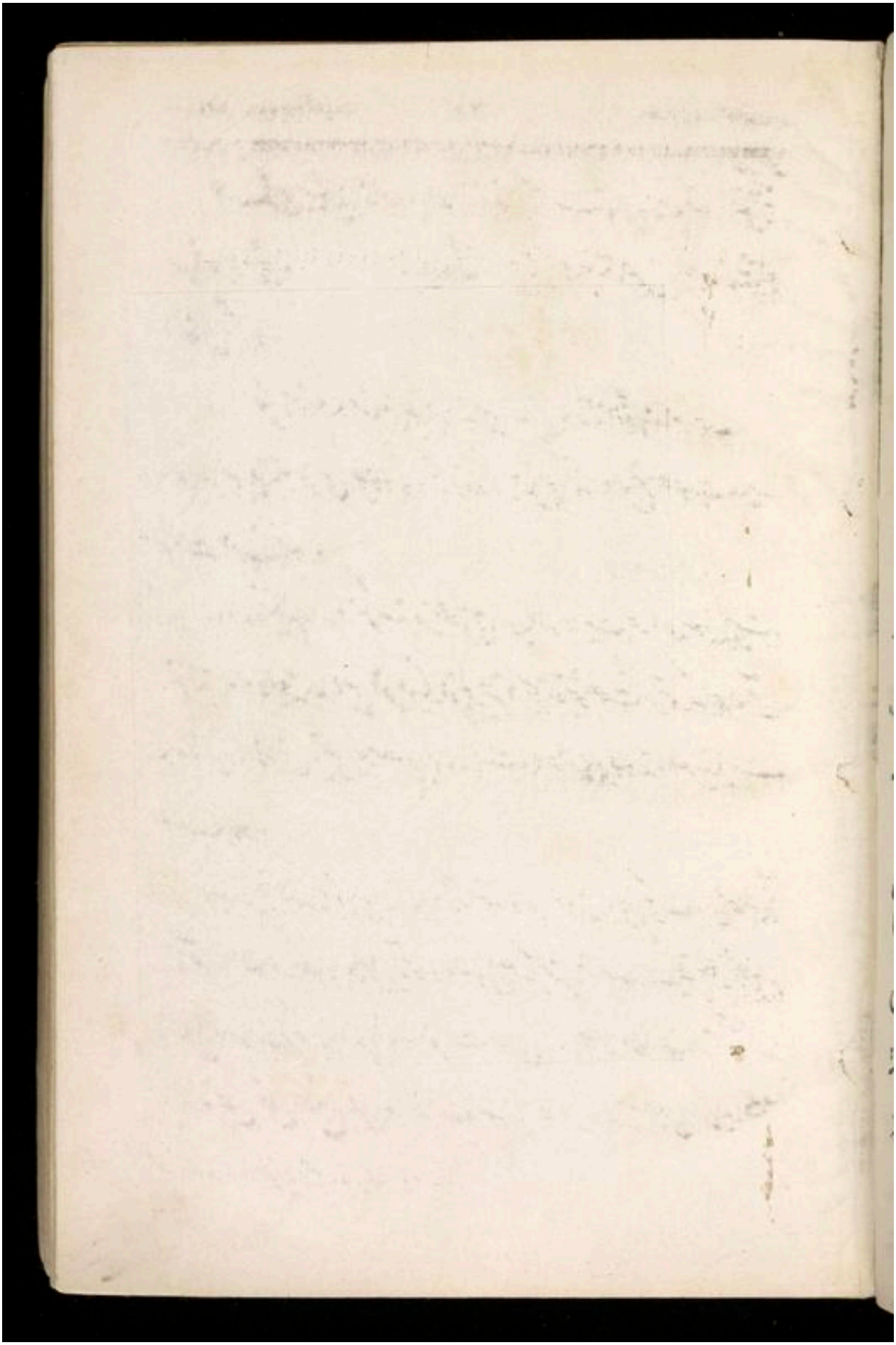
به تمام هموطنان عزیز عموماً و بکسانیکه بمیدان حرب شامل، و یا در سیاسیات ایام جهاد ذی دخل بودند، بهتر معلوم است که بمقابل حضرت عالی محمد نادر خان غازی، در موقعیکه عزم و تصمیم جهاد را فرمودند، بسا اشکال مادی و معنوی عائد بود که جهة استطلاع ناظرین بچند سواد آن ذیلاً اشاره و از مابقی آن لزوماً منصرف میشویم :-

عسکر و جباخانه و لوازم و تجهیزات حربیهٔ شان بالنسبه فرقه های سفری شرقی و غربی ناکامل بوده بسیار نقائص داشت.

(۱) منقول از صحیفهٔ ۵ الی ۸ شمارهٔ ٤ سال اول امان افغان منطبعهٔ ۱۸ سرطان ۱۲۹۸ - کابل

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 173 of 711

جانبدر جلالتمآب سپهدار اعظم نادرخان سپه سالار غازی در یکی از غلغلهای حربی سمت جنوب بموقع جهاد استقلال

سنه ۱۲۹۸ ش

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 174 of 711

عسکری هم کابی شان، باندازهٔ نبود که میتوانست بقوهٔ محض نظامی سرتاسر حواشی و سرحدات جنوبی در کنار، حتی یک منطقهٔ حربیه را بصورت صحیح اشغال میکرد.

در داخل اقوام و عشائر جنوبی چندان جدال و خانه جنگی از ضعف ادارهٔ مأمورین محلی و مناقشهٔ قومی موجود بود که توحد و اجتماع آنها در موقع مطلوب نهایت زحمت طلب بود.

اداره و تنظیم امور از هم گسیختهٔ جنوبی، و باز رعایت همه امور سوق الجیشیه و تعرضیه و دفاعیه، بالای افرادیکه از همه چیز (بجز از شجاعت و تهور که بهمراه آن جوش و خروش مذهبی هم منضم بوده است) عاری بودند، امر نهایت صعب بود.

رسیدن خبر عقب نشینی قوای دگه، شنوار، باسول، بتی کوت، سپراجهٔ علیخان و بالآخره اطلاعیهٔ سقوط جلال آباد و وصول عسکر مشرقی بصورت غیر منظم بکابل و انحلال ادارات حکومتی مشرقی، تأثیرات سوئی را در انولا القا نمود (زیرا که یکهفته قبل از تعرض تهل اطلاع این واقعات مشرقی کاملاً بذریعهٔ فرامین و مکاتیب وغیره در سرتاسر جنوبی رسیده بود).

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 175 of 711

اطلاعاتِ تذبذب و سوء اداره و سراسیمه گی و عدم دقت و اهتمام رجال بزرگ مرکزی در حل و فصل آن امور مهم مملکتداری که تقریباً فیصلهٔ موت و حیات ابدی افغانستان را مینمود، زیاده تر فکر و حواس سپه سالار غازی را مشغول، و خیلی توجه اوشانرا به طرز عمل مرکز مبذول میداشت.

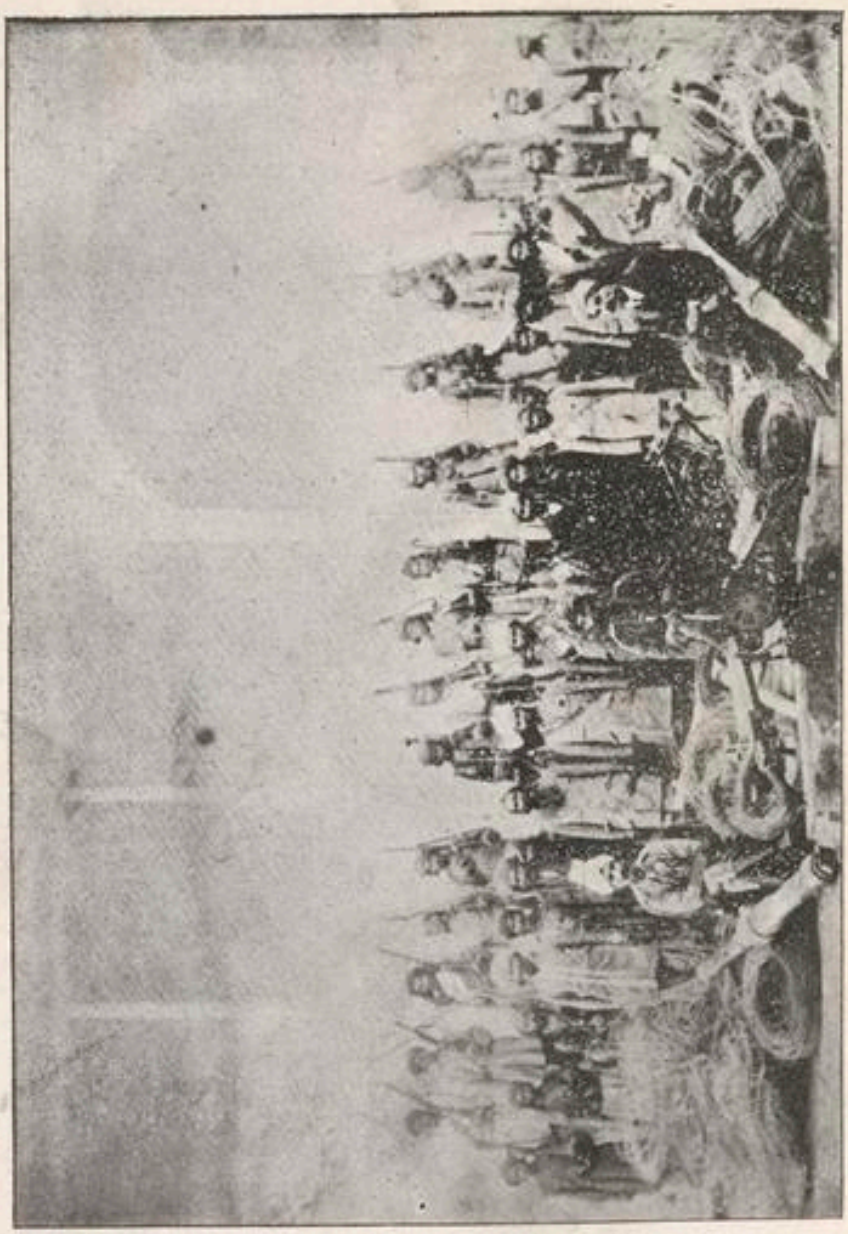
ولی این اشکال و موانعیکه بشمهٔ ازان اشاره شد، در عزم بالجزم و اداره قوی نادری هیچ یک نقص و فتوری را عائد نکرد و متوکلاً علی الله باجمالیکه فوقاً مرقوم است کسب موفقیت نمود، و بمدد الهی و حسن مساعی خود، روح وحدت را در عموم اهالی جنوبی تزریق و همه اقوام داخلی و سرحدی را از حسن اجراآتِ خود و برادران خیراندیش خویش، بیک جوش و خروش زیاد بمیدان جنگ سوق داد، و بهمت قوای قومی و تدابیر قابل تقدیر جنابان شاه ولیخان و شاه محمود خان و دگر خدام افغانستان و تلقینات حضرات شمس المشائخ و نور المشائخ تمام تهانه های مهم و قشله های بزرگ (۱)، و خطوط های مواصله و نقاط دفاعیه انگلیز را که در اطراف و حوالی سرحدات جنوبی افغانستان، در وزیرستان باصول نهایت عالی و منظم موجود بود تسخیر، و قبضه، و بسیار اسلحه و سامان

(۱) اکثر این چهاونی ها را نفری وزیرستان که دران وقت در جملهٔ لشکری افغانستان شامل شده بودند قبضه کرده اند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 176 of 711

یک گروپ بسیار مهم تاریخی در ایام جهاد استقلال ۱۲۹۸ که در یکی از ابعاد های حربی ست جنوبی گرفته شده است

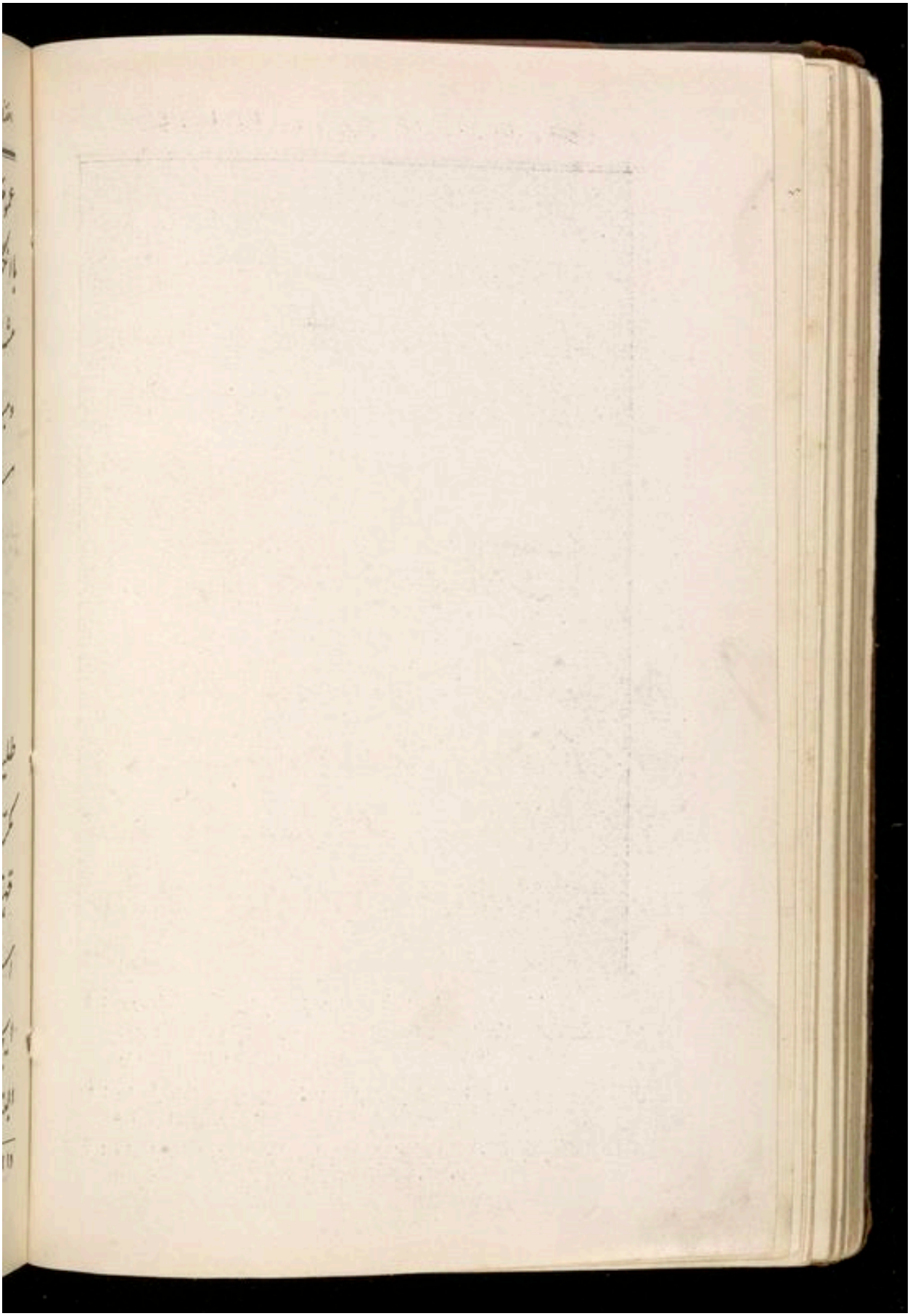
۱ : دروسط گروپ که بر اموال غنیمت نشسته اند : جناب سردار محمد نادرخان سپه سالار غازی فاتح تهل ، بطرف دست راست شان جناب سردارشاه ولی خان غازی فاتح وزیرستان وبطرف چپ اوشان جناب سردارشاه محمود خان غازی ، فاتح تندی سر

۲ : صف ایستادهٔ پشروی از جملهٔ منصبداران ملیشای اقوام و زیر و مسعود که داخل عساکر افغانی شده اند .

۳ : صف ایستادهٔ عقب از جمله سپاهیان ملیشای اقوام وزیر و مسعود که ازعساکر انگریزی خودرا کشیده داخل عساکر افغانی شده اند .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 178 of 711

وغنائم و ذخائر متنوعه را بدست آوردند .

بر علاوهٔ آن بنا بر اقدامات موالفت آمیز این ذوات صاحب تمیز اکثر قطعات قشون انگلیز و از اقوام افریدی و ارکزائی با اسلحه و سامان خود از معسکرهای جانب مقابل بعد از رسانیدن تلفات با نگلیز جدا ، و مطیعانه بحضور سپه سالار صاحب احضار ، و اسلحهٔ شانرا تهدیه و خود ما را جهة ایفای هر نوع اوامر و خدماتیکه از حضور شان تعیین شود تقدیم میکردند (چنانچه سپه سالار آنها را با اسلحه و تجهیزات شان علی الاکثر بمرکز روانه مینمود ، تا موجب تقویهٔ روحی و تحکیم معنویات مرکزی بشود) .

همچنین تمام تبعه و ساکنین خطوط مجاور سرحد افغانی و انگلیز از نقاط دور و دراز عرائض اخلاص و نیاز شان را در جواب خطوط و اعلانهای مرسولهٔ سپه سالار تقدیم ، و آماده بودن شان را برای اجرا و تعمیل هر گونه هدایات شان تبلیغ مینمودند .

واقعاً بهر طرف و بهر نقطهٔ که اردوی مظفر و عسکر شجاعت پیکر نادری عزم و تصمیم میکرد ، فتح و ظفر ، موفقیت و اقبال ، برکاب نصرت انتساب شان کله فرسائی ، و حریف در برابر اقدامات عنیفش خود بخود میدان را خالی ، و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 179 of 711

عموم سکنه و تبعهٔ همان اطراف و حوالی محض بکشش مقناطیسی نادری هم با انگلیز داخل اقدامات حربی میشدند (۱) و هم بحضور تلطف ظهور این سپه سالار غازی مشرف، و بالنسبهٔ پیشرفت عزائم و مقاصد عالی شان عموماً خود ها را مفخر و مباهی میشمردند، و تماماً استدعای حرکت و تعرض شان را بسرعت مسئلت میکردند.

اختناق پیشرفت نادری از طرف حکومت امانی

آری این موفقیت سپه سالار غازی در سرتاسر سرحدات جنوبی که در واقع طلیعهٔ مظفریت آتیه و دیباچهٔ فتوحات منویهٔ نادریه است، اگر بنابر اوامر مکرر و تاکیدات یکی بعد از دیگر مرکز مختنق نمی شد، و زعمای امور کابل بحقارت قهقری آن مجاهدین جنوبی را که بهمرکاب سپه سالار غازی برای حصول استقلال و شان و شرف ملی خود داخل اقدامات و مساعی بودند، ایجاب و الزام نمیکرد (و عساکر ما از سمت مشرقی بعقب نمی نشستند) البته که پرچم افغانی بسرعت نهائی برطبق نقشه و پروگرام نادری بمواضع مطلوبه

(۱) چنانچه اکثر نهانه ها و چهاو نهای وزیرستان را که انگلیز ها تخلیه نمودند بقبضهٔ همین اقوامیکه طرفدار و معاون افغانستان بودند در آمده، تحت ادارهٔ مامورین ما و نظارت مجاهدین میبود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 180 of 711

نصب ومتموج میبود ، وتمام اردوی همرکاب سپه سالار غازی که با یک جوش وخروش وحسیات بلند داخل مجاهدات ارجمند بودند ، بهترین نمونهٔ عسکری ونمایش قابلیت وشجاعتِ ملی خود را میدادند ، ومنطقهٔ پیشرفت آنها یوماً فیوماً در ترقی وتزائد میبود (زیراکه سپهسالار ، یک پلان بزرگ را تجویز نموده بود ، که یک حصهٔ آن در وزیرستان اجرا و دیگر حصهٔ آن از طرفِ تیراه بصورت تعرض ارکزائی ها از طرف شرقی برتهل در شرف اجرا شدن بود ، وپس از تطبیق آن ، همهٔ مقاصد مطلوبهٔ سپه سالار تکمیل ، ومتعاقباً آن بمزید اقدامات وتعرض خود تعجیل میکردند .

راهنمائیِ سپه سالار غازی بزعمای امور عصر مانی در راه حصول استقلال وآزادی وحفظِ شان وشرفِ ملّی

مع الاسف درین مورد ضعفِ ادارهٔ مرکزی وشکست قوای شرقی نه تنها مانع پیشرفت اقدامات وتکمیل آن پلان مطلوبه بسمت جنوبی گردید که اجراآت آن در نظر گرفته شده بود ، بلکه توجه زیاد واهتمام بسیار سپه سالار غازی را بسوی حل وفصل آن مسائل نهایت مهم سیاسی مبذول نمود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 181 of 711

که اگر خدانا خواسته برطبق مفکوره حواشی دربار امانی ومصوبه شورای او
(که عبارت از چند اشخاص محدود غیر ذمه دار بودند) آن مسائل بشیر فانه
که شدیداً حضرت عالی محمد نادرخان از قبولیت آن ابا و استنکاف
کرد، در محل اجرا و تطبیق گذاشته میشد، البته که افغانستان بالنسبه زمان
امیر شهید بدرجه پست تری میرسید، وخار اندیشه خرابی آن (لاوقع الله)
بدل وطنخواهان صادق بسیار ترمی خلید.

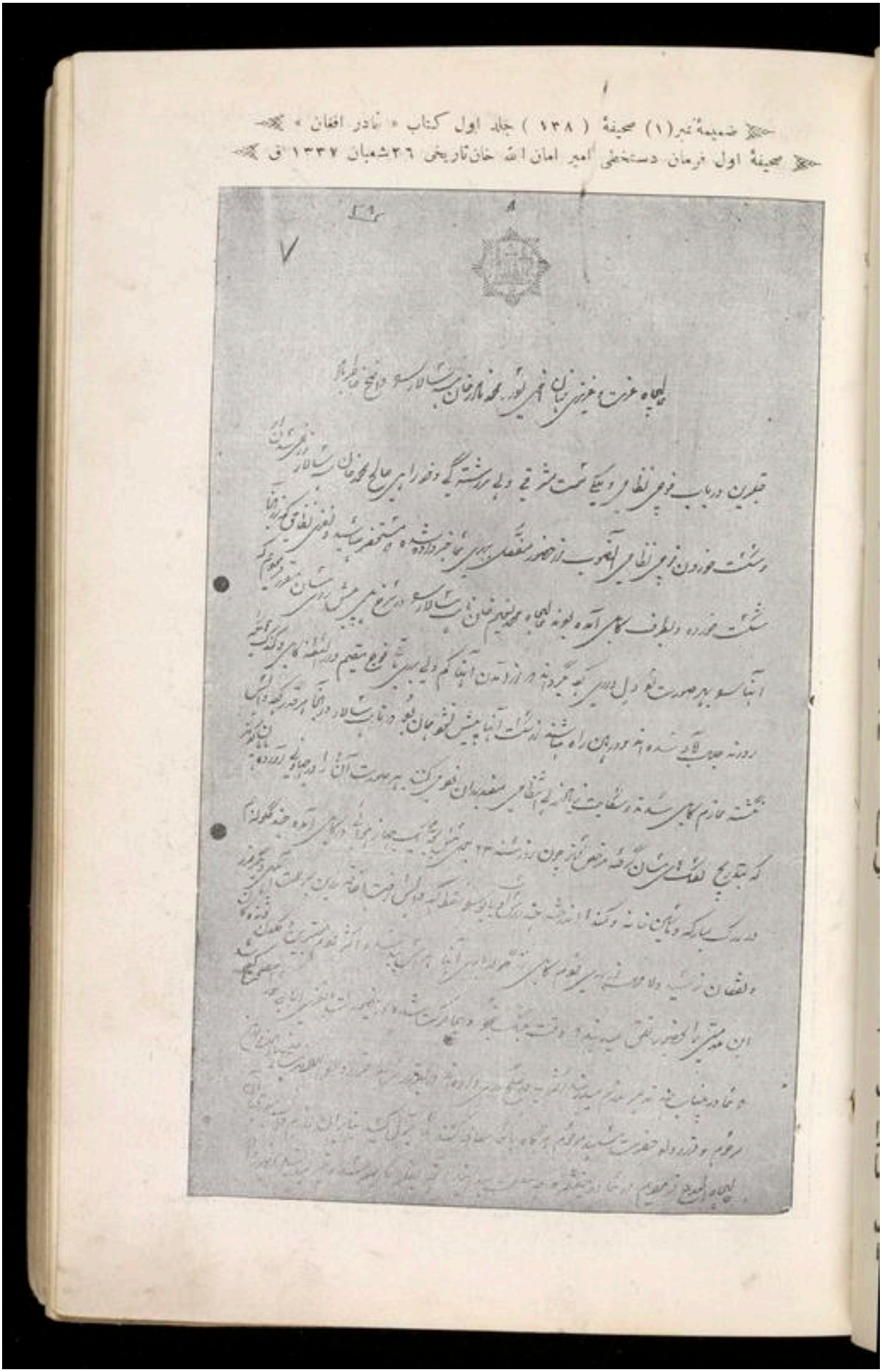
بلی اگر فضل خدا شامل حال افغانستان نمی بود، وباز ملت شجاع آن مردانه وار
جهته حصول شرف وعزت واستقلال وطن کمر همت خود را نمی بستند، ویا
بمحو محمد نادرخان سپه سالار یک سرعسکر باغیرت دلاور متوکل علی الله
ادارهٔ امور را نمیکرد، ویا این سپه سالار فرزانه بهمراه آن فتوح ومظفریتهای
عسکرانهٔ شان (که بهترین نمونهٔ حزم وتدبیر وضرب شمشیر شان است)
ذریعهٔ آن افکار ونظریات قیمت دار خود (که اعلی ترین نشانهٔ وطنخواهی وملت
پروری واثر قلم سیحار رقم نادری است) به تقویهٔ روحی وراهنمائی اساسی
اعلیحضرت امان الله خان نمی پرداخت، واز آن لغزشهای ناقابل عفو
رجال بزرگ ارتجاع پسند دورهٔ امانی (که مجلس در فراین دستخطی اعلیحضرت موجود است)

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 182 of 711

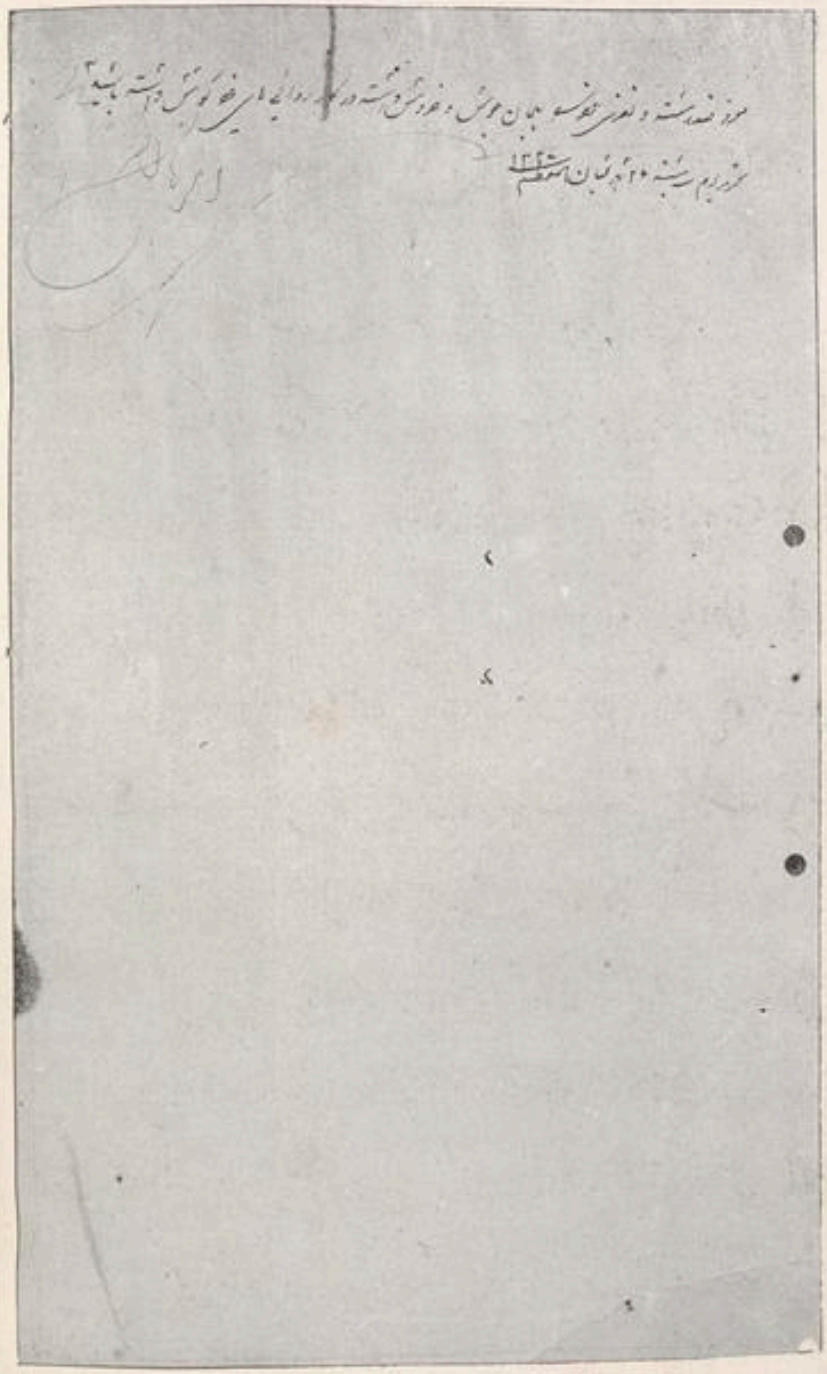
صحیفهٔ اول فرمان دستخطی امیر امان الله خان تاریخی ۲۶ شعبان ۱۳۳۷ ق

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 183 of 711

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 184 of 711

دستگیری نمیکرد، همان است که افغانستان عشر عشیر این موفقیت وشرافت را حاصل نمی نمود، در نتیجهٔ این محاربه عوض آزادی و استقلال هزاران پریشانی و اشکال را بخود حاصل میکرد.

چنانچه ناظرین از مطالعهٔ عین فرمان نمبر ۲۸ تاریخی ۲۶ شعبان المعظم ۱۳۳۷ که در ضمیمهٔ این صفحه رنگوگرافی آن موجود است، پریشانی حواس و تذبذب خاطر زمامداران بزرگ مرکز را بخوبی فهمیده میتوانند، و میدانند که ازین بدنظمی وسوء رفتار خود بجای تمجید در معرض تنقید بوده اند و مورد اعتراض جدی ملت واقع شده اند، زیرا درین موقعیکه ملت شجاع افغانستان مردانه وار داخل محاربه بوده، جهة حصول شان وشرف ملیهٔ خود بقدر سر موهم از غنیم خود خوف وهراس نداشتند، این سراسیمه گی و پریشانی رجال مرکزی طبعاً با نظار عمومی، قبیح و ناموزون دیده میشد.

برعلاوه آن معلوم میگردد که اعلیحضرت امان الله خان قبل از شوره و راهنمائی محمد نادرخان سپه سالار باصرار و تلویم بار بار اطرافیان دون همت وحواشی نشینان پست فطرت خود همان معاهدهٔ ذلت آور عهد پاستا را آرزومند بود که با انگلیز دوام دهد. اما انگلیز چون ازین تردد مرکز اطلاعات

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 185 of 711

بر آن تمکین نکرده شرائط نهایت سنگین را بروی تحمیل نمودن در نظر داشت.

مشوره خواهی حکومتِ امانی از سپه سالار غازی

خشونت مقدسهٔ وطنخواهانهٔ نادری

جای شکر است که اعلیحضرت درین مسئلهٔ مهم از یک ذاتِ بزرگ ملت دوست وطنخواه (سپه سالار محمد نادر خان) خواهان مشوره و مصلحت شد. آن مفکورهٔ عالیه و نظریهٔ قیمتدار را که این سپه سالار با افتخار اولاً ذریعهٔ مکتوب مخصوص و ثانیاً بوسیلهٔ دیگر معروضهٔ خاص الخاص خویش، (توسط یک وفد) در آن موقعیکه موت و حیات ابدی افغانستان فیصله میشد، با اعلیحضرت امان الله خان داد، حقیقتاً خیلی مفید و مؤثر افتاد.

چنانچه این جذبات استقلالخواهی نادری نه تنها اعلیحضرت امان الله خان را برخط دماغی و خطای سیاسی حواشی او متنبه و آگاه ساخت! و جداً او را و همقطارانش را ازین حرکت شان که بمضاد وطن و برضد احساسات عامه بود مانع شد! و بلا نهایه اوشان را به پیش کردن شرائط باشرف و تقاضای حصول استقلال تشویق و تحریص کرد، بلکه با لمره از تلون مزاجی و تردد فکری وارهانید!

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 186 of 711

و بیک عزم و ثبات و استقامت، هدایت؛ و دماغ شانرا تقویت فرمود.

بالجمله ما از بین آن نامه های متعدده نادری که متوالیاً با علیحضرت میفرستاد درین محل یک مشوره نامهٔ شانرا که بعنوان اعلیحضرت امان الله خان فرستاده است جهت استطلاع عامه مرقوم مینمایم که سپه‌سالار درین مکتوب و دگر مکاتیب خویش اعلیحضرت و سائر ارباب سیاست مرکزی را درین فرصت نازک بحسن نیت مقدسه و حفظ شان و شرف ملیه و اداره، و همفکری و همنوائی آنها را با خویش درین جذبات قیمتدار خواستار است :-

عمدهٔ مطالب مشورهٔ نادری

سپه‌سالار درین معروضهٔ خود از وصول پروتوکول تجدید معاهدهٔ عصر ضیاء الملة والدین و خواندن دگر شرائط سنگین هیجان انگیز انگلیز، که نظر به پریشانی مرکز آنرا تقدیم کرده بود، تذکر کنان این نکته را بشدت خاطر نشان اعلیحضرت امان الله خان و زعمای امور آنزمان نموده است که :-

« نظیر اینقسم واقعات و محاربات را تاریخ افغانستان بسیار تر بخاطر دارد؛ و این وطن شجاعت قرین با قبل ازین زیاده تر بمشکلات و موانع سر دچار شده که در ارتفاع آن همه مصائب و اندفاع تمام مصاعب ملت افغانستان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 187 of 711

امتحان شجاعت و مردانه گی خود ها را بدرستی داده اند .

چنانچه در مواقعیکه تشکیلات حکومتی در افغانستان منحل عسکر منظم لادرک ، خزانه بکلی خالی میبود ، همین ملت غیور شجاعت طویت ما بوطن خدمت ، و این خاک پاک را در برابر همه خطرات حمایت ، و شر اعدا را از و بدرستی کفایت میکردند ! و برای نجات آن و راحت ملی و حفظ شان و شرف افغانستان بقربانیهای بیشمار احضار ، و وطن را از پایمالی و اثر دشمنان شرف و عزت مملکت نگهبانی قابل افتخار کرده اند .

چون در عروق و شرایین همین طبقهٔ موجودهٔ ملت شجاع ما نیز همان جوش و خروش و خون پدر های شان در غلیان است ، چطور میشود که ما به این شرائط بیشرفانه تمکین و یا از آمدن یک جهاز انگلیزی بمرکز کابل ، روح ملی خود را برعکس آن تعبیر کنیم درحالیکه روزانه طیاره های متعدد حربی ، بالای اردوی ما گله باری میکند ، و یکفرد ما بقدر ذرهٔ از ان متأثر نمیشود !

در باب نظریهٔ اهالی شورا که اعلیحضرت ارقام فرموده اند مینویسم که این اشخاص نماینده های حقیقی ملت نیستند و این اشخاص را نباید شورای افغانستان شمرد ، نماینده های حقیقی ملت محمود سامی و محمود شاغاسی و امثال آنها شده نمیتوانند .

ketabton.com - The Digital Library

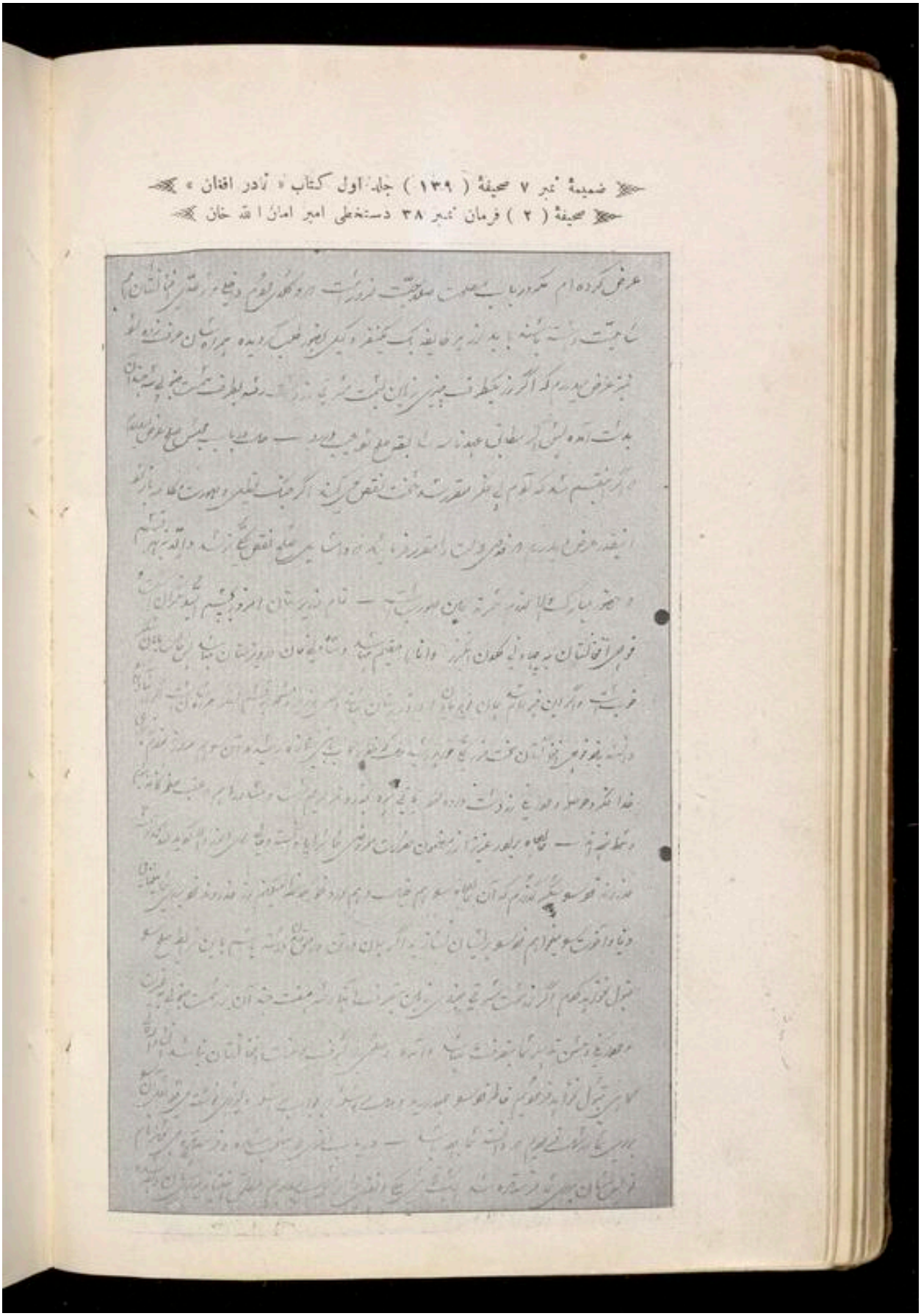
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 188 of 711

ضمیمهٔ نمبر ٦ صحیفهٔ (۱۳۹) جلد اول کتاب « نادر افغان »

صحیفهٔ (۱) فرمان نمبر ۳۸ دستخطی امیر امان الله خان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 189 of 711

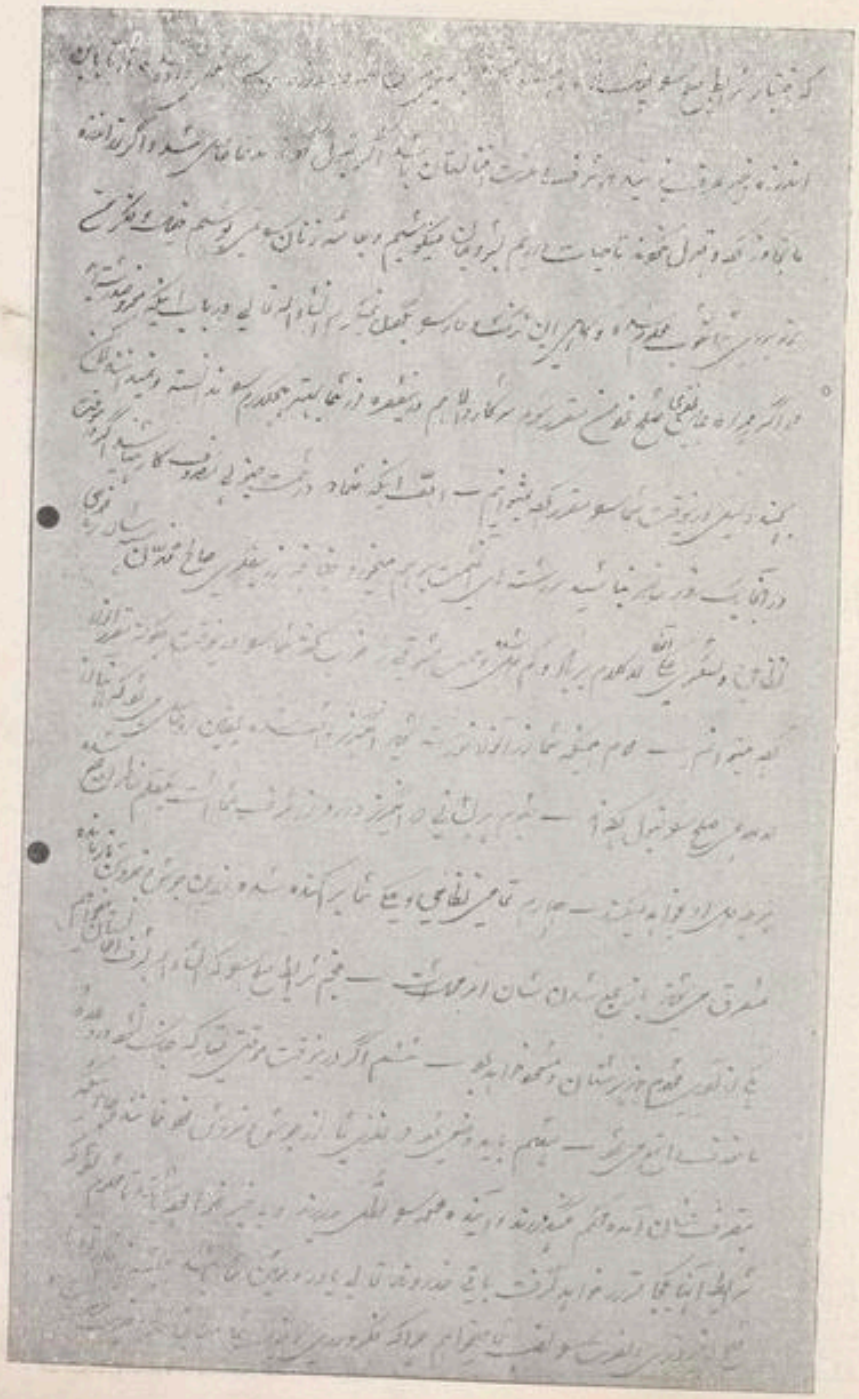

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 190 of 711

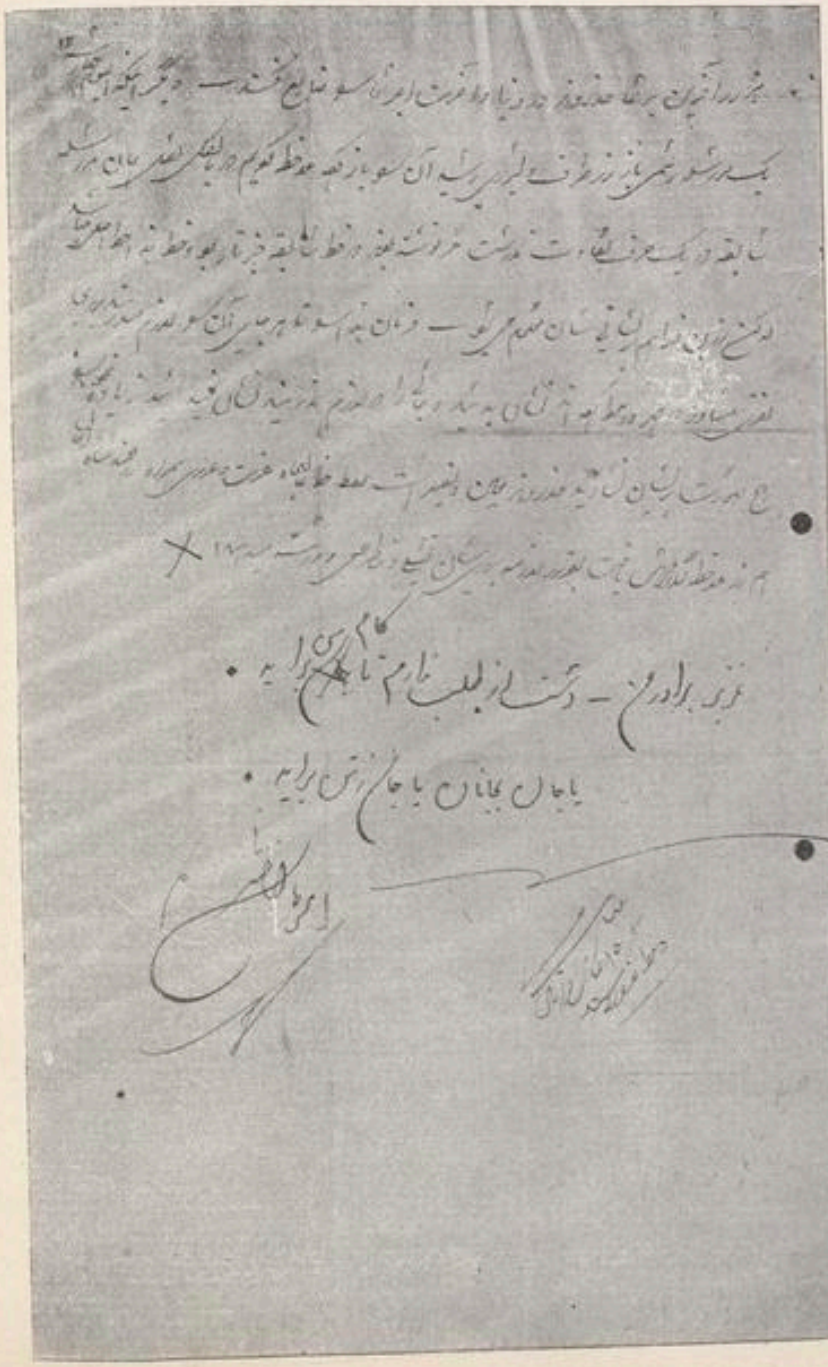

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 191 of 711

برادر من — دست از طلب ندارم تا کام خود را بدست آورم یا جان بجانان باجل تسلیم کنم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 192 of 711

لطفاً شما همچه مقدرات مهمهٔ ملیه و سیاسیهٔ وطن محبوب ما را که بموت و حیات ابدی ملت متعلق است نه خود تان و نه وزرا و مأمورین شما خودسرانه حل و فصل نمائید! بلکه حل و فصل همچه امور را ضرور بصدر ضرور بخود ملت واگذارید! تا آنها مطابق ذوق و روحیات خود آنرا فیصله کنند برای خدا هوش کنید که بقدر یک ذره در همو ضوع برخلاف جذبات ملیه اقدام و حرکت نکنید والا بسا پشیمانی زیاد خواهید کشید.»

«محمد نادر»

غرض از رنگوگرافی فرامین امانی چیست

اینک اولاً جهت تصدیق این مطلب عین همان فرمان اعلیحضرت امان الله خان رنگوگرافی شده که در آن از بیانظمی مشرقی و تذبذب و تردد زعمای امور مرکزی و مسئول بودن خود اعلیحضرت امان الله خان بنظر عامهٔ ملت افغانستان تذکار و مفکورهٔ سپه سالار را در موضوع حصول استقلال و یا قبولیت تحت الحمایگی خواستار است، بجواب آن سپه سالار مشورهٔ نادرانهٔ فوق خود را که در صحیفهٔ (۱۳۶) تا (۱۳۸) مرقوم است فرستاده، و اوشان را به نفع و نقصان شان بدرستی دانند.

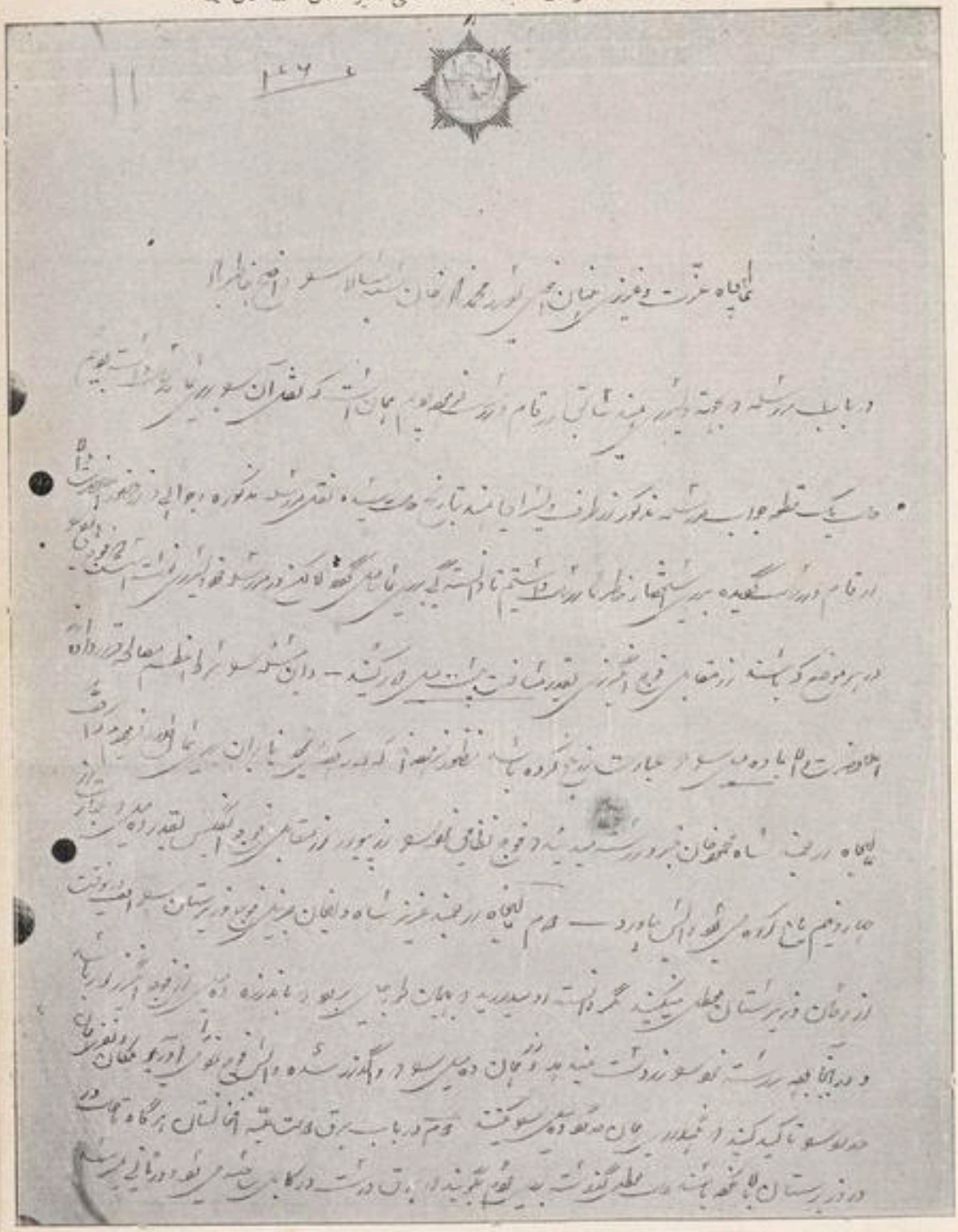
ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 193 of 711

ثانیاً همان فرمانهای اعلیحضرت امان الله خان را که در جواب دیگر پیشنهاد روح افزای حریت بخش استقلال خواه نادری تحریر شده است و در ضمیمهٔ این صحیفه زنکوگرافیش موجود است، بناظرین تقدیم میکنم که در فرمان نمبر ۳۹ مخصوص و خیلی مهم دستخطی اعلیحضرت امان الله خان تاریخی لیل پنجشنبه ۱۳ رمضان المبارک سنه ۱۳۳۷ ق از خلص مطالب مکتوب این سپه‌سالار غازی و اجمال مفکورهٔ وطنخواهی و نظریهٔ ملت دوستی و جذبات عسکری و روح استقلالخواهی نادری تذکر داده است، مواد هفتگانهٔ ما بعد از سطر پنجم صحیفهٔ سوم این فرمان تماماً مصدق این مدعا است که استقلال و حریت افغانستان تماماً از لطف خدا و جوش و خروش عامهٔ ملت و باز در عالم اسباب فقط و فقط از حسن اقدامات و شجاعت و دلیری و تدبیر محمد نادر خان غازی بکف می آید! و بدون از حزم و عزم بالجزم و تدابیر صائب و رأی ثاقب نادری ممکن نیست که انگلیز بقدر یکسر موی از آن شرائط شرم آمیز و فقرات خجالت خیز که تحمیل آنرا نظر به نادانی و ناعاقبت اندیشی و جبانت زعمای امور مرکزی حتماً خواستار بود تنزیل خواهد کرد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 194 of 711

ضمیمهٔ نمبر (۱۰) صحیفهٔ (۱۴۰ و ۱۴۲) جلد اول کتاب « نادر افغان »
صحیفهٔ (۱) فرمان نمبر ۴۶ دستخطی امیر امان الله خان

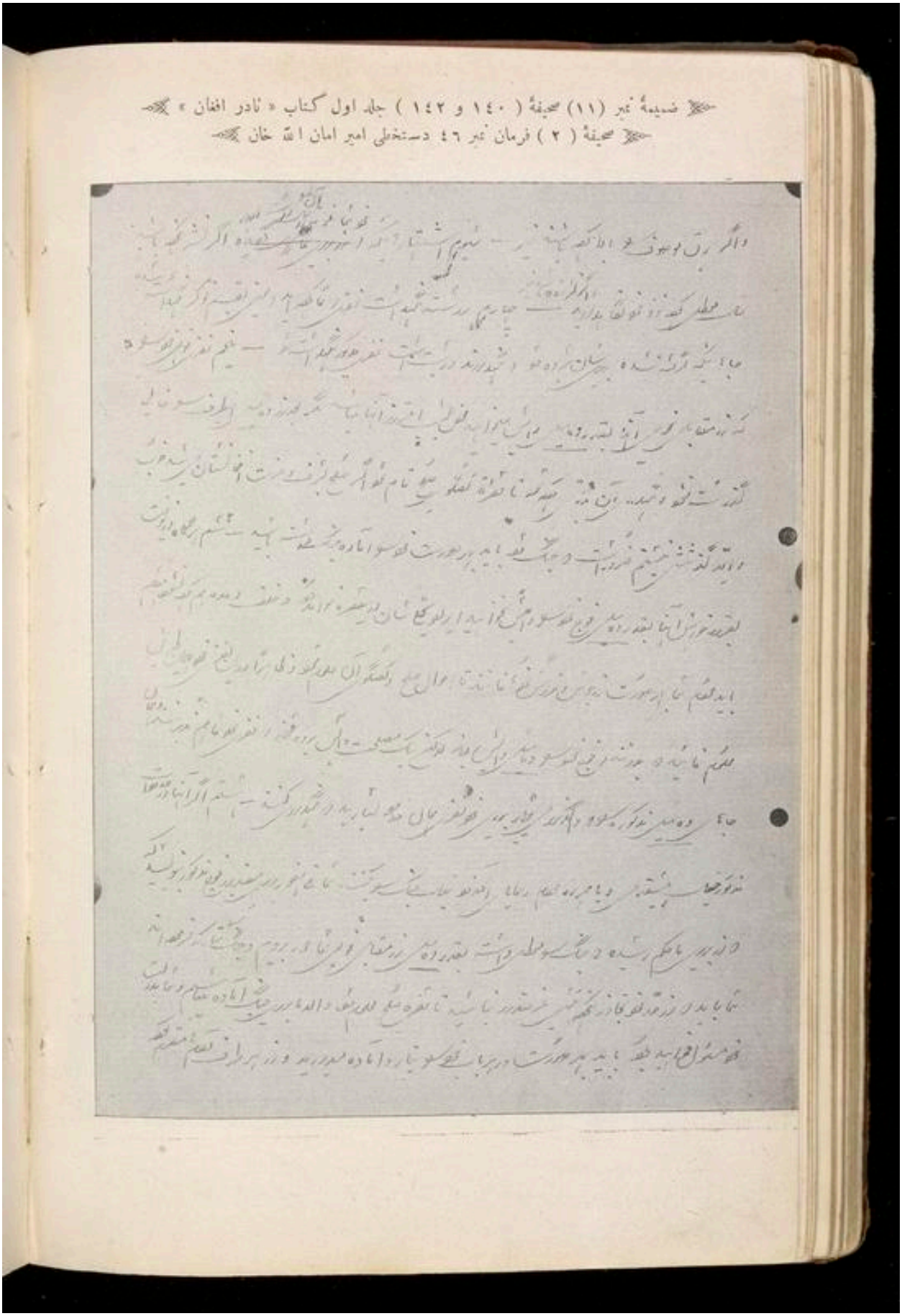

در این فرمان به ۱۳ جمله تاکید به عقب اشاره ده میل دورتر از سرحد کرده شده ملاحظه شود: سطر ۶ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ صفحهٔ اول- وسطر ۴ و ۷ و ۹ و ۱۰ و ۱۲ صفحهٔ ۲- وسطر ۸ و ۱۱ صفحهٔ ۴ این فرمان

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 195 of 711

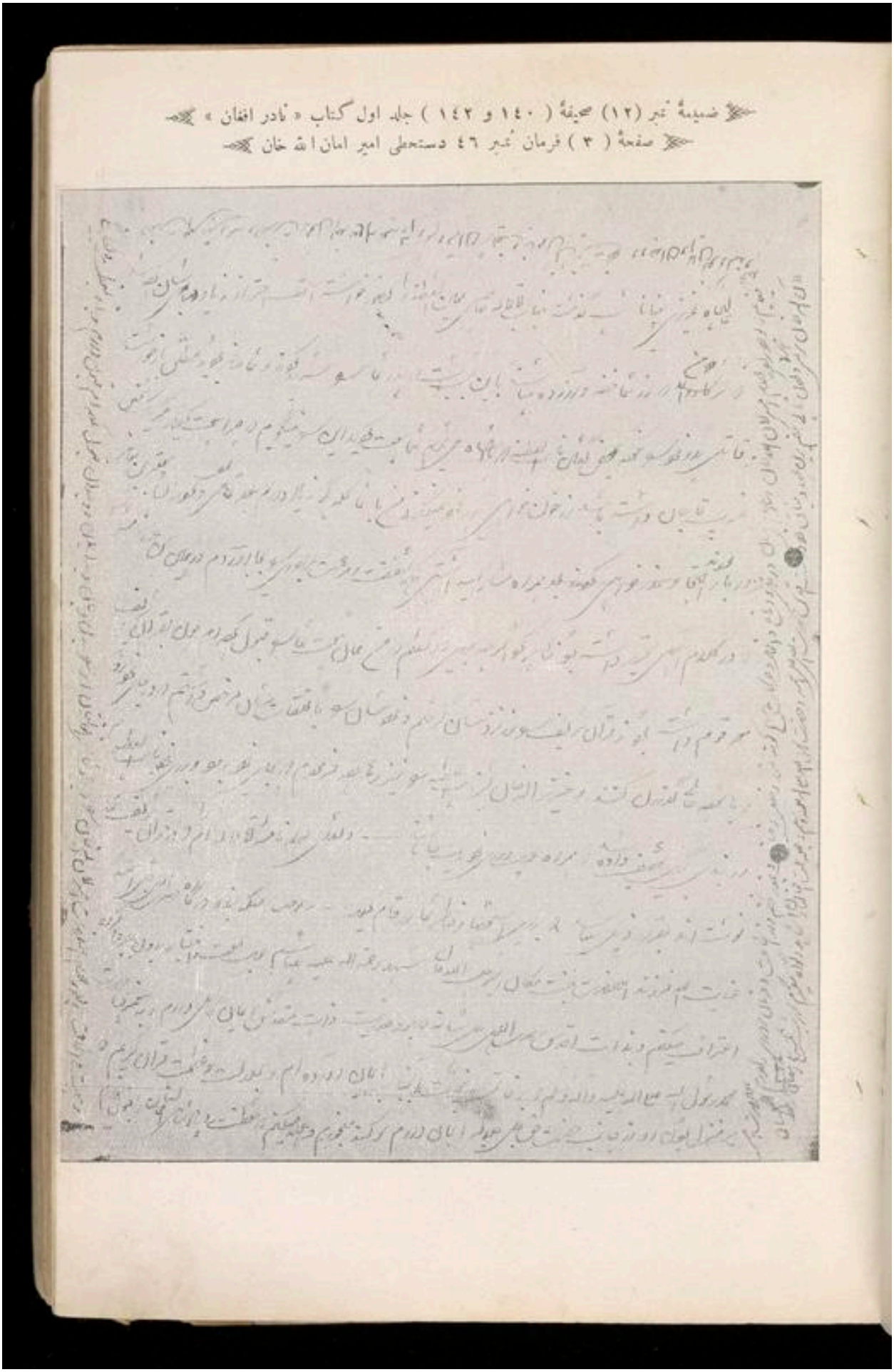

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 196 of 711

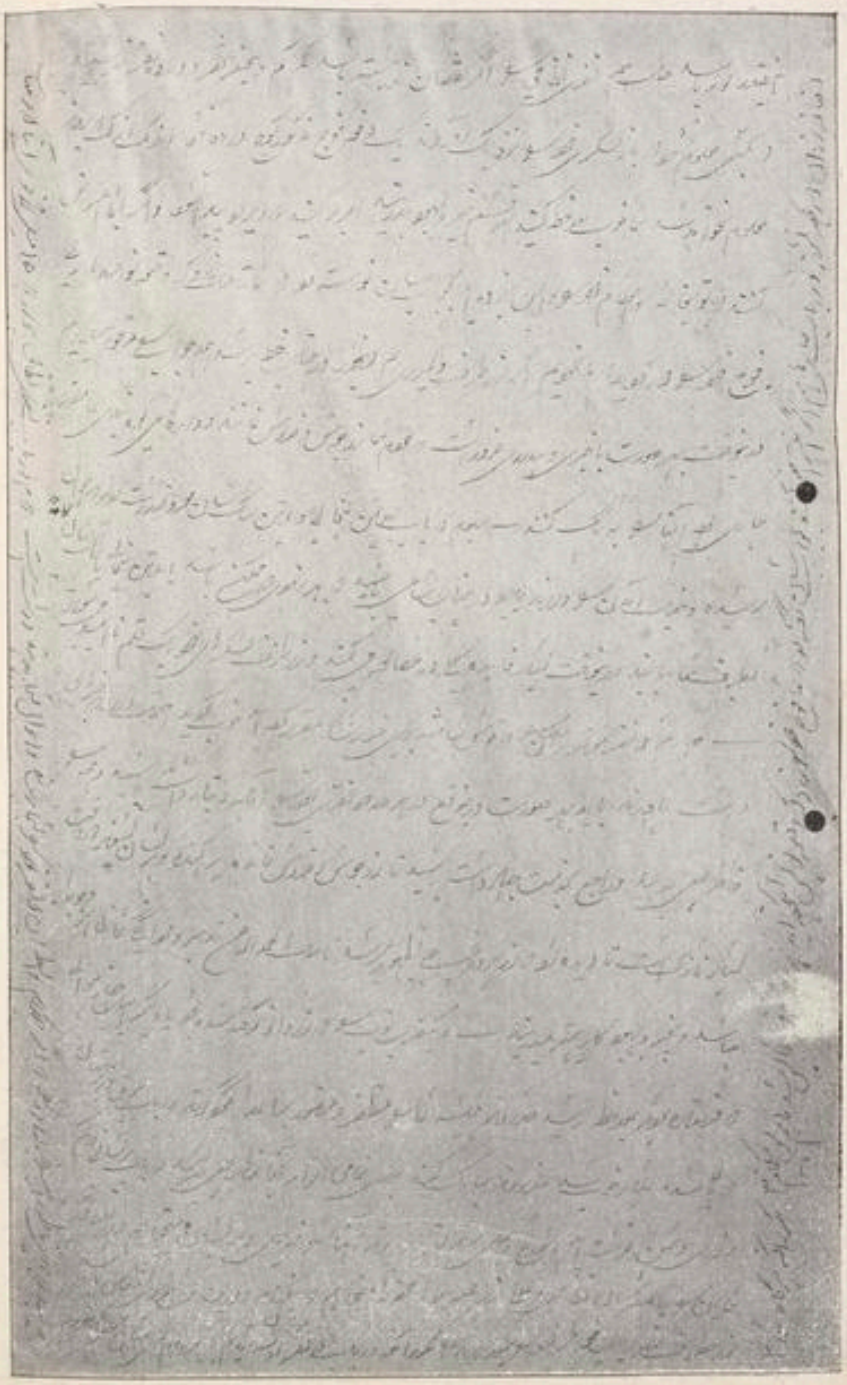

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 197 of 711

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 198 of 711

خواهش متارکه فوری و مصالحه انگلیز و افغان

ناظرین محترم قبلبرین در اثنای خواندن سطور اخیر صحیفه دوم فرمان نمبر ۳۸ تاریخی ۱۳ رمضان ۱۳۳۷ در عکس ضمیمه صفحه ۱۳۹، این کتاب از انتخاب ایشیک آقاسی ملکی جبهه عقد شرائط متارکه مطلع شده اند، همان بود که رئیس مذکور با اعضای خویش بنا بر خواهش و تمنای حکومت هند جهة مذاکرات بهندوستان اعزام شدند، و در طی مذاکرات از هماولتر حکومت انگلیز خواهش متارکه را نمود، و در اثر آن خواهش سدوام سلسله مذاکره شد تا بنا بر موافقه طرفین یک معاهده را عقد کنند.

یکی از شرائط متارکه مذکور این بود که باید عساکر و عشائر افغانی تمام آن مقامات و قشله های عسکریه شان را که از انگلیز در جنگ گرفته اند استرداد، و از مقر عساکر انگلیزی بفاصله بیست میل دورتر از سرحد داخل خاک خود اقامت گزین شوند.

مع الاسف حکومت مرکزی افغانستان ناعاقبت اندیشانه و خودسرانه بدون تدقیق و مفاهمه با ملت این شرط متارکه را که برخلاف حسیات عامه و جذبات ملیون بود قبول و اعلیحضرت ذریعه فرمانی که در زنکوگراف ضمیمه این صحیفه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 199 of 711

موجود است، بحضرت عالی سپه سالار محمد نادرخان غازی، اطلاع اکید کرد تا علی الفور نه تنها همه قشله ها و سنگرها و نقاط حاکمه را که از حکومت انگلیز متصرف شده است تخلیه، بلکه تمام قوای همرکابی شما را از خاک انگلیز بیرون و بمسافه ده میل دورتر از سرحد بداخل خاک افغانستان اقامه دهند و آنها را از اقدامات مخالفانه بر علیه انگلیز مانع شوند.

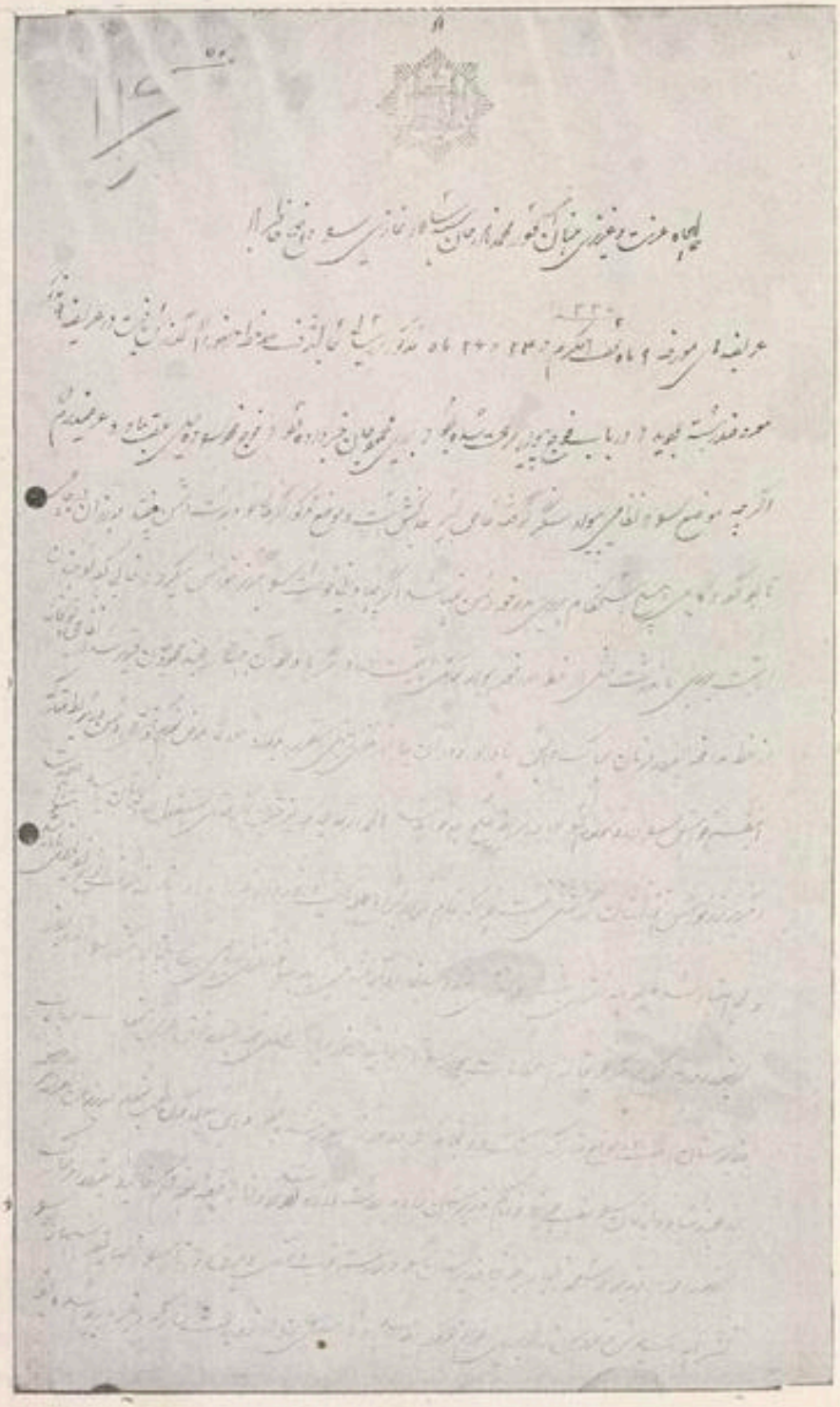
هرچند این وطنخواه ملت دوست بالنسبه ناموزونی و بی نزاکتی این شرط متارکه دلائل را اقامه کرد و بمضار و مفاسد آن مرکزرا مکتوباً و رسالةً دانماند و باآنها بکمال وضاحت و صراحت خاطرنشان کرد، در ینموقع که کاملاً معنویات خصم مقابل باخته شده و در هر میدان بمقابلهٔ قوای مجاهدین سپر انداخته، و علی الیقین بفضل الٰه العالمین در برابر این قیام خونین و عزم آهنین ملت افغانستان مغلوب و منکوب، و بهمه شرائط و خواهش های ما حسب مطلوب مجبوراً تمکین میکند چه حاجت است که ما از محاربه منصرف و بمتارکه تن بدهیم، فرضاً اگر متارکه را آنها خواهش دارند پس بر ما چه لازم است که اینطور شرائط ننگین آنها را متقبل شویم!

اما امیر امان الله خان باینطور عرائض بیخواهانه و مسائل مهمه اهمیتی نداد و تکرار امر اجرا و تعمیل آن شرائط را از سپه سالار شجاعت مدار (که آنها جداً

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 200 of 711

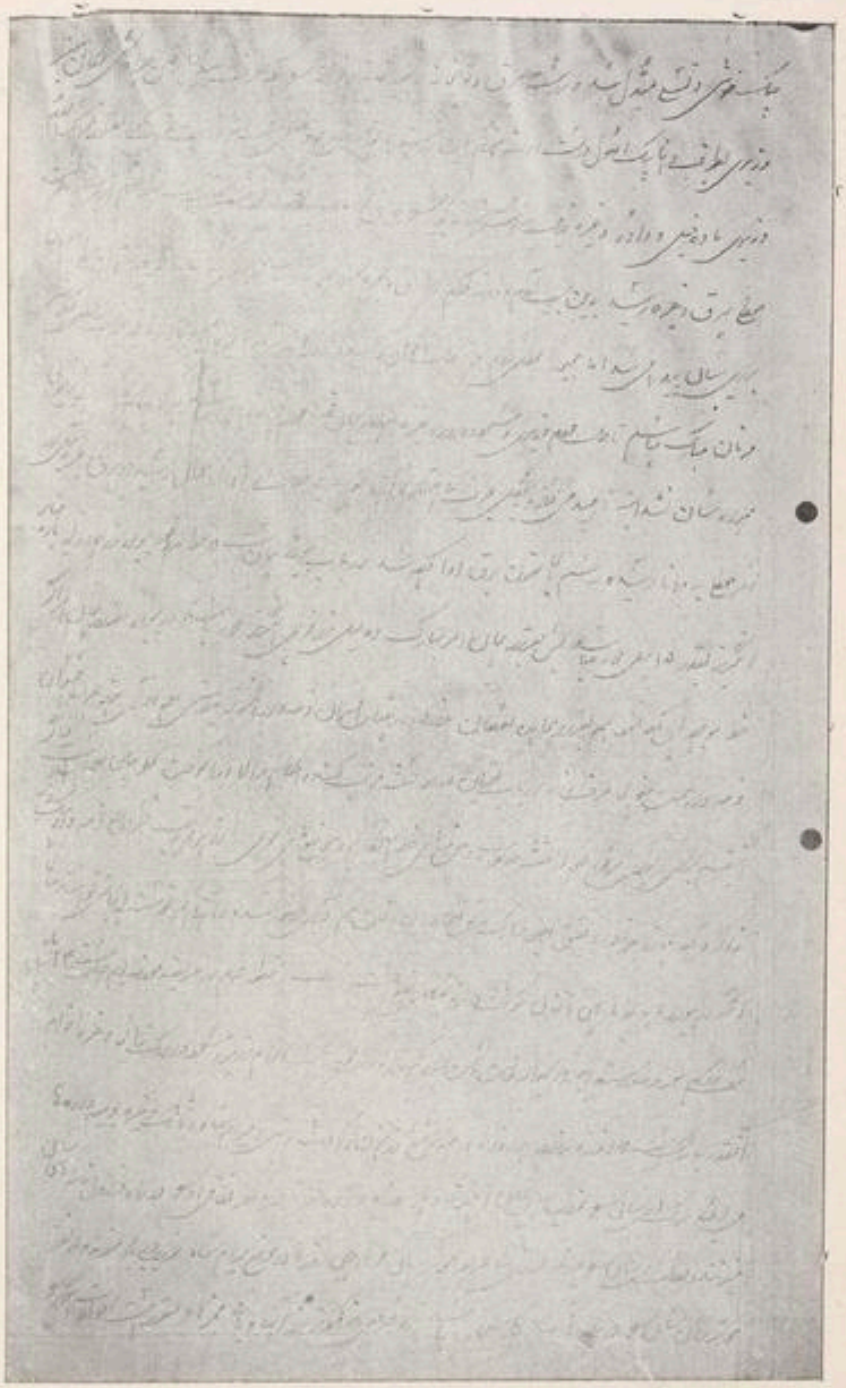

ketabton.com - The Digital Library

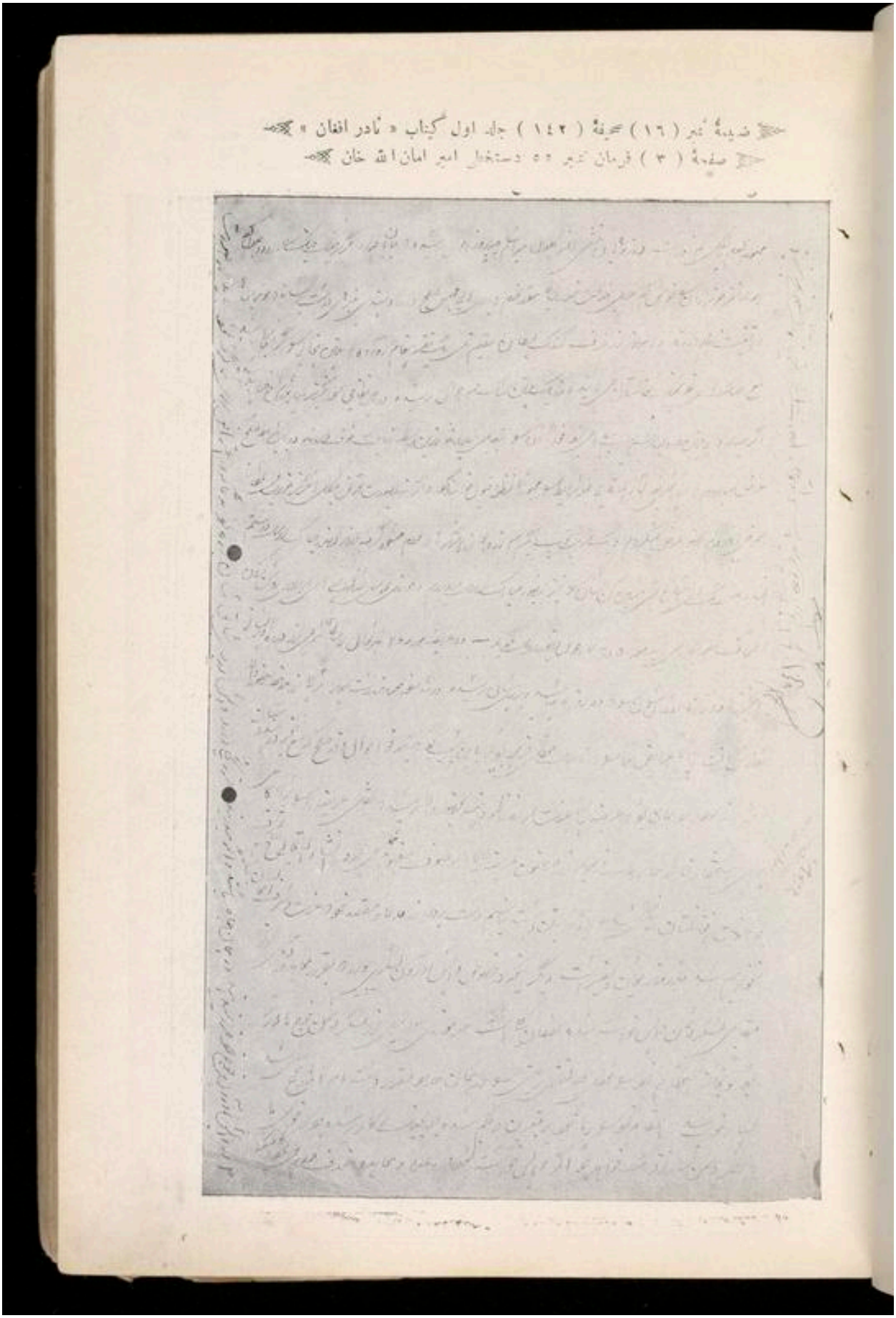
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 201 of 711

ketabton.com - The Digital Library

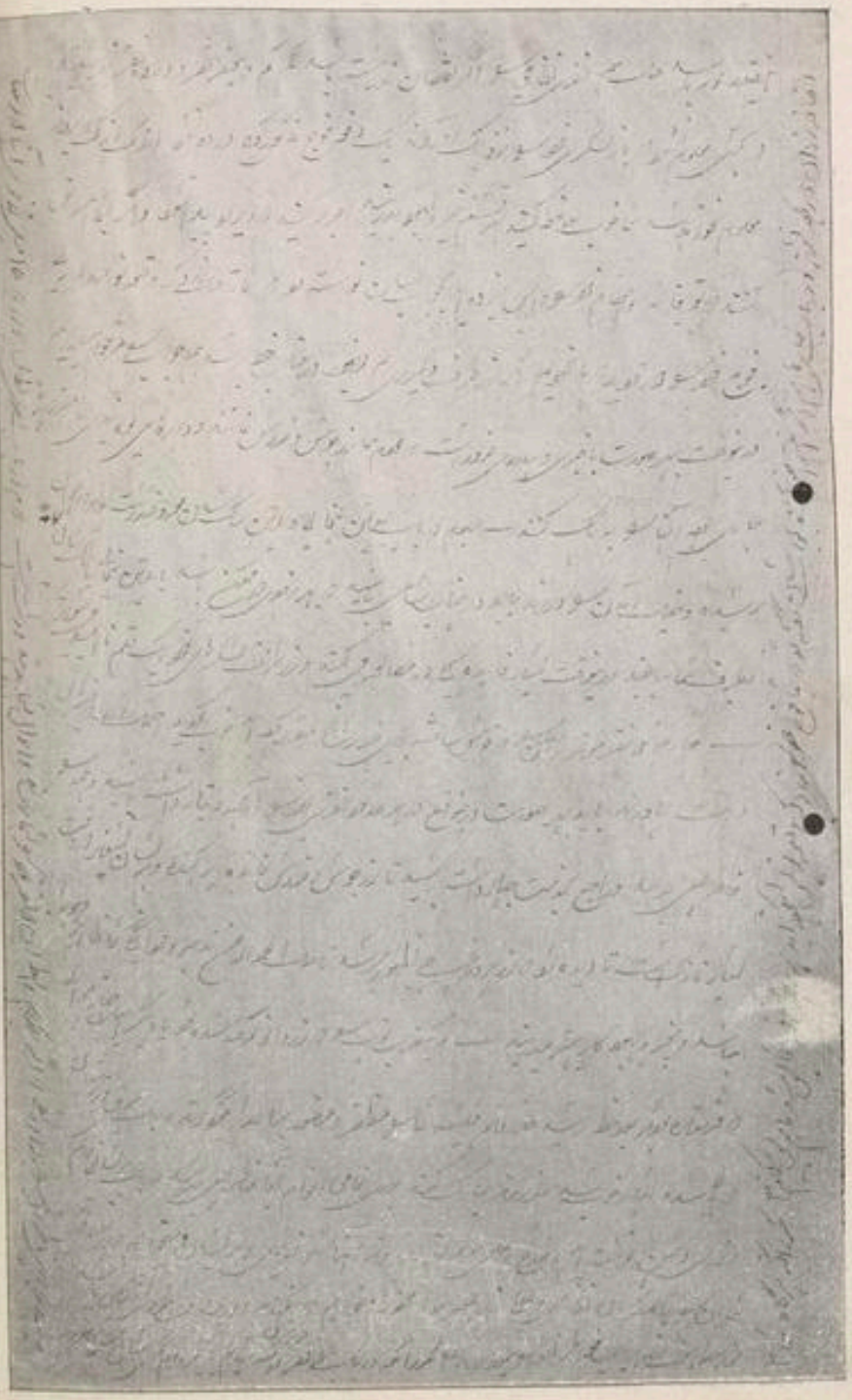
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 202 of 711

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 203 of 711

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 204 of 711

از قبول آن انکار داشتند) اصرار میکرد .

چون اطاعت آمرین مافوق و انقیاد بهدایات مرکزی از مقررات عمدهٔ قانون نظامی است ، لذا سپه سالار صاحب ، از همهٔ اقدامات و پیشرفت خود منصرف شده بعد از تعاطی خبر متارکه بین سپه سالار و جنرال دایر قوماندان عمومی محاذ « توغ » که جهة دفاع از مزید پیشرفت قوای نادری عوض جنرال یوسٹیس مقرر شده بود ، بنهایت نظم و ترتیب بسر حد افغانستان مراجعت کرد .

همان امر مؤکد مرکزی را بچنان یکصورت مقبول و اصول معقول در محل اجرا و تنفیذ گذاشت ، که بقدر یک ذره در جوش و خروش عسکری و قوای قومی نقص و فتوری واقع نشد ، و نه عساکر خود را با وجود امر و اصرار بار بار مرکز (که فقط در همین فرمانی که بضمیمهٔ این صحیفه موجود است در ۱۳ جمله تاکید بعقب نشینی و میل کردن شده است) از خط مدافعهٔ سرحد دور کرد ، بلکه خط مدافعهٔ کوتل پیوار را تا زمان معاودت وفد افغانی ، از منصوری و عقد متارکه در دست داشتند ، و پس ازان از ننڈی سر علاقهٔ کرم منصرف شدند ، و نه شیفتگان جهاد مذهبی و فدائیان سعادت و شرف ملی که سر دادن و جان کندن را درین راه نیک فخر ابدی و سعادت و افتخار دینی و دنیوی خود میدانند ، از گرفتن این امر چندان متأثر شدند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 205 of 711

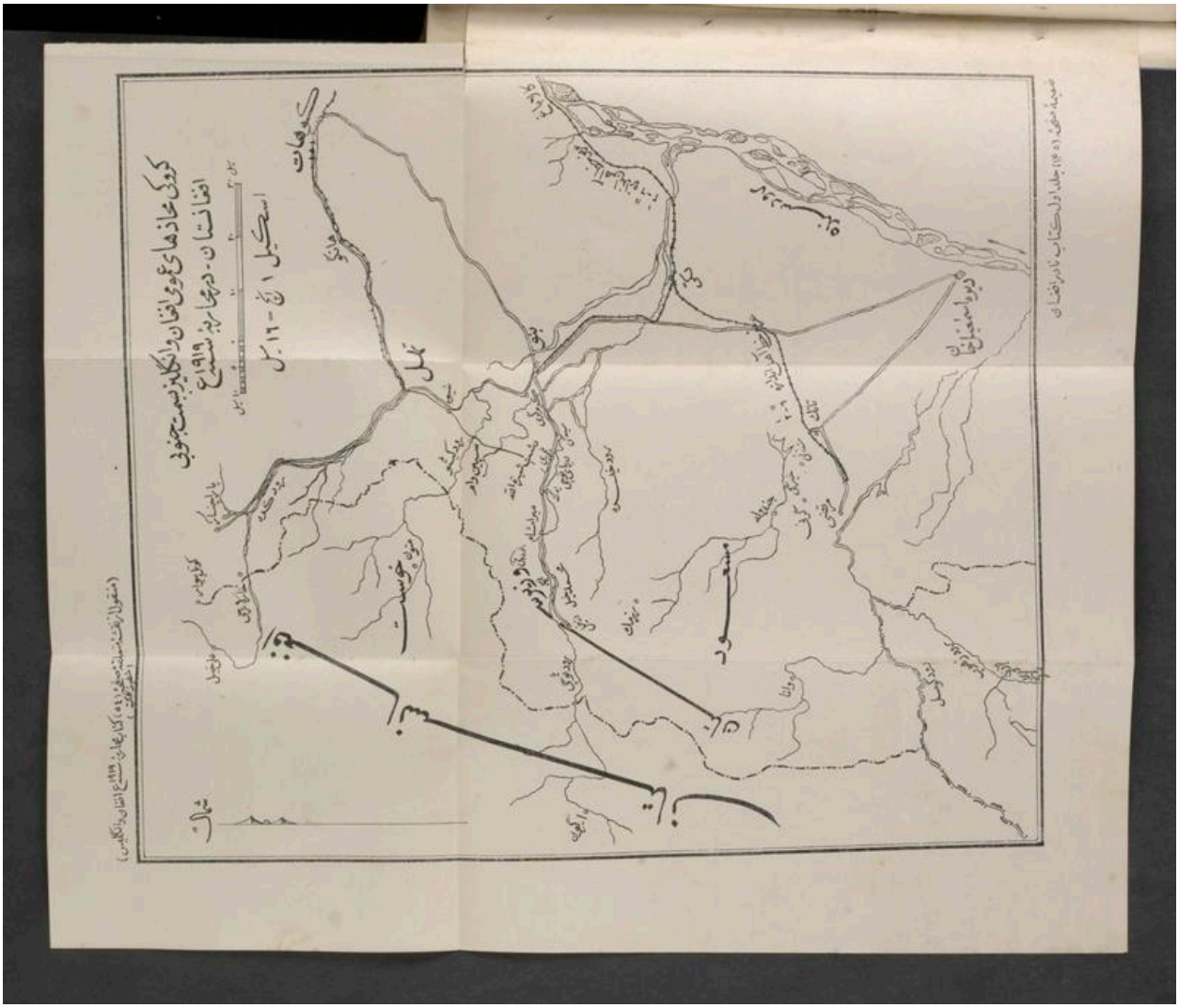
اجمالِ این فتوحات و شجاعتِ نادری
از نقطهٔ نظر خارجی

مضامینی را که الی الآن مانسبت بآن اقداماتِ تاریخی و مظفریتهای نادری نگاشتیم که بمحاربهٔ استقلال از وشان در عالم حربی بقوهٔ شمشیر و طنخواهی و در جنبهٔ سیاسی بنوک قلم ملت پروری شان بمنصهٔ شهود پیوسته گویا تلخیص مطبوعات وطنی بوده بر علاوهٔ آن تمام این تحریرات ما مستند به اسناد مهمهٔ رسمیه است.

چون در بن موضوع جرائد خارجه مخصوصاً مطبوعات دول وملل همجوار ما هم مطالب مهمی را نشر کرده اند، که در بن محل اقتباس آن باعث مزید دلچسپی ناظرین را فراهم میآورد، ولی در عین زمان نقل و خلاصه نمودن آنهمه مضامین بر علاوهٔ اینکه وقتِ زیادی میخواهد، موجب تطویل کلام و نوشتن تمام آن خارج از مرام است، لذا از ان بین تنها بگرفتن چند یادداشتی از ان کتاب "محاربهٔ ۱۹۱۹ افغان و انگلیز" که از طرف ریاست ارکان حربیهٔ انگلیزی ترتیب و طبع شده است اکتفا، و متعاقباً آن معلوماتِ اساسی و بیطرفانهٔ را که صاحبمنصبان معظم ترکی در یک کتابیکه آنهم بهمین نام "محاربهٔ ۱۹۱۹ افغان و انگلیز" موسوم واز

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 207 of 711

راپورهای بسیار صحیح و مطبوعات عصری جمع و ترتیب گردید بمنصهٔ طبع و اشاعه گذاشته شده است نقل میکنیم .

اقتباس از راپور رسمی انگلیزی

نسبت بجنگهای نادر در محاربه با افغانها

(۱)

[از مطالعهٔ فصل ششم محاربهٔ ۱۹۱۹ع افغان و انگلیز معلوم میشود که در محاذ سمت جنوبی عمدهٔ آن قوهٔ منظمهٔ مکمل الاسباب صاحب تعلیم و تربیهٔ نظامی انگلیز که آنها را مخصوصاً برای مقابله و مدافعهٔ سپه سالار صاحب تهیه کرده بودند و در موقع پیشرفت سپه سالار و برادرهای شجاعت مدارش، داخل حرب بودند قرار جدول صفحهٔ ۱۴۵ است ؛ ولی در اینجا ناظرین محترم دقت و انصاف کنند که قوهٔ منظم عسکری افغانستان به این پیمانه که نوشته شده است نمی باشد و جناب سپه سالار درین معرکه فقط از معاونت قوای ملی و اقوام و عشائر سرحدی کار گرفته است .] (مؤلف)

(۱) منقول از فصل ششم کتاب محاربهٔ ۱۹۱۹ع افغان و انگلیز مطبوعهٔ سنه ۱۹۲۶ کلکته از سلسلهٔ مطبوعات مرکزی حکومت هند که در صفحه ۱۴۵ تا ۱۶۰ این کتاب مرقوم است .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 208 of 711

اسم موضع	قوای محارب انگلیس در مقابل سپاہ نادری	قوای اسلام مجاہد	صفحہ کتاب	قوای محارب افغانستان در مقابل قوای انگلیس
بارہ چنار	لیشیای کرم یک کندک پیادہ، یک تولی رسالہ، دو دستہ توپخانہ کوہی پنج کندک رسالہ، موترہای ماشیندار.		۵۲	قوای افغانی در محیط گردیز و علی خیل و شتون یک کندک رسالہ و چہارصد پیادہ و چہل و شش ضرب توپ بود.
پیوار	یک تولی رسالہ، دو دستہ توپخانہ کوہی یک تولی انشاآت، چہار کندک پیادہ دو دانہ توپ ۳ پونڈ ہاوزر.		۵۶	
درہ نی	یک تولی رسالہ، یکدستہ توپخانہ، یک تولی انشاآت، یک کندک ڈگرہ، یک کندک پیادہ		۵۳	
ہانگو و سدا	یک کندک پیادہ.		۵۴	
کوہات	یک قطعہ رسالہ کمتر از دو تولی یک توپخانہ کوہی، سہ کندک پیادہ.		//	
میرزم شاہ	لیشیای وزیرستان شمالی.		//	
سیدگی و برادر دوسنی	یک کندک پیادہ.		//	
۱۰۴	موترہای زرہ پوش، کندک رسالہ کمتر از دو تولی یکدستہ توپ ہای ہاوزر دو کندک پیادہ		//	

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 209 of 711

[درین راپور رسمی که از صفحهٔ ۵۲ آغاز شده در ضمن کشفیات واطلاعاتِ استخباریِ مرقوم است که :-]

« بتاریخ ۶ می علائم مصروفیت دشمن (یعنی مجاہدین بمرکاب سپه سالار) بر جاذ مرکزی یعنی بر کوتل پیوار اظہار و مشغولیت شان در کندن سنگر و ساختن استحکام دوام، و مساعیات نماینده های حکومت در القای جوش و خروش و تحریک قوم از کرانی وزیری، مسعودی جریان داشت، ولی چندان کسب موفقیت کرده نتوانستند، آوازهٔ آمد آمد و حرکت نادر خان سپه سالار سابق افغانستان الآن حاکمان زمانتون بغرض حمله بردن بر جاذ توچی و کرم دوام دارد، هرچند اوّلاً ما (یعنی عسکر انگلیزی) تصمیم کرده بودیم که از طرف جنوب و مغرب، خوست را زیر فشار تعرض خویش بگیریم، اما قوماندان نظامی ما از فقدان عساکر مکفیه و نبودن لوازم نقلیه ازین مفکورهٔ خویش منصرف و مجبوراً وضعیت دفاعیه را برای عسکری خود مستحسن دید، کنون انتظار میکشیم که نادر خان با ۱۴ غند پیاده و ۴۸ ضرب توپ (۱) بر کدام نقطه و جاذ حمله آور میشود. »

« مسائل در میانی کرم و توچی هم سخت اختلاف داشت، چنانچه ما بغرض دفاع یک قوم شجاع مگر در تعداد از دشمن کمتر در علاقهٔ کرم آمدیم در موقعیکه ظاهر شدن قوای افغان

(۱) ناظرین مطلع اند که با سپه سالار اینقدر قوهٔ نظامی و تجهیزات حربی موجود نیست و درین جمله بهراه شان فقط ۲ کندک عسکر پیاده و ده ضرب توپ، و باقی قوای مجاہدین قریب شش هزار نفر لشکر ملی بوده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 210 of 711

در علاقهٔ توچی یک علامهٔ اغتشاش را در افراد وزیری متردد تولید میکند، و توقع میرود که قوم مسعود در پنجیدن این حرب نیز شرکت کند، و در عین زمان امکان خواهد داشت که عداوت دیرینهٔ این دو طائفه مانع اقدامات متحدکارانهٔ شان بر علیه ما بشود (فرقهٔ مشر پوستینس که در کوهات قوماندان بود، بغرض مدافعهٔ علاقهٔ کوهات، کرم، حتی سرحد افغان تا کوتل پیوار و خارلاچی در محاذ کرم تعیین گردید).»

« قوماندان عمومی این محاذ فرقه مشر یوستینس بالعموم امر گرفتن ترتیبات دفاعیه را در تمام اضلاع کوهات و کرم و کوتل پیوار و خارلاچی و دیگر نقاط مجاور سرحد افغانی داد و هم مقرر داشت که در موقع حمله آوری افغانها بر وادی توچی، تمام پهره های متصل دریا و بالای میرام شاه باید تخلیه و قشون حضری آنجا بعلاقهٔ سفلای توچی مراجعت کنند.»

« منطقهٔ مخاطرهٔ اولین پاره چنار، سنجیده شده بود؛ چنانکه در فصل سوم مذکور است یک غند پیاده و یک غند رساله و یکدسته توپخانهٔ جبل جهة تقویهٔ قوای دائمی ملیشیائی کرم در پاره چنار فرستاده شد و این قوة الظهر در ۷ می بآنجا واصل و از آمدن این قوه برای آن محل تسکین کلی حاصل شد، بر علاوه عساکر محلی که در کوهات موجود بود، به دو غند پیاده و سوار و دو کندک پنجابی و گڑه وال و یکدسته ماشیندار دیگر هم تقویه کرده شد که متعاقباً ازین قوا غند پیاده و دستهٔ ماشیندار تکرار به پاره چنار ارسال شد، که به

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 211 of 711

۱۲ و ۱۵ می رسیدند، بر علاوهٔ آن سه صد نفر از افراد عسکری قدیمی ملیشیای کرم جهت پهره داری نقاط لازمهٔ پاره چنار تازه استخدام شد، تا که موجب استراحت تمام ملیشیا بشود »

« میجر ڈاڈ قوماندان ملیشیای کرم یک پهرهٔ ۶۰ نفر را به قیادت نائب کپتان (فیرویل) جهت نگاهبانی کوتل پیوار، طرف خندخیل و ۴۵ نفر را برای تأمین جادهٔ دریای کرم، به شین غاخ الی خارلاچی سوق نمود »

« در ۱۴ می اطلاع واصل شد که نادر خان به علی خیل رسیده که بفاصلهٔ ۱۱ میل بجانب غربی کوتل پیوار واقع است، و در نظر دارد که از آنسمت حمله آور شود، لذا میجر ڈاڈ با ۴۵۰ عسکر پیاده و ۵۰ نفر سوار و دو توپ از ملیشیای کرم پیش رفته متصل قریهٔ پیوار اقامه نمود، چون این خبر افواهی بود، اخبر اغلط ثابت شد »

« بنابرین به ۱۶ می توپهای فوق الذکر در پاره چنار پس فرستاده شد، قوای معینهٔ آن محل به استعداد مردم توری از تعرض دشمن در دهات پیوار بخوبی جلوگیری نمودند، از تهانهٔ لکه تیکه که بمسافهٔ ۱۶ میل جانب جنوب غربی پاره چنار واقع است اطلاع آمد که افغانها آنموضع را بمخاطره انداخته اند، لذا در همین روز ۱۶ می تحت کمان افسری کپطان چیپ مین یکدسته نظام دو صد نفر پیاده و ۶۰ نفر سوار ملیشیای کرم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 212 of 711

اعزام شدند، تنها نفری ملیشیای کرم بدین دشمن موفق (ولی بدون رساندن کدام خسارهٔ جانی) ۶۰ راس مال مواشی آنها را بتصرف آورده توانستند، حقیقتاً نظام باقاعدهٔ افغان و افراد قومی آنها را بدرستی تقویه کرده بود و گاه گاه فیرهای توپ و تفنگ برتیری منگل جاری بود، تاهم در اثنای سه هفته هیچیک واقعهٔ مهمه حادث نشد.....»

«بتاریخ ۲۲ می تقسیمات نظامی ما و از افغانان که (اقوام) را در خوف انداخته قرار آتی است» (۱)

«به ۲۳ می نادرخان از (ماتون) حرکت کرده جانب پائین دریای کیتو پیشرفت نمود، از سمت حرکت مشارالیه ممکن نیست که پیشگوئی کرده شود، ولی این حرکت او موجب جوش و هیجان وزیریهای علاقهٔ توچی شد»

«در ۲۴ می یکدسته نظامی از دردونی به محمدخیل که بفاصلهٔ ½ ۱۴ میل واقع است جهة تقویه و اطمینان پهره های ملیشیای آنسمت و تهدید اهالی آن نواحی که به ما سخت اذیت میدادند فرستاده شد، در عصر همین روز محقق شد که نادرخان طرف پایان سپین وام از نقطهٔ که راه تهل به ایدک آمده بحد دریا یکدیگر را تقاطع میکنند

(۱) صورت این تقسیمات قبلاً در صفحهٔ (۱۴۵) تحریر شده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 213 of 711

و در انجا یک پهرهٔ ملیشیائی ما هم واقع است حرکت خواهد کرد از نتیجه فیصله شد که
قوه های سپین وام و شیوه که بر دریای کرم هشت میل جانب شمال مشرق سپین وام
واقعست به ایدک فرستاده شود، جهة تسهیلات رجعت این قطعات (ایل وڈ)
کرنیل، دو کندک رسالہ را در کهجوری مجموع نمود، و علی الصباح ۲۵ می مقابل دشت
شیرت الله پیشرفت را آغاز نهاد نخستین عساکر حضری شیوه به سپین وام
پس باشدند، پس هر دو قوهٔ متحده الی ایدک ۲۱ میل پیش رفتند (۱) در حالیکه
آنها از سپین وام مرخص شدند، قشون منظم افغان قلعهٔ مذکور را متصرف شدند
بمجرد وصول وعبور نادر خان از خاک ما یک جم غفیری از وزیریها با اردوی شان
ملحق شده، این وزیریها علی الفور به تعقیب آن قوای ملیشا که ایل وڈ کرنیل جهة
حمایت و مراجعت آنها آمده بود پرداختند، چنانچه یک صاحبمنصب هندی
و ۱۵ نفر عسکر ما را با خود اسیر برده، دیگر موفق نشدند که ضرر و خساره بما عاید کنند
در عصر ۲۵ می جمعیت مذکور به ایدک رسید، در عین تخلیه شدن پهره های فوق الذکر
بقوماندان دستهٔ نظامی محمد خیل نیز امر رسید که عساکر حضری سپین خیسوره،
و اتا خیل و توت زی را جانب حصهٔ علیای توچی بعقب کشیده بعداً به دردونی

(۱) یعنی بعقب نشستند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 214 of 711

مراجعت کنند، این پهره های مذکور بکمال موفقیت تهانه را تخلیه نمودند، تنها ذخائر و ما لزمهٔ خود ها را چون نقل داده نمیتوانستند، آتش زدند، قلعه بیک ملک با اثر و صاحب رسوخ قوم دور (که یک قبیلهٔ مختصر در وادی توچی سکونت دارد) سپرده شد، این شخص همت نگهداشت قلعه را نداشت یا برین رضامند نبود، بنا برین حصن مذکور از دست اهالی آنجا چور و تاراج، علاوهٔ سوخته شده (دستهٔ نظام ولیشیای حضری قریب نیمهٔ شب به میرام شاه و در دونی مراجعت کردند) در اثنای همین عقب نشینی و پسپائی تقریبًا یکصد و پنجاه نفر ولیشیا روگردانیده ملحق قوهٔ افغانان شدند، اکنون متیقن گردید که نه تنها وزیریهای توچی با ما مخالفت دارند بلکه وزیریهای شمالی نیز مکملًا بر علیه ما مخالفت دارند، لهذا مناسب دانسته شد که یک قطعهٔ ۲۰۰ نفری از عسکر ڈوگره برای اصلاح افکار مشوش اهالی و تهدید مخالفین در قلعهٔ میرام شاه اقامه داده شد»

«در ۲۶ می آن افراد ولیشیا که از قوم وزیری بودند علنًا از ما بغاوت و به سرکردگی پت خان صوبه دار، و ترین خان جمعدار از زیر دیوار (چاونی) نقب کنده باد گر اقوام مسلح شان که بر خلاف ما داخل جنگ بودند ملحق شدند»

«پهره های ولیشیائی، چونکه از یکسر تخلیه میشدند لذا در علاقهٔ وزیرستان جنوبی

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 216 of 711

نیز احوال ما از بد بدتر شده میرفت، زیرا که شاه ولیخان برادر نادر خان از ارگون برای حمله آوری وانا داخل اقدامات بود فیصله شد که باید ما پهره های وانا و گول را قبل از وقوع حادثه توچی تخلیه نمائیم »

« به ۲۶ می بعد از اینکه اقوام وزیری و افریدی آن مواضع مملوکه ما را گرفتند بمقابله و مجادله کردن با آن عساکر و منصبداران ما که تاکنون بهمراه ما شیوه صداقت را مرعی داشته بودند، عطف توجه نمودند، میجر رسل با افراد متباقی بعد از قطع کردن ۶۰ میل راه در حالیکه با افراد باغی و اقوام وزیر وغیره اهالی جنگ نموده، طرف قلعه سنڈے مین راه خود را گرفت، در اثنای این پسپائی از عسکر خود پنج نفر افسر مقتول و دو نفر زخمی گذاشت !.....»

« عساکر حضری ملیشیا به مشکل از سپین وام پس شدند، که نادر خان با سه هزار پیاده و دو توپ اودزر ۱۰ انچ کروپ، و ۷ توپ ۷ ½ انچ کروپ با تعداد زیاد قومی در مقابل تهانه مذکور نمودار شد، در انجا مشارالیه از تهل، و بنو، وایدک، و توچی بفاصله بیست میل دور بود، پیشرفت مشارالیه ازین راه ابدا متوقع نبود زیرا از اطلاعات سابقه تیقن شده بودیم که جاده مذکور برای سوقیات چنین قوای بزرگ ناقابل مرور است الی الآن از سمت حرکت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 217 of 711

ونقطهٔ مطلوبهٔ مشارالیه بصورت صحیح معلوماتے در دست نیست (۱) »

« از بنو یکدسته نظام که مرکب از دو توپی جاٹ و یک توپی رساله و یکدسته توپخانهٔ جیل و یکدسته هوتر طرف گڑھی کرم که چار میل مفاصله از بنو دارد برای محافظهٔ تنگی دریای کرم حرکت نمود، جنرال یوسٹیس نیز در ۲۰ می با یک کندک سکھ و یک کندک گڑھوال و یکدسته توپخانه آنرا تقویه کرد، به ۲۶ می یک توپی انشآآت برای تقویهٔ قوای تهل نیز واصل شد »

قوهٔ حضری در تهل قرار آتی است :-

« رساله یک توپی »

« توپخانه دو دسته »

« انشآآت یک توپی »

« گڑھوال یک کندک »

« پیاده یک کندک »

« سکھ یک کندک »

(۱) یعنی پیشگوئی کرده نمیشود که این سوقیات سپه سالار به سپین دام که یک نقطهٔ مهم و بقلب همه جاده های بزرگ عساکر انگلیزی میباشد و از تصرف این محل نظامی (بنو)، (تهل)، (پاره چنار) و دیگر قشله های انگلیز از هم منفصل و زیر تهدید گرفته میشود، چه نتیجه خواهد داد، و سپه سالار بر کدام منطقهٔ فوجی ما یلغار خواهد نمود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 218 of 711

« گورکھ یک کندک »

« توپ هوتزر ۳ انچه دو ضرب »

« قوماندانی قوای فوق الذکر را خود یوستیس فرقه مشر گرفته جهة دفاع افغانها مصروف اقدامات شد وخطوط داخلی و خارجی محاذ را قرار آتی تقسیم کرد: ..... »

« خطوط محاذ خارجی :- »

« از شیلهٔ سنگ روبا تا کوه کوهات ، کندک گڑهوال »

« و از کوه کوهات تا پگٹ هل ، کندک سکھ »

« از پگٹ هل تا شیلهٔ سنگ روبا و قلعهٔ کنگره یک کندک پیاده کمتر از یک تولی »

« خطوط داخلی محاذ :- »

« قلعه و استیشن و عمارات مامورین ملکی یک کندک گورکھ کمتر از دو تولی »

« برای ذخیرهٔ عمومی :- »

« متصل عمارت مامورین ملکی بسنگرهائیکه بشکل قطر در عصر لارد رابرٹ به سنه ۱۸۷۹ حفر کرده شده بود دو تولی پیادهٔ گورکھ و یک تولی پیاده »

« تا ۲۶ می کار استحکام و سررشتهٔ دفاع جبریان داشت »

« در ۲۷ می عساکر افغانی بساعت ۹ بصورت ناگهانی آشکار و محاصرهٔ تهل را آغاز نمودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 219 of 711

قلعهٔ تهل در یک دشتی مرتفع که یک میل وسعت دارد، بین سنگ روبا و شیلهٔ اشکائی واقع، واز دریای کرم که یک میل دورتر جانب غربی قلعه جریان دارد بارتفاع صدفت بلند است، وقریهٔ بزرگ تهل بفاصلهٔ نیم میل طرف غرب آن موجود میباشد که دران ۳۷۲ خانه آباد، وافغانهای بنگش در آن بود وباش دارند، بطرف شمال غربی سنگ روبا یک قلعهٔ "خدے مخ" به ارتفاع دو هزار وسه فت واقع میباشد، میدان سرسبز طرف مشرق بین کرم ووادی میران زائی قریب ۲۰ میل متدرجاً بلند شده میرود، طرف جنوب شیلهٔ اشکائی وسمت شرقی ومغربی را سلسلهٔ کوه ها احاطه کرده است واین سلسلهٔ جبال مرتفع سر کشیدهٔ حیرت انگیز به شکل قلعهای کافرکوٹ بالتدریج بطرف قلعه سر نشیبی دارد"

"بجانب غربی کرم یک کوه خشک وخالی بنام خفیانگه معروف و... فت از دریا بلند واقع، وزمین این منطقهٔ منظمه هموار ووسعت ۵ میل را حائز است. سرحد ذی مخت طرف شمال (خدے مخ)، رفته طرف جنوب وجنوب مغرب یک خط را الی نیم میل دورتر از قریهٔ تهل به پهلوی دریای کرم بجانب مغرب تشکیل و حدود وزیر را نشان میدهد"

"آب برای معسکر تهل واستیشن آن در یقهٔ فاریک آب کشی از شیلهٔ سنگ روبا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 220 of 711

که بمسافهٔ سه صد گز بشمال مشرقی قلعهٔ تهل واقع میباشد رسانیده میشود، اردوگاه مرکزی افغانها در موضع یوسف خیل برکنار دریای کرم سه میل دورتر بجانب شمال مغربی تهل تشکیل یافت و دستهٔ توپخانهٔ خود ها را برخفیانگه در سنگلاخ سیاه که یک کوه بچهٔ یوسف خیل است تعبیه نموده داخل عملیات شدند، از فاصلهٔ (۳۵۰۰ الی ۵۵۰۰) گز قلعهٔ تهل را زیر آتش اتواپ خود گرفتند، و بعمارات و فصیل و قشلهٔ نظامی خساره های بی اندازه را عائد کردند، که درین ضمن بسیاری از بمهای شرابنل سربارکهائی که بطور خسته خانه استعمال میشد ترکید»

«(چون آمدن و رفتن و داخل و خارج شدن از قلعه حتی حرکت کردن باندرون قشله بواسطهٔ بمبارد مان شدید افغانها مشکل و متعسر شده بود سنگرهای رفت و آمد بدرون قلعه ساخته شد، تا در تعداد تلفات آن (افراد محصور قوای محارب انگلیس تقلیل، و موقتاً از بمبارد افغانها) نجات یابند.

قوهٔ پیادهٔ افغانها بر قریهٔ تهل قابض شد، و افراد قومی از کرم گذشته کوه هائی را متصرف شدند که رخ شان بسمت ده محمد زائی بود، و تپه های کوچک (خدی مخ) و مقامات مرتفع کوه هائی که بجنوب قلعه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 221 of 711

بارتفاع (۳۵۰۰) سه هزار و پنجصد گز واقع است تصرف کردند.»

«به ۲۸ می آتش توپهای هودز صحیح و شدید شده رفت، و مخزن تیل پترول وگدام کاه سفید و آذوقه که در بیرون قلعه ذخیره شده بود، و استیشن ریل (از اثر گلوله باری اتواپ افغانی) در آن واحد آتش گرفت. و استیشن تلگرام بی سیم از ضرب گله های توپ خراب شد، محض درین محاربه توپهای ما بالنسبه اتواپ افغانی پست و از صفت دوررسی عاری بود، در اثر اجرای مساعیات زیاد و بمبارد مان طیاره مخصوصاً بر منطقه که توپخانه افغانی آنرا بخود سنگر گرفته بود، آتش توپ افغانها را برای اندک فرصت خاموش کرده توانستیم، اما این نجات ما و خاموشی توپ های افغان موقتی بود، قشون باقاعده افغانها از قریه تهل برامده متردد انه تهیه حمله بردن شانرا بر قلعه نظامی ما گرفتند، اما بذریعه فیرهای متحدانه و متوالیه توپ، تفنگ، ماشیندار، بعقب نشستن مجبور شده تکرار حمله خود ها را تجدید نکردند»

«در شب ۲۸ و ۲۹ می قوه میشیای سرحدی تهانهای طرف راست شیله سنگ را تخلیه کرده جانب هنگور هیپا رشدند، از تصرف کردن دشمن این موضع را سپر چشمه که از انجا به تهل آب رسانیده میشد در مخاطره افتاد»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 222 of 711

« در ۲۹ می قشون حضری قلعه بکندن چقوریها باندرون قلعه مشاغلت داشته آبهای آنرا در تکه های موم جامه برای خود ذخیره میکردند، وبسبب سوختن آذوقه حیوان وانسان برای هردو صنف مناصفه جیره داده شد »

« درشب ۲۹ و ۳۰ می، برپکت هل حمله آوردند، چون پوره طرف جنوب قلعه تهل را قوه پیاده ودسته توپخانه ما اشغال کرده بود، دشمن را زیر آتش گرفته، بیک توپ چول مهتابی می انداخت وبدیگر شرابنل را استعمال میکرد، ازین آتش توپ و تفنگ، ماشیندار و استعمال بهای دستی، دشمن پس پاشد، درین مجادله ایس، سی، سکات لفتننانت و پنجنفر دیگر مجروح شد »

« به ۳۰ می طیاره ها به منازل دیگری تعیین شد، اما توپخانه افغانی بشدت نهائی تمام این روز را هم متوالی در آتش باری گذرانید، درین اثنا توپهای هوتزر افغانی ازطرف جنوب تهل درمقابل دشت برده از یک موضع عالی که ارتفاع آن ۲۹۳۱ گز بود، آتش باری شدیدرا شروع وفصیل قلعه وجای اقامه اتواپ ما را بخساره های زیاد معروض نمودند.....»

« فی الحال این اقدامات وحمله نادرخان ومحاصره شدن تهل تهیه پیشرفت مارا بطرف جلال آباد معطل نمود، وبرما لازم شد تا مجاهدات آخری خود را در تخلیص تهل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 223 of 711

از جنگ نادر خان فوری بسندول کنیم، تا مبادا اقوام اورکزائی وزی مخت، که تا اکنون طرفداری و معاونت افغانها را عملا نکرده اند، در صفوف دشمن داخل، و بر علیه ما کارروائی کنند»

«(در صفحهٔ ۵۹ مرقوم است که) علی الصباح ۲ جون ژنرال ڈائر اداره امور نظامی تهل را بدست خود گرفته و یوسٹیس فرقه مشر کوهات از محاذ تهل (بطرف هند) مراجعت نمود..... درهمین روز جنرال ڈائر، از نادر خان یک مکتوبی را گرفت که دران مرقوم بود، که [با مر اعلیحضرت، جنگ ملتوی شد]»

«(در صفحهٔ ۶۸ مرقوم است که) بورخهٔ ۷ جون درحالیکه جنگ ترقی داشت، جنرال بینن قوماندان فرقهٔ کوهات وارد پاره چنار گردیده بعنوان شاه محمود خان برادر کوچک محمد نادر خان که در سنه ۱۹۱۹ بنام سرسراوس شهرت داشت، مکتوبی نگاشت که [چون معاهدهٔ متارکه امضا شده است باید عساکر افغانی را واپس بخواهید]»

«(در صفحهٔ ۶۲، ۶۳ مرقوم شده که) این تعرض و پیشقدمی نادر خان یک دار استادانه و ضرب ماهرانه بود، این حرکت و سوقیات او بر راه های خراب دشوارگذار و حرکت دادن یکقوه زیاد پیرا با توپهائیکه بر فیلها بار کرده شده بود، بر شخصیت و اقتدار شار الیه می افزاید، چنانچه در خاتمهٔ این جنگ بمنصب جلیلهٔ سپه سالاری و وزارت جنگ هم واصل شد»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 224 of 711

اقتباس از مطبوعاتِ ترکی
نسبت بمجاہدات نادری
در محاربہ استقلال

(۱)

راہ کرم ، کوہات ، کابل :

« در ۱۵ می راپورتیکہ بہ باش قوماندان اوردوی ہندوستان جنرال (مورفی) رسیدہ بود ، از قوتیکہ افغانہا در خوست جمع کردہ بودند دو (کندک) طابور پیادہ آن از حدود گذشتہ بہ (کوتل پیوار) آمدن شانرا ، دیگر سہ (کندک) پیادہ بہمراہ یکمقدار توپچی بہ (علی خیل) نام موقعیکہ بہ جہت حدود افغانی واقع است بودن شانرا میفہماند ، بناءً علیہ (۲) بہ کوتل پیوار یکدستہ از ملیشیای کرم (یکقطعہ ۵۰۰ الی ۸۰۰ نفری) وبقدر (۲ طابور) دو کندک پیادہ ، یک بلوک سواری وچہار توپ جبل فرستادہ شد وہمچنان از فرقہ کہ در قصبہ کوہات بودہ ودر احتیاط عمومی نگاہ داشتہ بود

(۱) منقول از صفحہ ۱۲ الی ۱۸ کتاب « افغان و انگلیز حربی » ۱۹۱۹ عیسوی کہ از طرف دائرہ تعلیم و تربیہ ریاست ارکان حربیہ عمومیہ تورکیا در سنہ ۱۳۴۱ ق ترتیب و در مطبعہ عسکری « در سعادت » طبع شدہ صفحہ (۱۷۳) این کتاب آمدہ .
(۲) از طرف انگلیز ہا .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 225 of 711

چهار کندک عسکر نیز سوق کرده شد، زمانیکه این قطعات به کوتات موصلت نمودند
در اثنائیکه پیشرفت افغانها را خبر گرفتند در حال به (تهل) و (پاره چنار) فرستاده شدند»

« در راپور وصله ۲۴ می آرزوی حرکت جنرال (نادرخان) را به جهت
توچی وکرم، و بدون ازین تعرض یک قطعهٔ عسکریهٔ افغانیه را به تهانهٔ سپین وام
نام یک قلعهٔ خوردیکه در جوار حدود کائن است نشان میداد (مندرج بود) بنا علیه
یک کندک پیاده و دو طوپ از کوتات بواسطهٔ شمند وفربه (تهل) سوق کرده شد
بهمراه موصلت این قطعهٔ عسکریه یک قوتیکه عبارت از چهار کندک پیاده یک تولی
سواری، چهار طوپ جبل، یک تولی استحکام مرکب باشد در تل جمع کرده شد،
در ماه می در پاره چنار دو کندک پیاده، یک تولی سواری، چهار طوپ موجود بود»

« در ۲۷ می عساکر افغانی باتفاق قبائل سرحدیه یکجا در جوار (تل) دیده شد»

« خود قصبه را و جوار تپه های جنوب غربی این قصبه را اشغال نمود، انگلیسها در
قلعهٔ تل که بجهت شرق شهر کائن است میبودند، افغانها به ضرب بومباردمان شدید
توپچی خود قلعهٔ تل را بلرزه درآوردند، انگلیسها؛ این بومباردمان افغان را بواسطهٔ
دو طوپ ابوس آلمانی ۳۸ انچه میباشند در نتیجهٔ این بومباردمان مدهش انگلیسها
بیرق تسلیم را بالا کشیدند، لیکن افسوس ازینکه افغانها این تکلیف را قبول نکرده عساکر انگلیس

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 226 of 711

قلعه را ترک نموده، از قلعه برامده رفتند.»

«جنرال (بررت) پس از خبردار شدن این عاقبت فجیعهٔ تل بذریعهٔ شمندوفر از پشاور بکوهات یک کندک پیاده و یک بطریهٔ طوپچی صحرا سوق نمود، و همچنین از دو فرقهٔ که بمحافظهٔ تنگی خیبر مأمور بود بسوق یک قوهٔ امدادیه نیز امر کرد. حقیقتاً وضعیت خیلی زیاده کسب اهمیت و نزاکت را داراشده بود.»

«جنرال نادرخان اگر به رفتار و پیشرفت خود دوام کرده میتوانست، پس از گرفتن عقب تنگی خیبر به پیشروی پشاور خود را رسانده میتوانست.»

«بموجب امر جنرال (بررت) قوهٔ امدادیهٔ که از فرقهٔ دوم محافظ تنگی خیبر ترتیب و تکمیل یافته بود، همچنانکه در ۲۹ می ۳ کندک پیاده بکوهات سوق کرده شد، از قوهٔ احتیاط عمومی که در لاهور نگاه کرده شده بود نیز ۴ واز (انبالا) هم دو کندک پیاده فرستاده شد، این قطعات در ۲۹ می به (کوهات) به مواصلت شروع نمودند.»

«در ۳۰ می بطرف مشرق (تل) اجتماع نمودند، در ۳۱ می بتعرض شروع کردند و قصبهٔ تل را در ماه حزیران از نزد افغانها استرداد نمودند، انگلیسها مینویسند که افغانها در اولین محاربه خیلی ضعیف یک مقاومت نشان داده اند، لاکن سبب این نیز رسیدن امر تعطیل مخاصمات این محاربه است، که از طرف امیر به جنرال

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 227 of 711

نادر خان رسیده بود، بدین سبب است که افغانها بدون یک مقاومتی عقب نشسته اند.»

«در ۲ ماه جون انگلیسها افغانها را تعقیب کرده از حدود گذشتند، حین رسیدن بپاره چنارش ده افغانهای (سرحدی خودرا) پس از سوختاندن تخریب نمودند.

«در نواقعه انگلیسها برای استرداد تل ۱۲ الی ۱۴ کندک نظامی استخدام کرده اند»

«فرستادن دو کندک پیاده، یکدسته ملیشیا، یک تولی سواری چهار طوپ جبل به (کوتل پیوار) فوقاً نشانداده شده بود، اخبارهای انگلیسی از اینها هیچ بحثی نمیراند، احتمال که اینها نیز بهمراه قطعاتیکه بکوهات سوق کرده شده بود، یکجا برای استردادِ تل فرستاده شده بودند.»

«حرکات جنرال نادر خان خیلی مهم و حاکمانه بود، در حالیکه جنرال نادر خان از تل پیشرفت نمود، از جنوب تنگی خیبر بر پشاور رسیده میتوانست، بنابرین سبب بمجرد خبر سقوط قصبه و قلعهٔ تل انگلیسها بتمام موجودیت خود باین جبهه بسوق قوه مجبور گردیدند.»

«در روزهائیکه جنرال نادر خان تعرض میکرد در احتیاطِ عمومیِ انگلیسها تنها چهار کندک مانده بود (چون از فرقهٔ احتیاط عمومی یک مرتبه ۶ کندک و دوم دفعه ۴ کندک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 228 of 711

سوق کرده شده بود لهذا از فرقهٔ مذکور تنها ٤ کندک موجود بود) طیارهٔ زیادی هم در دست وجود نداشت.»

«چون اصلاً قوهٔ موجودهٔ طیاره کم و به تنگی خیبر تخصیص شده بود، بناءً از انجا نیز برای امداد گرفته نمیتوانست. درینروزها اگر امر متارکه بجنرال نادرخان مواصلت نمیکرد جنرال موصوف هم حرکات خود را جرأت کارانه پیش می برد، انگلیسها خیلی بیک وضعیت مهلک دوچار میشدند، چونکه عساکر سمت خیبر بسبب تعجیزات قبائل از جاهای خود حرکت کرده نمیتوانستند.»

«درصورتیکه در احتیاط عمومی تنها ٤ کندک باقیمانده بود، اگر بمجرد یکه حرکت پیشرفت نادرخان مشاهده میشد تماماً قبائل سرحد بر علیه انگلیسها قیام نموده پیش میرفتند و بعقب تنگی خیبر عساکر انگلیسی را که دران حوالی موقع گزین بودند از عقب شان احاطه کرده میتوانستند.»

«جنرال نادرخان تا بآنزمان باراضی قبیلهٔ (اورکزائی) قدم نگذارده بود، درحالیکه بآن منطقه میرسید (اورکزائی ها) نیز به او التحاق کرده تحت قومانده جنرال نادرخان یکقوت بزرگ مهیا شده میتوانست.»

«از چندبمی که یک طیارهٔ انگلیس در ۲٤ ماه می در کابل انداخته بود، اگر هم نکرده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 229 of 711

وبمتارکه قرار نمیدادند درعین زمان محاربهٔ که درسمت خیبر جریان یافته بود تنها به قبائل سرحدیه منحصر نگردیده ومحاربه بهمراه اوردوی افغانی دوام داده میشد، جنرال (بررہ ت) ازقوهٔ عسکریه که درتنگی خیبر موجود بود به تل فرستاده نمیتوانست وبنابدین سبب اجراآت جنرال نادرخان یک شکل آسانرا درنظر گرفته میتوانست.»

«علاوه برین اگرحرکات جنرال (نادرخان) وحرکات سردار صالح محمد خان متحداً درمعرض اجرا گذاشته میشد، بازهم وضعیت انگلیسها خراب وبمقابل اوردوی افغانی ازمدافعه ومحافظهٔ تنگی خیبر وشهر پشاور عاجز میماندند.»

«در ٤ ماه می درتنگی خیبر وخاصتهً در ۱٤ می بجبههٔ تل نیز بمحاربه شروع نمودن شان به اوردوی افغانستان خیلی بقیمت گران تمام شد، درجون بطرف تل نیز بین افغانها وانگلیسها محاربه جریان نیافته قبائل افغان همچنانکه درتنگی خیبر مشغول محاربه بودند تنها بشخصیت خود وازنقطهٔ نظر اسلامی محض در راه دین مبین اسلام بمحاربه دوام نموده اند»

«درایام جولائی تعیزات قبائل به آن درجه زیاد شده بود که چهارده کندکیکه درحوالی تل موجود بود انگلیسها به تقویهٔ دو کندک دیگر مجبور گردیدند، وتا ایامیکه متارکه بعقد صلح منجر نگردیده بود ۱٦ کندکیکه دردست داشتند، به استقامت خوست حرکت داده شانرا تصمیم کردند، لیکن به ۲۲ جولائی هیئت صلحیهٔ افغانیه از تورکه به (راولپندی)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 230 of 711

حرکت کرده و در ۸ اگست در (راولپندی) ازبین مرخصین دو حکومت مصالحه نامه امضا کرده شده است .»

« راه های بنو، دیرهٔ اسمعیل خان، غزنین »

« تا به ۲۰ ماه می از طرف افغانها بسمت وزیرستان هیچیک حرکتی ظهور نیافت خبر حرکت عساکر افغانیه که در انسمت بود بطرف (توچی، وانا) پیشرفت نمودن شان، بسر قوماندان اوردوی انگلیسی رسید .»

«(وانا) یک موقع مهمی است که در حصه های وسطی وزیرستان و در بین نهرهای (توچی) و (گومل) واقع است .»

« عساکر در تحت امر قوماندان عسکری منطقهٔ وزیرستان جنرال (اوودوت) بودند، از مرکزهای شان باستقامتهای (درهٔ گومل) و (وانا) و (میرام شاه) دور نشدن شانرا امر نمودند .»

« نظر بفکر سر قوماندان اوردوی انگلیسی این قوهٔ مذکوره خیلی کم و یک قسم از عسکر های شان ملیشیا بودند، لهذا سر قوماندان اوردوی انگلیسی نظر به تجربه و نتیجهٔ تلخی که از خیبر حاصل نموده بود، بقوماندان منطقهٔ وزیرستان فهمانده بود که بنفری ملیشها اعتماد نکنند، درین اثنا یک امر جنرال (بررت) بدیمضمون وصل گردید: »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 231 of 711

« اگر افغانها بتعرض شروع نمایند قلعه های (توچی، وانا، گومل) تخلیه و صاحبمنصبان انگلیسی بهمراه ملیشیه هائیکه در تحت امر انگلیسها صادق بمانند، خود را عقب بکشند.»

« در ۲۴ می جنرال (اوودوت) امر نمود که از قطعات عسکریه قلعهٔ (دردونی) یک قلعهٔ عسکریه به استقامت غرب حرکت نموده و اختلال و فتنهٔ که قبائل سرحد بروی کار آورده بودند تسکین نماید، و ازین مسئله جنرال (بررت) را نیز مطلع نمود، بررت این خبر را در انروز گرفته و فی الفور به جنرال (اوودوت) امر نمود که امر خود را واپس گرفته و حرکت تاخیر کرده شود.»

« نظر برسیدن این امر مفرزهٔ که نو حرکت کرده و بقدر پنج کروه پیش رفته بود واپس بجاهای شان طلب و اعاده نمود.»

« این امر (بررت) مصیب افتاد، چونکه دران روزها جنرال (نادرخان) به تل نزدیک شده بود اگر مفرزهٔ (اوودوت) پیش میرفت از سبیکه جنرال (نادرخان) درین خبر و قطعهٔ مذکور میبود حالت مفرزهٔ که برای تسکین فتنه درین قبائل درآمده بود کسب وخامت میکرد، نظر به امریکه از طرف بررت در خصوص قلعه های توچی، گومل، وانا، صادر گردیده بود به سبیکه حرکت جنرال نادرخان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 232 of 711

ملحوظ بوده ودرعین زمان بقطعات عسکریه که در قلعه های مذکور ودر تحت امر جنرال اوودوت ، میبودند معاونت کرده نمیتوانست وضمناً نظریه گذشتن سیلغی طرفدار شدن ملیشیها به افغانها در پیش خاطر بود ، بنابران بتخلیه قلعه توچی امر داد.»

« مأمور پولتیقه (سیاسی) سرحدی که در (وانا) میبود ، در اثنائیکه امر تخلیه قلعه (پولتیکل ایجنت) و (توچی) را پس از قیام قبائل سرحدیه و گذشتن ملیشیها بطرف افغانها داد محافظه ومدافعه این قلعه های خورد بهیچصورت ممکن شمرده نمیشد ، مأمور پولتیقه پس از تخلیه قلعه های خورد ، (وانا) را نیز تخلیه نمود ، ضابطان انگلیسی همراه ملیشیها یکه به انگلیسها صادق مانده بودند یک قوت ضعیفی تشکیل کرده از راه وانا ، مخه کوت ، علی خیل ، به قلعه مرتضی که در کنار نهر (زهوب) کائن است رجعت شروع نمودند در اثنای رجعت ، عموماً قطع گردیدن راه رجعت شانرا که واقع روی یک تپه از طرف افغانها مشاهده نمودند بالمجبوریه تعرض نموده در تمامی یک شبانه روز محاربه دوام نموده ، نهایت بکشادن راه موفق گردیدند وبدون توقف ، میل انگلیسی راه قطع نموده ، در نتیجه جان خودها را به قلعه (مخه کوت) یا خود مخه کوتل سلامت رسانیده توانستند ، اکثر از ملیشیه های صادق که از وانا متفقاً حرکت نموده بودند ، نیز در اثنای رجعت طرفدار افغانها شدند .»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 233 of 711

« صاحبمنصبان انگلیسی وقتیکه بقلعهٔ علی خیل که از مخه کوت بمسافهٔ ده کروه واقعست رسیدند، تکرار به تعرض قبائل معروض گردیدند، در نتیجه از هشت صاحب منصب انگلیسی چهار نفر آن بقتل رسیده و دو نفر دیگر آن زخمدار گردید، دو نفر دیگر نیز بهمراه چند نفریکه از ملیشیها باقیمانده بود، پس از رفتار یکشب و یکروز بقلعهٔ سندی مین التجا نمودند، قلعهٔ (سندی مین) از قلعهٔ (مخه کوت) به مسافهٔ ۸۰ میل انگلیسی بعد دارد. »

« امر تخلیهٔ قلعه های (توچی) و (وانا) در ۲۴ می داده شده بود، در ۲۶ می سرقوماندان اوردوی انگلیسی گرفتن یکمقدار عسکر را از خیبر برای تقویه کرده توانستن سمت وزیرستان امر نمود بنابرین امر یک بطریه طوپ چیل بهمراه دو کندک پیاده را بسمت (بنو) حرکت داد، از دیره اسمعیل خان نیز براه تانک یک لوای پیاده را بقلعهٔ مرتضی سوق نمود. »

« این قطعات در ۳۰ می بهمراه مسعود بها به مصادمه شروع نمودند، در ۲۷ می جنرال (اوداوه ت) عزل گردیده [+] بعوض آن جنرال (قلی مو) تعیین و مقرر گردیده و عساکر انگلیسی که در منطقهٔ وزیرستان بودند، سر راست به باش

[+] سبب عزل موی الیه هیچ فهمیده نشده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 234 of 711

قوماندان اوردوی انگلیسی مربوط گردید.»

«در اول اپریل (حزیران) در وزیرستان وضعیت بقرار ذیل بود:-»

«در بین (میرام شاه، بنو) مواصلہ منقطع، در بنو ٤ کندک انگلیسی موجود بود، (اینها بطرف توچی انتظار تعرض را میکشیدند)»

«در قلعہ مرتضی ٤ کندک پیاده و یک بطریہ جبل (اینها نیز باستقامتهای توچی و غرب منتظر تعرض بودند)»

«عساکر افغانیہ در اطراف توچی بوده و قلعہ (سپین وام) که ٤ کیلومتر بطرف شمال غربی میرام شاه واقع و در صورتیکه از جانب خیلی وزیری و مسعودی تقویہ گردیده بود، در قبضہ تصرف افغانها، و قسم اعظم ملیشهائیکه در وزیرستان بودند طرفدار قبائل گردیده به زیر اداره انگلیسها نیز تنها بہ نسبت ½ یعنی از شش حصه یک حصه باقیمانده بود»

«در اول اپریل خبر رجعت نمودن افغانها به اوردگاه انگلیسی که در شهر بنو واقع بود رسید، بناءً علیه برای جنرال (قلی مو) تنها تسکین نمودن اختلال قابل باقیمانده بود، و برای اینمقصد نیز قطعات ذیل در تحت امر جنرال مذکور:-»

«در بنو ٤ کندک پیاده، ٤ کندکیکه از (دره جات) رسیده بود و ۲ کندکیکه از خیبر آمده بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 235 of 711

یک غند سواری هندی، یک بطریهٔ شش طوپه، وجداگانه دو طوپ جبل ویک قطعهٔ استحکام ۴۵ نفره که جمعًا: دو کندک پیاده، ۳ تولی سواری، ۸ طوپ جبل، ویک قطعهٔ استحکام موجود بود.»

«درصورتیکه در تحت قوماندهٔ جنرال (قلی مو) اینقدر عسکر موجود بود، باوجود آن جسارت کرده نتوانست که بر قبائل اجرای حرکتی بنماید، وعلاوةً ورود دو کندک دیگر را از خیبر انتظار میکشید.»

«قوهٔ معنویهٔ غروپ (جنرال قلی مو) به آمدرجه خراب وبرهم شده بود که قطعات از اوردوگاههای شان بهیچیک طرفی حرکت کرده نمیتوانستند، حتی برای معلومات گرفتن از اطراف خود نیز به افراز یک قطعهٔ کشف هم مقتدر شده نمیتوانستند.»

«بقرار تذکار رفوق یگانه وظیفهٔ که برای (قلی مو) مانده بود عبارت از تسکین قبائل بود، اینهم نظر به فعلیات به دو قسم منقسم میگردید، اول قلعهٔ توچی را تصرف نمودن ودیگر آن قلعه های خورد را از قبائل استرداد نمودن وموقع (جندول) را تقویه نمودن.»

«(قلی مو) رجعت افغانها را براین حمل مینمود که افغانها در اطراف قلعهٔ توچی جمع شدن آرزو دارند.»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 236 of 711

« بناءً علیه دو وظیفه که در پیش نظر داشت، در عین زمان به اجرا گذاشتن و توانستن آن قناعتی برایش حاصل نگردیده بود »

« باین سبب تنها به استرداد قلعه های خورد قرار داده توانست و در ماه اپریل بر علیه قبائل مفرزه های خوردی سوق نمود، لیکن مفرزه هائی که برای استرداد قلعه های خورد و به اینصورت برای انطفای آتش اختلال قبائل سوق نموده بود زمانیکه بهراه قبائل بمصادمه شروع نمودند، از دیگر جهة (جندولا) و (دیره جات) وضعیت کسب وخامت نمود. »

« مسعودیها بهراه غروپ ها یعنی دسته های ۴۰۰ الی ۵۰۰ نفری هر روز به قراغولهای انگلیسی تعرض میکردند، حتی مواصلهٔ مواقع مذکوره بهراه (قلی مو) منقطع گردیده بود. »

« در ۵ اپریل همچنانکه از طرف طائفهٔ (شیرانی) چوده وان، نام قراغول انگلیسی ضبط گردید، قلعه های خورد و (شرپل) نام نیز از طرف مسعودیها ضبط گردید. »

« درین اثنا نظر به ۳ کندک امدادیکه جنرال (قلی مو) گرفته بود، در نهم اپریل برای کشادن راه (جندولا) یک مفرزهٔ بزرگی مأمور نمود، این مفرزه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 237 of 711

در (۱۱) اپریل پس از گشادن براه (جندولا) موصلت نمودند، در ۹ اپریل خبر اشغال گردیدن (وانا) از طرف افغانها بجنرال (قلی مو) رسیده بود (قلی مو) سبب اینرا نیز فهمیده نتوانست، حال آنکه در حقیقت عساکر افغانیه نظر به امر مشارکه وانا را ترک نموده عقب نشسته بودند، لیکن در دور مشارکه بمقابل دکه یعنی بعوض (دکه) برای بدست آوردن (وانا) وضمناً برای تصحیح خطای واقع، پیشرفت نموده تکراراً موقع مذکور را اشغال نموده بودند، بناءً علیه عساکر افغانی تا بزمان امضای مصالحه در (وانا) ماندند، و در مقابل دکه، (وانا) به انگلیسها داده شد.»

«امر مشارکه پس از انکه از هر دو طرف گرفته و فهمیده و در موقع اجرا گذاشته شد انگلیسها در وزیرستان به تسکین اختلال قبائل مشغول گردیدند، و نظر به این مسئله برای تخریب ده ها و برای تخویف و ترساندن قبائل، طیاره ها فرستاده و از انها، کار گرفتند، مصادماتیکه در بین قبائل شجیع افغانی و انگلیسها در این زمان واقع گردید جرأت و فداکاری که افغانها نشان داده اند حقیقتاً شایان تقدیر و تذکار شمرده میشود، اینها در ۱۴ - اپریل تا به شهر (وانو) که یک شهر بزرگیست پیش رفته و در انجا استحکامات هم بوجود آورده بودند، و در شب همان روز اگرچه به ها نگارهای طیاره (۱)

(۱) خانه های مخصوص برای محافظت طیاره .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 238 of 711

هجوم نمودند، مگر موفق شده نتوانستند.»

نظر به جرأت و حرکات غداکارانهٔ قبائل، انگلیسها تا بزمان عقد مصالحه در داخل وزیرستان به پیش رفتن و قلعه های خورد یکه در دست قبائل افتاده بود، تصرف و استرداد نمودن جسارت کرده نتوانستند.»

«پس از امضای مصالحه وغیره یک مقدار عسکر گرفته، قطعاتیکه در وزیرستان بودند تقویه نموده و بدینصورت قلعه های مذکور را متدرجاً به استرداد موفق شده نتوانستند»

صرف مجاهدت و مساعی نادری در ایام متارکه بسبب جنوبی

درینموقع حضرت عالی سپه سالار غازی با دو برادر حماست پیکر شان در القای روح تعرض و دفاع، وافزودن جوش وخروش اتباع افغانی بلانهایه صرف مساعی ورزیده در تقسیم وتوزیع غنائم و اسلحه وسامان حربی که از غنیم گرفته بودند بر اقوام وتعیین مناطق خدمتگذاری هر قوم وطائفه درصورت آغاز محاربهٔ دوباره تهیهٔ ارزاق و نواقل و دیگر لوازم حربیه مصروف اقدامات وتشبثات بودند.

درعین زمان سلسلهٔ مراوده ومخابرهٔ خود ها را با آن اقوام وقبائل افغانی که داخل خاک انگلیز بودند و بواسطهٔ تبلیغات نادری که از بدو ورود شان جریان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 239 of 711

قلباً طرفدار افغانستان و منتظر وقت و فرصت پیشرفت ما بودند، تا عملاً با ما در این وظیفهٔ ملیت و اسلامیت شرکت کنند، و از این متارکه ما مأیوس و متأثر نشده بودند نیز بیشتر از پیشتر قائم تر کرده، دقیقهٔ از دقائق تسلیت و دلدهی آنها را فروگذار نشده همهٔ شانرا برای منتظر بودن حملهٔ آتیهٔ افغانستان امیدوار، و در اجرای حرکات واقدامائیکه مستلزم آنوقت بود وادار میفرمودند.

سلسلهٔ مخابرات و اخذ مشاوره و هدایات مرکز هم متوالیاً و مسلسلاً جریان داشت و در همه امور مهمهٔ داخله و مسائل جزوی و کلی خارجه از جناب سپه سالار مشاوره و استفسار میشد که حضرت عالی سپه سالار با سنجیدن اطراف و جوانب هر امر و تدقیق بمفاد و مقتضای آن، مرکز را از افکار و نظریات و طرز اجرائیهٔ شان اطلاع میدادند، و در تمام امور مستفسره حق (اَلْمُسْتَشَارُ مُؤْتَمَنٌ) را ایفا و وظیفهٔ اسلامیت و جذبات افغانیت و حسیات ملیت خود را حقانه و صادقانه ادا میفرمودند، چنانچه حکومت امانی از تعمیل و اجرای این آراء و مصوبات نادری در بسا امور مهمهٔ سیاسی بموفقیت های کلی واصل می شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 240 of 711

معاودت مظفرانه سپه سالار فعال از معرکه جهاد استقلال

بعد از عقد قرارداد موقتی بین حکومت افغانی و انگلیس و معاودت وفد علی احمد خان شاغاسی ملکی با مواد مذاکره طلب دقت خواه از راو پسندی بملاحظه مؤثر افتادن پیشنهاد های سابقه نادری درین مورد تکرار افاده گرفتن از فکر و خیالات قیمتدار سپه سالار مستلزم شد، لذا شخص پادشاه وزعمای معظم امور آنگاه ورود مسعود اوشانرا بمرکز افغانی جهة اشتراک در مسائل مهمه داخلی وراهنمائی کردن در مهمات امور خارجی ونظم ونسق وزارت حربیه که همچو جسد بیروح افتاده بود، تصویب کردند ورسماً باوشان بعد از اظهار تحسین وآفرین از اجراآت سیفی وقلمی شان نگاشتند، تایک آن اولتر جهة معاونت فکری و امداد اخلاقی شاه و کابینه امانی واصلاح امور عسکری مرکزی وسررشته وتنظیم دگر سرحدات افغانی عازم دارالسلطنه کابل شوند وبرای ادارهٔ امور جنوبی یکی از اخوان شانرا باهمان اختیار انیکه خودشان دارند از طرف خود کفیل بگذارند.

بالجمله جناب رشادت مآب محمد نادر خان غازی بعد از اعطای هدایات ودستورهای مکمل برای جناب شاه ولی خان ومقرر داشتن اوشان به کفالت خویش

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 241 of 711

جهة تدویر امور ملکی و نظامی و نظارت مسائل سرحدی جنوبی و تودیع و خداحافظی باهمه قوای ملکی و نظامی در یکعالم دعاگوئی و گریه وزاری که از فراق این ذات عالی بر مجاهدین طاری شده بود عازم مرکز افغانی شدند .

مراسم استقبال و مشایعت و تعظیم شان در تمام عرض راه باصول خاطر خواه در تمام نقاط از خط سرحد گرفته تا کابل انجام و ایفا می شد و جمهور انام ازین فتح و مظفریت شان که در راه حصول استقلال ملت و احیای شان و شرف و اجلال مملکت نائل شده بودند اظهار مسرت و در محمدت او شان مزایده میکردند .

بالمقابل این پذیرائیهای مسرت آثار و ارائهٔ این جذبات قیمتدار جناب سپه سالار در تمام مواقع از مردم اظهار سرور نموده اینهمه موفقیت شانرا از لطف الهی و در عالم اسباب بمساعدت و مجاهدت ملت شجاعت طویت اتکاء داده ملت را همیش از پیش برای حفظ وطن و محبت باهمدیگر، و حاضر و آماده بودن شان برای هرگونه زحمت و مجاهداتی که برای شان در راه احیای مجد و اعتلا و شرف و ارتقای وطن عائد شود، تشویق و تحریص میفرمودند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 242 of 711

پذیرائی عالی العال سپه سالار ستوده خصال

در مرکز دار السلطنه از طرف ذات شاهانه و هیئت کابینه و باقی اعیان و مشاهیر ملکی و نظامی و معارف ملی

(۱)

بدون مبالغه گفته میتوانم که پذیرائی جناب محمد نادر خان غازی در موقع معاودت مظفرانهٔ شان از میدان جهاد استقلال باندازهٔ عالی العال و با شکوه و اجلال بود که قلم نمیتواند بنگاشتن تمام مرئیات سرور و مشهوداتِ جمهور و تعظیمات قدر دانانه و احترام های محبت کارانهٔ حکومت و ملت که بتقریب آن ورودِ پر افتخار و مظفریت کما حقه حکایت کند .

حقیقةً هم ملت و هم حکومت و هم هوا و فضای وطن مستحق بود که باین تقریب تاریخی از مسرت و خوشحالی در جامهٔ خود نگنجند ، و قولاً و عملاً ازین محصل استقلال و شرف و اجلال خود پذیرائی ها میکردند ! و مقدمش را فوق العاده گرامی میشمردند !

(۱) چون در موقع معاودت موکب نادری از سمت جنوب بجز از یک اخبار امان افغان دیگر روزنامه و صحائف موقته در افغانستان موجود نبود و امان افغان هم بواسطهٔ نبشتن لوازم طباعتی معطل بود ، لذا مراسم پذیرائی سپه سالار غازی را طوریکه عموم بخاطر دارند امان افغان بصورت یک فوق العاده مطنطنی اشاعه داده بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 243 of 711

چراکه همچه یک فرزند صادق فدائی وطن را بعد از احیای شان وشرف ملی وحصول استقلال و آزادی و مرهم گذاری بر همهٔ آن جراحاتیکه از اعصار ماضی بر جسیم نازک مادر وطن رسیده بود، سرافراز و ممتاز مشاهده میکنند، و تماماً باین مسئله تیقن پیدا شدند که اگر لطف الهی و شجاعت ملی حامی این خطهٔ اسلامی نمیشد و ضربهای شمشیر و هدایات قلم نادری در امور سیاسی معاونت مادی و معنوی رجال مرکز را نمیکرد، نزدیک بود که از سوء اداره مأمورین ملکی و نظامی مشرقی و مخبوط الحواسی بعضی ارباب سیاست تکرار آن زخمهای گذشته تازه و از اثر آن لاوقع الله مملکت پریشان و سراسیمه شود.

واقعاً رجال حکومت، و همه افراد ملت، و تمام ذرات مملکت، حق داشتند که باین تقریب به منتهای مسرتها و فرحت ها هم آغوش، و اقسام خوشی ها و میله ها و جوش و خروش خود ها را اظهار کنند؛ زیرا بعد از رویت آنهمه مناظر جگرخراش عقب نشینی قوای مشرقی و تجاوزات هیجان آور عساکر انگلیزی بر بعضی خطوط سرحدی ما، و احتراق یک شهر عمده (که پایتخت شتائی افغانستان جلال آباد بود) و انحلال تمام تشکیلات حکومت در سرتاسر آنحوالی، و دون همتی بعض ذوات مسئول سلطنتی در مقدرات آتی این خاک پاک افغانی طبعاً روز فیروز ورود مسعود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 244 of 711

جناب محمد نادر خان غازی، روز فرحت و سرور، و موقع خوشوقتی و حبور است!
زیرا این مرد دانا که بهمت و بازوی توانای خود آبروی ملی را بجا، و حق استقلال
و افغانیت را از طرف تمام ملتش وکالتاً بجا، و فخر و شرف وطنش را دوباره
و استقلال و آزادی را بعموم اهالی کرد با یک قطعهٔ از عسکر مجاهد سرفروش و سرباز که در
رکاب نادری انواع فداکاری را اظهار کرده اند و با اسلحه و اموال و دیگر
غنائمی که از دشمن ربوده است و عسکر و افسریکه تماماً بنا بر مقررات اسلامیت
و رعایت جذبات افغانیت خودها را از عسکر انگلیزی افراز به این سرافسر مردانه ما
تسلیم کرده اند، و نفری که اسیر گرفته شده اند، مفتخرانه وارد مرکز میشود.

بالجمله بروز وصول موکب نادری بدارالسلطنهٔ افغانی تمام اهالی شهر کابل
و شش کوهی بیک مسرت و افتخار انتهائی خط حرکت جناب محمد نادر خان
سپه سالار غازی را از ارگ گرفته الی ولایتی دو طرفه در صفوف متوالی و پیهم گرفته بودند
و هرکدام در موقع وصول سپه سالار ادعیهٔ مسرت بار و غریوهای "زنده باد غازی
کامگار، محمد نادر سپه سالار" پاینده باد استقلال افغانستان را بعیوق میرسانیدند.

طلبهٔ مکاتب ترانه های مخصوصهٔ مظفریت نادری را با موزیکه ها میسرودند که
بیک وقت بمسرت و اعتنائی فوق العاده از چندی باینطرف تهیه و ترتیب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 245 of 711

و بالا رموزیقه تطبیق داده شده بود) و مردم دسته های گل و ریاحین را براو شان نثار میکردند (که بر طبقهای عالی و سبدهای زیاد اطراف و حوالی خط عبور نادر را همچو یک خطِ مستطیلِ لایَنقطعِ گلزار نمودار کرده بود).

از روپیه گرفته تا طلا و از میوه های عادی گرفته تا میوه های اعلی از طرف ملت بتقریب این معاودتِ پر از مسرّت این قوماندان صاحب شجاعت بحضور ایشان اهدا و نثار، و بر فقرا و مساکین بذل و ایثار می شد.

اطراف سرک و خط عبور نادری به انواع بیرقهای رسمی و ملی و قطعات منظوم و منثور دعاگوئی، و تابلوهای قشنگ، و مناظر خوشرنگ تزئین شده بود.

بالجمله به این تقریبِ سعید از طرف حکومت ذریعهٔ وزارتِ حربیه یکدعوت نهایت عالی پرشکوه اشراقیه بشرف ورود حضرت عالی محمد نادر خان سپه سالار در ولایتی تهیه شده در آن تمام وزرا و مأمورین بزرگ ملکی تا درجهٔ مدیر و صاحبمنصبان نظامی الی کند کشر حاضر و منتظر، و مقدم نادر را خوش آمدی و تحسین و آفرین گفته رسم تعظیم شان ذریعهٔ یکدسته از عسکری مرکزی با موزیکهٔ نظامی نوخته شد.

پس از حرکت سپه سالار از ولایتی از بین همان افواج مشایعین وارد کابل شده در چمن حضوری از طرف شخص اعلیحضرت و قوای نظامی مرکزی بیکوضع مجلل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 246 of 711

عالی پذیرائی شده در عین زمان اعلان این معاودت با افتخارشان ذریعهٔ اتواپ نظامی بجمال فرحت و شادمانی انجام و ذریعهٔ نطق پادشاهی از ان خدمات بزرگ قابل افتخار نادری در محاربات جنوبی اعتراف و اعلام کرده شد، بعد ازان سپه سالار در بین تلاطم خواص و عوام و اهالی نظام رونق افزای وزارت حربیه شدند، در انجا نیز رسم تعظیم شان از طرف اعزه و معاریف و اعیان ملکی و نظامی به منتهای صمیمیت و گرمجوشی و غلغلهٔ ادعیه و یک جهان گل پاشی و آواز های " زنده باد محمد نادر خان غازی " پاینده و برقرار باد پادشاه و استقلال مملکت افغانی بعمل آمد.

در چاشت این روز بشرف ورود فیروزنادری یک دعوت نهایت عالی پر تکلیف (ضحوه) بعموم هیئت همرکابی و جمعیت های مستقبلین سپه سالار که از طرف وزارت حربیهٔ افغانستان ترتیب و به پیمانهٔ عالی گرفته شده بود عطا شد.

سپه سالار غازی طرف ظهر این روز بیک تزک و احتشامیکه بلندتر ازان بخاطر نمیگنجد، در بین غلغله های مسرت و شادمانی بحضور اعلیحضرت امان الله خان با هیئت وزرا و صاحبمنصبان بزرگ نظامی که برای استقبال شان،

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 247 of 711

در وزارت حربیه حاضر آمده بودند تشریف بردند.

اعلیحضرت جهة استقبال شان از قصر خارج شده بیک محبت و صمیمیت فوق العاده سپه‌سالار را علی الفور در میدان مقابل قصر، تنگ در بر کشیدند، و از سر و رویش بوسه‌های پیهم گرفتن را آغاز کردند و بدعاهای پرسوز این خدمات سعادت اندوز او شانرا تقدیر و از ان مجاهدات بینظیر شان که در راه حصول استقلال و شرف و اجلال آنرا اکمال کرده اند تعریف و توصیف کنان بعداً با دیگر هیئت معیت نادری اظهار تلطف و مهربانی کنان دستش را بگردن سپه‌سالار انداخته او شانرا باخود باندرون قصر بردند که بشرف ورود سپه‌سالار غازی نهایت آراسته شده بود و با اوشان داخل مذاکره و احوال پرسی هائیکه لازم همچه وقت است شدند، و در هر جمله و هر فقره از مساعیات جمیلهٔ نادری نه تنها اعلیحضرت همایونی بلکه همه وزرا و منصبداران و اعزه و معاریف مرکزی تحسین و آفرین میگفتند، و روح و روان اجراآت مرکزی را هم از تعقیب و تمثیل نمودن افکار عالی و نظریات نادری پیهم تصدیق میکردند، و تماماً اظهار مینمودند که اگر زور شمشیر نادری در عالم حربی و راهنمائی قلم نادری در جهان سیاسی در همچو موقع نازک که فیصلهٔ ابدی وطن میشد، از ما دستگیری نمیکرد، البته که مایان سهو و خطایای بزرگ را مرتکب شده بودیم.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 248 of 711

یك گروپ تاریخی که بتقریب مساودت موقفانه حضرت عالی (اعلیحضرت نادرخان) سپه سالار غازی از جهاد استقلال سنه ۱۲۹۸ ش در یك دعوت رسمی بدار السلطنه کابل گرفته شده است :—

(صف اول که بزمین نشسته از راست بطرف چپ)

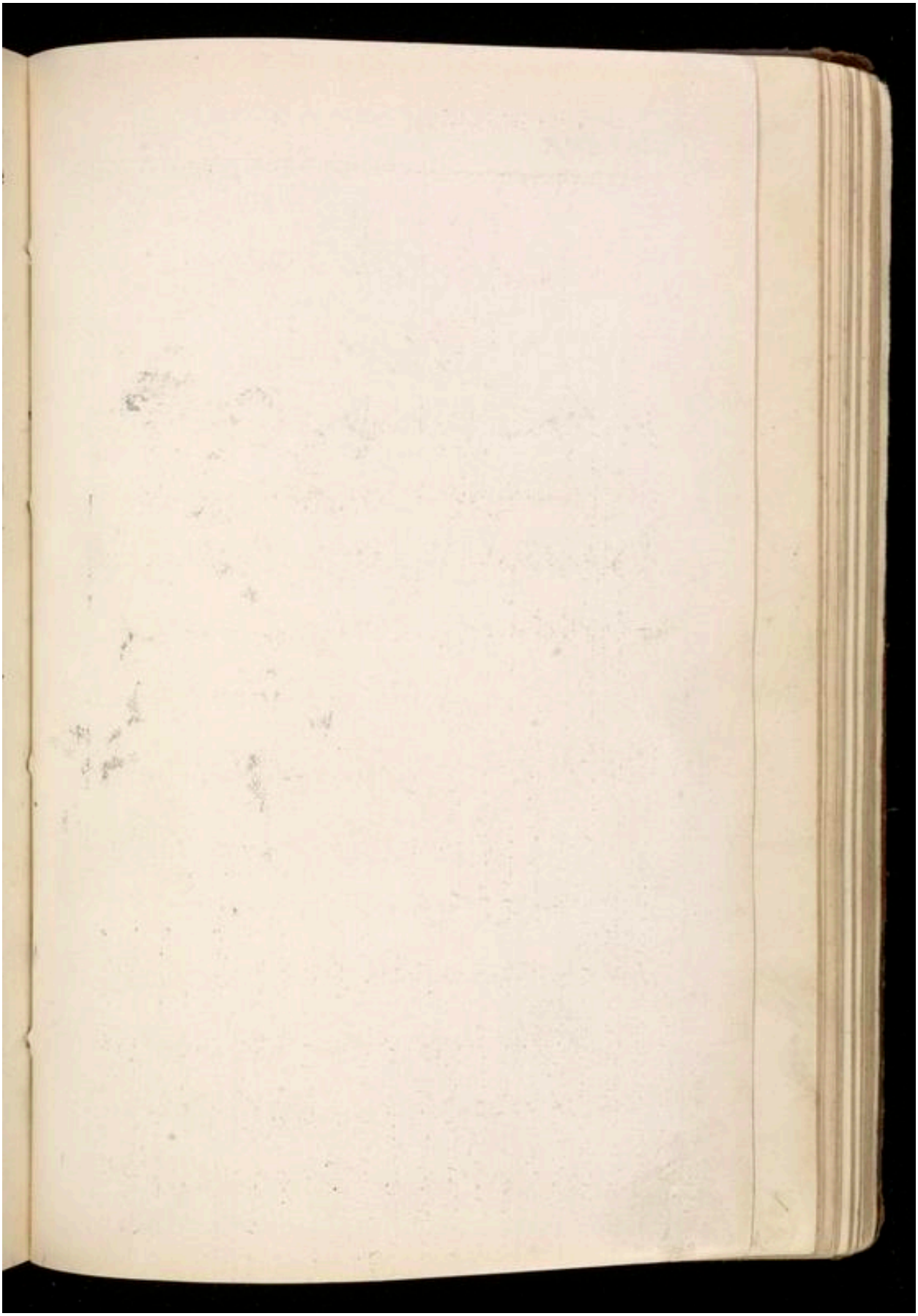
۱- سردار محمد عظیم خان ۲- جنرال محمد یونس خان ۳ ۰۰۰۰۰ ٤ داکتر ٥ - داکتر ٦- موسیو براون سفیر روسیه ۷- سردار احمدشاه خان سر مباسیور ۸- آقای محمود بیگ وزیر خارجه ۹- نائب محمد علیخان ۱۰ - آقای علی احمد خان وزیر داخله ۱۱- عظیم الله خان وزیر زراعت ۱۲- برگد محمد علیخان ۱۳- آقای شیر احمد خان شاغاسی نظامی ۱٤- پادشاه میرخان

۱۵ ۰۰۰ ۱٦- سردار محمد هاشم خان نائب السلطنه ۱۷- سردار محمد سلیمان خان نائب الحکومهٔ هرات ۱۸- ۰۰۰ ۱۹- سردار فتح محمد خان امین المس ۲۰- بهرك خان جدران ۲۱ دا اکثر ۲۲ ۰۰۰ ۲۳ میرزا محمد یعقوب خان ۲٤- میرزا لطان محمد خان ۲۵- میرزا لطان محمد خان ۲۶ ۰۰۰ ۲۷- ۲۸- عبدالرشید خان

(صف دوم که به چوکی نشسته اند از راست بطرف چپ) ۱- ۰۰۰ ۲ سردار معظم محمد یوسف خان مصاحب خاص امیر شهید ۳ ۰۰۰ ٤- سردار معظم آصف خان مصاحب خاص امیر شهید ٥ - جنرال عبدالقیوم خان ٦- سردار حیات الله خان عضد الدوله ۷- جنرال شاه محمود خان قاتح بهسود ۸- اعلیحضرت امان الله خان ۹- سردار سپه سالار محمد نادرخان قاتح تهل ۱۰- سردار محمد عمر خان ۱۱- برگد پنجی بیگ ۱۲- سردار امین الله خان ۱۳- برگد عبدالحمید خان ۱٤- غلام علی خان ۱۵ ۰۰۰ جدران ۱٦- غلام محمد خان وزیر تجارت ۱۷- شیر احمد خان ۱۸ ۰۰۰ ۰ (صف سوم که ایستاده اند از طرف راست به چپ) ۱ ۰۰۰ ۲ ۰۰۰ ۳- محمد یعقوب خان میوندار باشی ٤- حبیب الله خان طرزی ٥- شاغاسی حضور محمود خان ٦- غلام محی الدین خان مصاحب ۷- برگد عبدالرحمن خان ۸- عبد العزیز خان یاور حضور ۹- جنرال محمود سامی ۱۰- روشندل خان ۱۱ ۰۰۰ ۱۲ ۰۰۰ ۱۳- برگد عطاء الحق ۱٤- سبحان خان کرنیل ۱۵- محمد ابراهیم خان احمد زائی ۱٦ ۰۰۰ (صف چهارم که ایستاده اند از راست بطرف چپ) ۱ ۰۰۰ ۲ ۰۰۰ ۳- محمد یعقوب خان غلام بچه ۳ - کرنیل محمد یوسف خان ٤ - میرزا محمود خان وزیر مالیه ۵- مولوی ظفر حسن خان ٦ ۰۰۰ ۷- حاجی ملك خان ۸- محمد غوث خان.

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 250 of 711

در اثنای این مصاحبه بصرف آن (دعوت عصریه) که از طرف شاه بکمال اهتمام تهیه شده بود نیز پرداختند .

اعلیحضرت به عصر این روز به سپهسالار صاحب اجازه دادند تا برای چند ساعت بخانه رفته پدر و عم بذرگوار و عائله و اطفال شانرا ملاقات و تکرار در آن دعوت شاهانه که برای امشب بشرف ورود آنها ترتیب شده است وارد شده در مسرت عمومی بیفزایند .

این دعوت بزرگ پادشاهی بکمال گرمجوشی و فرحت که هر هر دقیقهٔ آن بهترین مناظر حسیات ملی و تقدیر از مجاهدات نادری را تمثیل میکرد ختام یافت .

در اثر آن هر وزارت یک یک دعوت پر از اخلاص و صمیمیت شانرا یکی بعد از دیگری جهت تقدیر از خدمات و مجاهدات نادری ترتیب و در آن حضرت عالی سپهسالار و باقی رفقای شجاعتمدارشان را مدعو میفرمودند ، و این سلسلهٔ دعوتها و اعطای میهمانی ها به افتخار موفقیت سپهسالار ، تا بسیار وقت دوام و تکرار داشت .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 251 of 711

تقدیر خدمات نادری از طرف ملت و حکومت افغانی

این مجاهداتِ نادری که فوق العاده برمفاخر و شرافتِ تاریخی مملکتِ افغانی افزود و از هر طرف درهای خیر و سعادت را بواسطهٔ حصول استقلال و آزادی بروی وطن کشود، طبعاً جناب محمد نادرخان غازی را در نظر عموم طبقات ملی محبوب القلوب و هر دلعزیز و رهبر ملی ساخت، و وجود مسعود او شایسته عموم ملت بحیث راهنمای ملی و پیشوای قومی خود اتخاذ نمودند.

حکومت هم دقیقهٔ از دقائق تقدیر و دلجوئی این رادمرد تاریخی را فروگذار نشده از هر حیث و هر جهة این خدمات عالی العال نادری را تحسین میکرد.

چنانچه به افتخار این معاودت قیمتدار نادری و حصول حریت و استقلال مملکت افغانی یک منار یادگار تاریخی را در قرب وزارت حربیهٔ افغانستان بنام نامی محمد نادرخان تعمیر و نصب نمود، و بر آن این عبارت را منقوش ساخت که در رنگوگرافِ متعلقهٔ این صحیفه موجود، و بهترین مظاهر ملیت ما را وانمود میسازد.

وهم در افتخار وزارت حربیهٔ افغانستان بتقرر این شخص شجاع فرزانه افزود

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 252 of 711

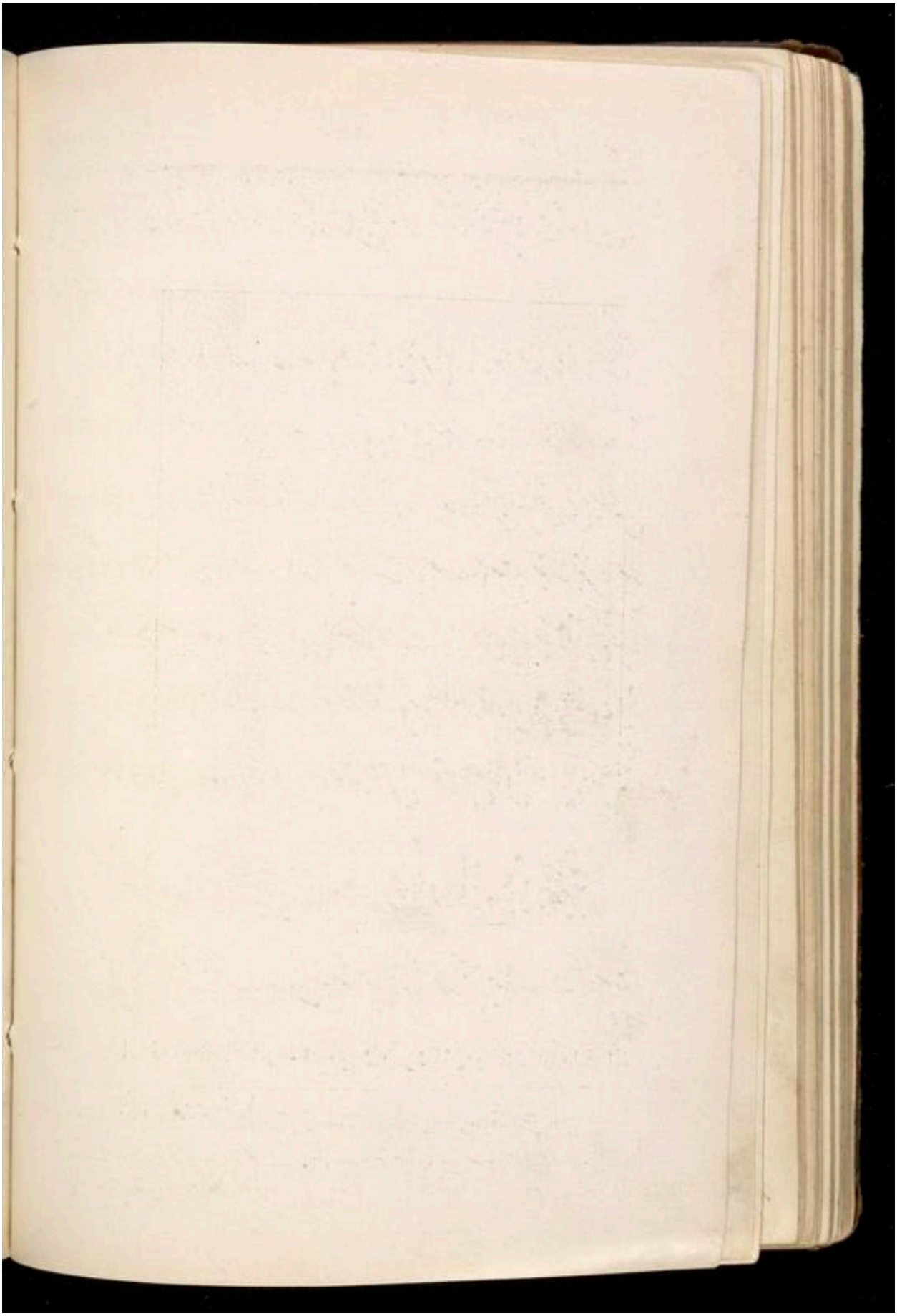
منار استقلال افغانستان

* این منار فی افتتاح در سنهٔ ۱۲۹۹ ش در جادهٔ مقابل وزارت حربیه در کابل تعمیر، و در روی آن عبارتی منظوم نصب است که عیناً عکس آن در اینجا گرفته شده و عبارت راست بدان منظوم ۱۰۸ بیت است.

یادگار آن مجاهدات بزرگ وخدمات تاریخی جناب محمد نادر خان غازی که در موقع جهاد حریت ازوشان در راه حصول استقلال افغانستان واحیای شان وشرف و افتخار ملت افغان بظهور پیوسته است.

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 254 of 711

وجسم بیروح آن وزارت را بوجود این ذاتیکه روح وروان عسکر افغانستان است
بیک زندگانی مشعشع ودرخشان، همعنان ساخت، ویک نشان ذیشان
(المراعلی) را با مکافات مقرره اش که شرح مصرف این مکافات، برای مفاد ملیه
ووطنیه وترقی امور تعلیمیه وطن در آتی می آید، برای شان تقدیم کرد.

بجناب شاه ولیخان رکاب باشی درصله آن خدمات عالیشان، که بهمرکاب
سپه سالار نموده بودند، منصب لوامشری را اهدا وبه عزو کالت نادری در
غیاب برادر موقرش (سپه سالار غازی) در افتخارش افزوده، به اعطای
نشان (سردار اعلی) نیز تفتخر گردید.

به جناب شاه محمود خان سرسراوس، که اوشان هم تحت اوامر نادری
مظهر مجاهدات در جنوبی شده بودند، نیز منصب لوامشری را اعطا وحسب تصویب
اخیره برادر معظم اوشان را بحکومت اعلای جنوبی ولوامشری نظامی آنسمت،
با اختیارات کافی مظهر کرده، مزید بران اعطای نشان (سردار اعلی) مفتخر ساخت.

برای جمیع آن اشخاص واقوام وعسکری ومنصبدار انیکه بمعیت سپهسالار
در جهاد جنوبی مظهر خدمات عالی شده بودند، حسب تجویز وپیشنهاد سپه سالار
صاحب انعام واکرام کافی وبخشش ومستمری وترفیع ونشان های عالی اعطا نمود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 255 of 711

بالجمله حسن اجرآت نادری باندازهٔ در اعتماد شان افزود که در غیاب اعلیحضرت وظیفهٔ وکالت را هم انجام میدادند.

همه کس بخاطر دارد که اعلیحضرت امان الله خان ازین مجاهدات وطنخواهانه و مساعی ملت پرورانهٔ نادری دائماً تقدیر و تحسین های نهائی میفرمودند، و تکرار و بارها استقلال و آزادی و شرف مملکت افغانی را بر علاوهٔ آن سند تحریری که بشکل مناریادگار رجهة استحضار صغار و کبار افغانستان نصب است تقریراً نیز در همهٔ تقاریب بحسن تدبیر و قوهٔ شمشیر نادری استناد میدادند، مؤید این مدعا آن نطقهای اعلیحضرت امان الله خان است، که در موقع پذیرائی این سپه سالار غازی در چمن حضوری ایراد فرمودند و بیانهائی است که در جرائد موقوتهٔ جشن استقلال و امان افغان مرقوم است(۱).

مساعیات جمیلهٔ سپه سالار محمد نادر خان در وزارت حربیه

درین موقع متذکر میشود که بسیار زیاد امکان تیرگی مکرر آن مناسبات را داشت که در اطراف انعقاد اساسی آن مذاکرات، مدتی بطول انجامید، ضرورت توجهٔ زیاد

(۱) مؤید این مدعا شمارهٔ (۱۰ و ۱۱ سال ۴) امان افغان است که اعلیحضرت امان الله خان در اثنای نطق خود علی رؤس الاشهاد اعلان کرده گفت: « این کامیابی ما از مهربانی خداوند و شمشیر و تدبیر سپه سالار محمد نادر خان است زنده باد محمد نادر خان وزیر حربیه »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 256 of 711

بسوی تسویهٔ امور حربیه بود، درحالیکه وزارتِ حربیه از حیث اداره و تنظیم امور مهمهٔ سوق الجیشی به تمام سرحدات و نقاط لازمه کاملاً درهم و برهم و حکم یک جسد بیجان را داشت، زیرا که بواسطهٔ دور شدن دست حق پرست سپه سالار محمد نادرخان (که حقیقتاً روح و روان این وزارت بود، و از مجهودات اساسی خویش که در دورهٔ سراجیه در همه شعباتِ آن نموده بود، بعد از وقوع شهادت امیر شهید) ازین وزارت، انواع فتور در اجراآتِ اساسی آن، بوجود آمده بود، ازین جهه سپه سالار مجبوراً و ایماناً مکلف بود، تا در تنظیم و تنسیق آن، که اس الاساس تمام حرکات و اقدامات عسکریه شناخته میشود، درین موقعی که تکرار وزارتِ حربیهٔ افغانستان بجود اوشان افتخار یافته است، بکمال دلسوزی و فعالیت صرف مجاهدت ورزند، و در رفع آن همه شکایات و موانعیکه موجب اشکال برای عامهٔ عساکر افغانی نه تنها در مشرقی و مغربی حتی در خود سمت جنوبی نیز شده بود، بیک اساسِ صحیح صرف مقدرت و مساعی ورزند.

بلی اگر قوای مجاهدین ملی سمت جنوبی و عسکری، شرف سرافسری این ذاتِ عالی و قیادت همین حضرتِ سپه سالار شجاعت مدار را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 257 of 711

نمیداشتند و یا قبضهٔ مقدرات آنها را همچه یکذات غیور متوکل علی الله بلف باکفایت خود نمیداشت و بوسائل ممکنه برفع احتیاجات خود و قوای معیتش نمیپرداخت، و یا در فراهم آوری ضروریات حربیه لطف ربانیه مدد و معاون جناب محمد نادر خان نمی شد، و یا از گرفتن غنائم و پیشرفت در خاک غنیم مانند سائر همقطاران خود محروم میماند، البته که سمت جنوبی نظر بآن اشکال و لو اینکه باوشان عائد بود نه تنها از گرفتن خاک غنیم بی نصیب، بلکه خدا نا خواسته بیک تفرق و شتت هم سر دچار میشد.

همینکه جناب محمد نادر خان در مرکز وزارت حربیه آغاز بکار کردند و چندی خدمت و فعالیتی را که مخصوص وجودشان است، پیشهٔ خود گرفتند، در کالبد بیجان وزارت حربیه روح تازه را دمیدند، یعنی نه تنها همه نواقص را اصلاح بلکه به پیمانهٔ زیاد تجهیزات حربیه را تهیه، و او امر ترسیل و تذخیر آن را در سر تا سر سرحدات داده و پیش بینی های موثره را برای تعرض و پیشرفت تحت سنجش و مداقه گرفتند و در عین زمان از گرفتن ترتیبات اساسی دفاعیه نیز فروگذاشت نکردند.

بهمراه انتظم و نسق امور نظامی در تشویق و ترغیب و دلجوئی و غیرت افزائی قوای ملکی و سائر اقوام و قبائل دین دوست افغانستان هم میکوشیدند و یواذیا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 258 of 711

عامهٔ ملت را بتأثیر نطقهای مهیج و بیان نامه های موثر به سلسلهٔ وحدت مستحکم و در حب جهاد مدغم میفرمودند .

برعلاوهٔ آن این شخص ملت پرور و طنخواه در اعطای افکار و نظریات مفیدهٔ برای امیر امان الله خان و ترتیب پروژه های مذاکراتی که با انگلیزها جریان داشت و پیشنهاد دگرمفکوره های سیاسیه و مبارزه های قلمیه هم کار میکردند و سائرین را بسر غیرت و کار می آوردند .

پس ازاینکه امور اداریهٔ وزارت حربیه فی الجمله جان گرفت ، و کارهای آن به مجرای اصلیش رو بجریان گذاشت ، نوبت بملاحظه کردن آن حصص و حواشی مملکت رسید ، که خطرهٔ تعرض جانب مقابل ، بالنسبهٔ دیگر نواحی ، بر آن بیشتر بود ، و میبایست یک سر افسر دانشوری از ان جلوگیری کند .

خدمات مهمهٔ سپهسالار محمد نادرخان وزیر حرب
در اصلاحات و تنظیمات سمت مشرقی

چون منظمی سمت مشرقی در اثر سوء ادارهٔ زعمای امور ملکی و نظامی آنوقت از موقع آغاز جهاد استقلال الی اواخر سنهٔ ۱۲۹۸ از حد گذشته بود و چندان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 259 of 711

مشکلاتی را در اجرای امور حکومتی و مسائل اداری و نظم و نسق محلی وارد کرده بود که تا یک ناخن گره کشا، و یک فکر رسا، و شخص جامع الاوصافی مانند سپه سالار محمد نادر خان بعقده کشائی آن مصروف نمی شد و بحل و فصل آن در پرتو عقل و ذکای خداداد خویش نمی پرداخت، همانا که مجاری امور مشرقی از بد بدتر، و روح حربی و اتفاق و وحدت قومی آنجا بنا بر تشعب اثر مرکزیت و انواع مشکلات و موانع پر زحمت مضطرب و منزجر میگشت .

زیرا که از نبودن مرکزیت در هیچه مواقع هرج و مرج که اعلان نفیر عام شده باشد و تمام اقوام و عشائر ملی در خط حرب شامل، همه قرا و قصبات از اغزه و معاریف خالی افتاده باشد و مثل جلال آباد یک شهر عمده مرکزی نه تنها از بیکفایتی حکام و مأمورین بیغما و تاراج، بلکه سراسر طعمه آتش شده باشد، همه قصور عالی و عمارات دولتی از فرش و ظرف خالی، سرتاسر مشرقی معرض تطاول اشخاص مغرض فتنه جو شده باشد، خزانه، جبخانه، تشکیلات حکومتی درهم و برهم، نزاع و جدال خورد و ریزه در میان مردم حکمفرما شده باشد، حتماً همان جوش و خروش که در بین قوای قومی بر علیه جانب محارب موجود هست، خود بخود زائل، و میدان بدون حائل برای حریف مقابل خالی بماند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 260 of 711

در حالیکه تسویهٔ امور و پژوهش احوال عامهٔ اقوام جسور مشرقی که تن تنها بدون معاونت و مساعدت و نظارت حکومت در خط حرب شامل و بکمال حمیت و غیرت از خاک پاک خود دفاع، و برای دوام شرف و عزت و ناموس اسلامی خود، داخل اقدامات بودند، از حد زیاده حتمی و ضروری دیده میشد.

تقرر جناب شاه ولیخان بوکالت وزارت حربیه و حرکت سپه‌سالار مشرقی

از یکجهته وزیر صاحب حربیه بعد از تسویهٔ امور مرکزی و قرارگاهای نظامی و حواشی سرحدی، و خواهش تقرر جنرال شاه محمود خان جهة ادارهٔ امور مملکتی و نظامی جنوبی برطبق وصایای نادری و پیشنهاد وکالت جنرال شاه ولیخان فاتح وزیرستان را در وزارت حربیه تا اجراآت مرکزی را حسب بهمان اساس و اصولیکه خود سپه‌سالار نهاده است، در معرض تطبیق و اجرا گذارد، عزم حرکت را بطرف اصلاحات و تنظیمات سمت مشرقی فرمودند.

مراسم نهضت فرمائی سپه‌سالار صاحب از کابل بصوب مشرقی بکمال گرمجوشی از طرف شخص پادشاه و کابینهٔ وزرا و اعیان و معاریف ملی و قوای نظامی و اهالی کابل ایفا و درمیان هلهله های تکبیر و دعای موفقیت با یک فرقهٔ عسکری

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 261 of 711

که آنرا خود وزیر صاحب حربیه در موقع کار کردن شان بوزارت حربیه از همان افراد تعلیم یافتهٔ نظامی که در دورهٔ سراجی از طرف سپه سالار صاحب غازی تحت تربیه گرفته شده بود، جمع آوری و تشکیل فرموده بودند جاده پیمای صوب مقصد شدند.

اجراآتِ سپه سالار غازی در عرض راه مشرقی

با اینکه لوازم تشریفاتی سپه سالار صاحب باصول مکمل در ربعهٔ موترهای تیز رفتار ولاری تهیه شده بود، ولی حضرت معظم له منازل مشرقی را بسواری اسپ تصمیم، و حرکت هیئتِ معیتِ شانرا بر فتار اردوی همرکابی خویش مقرر فرمودند تا در عرض راه کماهی از اوضاع عمومی و ترتیباتِ لازمی کسب استحضار کنند و هم باعطای هدایاتِ ضروریه، تشویق و تحریص عامه، رفع نواقص مهمه، جلب قلوب عامه اقدامات ورزند.

در عرض راه مشرقی عامهٔ اهالی شادان و فرحان، جوق جوق ازین محتفلِ شان و شرف افغانستان، و فاتح عالیشان خود پذیرائی میکردند، و بنصایح و بدایات این سپه سالار دیانت مدار خویش حوالهٔ سمع کرده تحت تاثیر می آمدند.

بالجمله منازل مربوطهٔ منطقهٔ ولایت کابل را بهمین اصولیکه نگاشتیم قطع

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 262 of 711

ویادداشت ها و پیشنهادهای لازمهٔ اصلاح امور و رفع اشکال این نقاط را اسلسلاً
ذریعهٔ تیلیفون و مکاتیب بمراجع مربوطهٔ آن میدادند .

ولی همینکه رونق افزای اولین منطقهٔ مشرقی شدند حسب اطلاعی که قبلاً بهمهٔ
اهالی که بمنازل عرض راه مجاورت دارند عطا شده بود ، عامهٔ اعزه و معارف
و اهالی اطراف و اضلاع (جگدلک) را در قصریکه در آنجا است در استقبال خود
منتظر یافته با آنها ملاقات مفصل نموده و وظائف ملیت و وطنیت را بهمه شان
مدلل فرمودند و اصلاحات آنجا را با مقدمات ربط و ضبط و تأمین منتقش
که مختل بود بوجه احسن نموده ، در جگدلک یک قوهٔ عسکریرا بر علاوهٔ تعهد خدمتگذاری
که مردم قومی کرده بود خدمتی گذاشتند .

همچنین در سرخ پل با رعایا و مشاهیر قریبهٔ آن تبادل افکار کرده ، تشویق و
تحریص انجام خدمات وطن و وظائفی که برعهدهٔ آنها گذاشته شده بود بیانات
دادند و حاکم و مأمور مالیهٔ حصارک غلجائی را تعیین ، و تکالیف شانرا مقرر داشته
انضباط و اصلاحات اینجا را نیز انجام ، و بودن یک مفرزهٔ دیگر نظامی را
درین محل نیز اعلام کردند .

در بلولی ، و گندمک ، و هاشم خیل و غیره هم پذیرائی اهالی را قبول و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 263 of 711

آنها را در بجا آوری وظائف اسلامی شان مسئول قرار داده، در ضمن عموم اقوام خوگیانی را ملاقی و آنها را هم به وحدت و اخوت و انجام خدمات ملی و تعمیل اوامر اسلامی داعی شده در تأمین امنیت و تهیهٔ اسباب رفاهیت ملت و تقرر تشکیلات حکومت بذل مساعی و امر اقامهٔ یک یک قوهٔ عسکری را در (گندمک) و (نمله) نیز اعطا فرمودند.

پس از فراغ پذیرائی و نصائح مردم (فتح آباد) و (بهار) در (بهاولی) اعزه و معاریف (سرخرود) را از مکالمات خود خوشنود، و با آنها راه سعادت و بهبود شانرا وانمود، و به ایفای خدمات ملت و حکومت آنها را تشویق و در تقرر امنیت و رفع گزند خاطر رعیت بذل مقدرت، و یک قطعهٔ نظامی را در بجا هم خدمتی مقرر فرمودند.

وصول سپه سالار در جلال آباد

در موقع ورود جلال آباد مراسم پذیرائی این سر عسکر غازی از طرف عامهٔ اهالی اطراف و نواحی آنجا و سادات و علما و مشائخ و اعزه و معاریف و کلان شوندهای (چپرهار) و (شنوار) و (کامه) و (کنرها) و (نورستان) و (لغمان) وغیره که اکثریه از سنگرها و سرحدات و بعضاً از محلات خود آمده بودند بوجه احسن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 264 of 711

بشوق و ذوق زیاد اجرا و تماماً از لقا و شنیدن نصایح و هدایات موثرهٔ این فاتح تهل و صاحبمنصب اکمل خود که برای پژوهش احوال و تقویهٔ مادی و معنوی اهالی مشرقی همچو یک فرشتهٔ رحمت موصلت کرده است اظهار مسرت کردند و آمدن این مرد نیکبخت را موجب سعادت و رفاهیت خود دانستند .

چنانچه پیشتر نگاشتیم جلال آباد در موقع ورود سپه سالار نه تنها خالی و ویران بلکه تمام موجودیت آن حریق شعلهٔ آتش عدم تدبر آن زعمای امانی که زمام مهام آنجا را در دست داشته بودند، شده بود ؛ و همه قصور سلطنتی و عمارات مأمورین بزرگ تا درجهٔ اخیر از دروازه و تمام سامان و لوازم محتویهٔ خود عاری و خالی افتاده و بالآخر در تمام جلال آباد اینقدر یک جای نبود که سپه سالار بتواند خیمهٔ سفری خود را بیک اطاق معمولی عوض کند .

تشکیلات حکومتی بالمره نابود ، و در هر طرف تحریک خائنین و فتنه جویان دامنه و آثار پریشانی هویدا ، و اسباب راحت و اطمینان مردم ناپیدا بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 265 of 711

مفاد نطق سپه‌سالار غازی در محضر اهالی سمت مشرقی

جناب محمد نادر خان سپه‌سالار از همه اولتر با سادات و علما و مشائخ و اعزه و معاریف و ملکان و کلان شوندگان عموم نقاط مشرقی تبادل فکر کرد، و آنها را بسوی نتایج بدنظمی های داخلیه متوجه کرده، از زاکت امور خارجی دانماند (۱) و بآنها فهماند که تا زمان تکمیل مطالبات افغانستان ما و شما هر لحظه در حالت حرب، و منتظر به حصول حقیقی همین حیات باشرفیکه بحمدالله آز الفضل الهی و عزم مجاهدین جنوبی و قوهٔ شمشیر اسلامی قبلاً بدست آورده ایم و یا مترقب همان مرگ باشرفیم که آبا و اجداد نیاکان ما آنرا در راه حفظ شان و شرف و ناموس دین و وطن با افتخار تحصیل کرده اند، میباشیم.

لهذا جهة موفقیت باین مقصد با سعادت لازم است که ما و شما آن اوامر اسلامی را که درین مورد شرع نبوی بما توصیه کرده است تعمیل، و از نفاق و خانه جنگی و نزاعهای درمیانی منصرف شویم! و تماماً متحداً برای تکمیل مقاصد خود مانند آن مجاهدینی که در درکه و غیره سرحدات مشرقی بمقصد انجام خدمت ایستاده اند

(۱) نطق های سپه‌سالار در عرض راه مشرقی بعامهٔ اهالی و مستقبلین نیز همین مضمون بوده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 266 of 711

کمر بسته حاضر و آماده باشیم .

شما اولاً این موضوع را بقسم نصیحت و طور الوسی و قومی به عامهٔ آن اقوام وطوائفی که قبل از فراغ و تصفیهٔ معاملهٔ خارجه با مور خانگی و مسائل داخلی پیچیده اند خاطرنشان کنید، اگر شنیدند فنعم المطلوب والاخود تان آنها را بهر صورت ممکنه که بتوانید براه بیاورید اگر نشد این اقوام و یا اشخاص نصیحت ناشنو را بمن معرفی کنید تا بقوهٔ عسکری آنها را تأدیب و تکالیف لازمهٔ شانرا برای آنها تعیین کنم .

برای تهیهٔ اسباب جنگ ، جهاد بالمال و بالنفس فرض است ، چون جوانهای شما فعلاً در سرحدات بانتظار جهاد حاضر ، و در عامهٔ مردم ذوق دفاع از وطن و حفظ شان و شرف ملی زیاد است ولی از حیث ثروت و لوازم احوال مشرقی طوریکه ظاهر است ، خراب میباشد ، پس راجع به اعطای مالیات و محصولات حکومتی و استرداد آن اموال و اجناسیکه شما ملت بنا بر امر قبل از وقت حکام ماضی خود از مال دولت برده اید نیز مسارعت کنید .

هم در فرستادن عسکری و یا قوای قومی بهر صورتیکه بشما سهل باشد بذل مجاهدت کنید ، چراکه وجود و تهیهٔ قوهٔ قومی عند اللزوم اندکی وقت میخواهد ، و عسکر ما چون دائماً برای خدمت ملت و دفاع وطن حاضر میباشند ، لهذا تا موقعیکه امر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 267 of 711

اجتماع به عامه اهالی داده میشود، و آنها حاضر میشوند عسکرها به انجام وظائف خود مجاهدت و متعاقباً از وصول معاونت نفری ملکی تقویت میشوند.

درصورتیکه ما عسکری منتظم و یا قوای حاضر باش مکمل قومی را در دست نداشته باشیم، اگر دشمن ناگهانی حمله کند، تا که ما اعلان نفیر عام را کنیم و مردم جمع آوری کنند معلوم است که کار از کار گذشته میباشد.

بعد از رفع نزاع و گفت و شنید خانگی و جریان روح وحدت و یگانگی در عامه اهالی و وصول مالیات و محصولات و استرداد اموال حکومت و رسیدن افراد عسکری و یا قوای قومی تان البسته ما و شما و عامه برادران سرحدی مانشسته یک لویه جرگه تشکیل و وظائف خود مانرا برای جهاد یکه آتیاً درصورت عدم تکمیل مطالبات ما واقع شدنی است تعیین خواهیم کرد.

عزیزانم! حالا بروید و در تعمیل این اوامر من که تماماً ضامن سعادت دینی و دنیوی تان است بفوریت بکوشید و به نزاکت این وقت دیده بهر اندازه که بکوشید بهمان پیمانه مسعود میگردید.

بروید شما را بخدا سپردم، حفظ شان و شرف و عزت و استقلال وطن محبوبم را از خدای برتر به همت و شجاعت شما اقوام خواستارم.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 268 of 711

مفادِ معروضهٔ اعیانِ مشرقی بحضور جناب سپه سالارِ غازی

اهالی از شنیدن این افکار عالی سپه سالار غازی که عین مقصود شان بود، خوشحالی زیاد کرده معروضه داشتند « هرچند از سوء اداره و بیکفایتی حکام ماضی نظامی ما، برجعت قهقری ترجیح داده زعمای امور تقسیم ذخائر و تجهیزات حکومتی را براهالی مستحسن ندانسته اند، که در ضمن آن بسا بینظمی ها و غلط فهمی ها واقع و شهر خراب شد ولی اهالی مجاهدین ملی و حامیان دین مبین اسلامی به این نزاکت وقت که شما از آن تشریح دادید دانسته برای یک لحه هم محاذ جنگ را خالی نگذاشتیم و کمال صداقت و شجاعت خود ها را در دفاع از وطن محبوب خود و حفظ شان و شرف اسلامی خویش بدون معاونت و مساعدت حکومت به اثبات رسانیدیم و هم در جلوگیری از نزاع و خانه جنگی و تشتت عمومی اقوام و عشائر حتی الوسع کوشیدیم، اکنون که مثل شما یک مجاهد فعال بسر وقت ما رسید، البته تحت اداره همدردانه و نظارت غمخوارانهٔ شما هم امنیت و انضباط کلی در سرتاسر مشرقی حاکم و هم امور تعرضیه و دفاعیهٔ این نواحی بوجه احسن مستحکم میگردد.

ما حاضریم این نصائح و اوامر شما را بعامهٔ ملت ابلاغ کنیم، و آنها را بموجب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 269 of 711

واخوت، وانصراف از مجادلت، وکمربستن بمانند دیگر مجاهدین برای خدمت، توصیه کنیم ویقین داریم که این ابلاغ ما چون از طرف همچو شما یک مجاهد ملت دوست میباشد مؤثر ومفید واقع خواهد شد، واگر این نصایح خیرخواهانهٔ ما در برابر جهالت ومفسدت بعض افراد موثر واقع نشود، البته که اطلاع آنرا اولاً بشما اعلام وباز باستیذان شما باتفاق قومی در تأدیب وگوشمالی آنها میکوشیم.

راجع برسانیدن مالیات ومحصولات واسترداد اموال حکومتی هم بذل مساعی میورزیم وهم بهرسرعت ممکنه که بتوانیم جوانهای خودرا برعلاوهٔ آن مجاهدین ما که فعلاً در سنگرها وسرحدها مصروف حراست وطن اند، بحضور شما حاضر میداریم تادر تعمیل وانفاذ همهٔ آن هدایات واوامرتان که برای خیر وبهبود مملکت وادامهٔ عز و شرف ملت وپیشرفت مقاصد حکومت آنرا صادر میفرمائید مخلصانه بکوشند.»

مجاهدات سپه‌سالار غازی در اصلاحات وتنظیمات مشرقی

پس از رخصت شدن این جرگهٔ بزرگ اعیان مشرقی به اوطان شان حضرت عالی سپه‌سالار صاحب از یکطرف وجناب سردار محمد هاشم خان از جانب دیگر باصلاحات وتنظیمات فعالانهٔ آن سمت ویرانه بکمال سرگرمی آغاز فرمودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 270 of 711

دو قیقه از دقایق همدردی و دلسوزی را برای تأمین رفاه و آسایش عمومی فروگذار نشدند .

راجع به تمدید سلسلهٔ تلفون، پسته و دیگر ذرائع خبر رسانی به نقاط لازمه عملیات را آغاز، و حکام مأمورین و تشکیلات حکومتی ها و علاقه داریهای آن نواحی را تجدید، و مفرزه های محافظ عسکری را بهمه جهات مقتضیه اعزام، و قوای نظامی را تحت سر عسکری قوماندانهای امین و صادق با هدایات مفصل سراز نو بسرحدات مشرقی گوچ داده، ضمیمهٔ قوای قومی هر محل فرمودند، بر علاوهٔ آن یک یک مفرزهٔ سیار را که دائماً در نقاط معینه هر واحد آنها در گشت و گذار باشد مقرر داشته و در تهیهٔ غله و دیگر لوازم حربیه و تعمیرهای مخروبه و ترمیم عمارات آسیب رسیده نیز بذل مقدرتِ انتهائی خود را نمودند .

در اثر ابلاغ نصائح سپه سالار صاحب غازی بعامهٔ اهالی مشرقی تماماً آن اموال و سامان حکومتی و ریعتی را که تلف نشده بود و در دست مردم ماندهٔ بود بکمال خرمی سترد میکردند، و نفری زیاد قومی و آن افراد عسکری، که سابقاً در نظام خدمت، و صاحب تعلیم شده، بعد از اکمال دورهٔ ملازمت بخانه های خود رفته بودند، داوطلبانه بجهة قبول و انجام خدماتِ وطن حاضر میشدند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 271 of 711

همچنین رعایای صد اقتمند دین دوست مشرقی بر علاوهٔ تادیه و تحویل محصولات و مالیاتِ ذمگی شان از اعطای اعانه و فراهم آوری دیگر تسهیلات برای پیشرفت مقاصد و طنخواهانهٔ سردار سپه سالار نیز خودداری نمیکردند.

آنهمه نزاع و تشاجر یکه بعد از انحلال تشکیلات ماضیهٔ حکومت و قبل از ورود وزیر صاحب حربیه، بنا بر فقدان مرکزیت عائد شده بود در اثر ابلاغ و صایای سپه سالار بعموم عوام و خواص آن دیار، و ربط و ضبط و تعقیبات مؤثرهٔ این مرد هشیار در اندک زمان بوحدت حقیقی و اخوت اسلامی تبدیل، و همهٔ مردم برای دفاع از وطن و حفاظهٔ شان و شرف خود بجان و تن حاضر شدند.

مساعی جمیلهٔ این وزیر حرب عدهٔ از ان دزدان و اشقیای محلی را که بر همزن راحت و طمانیت ملت شده بودند، و خواب آرام را بر مردم حرام کرده بودند دستگیر، و حسب امر شرع اعدام، و بعضی را حبس، و چندیرا از وطن بمرکز فرستاده، بوزارت امنیهٔ عمومیه نگاشت، تا به حصص دور دست مرکز تبعید شوند و آنها را که از راه انابت شفاعت خواه به حضور عدالت ظهور این وطنخواه غیور حاضر، و توبه نامهٔ خود ها را تقدیم کردند، نه تنها معفو قرار داد، بلکه حسب ذوق و سلیقه هر واحد شانرا بخدمات لازمه نیز مقرر داشت که تماماً در انجام خدمات امتحانهای

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 272 of 711

خوبے راداد ند .

دائما اقوام وطوائف هر منطقه را مدعو وبمهمانی والطاف پژوهی از اوشان پذیرائی ، ودر جوش وخروش ووحدت واخوتِ درمیانی ، وابلاغ وصایاے وطنخواهی ، حفظ شان وشرف اسلامی آنها میکوشید ند ، درپیشرفت مقاصد عالیه وملیهٔ اجتماعیه ، آنها را تشویق میفرمودند .

برعلاوهٔ آن عالیجاعزت وشجاعت همراه محمد هاشم خان نائب سالار حاکم اعلای مشرقی را تکرار بدوره ونظارت براجراآت لغمان وشنوار وغیره نقاط مأمومیه شت که مشارالیه درهمه جا اسباب رضای خالق وخوشنودی مخلوق واندا ختن جوش وخروش درجذبات عمومی وپیشرفتِ مطالب باشرفِ ملی وحکومتی رافراهم آورده موفقانه برمیگشت .

خود سردار سپه سالار یکحصهٔ وقتِ خود را برای انصرام امور مرجوعهٔ نظام و باخبری ازمجاری سرحدات وحسیات افواج واعطای جواب فرامین ومکاتیب واردهٔ مرکز ، ونگاشتن افکار ونظریاتش به پادشاه وکابینهٔ وزرا راجع به بهبود کار وپیش بینی منافع واضرار بتخصیص فرموده بودند ، وحصهٔ دیگر آنرا جهة شنیدن عرض وداد اهالی واقامهٔ عدل وانصاف ، وملاقات از اعزه ومعاریف واقوام قبائلیکه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 273 of 711

جهة ملاقات واخذ هدایات حاضر میشدند در محضر عامهٔ هیئت همرکاب وصاحبمنصبان نظامی و مأمورین ملکی میگذرانیدند .

هرچند امورات عادی عرضچی و نظامی را بعهدهٔ حمیت مند محمد علیخان برگد مفوض فرموده بود که مشارالیه با موسکارانه و علاقه مندانه آنرا تا جائیکه اختیارات برای شان داده شده بود و از عهدهٔ آن برامده میتوانستند انجام ، وامور مهمه و سررشته طلب را بحضور برادر معظم شان مرافعه میدادند .

ازطرف شب بالعموم کارهای ادارات مرکزی را ملاحظه و امر و هدایات ضروری را برای عامهٔ مأمورین مشرقی اعطا ، وبجواب معروضات ومکاتیبیکه خدمت شان از عموم صاحبمنصبان و قوندانهای نظامی ولایات وحکومات اعلای افغانستان میرسید میپرداختند .

تشکیل جرگهٔ عمومی بنام اتحاد مشرقی

بعد ازاینکه امورات اداری وتشکیلات حکومتی مشرقی فی الجمله تحت نظم ونسق آمد وروح وحدت ویگانگی درکالبدش دمید ، وعمارات جلال آباد تا یک اندازهٔ آباد ورعایا از مساعی جمیلهٔ نادری دلشاد گشت ، مسائل دیوانی مرتب ، وقشله های

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 274 of 711

نظامی از افراد مملو، و همهٔ مجاری امور بر محور طبیعی خود بگردش آغاز کرد، سردار سپه سالار حسب وعدهٔ نخستین خود عموم سادات، علما، مشائخ و اعیان مشرقی و مشاهیر آنجا را جهة تعیین وظائف آتیهٔ شان و مقرر داشتن تکالیف و خدمات هر قوم و قبیله در موقع آغاز جنگ مکرر افغان و انگلیز بیک مجلس عالی (اتحاد مشرقی) ذریعهٔ مکاتیب خصوصی و اعلانهای رسمی که بتعداد مکفی طبع و نشر شده بود مدعو فرمود.

زیرا تا حال که از سنه ۱۲۹۸ یکماه باقیمانده است انگلیز بر علاوهٔ تسلیم نمودن استقلال افغانستان که در اثر جوش و خروش ملی و مطالبات پیهم عملی عموم مسکونین مملکت افغانستان و فتوحات و مظفریت سیفی و خشونت مقدس قلمی سپه سالار آزاد علی العجاله بصورت رسمی قبول و خواهش متارکه و فتح باب مذاکرات را کرده است، بدیگر شرائط باشرافانهٔ افغانستان تمکین نمیکند و درعین زمان به ترتیبات نظامی و تکمیل تجهیزات حربی خود مشاغلت دارد.

درینصورت حتمی بود که ما هم محض جهة اتمام سلسلهٔ مذاکرات و حاصل داشتن همه مطالب و تمنیات خویش به پیمانهٔ بسیار وسیع و اساس مستحکم باز برای تعرض

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 275 of 711

ومقابله وتکمیل نمودن همهٔ مطالب مدنیه واجتماعیهٔ خود ترتیبات بگیریم وروح جهاد ومقدمات حربی را تقویه وتنمیه کنیم، که اگر واقعاً از طرف حریف مقابل اندک یک خطره وبی پرداختی در اعطای حقوق مشروعهٔ ما دیده شود، باید که شدیدتر از پیشتر در راه اندفاع آن مقاومت، وبشجاعت فطری وحماست جبلی و مقررات مذهبی خود همهٔ مطالب حقهٔ خود را تأمین ومحافظه کنیم.

بالجمله وکلا ومبعوثین ملی وعامهٔ اعیان ومعاریف سرحدات بموجب همان مواد وشرائطیکه از طرف سپه سالار توضیح واشعار شده بود بیک سرعتِ صاعقه نمائی بمجرد وصول اعلان در مرکز نسبت مشرقی یکی بعد از دیگری داخل وشرف ملاقات ومهمانی سپه سالار صاحب غازی را که بیک پیمانهٔ وسیع نهایت عالی گرفته شده بود حاصل میکردند.

تصویباتِ تاریخیِ مجلسِ عالیِ اتحادِ مشرقی

در عشرهٔ اولیهٔ حوت سنهٔ ۱۲۹۸ بعد از اجتماع عامهٔ مدعوین که در ظرف یکهفته به تکمیل رسیدند، در بلدهٔ مشرقی بمیدان همجوار زیارتِ نجم المشائخ، مجلس عالی (اتحاد مشرقی) منعقد، وراجع به حفظ شان وشرف اسلامی بیانات مؤثره

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 276 of 711

از طرف وزیر صاحب حربیه و تمام روحانیون ایراد، و مراتب شوق و محبت عمومی راجع به حرب و مجاهدت ایزاد، و تقاضای جدی در تکمیل تمام مطالب مشروعهٔ ملت افغانی عموماً از طرف تمام اقوام و قبائل و طوائف و عشائر سرحدی به حکومت افغانستان پیشنهاد شد. تا جواب آخری حکومت انگلیس را به خود حاصل نماید و بوی خاطرنشان کند که در صورت عدم پذیرفتن خواهشهای حقهٔ ملت افغانیه البته جهاد بر ما فرض و ما بجریکه از پهلوتهی کردن انگلیز در برابر این مطالبات مطلع شویم، فوراً در سر تا سر سرحدات مشرقی از اسمار گرفته الی پاره چنار داخل میدان کارزار میشویم. (۱)

درینصورت حتماً آتش حرب در سرحدات جنوبی و مغربی افغانستان تکرار افروخته میشود و مشکلات زیادیرا تولید میکند.

خلاصتهً صورت مفصل این قرارداد ها که باجمال آن فوقاً اشاره شد در اثر نطق مهیج عسکرانهٔ سپه سالار، و تائید و تصدیق روحانیون دیانت مدار بیکوش و خروش فوق العاده در میان غلغلهٔ تکبیر و تسبیح از طرف عامهٔ شرکای مجلس با کثریت مطلقه تصویب و در حاشیهٔ قرآن پاک راجع بفداکاری و جان نثاری خود

(۱) برای مزید اطلاعات این جرگهٔ ملی ناظرین بشمارهٔ اول سال اول اتحاد شرقی مطبعهٔ ۹ حوت ۱۲۹۸ رجوع کنند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 277 of 711

در راه تعمیل و انفاذ این قرارداد ها با تعیین صورت تکالیف و ذمه داری هر هر قوم راجع باموور تعرضیه و دفاعیه یک یک محاذ تعهد کردند، و هر کدام شان با تعداد نفری مجاهدین و سرکردگان جهاد و علم برداران غزا را از ذوات نیکه حرمت و شرافت عامه را حائز بودند معرفی کردند .

از طرف وزیر صاحب حربیه برای علم برداران و مشران هر قوم یک یک تفنگچهٔ عالیه که بران اسم همان قوم و محاذ خدمت آن منقوش بود با انعامات کافی اعطا و یک یک علم افغانی که بران آیات بینات فرضیت و عظمت جهاد و مراتب عظمای جنگیدن در راه خدا و اعلای کلمة الله مرسوم بود برای علم برداران اعطا شد .

تأسیس اخبار اتحاد مشرقی بیادگار این مجلس عالی

بیادگار این مجلس ما بروارادهٔ سپه سالار صاحب غازی یک اخباری نیز در مرکز سمت مشرقی بنام « اتحاد مشرقی » در منصهٔ اشاعه گذاشته شد که رسم همان علم اتحاد را در عنوان خود دارد، ذاتاً این اخبار در اثر مقررات همین مجلس انتشارات خود را تدویر و تکرار میکرد و یکروح وحدت، اخوت، شجاعت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 278 of 711

وتأمین حقوق وحیات باشرف را بمردم اعطا وجذبات شریف واحساسات منیف را در ملت ترزیق، وجبن وخوف وزندگانی ننگین را تقبیح وملت را از هر نوع مجاری امور در هر هفته دو بار استحضار داده، از مضامین دلنشین خود همه قارئین خود را مطلع ومشکور میساخت. (۱)

گویا درین مجلس عالی اتحاد مشرقی مساعیات جمیلهٔ سپه سالار صاحب غازی که از بدو ورود خود الی الآن دران زمینه صرف مجاهدت کرده بودند، عملاً ثمرداد ونتیجهٔ خوبی را ازان گرفت وهر قوم وطائفه دریک مسرت وخوشحالی اوامر این قوماندان عالی را پذیرفته به نقاط معینهٔ خود رجعت کرده منتظر نتیجهٔ این یادداشتهای خویش که توسط حکومت متبوعهٔ خود به انگلیز داده بودند مانده، درعین زمان بامر سپه سالار غازی چشم انتظار را دوخته بودند که چه وقت بما اذن میدهد

(۱) ازین مساعی جمیلهٔ نادری که در اصلاحات مشرقی مؤدا مخصوصاً از مضامین این اخبار، که نهال دست شاندهٔ سپه سالار است، عامهٔ جراید خارجه وسیاسیون وعقلای عالم خیلی تعریف وتمجید واز مندرجات آن اظهار مسرت میکردند. مثلاً بجملهٔ نظریهٔ معاصرش امان افغان که درپارهٔ آن نوشته باین قرار است:-

«بایکمال مسرت می بینیم که ازسمت مشرقی درخشانترین انوار معارف (اخبار) بایک انتظام مکمل شائع شده میرود، وبنام سعادت التزام «اتحاد مشرقی» «دربهفتهٔ دوبار چشم انتظار را بدیدار افادت بار خود منور می سازد ..... ما ازمساعی جمیلهٔ جناب عالیقدر جلالتمآب مستطاب محمد نادرخان وزیر صاحب حربیه، رئیس تنظیمیهٔ اصلاحیهٔ سمت مشرقی خیلی ممنون وتشکریم که برای اعالی آنجا ازهمه گونه بیداری راهیا کرده است .....».

منقول ازصفحهٔ ۲ شمارهٔ ۲ سال اول امان افغان مطبعهٔ ۱۸ حمل ۱۲۹۹ - کابل.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 279 of 711

که داخل خط حرب شویم .

حتی بعضی ازان ذوات واشخاصیکه جذبات مشتعلانه وحسیات اسلامیانه خود را قید وضبط کرده نمیتوانستند، بمجرد انحلال این مجلس عالی اتحاد مشرقی بصورت دسته ها وجمعیت ها داخل گیرودار، ومصروف جنگ وپیکار، باحریف سیاست مدار خود هم شدند وباوجود ممانعت وجلوگیری سپه سالار صاحب غازی ازینجه شور وغوغای ملی وجنون مذهبی، ولو ازیکطرف تا چندی ساکن وآرام میشدند، باز از گوشهٔ دیگر اسباب پریشانی حریف را فراهم می آوردند .

تاثیر مجلس اتحاد مشرقی بر حکومت انگلیز

وقتیکه این یاد داشت اقوام وطوائف مشرقی وسرحدی به انگلیز رسید در حالیکه قبلاً بدیگر ذرائع ازین جذباتِ فنا ناپذیر وحسیاتِ آتش گیری که در اثر مساعی این سپه سالار شجاعت آثار ما، در کانون ضمیر صغیر وکبیر مشرقی افروخته شده بود، خودش هم اطلاعات موثقی را گرفته بود، علی الفور در اوائل حمل سنه ۱۲۹۹ خواهش افتتاح سلسلهٔ مذاکرات را سر از نو، وسلسلهٔ تدقیق نمودن مطالبات افغانستان را درمیان آورده خواهش آمدن یک هیئت اصلاحیهٔ افغانستان را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 280 of 711

در موضع منصوری هندوستان نمود .

چنانچه از مرکز هیئتی برای گفت و شنید تعیین، و با تشریفات و اختیارات مخصوصی عازم آن سرزمین شد ولی باز انگلیز نگران اوضاع و جریان افغانستان مخصوصاً از مشرقی و حواشی سرحدی و طرز عمل این سپه سالار غازی بود حل وفصل مذاکرات صلحیه را بهر صورت ممکنه که میتوانست، به تطویل کشانیده میدید و انتظار میکشید که این جوش و خروش سکونت پذیر است یا نی؟ و این تعهد و اقوالیکه از جرگهٔ معظمهٔ افغانیه در جوار مرقد حضرت نجم المشائخ علیه الرحمه تحت صدارت وزیر حربیه بسته و گفته شد تاثیرات خارجی دارد یا نه؟

اما جای مسرت و شکران است که در جوش و خروش ملی و مساعی و اجرآت محمد نادر خان غازی و ضبط و ربط عسکری ما هیچیک بی نظمی و سوء مجاری دیده نشد و در همه طبقات ملکی و نظامی حرارت و صمیمیت نهائی مشاهده میشد .

غمخواری و نگرانی از مهاجرین هندی

درین موقع که سپه سالار در انجام وظائف محولهٔ خود سرگرمی داشت یک مسامحهٔ بزرگی از علیحضرت امان الله خان سرزد، که در فاتحه گیری امیر شهید رسما

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 281 of 711

آن هندیهای مظلوم را بدون تعیین صنف و تعداد، و سنجش و عاقبت بینی فجاءةً به مهاجرتِ افغانستان دعوت داد (۱)، زیرا که هندیها در ینوقت بواسطهٔ مظالمیکه برترکان و مقام خلافتِ اسلامیان از طرف اتحادیون که دران انگلیز هم شامل بود تحمیل میشد، سخت پریشان بودند و میخواستند که یا با انگلیز جنگ و یا از مقبوضات هجرت کنند ولی در ترجیح محل هجرت متردد بودند.

بمجرد نشر این اعلان جناب محمد نادرخان هم تلفوناً و هم مکتوباً به اعلیحضرت امان الله خان خاطرنشان کرد که درین مفکورهٔ خود مرتکب لغزش شدیدی گردیده که تلافی آن بهیچصورت ممکن نیست شده اند، چرا بر علاوهٔ اینکه در ینوقت افغانستان بانواع مشکلات داخلی و خارجی خود گرفتار است، ثروت و هستی اوهم باین اندازه بسیار نیست که بتواند از تمام مهاجرین هندی که به پیمانهٔ بلند خواهش مهاجرت را دارند، پذیرائی و سرپرستی، در کنار، حتی یکجای رهایش درستی را تهیه کند

(۱) این جمله نطق اعلیحضرت امان الله خان که راجع بهجرت نموده چنین است:
« افغانستان با همه وسعت خود برای قبول کردن مهاجرین هندی حاضر است »
ناظرین جهة مزید معلومات عین این بیانیه رسمی را در صفحهٔ ٤ شمارهٔ اول سال اول مشورهٔ (۱۰) حمل ۱۲۹۹ شمسی اخبار امان افغان مطبعهٔ کابل که تحت مدیریت آقای عبدالهادی خان بود مشاهده فرمایند برای استطلاع از دیگر نشریات تشویقیه هجرت بدیگر شماره های جرائد وطن که دران هنگام انتشار می یافت مراجعه فرمایند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 282 of 711

مخصوصاً درین مورد عالیجاه عزت وشجاعت همراه محمد هاشم خان نائب سالار حاکم اعلای مشرقی تلفوناً به حضور اعلیحضرت امان الله خان قدری تیزی هم کرد وبشدت برین اعلان شان تنقید، واز مضار آن پیشگوئی نمود .

بهرصورت سیل مهاجرین بلندتر از حدس وتوقع مشاورین ومصدقین، "بلی صاحب گویان" وحواشی بلا ارادهٔ دربار امانی بکمال شدت وعظمت بنای آمدن راگذاشت، وسر تاسر عرض راه بین پشاور وکابل را امواج قوافل مسلسل آنها تشکیل داد، درین موقع همین سپه سالار ونائب سالاریکه براعلان قبولیت مهاجرین از نقطهٔ نظر خیرخواهی ودوراندیشی تنقید میکردند، باحواشی وملتزمین خویش از صبح تا خفتن دقیقهٔ از غمخواری وخبرگیری این اخوان اسلامی خود فروگذاشت نمیکنند، ودر فراهم آوری تسهیلات لازمهٔ آنها از تورخم الی باریکاب کابل صرف مساعی میکردند، وانواع مساعدتهای اخلاقی واوضاع انسانی با آنها مراعات میفرمودند .

بهرتقدیر در تمام عرض راه مشرقی همه سامان راحت وتسهیلات مقتضیهٔ مسافرت برای مهاجرین از همدردی وحسن مساعی سپه سالار غازی موجود بود ولی در کابل ودیگر محلاتیکه برای بود وباش آنها تعیین وتخصیص شده حال این مظلومان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 283 of 711

خیلی پریشان بود و از هیچ طرف هیچ مواسات و مواخاتی بعمل نیامد، تنها در کابل سردار محمد عزیز خان برادر سپه سالار درباره این مهاجرین بمعاونت و اتفاق چند نفر هندی و افغانهای باحس، چاره جوئی و اظهار همدردی میکردند.

راجع بفراهم آوری تسهیلات آن مهاجرینکه از راه جنوبی وارد افغانستان میشدند، عالیشان شجاعت بنیان شاه محمود خان حاکم اعلی لوامشر جنوبی اظهار همدردی میفرمودند.

این سیلاب بی پایان مهاجرین چون طاقت خود ها را در اقامت افغانستان طاق دیدند، لاچار بمعاودت اوطان خود شتابان شدند، در موقع واپسی آنها هم در موجودیت تسهیلات و خاطرداری آنها بنابر توصیه سپه سالار عامه اهالی و مأمورین دیانت شعار مشرقی مخصوصاً جناب محمد هاشم خان کوتاهی نکردند.

مساعیات عرفانی سپه سالار غازی در مشرقی

چون وزیر صاحب حربیه در همه شعب اداریه و تنظیمیه مشرقی موفق شدند و تا سر مشرقی براحت و سعادت و مرفه الحالی هم آغوش، و جذبات و حسیات آنها را برای حفظ حقوق و وقایه شان و شرف شان زنده گردانیدند، در صدد تربیه روحانی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 284 of 711

وتقویهٔ معنوی ابنای این سمت که بدون علم ومعارف امکان پذیر نیست برآمدند.
عائلهٔ اهالی ومعاریف مشرقی را تماماً مدعو ولطفاً آنها را از محاسن علم وعرفان
ولزوم تعلیم وتربیهٔ اولادشان به بیانات مؤثر دلنشین رقت آور مستند
دانانده، آن مفکورهٔ خودشان را که بالنسبهٔ تاسیس مکاتب مشرقی داشتند،
با اوشان حالی فرموده، آنها را به اعطای اعانه وترسیل اولادهای شان
بمکاتب توصیه نمودند.

اهالی در مقابل این دلائل ونصائح خیراندیشانهٔ وزیر صاحب جریهٔ شکرگویان
ومسرت کنان بذوق تمام یک مبلغ زیادی را بنام اعانهٔ معارف بمالیات
خود متقبل وبکمال ذوق اطفال شان را در «مکتب رشتی» در جلال آباد که بدوا
ورسماً آنرا سپه سالار صاحب غازی افتتاح فرمودند داخل کردند، وراجع
به اجرای مکاتب در عائلهٔ حکومات مشرقی هم بنائب سالار محمد هاشم خان حاکم
اعلی وجناب محمد سلیمان خان وزیر معارف اوامر ودستور دادند، که
متعاقباً یکی بعد دیگری اجرا شده رفت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 285 of 711

تقدیر زحمتکشی و خدمتگذاری سپه سالار غازی
از طرف ملت و حکومت

جناب سردار سپه سالار صاحب ازین اجراآت نافعهٔ خود در مشرقی که ما به اجمال آن اشاره کردیم دران موقع نازک که مدهش ترین مناظر خرابی و پریشانی را بصورت حقیقی تمثیل کرده بود، بنظر عامهٔ ملت خواهان وطن دوست محبوب تر و از طرف جرائد نامدار مورد مزید تحسین و آفرین واقع شده از طرف اعلیحضرت امان الله خان و باقی وزرا و کابینهٔ سلطنتی نیز فوق العاده تقدیر شده فرامین بسیار بلند و تبریک نامه های ارجمندی از هر طرف خدمت شان تهدیه میشد.

بر علاوهٔ آن یک ثوب کوسی عالی را که مخصوص به نشان المرعالی و استعمال رجال درجهٔ اول مملکت افغانی است، با یک کلاه جیغه دار نیز برای شان از مرکز تقدیم شد، که ملت افغانستان، مخصوصاً اهالی مشرقی ازین قدر شناسی حکومت خیلی زیاد اظهار مسرت کردند، و در موقع پوشیدن کوسی و کلاه مزبور بدعاگوئی مزید موفقیت سرفراز و در یک مجمع بزرگ عالی که مشتمل بر تمام اعیان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 286 of 711

مشرقی بود، عموم مردم بدعا گوئی مزید موفقیت وزیر صاحب حربیه پرداختند.

معاودت هیئت اصلاحیه از منصوری و ضرورت ناخن گره کشای سپه سالار غازی برای مبارزه قلمی

واقعاً نظم و نسق و اصلاحات مشرقی و مساعیات جمیلهٔ سپه سالار غازی همچنانکه برای سعادت و مرفه الحالی وطن و ملت مفید و مؤثر واقع شد در معاملات خارجه هم تاثیرات مهمی را نشانداد، و وفد اصلاحیهٔ افغانستان که برای مذاکرات و تکمیل مطالبات ملی، در منصوری رفته بودند تا یکدرجه بساختن و ترتیب دادن مواد معاهدهٔ افغانستان و انگلیز موفق شده، سواد آنرا جهت غور و تدقیق مرکز باخود گرفته در ۸ سنه ۱۲۹۹ برگشتند.

چنانچه علامه محمود بیگ وزیر امور خارجه رئیس وفد اصلاحیهٔ منصوری در همان مجلسی که برای پذیرائی وفد اصلاحیه بنابر هدایت سپه سالار از مامورین ملکی و نظامی و اعزه و معاریف کبار مشرقی در باغ شاهی حاضر بودند رسماً و علانیتاً در جواب آن نطق وزیر صاحب حربیه که بصورت خیر مقدم وفد اصلاحیه ایراد فرمودند. گفت:

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 287 of 711

تکمیل این مطالبات باشرفانه را که ما از انگلیزها نموده ایم و تا یک اندازه آنها هم تمکین کرده از اصرار قبولاندن آن شرائطیکه منافی عزت و وقار و شرف افغانستان است باز ایستادند از برکت شمشیر آبدار و مساعی قابل افتخار شما سپه سالار رحمت کش جرار افغانستان است اگر ما بآن فتوحات عالیشان شما که در جنوبی آنزا مردانه وار احراز فرموده اید استناد نمیدانستیم و انگلیزان وضعیت هزبرانه ما را نمیدیدند و یا فعلاً خوف و سهم این شمشیر براق نادری، و اثر آن اقدامات شما نمی بود، که منتج بر جوش و خروش عمومی ملت افغانستان مخصوصاً از اقوام شجاع جنوبی و شرقی و عامهٔ قوای عسکری ما شده است ابداً از ما باین درجه پذیرائی نمی نمودند، و نه باین اندازه در برابر مطالبات مشروعهٔ ما مطاوعت میکردند.

هرچند در یکقدر مدتی که ما مشغول مذاکرات و تبادل افکار بودیم ولی بحل چند مسائل که از نبودن آن استقلال و حریت ما دا غدار و روح افغانیت را فشار میدهد حسب مطلوب موفق نشدیم.

اینک همان مسائل بحث طلب را جهة غور و تدقیق باخویش هرکز آورده ایم که بحضور اعلیحضرت و جناب شما که در همچه مواضع دائماً عصای پیری من ثابت شده اید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 288 of 711

ودیگر اعیان تقدیم شود، یقین میکنم که بتوجه اعلیحضرت و مساعدت فکر رسا و قلم توانای تان که همسر شمشیر و برچه تیز و عالی شما است یک آن اولتر آن غوامض را بصورتی تحلیل خواهیم کرد که جانب مقابل هم بآن راضی خواهد شد، و اگر قناعت نکرد البته که برای اقناع خاطر، شمشیر شما بهترین حکم و مصلح است.

من درین مورد در اول وخولم بخاک افغانستان از طور خم به حضور عرض کرده ام که برای حل این اشکال ضرورت مساعدت فکری سپه سالار صاحب بسیار است اگر برای چندی او شانرا بمرکز بخواهید بهتر میشود، تا با ما درین مواد مرتبه معاونت کند، معلوم است که از ناخن گره کشای ایشان این عقده هم بخوبی حل خواهد شد، چنانچه ذات شاهانه این معروضه ام را پذیرفته امر دادند تا فردا ما و شما متفقاً عازم مرکز شویم.

فراغ سپه سالار غازی از اصلاحات مشرقی و اعزام شان بکابل

چون شاه وده همه اصلاحات و تنظیمات مشرقی را وزیر صاحب حربیه باساس متین گذاشت و همه امور بمجرای صحیحه آن حسب اصول و دستور مقرره روبجریان نهاد و ضبط عساکر و تنظیم سرحدات و کندن سنگرهای مهم و استحکام های متین جنگی حسب مقتضیات عصری

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 289 of 711

بعمل آمده و تماماً از قوای قومی و عسکری تحکیم و مملو شده بود، تنها یک شخص امین و صادق ملت دوست فعالی مانند جناب محمد نادر خان جهة نظارت و تنظیم و تدویر کارها به محور مقررهٔ خود بکار داشت، تا نشود که از سوء اداره باز در ینموقع نازک یک پریشانی و بینظمی درین اصلاحات و تنسیقات واقع گردد، و باین ذریعه مسائل خارجی افغانستان که فی الجمله سر و صورتی بخود گرفته است باز اشکالی را پیش کند.

لهذا وقتیکه سپه سالار بنا به امر لازم التعمیل مرکزی و اصرار محمود بیگ طرزی علی الفور با معیت وفد اصلاحیهٔ منصوری بمرکز افغانی خواسته شد نظارت این امورات عسکری و حکومتی را که به پیمانهٔ عالی و اساس صحیح گرفته شده بود، ببازوی توانای خود آقای محمد هاشم خان نائب سالار نظامی حاکم اعلای مشرقی که در ایفای همه خدمات سهیم و شریک شان بودند، گذاشتند، و خودشان عازم کابل شدند تا بر علاوهٔ دمیدن یک روح تازه بمرکز وزارت حربیهٔ افغانستان به اعطای معاونتهای فکری در مذاکرات اصلاحیه نیز مساعدت ورزند.

چنانچه نائب سالار موصوف نقش قدم این سرافسر معظم را تأسی کنان از ین تنهالیهای شان همان ثمر مطلوبه را در اندک مدت چیده از حلاوت آن کام ملت و مذاق حکومت را شیرین فرمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 290 of 711

مساعی جمیلهٔ وزیر حربیه در امور قشونی مرکزیه

در موقع ورود مکرر سپه سالار صاحب غازی بکابل باز در وزارت حربیه یک مجلس باشکوه پذیرائی شان از طرف اعیان نظامی و ملکی گرفته شده و اعلیحضرت امان الله خان و کابینهٔ وزرا و مأمورین بزرگ مقدم اوشان را بلا نهایه گرامی داشته بسیار زیاد ازین خدمات شاندار و اجراآت صحیح شان که پس از مظفریت ها و فتوحات سمت جنوبی و اصلاحات اولیهٔ مرکز وزارت حربیه در سمت مشرقی نموده اند، اظهار مسرت و شکران کردند .

بالجمله جناب سپه سالار همان اجراآت فرض منصبی خویش را که الی الآن در عهدهٔ شان آنرا فاتح وزیرستان جنرال شاه ولیخان اداره میکرد، بکف باکفایت خویش گرفت و راجع به ضبط و ربط و ترقیات نظامی فکرهای تازه و عملیات مفیدهٔ دگررا در تحت اجرا و تعمیل گذاشتند .

از یکطرف به ساختن قواعد و نظامات حربی مصروف شدند، و از جانب دگر بتعلیم و تربیهٔ نظری و عملی عسکر اقدامات را آغاز کردند، و در عین زمان برای تنویر افکار صاحبمنصبان و افراد بسیار تعلیمنامه ها و لوائح را مرتب کردند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 291 of 711

امر اجرا و انفاذ یک مجلهٔ قشونی را بنام «مجموعهٔ عسکری» که حاوی مطالب مهمهٔ نظامی و مسائل عمدهٔ حربی بوده برای دیسدن روحیات سلحشوری و جذبات وطنخواهی بهترین ذریعه پنداشته میشد، نیز دادند، و شخصاً مضامین و مندرجات این رسالهٔ نافعه را اداره میکردند.

یک نقشهٔ بزرگ بسیار مفصل افغانستان را نیز در اثر زحمت کشی و برداشتن تکالیف متوالی در چار پارچهٔ کلان برای افادهٔ عساکر افغانی رسم و نقش و در منصهٔ طبع و اشاعه گذاشته بتعداد زیاد به صاحبمنصبان و قرارگاه های نظامی نشر و توزیع فرمودند.

راجع به قیام روابط و استحکامات خلل ناپذیر افغانستان با قبائل سرحدی نیز اقدامات مؤثری فرمودند.

یک کتاب بسیار جامع و مفیدی را که مشتمل بر حالات سرحدیه و اوضاع عمومی اقوام و رسم و رواج و تاریخچهٔ حیات و چگونگی احوال و کیف های نافعهٔ آنها بود نیز از کتب معتبره و آثار قلمیهٔ مئورین و سیاسیون تسوید و ترتیب دادند (۱)

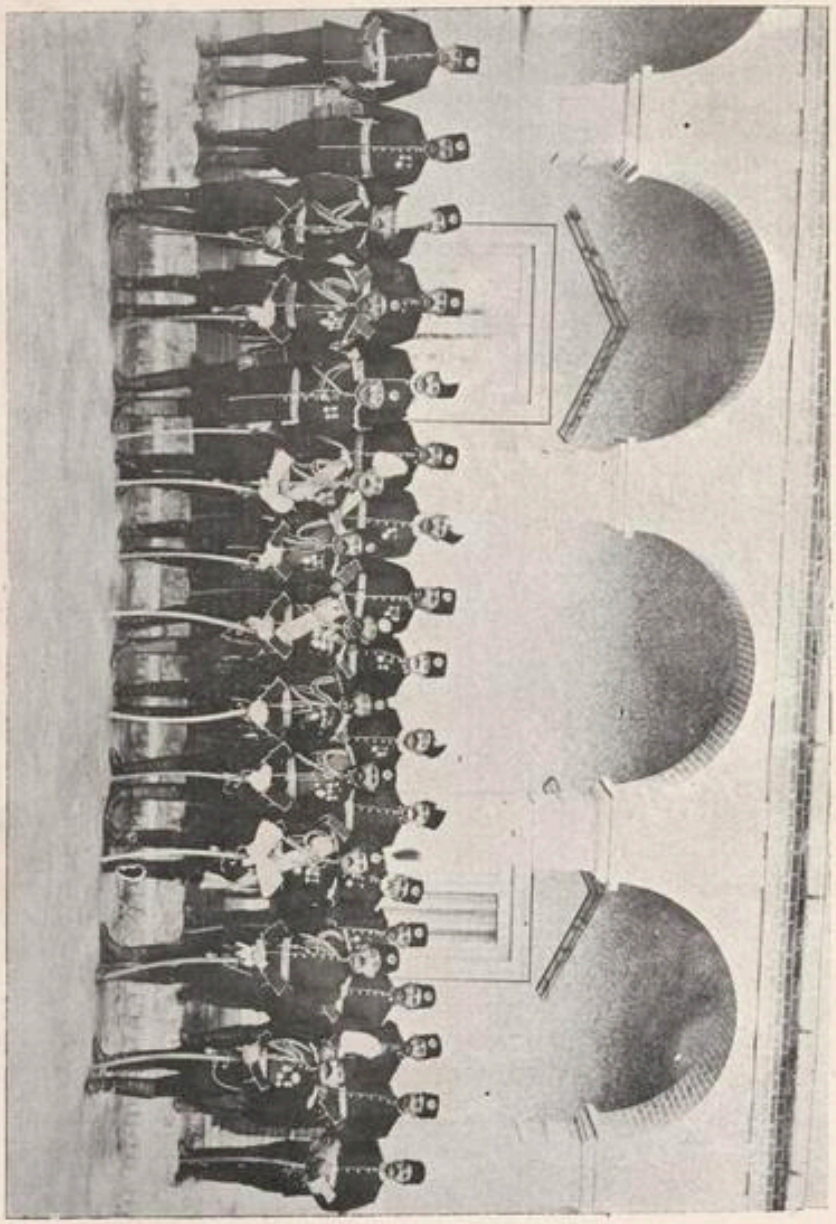
راجع به طرز لباس حربی و رسمی اردوی افغانستان نیز ترتیبات و نظام

(۱) یک حصهٔ این کتاب سرحدی طبع و مابقی آن در حال تسوید ماند، که سفر سپه سالار بقطغن و بعد از آن تکرار بمشرقی و در اثر آن به بستر علالت افتاده، بعد از صحت عازم پاریس شدند، مع الاسف کنون اثری از آن مؤلفه نیست.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 292 of 711

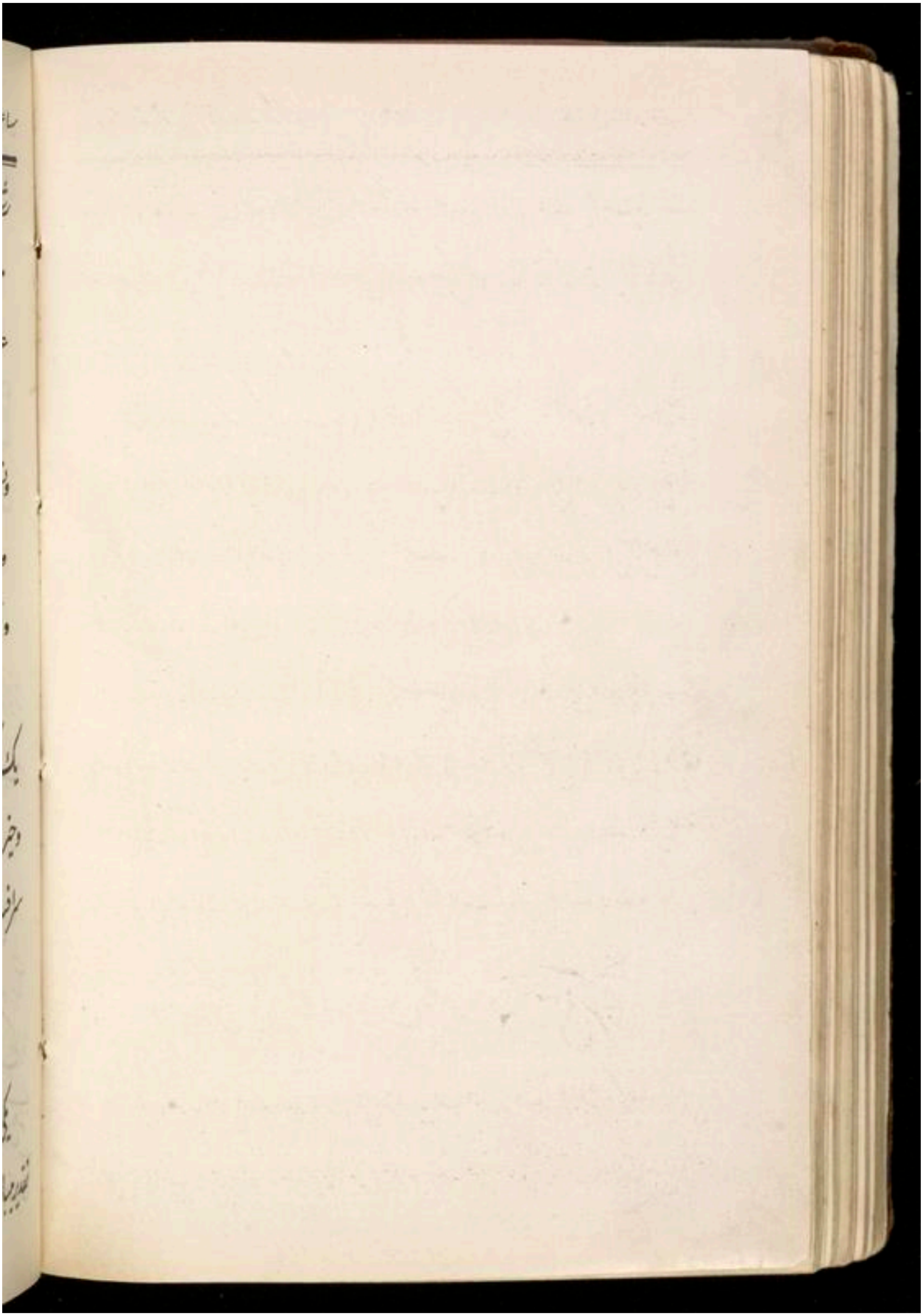
(کابل سنه ۱۲۹۹ ش)

صف موخراز راست بطرف چپ: ۱ کندکمشر طوطی شاه خان ۲ کند کمشر خان محمد خان ۳ غندمشر عطاءالله خان ٤ غندمشر عبدالقادرخان ٥ غندمشر عبداللطیف خان ٦ کندکمشر میرعثمان خان ۷ غندمشر عبدالرؤف خان ۸ غند مشر محمدغوث خان ۹ غند مشر محمدا کلیل خان ۱۰ غند مشر گل احمد خان ۱۱ غندمشر روشندخان ۱۲ غندمشر سعدالدین خان ۱۳ غندمشر عبدالرحیم خان ۱٤ کندکمشر احمد شاه خان ۱٥ غندمشر محمد یعقوبخان ۱٦ کندکمشر محمد ابراهیم خان ۱۷ کندکمشر محمد لطیف خان

صف مقدم از راست بطرف چپ: (۱) لوامشر محمد عمر خان (۲) لوامشر محمد علیجان (۳) لوامشر شاه محمود خان (٤) لوفه مشر عبدالوکیل خان (٥) ټاټوسالار محمد عمر خان (٦) ع ج س سردار سپه سالار محمد نادر خان وزیر حربیه (۷) محمد نعیم خان نائب سالار (۸) قرفه مشر شاه ولیخان (۹) لوامشر محمود سامی (۱۰) لوامشر غلام حیدر خان (۱۱) لوامشر عبدالرحمن خان

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 294 of 711

مکملی را نه تنها ترتیب بلکه عموم منسوبین عسکری افغانستان را بهیئت آن البسهٔ مقرره ملبس ساخته و بیکوضع گردانید، و نظامنامهٔ مخصوص برای آن وضع نمود. (۱)

همچنین در تشکیلات و تنظیمات نظام مطابق اصول حاضره تعدیلات و اصلاحات درستی نموده، در تقرر اسماء مناصب (۲) و تعیین رتب و اختیارات و صلاحیت شان نیز دستورهای خوبی را توسط متخصصین این فن وضع فرمود. (۳)

راجع بخریداری اسلحهٔ رقم تازه بیک پیمانهٔ کافی نیز بحکومت نظریات خوبی داد و توجهٔ زعمای امور را برای تکمیل این نقص بزرگ کرده فرمایش خریداری اسلحهٔ زیاد را به فابریکه های اروپا دادند (٤)

همچنین راجع به ترقیات فابریکهٔ حربی و مصنوعات آن اهتمام زیاد و سعی وافی شانرا بخرج دادند و تقریباً مواد مستحصلهٔ آنرا با لنسبهٔ سابق یک بر دو ساختند.

از یکطرف ذریعهٔ هیئت جمال پاشا یک قطعهٔ منظمهٔ عسکر را عیناً به اصول عسکرهای اروپا بنام «قطعهٔ نمونه» تشکیل فرمودند، و از جانب دیگر ذریعهٔ صاحبمنصبان

(۱) نظامنامهٔ البسهٔ عسکریه ملاحظه شود. (۲) ملاحظه شود نظامنامهٔ مناصب قدیمه و حاضره. (۳) ملاحظه شود نظامنامهٔ وزارت حربیه و نظامنامهٔ تفریق وظائف عسکری. (٤) اسلحهٔ که بدواً فرمایش داده شده بود، در عین موقع کار کردن سپه سالار در حربیه رسید، و مابقی اسلحه را که آقای محمود طرزی وخود سپه سالار از فرانسه خریداری کرده بودند، خود سپه سالار در موقع سفارتش از پاریس ارسال کرد که برای خاتمه دادن واقعهٔ سنهٔ ۱۳۰۳ جنوبی کار آمد ثابت شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 295 of 711

رشید افغانستان یک قطعه دیگر را در خود آورده و ترتیب دادند، و باین وسیله یک مسابقه شیرین ترقیات عسکری را بمیان آورده عین مطلوب شانرا که منظم و باقاعده بودن عساکر افغانی است باین ذریعه نافعه بوجود آوردند.

بر علاوه آن عساکر افغانستان بالعموم و عسکر مرکزی کابل را بالخصوص از حیث نظم ونسق، و ربط وضبط، و تعلیم و تربیه، و پابندی وقت، و حسن اخلاق، و روح شجاعت و وطن پرستی وغیره صفات عسکری آراسته اند و راجع برسانیدن مکمل معاش وغله گی و رفع دیگر اشکالات آنها توجه مخصوص را بکار میبردند.

بر علاوه اعطای جواب مکاتیب رسمی و هدایات لازمی در هر پانزده روز یک یک مرتبه امر نامه های مخصوصی بنام احوال پرسی که مشتمل بر مجاری امور مرکزی و خیریت عمومی در تمام اطراف و نواحی و یک سلسله نصایح عالی و وصایای لازمه سرافسری میبود بعموم قوماندانهای نظامی افغانستان میفرستادند.

علاقمندی زیاد سپه سالار غازی به تعمیم فیوضات علمی و عرفانی

یکی از خصائص عمده و نظریات برجسته این صاحب منصب دانشور که جداً قابل تقدیر میباشد، و عزت و احترام شانرا در قلوب تمام ذوات روشن ضمیر جاگزین نموده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 296 of 711

همانا خدمات عرفانی شان میباشد، که تعمیم علم و آداب و اخلاق را در شعبهٔ نظامی خصوصاً و در سائر ابنای وطن عموماً آرزومند بودند و درین راه منتهای جد و جهد شانرا صرف میکردند.

حقیقتاً که مشغلهٔ تفریحی و بهترین لمحات سرور معنوی این سپه‌سالار غازی همان لحظه میبود که از تعلیم و تربیه و چگونگی اخلاق و اطوار طلبهٔ مکتب حربیه و غیره منسوبین عسکریه معلومات میگرفتند و یا برطرز تعلیم و پیشرفت های عرفانی شان بنظارت و یا از تحصیلات شان امتحان میگرفتند.

این ذوق فطری در وجود عرفان نمود سپه‌سالار از بدو مأموریت شان بوجود و بهمراه آن ترقیات و اعزاز و مراتبیکه خداوند باو شان مرحمت میفرمود، این حس شریف هم بالیده میرفت و رو بترقی می نهاد.

چنانچه اگر ما بتاریخ عرفانی مملکت خود یک نظر سرسری بیندازیم اولین طرفدار علم و عرفان و مُجری تعلیمات عالیه بطرز حالیه درین وطن اسلامیهٔ ما همین مرد دانشور میباشد مثلاً در مرکز کابل اولین مکتبی که تأسیس و ثمرهای مطلوبی از ان تحصیل شده مکتب ملکزاده ها است که این طلبه را وزیر صاحب حربیه بعد از استیصال واقعهٔ ۱۲۹۱ ش جنوبی با خویش آورده و از حکومت امانیه تعلیم و تربیهٔ شانرا گرفت، و دوم آن مکتب خرد ضابطان است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 297 of 711

که بچه های نورستانی آنرا تشکیل میداد، و در عقب آن مکتب حربیهٔ سراجیه میباشد که نظارت این مکاتب را سپهسالار به حیث یکنفر مدیر و یا نگران شخصاً انجام و همه امورات متعلقهٔ تعلیمی و تربیه وی آنرا در معرض انصرام میگذاشتند.

همچنین در سمت مشرقی و قطغن و بدخشان و بعض حصص دیگر افغانستان نیز مؤسس نخستین مکاتب و مربی و غمخوار حقیقی معارف بهمین ذاتِ عرفان سمات میباشند.

ذوق صحیح و علاقمندی مفرط سپهسالار نسبت به افاده رسانی علوم و فنون به صغار و کبار افغانستان ازین مسئله خوبتر معلوم میشود، که حضرت معظم له از یکطرف در تنویر افکار و بلند بردن معلومات افراد نظامی اساسهای درستی را که خادم جذبات شریف و حسیات قابل قدر عسکری بود زحمت میکشیدند، و از طرف دیگر راجع بترویج اسپورت و ریاضت های متنوعهٔ بدنی که نافع صحت و برای تقویهٔ بدنی مفید میبودند اثرات خوبی را در عسکر و افسر و طلبهٔ حربیه طرح میفرمودند و امر اجرا و تطبیق آنرا اصولاً اراده و اداره میکردند.

بهر موقعیکه فرصت برایشان مساعدت میکرد، در هر نوع تعلیم و دانائی سائر ابنایِ وطن خود میکوشیدند، از پول شخصی خود برخلاف عادت سائرین که آنرا بعضاً بسبیل خود به تعمیر، و عدهٔ بآراستن مجالس بزم، و عدهٔ به نگهداشتن اثاث البیت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 298 of 711

عالی، و برخی بداشتن اسپ و موتر و گادی وغیره اسباب تجمل صرف مینمودند، در وسعت معارف وطن خدمت، و علی الاکثر اثرات مفیده و تالیفات عدیده را ازان در منصهٔ افاده میگذاشتند.

تأسیس مکتب طبیهٔ ملیهٔ امانیه در علی آباد

چنانچه مکافاتی را که حکومت در بدل آن مجاهدات قابل قدر و خدمات تاریخی شان که در جهاد استقلال نموده بودند بصورت یک قلعه و باغ و پنجصد جریب زمین حاصل خیز و مبلغ بیست و پنجهزار روپیه نقد برای شان عطا کرد، حضرت ممدوح همهٔ آنرا بصرف تأسیس یک مکتب ملیه که از عرصهٔ آرزوی تأسیس آنرا در دل میپرورانیدند رسانیدند.

چون تفصیلات این فیاضی و ایثار و عرفان پروری سپه‌سالار محمد نادرخان غازی که فوق العاده از طرف عامهٔ وطنخواهان ملت بنظر تقدیر و محبت دیده شده به همان فرصت در جرائد وطنی و صحائف خارجی مرقوم گردیده لهذا درین محل از تشریحات مزید منصرف میشویم (۱)

(۱) ملاحظه شود شمارهٔ ۳ سال ۲ امان افغان منطبعهٔ ۷ سرطان ۱۳۰۰ ش که بقلم ادیب یابات آقای پاینده محمدخان فرحت نشر میشد، و شمارهٔ ۳۲ مجلد ۲ " اتحاد مشرقی " در هنگام مدیریت برهان الدین کشکی. تاریخی اول سرطان ۱۳۰۰ ش.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 299 of 711

معاهدهٔ باشرفانهٔ افغانستان و انگلستان

مرهون مساعی جمیلهٔ سردار محمد نادر خان است

چندی بعد ازین ورود چون مذاکرات صلحیه آغاز شد محض جهته اینکه حضرت عالی سپه سالار جنبهٔ بزرگ عسکریت را داشتند و در عین زمان فاتح تهل و عنوان مظفریت سمت جنوبی را حائز بودند و انگلیزها از اوشان رم میخوردند و شمولیت رسمی شان در مجلس اصلاحیه خارج از دائرهٔ نزاکت بود از انجا شامل نشدند ولی برای اینکه حضرت معظم له از تمام مجاری مذاکرات و جزئیات مجلس کسب استحضار داشته باشند، جناب مستطاب شاه ولیخان سابق رکاب باشی را بحیث نائب رئیس هیئت اصلاحیهٔ افغانستان در مجلس شامل کردند (۱) تا اجراآت روزمرهٔ مجلس را در اقرب آوان بحضور برادر درایت پیکر شان عرض کنند و اوشان را از تفصیل گفت وشنود کما حقه مستحضر سازند.

بعد از چندی جناب فخامت انتساب محمد هاشم خان نائب سالار حاکم اعلای مشرقی را هم حکومت برای نظارت امور عسکری مرکز از جلال آباد طلب فرمود

(۱) ملاحظه شود صفحهٔ ۱۲ شمارهٔ ۳۳ سال اول امان افغان تاریخی ۱۰ دلو ۱۲۹۹.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 300 of 711

زیرا که جنرال شاه ولیخان بصورت مستقیم و سپه سالار صاحب بصورت غیر مستقیم به امور اصلاحیه مصروف بودند و امور وزارت جریمه هم نظر به مقتضیات وقت فوری الاجرا بود .

مقرر بود که واقعات روزمرهٔ مذاکرات را هیئت اصلاحیهٔ افغانستان به مجلس وزرا تقدیم و در مواد مشکله و امور سررشته طلب از آرا، آنها استمداد میکردند درین مجلس چون وزیر اول جناب محمد نادر خان بود و علی الاکثر حیثیت ریاست مجلس را هم در دست میداشت ، لهذا زیاده تر فکر عالی اوشان بحل امور موفق میشد ، و دستورهای نافع را طوری اعطا میکرد که ازان موجبات امتنان و شکران عامهٔ وطنخواهان تحصیل و درعین زمان نتیجهٔ مذاکرات مذکور به خیر و سعادت افغانستان منتج شده معاهدهٔ موصوف که مدت زیادی را بحث ، و تمحیص آن بواسطهٔ عدم اشتراک این مرد دانشور صرف کرده بود بشرف و عزت افغانستان منعقد شد و بعد از امضای هیئت های مرخصهٔ دولتین بتصدیق سلاطین هر دو حکومت نیز موشح و در معرض اجرا گذارده شد .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 301 of 711

مفکورهٔ حسنهٔ وزیر صاحب جریده راجع به تنظیم امور داخلهٔ افغانستان

پس از اینکه مناسبات افغان و انگلیز قائم، و افغانستان را دیگر دول و ملل عالم هم قبلاً برسمیت و حیات با استقلال شناخته بودند، و سفرای افغانستان در روسیه و ترکیه و ایران و ایطالیا اعزام و بدیگر ممالک هم در صدد حرکت بودند و از امور خارجه بکلی خاطر جمع شد، حضرت عالی سپه سالار صاحب غازی در مجلس وزرا به اعلیحضرت امان الله خان این مسئله را خاطر نشان کرد « الی الآن چون حکومت با مور خارجه مصروف و زیاده تر افکارش بسوی امور سیاسیه و حربیه متوجه بود، اگر بسوی اصلاحات داخله و فراهم آوری اسباب رفاه و تأمینیهٔ ملت و مملکت توجه نکرد معذور است، زیرا که افکار ملت هم بهمین طرف معطوف بوده شکوه و شکایتی هم از حکومت بواسطهٔ مصروفیتش نمیکردند. »

« اما اکنون که لله الحمد بفضل الهی و جوش و خروش ملی از امور خارجه بکلی مطمئن شدیم بهتر است که توجه تامهٔ خود ها را بسوی اجراآت داخلی و اصلاحات لازمی وطن مبذول نمائیم. زیرا که از مشاهدات و تجربهٔ که برایم از سفر حرب جنوبی و اصلاحات مشرقی حاصل شده است معلوم میشود که همه ولایات و حکومتی های اعلای افغانستان در حالت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 302 of 711

بینظمی و سوء اداره و عدم اجرآآت صحیح میباشند، اگر بسوی این امور ضروری توجه فوری مصروف نشود، گمان میکنم موجب پریشانی حکومت و گزند خاطر ملت و اسباب مذلت وطن خواهد شد.»

چون این نظریهٔ وزیر صاحب حربیه باندازهٔ آشکار و مسلم بود که در آن بجز از تصدیق و تعمیل چارهٔ اندیشیده نمیشد، لذا حکومت تصمیم کرد که یک آن اولتر چند هیئت های تنظیمیه را جهت اصلاحات ولایات عمدهٔ افغانستان باستثنای جنوبی و مشرقی که اساس تنظیمات آنرا قبلاً خود سپه سالار صاحب نهاده بودند و اجرآآت این دو سمت خیلی عالی و درست بود، بفرستند.

تقرر وزیر حربیه بریاست تنظیمیهٔ قطغن و بدخشان

درین ضمن جناب سپه سالار اولتر بریاست تنظیمیهٔ قطغن و بدخشان که دران موقع دارای اهمیت زیاد بود و وضعیت او چنان متقاضی بود که باید یک ذات جامع الاوصافی مانند سپه سالار غازی رفته اوضاع آن را درست کند، مقرر شدند.

حضرت معظم له مأمور شدند تا هیئت معیت شانزا حسب ذوق خویش از رجال امین و صادق که مورد اعتماد اوشان باشند تکمیل و بوکالت خویش در وزارت حربیه هم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 303 of 711

هر شخصی را که مناسب میدانند معرفی فرمایند.

جناب سپه سالار صاحب در نفری معیت خویش یکی برادر دانشور شان شاه محمود خان جنرال نظامی حاکم اعلای جنوبی را که درین ایام موفقانه و کامیابانه خدمات مفوضهٔ سمت جنوبی را انجام داده بودند، انتخاب؛ و دوم سردار احمد علیخان نواسهٔ عم معظم شانرا که در انوقت مصاحب پادشاه بود در هیئت خود گرفتند.

و بوکالت خویش در وزارت حربیه جناب درایت انتساب سردار محمد هاشم خان نائب سالار حاکم اعلای مشرقی را مقرر داشتند.

بالجمله وزیر صاحب حربیه با قوای یکفیهٔ نظامی و اختیارات تامه در وسط برج جدی سنهٔ ۱۳۰۷ در حالیکه از طرف شاه و وزرا و اعیان اولاً و از جانب قوای عسکری مرکزی متعاقباً پذیرائی درستی شدند، از کابل اعزام و جاده پیمای صوب قطغن و بدخشان شدند در عرض راه الی خان آباد و در خود مرکز خان آباد پذیرائی های بسیار پرجوش و صمیمیت کارانه ازین مرد فرزانه از طرف قاطبهٔ اهالی و قوای نظامی هر محل بعمل آمد و در همه جای حضرت معظم له نطقهای نافعه و نصائح مفیده را برای اهالی ایراد و بالمقابل از مردم جوابهای خوبی استماع ورزیده اند، و اصلاحات مهمی را اجرا فرموده اند. که از نگاشتن تفصیل آن از خوف طوالت مضمون صرف نظر میکنم.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 304 of 711

بهر تقدیر بعد ازاینکه وزیر صاحب حربیه داخل اجراآت و اصلاحات قطغن وبدخشان شدند، واقعاً که امور اساسیه و اداریهٔ آنجا راهم طوریکه در مرکز اظهار کرده بودند خراب و قابل اصلاح دریافتند، ازینجهة بکمال همدردی و غمخواری، به تنظیمات واصلاحات آن ولایت آغاز کردند، که اجمال این مساعی جمیلهٔ وزیر صاحب حربیه در آن خطه قرار آتی است که عیناً از اخبار اتحاد مشرقی (۱) نقل میشود :-

اصلاحات و تنظیمات سپه سالار محمد نادرخان در ولایت قطغن و بدخشان

(۲)

چون ذات شاهانه در طی نطقی که بتقریب شرفیابی مأمورین و اعزه و معاریف سمت مشرقی ایراد فرموده اند، از کارروائیهای قابل تقدیر و اجراآت لایق تقلید ع، ج، س، ا، ا، محمد نادرخان سپه سالار وزیر امور حرب افغانستان تعریف نموده اند. (۳)

(۱) درین ایام مدیریت اتحاد مشرقی، جلال آباد را برهان الدین کشکلی، اداره میکرد .

(۲) منقول از شمارهٔ ۸۸ سال سوم اتحاد مشرقی جلال آباد تاریخی (۲۲ جدی) سنه ۱۳۰۱ .

(۳) آن حصهٔ این نطقی که متعلق اجراآت سپه سالار صاحب است در ولایت قطغن و بدخشان، قرار آتی است :-

" و هم لازم است که در ضمن سفر برای خود از هر قبیل و از هر چیز معلومات و تجربه های مفیدے بدست آورده شود چنانچه سپه سالار صاحب در ضمن تنظیمات ولایت قطغن و بدخشان علاوه برایفای وظائف رسمیهٔ خود از امورات مادی و معنوی و عادات و خصائل مستمری آن مملکت نیز معلومات مفیدے برای خود بدست آورده است .

(منقول از سطر ۴۲ ستون ۲ شمارهٔ ۸۶ سال ۳ اتحاد مشرقی الی سطر ۴ ستون ۳ آن)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 305 of 711

لهذا اتحاد مشرقی باشاعت یک مکتوبیکه در ضمن دیگر مکاتیب و اطلاعاتیکه در موضوع اصلاحات و تنظیمات قطغن و بدخشان بادارهٔ ما رسیده است اکتفا ورزیده مزید موفقیات خدمات واجبهٔ ملت و دولت را برای آقای محمد نادر خان وزیر حربیه مسئلت نموده افغانستان را بداشتن همچه اشخاص عالی صفات تبریک میدهیم . (اتحاد مشرقی)

(مکتوب از خان آباد)

(بعد الالقاب :)

از مضامین رنگین و مقالات شیرین شما که در اخبار ملاحظه میرسد خاطر ناظرین را نضارتی شامل ، و مذاق دل قارئین را حلاوتی حاصل میگردد .

اگرچه از کوائف داخل و خارج و دور و نزدیک هر گونه حقائق در آن درج است اما از وقائع انتظام امور ولایت قطغن و بدخشان که از دست حق پرست رئیس تنظیمیهٔ اینولا آقای محمد نادر خان سپه سالار صورت انصرام را در بر گرفته وقائع مکملی دیده نشد ، اینک مخلص تان مختصری از ان مطول و مجملی از ان مفصل را خدمت تان تحفه میکنم تا موجب استحضاری شما و عامهٔ ملت افغانستان بشود .

از آنجا که پیش ازین بعضی از کارداران و منگباشی ها و آقسقالان و ارباب :

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 306 of 711

وسارقان دستِ تسلط وستم را بجان ومال رعایای این محل دراز وابواب کلفت وسرگردانی را بر روی خاطرشان باز نموده بود، چون رئیس تنظیمیه که عبارت از ذاتِ فیض آیات جناب سپه سالار صاحب بهادر غازی محمد نادرخان دیر حرب باشد، از بارگاه شهریار معدلت شعار بجهة انتظام این دیار مقرر وماموُر گردیده، رونق افروز دارالحکومهٔ خان آباد و زینت بخش آن سواد شد، جناب شاه محمودخان لوامشر بهادر غازی معاون خود را به بدخشان گماشته وخودش بانتظام امور قطغن، توجهی مرعی داشته ودراندک مدت حکیم رأی حذاقت پیرای ایشان بچشم دانش وانگشت فرهنگ از حرکت نبض و ملاحظهٔ باریک یک تشخیص حال مریضان ومجروحان را فرموده، درد دلِ هر ستمدیده را بدوای دادرسی درمان وزخم خاطر هر جراحت رسیده را بمرهم غور، سامان نمودند.

دندان گرگان خونخوار را بانبور بازخواست کنده، گوسفندان را از اذیت شان خلاص ورمه ها را بچوپانیکه غیر از تیمارداری وغمخواری دیگر چیزے ملحوظ نداشته باشد اختصاص کردند.

وزدان وسارقان حرامخوارِ مستحق نار را از هر گوشه وکنار بدست آورده لقمهٔ تواب دشمن کوب وخلق خدارا فارغ از چنین فتنه وآشوب نمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 307 of 711

درکم فرصت آثار فساد پیشه گان معدوم، و جادهٔ حقگذاری بخاص و عام معلوم گردید، بدکرداران زشت طینت زهر ندامت چشیدند و نیک اطوارن خجسته سیرت بادهٔ جام مقصد نوشیدند، هزاران خار غم واندوه از پای دل مظلومان کشیده وصدها گریبان ستمگاران بسرپنجهٔ تنبیه وتوبیخ دریده شد.

پس از استیصال فتنه کیشان جهال، وگوشمالی اهل سرقت وضلال عنان توجه رانسبت استحکام اساس مالیات ومعاملات دیوانی که ازچندین سال رخ بویرانی نهاده خراب ومنهدم ومحاسبات دفترها مانند کلاوهٔ گسسته پیچ در پیچ پریشان وبرهم بود، معطوف داشته همت درارتباط وپیوند نمودن چنان رشته ها منقطع وپراگنده گماشته درچند روز بنوعیکه باعث رضامندی عام ورفاهیت انام وموجب خیردین ودولت اسلام بود آنرا هم انعقاد وانتظام داد، وهم جماعهٔ زارعین و مالداررا که پیشتر ازکیف تعداد وجه نقد ومقداری جنس مالیات زمین ومحصول مال مواشی خودبیخبر وهمیشه ازین رهگذر پریشان ومضطر بودند، دانا نده آئینه وارحساب بست مالیات ومعاملات شان راساخته برای شان اعطانمود تا ازروی آن هرشخص تعداد وکیف حق سرکار رابدرستی بداند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 308 of 711

دفاتر باقیات را که ازان بجز نام ونشانی نبود و عالمی سالها بدان اسم ورسم در دست محصلان غلاظ وشداد گرفتار شکنجه کشاکش مزید وسرگردانی شدید بودند، کاملاً طعمهٔ آتش ساخت، وصفحهٔ خاطر رعایا را یک قلم از غبار آن تشویش پرداخت.

برخی ازعوام الناس که مانند بنات النعش پراگندهٔ دیار غیر و بیگانه بودند، از هر جانب باستمالت و دلجوئی پروین آسا مجتمع وبمساکن قدیم شان مقیم فرمود. آرے: هر کجا چشمهٔ بود شیرین - مردم ومرغ و مور گرد آیند.

بعد ازان لوای عزیمت را بطرف محلات بدخشان بانفری قلیل افراخت، وبقبض قدوم مردم این مرز و بوم را نیز مرهون منت ساخت.

منظورش این بود که اولاً ازروی معلومات وگنجایش حاصلات سررشتهٔ مالیات ومعاملات آنجا هم بوضع شایسته منعقد وبسته ودوش خاطر آن مردم ازبار تکالیف شاقه فارغ ورسته شود.

دوم: برحواشی ملک مذکور وسرحدات وثغور، وخط فاصل دولت های هم جوار، واقفیت حاصل وبرکیف هرچیز آگاهی کامل برایش شامل گردد.

اگرچه ازروزیکه موکب اجلال آن خجسته خصال داخل خان آباد ومعاونش

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 309 of 711

مرحله پیمای این سواد شده بود، مردم بدخشان هم از بار تکالیف سبکدوش و باشاهد آرامی و رفاهی هم آغوش بودند، باری چون بشوق دیدار فرخنده آثار آن برگزیدهٔ انفس و آفاق ملکی و نظامی در کمال انتظار و اشتیاق بودند از بشارت قدوم میمنت لزومش خاطر صغار و کبار ملکی و نظامی را چون گل از بهار نضارتی قرین حال شد.

روزیکه داخل فیض آباد بدخشان شدند، جماعهٔ ملکی بیک سمت و عسکری بدیگر سمت جهة استقبال ایستاده بودند، پس از ادای لوازم تکریم، و شرائط تسلیم از طرف ملکی قصیدهٔ غرای راجع به خوش آمدیدشان قرائت شد.

[از اشاعهٔ قصیدهٔ موصوفه نظر به قلت محل اندراج خواستار معافی میباشم]

برای ترقیات معنوی و اصلاحات روحی ابنای اینولا مکاتب متعددی (اتحاد شرقی) در نقاط لازمه مفتوح و برای استعلام سائر انام این مقام امر و اجازهٔ تشریک اخبار را در خان آباد بنام «اصلاح» اصدار و در مساعدت و معاونت این صحیفهٔ شریفه بسا معاونت و مساعدت های اخلاقی را تلطیف فرمودند.

دو روز مردم شهر فیض آباد، سعادت اندوز حضورشان بوده اند، این ذات والاصفات درین دو روز «مکتب شرافت» را ملاحظه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 310 of 711

وطلبه اش را انعام و معاملات شهسر را کلیتاً انتظام بخشیدند.

سپس روانهٔ سرحدات گردیده، در عرض راه رجال و اطفال هر قریه دوان دوان به استقبال شان حاضر و مورد نوازش و الطاف متکاثر این سپهسالار درایت مدار میگردیدند و عموماً خرم و شادان از حضورشان مرخص می شدند.

کودکان مکتب را خواسته ساعتی در امتحان شان پرداخته به تحسین و آفرین، دلنوازی و انعام و بخشش سرفرازی میدادند.

عموم رعایای هر مقام را پرسش احوال، و دلجوئی و استمالت کرده از عواطف پدرانهٔ شاهانه که «مصروف آسایش خلق الله میباشد» مستحضر و باتفاق جماعهٔ حاضرین در دعای ترقی دولت و اتحاد اهل دین و ملت پرداخته بعد از اتمام دعا باهمه حضار مصافحه نموده به محفل می نشستند.

بی مزاحمت حاجب و دربان از پیر تا جوان، خورد و کلان را بدربار شان راه، و از خوان احسانش عام و خاص را استفاده حسب دلخواه میسر بود.

از طعام و هدیهٔ حکام و معتبرین و عظام کاملاً احتراز تام داشته از عوام الناس اگر کسی یکدانه تخم و کدام کاسه دوغ و یا ماست در حضورش میگذاشت، علاوه بر هدیه اش، پنج پنج، ده ده روپیه را عوضش برای مالکش انعام و اکرام میفرمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 311 of 711

در اطاعت پادشاه اسلام و استحکام دین و ملت و اصلاح و اتفاق و ترک نفاق و شقاق، مردم هر قریه و قشلاق را پند و نصیحت نموده، در بست مالیات به تجویز و رضامندی اهل هر محل بنوعیکه باعث آسایش رعیت و خیر دولت میبود بذل مقدرت فرموده امور هر جا را انتظام میدادند.

خوراکهٔ نفری همرکاب خود را نقد داده از رعیت بقرار روز نرخ و رضای خودشان جنس خریداری میکردند.

مردم از شیوهٔ عاطفت و الفت او در کمال تعجب بوده با خود میگفتند «آیا این احوال را که مشاهده میکنیم خواب است یا بیداری» .

افسران سابقه که باینطرف می آمدند، کسی را به محفل شان راه و در حضور شان مجال آه نبود، این افسر بزرگ با وصف چنین درجه وزارت و شان و شوکت با مامردم ناتوان بچه شیرینی و ملاطفت و آمیزش مهربانی ها و نوازش میکند.

احدی از همراهانش بیک پرکاه کسی دست درازی کرده نمیتواند و صدها نفر بدسترخوان احسانش طعامهای لذیذ میخورند، و حصهٔ از هر چیز میبرند.

در هر امور خواهشات ما عاجزان و فقرا را می پذیرد، و هزاران روپیه بابنای جنس و اطفال ما جود و بخشش و احسان و ریزش میکند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 312 of 711

دمبدم از مراحم و رعیت نوازی پادشاهی ما را مژده و دلنوازی میدهد

مصرع : اینکه می بینیم بیداریست یارب یا بخواب .

همانا که اگر هر فردی از افراد ما هزار جان داشته باشیم و نثار حضور کنیم حق اینهمه احسانش ادا و شکر این نعمت عظما بجا نخواهد شد :-

(زنده باد اشاه ما با این سپه سالار او)

خلاصه که بیک ملاقات آنچنان تالیف قلوب اهالی را نمود که هنگام وداع از تشریف بردنش ، عشرتکدهٔ اهل قشلاق از درد جدائی شان غمکده میگردید .

بدین عنوان در تمام نقاط این سمت حتی پامیرات که موسوم به بام دنیا است و سرچشمهٔ دریای آمویه نی بلکه منبع تمام بحار گفته میشود ، سیر و تماشا کرده بشوامخ جبال و طرق پر اختلال گاهی سوار و گاهی پیاده رفتار داشت .

معدنیات و عجائب مصنوعات و غرائب مخلوقات چشمه سارهای کثیر ، و حوض های کبیر ، آثار عتیقه ، کوه های مرتفع ، سرحدات و ثغور ، بندرات و رهگذرهای نزدیک و دور را ملاحظه و علم آوری مینمود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 313 of 711

عکس‌های بسیار مقامات غریبه و اشکال عجیبه را گرفته ارتفاع و مسافت و جغرافیهٔ هر جا را معلوم و نقشهٔ اوطان و بوادی و کوه‌ها و دریاها را منقوش و خطوط فاصل و شاره‌های حدبخشی هر چهار دولت را که در انتهای پامیرات واقع، و بهمدیگر حدبخشی دارند مثل دولت افغانستان، در روس، و انگلیز، و چین، معاینه فرمودند.

بنادر و تهانه‌های جملهٔ سرحدات بدخشان را از زیر نظر گذرانیده نظامیان مقیم بندرات افغانستان را بانعام و بخشش‌ها مفتخر و ممتاز و انتظام هر بندر را بقراریکه لازم بود درست فرمودند.

در عرصهٔ دو نیم ماه سیاحت کل بدخشان را باتمام رسانیده چنانچه معلومات لازمه و نام نویس اعزه و پیداوار و آب و هوا و تعداد نفوس حتی خط مواصلت هر قریه را علیحده علیحده گرفته بصورت کتاب ترتیب، و موسوم به «رهنمای قطغن و بدخشان» نمودند (۱) سپس ازان مع الخیر نخجوان آمده مراجعت نموده در آنجا محاسبان را مأمور بسنجش مالیات و معاملات فرمودند.

یکی از کارهای نادرانه و تدبیرهای حکیمانه اش آن بود که جمیع

(۱) این کتاب هم بعد از مراجعت سپه سالار با نقشه‌های مفصل آن در مطبعهٔ وزارت حربیه طبع و از ان وقت الی الآن در معرض افادهٔ معارف خواهان افغانستان میباشد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 314 of 711

مهمات تنظیمیه را بقرار استرضای خاطر رعیت در رفاه شان منظم ساخته قلم بطلان بر دفاتر باقیات نیز کشیدند، در مال بیت المال که علم آورند ده لک و پنجاه هزار روپیه فائدهٔ امسال بر سنوات گذشته ظاهر گردید.

از انجمله دو حصه از کل مالیات اصل و اضافه بخزانه واصل گشته که آنرا نیز بهراه خود بخزانهٔ دار السلطنهٔ کابل بارگیری کردند.

پس از تشریف بردنش رعایای قطغن و بدخشان از فراق او اندوهگین و از هجرانش ملول و حزین بودند، که تلافی آن بجز از تقرر و حکمرانی همچه ذات ستوده صفات که مانند آقای اجل افخم محمد سلیمان خان وزیر معارف سابق حال نائب الحکومهٔ قطغن و بدخشان باشد، نمی شد.

بهر تقدیر بالفعل اهالی این مملکت نسبت به معاودت سپه سالار صاحب بکابل و آمدن (پسر عم شان جناب محمد سلیمان خان وزیر معارف) حال نائب الحکومه صاحب اینولا، باینجا، بزبان حال این فرد را ترنم میکنند:-

عید رمضان آمد و ماه رمضان رفت
صد شکر که این آمد و صد حیف که آن رفت[1]

(۱) منقول از شمارهٔ (۸۸) سال سوم اتحاد مشرقی جلال آباد، سنه ۱۳۰۱

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 315 of 711

ورود وزیر صاحب حربیه بدار السلطنه

عائد شدن مشکلات در انجام نظریات شان

بعد از اینکه عالیقدر جلالتمآب محمد سلیمان خان وزیر معارف بحیثیت نائب الحکومهٔ قطغن و بدخشان وارد آنولا شدند و کارهای ریاست تنظیمیه را بکف باکفایت خود طوری گرفتند که بهمان اساس و طرزیکه آنرا سپه سالار غازی طرح فرموده بودند اجرا و تطبیق نمایند وزیر صاحب حربیه در یکعالم دعاگوئی و تأثرات ملی آن نواحی عازم کابل شدند و در برج قوس سنهٔ ۱۳۰۱ موفقانه و کامیابانه وارد مرکز شده با تعظیمات شانداری از طرف عساکر مرکزی پذیرائی، و اعلیحضرت امان الله خان و وزرا و دگر اعیان و معاریف هم با احترامات فائقه اوشانرا اخیر مقدم گفتند و از ان مساعیات نافعهٔ آنها که در ناحیهٔ قطغن و بدخشان ابراز فرموده بودند نهایت اظهار مسرت و خوشنودی نمودند. (۱)

باز حضرت معظم له تدویر امور مرکزی وزارت حربیه را در دست گرفتند و منجواستند که بلند تر از پیشتر مصدر اجراآت مزیدهٔ عمدهٔ در ترقیات عسکری

(۱) ملاحظه شود شمارهٔ (۷۶) جلد (۳) اتحاد مشرقی تاریخی ۱۰ قوس سنهٔ ۱۳۰۱

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 316 of 711

افغانستان بشوند و بسا امور نافعه و نظریات خوبی را در عسکر و افسر افغانی در محل تطبیق گذارند ولی درین مراتبه در راه پیشرفت این افکار عالیهٔ خود نه تنها بموفقیت نائل نشدند بلکه از طرف شخص اعلیحضرت امان الله خان و عدهٔ از حواشی و مقربین شان که بلباس دوستی بادی دشمنی داشتند و در عین زمان اسباب بدنامی و غلط فهمی را بین راعی و رعیت فراهم می آوردند و بچنان چیزهای نظر فریب لایعنی می پیچیدند که در نتیجه بی شرفی و کم سعادتی و اشکالات لاینحلی را برای حکومت و مملکت فراهم می آورد؛ به مشکلات و موانعی زیادی که اجمالش ذیلاً مرقوم است سر و چار شدند.

تقلیل معاش عسکری مثلاً سپه سالار اصرار داشت «چون حکومت معاش عسکر یرانی نفر بیست روپیه بذوق خود متعهد شده است، نباید تقلیل شود» ولی مصدقین بلا اراده امانی در تقلیل آن دلائل لاطائل را ایراد میکردند. و بدلائل معقولیکه سپه سالار صاحب بالنسبه اصرار آن می آورد گوش نمیدادند و بالآخر بنام اکثریت یا ترجیح رای رئیس مجلس (مقصد از اعلیحضرت امان الله خان است) امثال همین مسائل را تصویب و سپه سالار را مکلف و مأمور میکردند که آنرا در محل اجرا و انفاذ گذارد.(۱)

(۱) چنانچه در همین بودجه سنه ۱۳۰۱ شمسی که بسراج العمارات جلال آباد تدوین می شد سپه سالار بر هر قلم تنقیصات بودجه عسکری اقلام دلائل مزید میکرد چون مفید نیفتاد و مجلس وزرای امانی بر افکار خود اصرار لاینحلی میکردند سپه سالار خود می بیند و انگشت حیرت بدندان میگزد باین ناعاقبت اندیشی رجال بزرگ حکومت میگزید و با دل ناخواسته در امتثال این اوامر میکوشید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 317 of 711

کسر تعداد نظامی : در تقلیل قوای نظامی و خانه نشین شدن آن صاحب منصبان غیور عسکری که عمر گرانمایهٔ خود را در خدمت نظام انجام داده بودند نظریهٔ سپه سالار صاحب کاملاً بر خلاف مجلس وزرای امانی بوده در مضار و نقصانات متعدی آن خیلی بیانات مفصلی داد حتی بدلائل ثابت میکرد که « موقعیت امروزهٔ افغانستان که داخل حیات بین المللی شده و بفضل خدا مستقل و آزاد و در عین زمان در صدد اصلاحات جدیده و وضع و انفاذ پروگرام های بلندی میباشد متقاضی این امر است که عدهٔ عسکری او بالنسبه حاضر، مضاعف و پاس خاطر آنها بلانهایه کرده شود - زیرا تو از این سیاست مساویانه و امنیت و انضباط داخله و اجرای اصلاحات مطلوبه بدون قوهٔ حربیه ابداً امکان پذیر نیست بر علاوهٔ آن چون وقت مصیبت و وقوع واقعات غیر مترقبه معین نمیباشد و علی الاکثر محاربات و حوادث بصورت ناگهانی بروز می یابد لذا اگر با تکای قوای قومی و ذوق سربازی و سلحشوری عامهٔ ملت خود تعداد عسکری خود را کم کنیم پس ازان اغتشاش ها و حوادثا تا تیکه فجاءةً ظاهر میشود و انسان قبل الوقوع از وضع و تخمین آن اطلاعی بهم رسانیده نمیتواند چگونه جلوگیری خواهیم کرد معلوم است تا وقتیکه اطلاع جمع آوری قوای قومی بنقاط مطلوب میرسد و آنها بموقع حرب حاضر شده تحت سلاح میآیند و اوامر مقتضیه را میگیرند کار از کار گذشته میباشد »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 318 of 711

عدم دلجوئی عسکر و افسر فالتو : مگر باوجود این اصرار و اقامه دلائل سپه سالار کابینه و اهل دربار حکومت امانی از این خبط و خطای خود که مفاد و مضار آن مسلم و آشکار است، چشم پوشی کرده با شاره چشم و ابروی شاه ناعاقبت اندیش شان (اعلیحضرت امان الله خان)، رأی ناسنجیده الغاو سبکدوشی عسکر و افسرهای را که از مدت متمادی کار کرده بودند و مفکوره تقلیل قوای نظامی را با کثریت تصویب و برخود سپه سالار امر کردند که حتماً بایست از این عسکری موجوده که آنرا و زیر حرب بخون جگر تحت تعلیم و تربیه آورده بود یک قوه جزوی را نگهداشته باقی را مرخص کند.

اما سپه سالار باز از خشونت مقدسه اش دست نکشیده گفتند: «در صورتیکه این معروضه خیر اندیشانه ام را که برای خیر و سعادت وطن و حکومت تقدیم کردم منظور نگردید و علی الرغم من نظریه تقلیل قوه عسکر یرا تصویب میکنید پس لااقل برای آن ضابط ها و صاحب منصب هائیکه سبکدوش میشوند، یک معاش مستمری مقرر و یا بخشش و دلجوئی کنید والا من نمیتوانم که آنها را از سلک نظام باوجود خدمات و جانفشانی هائیکه از اوشان دیده شده بی موجب ملغی و اعلان سبکدوشی آنها را بدهم حتی در صورت عدم قبولی این نظریه خیر اندیشانه ام برای دست کشیدن از کار حاضرم.»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 319 of 711

هرچند عرب مخالف میخواستند که درین موضوع هم مخالفت جدی سپه سالار صاحب برانیند ولی اعلیحضرت امان الله خان نظر به خشونت و مقاومت جدی نادری درین پیشنهاد موافقت کرد و حسب تصویب و تجویزی که خود سپه سالار بالنسبه تقرر مستمری و یا اعطای بخششی صاحبمنصبان نظامی که باید در موقع سبکدوشی برایشان داده شود یک احکام اجمالی را اعطا و اصرار کرد که یک آن اولتر باید عسکر را تقلیل کند.

چنانچه سپه سالار صاحب برای عموم این صاحبمنصبانیکه از طرف حکومت سبکدوش میشدند یک یک اندازه از ان اراضی سرکاری که در مرکز و دیگر ولایات و حکومات موجود بود علی حسب مراتبهم بصورت بخشش مرحمت فرمود هرچند این افسرهای مظلوم بنابر تسلیت و دلجوئی سپه سالار حسب ظاهر شاکر بنظر می آمدند ولی درحقیقت ازین عدم قدردانی حکومت نهایت غمگین و در هر محل شکایت میکردند.

عدم رعایت امور مذهبی و روحیات ملی، همچنین راجع بدیگر امور اداری و تشکیلات سلطنتی و اتخاذ طرز عمل قبل از وقت عصر امانی که مخالف مقررات دینی و عرف و عادات ملی بود و اعلیحضرت امان الله خان بعد از تسویهٔ امور داخله و خارجه تعمیل و اجرای آنرا بشدت در محیط اجرا نمودن میخواست نیز دائماً سپه سالار صاحب جگر خون می بود و بدلائل و شواهد سهو و خطا و مضار این تیز رفتن او را در مجالس و ملاقاتهای

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 320 of 711

خصوصی به او پیش بینی میکرد و همیشه از مختار ساختن و سپردن زمام امور باشخاص نااهل؛ و بیکار و مهمل گذاشتن صاحبان تجربه و لیاقت تنقید میکرد آماد گوش سخن شنو کجا؟، دیدهٔ اعتبار کو؟،

عدم فکر اتحاد ملّی، نسبت به تشکیل احزاب قدیم و جدید وغیره که بحال وطن خیلی مضر بود و رفته رفته اسباب شقاق و نفاق را تولید، و نتایج بدی را به مملکت عائد میکرد (چنانچه کرد)، نیز جداً سپه سالار مخالفت داشت و بدلایل و شواهد این مطلب را خاطرنشان میکرد که پیر و جوان گل یک گلبن این بوستان و بودن و موقر انگاشتن هر واحد آن در جای خود برای خدمت وطن ضرور است بنابر حکومت بهمچه تعبیرات و حزبیت های خانه خراب کن دوئی و جدائی را در بین پدر و بچه، و محاسن سفید و جوانها القا کند.

سرمهری نسبت بامور سرحدی: راجع بامور سرحدیه و ادارهٔ قبائلی که از قدیم الایام از بسیار جهات و بسا ملاحظات با افغانستان مناسبات داشتند و در جهاد استقلال در پیشرفت مقاصد ملیه و وطنیهٔ ما حسب وصایای وزیر صاحب حربیه خیلی رشادت و فداکاریها را عملاً اجرا نموده بودند نه تنها از قبولیت عرائض و پیشنهادهای نافعهٔ سپه سالار انکار کردند بلکه ادارهٔ امور سرحدیه را که وزیر حربیه الی ماه میزان ۱۳۰۲

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 321 of 711

بکمال شرافت ونجابت انجام میدادند نیز از وشان منفک و به محمد ولیخان سپرد
و بالآخر نظریات محمد ولیخان راهم راجع بسرحدات منافی فکر خود یافته به محمود یاور تسلیم کرد
و به اینوسیله محبت وصمیمیت سرحد را از افغانستان مسلوب نمود .

عدم تعمیم فابریک و انهار و معادن و رفع ضروریات فوری، راجع به دگر
مصارف بی لزوم گراف هم نظریهٔ وزیر صاحب حربیه همین بود که نباید حکومت
بلافائده عوائد مملکت را صرف نماید بلکه این پول را بایستی، در تأسیس وبکار
انداختن فابریکه هائیکه مواد خام را معموله، وصنعت وحرفت مملکت را ترقی دهد
وکندن انهار، وبکار انداختن معادن وساختن قشله های عسکری و دیگر مسائلی که
افغانستان بآن احتیاج دارد وآن موادیکه برای رفاه عامه وسعادت وآرامی
جامعه مفید ونافع ومؤثر واقع میشود، خرج نماید .

عدم توجه باصلاح اساسی معابر ؛ در ساختن سرک تنگی غار ووصالنگ
هم نظریهٔ وزیر حربیه چنان بود که بهمراه ساختن این راه های نو میباید که در معابر
موجوده وراه های معمولهٔ جانب مشرقی وشمالی افغانستان نیز اصلاحات
وترمیمات لازمه بنمائیم ونگذاریم که قصور وعمارات ومنازل وخطوط تیلفون وتلگراف
ورباط های عرض این دو راه خراب وبرباد شود . اما حکومت نه توجه جدی و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 322 of 711

اساسی خود را نسبت به اجرای عملیات معابر تازه حسب مطلوب مصروف کرد
و نه غمخواری از سرکها و منازل سابقه نمود .

تحقیر و تکدیر روحانیون : در الغای مصارف مساجد و وظایف علمای
حقانی و اعزاز مشایخ و روحانیون که استمالت و دلجوئی و احترام آنها فرض
ذمت حکومت اسلامیست نیز نظریهٔ سپه سالار غازی جداً بر خلاف عملیات
اعلیحضرت امان الله خان بود و تکرار میگفت که نگرانی مساجد و اماکن متبرکهٔ افغانستان
و احترام و عزت علما و فضلا و مشایخ و روحانیون وطن از حد ضرور است و نباید
طرزی اختیار شود که ازان اسباب گزند خاطر و انزجار این ذوات کبار
تولید گردد بلکه ازین رجال معظم در خدمت وطن و ترقی افغانستان و اعلاء
کلمة الله باید کار گرفته شود و با آنها حکومت از بذل الطاف و عواطف خود چنین
موقعیتی را اعطا کند که در سخت ترین مواقع مظهر بهترین خدمات برای حکومت و مملکت خود شوند .

مفکورهٔ نادری راجع به تعلیمات طلبهٔ افغانی : هرچند یکه نظریهٔ جناب
محمد نادر خان بالنسبه اعزام طلبهٔ افغانی به ممالک خارجی در اول امر مؤید و محرک
کابینهٔ امانی بود ولی برای طلبهٔ آتیهٔ افغانستان میفرمود که باید حکومت از تاسیس
مکاتب عالی خارجی در افغانستان مراتب ابتدائی تعلیمی طلبه را تکمیل و آنها را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 323 of 711

برای ادخال در دارالعلوم ها و دارالفنونهای خارجه مستعد سازند تا بانصورت کمتر وقت و ثروت صرف، و معیار تعلیمی مطلوبشان بصورت سریع و صحیح تحصیل شود هرچند به قبولیت این مفکورهٔ نافعهٔ وزیر حربیه اولاً اهمیت داده نشد ولی بعد توجیه مشکلات تعلیمی طلبهٔ افغانی که در ممالک خارجی بدون مراعات این اصول اساسی فرستاده شده بودند این نظریهٔ عالیه خود بخود در محل تطبیق و اجرا گذاشته شد و یک یک مکتب المانی و فرانسوی در مرکز تأسیس یافت تا مراتب اولیهٔ درسیهٔ خود را طلاب در اینجا امتحان داده بعداً بخارج بروند.

عدم مراعات تعلیم و تربیه: راجع به اجرا و تدویر تعلیم و تربیهٔ صحیح در مکاتب، و رعایت اخلاق و اطوار طلبه هم وزیر صاحب حربیه متمادیاً عارض خود را تقدیم و حکومت را برفع آن متوجه میساخت که باید در حسن اخلاق و خوبی تربیهٔ اولادهای امروزهٔ مکاتب که پدرهای فردا و اداره کنندگان آتی این وطن خواهند بود خیلی کوشش شود ولی این فکر قیمتدار نادری را نیز کمتر بسمع قبول می شنیدند حتی علی الرغم آن داخل اقدامات هم میشدند.

پروگرام مضرهٔ المانی: خلاصه که سنهٔ ۱۳۰۱ و سنهٔ ۱۳۰۲ شمسی این مرد دانشور به مظاهره و مباحثهٔ همین افکار و نظریاتیکه اجرا و تطبیق آن برای منفعت وطن خیر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 324 of 711

حکومت از حد زیاد نافع بود با شخص شاه و زعمای امور آنگاه در یک عالم قلق
و اضطراب و تردد و تذبذب خطرناک بپایان رسانیده ولی مع الاسف کسی
با آن اهمیت نمیداد بلکه علی الرغم این شخص ملت پرور دوگر خیرخواهان وطن اکثری
ازین اوامر و اجراآت مضرت رسان برخود اوشان تطبیق و اجرا هم مینمودند .

بواسطهٔ همین تطبیقات و انفاذ همان پروگرام و اجراآت قبل از وقت فتنه
زای که شخص شاه باتفاق چندی از خواشی خود آنرا تصویب و منظور و در محل اجرا
میگذاشتند ، سپه سالار صاحب بعد از معاودت اصلاحات قطعن و بدخشان
الی عزیمت شان بطرف پاریس از اجراو انجام آن نظریات نافعه و اصلاحات مفیدهٔ
شان که عالم عسکری افغانستان اجراو تطبیقات آنرا بخاطر داشتند و اساس
و بنیادهای آنرا قبلاً وضع و طرح فرموده بودند ، ناکام مانده تنها همان اوامر و یاد
داشتهای غیر نافعهٔ حکومت امانیه را با دل پژمان و یکجهان یاس و حرمان آنا بیک
وضع خوب و طریقهٔ مرغوب که موجب کدام غلط فهمی و سبب القای کدام رنجش
نشود اجرا میفرمودند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 325 of 711

وقوع اثرات بی نزاکت اختلاف فکری

بین اعلیحضرت امان الله خان و جناب سپه سالار

چیزیکه زیاده تر فکر این ذات دانشور را بخود مشغول داشته بود از یکطرف نتایج وخیم این اقدامات ناعاقبت اندیشانه قبل از وقت اعلیحضرت امان الله خان بود و از طرف دیگر تعریض و غرض پرستی اشخاصی بود بر علیه سپه سالار که بر فکر وحواس اعلیحضرت امان الله خان استیلا کرده و تسلط کلی یافته بودند و او را بازیچه دست خود ساخته اغراض خود را بروی اجرا می نمودند و در عین زمان وجود این خیر خواه حقیقی حکومت و ملت را سد راه خود، و منافی پیشرفت مقاصد مغرضانه خویش می پنداشتند لهذا بهر ذریعه ممکنه که میتوانستند اسباب شکر رنجی و خفقان و غلط فهمی وجدائی را بین این سپه سالار عالیشان و اعلیحضرت امان الله خان القا مینمودند، و بلطائف الحیل افکار نافعه و نظریات خیر اندیشانه نادری را به اعلیحضرت امان الله خان دگرگون نشان میدادند .

حتی به اعلیحضرت امان الله خان که عاشق تجدد و فضول، و دلداده اجرای خرافات و اوضاع نظر فریب بی لزوم اروپا بود، و جداً در صدد مخالفت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 326 of 711

و براندا ختن تمام اوضاع و مجاری امور مذهبی ملی بود و میخواست که خودش را بزعم خود بمنزله یک مجتهد و مخترع اعظم قرار بدهد (۱) و در نظر داشت که در هر چیز و هر امر یک طرح نو را عام از اینکه مفید باشد یا مضر، بیندازد و اساس تازه را بنام خود بگذارد - همین مغرضین و اشخاصیکه متاع خود را در پرتو افکار نادری کاسد و افکار خود را در برابر انوار دکای او فاسد می یافتند اینطور وانمودند « تا زمانیکه این سپه سالار در کابینه ات شامل باشد ابداً تو در پیش بردن نظریات خود موفق نمیشوی زیرا که او ابداً از این افکار خود که بار بار اظهار میکند و در تبدیل پروگرام شما اصرار مینماید منصرف نمیشود . »

اعلیحضرت امان الله خان از استماع و مشاهدهٔ این خشونت مقدس از جناب محمد نادر خان که در اعطای افکار حقانه و نظریات خدا پسندانهٔ خود بمقتضای فرض منصبی و محبت ملی و وطن دوستی و عاقبت اندیشی خود مینمود - و از سخنان کم و زیاد که در بارهٔ سپه سالار صاحب از جانب مغرضین و مفسدین می شنید نه تنها محبت و صمیمیت سابقهٔ خود را بوزیر صاحب حربیه کمتر مبذول مینمود بلکه بعضاً اینطور

(۱) چنانچه میگفتند که « جوهر مرد به تقلید نگردد حاصل × مخترع شو که دگر ها بتو تقلید کنند » ملاحظه شود صفحهٔ ۴۱۲ کتاب لویه جرگه ۱۳۰۳ مطبوعهٔ جوزا ۱۳۰۴ مطبعهٔ دائرهٔ تحریرات حضور و مجلس عالی وزرا .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 327 of 711

اوضاع ناملائم و حرکات خارج از دائرهٔ نزاکت را که موجب متأثر شدن این سپه سالار کبیر بنظر عامهٔ ملت خیلی محترم و مقدس بود و وطنخواهان حقیقی او را از جان و دل دوست تر داشتند، مرتکب میشدند و در بعضی امور وجهات اسباب دلشکنی و ناامیدی او را فراهم می آوردند.

آغاز مخالفت ملی با اجراآت حکومت امانی

چون همه پیشنهاد ها و عرائض سپه سالار مستند بر مقررات صحیحهٔ مذهبیه و مذاق و روحیات عامه بود و حضرت معظم له از تجربه که حاصل کرده بود و بواسطهٔ تماس و علاقه مندی که با همه طبقات ملت داشت خوبتر می فهمید که اثرات این اجراآت دل آزار حکومت امانی که ناعاقبت اندیشانه و خودسرانه در محل اجرا آورده میشود بر روحیات و جذبات ملی و رسوم و عادات وطنی اثرات سوئی را می افگند ازین جهة پیشنهاد مفکورهٔ مفیدهٔ سپه سالار غازی بلکه از عموم وطنخواهان صادق و طرفداران صحیح اعلیحضرت امان الله خان که در ان زمره والده اش علیاحضرت هم شامل بود از نقطهٔ نظر خیراندیشی و امنیت پسندی، تعدیلات و اصلاحات اجراآت حکومت را متقاضی بود - تا نشود که یک اسباب فتنه و آشوب تولید، و ملت و حکومت بکلهٔ همدیگر برنشند اما مع الاسف اعلیحضرت امان الله خان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 328 of 711

از خود رائی و ناعاقبت اندیشی خود باین عرائض او حواله سمع نمیکرد و مطرداً و مستقیماً بهمان یک خیال محال خود پویان می بود .

چنانچه بمجرد انعکاس این اطلاعات اجرای پروگرام جدید امان الله خان در اطراف و اکناف وطن مخصوصاً در طبقات فهمیدهٔ ملت آثار نفرت و علائم مخالفت از حکومت یکی بعد دیگری مشاهده شده میرفت .

تا اینکه اخیر ۱۳۰۲ و مبدأ ۱۳۰۳ بر خلاف میل و آرزوی سپه سالار غازی و دگر سعادت خواهان وطنی که در برابر همه اجراآت ناصواب حکومت تنقید میکردند برای رهنمای امور آن عصر یک موقع خیلی زحمت افزای تکلیف ده ثابت شد . و قندهار آثار اضرار نمودار شد . مردم زمین داور علناً بنام اصلاح حکومت امانی و حمایت از امور مذهبی کوس بغاوت را نواختند - اقوام سلیمان خیل بنای آشوب و خلل را نهادند . در سمت جنوبی هم مواد و مقدمات واقعهٔ مشهور ۱۳۰۳ فراهم آمد . در بدخشان هم علائم عدم اطمینان نمایان شد . در کنرها و خگیانی مواد بدنظمی کم کم مشهود میگشت حتی در تمام افغانستان رجال فهمیده و دانشور وطن بر شاه خود دروازهٔ تنقید را کشاده دیدند .

اما اعلیحضرت امان الله خان از همان جنون و خود پسندی که خاصهٔ طبعش بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 329 of 711

وبقول خودش که: «نه از دنیا غمی دارم نه از بلوا بخود پیچم - جنون[1] مسلک خویشم ازین پس کوچه دلدار ما باشد» نه از نصائح و نظریات نافعهٔ سپه سالار و دیگر ذوات خیر اندیش صداقت شعار افغانستان حتی والده اش که بارها او را به خبط و خطایش می دانا ندند - و باصلاح و تعدیل کردارش مدعو میکردند متنبه میشد و نه از مخالفت های عملی که (علائم و آثار آن در هر گوشه و کنار مملکت از رعیت مشاهده میشد) عبرت و نصیحت میگرفت .

بلکه میگفت : « من این پروگرام خودم را به آن عزم خویش که مانند کوه های افغانستان مستحکم و متین است به قوهٔ سرنیزهٔ خودم پیش می برم و هر شخص و هر قومی را که در قبولیت این اصلاحات مطلوبه ام اندکی تردد داشته باشد بقوهٔ شمشیر تأدیب میدهم »[2]

---

(۱) بخاطر آورده شود نطق مشهور اعلیحضرت امان الله خان که در ۱۳۰۷ در قصر استور ایراد نموده اند و نیز ملاحظه شود نطقیکه در صفحه ۴۱۳ کتاب لویه جرگه ۱۳۰۳ مطبوعهٔ ماه جوزای ۱۳۰۴ مطبعهٔ دائرهٔ تحریرات حضور و مجلس عالی وزرا مرقوم است .

(۲) مفاد نطق اعلیحضرت امان الله خان که در جشن استقلال ۱۳۰۳ و ۱۳۰۵ و دیگر مواقع ایراد نموده و در اخبار های جشن استقلال و امان افغان و حقیقت کابل وغیره جرائد وطنی موجود است ملاحظه شود .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 330 of 711

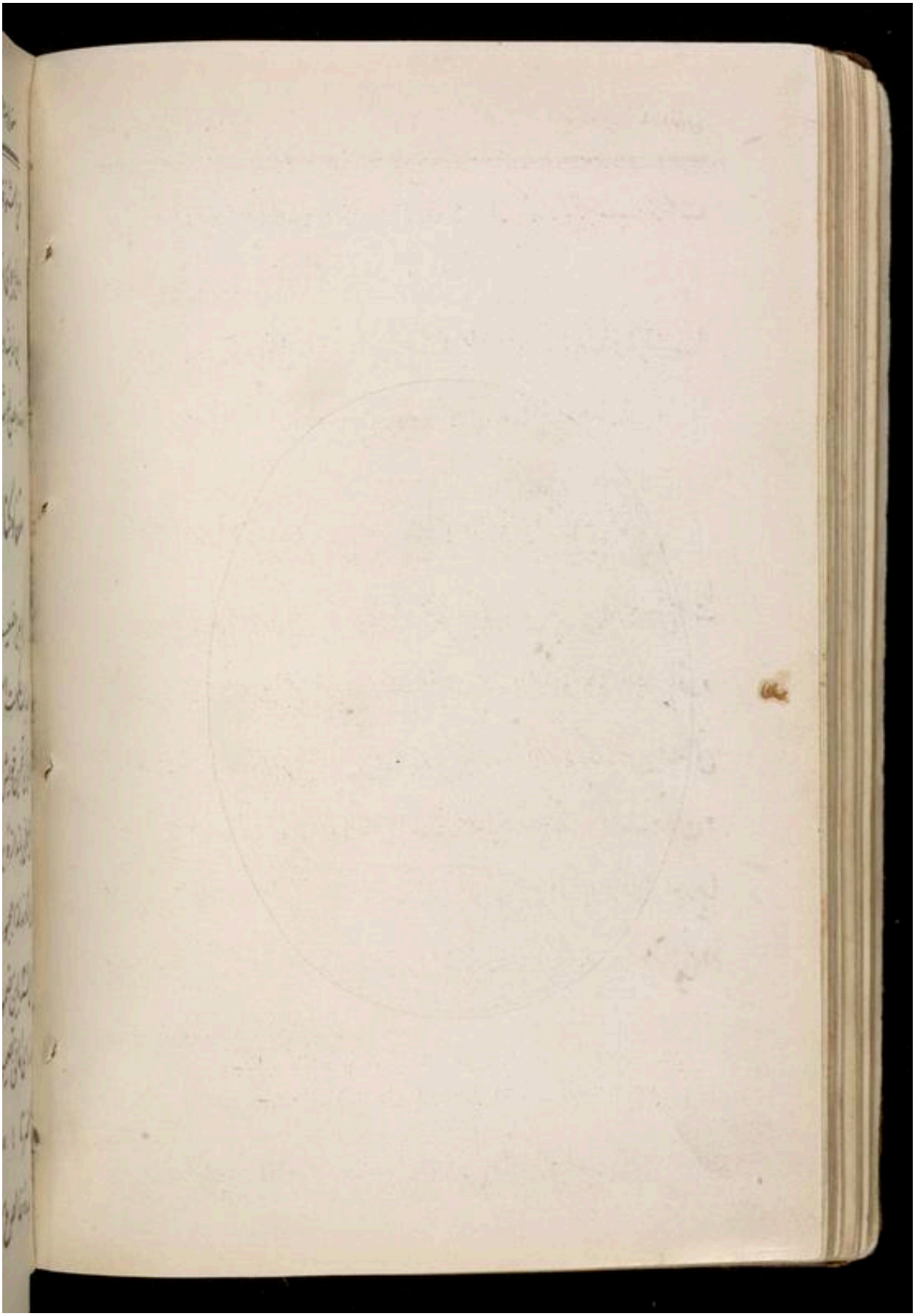

جناب عالیقدر جلالتمآب امیر اعلی نشان سردار محمد نادر خان
سپه سالار غازی وزیر امور حرب افغانستان در سنه ۱۳۰۲

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 332 of 711

علالت سپه سالار در اثر اندیشه و تراکم افکار

پس از وقوع و پیش آمد این اوضاع جگر خراش، خیر خواهان حقیقی و وطن دوستان صحیح و ملت خواهان همدرد، اندازهٔ پریشانی و وسواس و اندیشه و هراس سپه سالار صاحب را بفرمایند که از همان چیزیکه اندیشه داشت در وطن محبوبش واقع شد و بکمال تأسف از اجراآت سوء حکومت تخم مشاجره و مجادله وسلب اعتماد و بین راعی و رعیت در محیط کاشته شد عجب تر اینست که حکومت بجای اینکه از سهو و خطای خود متنبه شده عرائض نافعه و پیشنهادهای عناصر صالحهٔ وطن را بگوش هوش خود بشنود و باصلاح عمل خود بپردازد بدبختانه ملت را مورد عتاب و بازپرس و عقاب قرار داده آنها را بی اراده و نادان، خود را عاقل و فهمیده و همه دان تصور میکرد .

بسیار اشخاص نخاطر دارند که در اواخر ۱۳۰۲ و اوائل ۱۳۰۳ صحت این سپه سالار حذاقت شعار بواسطهٔ همین تهاجم افکار و حد سیاتیکه راجع به اضرار این رفتار میزدند، بدرجهٔ آخر خراب شده بود و شب و روز در افکار عمیق و تصورات ژرف گرفتار میبود بحال وطن و ملتش میسوخت و با حکومت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 333 of 711

سخن ناشنوخود میساخت ، باآتیهٔ پر از آفات و بلیهٔ ملک می طپید و بر حرکات واوضاع بیجای زعمای امور انگشت حسرت را میگزید .

این اندیشه ومراق به اندازهٔ بر اوشان غالب ومستولی شد که از خواب و خور ماندند و بصداع شدید و دوران سر و شکایت سینه و جگر مبتلا شدند .

استعفا و کناره جوئی سپه‌سالار غازی از کابینهٔ امانی

هرچند با همین وضعیت پر از زحمت این شخص با کفایت تا چندی امور رسمی حکومت را هم حسب هدایات حکومت انجام میدادند و هم در مجلس وزرا و حضور شاه عرائض نافعه و خیر اندیشی های آخرین خویش را ابلاغ میکردند ولی رفته رفته اندوه و کاهش روحانی و امراض جسمانی باندازهٔ بر وجودشان غالب ومستولی شد که از حرکت نمودن و کار کردن افتادند لذا مجبوراً یک استعفانامهٔ نهایت مؤثر و رقت آور را در برج قوس سنه ۱۳۰۲ باین مضمون به اعلیحضرت امان الله خان تقدیم ، و انفصال خود را از کابینهٔ وزرای امانی تصمیم نمودند .

« اعلیحضرتا ! »

« شما از عقیدهٔ خالص و مسلک بی آلایش من خوبتر مطلعید و هم میدانید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 334 of 711

که من از مدتی گرفتار ناخوشی های گوناگون هستم، امروز که من این معروضه را مینویسم وقتیست که آخرین قوا و حوصلهٔ خود را بخرج میدهم و دگر هیچ تاب و توان بمن نمانده»

«اعلیحضرتا! یقین کنید که مانند من شخص مریض که روحاً و جسماً ناخوش است نمیتواند اضافه برین همچه یک بار سنگین را که متحمل هستم بشانهٔ خود بردارم. مخصوصاً از وقتیکه میان من و یک جمعیتی که اطراف و حوالی شما را فرا گرفته اند، تخالف فکری واقع است، و نظریات خیراندیشانهٔ خود را بر ضد افکار شما و آنها مشاهده میکنم»

«نظر به تجارب عدیدهٔ که من درین ملک حاصل داشته ام و از معلوماتیکه بالنسبهٔ روحیات و جذبات ملی دارم خیلی اندیشه میرود که خدانا خواسته سیل این افکار موحشه بنیان سلامت وطن ما را متزلزل و کاخ ترقیات مطلوبه را منهدم خواهد ساخت هجوم این خطرات روح فرسا روز بروز به ضعف و نقاهت من می افزاید. و محبت و درد وطن با روح من مجادله مینماید در حالیکه اعلیحضرت شما هم همهٔ آن عرائض بی خواهانه مرا که برای خیر شما و مفاد ملت و طرز مملکت داری و ایجابات فعلی به حضورتان تقدیم میکنم مع الاسف بنظر قبول نمی بینید - و هیچ کدام آن اهمیت نمیدهید!! و از وخامت نتیجهٔ این اوضاع جگرخراش هیچ نمی اندیشید»

«لذا من وجداناً معذور و عقیدةً مجبورم تا اظهار کنم چون من با این اوضاع که

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 335 of 711

تماماً بر خلاف میل و آرزوی وطنخواهانهٔ ام جریان دارد، قلباً متأثرم پس امیدوارم تا مرا از عهدهٔ موجوده ام مستعفی قبول، ولطفاً منفصل فرمائید - زیرا هیچ میل ندارم که بعد ازین در داخل وطن به هیچیک مأموریت کار کنم - واگر اصرار میفرمائید که حتماً باید کار کنم پس بشرط وفای این حیات مستعارم که بارها آنرا برای خدمات قابل افتخار وطن نثار خواهم کرد و نجاتم از پنجهٔ این مرضیکه فعلاً دامنگیرم است در امورات خارجهٔ افغانستان بهر خدمتی که لازم دانند - مقررم فرمائید البته در خارج حاضرم که جهة استرضای شما اگرچه به سرکاتبی یک سفارت هم مقرر شوم آنرا بپذیرم وبوسیلهٔ این غیاب صوری خود از یکطرف ازین کشمکش های روحی، ووسوسهٔ کنونی که ناشی از اوضاع ناملائم فعلی و جذبات وطنخواهی من است هم قسماً نجات می یابم واز جانب دیگر بمعالجه و مداوات خود نیز خواهم پرداخت .»

انفکاک شمشیر و تدبیر نادری از مملکت افغانی

اگر انصافاً بنویسیم اعلیحضرت امان الله خان از گرفتن این استعفانامه خیلی متأثر گردید - واز علالت مزاج جناب محمد نادر خان بسیار مضطرب شد واز طرف وزارت حربیه که الی الآن کارش (باوجود توجیه آن مشکلات و تصادم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 336 of 711

موانعی که باجمال آن قبلاً اشاره کردیم، بخوبی جریان و نفاذ داشت زیاده تر اندوهگین گردید و ذاتاً برای ادارهٔ امور وزارت حربیه خودش میرفت و در صدد رضای خاطر و اعادهٔ صحت این ذات درایت سمات میخواست که تشبثات نموده مقدمات توافق کار کردن مکرر اوشانرا در وزارت حربیه و یا دیگر مأموریت های مهمی که در داخل خواسته باشند حاصل کند.

اما ازین رنج و اندوه و تشبثات ظاهری او چه فائده که بر آن علل و اسباب که موجبات علالت و شدت مرض جناب محمد نادر خان را فراهم آورده و او را بتقدیم داشتن استعفایش وادار کرده بود یک نظرش را اعاده نمیکرد - و به تعدیل آن افعال و حرکات خویش که موجب وقوع غلط فهمی ها و وسائل سلب رفاه خلق الله و امنیت عمومی را فراهم می آورد، نه می پرداخت!!

این تأثر و غمگینی اعلیحضرت امان الله خان در اثر پروپاگند و تعبیرات غلط مغرضین و مفسدین که بقول حضرت سعدی: شوربختان بار زوخواهند - مقبلان را زوال نعمت و جاه برطرفی و دلشکنی جناب محمد نادر خان را بهمه ذرائع ممکنه میخواستند این قدر هم دوام نکرد که اوشان از بستر مرض خارج، و بطبع آنها قدری افاقه و بهبود و انمود میشد چنانچه همین مقربین و حواشی غرض پرست امانی این استعفای نادری را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 337 of 711

رقم رقم تعبیر، و به انواع معانی غلط تفسیر کرده. خلیج غلط فهمی و شکر رنجی را بین اعلیحضرت امان الله خان و جناب محمد نادر خان باندازهٔ توسیع دادند که در اواخر ایام مریضی سپه سالار اعلیحضرت کمتر باحوال پرسی مرضش که در ابتدا خیلی ازان متأثر بود میپرداخت.

این طرز عمل دلشکنانهٔ حکومت امانیه که با این وظیفه مرعی میداشت بسرعت فوق العاده اولاً در مرکز، بعد اً در تمام نقاط مملکت مواصلت کرد و این اوضاع خارج از دایرهٔ نزاکت ضمیمهٔ دگر اعمال پر از شکایت اعلیحضرت شده، رشتهٔ محبت و صمیمیت نادر یرا در قلوب عامهٔ وطنخواهان و ملت دوستان افغانستان مستحکم نمود.

کناره جوئی برادران سپه سالار از کار

جناب محمد هاشم خان که فطرتاً دارای خشونت مقدس و علی الاکثر با اعلیحضرت امان الله خان راجع به همین عملیات دل آزارش در مذاکره و مناقشه میبود و با اعمال ضرر افزای عمال امانی ابداً موافقه نداشتند و نظر یاتش تماماً تا تالی افکار نادر بود سه چهار ماه قبل علالت و استعفا و انفصال برادر بزرگشان از وزارت حربیه جهة تیمارداری و معالجهٔ والد امجدشان که بمرض صعب العلاج گرفتار بود رخصت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 338 of 711

گرفته، مسافرت خارج را بالنسبه دیدن این اوضاع پر از بدعت حکومت ترجیح داده بودند و اخیراً حکومت هم این مباعدت صوری شانرا مستحسن دیده برخلاف میل وارزوی شان آنهارا بوزارت مختاری افغانستان در ماسکو تعیین نمودند تا از پاریس مستقیماً بروسیه بروند چنانچه حضرت معظم له بعد از انجام خدمت سه ساله خود در وزارت مختاری افغانی در مسکو تکراراً از ملازمت حکومت استعفا داده بپاریس رفتند و آمدن افغانستان را برخود گوارا نفرمودند .

آقای شاه ولیخان که حیثیت نایب سالاری قول اردوی مرکز را داشتند چند روز بعد از استعفای برادرشان در اثر تخالف نظری که بین او شان و بعض از معترضین مجلس عسکری در اجرای ماکولات واقع شد نیز استعفای خود را تقدیم کردند - زیرا که وزارت حربیه حسب امر واراده اعلیحضرت امان الله خان اجرای ماکولات را در نظام اعلام کردن منجو استند در حالیکه تمام منصبداران صاحب تجربه ازمدتی برخلاف آن تا نقطهٔ آخر (نظر به بینظمی و سوء اداره که ازان متوقع بود) مقاومت داشتند و آقای شاه ولیخان هم برخلاف آن اقامه دلائل میکردند،

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 339 of 711

تقرر جناب محمد نادر خان بوزارت مختاری در فرانسه

علالت طبع بجناب محمد نادر خان در اواخر قوس ۱۳۰۲ طوری شدت کرد که در ظرف چند روز بستری شدند و در ماه قوس همین سال استعفانامه فوق خود را در حالت اضطرار بحکومت تقدیم کردند، تا اوائل حوت همین سال مرض شان بطوالت کشید و عرضه کارکردن شخص پادشاه در وزارت حربیه و مسئله سنجیدن اطراف و جوانب این استعفای جناب محمد نادر خان دوام داشت .

در وسط برج حوت چون صحت شان قدری خوب و کم کم بقدم زدن و حرکت کردن آغاز فرمودند فکر هر دم خیال امانی به تشویق و تحریک مغرضین متقاضی این امر شد که از پذیرفتن افکار منفعت بار جناب محمد نادر خان انکار کند و اعلان دوام خود را بهمان مسلک، و قیامش را بهمان اوضاع نمایند بجز از ضیاع وقت و دردسر برای شاه و دل آزاری رعایا نتیجه نمیداد و بالآخر وطن را بهزاران رنج و آشوب و فتن آشنا ساز و چنانچه استعفای سپه سالار را منظور و بعوض شان در صدد انتخاب و تقرر یک وزیر حربیه دگری شدند .

بمجرد اظهار خصوصی این نظریه خویش به نزد آن مقربین و حواشی خود که همین مطلب را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 340 of 711

آنها قبلاً و مشرحاً رقم رقم به اومی فهمانیدند و این عقیده را بذهن شان بلطائف الحیل محکم ساخته بودند از طرف عموم (بلی صاحبان) تصدیق، و برخلاف مضمون:

آئینه چون عیب تو بنمود راست - خود شکن آئینه شکستن خطاست

با این مریض سودای ترقی و تعالی مملکت اسلامی، و این خم استار سعادت و آرامی ملت افغانی جناب محمد نادر خان غازی بنای مشاجره و غرض پرستی را گذاشتند اما غافل بودند ازین که:-

با صاف دل مجادله با خویش دشمنیست - هر کس کشد بر آئینه خنجر بخود کشد

ولی این وضعیت حکومت که با یک خادم صادق صاحب عزو شرف و دارای افتخار و قدامت معامله میشد از طرف محیط و عامه بنظر خیلی نفرت دیده می شد و از هر دهان و از همه زبانها در اطراف آن تنقیدات، و با این نادر رشید شان اظهار همدردی مزید میکردند.

لهذا اعلیحضرت امان الله خان برای مسرت حقیقی آن مغرضین (که چشم و گوش شاه را زیر سانسور و مراقبت خود گرفته بودند) و مغالطه دادن و خوشنودی مجازی عامهٔ طبقات ملکی و نظامی افغانستان که (محمد نادر خان را از دل جان خود، دوست تر داشتند و خدماتش را در داخل وطن همچو آب حیات و از دیانت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 341 of 711

وصفای عقیدتش تقدیس میکردند) اعلان سبکدوشی جناب محمد نادرخان را از وزارت حربیه و تقرر شانرا به وزارت مختاری پاریس که در واقع عین اعلام منظوری همان استعفا بود در محضر عموم وزراء و مأمورین بزرگ افغانستان بروز پنجشنبه ۲۴ حوت در قصر گلخانه بتقریب امضاء و تصدیق بودجه ۱۳۰۳ بعد از معرفی محمد ولیخان را بعوض اوشان بوزارت حربیه و وکالت امور خارجه باین الفاظ میکنند

نطق اعلیحضرت امان الله خان در موقع تبدیلی سپه‌سالار افغانستان

«جناب محمد ولیخان آقا را سرازامروز بوزارت حربیه مقرر کردم و باوشان تبریک میدهم تا کارهای حربیه و خارجه را بحیثیت وزیر حربیه و وکیل وزارت امور خارجه حسب الامر و هدایاتم در معرض انصرام و انجام گذاشته تمام پیروی افکار مرا بنماید.»

«یقین کامل دارم که وزیر صاحب حربیه کنونی بخوبی از عهده این دو کار برآمده میتوانند و در امور حربیه و خارجه افغانستان بمساعدت و معاونت من یک روح و رونق تازه را خواهند دمید.» (۱)

(۱) اقتباس از ارمان افغان شماره اول سال پنجم تاریخی ۲۸ حوت ۱۳۰۲ و فرمان تقرری محمد ولیخان.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 342 of 711

« جناب محمد نادر خان برای وزیر مختاری افغانستان در پاریس زیر نظر گرفته شد ولی چون این مسئله موقوف است به استمزاج از دولت بهیهٔ فرانسه پس تا رسیدن «اگر یمان» رضائیت نامهٔ دولت مشارٌالیها تقررشان صورت رسمیت را ندارد

« میدانید که چرا من ایشانرا بخارج میفرستم یکی همان علت عمومی است که باید مأمورین بزرگ و کوچک وطن باین طریق ممالک خارجه را دیده نظامات و اصول کار ما و ادارهٔ ادارات را بطرز تازه یاد بگیرند و هنگام مراجعت بوطن از روی علم و بصیرت باصول تازه اجرای امور کنند . »

« اینک اشخاصیکه بخارج رفته اند هر کدام در سائر امور یک مهارت فوق العاده دارند چنانچه یکروز فیض محمد خان پسر غلام نبی خان فرقه مشر در باب یک مسئلهٔ اقتصادی و تجارتی چنان بحث متین با من نمود که متحیر شدم حالانکه او مدت قلیلی در اروپا بود ، همچنان جناب محمد ولیخان با اینکه مرد سیاسی بود لیکن محض از دیدن قشون اروپا بصیرت تامه در باب امور حربیه دارند . »

« پس نظر باین مسئله چون جناب محمد نادر خان به پاریس بروند و اصول نظام و عسکری و ترتیبات وزارت حربیه و تقسیمات عسکری و تعلیمات مکاتب نظامی آنجا را مطالعه و ملاحظه کنند در موقعیکه در وطن مراجعت نمایند معلومات

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 343 of 711

وفکرشان در امور حربیه صد مرتبه از حالت حاضره بلند تر و درست تر خواهد بود.»

«دوم اینست که طبیعت شان بکنوع کسالت دارد و مسافرت شان برای تداوی و تبدل مکان و تفریح طبیعت هم لازم است چنانچه خود ایشان بارها این مسئله را باصرار خواهش کرده اند».(۱)

درین موقع حضرتعالی سردار اعلی محمد نادر خان فرمودند

«بلی از مدتیست که به حضور شاهانه چند مراتبه بکمال الحاح عرض نموده ام که اگر مرا بکدام مأموریت خارجه بفرستند حتی اگر کار بزرگی نباشد بسر کاتبی و کاتبی یک وزارت مختاری یا کدام مأموریت دیگر نیز حاضر و رضامندم.»(۱)

جذباتِ وطنخواهانه در عین حیاتِ خموشانه

بعد از اعلان رسمی انفکاک سپه سالار صاحب غازی از وزارت حربیه و تقررشان بوزارت مختاری پاریس حضرت معظم له چون به استراحت ظاهری محتاج و مزاجش متقاضی خموشی و انزوا بود ازین جهة الی زمان وصول اگر بیان شان از فرانسه مطالعات ادبی، جمع آوری یادداشت های خصوصی، نظارت از

(۱) امان افغان صفحه ۶ و ۷ شماره (۶) سال (۵) تاریخی (۴) اسد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 344 of 711

زمین و باغ و اراضی تشخصی خویش را برای خود مشغله و اسباب تفریح قرار داده گاهی بجای خود در ده افغانان و بعضاً در باغ شان در لغمان و علی الاکثر در قلعهٔ خویش به علی آباد کابل میبودند و بجالست و مخالطت مردم کمتر اظهار رغبت مینمودند.

فقط در بعض اوقات از طرف عصر ملاقات پادشاه، و علی الاکثر بحضور والد ماجد و عم معظم شان تشرف میجستند، و در محافل علمی و عرفانی بموجب اطلاعیه هائی که خدمت شان میرسید شرکت می ورزیدند و هم در موقعیکه از طرف شاه برای مشاورهٔ بعض امور دعوت میشدند، و یا در مجلس وزرا راجع به حل و فصل کدام مسئلهٔ مهمه ضرورت فکر و اخذ نظریهٔ شان می افتاد همدردانه و علاقه مندانه حاضر، در همان امور مرجوعه از سائلین دستگیری و برایشان رهنمائی میکردند.

چنانچه از تعقیب نظریات همین مرد وطن دوست که رسماً خود را از امور مملکت داری علیحده کرده ولی وجداناً سعادت وطن را خواستار بود - در رهائی آن اسلحهٔ واردهٔ افغانستان (که خود شان بحکومت پیش نهاد و خریداری آن را از اورو پا فرمایش داده بودند، و در بمبائی توقیف و یک هنگامهٔ بزرگ سیاسی را برپا کرده بود) زعمای امور امانی موفق شدند.

ولی در فرو نشاندن آتش مخالفت سمت جنوبی نظریهٔ مصالحت جویانهٔ او شاذ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 345 of 711

که اولاً پیشنهاد کرده بودند نشنیدند و بالآخر بدون از تقبل همان طریق مشی که اولاً سپه‌سالار آنرا اتخاذ کرده بود و در لویه جرگهٔ ۱۳۰۳ بنام هجده فقره مشهور اعلان کرده شد و بجز از رشادت سردار شاه ولیخان سد راه آن طغیان بی‌پایان را کرده نتوانستند(۱) در دگر فقرات مهمهٔ سیاسیه نیز افکار و نظریات عالیهٔ این مرد فرزانه نهایت مؤثر و مفید می‌افتاد.

وصول اگریمان وزارت مختاری و فاتح‌گیری فرزند سپه‌سالار غازی

بعد از وصول اگریمان جناب سپه‌سالار و اتمام همه کارهای مربوطهٔ وزارت مختاری شان از مرکز چون وفات فرزند ارشد شان آقای محمد طاهر خان در عین تحصیلاتش که با دیگر طلاب افغانی در مکتب لیسه میشله (LYCÉE MICHELET) فرانسه مینمودند

(۱) اهالی وطن از این مسئله عموماً مطلع و جرائد وطنی و نطق‌های امانی مصدق این امر است که در فرونشاندن این آتش یعنی جنوبی حضرت عالی شاه ولیخان باوجودیکه از کار حکومت مستعفی هم شده بودند، داوطلبانه حاضر و شامل و در ان زمینه مصدر خدمات مهمی شدند و از آن سبقی که میان مرکز را با بهتر از و اعلیحضرت امان الله غازی مجبور به نقل مکان مینمود، بدرستی جلوگیری کردند.

ملاحظه شود اجمال کارروائی‌های تاریخی اوشان در محاربهٔ یعنی سنهٔ ۱۳۰۳ جنوبی در صحیفه ۲، ۳، ۴ شمارهٔ (۳۱) جلد اول حقیقت منطبعهٔ کابل و صحیفه ۳، شمارهٔ (۶۱) اخبار مذکور که تحت مدیریت برهان الدین کشکی بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 346 of 711

در موقعی واقع شده بود که سپه‌سالار در حالت بیماری پر اضطرار افتاده بود ازین جهه وزارت معارف و شخص شاه مناسب دیده بودند که این خبر اندوه اثر وفات پسر شان الی زمان صحت و افاقه، برایش رسانیده نشود - هرچند صحت جناب سپه‌سالار الی الآن هم درست نیست اما چون حرکتش بمقامی است که مدفن نور چشمش در آنجا واقع است لذا باید حتما او را از قضیه مطلع و مراسم فاتحه گیری او بعمل آورده شود.

چنانچه مجلس فاتحه خوانی آقای محمد طاهر خان از طرف وزارت معارف رسماً اعلام (۱) و شخص شاه و وزرا و اعیان و معاریف همدردانه و سوگوارانه از والدش دلجوئی و مراتب تعزیت را ادا

(۱) این مجلس فاتحه خوانی آقای محمد طاهر خان را فهامهٔ عالم آقای میر سید قاسم خان در امان افغان منشوره ۱۴ ثور ۱۳۰۳ ستون (۲) صفحه (۶) سال (۵) خود باینصورت مینویسد :- « این شهید خدمت راه دین و وطن که بتقرب وفات او وزارت معارف بروز دوشنبه (۱۶) سرطان مجلس ترحیم تشکیل داده و دوستان ملت و وطن را دوچار حزن و الم فوق العاده گردانیده آقای محمد طاهر خان پسر حضرتعالی سردار اعلی محمد نادر خان (وزیر مختار افغانستان در پاریس) میباشند که در پاریس مشغول تحصیل بودند.» « خبر وفات شان تقریباً سه ماه قبل ازین رسیده بود ولی چون در آن موقع والد ماجد شان جناب سردار اعلی مریض بودند نشر این خبر مناسب دیده نشد، و درین موقع که سردار اعلی عازم پاریس گردیدند لازم دیده شد که باو شان اطلاع داده شود تا در خود وطن با حضور اهل بیت و عشیره و دوستان بار گران حزن و الم شان تخفیف گردیده اضطراب خاطر شان تسکین یابد، همان بود که وزارت معارف که بمثابه پدر و مربی محصلین است مجلس ترحیم آقای محمد طاهر خان را انعقاد داده اعلیحضرت غازی و سائر وزرا و مأمورین شریک این مجلس بودند.»

« امان افغان از وفات این اولاد جدی و فداکار وطن که در غربت داعی اجل را لبیک نموده منتهی درجه محزون و غمگین گردیده از خداوند در عوض این حزن و الم بزرگ عوض ها و اجرهای جزیل برای حضرتعالی والد ماجد آقای محمد طاهر خان و سائر افراد مملکت که بخدمات آینده او انتظار داشتند و امروز بوفات او محزون هستند آرزو مینماید، و بخداوند کریم با کمال عجز و خشوع التجا مینماید که بقیهٔ محصلین افغانرا در حفظ و امان خود نگهداشته مملکت افغانستان را به وفات آنان ماتمی و غمگین نسازد.»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 347 of 711

آن نطق جوابیه را که سپه سالار درین مجلس عزاداری ایراد کرده جداً قابل تقدیر، و هر جمله آن درخور نگاشتن بخطوط درشت طلائی در اوراق بزرگ تاریخ است اجمالش اینکه:-

نطق رقت آور سپه سالار

« والله من امروز از مرگ خود که شاید مرض موجوده ام مقدمة الجیش آن خواهد بود واز وفات این فرزندم که در راه طلب علم واطاعت از امر پادشاه خود در عالم غربت پدرود حیات کرده چندان غمگین ومتأثر نیستم ولی از اوضاع امروزهٔ که ملت محبوب وحکومت متبوعم را در تشنج واختناق آورده است خیلی محزون واندوهگینم »

در مراتب اندوه واضطرابم ازین مسئله بیشتری افزاید که شخص اعلیحضرت در شناختن أشناو خائنین اشتباه میفرمایند واز ان دوستان وبهی خواهان خود مباعدت می جویند که آئینهٔ صفت بر اوشان تنقید، وخدمت شان توصیهٔ اصلاح عمل را بعذر وا لحاح مینمایند وبآن متملقین ومغرضین اعتماد ومقاربت میفرمایند وهر عمل وحرکت شانرا که بعضاً مضر بلکه مهلک است، مدح وتعریف مینمایند واز عواقب وخیم آن نمی اندیشند وفکرے از خیر جامعه وآرامی عامه نمی نمایند حتی در لباس دوستی منتهای مراتب دشمنی را معمول میدارند .

من درین موقعی که دلم از وفات فرزندم کباب وچشمم پر آب است دعا میکنم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 348 of 711

الهی مرا و جمیع دودمان و خاندانم را و همه خیرخواهان افغانستان را در راه ادامه فخر و شرف حقیقی وطن قربان کنی و بپاچنان رؤسا نشان بدهی که در ملت، تخم نفاق پاشیده باشند و حکومت از ملت و ملت از حکومت متنفر و یکی بر علیه دیگری داخل اقدامات مخالفانه باشند »

« الهی صادقین افغانستان و مملکت افغانستان را بفضل و کرم خود از جمیع بلیات و آفات دهر مصئون و محفوظ و دشمنان شرف و عزت و خائنین این وطن اسلامی ما را در هر دو جهان ملول و مخذول و روسیاه بگردانی و بما طبقه موجوده که امروز مقدرات وطن را بدست داریم چنان توفیق را عطا کنی تا خیر و شر خود را بفهمیم و راهی را اختیار کنیم که مورد رضای تو و آرامی بندگان تو و نیکنامی دارین ما حاصل شود »

این نطق باندازه مؤثر و مهم آمد که از شخص شاه گرفته تا عامه حضار را اشکبار ساخت و این مجلس فاتحه‌گیری را یک تعزیه خانه حقیقی ساخت ولی احدی نتوانست که بتاید و تردید این گفتار سپه‌سالار چیزی بگوید.

عزیمت سپه‌سالار از کابل بطرف پاریس

باز هم این بیانه همدردانه سپه‌سالار که آخرین درد دل شانرا اعلام و ازآ در یک مجلس رسمی بحضور همه رجال حکومت و معاریف ملت ایراد کردند قلوب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 349 of 711

بی درد غمای امانی تأثیری نه بخشید .

چون تهیهٔ لوازم سفری شان کاملاً شده بود بروز پنجشنبه ۱۹ سرطان که سه روز بعد از ان عید اضحی ۱۳۴۰ بود وطن مالوف شانرا با چشم گریان و دل بریان طوری بدرود گفتند که با احدی از دوستان و مخلصین وداع آخرین نگفتند و نخواستند این عیدی را که در نظر شان هیچ محرم بود بنزد عیال و اولاد و فامیل خود بگذرانند و یا لااقل آن اعزه و معاریف افغانستان را که برای لویه جرگهٔ سنه ۱۳۰۳ مدعو شده بودند و تماماً در کابل حاضر و پروانه وار بگرد اگرد خانهٔ این شمع ضیا افشان افغانستان میگشتند مانده نباشید بگویند . (۱)

با این هم که سپه سالار پروگرام حرکت شانرا محرمانه گرفته بودند در موقع سواری اکثری از اعزه و معاریف ملت و دوستان صمیمی شان برای توديع حاضر بودند و در عرض راه هم بهر جائیکه توقف شان اتفاق می افتاد بهترین مظاهر

(۱) فهمانهٔ عالم آقای سید قاسم خان در صفحهٔ ۶ شمارهٔ ۶ سال نهم امان افغان منطبعهٔ ۱۳۰۴ تحت عنوان حرکت سردار اعلی جناب محمد نادر خان بطرف فرانسه این مطلب را باین عبارت آینگارد : « درین روزهای اخیر اگر میان دولت بهیهٔ فرانسه نسبت به تقرر جناب محمد نادر خان بوزارت خارجه رسید لاجرم تهیهٔ مسافرت خود شانرا بالعجاله تمام دیده روز پنجشنبه ۱۹ سرطان بمعیت آقای احمد علیخان مصاحب حضور شاهانه و یکدو نفر دیگر عازم پاریس گردیدند - ما از خداوند نیاز میکنیم که مع الخیر و العافیه مقام مطلوب رسیده مزاج شان بکلی رفع گردیده ایام مقررهٔ خود را با کمال مسرت گذرانیده مع الخیر دوباره بوطن مراجعت کنند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 350 of 711

اخلاص و محبت را از طرف ملت قدردان خود مشاهده میکردند، مخصوصاً در حصص مشرقی، خاصتهً در جلال آباد و دکه بلا نهایه بگرمجوشی زیاد او را استقبال و از مفارقت این مجسمهٔ صداقت از افغانستان مردم بالعموم زار و گریان بودند.

پذیرائی جناب سردار اعلی محمد نادر خان در هند

مراسم استقبال این ذات صاحب کمال همچنانکه بداخل افغانستان در منازل عرض راه و محلات توقف شان از طرف اهالی افغانستان بمحبت و صمیمیت بی پایان در محل اجرا گذاشته شد، در خارج نیز به منتهای خلوص و مسرت بعمل آمده است اینک اجمال پذیرائی حضرت معظم له را امان افغان در همان موقع منظور بملت افغانستان اعلام کرده است (۱)،

انسان عاقل، انسان خیرخواه، انسان خادم بنوع، انسان بادیانت وعاطفه نه تنها در وطن خود میان قوم خود بلکه در هر جا و نزد همه عزیز و محترم است هر کس چنین شخص را قدردانی میکند، هر کس با او با احترام پیش میآید، هر کس ملاقات و صحبت او را آرزو مینماید، هر کس با او عاطفهٔ میل و محبت دارد.

(۱) منقول از صفحهٔ اول الی ستون اول صفحهٔ ۳ شمارهٔ ۷، ۸ سال پنجم امان افغان منتشرهٔ ۱۳۰۳/۱۲۵

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 351 of 711

سردار اعلی جناب محمد نادر خان (وزیر حربیهٔ سابق) وزیر مختار افغانستان بدربار دولت بهیهٔ فرانسه یکی از رجال بزرگ افغانستان و دارای محاسن و مزایای مزبوره است که از باعث آن محبوب القلوبی کسانی را که نام اوشان بگوش انآن رسیده، حائز گردیده اند!

چونکه هندوستان همسایهٔ افغانستان و علائق اجتماعی بین مملکتین وملتین ازهمه جا بیشتر است، رجال مشهور و معروف افغانستان را غالب ساکنین هند کماهی میشناسند، وحضرات موصوف را بانظر اعتبار می بینند مخصوص اجناب سردار اعلی محمد نادر خانرا که از باعث شجاعت های فوق العاده وفتوحات شاندار او در جنگ اخیر افغان و انگلیس (۱)، شهرت فوق العاده ومحبت بی اندازه درهندوا هالی آن دارند.

درموقع مسافرت جناب موصوف بجانب پاریس برادران نوعی و دینی هندی ما درغالب نقاط هند که محل توقف قطار آهن بوده از جناب مشارٌالیه پذیرائی های مهمانها قدردانی های قابل تمجید نموده اند که گذارشات آنرا محض تقدیر ابنای ملت خویش لطف ومحبت برادران هندی شانرا و تشکر از عواطف قلبی آنان با افغانستان

(۱) مسئلهٔ هجرت و دگر اجراآت عمدهٔ شان.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 352 of 711

تا یک اندازه به تفصیل مینویسیم :

هنگامیکه خبر ورود ع ، ج محمد نادر خان وزیر مختار افغانی مأمور پاریس برای برادران هندی ما رسید از کثرت محبت و صفای عقیدت باطنی همه مشغول تهیهٔ استقبال ایشان گردیدند .

منجمله برادران پشاوری ما که علاوه بر اخوت نوعی و مذهبی با ما تعلقات نژادی نیز دارند مقدم از همه مصمم استقبال جناب محمد نادر خان شدند .

کمیتهٔ خلافت پشاور تصمیم گرفت که استقبال شایان تقدیری برای جناب موصوف بعمل آورده شود چنانکه پروگرامی نیز برای مستقبلین از طرف آنها ترتیب شده بود لیکن متأسفانه حکمران پشاور بآنها اجازه نداده بعلاوه بر سرک ها و استیشن پشاور پهره های پولیس مقرر بود ، که در حین تشریف آوری ایشان کسی بر سرک ها و خیابانها عبور نکند ، در همانروز برای بعض مسافرین یک تعطیل اجباری حکمفرما بود ، فضای استیشن پشاور را ایروپلان ها احاطه کرده بود .

در ۱۹ سرطان ارکان کمیتهٔ خلافت تصمیم گرفت که با مستقبلین دیگر تا « لنڈی کوتل » باستقبال سردار اعلی محمد نادر خان حرکت نمایند ، اما معلوم شد که جناب مشار الیه در آن روز تشریف نمی آورند ، ناچار این تصمیم خود را تا خیر انداختند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 353 of 711

رئیس کمیته مذکور با تفاق آرای سائر اعضا عریضه خدمت جناب موصوف نوشته
و توسط پوسته تقدیم نمودند، در ان عریضه تعیین وقت آمدن مشارٌالیه و در کجا منزل
گرفتن ایشان استیضاح شده بود .

جناب موصوف فقط تعیین منزل و وقت ملاقات را بساعت پنج و نیم تصریح
نموده بودند، ارکان خلافت بعد از استعلام وقت و منزل ایشان به هوتل ډین اجتماع نمودند
هیئت ملاقات خواهان علاوه بر اعضای کمیته خلافت خیلی زیاد بودند، سردار موصوف
بوقت معین از کمره مخصوص خود برون شده و بایگان یگان اظهار لطف و محبت فرمودند
و یک عده از رؤسا و اعضای کمیته خلافت را اجازه دخول در کمره مخصوص خود دادند
و با ایشان تا قریب دو ساعت صحبت نموده سپس برای استراحت اجازه انصراف خواستند

۱۱ سرطان این روز مبارک که یکی از ایام متبرکه اسلامی و عید اضحی میباشد جلالتمآب
آقای محمد نادر خان برای ادای فریضه عید بطرف مسجد جامع پشاور با عمله خود تشریف بردند
حقیقتاً این روز فرحت اندوز علاوه بر تجلیل معنوی یک تجمل و شکوه ظاهری
از باعث تشریف آوری مشارٌالیه اکتساب نموده بود .

احساسات برادران پشاوری نسبت بجناب اعلیٰ بدرجهٔ بالا گرفته بود
که بهر لحظه صدا ئے زنده باد نادر خان گوش مخالفین را باهتزاز می آورد. بعد از

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 354 of 711

ادای نماز جناب وزیر مختار نطق بلیغ در اتحاد و اتفاق مسلمین ایراد نمودند. نطق آقای وزیر مختار یک تأثیر عجیبی برای مستمعین بخشیده بود که باختتام هر جمله صدای تصفیق و زنده باد اسلام و اسلامیان زنده باد برادران نسبی ما افغانیان بفلک میرسید

در یک ملاقاتیکه جناب سردار اعلی محمد نادرخان با کنفروکیل قانونی پشاور نموده ضمناً فرموده بودند، که من فخر میکنم که در مملکت متبوعه ام افغانستان رعایای هنود و مسلمان مساویانه باهم در حیات اجتماعی شریک و برادروار در شئون داخلی کوشان میباشند اگر هندوستانیها طالب ارتقاء و تکامل خود هستند ناگزیر ند از یک اتحاد و اتفاق حقیقی که بی آن هیچ ملت نتوانسته کشتی چار موجهٔ خود را بساحل کشاند

پس اولین چیزیکه برای برادران هندم ضرور است همان حفظ اعتقادات و احترام در مقابل معابد همدیگر است. بقوای خارجی اتکا نمودن محض غلط است از بازوی توانای اولاد وطن باید کار گرفت، حکومت افغانستان ازین امتیاز رنگی که اروپائی ها نسبت بشرقی ها داده اند غافل نیست، و بکمال جدیت تساوی حقوق و موقعیت ایشانرا در عالم میخواهد.

سردار اعلی محمد نادرخان در روز ۲۱ سرطان از پشاور حرکت نموده و در همانروز بعد از چند ساعت وارد نوشهر شدند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 355 of 711

از طرف اهالی نوشهره هم استقبال بزرگی بعمل آمده بود، حتی لائحه از طرف انجمن حفاظ قرآن بحضورشان تقدیم ونطق مفصلی درجواب آن از طرف مشارالیه ایراد گردید

همچنین در «راولپندی» و استیشن های بزرگ دیگر استقبال خوبی شده در راولپندی علما و مشائخ خاصه ارکان کمیته خلافت چند روز توقف ایشان را درخواست نموده بودند، اما جناب ایشان نظر به پروغرامیکه مرتب نموده بودند توقف نتوانسته از احساسات پاک ایشان خیلی ممنون شده اند.

سردار اعلی محمد نادر خان در روز ۲۳ سرطان باتجمل واحترام فوق العاده که از طرف برادران لاهوری ما شده بود داخل لاهور گردیدند.

از استیشن بزرگ لاهور ازبین هزارها مستقبلین هندی ونیز عده زیادی از انگلیس ها که محض دیدن انان حاضر بودند، بسواری موتر به منزل آقای عبدالعزیز خان تاجر که پیشتر برای ایشان از طرف اهالی پیش بینی شده بود، روانه گردیدند.

درین مستقبلین دسته بزرگی از افغان ها بلباس مخصوص ملی خود حاضر بودند که در جلو موتر ایشان به نواختن موزیک وترانه های ملی آتن کنان وملهله گویان میرفتند.

همان روز تا عصر بمنزل آقای عبدالعزیز خان تشریف داشتند، عصر برای ادای فریضه معهود یکتا به مسجد وزیر خان تشریف بردند بعد از ادای نماز عصر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 356 of 711

فرمودند :-

از برادران هندی خود عموماً و از برادران لاهوری خود خصوصاً تشکر مینمایم و مراحم احساسات پاک شما را تقدیر و تعظیم می نماید از خداوند عالم برای عموم مسلمین این چنین یک حس دینی و اخوت نوعی را خواهانم .

(در دهلی و بمبی و دیگر مقامات که قطار مخصوص معظم له می ایستاد از طرف عامهٔ اعزه و مشاهیر محلی جناب شان مظهر پذیرائی های خیلی عالی شده مقدم شانرا گرامی و لقای شانرا یک نعمت لایتناهی میشمردند بیانیه های خلوصیت نمای را بحضور شان عرض و جواب های مؤثر را از وشان میشنیدند.) (۱)

---

(۱) درین موقع جرائد هندی و نویسندگان مشهور آن نواحی قصائد بلند و مضامین ارجمند را نسبت باین انفصال نادری از مرکز و رودش بهند نگاشته اند اینک با چند شعری که نسبت باین حرکت نادری در یک قصیدهٔ طویلی موجود است و در شمارهٔ (٤٣) سال اول حقیقت کابل نشر شده اکتفا میکنم :-

نادری کو از سپه داران عالم نادر است — جان خود کرده است وقف خدمت دین رشید
آنکه گشت از تیغ برانش عدو را زهره آب — سدعی در آتش توپش سپند آسا طپید
آن شریف ابن الشریف است و نجیب ابن النجیب — آنکه در اخلاق اسلامیست ممتاز و فرید
کو به نقد لطف وقت هجرت هندوستان — از مسلمانان این کشور متاع دل خرید
چون بعزم پیرس آن جنرال غیور جسور — رخت نهضت از وطن در ملک هندستان کشید
هر مسلمانی که از فیض قدومش مژده یافت — دیده فرش راه او کرده بدیدارش دوید

کرد مدحش هر که با او دید و او دیدی نمود
بود وصافش هر آنکه نطق شیرینش شنید

«حقیقت کابل»

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 357 of 711

بالآخره به ۲۹ سرطان سردار اعلی جناب محمد نادر خان در یک مجمع پر از ازدحام انام بمبئی را وداع و بطرف پاریس حرکت نمودند، در وقت تشریف بردن ایشان مردمان زیادی جمع آمده بودند، جناب ایشان با ایراد کلمات بسیار موثری هندوستان و برادران هندی خود را وداع گفته رهسپار منزل مقصود گردیدند.(۱)

وصول وزیر مختار افغانیه در پاریس

در موقع وصول جناب محمد نادر خان در خاک فرانسه بر علاوه آن مراسم تشریفاتی که مطابق اصول مقرره بین المللی گرفته شده بود، از طرف اعزه و معاریف و مامورین بزرگ فرانسه و دیگر دول معظمه که در پاریس موجود بودند نیز ورود شان تبریک گفته شد و از ملاقات این ذاتیکه تازه از جهان عسکریت بمیدان سیاست قدم گذارده و یک شخص حساس و فعال تاریخی و دارای بسا مفاخر افغانی است بسیار محظوظ میشدند.

خلاصه حضرت معظم له وارد سفارت خانهٔ افغانستان شده بعد از رفع کسالت با تشریفات مخصوص بملاقات جلالتمآب رئیس جمهوریهٔ فرانسه شتافت و بکمال

(۱) از رساله امان افغان شماره ۷، ۸ سال پنجم ۲۵ سه ۱۳۰۳ منقول گردیده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 358 of 711

محبت وگرمجوشی ازطرف شخص رئیس جمهور وحواشی شان پذیرائی وبعد از ردوبدل نطق‌های مقررهٔ ابتدائیهٔ رئیس جمهور فرانسه ازدیدن وملاقی شدن باهیچه یک ذات عالی مسرور شدند وباوشان این موضوع راخاطرنشان کردند که برعلاوهٔ مقام رسمی شماکه ازطرف حکومت متبوعهٔ خود دارید ودرینجا بحیثیت ممثل رسمی افغانستان باشما مانند نمایندگان سائردول معامله میشود، جمهوریت فرانسه شخص شمارا بنظراحترام، وازتوقف شما درفرانسه مسروراست .

افکار ونظریات جناب محمدنادرخان درموقع وزارت مختاری شان

درپاریس

ازروزورود معظم له درفرانسه الی زمان معاودت شان مزید انجام وظائف وملاقات وبازدیدهای رسمی که درآن سلسله طبعاً بعمل میآید دائماً سلسله ملاقات مدبرین بزرگ ودانشوران معظم اوروپاوامریکاوغیره که وارد پاریس میشدند، باجناب محمدنادرخان وزیرمختار افغانستان، جریان داشت هرشخصیکه کمترتوقت رابصحبت اوشان میگذراند زیاده ترمحظوظ شده ازگرفتن ودانستن نظریات عالی شان درمسروریت خویش می افزودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 359 of 711

وفکر بلند و افکار ارجمند شانرا تعریف و مزید ملاقات و آرزوی اخذ دیگر خیالات شان را مینمودند .

ازجملهٔ این مذاکرات و اجوبه و بیاناتی که جناب محمد نادر خان وزارت مختاری فرانسه شان اظهار فرموده اند، نظریاتی راکه جرائد مهمهٔ خارجی بالنسبهٔ شان انتشار نموده اند از خواندن مضامین ذیل که در اخبارهٔ حقیقت» کابل نشر شده خوبتر معلوم میشود :

حیسیّات جرائد جهان راجع بجناب محمّد نادر خان

(۱)

(هر دلعزیزی و پذیرائی های عالی سردار اعلی محمد نادر خان غازی در خارج)

دیرے نگذشته که معاصر عذب اللسان مان مجلهٔ شریفهٔ امان افغان در موضوع تبدل کابینهٔ وزرای افغانستان و تقرر سردار اعلی محمد نادر خان بسفارت مختاری افغانی در فرانسه و موجبات آن مانند « مجموعهٔ عسکریه » و وزارت بریه « وجریدهٔ اتحاد مشرقی» جلال آباد اطلاعات دلچسپی راجهة ناظرین شان سپرد قلم نموده مخصوصًا « امان افغان » در نمرهٔ (۷) خویش صورت آن خبر

(۱) منقول از صحیفه اول و دوم و سوم شمارهٔ (۲۹) جلد اول حقیقت مطبعه ۲۸ میزان ۱۳۰۳ کابل که از خانه برما ان اداره کابل هر هفته سه بار در ٤ صحیفه انتشار می یافت .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 360 of 711

مقدم های گرمجوشانه و پذیرائیهای محبت کارانهٔ را که در موقع حرکت آن اجل افخم
از افغانستان بصوب پاریس در عرض راه (علاوه بر مراسم تعظیمی که در داخل افغان بستا
از کابل الی طورخم از طرف هواخواهان و اخلاص مندان شان در محل اجرا آمده) از حد فاصل
سرحد الی بومبائی از طرف برادران ما باشندگان هندوستان جابجا بکمال احترام
وصمیمیت بعمل آمده بود محض تقدیر ابنای ملت خویش تذکار از لطف و محبت برادران
هندی ما و تشکر از عواطف آنانکه از بسیار جهات باهم داریم نگاشته بود.

الحق که انسان عاقل، عالم، متدین، شجاع، صادق، فدائی
بی آلایش، خیرخواه، خادم نوع بشر، وفادار، صاحب عزم، ذی عاطفه
صالح، صابر، صاحب استقامت، نیک کردار، نیک گفتار
ذی قریحهٔ باوجدان، وطن دوست با ایمان، خلیق و نجیب، صاحب
قوت و شمشیر که مصداق آن (جناب محمد نادر خان است) نه تنها در وطن
خود و میان اقوام خویش بلکه بهر جا و نزد عموم نوع بشر عزیز و محترم است
هرکس این چنین ذات عالی را قدردانی و با او با احترام پیش میآید ملاقات
وصحبت او را آرزو مینماید هر شخص با او عاطفهٔ میل و محبت دارد.

ما قلباً مائل بودیم که از صورت آن پذیرائی های شاندار و خیر مقدم های

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 361 of 711

قیمت داری که بحضرت معظم له از دار السلطنه کابل الی دکه از لوارگ الی فرانسه
از طرف عموم و خصوص نسبت بحرکت این مرد نامدار و شخص دیندار بعمل آمده است
زینت افزائی صفحات جریدهٔ خود را هیچ نمودیم لکن دو مسئله مانع آمد، اول
قلت محل اندراج دوم چون صورت پذیرائی های مزبور بکمال تفصیل و وضاحت
در جرائد وطنیه و اخبارات خارجیه مرقوم گشته بود از انتقال آن مستغنی بودیم.

خوشبختانه درین ایام صورت پذیرائی و خیر مقدم محبت کارانهٔ آن دانشور
یگانه را در پای تخت فرانسه نیز بیکصورت مرغوب و طریقهٔ از حد خوب دریافتیم و نظریات
جرائد اوروپائی را در صفات و مزایا و خصال حمیدهٔ این مرد کار آگاه عدیل
و همنوای جرائد وطنی خویش دیدیم - چون نمیتوانیم که بر تمام آن مندرجات تبصره
و یا عدهٔ از آنها را اقتباس کنیم درین ضمن تنها به نقل و ترجمه نمودن نظریهٔ
(ریویو دیپلوماتیک (LA REVUE DIPLOMATIQUE) مجلهٔ سیاسی)
پیرس که نسبت بعموم اخبارات غربی او را جامع و مانع درین موضوع یافتیم
میپردازیم این مجله (ریویو دیپلوماتیک (LA REVUE DIPLOMATIQUE.)
(مجلهٔ سیاسی) در صحائف منتشرهٔ (۳۱) ماه اوت ۱۹۲۴ که مطابق ۸ سنبله ۱۳۰۳ میباشد
یک سر مقالهٔ غرائی را که دارای بسیار کنایات و اشارات مسرت افزائی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 362 of 711

که خاصهٔ قلم فرانسوی است نسبت بحضرت اجل محمد نادر خان غازی بعد از اینکه در آغاز آن تصویر شجاعت تخمیر محمد نادر خان را با عکس آن بنار یادگار استقلال که بنام شان تعمیر یافته است زنگوگرافی کرده قلمبند نموده است که ما در ذیل عیناً ترجمهٔ آن سر مقالهٔ مجلهٔ سیاسی را که فعلاً به پیش گاه ما موجود است نقل کنان اعلیحضرت معظم غازی خود را بداشتن همچه رجال صادق تبریک و بحضرت محمد نادر خان توفیق مزید خدمات را خواهان بوده از عموم هواخواهان و دوستان افغانستان اظهار امتنان میکنیم .

جناب اجل مارشال محمد نادر خان وزیر مختار افغانستان در فرانسه و بلجیک

«در نومرهٔ اخیر خود عزیمت جناب اجل محمود طرزی را بجانب کابل که مدت دو سال نمایندهٔ فوق العاده و وزیر مختار مملکتش در فرانسه و بلجیک بوده است اشعار داشتیم معزی الیه ما را ترک گفته برای اینکه حسب الامر اعلیحضرت امیر مجدداً مسند وزارت امور خارجیه را که قبل از وزیر مختاری فرانسه نیز دارا بود اشغال نماید»

«جناب اجل محمود طرزی در پاریس دوستان متعدد و یادگار خوبی را از خود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 363 of 711

باقی گذارده است فرانسه و افغانستان را در مدت اقامتش بیک دیگر نزدیک و شناسانیده است».

«شخصیکه بجای او تعیین شده فوق العاده بزرگ و ذیقیمت و یکی از اعمال استقلال افغانستان جناب اجل مارشال محمد نادرخان، است وزیر حربیهٔ افغانستان در دربار فرانسه چند روزیست که بپاریس وارد شده - این شخص معظمی است که اشتهارش مدتها است از سرحدوطنش عبور کرده - از خانواده بسیار نجیب و خاندانش نفوذ زیادی در آسیای وسطی دارند - از خانواده معزی الیه مردمان مشهوری بیرون آمده که برای عظمت افغانستان کار کرده اند، فعلاً چند برادرش چه در قشونی و چه در ادارات کشوری مصدر کارهای بزرگ هستند، یکی از برادران مارشال که سابقاً وزیر مختار در مسکو میباشد. برادر دیگرش (محمد عزیزخان)، مفتش کل طلبای افغانی است که در اروپا مشغول تحصیل هستند و سابقاً یکی از اشخاص قابل ملاحظهٔ حکومت بوده است، سومین برادرش (شاه محمودخان) قوماندان قطغن و بدخشان است، دیگریکه سابقاً حاکم نظامی کابل بود (شاه ولیخان)، حال نائب سالار نظامی و مصاحب حضور اعلیحضرت امیر است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 364 of 711

سن جناب اجل (محمد نادر خان) چهل سال است، معزی الیه یک فرد کامل و اعلای افغانی است که رهلکوس (RELCOUS) برای ما بیان کرده است.

قیافه باهوش وزیرک پر معنی اعمال و رفتار عالی ساده، بعلاوه در اولین نظر از مارشال یک احساس شجاعت و تهوری دیده میشود - البته نباید فراموش کرد که محمد نادر خان قبل از اینکه داخل در خط سیاست گردد یک مرد رزمی بوده است ورود معزی الیه در خدمت عسکری در سال (۱۹۰۳) بوده در سنه ۱۹۰۶ بسمت جنرال فوج مقرر گردید در سنه ۱۹۰۷ بمعیت اعلیحضرت شهید امیر حبیب الله خان بهند رفت در سنه ۱۹۱۲ بود که بخوبی توانست مراتب لیاقت و شایستگی نظامی خویش را ظاهر سازد - در این موقع قبائل سمت جنوبی افغانستان سخت شورش کرده بودند پس از خاموش کردن آن فتنه برتبه نائب سالاری مفخر گردید - و چند سال بعد بمنصب مارشالی (سپه سالاری) نائل شد در سنه ۱۹۱۹ خدماتیکه در جنگ استقلال بعرصه ظهور رسانید فوق العاده معزی الیه را طرف تقدیر و تحسین وطن پرستان افغانستان نمود.

امیر جوان نائب السلطنه هندوستان خبر داد که پس از این مملکتش روابط خارجی خویش را اداره خواهد نمود نائب السلطنه جوابی نفرستاد ولی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 365 of 711

دستجات قشون انگلیسی دکه را اشغال نمودند، اینوقت مخاصمت از طرف افغانستان هم شروع شد قشون کشی چهار ماه طول کشید حکومت هند مجبور شد که ۹ بریگاد و توپخانه وقوای زیاد اعزام دارد. در ۱۹۱۹ مقدمات صلح در اول پندی بامضا رسیده و معاهده قطعی چند ماه بعد در کابل امضا شد. بموجب آن استقلال کامل افغانستان شناخته شده و هرگونه قیودات ازان مرتفع گردید نادرخان درینواقعه چه مداخله وخدمتی کرده است البته اگر سوال کنیم از خود او جوابی نخواهیم شنید (زیراکه وی شخص خودپسند نبوده و بمدح گوئی خود دلچسپی ندارد) «حقیقت» ولی در ۱۹۲۰ بافتخار و یادگار استقلال افغانستان مناری در کابل ساخته شده و در روی آن این لوحه بدینمضمون نصب گردیده است :- بافتخار وطن پرست معظم محمد نادرخان فرمانده کل دستجات (قشون) که بقوه شمشیر او استقلال مملکتش را از انگلستان گرفتند نصب شد. از ۱۹۱۹ نادرخان وزیر جنگ بود بواسطه زحمات او اگر افغانستان از حیث عده بهترین قوای آسیای وسطی نشد لااقل از حیث تعلیم و انتظامات عسکری این رتبه را دارا است.

پس از تکمیل این تشکیلات محمد نادرخان بجای محمود طرزی منصوب گردید در موقع ورود «بمارسیل» (MARSEILLE) اظهار داشته است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 366 of 711

که من بکمال افتخار این مأموریت را قبول کردم. ما برای دلائل بسیار و متعدد محبت فرانسه را در دل داریم، فرانسه بزرگترین و بهترین شاخص و پیشوای آزادی بوده و ما مدتها برای آزادی خود جنگ کردیم و مائلیم که خود را بیش از پیش بفرانسه نزدیک سازیم، عملیات و رفتار اعلیحضرت امیر و ملت افغان بهترین دلیل و اثبات این کلمات است».

پس از آنکه تربیت پسر خود و اطفال منصبداران بزرگش را بفرانسه سپرد اعلیحضرت امیر مقرر گفته است که باید مملکت افغانستان با یک گمک فرانسه داخل دائرهٔ تجدد گردد».

همیشه نمایندهٔ خود را در پاریس تاکید کرده است که هیئت معلمین برای تشکیل مکتب مقدماتی و عالی بکابل بفرستید، وقتیکه هیئت عتیقه شناسی بریاست الفرد فوشه (M. ALFREDFOCHER) بکابل رسید اعلیحضرت امیر استیاز حفریات مملکتش را برای مدت سی سال بدولت فرانسه واگذار نمود.

بالآخر امیر نهایت مائل است که زبان فرانسه در افغانستان شیوع یابد برای تحصیل زبان فرانسه شوق دارد و فعلاً نیز تکلم میکند، مائل است که اهل فن فرانسوی از قبیل طبیب متخصص قابله - مهندس و مردمان صنعتی به مملکت او بروند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 367 of 711

«با این تفصیل اهمیت کار مامورین افغان در پاریس معلوم است تا چه اندازه؟ و شخصیکه بسوی این ماموریت انتخاب شده معلوم است با چه وقعیتی بوده است وظیفه وخیال نادر خان فقط این نیست که افکار فرانسوی را بمملکت خود داخل نماید بلکه توسعه روابط اقتصادی بین این دو ملت را نیز شامل است».

محمد نادر خان اظهار داشته چیزیکه ما بیشتر خواهانیم این است که نفوذ اقتصادی فرانسه در مملکت ما زیاد شود، قالین و پوست مملکتی ما برای بازارهای شما از مال التجارهای سائر کمتر نیستند».

«نباید فراموش کرد که در افغانستان معادن نفط، ذغال سائر معدنیات فراوان و هنوز دست نخورده است از نقطه نظر زراعتی منابع ثروت افغانستان بسیار خوب است تجارت میوه خیلی ترقی کرده و تربیت حیوانات اهلی در حال نمو است بعلاوه زراعت و تخم پیله و ابریشم در بعضی ایالات افغانستان خیلی طرف توجه میشود - وضعیت فعلی افغانستان شبیه بوضعیت ۱۸۶۸ ژاپون است و میخواهد آن هم یک ملت مثل ملل ۱۹۲۶ شود؛ البته وضعیت جغرافیائی ملت جوان آسیای وسطی بسیار سعادت وضعیت مملکت مشرقی اقصی است - ولی در موقع استقلال افغانستان از حکومت هند حق عبور مال التجاره اش را از بنادر کراچی، بمبئی و سائر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 368 of 711

بنادر هند تحصیل کرده و بهترین گواه ادعای ما این است که اسلحه و توپ های مسلسلی که افغانستان از فرانسه خریده و همچنین سائر مهماتیکه از ایطالیا خریداری کرد از هندوستان عبور و حتی وسائل تسهیل عبور آن از طرف حکومت هند فراهم آمد بنا بران برای توسعهٔ روابط تجارتی افغان و فرانسه که نقشهٔ جناب اجل محمد نادر خان است هیچ مانعی دیده نمیشود ، فرانسه امیدوار است که مقاصد این ژنرال فاتح و نماینده معظم ملت قوی و وطن پرست افغان که دوستی آن از نقطهٔ نظر اسلامی و آسیائی برای فرانسه مغتنم است عقیم نماند . (۱)

جناب محمد نادر خان ارزومند معاونت فرانسه با افغان است

[ژورنل) (JOURNAL) منطبعهٔ پاریس در اشاعهٔ ۱۸ - اکتوبر مطابق ۲۹ برج میزان ۱۳۰۲ مقالهٔ ذیل را از قلم موسیو ژان لون JEANLÉON که یکی از مستشرقین و ماهرین مشهورهٔ فرانسه است بعد از گراور نمودن فوتوی وزیر مختار فرانسه که ما آنرا در اخبار مزبور مشاهده نموده ایم نوشته است ، ما نیز آنرا قابل انتشار دیده ، یکی از دوستان خود تکلیف کردیم تا ترجمهٔ آن را

(۱) منقول از شمارهٔ ۲۹ صفحه ۲۰۲/۱ ، سال اول حقیقت منطبعهٔ ۲۹ میزان ۱۳۰۳ - کابل کمدیرش برادر مهین شکی بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 369 of 711

بغرض اشاعت بزبان فارسی برای ما ارسال دارد - «حقیقت» .]

« مارشل محمد نادر خان وزیر جنگ افغانستان بسمت وزیر مختاری از طرف دولت متبوعه اش بتازگی بپاریس ورود نموده ، اعلیحضرت امیر جانشین اوجناب محمود طرزی را که مدت دو سال در مملکت ما اقامت نموده امر احضار به پایتخت و مأموریت مهم وزارت خارجیه را بایشان سپرد » .

« مارشل یکشخصی است بلند قامت ، باریک و بسیار خوش قیافه دارای یک ریش کوتاه کمی که تازه بعضی از آنها میل بسفیدی آورده ، در چشم عینک های کلان و مدور . وزیر مختار جدید یک صورت و قیافه کامل افغانی را دارا میباشد دارای یک اخلاق اشرفانه باوقار و سنگین ، نژاد و نجابت او از قیافه و سیمایش هویدا است » .

« باغرور و نخوت ابدا آشنائی ندارد ، در ملاقات و مذاکره دیده میشود که عبارت طویل و بی فائده را دوست ندارد ، تمام اطلاعات و اشارات او صاف و بی الایش و با مدرک میباشد » .

« چون ازین شخص محترم تعریف شنیده بودم مائل بملاقاتش شدم ، در ضمن ملاقات بمن چنین اظهار داشت که وطن ما در قلب آسیای مرکزی بین هند و ستان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 370 of 711

روسیه - چین و ایران است ۰»

« در چار سوی تمام راه‌هائیکه از عهد بسیار قدیم راه عبور از روسیه بهندوستان و واسطهٔ مرابطهٔ اهالی سواحل « مدیترانه » MÉDITERRANÉE و شرق اقصی میباشد

« مذهب با اهالی اسلام، و پادشاه معظم کنونی مایک شخصیست که دارای خیالات و افکار روشن و مائل است که مملکت خود را کاملا یک مملکت جدیدی نموده و از تمام ترقیاتیکه باعث سعادت سائر ممالک شده است از آنها استفاده کرده ملک و ملت خود را بشاهراه ترقی هدایت نماید ۰»

« پایه و اساس تمام این ترقیات را امور معارفی دانسته باین دلیل پادشاه محبوب من قبل از هر چیز بدولت فرانسه رجوع کرد و از حکومت شما امداد در تشکیلات معارفی خود طلب نمود و یک عده زیاد از جوانان افغانی را که تمام آنها از خانواده نجبا هستند بمملکت شما روانه داشت که الحال در لیسه مشیله LYCÉE MICHELET مشغول به آموختن علوم و ترقیاتیکه باعث خوشنودی مملکتین است میباشند ۰»

« موقعیکه جناب پروفیسر الفرد فوشه M. ALFRED FOUCHER فاضل معروف بکابل وارد شد راجع به امور تعلیمیه مشوره های مفید برای مادا دو یک مکتب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 371 of 711

فرانسوی در پایتخت تأسیس شده که صدها اطفال وطن عزیزم دران مکتب مشغول تعلیم و تربیه میباشد ۰»

«حکومت افغانستان انحصار و امتیاز کشف آثار عتیقه را برای مدت سی سال به هیئت علمیه فرانسه عطا فرموده که در تمام خاک افغانستان جستجو نموده آثار تاریخی مملکت ما را کشفیات نمایند - اینها پایه و اساسی است که تاکنون ایجاد شده و امروز لازم است برای تأسیس و ادارات اقتصادی و ترقیات آن فکر و خیالات عمده نمائیم ۰»

«در خاک مملکت من معادن ذغال سنگ فراوان موجود میباشد که تاکنون در چند نقطهٔ معین در اطراف ولایت کابل کشف و پیدا شده است ۰»

«و یک معدن آهن که مهندسین فرانسوی جستجو کرده است یافت شده و از قرار گفتهٔ آنها آهن آن نقطه نهایت اعلی میباشد ۰»

«معدن مس هم در چندین نقطهٔ مملکت یافت شده است که بسیار قابل استفاده خواهد بود ۰»

«طلا هم در قندها ریکار افتاده است و در چندین نقاط دیگر هم یافت میشود»

«معادن نفت ایران از قراریکه حدس میزنند دامنهٔ آن معادن تا بخاک ما

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 372 of 711

سرایت میکند ۰»

« از طرف دیگر مملکت ما برای تجارت پشم یکی از بهترین ممالک است و حاصل پشم، چرم، پنبه در نهایت اعلائی میباشد ۰»

« آبشارهای زیادی در مملکت ما است یک عدهٔ از ان آبشارها را برای قوهٔ برق بکار انداخته ایم ۰»

« با این حال بطوریکه می بینید مملکت ما از حیث ثروت یک مملکت پر منافعیست، از نقطهٔ نظر جغرافیائی دیده میشود که در آتیه نه فقط یک مرکز مملکت حاصل خیز بلکه یک مرکز تجارت درجه اول خواهد شد ۰ و مرکز عمدهٔ آذوقه برای ممالک آسیائی مرکز خواهد گردید ۰»

« معاهدهٔ که با انگلستان بسته ایم بما کاملاً حق میدهد که مال التجاره ها را آزادانه از راه کراچی و بمبئی عبور و بخارج فرستاده خواهد شد ۰»

« درین مأموریت خود نهایت شغف و خورسندی دارم که بسریع ترین اصول و حتی الامکان نقشهٔ جدید تشکیلات تجارتی، صنعتی، اقتصادی افغانستان را به کمک و شرکت با فرانس منعقد و تهیه نمایم قبل از هر کس ایجاد و اولاً مینل و آرزوی ما آنست که فرانس دست مودت بما داده و برای منافع مملکتین

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 373 of 711

با ما مساعد، و در انجام و قرار این کارها شرکت ورزند که فائدهٔ دو مملکت از روی دوستی بی آلایش و بغرضانه و صادقانه درین خواهد بود. (۱)

در خاتمه اجازه بدهید که آرزومند از صمیم دل امیدوار باشم که درخواست پادشاه معظم محبوب و صدای مملکت افغان که من حامل آن هستم در مملکت دوست که من آنرا بی اندازه عزیز میدانم شنیده و فهمیده شود. (۲)

زمزمهٔ عدم قدردانی حکومت ایران از محمد نادرخان غازی

هرچند این جناب از حکومت متبوعهٔ خود بنا بر جهاتیکه اجمالاً مذکور شد خیلی شکوه و شکایت داشت و متیقن بود که حکومت وجود مرا سد راه پیشرفت خیالات ضرر رسان شعله افشان خود دانسته، بودنم را در وطن لازم نمیداند ولی در داخل این در دل و کاهش روحانی خود را (باستثنای آن وطنخواهان صادق که مسلکاً با اوشان همنوا بودند) به احدی اظهار نکرد و در خارج ابداً

(۱) اگر بر تمام نطق های سفرای دول و رای مختار حق وزارت خارجهٔ عصر امانیه نظر دقت و انصاف دیده و ملاحظه شود علانیهٔ معلوم میگردد که باین اندازه یک بیان جامع و اظهار نافع از هیچکدام آنها خوانده و شنیده نشده و در حالیکه ازین قبیل اظهارات عالیشان جناب محمد نادرخان تمام صحائف جرائد جهان مملو است.

(۲) منقول از صحیفهٔ (۱، ۲) شمارهٔ ٤٦ سال اول جریدهٔ حقیقت کابل مطبعهٔ ماهوس ۱۳۰۳ که تحت اداره برهان الدین کشکی بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 374 of 711

با هیچکس و در هیچیک موقعی ذکر و اشارهٔ از این تباین نظری و فکری که بین اوشان و حکومت امانی واقع است نفرمودند .

مگر در اثر ملاقات ها و تبادلهٔ خیالاتیکه اوشان با دانشوران دنیا میفرمودند و فکر رسای شان بحل هر نوع غوامض و مشکلات میپرداخت و اشخاص مخاطب این افکار عالی و دیگر کارنامه های تاریخی او را بخاطر می آوردند و باز تقریر همچه یک ذات کامل الصفا در حالیکه بداخل وطن مظهر بسا خدمات عمده و اجراآت بلند میتوان شد برتبهٔ وزارت مختاری حکومت متبوعه اش میدیدند ، علی الفور باین نکته ملتفت میشدند که شاید نظریات شخص شاه با این شخص کارآگاه همراه نیست که آنها را بکاریکه جزء اوشان دیگری هم میتواند از عهده اش برآید مقرر و ملک و ملت را از مزید کارنامه های عالی و افتخارات تاریخی اوشان محروم داشته اند .

چنانچه این موضوع از روز مواصلت جناب شان به پاریس الی مدتی دوام کرد و جرائد راجع به این مسئله رقم رقم سوال ها از حکومت افغانستان کردند حتی ماموریت موجودهٔ جناب محمد نادر خان را صراحتاً به لفظ تبعید یک مدبر عظیم الشان افغانستان از طرف شاه امان الله خان نگاشتند .

وقتیکه این شور و غوغای جرائد زیاد و این اطلاعات در داخل وطن هم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 375 of 711

واصل شد نفری داخلی افغانستان این جدسیات جرائد دنیا را نظر به اعمال
اشتعال آمیز انه حکومت امانیه و اوضاع خدا پسندانهٔ نادری لفظ بلفظ تصدیق
کردند و این وضع امان الله شاه را هم به ردیف دیگر اوضاع بیجای او شامل ساخته
در نفرت و مخالفت از حکومتش افزودند .

چون اثر نشر این خبر بی احترامی آن وطنخواه نامور در وطن برای حکومت امانی
اثرات سوئی را می بخشید علی الفور تردید آتی الذکر این نشریات از طرف حکومت
تحریر و بالسنهٔ متعدده بجرائد خارجه ترسیل و نشر و در خود مرکز در روزنامه رسمی
وزارت حربیه (حقیقت) که در انوقت یگانه اخبار مهم و زبان حکومت پنداشته
میشد نیز شائع و بانیوسیله یک سکون آنی و تسلیت سرسری بملیون افغانی
داده شد، که این تردیده قرار آتی از جریدهٔ حقیقت مرکزی نقل میشود :-

« وزیر حربیهٔ سابق افغانستان یکی از فداکاران جنگ استقلال و از
فرزندان نامی افغانستان حضرت سردار محمد نادر خان بود و غالباً در غیاب
اعلیحضرت نظارت بحسن جریان امور داشت هرچند خدمات معزی الیه
در مدت سلطنت سابقه اظهر من الشمس و در همان دوره نیز بمنصب منیع سپه سالاری
نائل گردید ولی قدر دانی اعلیحضرت غازی از زحمات او بقدری بود که تربیهٔ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 376 of 711

اولین وزیر افغانستان مفتخر و منصوبش فرمودند روزنامهٔ وقت منطبعهٔ اسلامبول درشمارهٔ ۲۵- دیجهٔ خود تصویر همین شخص معظم را گراور کرده از انتخاب نامبرده بوزارت مختاری پاریس متعجبانه سوال نموده وحتی برای این انتصاب، صورت تبعیدی تصور کرده بود .

واقعاً مورد بسی تعجب ما گردید که نویسندهٔ محترم چگونه دچار این اشتباه عظیم گردیده و یک چنین گمانی در مورد این سردار بزرگ افغانی برده است هرچند که اطلاعات ما در بارهٔ معزی الیه و چگونگی انتصاب باین شغل بطوریکه باید و شاید نیست و آنچه را که سابقه داریم و تا درجهٔ نیز بصحت آن معتقدیم بکلی ازین تصور نگارندهٔ محترم روزنامهٔ وقت، تردید و تکذیب میکند- جناب سردار اعلی محمد نادر خان سپه سالار از اقربای اعلیحضرت غازی امیر امان الله خان فرزند ارجمند ارشد سردار محمد یوسف خان ولد سردار یحیی خان ولد سردار سلطان محمد خان ولد سردار پاینده محمد خان جدِ امجدِ اعلیحضرت امیر شهید، سنش بین چهل الی پنجاه است از سنهٔ ۱۳۲۱ قمری یعنی بیست و سه سال قبل اولین قدم ترفیع خود را برداشته و بمنصب کندکشری نائل گردیده است . ازین تاریخ خدمات شایان معزی الیه بدولت و ملت افغانستان شروع شده در اغلب از نقاط مهم افغانستان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 377 of 711

مأموریت داشته وهمیشه طرف تمجید وتحسین اعلیحضرت شهید بوده است، خدماتی
که معزی الیه در دورهٔ سلطنت سابقه در فرونشاندن شورش سمت جنوبی افغانستان
وسائر انقلابات سرحدی وغیره کرده است، واقعاً در افغانستان فراموش شدنی
نیست. لیاقت وکاردانی این فرزند رشید افغانی باعث شد که در ظرف مدت
قلیلی یعنی در سنه ۱۳۳۰ برتبهٔ عالی سپه سالاری مفتخر گردید در آن فرصت نیز در ترقیات
عسکری از حد زیاده کوشیده نظام افغانرا یک نظام مکملی ترتیب داده چنانکه
در جنگ استقلال همین سپاه دست پرورده محمد نادر خان بود که در تحت
فرماندهی خود او در یک محاذ جنگی که قطعیاً کمتر از شش صد میل نبود در مقابل عسکر
دولت برطانی کبیر جنگیده پافشاری نموده در نتیجه این موفقیت از حضور اعلیحضرت
غازی سردار سپه وزیر وزارت جلیلهٔ حربیه منصوب ومنار یادگاری بافتخار
این سردار نامی بفرمان اعلیحضرت امیر در کابل ساخته شد، در دورهٔ سلطنت
فعلی علاوه برخدمت عسکری خدمات کشوری متعددی نموده ماموریتهائیکه
برای انتظام رشته های پراگندهٔ نقاط مختلفهٔ افغانستان از قبیل اصلاح
وتنظیم قطغن وبدخشان وسمت مشرقی بمعزی الیه تفویض شده که همه را با نهایت
خوبی وصحت انجام داده همیشه مورد تحسین وتقدیر ذات همایونی وملت افغانی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 378 of 711

بوده است خدمات بزرگ این شخص بقدری است که اگر بخواهیم حتی بطور خلاصه
نیز بیان نمائیم کاملاً از موضوع منحرف خواهیم شد این است که مختصراً میگوئیم
چون در حین انجام وظائف و مأموریت های خویش تقریباً در اواخر ۱۳۴۲ ق
در اثر زحمت های متحمله بعلالت مزاج و امراض متعدده گرفتار آمد پس از
از مدتی بمعالجه مجبور باستعلاج در اروپا گردید اعلیحضرت امیر از همان نقطه نظر
نوازش خادمان حقیقی افغانستان رضایت ندادند که یک همچه مرد جلیل القدر
کارآگاه بدون داشتن یک سمت رسمی که استفاده های بزرگی را برای
وطنش تأمین مینمود بار و پا برود. این بود که معزی الیه را بوزارت مختاری
پاریس منصوب فرمودند تا علاوه بر اطلاعات و معلومات داخلی تجربه و بصیرت
کامل از سیاست و وضعیات خارجی بدست آورده و در واقع این سردار بزرگ
یک مرد سیاسی نیز گردد. سائر برادران و اعضای خاندان معزی الیه
که هر یک بنوبهٔ خود مانند برادر مکرم شان جان فشانیها نموده اند کما فی السابق
مظهر الطاف شاهی بوده و میباشند مثلاً یک برادر شان آقای محمد هاشم خان
سفیر افغانی در مسکو و برادر دیگر آقای شاه ولیخان نائب سالار داماد اعلیحضرت
امیر که در همین بغاوت اخیر سمت جنوبی و در همین مقابلهٔ جهل و علم، ظلمت و نور

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 379 of 711

بفرماندهی یک محاذ بزرگ مقرر است . برادر کوچکترشان آقای شاه محمود خان رئیس قشون قطغن و بدخشان است و دیگر برادرشان آقای سردار محمد عزیز خان نگران محصلین افغانی در اروپا میباشند همچنین سائر برادران و اعضای خانواده شان از قبیل آقایان احمد شاه خان و احمد علی خان و علی شاه خان و محمد کریم خان هریک یا منتظم در سلک عسکری و یا مرجع خدمات کشوری و همیشه از الطاف و توجهات مخصوصهٔ اعلیحضرت غازی کامیاب و برخوردار میباشند .....»(۱)

اجراآت عمدهٔ جناب محمد نادر خان در سفارت فرانسه و بلژیک

با این دلشکنی و عدم قدردانی که این مرد تاریخی برخلاف توقع از حکومت متبوعهٔ خود و بعض رجال خیانت پیشهٔ آن دوره مشاهده میکرد و در راه پیشرفت آن مقاصد عالیهٔ خویش که برای تامین شرف و عزت و احترام مملکت و سعادت ملت خود آنرا زیر نظر گرفته بود و در راه آن به انواع مشکلات تصادم میکرد

(۱) منقول از صفحه ۳۰۲ شمارهٔ ۳۹ جلد اول مجرهٔ چهارشنبه ۲۰ عقرب ۱۳۰۲ اخبار حقیقت کابل که برادران کلکانی آنرا اداره میکرد.

و از شمارهٔ ۱۲ سال ۲۲ جریدهٔ حبل المتین کلکته در دوران مدیریت دانشور علام آقای مؤید الاسلام .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 380 of 711

جاهدانه و صبورانه کار میکرد و زحمت میکشید و با افکار و نظریات مفید در اثنای این مأموریت خویش در وزارت مختاری فرانسه و بلجیک در اثر مطالعات و تتبعات و کشفیات خود بدست آورده همه را از جهة تطبیق اجراء استیذان بمرکز میفرستاد ولی از طرف شخص شاه و رعمای آنوقت شنیدن و تحسین و آفرین گفتن و قبولیت آن پیشنهادهای نافعهٔ نادری در کنار حتی از وصول اکثری از ان مطالعات نیز اطلاعی به اوشان داده نمیشد .

بالجمله حضرتعالی محمد نادرخان در اثنای این مأموریت سیاسیهٔ شان بخوبی توانستند و موفق شدند تا آن نزاع پر از نزاکتی را که بین معلمین فرانسوی و وزارت معارف افغانستان راجع به بعضی امور اداری مکتب امانیه واقع و اسباب غلط فهمی را فراهم آورده بود و علامه محمود بیگ طرزی وارباب حل و عقد حکومت امانی در ازالهٔ آن کامیاب شده نتوانستند - حسب دلخواه رفع کردند .

راجع بفراهم آوری تسهیلات برای آن هیئت حضریهٔ فرانسوی که امتیاز انحصار و انکشاف آثار عتیقهٔ افغانستان برای شان داده شده بود نیز اقدامات درستی نموده اند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 381 of 711

ازان طلبهٔ افغانی که در پاریس تحت نظارت برادر مهربرورشان آقای سردار محمد عزیزخان مصروف تعلیم بودند نیز دائماً خبر گیری و از جریان امور تعلیمی و ادارهٔ حیات، و حسن اخلاق و طرز رفتار آنها هم بخوبی کسب استحضاریت میفرمود.

یکعدهٔ مکفی اسلحهٔ که وزارت حربیهٔ افغانستان بآن زیاده تر احتیاج داشت نیز بقیمت مناسب و استحصال منافع حکومت ازان خریداری و بمرکز ارسال فرمود.

چند عراده موتر زره پوشی را که دارای بروج متحرک و بشکل یک تهاجم نسبتاً مستحکم و قابل دفاع و تعرض است نیز ابتیاع و بمرکز بقسم نمونه ارسال نمود تا اگر خریداری مزید آنرا لازم دانند اطلاع کنند.

چند دستگاه رادیو و آله های مکبر الصوت را که وجود و استعمال آن در افغانستان جهة اخذ و تبادلهٔ اطلاعات و ابلاغ مطالب از حد زیاد حتمی و ضروری بود نیز خریداری و بمرکز ترسیل داشت.

و بر علاوهٔ آن دیگر اقدامات و اجراآت را نیز مصدر شده اند، که تفصیل آن فعلاً بنظر نیست.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 382 of 711

استعفای آخری و کناره جوئی قطعی جناب محمد نادر خان از حکومت امانی

چون آن التماس های ضروریه و پیشنهادهای نافعهٔ اوشان که راجع بمنافع وخیر وطن دائماً بمرکز میفرستادند بسمع قبول شنیده نمیشد بلکه علی الرغم آن اقدامات بعمل میآمد و در عین زمان تمام اجراآت دورهٔ امانیه را طوری اشتعال انگریز و شر آمیز مشاهده میکردند که از تصور نتائج عالم تباه آن بر خود می پیچیدند و می طپیدند و همهٔ آن اقدامات مضرهٔ را که شخص اعلیحضرت امان الله خان متملقین حضورشان بگامهای بزرگ تجدد و ترقی تعبیر میکردند این مرور و شضمیر در پرتو عقل و ذکای خود عیناً مثل یک رفتار سریع تقاعد و تنزل و رجعت قهقری میدانست و یقین میکرد که این طرز عمل عنقریب جامعه را بانواع مصائب و بلیه گرفتار میسازد .

ازین جهته همان امراض متعدد دماغی و تکالیفی که باعضای رئیسهٔ شان در اثر آن کاهش های روحانی که بداخل وطن برایشان لاحق و عارض شده بود ، ازاین رفتار مصاعب آثار اخیرهٔ عصر امانی روبترقی و تزاید گذاشته

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 383 of 711

رفت و این وسواس هر رقم وخوف و اندیشهٔ مائیکه بر دل اوشان بالنسبهٔ تباهی آتیهٔ وطن مستولی میشد یوماً فیوماً بر وجودشان افزون و مضاعف میگشت .

تا اینکه همین علالت و مصیبت اوشانرا در سنهٔ ۱۳۰۵ش باین امر وادار کرد که قطعیاً باید از کار حکومت دست کشید، و در پی اعادهٔ صحت و علاج این درد پر زحمت خود باید افتید .

زیرا درصورت مشارکت بامور مملکت امکان نیست که از اوضاع و چگونگی رفتار و کردار حکومت اطلاعی حاصل نشود در حالیکه خبر گرفتن ازین حرکات پر از فتن برای همچو من یک خیر اندیش ملت و فدائی وطن موجب هزاران رنج و محن است .

درینموقع اگرچه جناب سردار محمد عزیز خان بمعیت عدهٔ ازان طلبهٔ افغانی که در فرانسه مصروف تعلیم بودند بکابل طلب شده بودند اما سردار محمد هاشم خان از سفارت مختاری افغانستان در ماسکو سبکدوش گردیده برای پرستاری برادر خود جناب محمد نادر خان وارد پاریس شده بودند - و هم سردار شاه ولیخان از شنیدن خبر ناخوشی شدید و تنهائی برادرش سپه سالار صاحب و دیدن اوضاع ناگوار حسرت افزای شاه و اهل کار افغانستان برای خبر گیری و تیمارداری

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 384 of 711

برادر موقرش و کناره بودنش را ازان محیط پر آشوب بهتر دیده بعد از اخذ اجازه
از حکومت، کابل را بقصد رود و در فرانسه ورود نمودند .

این هر سه برادر دانشور چون از رفتار مخالفانهٔ اشتعال آمیز انهٔ حکومت
اطلاع مکمل داشتند و هم میدانستند که عدهٔ از مغرضین طوری اطراف
شاه را احاطه کرده اند که عرائض نافعهٔ هیچکی از وطنخواهان صادق که برای
خیر ملت و مملکت باشد در بیفرصت بسمع اعلیحضرت مؤثر و با اهمیت تلقی نمی شود،
و بدخواهان افغانستان نمیخواهند که امثال ما خیراندیشان حکومت داخل خدمات
وطن باشیم اگر تکرار بوطن عودت کنیم البته این معاودت ما را همان اشخاص مغرض که
موجبات حرکت ما را از وطن فراهم آورده اند وسیلهٔ القای مزید غلط فهمی و
شکر رنجی و جدائی بین ما و شخص شاه خواهند ساخت، بنابران لازم و ضرور است
که خود ما را از کار حکومت کناره کنیم زیرا در همو قع که اعلیحضرت امان الله خان
بران افکار خود پسندیکه موجب پریشانی و گزند ملت را فراهم می آورد و آتش
شقاق و نفاق را از دست خود بجز من انیت جامعه و وطن میزند و در مشکلات محیط می افزاید
و بآن همه عرائض و پیشنهاد های تحریری و تقریری و تیلفونی و تلگرافی و معذرت
و خشونتیکه ما همه بالنسبهٔ تعدیل افعال و اصلاح اعمالش برای خیر او شان و منفعت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 385 of 711

ملک نمودیم گوش نمیدهد بودن ما در معیت او موجب بدنامی دنیوی و عذاب اخروی شده برجامه های سفید ما لکه های سیاه بدنمائی از تبعیت حکومت امانی می افتد .

لذا جناب محمد نادر خان بتاریخ ۳۰ ماه نومبر ۱۹۲۶ء یک استعفانامه آخری واعلان کناره جوئی قطعی خویش را از امور رسمی حکومت امانی مکتوباً و تلگرافاً اشعاراً کرد ، چون صورت استعفای آخری شان عیناً من حیث المضمون برطبق همان استعفانامه شان است که در موقع سبکدوشی خویش از وزارت حربیه نگاشته اند تنها عبارت آن واضح وصریح وتفصیلدار است از بنجهت از مکرر نگاشتن آن ، که در صحیفهٔ (۲۶۲) این کتاب قبلاً مرقوم است صرف نظر میشود .

مع الاسف از خواندن این استعفانامهٔ حسرت ختامه که هر حرف آن یکعالم پند و هر جملهٔ آن دارای نکات ارجمند بود و حکم یک تازیانهٔ عبرت و مانند یک لوحهٔ قیمتدار اخطار و نصیحت بود باز در نظر ضعیف البصر عمال امانی اهمیت نیافت و بر محتویات آن که برای خیر و منافع خود شان و مملکت افغانستان بود توجهی نکردند . و ازین بی اعتنائی و بی مبالاتی خویش فکر رسا و بازوی توانای نادری را که انها جداً و ذاتاً بآن احتیاج داشتند از خود دور و خود ها را ازین وضع

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 386 of 711

پر از تکبر و غرور به انواع پریشانی و تکلیف مقهور و استعفای آخری این مرد غیور را متأسفانه منظور و ازین فعل خویش زیاده تر خود ما را بنظر ملت منفور ساختند .

بعد از اینکه آقای غلام نبی خان حیثیت وزیر مختار افغانی در فرانسه وارد و کارهای سفارت را تسلیم و حضرتعالی سپه سالار غازی از آنجا منفصل شدند یک نشان "افتخار و وطن" «HONNEUR ET PATRIE» با رقم آن از طرف حکومت فرانسه، و یک نشان دیگر (گراند کروا GRANDE CROIX) از طرف حکومت بلژیک برای مشارالیه در اثر حصول مناسبات صمیمانه دولتین و کارروائی حسنه شان اعطا گردید.

اهتمام بمعالجه و اعاده صحت

بعد از انفکاک رسمی جناب محمد نادر خان از انجام امور سیاسیه حکومت امانی چون صحت شان بدرجه اخیر خراب و از علالت در پیچ و تاب بودند لذا توجه مزید شان را برای اعاده صحت و ازاله اوجاع و شکایت خود مبذول نموده بمعالجه داکترهای حاذق رجوع فرمودند - بعداً بنا بر مشوره معالجین بودن پاریس را برنقل نمودن به نیس «NICE» که یک مقام عالی خوش هوا و برای اعاده تندرستی مرضا خیلی نافع است ترجیح دادند و در آنجا تحت مداوات و خبرگیری داکترهای ماهر به استعمال

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 387 of 711

ادویه ومعالجهٔ اساسی خویش توجه نمودند واخوان عالیشان آنها آقای سردار محمد هاشم خان وشاه ولیخان به تیمارداری آنها چنانچه شاید وباید عطف توجه واهتمام مینمودند.

گذارهٔ حیات شانرا بعوائدیکه از حاصلات آن اراضی واملاک شان که در تحت نظارت سردار شاه محمود خان وسردار احمد شاه خان در افغانستان داشتند ووقتاً فوقتاً برایشان میرسید مینمودند.

برای تشیین خود محض از نقطهٔ نظر نجات یافتن از صرف مبلغ زیاد وگزاف کرایهٔ عمارات آنجا یک عمارت را در موضع "مانتون" «MENTON» که یک موضع گوشه وخاموش در حصهٔ جنوب فرانسه است خریداری منزویانه وخاموشانه دران محل امرار حیات مینمودند.

از جواب نگاشتن مکاتیب وخطوطیکه از دوستان صمیمی شان دائماً برای آنها میرسید هم بکلم سکوت را اختیار، وبهیچ نوع بانفری افغانستان مکاتبه ودر امور داخلهٔ وطن مداخله وتعلق نمی ورزیدند.

تنها پانزده در پانزده روز یکان مکتوب بنام عائله واولادها ومتعلقین شان که در افغانستان بودند می نگاشتند ودران از چگونگی مزاج خود آنها توسط وزارت خارجهٔ افغانستان متسلی میساختند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 388 of 711

از مطالعهٔ جرائد جریانات افغانستان را دائماً می دیدند و از رفتار حکومت و حسیات ملت و اوضاع مملکت اطلاع میگرفتند .

تا اینکه در اواخر سنهٔ ۱۳۰۶ قدری صحت سردار اعلی محمد نادرخان رو بدرستی نهاد و فی الجمله باز قابل حرکت و قدم زدن شدند ولی از اعادهٔ دوران شدید مرض بکلی مطمئن نبودند در همین موقع در جراید خبر دورهٔ اعلیحضرت امان الله خان را به اروپا گرفتند، متعاقباً خبر وصول و حرکت او شانرا از مصر جانب ایطالیا خواندند لذا تصمیم کردند که بنام افغانستان از وشان پذیرائی کنند اینجهته بغرض استقبال شاه افغانستان هر سه برادر از خاک فرانسه حرکت و در ایطالیا یکروز قبل از وصول شاه وارد شدند .

پیش نهادهای همدردانه و غمخوارانهٔ جناب محمد نادرخان در موقع دورهٔ اعلیحضرت امان الله خان

چون آن جهازیکه حامل موکب شاه امان الله خان و رفقای همسفرشان بود اولین بار در قارهٔ اروپا لنگر انداز شد . حضرت عالی سردار اعلی محمد نادرخان و سردار محمد هاشم خان و سردار شاه ولیخان در بندرگاه ناپولی ایطالیا برای

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 389 of 711

پذیرائی و خیر مقدم گفتن اوشان حاضر و در خود جهاز جهة استقبال اعلیحضرت امان الله خان شتافتند و در آنجا با اوشان ملاقات نمودند .

جناب محمد نادر خان در ضمن این مصاحبهٔ خصوصی که بعد از چند سال با شاه دست داده بود ، بعد از مبادلهٔ کلمات احوال پرسی نیز همان افکار و نظریات خیر خواهانهٔ خود را که در افغانستان برای سعادت و ترقی اساسی ملت از ان تذکار میفرمودند ، بکلمات موثر و دلائل مقنعه تکرار و تبیان و بشاه خاطر نشان کرده بسیار نکات عالیه و اندرزهای نافعه را بشاه اهدا نمودند .

چون قلباً سعادت افغانستان را خواستار و اساساً مرفه الحالی و نیکنامی وطن مدارج ارتقائی ملت محبوب شان را آرزومند بودند ، در ان موقعیکه رسماً از حکومت مستعفی و در عالم غربت و مسافری افتاده بودند نیز از خیر خواهی و حقیقت گوئی خویش دریغ نکرده از تقدیم نمودن پیش نهادهای همدردانه و نظریات غمخوارانهٔ خود کوتاهی نکردند .

بعد از اینکه جناب سپه سالار از پذیرائی و خیر مقدم خصوصی شاه بهمین قسمیکه فوقاً نگاشتیم ، فراغ یافتند هر سه ذوات معظم دوباره به لیمان حاضر شده باد گروزرای مختار افغانی که تماماً جهة استقبال شاه حاضر شده بودند بیک نقطه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 390 of 711

مخصوص صف بسته احترام گشته جهة ادای رسم تعظیم عمومی شاه افغانستان منتظر ماند

پس از ختم این مراسم رسمی هرچند از طرف اعلیحضرت امان الله خان بصورت غیر مستقیم برای شان تکلیف و اصرار شد که در ضمن هیئت سفریهٔ امانیه شامل و بهر مقامیکه شاه و رفقای او پذیرفته میشوند این سه ذوات کامل هم داخل باشند اما سپه سالار صاحب بواسطهٔ ناچاقی طبعش از پابندی با مور تشریفاتی و مراعات باصول مقررهٔ رسمی انکار - و در آزاد و بی تکلیف بودن خویش اصرار کرده از قبولیت همراهی با شاه استنکاف ورزید، همچنین جنابان محمد هاشمخان و شاه ولیخان هم بعذر تیمارداری و تنهائی سپه سالار خود ها را از مخالطت هیئت سفریهٔ امانیه سبکدوش کردند .

در ایطالیا چند روز سپه سالار بیک هوتل دیگر مقیم و بعد از ان عازم محل نشیمن شان در مانتون شدند (که از اضلاع ملحقهٔ نیس است) و شاه و رفقای اورا بفکر و ارادهٔ خود شان گذاشتند .

بر علاوهٔ این صحبت ، ملاقات دیگری هم بین شاه و این سرداران دیانت پناه در موضع « نیس » واقع شده است .

جناب سپه سالار و برادران هشیار شان درین نوبت هم با علیحضرت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 391 of 711

شیوهٔ همدردی وصداقت را مراعات کنان حقائق را بی کم وکاست بدرستی وصفائی باوشان حالی نموده دراثنای این مصاحبه وتبادل افکار بالنسبهٔ مجاری امورحال واستقبال بسانکات عالمانه ونظریات دوراندیشانهٔ باوشان اظهار وپیش نهاد فرموده اند.

ولی اعلیحضرت امان الله خان نظر بعادت مألوف شان نه تنها بآن کلمات نافعه وافکار همدردانه حواله سمع نمیفرمودند بلکه بعضاً درجواب این جملات غمخوارانهٔ نادری مضامین خارج ازموضوع را تقریر وبهمان بلند پروازیهای معتادهٔ پادشاهانه خود به تردید آن می پرداختند که بسا اوقات درین اجوبهٔ امانیه چنان الفاظ وعباراتی استعمال میشد. که جذبات مسلمین صادق را مشتعل، وسائرین را ازان بیان خویش که به عقاید ومقررات دین مبین تصادم میکرد- متأثر مینمودند.

تشبثات اعلیحضرت امان الله خان بالنسبه موافقت سپه سالار

چون یکی ازموجبات سفر اعلیحضرت امان الله خان بار وپا حصول دلجوئی وموافقت ورفع کدورت این سپه سالار صاحب کیاست بود، اما برخلاف توقع دیده شد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 392 of 711

که در اول صحبت آن کدورت از امثال همین اقوالیکه شمه از ان اشاره شد و غرض پرستی بعضی نفری بجای تقلیل بزیادت خود افزود، اخیراً امان الله شاه ازین گفته گی طبع سپه سالار بسیار متأثر شد و تصمیم کرد، بهر صورتیکه باشد، سپه سالار را بامدن وطن وادار و برفع نقار خاطرش بکوشد. لذا جهة حصول این مقصد وفدیرا هم بافراد خاص به نزد سپه سالار ارسال نمود.

اما این وفدیکه از حضور پادشاه جهة حصول موافقت سپه سالار صاحب آمده بودند بعد از شنیدن بیانات عاقبت اندیشانهٔ جناب محمد نادر خان گریان و بحقانیت و صحت مفکورهٔ شان تصدیق کنان پیام عدم موافقت اوشان را (در صورت عدم تغییر مسلک حکومت بصورت خاطرخواه اوشان) باخود بردند.

این وفد تکرار چند مرتبهٔ دیگر هم بحضور سپه سالار عالی مقدار احضار و صورت مذاکرات وجواب سپه سالار را بهمین قرار شنیده رفتند.

درینموقع جناب سردار محمد عزیز خان که چندی قبلبرین بافغانستان رسماً مدعو شده رفته بودند و چندی بعد از جریانات داخل وطن تنگدل شده (جهة خبرگیری سپه سالار غازی و علاج پسر خود محمد داؤد خان که در ضمن آن طلبهٔ افغانی که در فرانسه تعلیم میگرفتند شامل، و درین ایام مریض سخت بود) تکرار بفرانسه وارد و مصروف

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 393 of 711

معالجه و تیمارداری پسر و خبرگیری برادر مهربپرورشان شدند .

بالجمله چون اعلیحضرت امان الله خان کدل داده همان مسلک ناعاقبت اندیشانه خود بود بعد ازاینکه متیقن شد و دانست که بهیچ صورت سپه سالار این مسلک او را تعقیب نمیکند و بهمان مذکوره خدا پسندانه شان که بحال ملک و ملت نافع و موافق است دوام دارند. لهذا در برابر پیشرفت خیالات خود بصورت قطعی از سپه سالار و اخوان دیانت مدارش صرف نظر فرمود و بهمراه ختم دوره اروپا وداخل شدنش در خاک شرق او شانرا بالمره از لوح خاطر خود فراموش کرده ازین وضع خود پسند شان که بر ضد احساسات ملی بود سردار اعلی محمد نادر خان سپه سالار را دوباره به بستر علالت و بیماری و قلق و اضطراب لاینحلی انداخت و بدرد مصائب ملت محبوب و مملکت مرغوبش مبتلا ساخت .

اثرات دوره اعلیحضرت امان الله خان در افغانستان

در اثنای مصروفیت شاه بدوره اروپا و غیره اطلاعات مفصل اوضاع و حرکات او بصورت مستقیم و غیر مستقیم بافغانستان و اصل و عامه ملت اسلامیت طویت از و شان بسیار چیزها را برخلاف مقررات اسلامیت و عرف و عادات افغانیت می شنیدند، و بهمراه آن مضامین هیجان انگیز را نسبت بحرکات شاه در اروپا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 394 of 711

از جرائد دنیا می خواندند و انواع تعبیرات صحیح و غلط آن را از زبانهای از خود و بیگانه میشنیدند. در حالیکه این مسموعات و مرئیات، بلا نهایه در غضب و غیظ عامه می افزود و در جامعه هر روز یک دروازهٔ نو مخالفت را کشوده متوالیاً در ضمائر عامهٔ ملت حسیات معاندت و جذبات منافرت را افزوده میرفت.

وقتیکه در جرائد ایرانی خواندند که علما و مجتهدین ایران جمهوراً بحضور اعلیحضرت امان الله خان تلگراماً و کتباً این مسئله را پیش نهاد کردند، که نظر بمقررات اسلامی و عرف و عادات ملی نباید در موقع دخول موکبش بایران ملکه ثریا و دیگر نسوان منسوبهٔ فامیل شاه بی حجابانه درین خاک اسلامی داخل و جذبات مسلمین ایران را ازین فعل خود مشتعل سازند، و شاه بآن اهمیت نداد، مردم زیادتر متأثر شدند.

بعد ازاینکه اقوال و افعال شاه و مخدرات را مردم هرات، فراه، قندهار مقر، غزنی و غیره نقاط عرض راه برأی العین در اثنای عبورش دیدند و کلمات و بیانات اشتعال آمیزش را بگوش هوش خود شنیدند؛ زیاده تر مدهوش گردیده بفکر برهم زدن این چیزها برآمدند که آنرا ضد احساسات اسلامی و ملی خود میدیدند.

پس از وصول امان الله شاه بمرکز، آن نطق های شرر انگیز و تطبیقات باخیزش که با عرف و عادات ملی مخالف بود و با مقررات اسلامی هم چندان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 395 of 711

تطبیق نمیکرد، پیشتر مردم را از او متأذی کرد. مخصوصاً آن مجالس خصوصی شاه که در آن نسوان عائلهٔ مأمورین و اعزه و معاریف کابل را تکرار رسماً و جبراً مدعو به بی حجابی و پدرود کردن آداب اسلامی و گذاشتن عادات ملی تشویق میکرد و موی بعضی از آنها را جبراً امر قطع و پرده و چادری زنان را در عرض راه از سر آنها بشدت دور و آنها را به بی حجاب گشتن مجبور میساخت، بسیار زیاد اسباب انزجار و تکدر خاطرهای (۱) فراهم آورد خاصتاً آن نطق های مستعلانه و اظهارات ناعاقبت اندیشانهٔ را که امان الله شاه بعد از سفر اروپای خود عموماً در جشن استقلال ۱۳۰۷ و در محضر عموم وکلاء مأمورین و اعزه و مشاهیر افغانستان خصوصاً ایراد مینمود، هر هر کلمه جملهٔ آن بذات خود یک یک تازیانه بود که ملت را باید چار ناچار به مخالفت های علنی او وادار کند.

الحق هر واحدی از آن اوامر و تطبیقاتیکه امان الله شاه بر وکلای لویه جرگه

(۱) از جملهٔ شایعاتیکه دران ایام نسبت باعلیحضرت امان الله خان بحد تواتر و شهرت عامه رسیده بیشتر تر افغانهای غیور را به هیجان آورده همانا این قصه بود که در کوچه و بازار بزبان صغار و کبار اشتهار داشت که شخصاً اعلیحضرت امان الله خان در یک محفل نسوان برای جمله خانمهائیکه دران مجلس شامل بودند امر داد که (اگر در مسئلهٔ رفع حجاب و دگر امور یکه من اجرا و تعمیل آنرا از شما خواهم شوهرهای شما مانع شوند من برای شما تفنگچه میدهم تا شوهرهای خود را بگلوله بزنید، زیرا که من باخواست خون اینچنین اشخاص رانی کنم).

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 396 of 711

وعامهٔ مأمورین ملکی و نظامی آنرا جبراً تحمیل و اجرا کرد (و تفصیلاتش عموماً به اذهان تمام اهالی افغانستان موجود است) آخرین رشته های تعلق شاه و رعایا را ازهم گسیخت و ملت را خواه ناخواه به مخالفت عملی حکومت برانگیخت (۱)

بالاخره از عملی نمودن و تنفیذ همان اوامر و اعمال ضرر افزا و ترتیب دادن یک پروگرام نهایت شدید لایعنی برعموم تبعهٔ افغانی (۲) (که تطبیق هر مادهٔ آن هزاران تکلیف و زحمت را وارد و خلق الله را بهزاران هزار مصیبت و شکایت گرفتار و بدگوئی

(۱) چون نگاشتن اسباب و علل این انقلاب بسیار و احتوا بر تمام جزویات و کلیات آن از خود یک دفتر جداگانه بکار دارد از نتیجه ما از شمردن تمام آن صرف نظر کرده تنها بچند مواد آن که تقریباً در بروز انقلاب عامل مهم و تأثیر بخش نموده است ذیلاً اکتفا میکنیم:

(۱) امر جبری پوشیدن البسهٔ اروپائی برعموم (۲) امر شدید تبادل سلام مسنون بکشیدن کلاه (۳) انفاذ دگر عادات و رسوم بی لزوم اروپا (۴) جبراً شامل نمودن و کلای ملت و مأمورین حکومت و خانم های اسلامی در نمایش های جلسه و مضر طرقی (۵) مخالفت عرف و عادات ملی (۶) عدم رعایت اوامر اسلامی (۷) تعمیم فواحش (۸) اهمیت ندادن بخانمان صادق و باتجربهٔ وطن (۹) موقعیت دادن به افراد کم تجربه و خائن (۱۰) نشنیدن آن عرائض و پیش نهادهای جدی و کلای لویه جرگه ۱۳۰۷ که راجع به تعدیل پروگرام و تبدیل افعال شاه بود (۱۱) کثرت رشوت و شراب نوشی و عدم اعتنا عملی ازان (۱۲) چشم پوشی کردن از مجازات وزرا و مأمورین خائن که لویه جرگه جداً آنرا عرض میکرد (۱۳) تحقیر ارکان مسلمانی (۱۴) استخفاف حضرت نبوی (۱۵) اعزام طالبات جوان افغانی به ترکی وامثال آن که ذکرش بطوالت می انجامد.

(۲) که در آن جمله بر دغال فروش ها و حمال ها وغیره افراد بی بضاعت و عامهٔ طبقات بی استطاعت ملت امر شدید پوشیدن دریشی و کلاه را نموده بودند و در صورت عدم تعمیل آن امر داده شده بود که فوراً از قاعش جزای نقدی بذریعهٔ پولیس حصول گردد. چنانچه در اثر تطبیق امثال این اوامر شکایت عموم بالا و تمام بشور و غوغا مبتلا شده هر هر نفر در طول حرکات مقرره ۴ الی ۵ خود بیشتر از پنجاه الی صد مرتبه محکوم باعطای جریمه میشد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 397 of 711

ودشنام دهی وادار میکرد) طاقت ملت طاق و از هر طرف آثار سرکشی و رفع خرافات دورهٔ امانی و دفع محرمات و بدعات حکومتی از دهان توپ و تفنگ و بصورت جدال و جنگ نمودار شد و به تمام شدت همه مواد مجتمعهٔ اختلاف و افتراق و انفلاق افتاده تمام موجودیت وطن را به احتراق انداخت!

مع الاسف از چیزیکه دائماً جمهور وطنخواهان صادق افغانستان مخصوصاً جناب محمد نادر خان می اندیشیدند و از خطرهٔ که تصور آتش آن ملتخواه را در بستر بیماری در پاریس افگنده است بصورت بسیار مهیب و نهایت مدهش واقع شد و قسمی شدت و حدت و شعله افشانی دارد که اگر لطف و کرم الهی شامل حال نشود، البته که در نتیجهٔ آن افغانستان محشرستان و برای ابد (لاوقع الله) بی نام و نشان خواهد ماند.

اشتعال نائرهٔ شدید انقلاب

در اول و هلهٔ آتش مخالفت حکومت امانی به ۲۴ عقرب سنه ۱۳۰۷ در سنگوخیل شنوار شرار شد، و مردم آنجا در ظرف چند ساعت حکومتی و مأموریت مالیهٔ محلی خود ها را طعمهٔ آتش و مأمورین حکومت را بر علاوهٔ تحقیر و تشهیر محبوس کردند، در اندک وقت چهاونی کهی را تخریب و عسکری آنجا را خلع سلاح و به اسلحه و جبا خانهٔ آنجا خود را مسلح و عامهٔ اقوام و طوا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 398 of 711

اطراف و حوالی آن نواحی را بنام حمایت دین محمدی و استخلاص از فجایع امانی بوحدت و همراهی خویش اختصاص دادند .

در موعد قلیلی این هنگامه باندازهٔ کسب و خامت کرد که مخالفین حکومت امانی از یکطرف چهاونی دکه و از طرف دیگر مرکز مشرقی را زیر تهدید شدید خود گرفتند ، نظر باین مقاومت و پافشاری سخت ساعت بساعت در جمعیت مخالفین حکومت کثرت ، و در طرفداران نش ضعف و قلت مشاهده میشد .

مخالفین حکومت امانی بیک سرعت برقی تمام عمارات و قصور عالی جلال آباد و لغمان و سرخ رود را چور و تاراج و تمام تشکیلات حکومت امانی را درهم و برهم نمودند ، نفری معاونه و قوة الظهر حکومت را که از کابل برای تقویهٔ عسکری مشرقی می آمدند چور و تاراج ، و اشخاصی را که بر اوشان تصور و گمان طرفداری حکومت امانی میرفت بانواع تکالیف و مصاعب گرفتار کردند .

آن خائنین مملکت که بلباس دوستی و انواع تملق و چاپلوسی مشاغل مهم و ادارات عالی حکومت امانی را اشغال و برای پیشرفت مقاصد شخصی خود از هر فعل امان الله شاه تعریف و اورا باجرای اموری وادار میکردند که از ان اثرات اعتماد و وقار شاه سلب و انقلاب واقع شد در عین شدت و التهاب انقلاب فرصت را غنیمت دانسته

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 399 of 711

بمنافع شخصیهٔ خود شکل و نقشهٔ دیگری داخل اقدامات شده در رو خامت و تضعیف تخالف شاه و موجبات خون ریزی وطن افزودند .

زیرا این مغرضین تصور میکردند که ازین اعمال محیلانهٔ خود زودتر بمقصد کامیاب و به مطلوب خود بدون اشکال و مانع نائل میشوند، ولی ازین امر غافل بودند که ملت آنها را خوبتر می شناسد و ابداً نه با وشان و نه بحکومت و قیمومیت ایشان راضی هستند و این هنگامه ابداً بمنافع شخصی آنها تمام نمیشود .

وقتیکه این خائنین دورهٔ امانی به ضعف و ناتوانی و سقوط قطعی حکومت در مشرقی مطلع و قانع شدند، فوراً بان گدام چوب خشک انقلاب که به نفت عالی العان پر و گرام تازهٔ امانی روغن داده شده بود آتش افگندند - یعنی جمعیت در دان شرارت توامان کوهدامنی را بجله آوری بر مرکز افغانی بفردای سقوط قطعیهٔ قوای امانی در نمله و دستگیری محمود خان یاور و محاصرهٔ شدید شهر و معسکر جلال آباد و اخلال تمام نقاط مشرقی یعنی در ۲۳ قوس دعوت دادند و شهر شهیر کابل را برای پیشرفت مقاصد خائنانهٔ خود در خطر انداخته سر تا سر آز اخطر آتش شدید همان اشرار شقاوت مدار ساختند که از اغماض و مساعدتهای متنوعهٔ همین اهل خیانت خوب تقویه شده بودند .

از یکطرف جوش مخالفت ملت و از طرف دگر غرض پرستی اهل خیانت حلقه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 400 of 711

حرکت امان الله شاه را باندازهٔ مخفی و محصور ساخت که از ابتدای شورش مشرقی و از بدو هجوم و پیکار اشرار شمالی تا موعد مخلوعیت و حرکتش به صوب قندهار شب و روز در ارگ میبودند و کمتر می برآمدند حتی رفتن و نظارت نمودن میدان حرب را هم که تماماً به اطراف و حوالی قریهٔ شهر کابل واقع بود، و از طرف بچهٔ سقو (۱) و دزدان هم مشرب آن در آنجا به بشدت جریان داشت مستحسن نمی پنداشت .

(۱) رئیس این جمعیت قطاع الطریق، حبیب الله بچهٔ سقو بود که شرح حالش در صفحه (۳۶۶) می آید نامبرده که در اثر وحشت و سبعیت خویش خیلی زیاد کسب شهرت و دهشت کرده بود و عموم مردم مخصوصاً اهالی شمالی از وی در اذیت و دائماً در خوف و خشیت می بودند، در ینموقع بروز اثرات مخالفت ملی نسبت باوضاع حکومت امانی بتحریک و تأیید خائن ها با یک دسته از دزدها بمخالفت شخص شاه کمر بست و ازین وضعش که تمام ملت در آن مشترک بود یوماً فیوماً در قوت و قدرت خود افزود، حکومت چون از گرفتاری او بقوت حربیه عاجز آمد در حالیکه آثار انقلابات در سرتاسر افغانستان نمایان بود مخصوصاً در مشرقی امواج انقلاب طغیان داشت به تقویت خائنین بزرگ لامحاله از در مصالحه با او پیش آمده از اعطای منصب نظامی و تسلیحهٔ کافی و تقرر تنخواه و مناصب برای او و دزدان معیتش در نفوذ اعتبارش افزود، ولی این تسلیحه و جاخانهٔ را که نام سرکوبی اشرار شنواری گرفته بود بر خود قوهٔ نظامی حکومت استعمال و تمام مراکز عسکری شمالی را قبضه و عسکری را خلع اسلحه کرده، حتی یغمان، میدان را هم تسخیر کرده در ۲۳ قوس با اتفاق جم غفیری از ملت کابل حمله آور شده ارگ را بزیر آتش گرفت بعد از ادامهٔ یک جنگ طولانی بین نفری سقوی و قوای امانی که با انواع اتواپ بزرگ و خورد و ماشیندارها و طیاره ها حتی موترهای زره پوش و انواع الایعرضیه و دفاعیه مسلح بودند، در اثر جراحت شدیدی که بشانهٔ بچهٔ سقو اصابت کرده بود شکست کرده در شمالی متواری شد، در طول یکماه نه تنها بواسطهٔ اشکال آفرینی مغرضین و سرموهری عسکری باحکومت امانی از وی تعقیب نشد، بلکه برایش معاونت مادی و معنوی و نقشه و هدایات مکمل اعطا شد و با اصرار او را وادار کردند تا کابل را بر کابل حمله کند، چنانچه به ۲۳ حدی باز دزدان ناگهان بنای هجوم نهاده از هر طرف کابل را زیر آتش گرفتند، و باندازهٔ در پیشرفت خود تسریع و محاربه را شدت اداره میکردند که ساعت بساعت خطر سقوط کابل شاه و سپاه را در هراس و تزلزل می انداخت .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 401 of 711

عدم تأثیر عهد و پیمان و اظهار افسوس و پشیمانی

در موقعیکه شعله های انقلاب در التهاب و مخالفت علنی ملت بر علیه حکومت از هر طرف زبانه کشی را آغاز نهاد - و از هر طرف امواج متلاطم تخالف حکومت روباشتداد گذاشت - و امان الله شاه بوخامت وضعیت مسئله عملاً دانست و از تشتت افکار صغار و کبار متوجه بودن خطرات و اضرار از هر گوشه و کنار و اقطار بالنسبه خود به علم الیقین مطلع شد، آخرین مساعی و مجاهداتش را در راه فرونشاندن آن آتش که آب پاشیدن بر آن مانند پترول اثر می بخشید صرف کرد ولی از این صرف مقدرت و زحمت شان هیچ یک فائده و نتیجه معتنی بدست نمی آمد و روز بروز انواع مشکلات و پیچیدگی را بر علیه حکومت خود مشاهده میکرد.

تا اینکه در صدد بستن عهد و پیمان با عامه ملت افغانستان برآمد و تصور فرمود که شاید باز از این اظهار تاسف و پشیمانی من و دلجوئی کردنم از ملت برای دفع این تشتت و ویرانی خطه افغانستان که بهر دقیقه انواع مخاطرات مادی و معنوی اورا تهدید میکند، نافع ثابت شود لهذا از یکطرف بواسطه اعلانهای رسمی که بتعداد کافی طبع شده بود، و از جانب دیگر در طی یک نطق طولانی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 402 of 711

خود که در محضر تمام اهالی کابل و شش کروهی وغیره در باغ عمومی ایراد فرمود، از تمام آن اعمال و افعال خود که موجب وقوع این هنگامه در مملکت شده و تمام ملت را بمراتب اقصی مخالفت آورده است، اظهار تأسف و پشیمانی نمود، و متعهد شد که پس ازین برطبق اوامر شرعیه و حسیات ملت اجرا آت میکند، مخصوصاً به ترقیات عسکری و کندن ناخن های خائنین شرارت قرین و، و، توجه می گمارد و دقیقه از دقائق دلجوئی عمومی را فروگذار نمیشود.

مع الاسف این اظهار پشیمانی و دلجوئی امانی برای فرونشاندن غیظ و غضب عمومی هیچیک فائده را عائد نکرد - بلکه در همان مجمع عمومی شکایات زیاد (از رفتار سوء بعض مأمورین - عدم مراعات نمودن به جذبات ملت از طرف حکومت - مظالم پیشه گی اهل خیانت بی پروائی نمودن در امور اسلامیت - حدوث انواع خرافات و بدعت و، و، و) بالا و از هر طرف دروازه تنقید و شکوه مفتوح و سلسلهٔ اغراض و شکایت بر شخص شاه و مأمورین و عمّال خیانت اکتناهش باز شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 403 of 711

بالآخر نتیجه و حاصل این مذاکرات این طور به مشاهده پیوست که مردم علی رؤس الاشهاد در جواب پادشاه چنین اظهار نمودند:

چون قبل ازین هم شما چندین مراتبه بالنسبه همین مواعیدی که فعلاً ازان تذکار میفرمائید با ما ملت عهد و پیمان بسته اطمینان داده بودید که بعد ازین بقدر ذره هم برخلاف امور شرعیه و حسیات ملیه، مصدر حرکات اشتعال آمیز نمی شوید - ولی اخیراً برعکس آن نه تنها از طرف شما بلکه از جانب مأمورین خیانت قرین تان تکراراً چنان اوضاع مشتعلانه و حرکات دلشکنانه به مشاهده پیوست که مردم را مجبور کرد تا برخلاف شما داخل جنگ و پیکار شوند و خود ما را ازین عذاب روحانی عملاً وارهانند و آتیاً برین مواعید موقتی و دلجوئی های سرسری شما ابداً اطمینان و اعتماد نکنند.

مایوسی شاه از فرونشاندن بلوا

وقتیکه امان الله شاه حسیات عمومی را علناً برخلاف خویش مشاهده کرد و رفتار یاس آور این شورش و غوغا را برعلیه خود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 404 of 711

در هر ہر دقیقه و هر ہر ساعت دوبالا معاینه نمود و اظهارات ملواز شکوه و شکایت عامهٔ ملت را هم بگوش خود شنید - بر علاوهٔ آن از بسا جهات و اشخاص دگر نیز آثار و علائم مخالفت را متحسس شد و متیقن گردید که بالنسبهٔ اوشان فضای افغانستان روز بروز مسموم و تمام تشبثات و مساعی پادشاه در جلوگیری این سیل مدهش و فرونشاندن این آتش سوزان و بلای ناگهان بی فائده ثابت میشود و تمام ملت به پیمانهٔ اخیر بر علیه حکومت امانی ایستاده اند - ناچار در پی تخلیص و نجات نفسش ازان محیط برآمد که اطراف آنرا لحظه بلحظه مرمی سارقین و هجوم خائنین و مخالفت علنی عمومی تهدید میکرد .

لهذا صورت نقل مکانش را از مرکز افغانستان تحت یک نقشه و پلان بسیار اساسی (که دران بالنسبهٔ حال و استقبال خود و خاندانی خویش بسا دور اندیشی ها را زیر نظر گرفته بود) بصورت خصوصی و محرمانه تهیه و به ترتیب کردن آن داخل اقدامات شد .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 405 of 711

رفتن اعلیحضرت امان الله خان بقندهار و حکومت عنایت الله خان

این مانوره حرب و ضرب، و تعرض و دفاع دزدان و حکومت اعلیحضرت امان الله خان که بعضی از زعمای بزرگ سلطنتی و صاحب منصبان معظم قشونی او با دزدان رازونیاز داشتند و هر کدام آنها برای نیل مطلوب شان بر ضد شاه و سقوط حکومت امانیه اقدامات اساسی را گرفته بودند و در عین زمان جذبات تخالف ملی و حسیات معاندت کارانهٔ عمومی در شدت و عظمت و وحشت آن می افزود و در هر ساعت یک شکل جدید اشکالات را برای مشیرفت مقاصد شاه میریخت، تا به سی و پنجروز دوام نکرد که حکومت امانی خود بخود منحل شد یعنی در ۲۴ جدی ۱۳۰۷ در شهر و اطراف مخصوصاً در محاذهای جنگ غلغله برپا شد که امان الله شاه به تغییر لباس مخفیانه و محرمانه بقندهار رهسپار شد. در حالیکه همین مسئله حرکتش را تحت یک پلان و نقشهٔ سیاسیه خودش بالذات طرح نموده بود یعنی اولاً عیال و اولاد و مادرش را با جواهر گرانبهای عالی العال ذریعهٔ طیارهها بقندهار فرستاد و بعد از ان سه یم در یکماه شب و روز موترها را ذریعهٔ ملازمین مخصوص از طلا و دیگر ذخائر نقدی و اجناس گران بها

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 406 of 711

بلطائف الحیل قندهار فرستاده متعاقباً مقام سلطنت را به برادرش عنایت الله خان معین السلطنه سابق گذاشته خودش استعفانامهٔ خویش را از پادشاهی افغانستان بواسطهٔ عدم موافقت ملت تحریر کرده به علی الصباح ۲٤ جدی ۱۳۰۷ عازم قندهار شد.

درینحل که از یکطرف خائنین ملی و از طرف دگر مهاجمین و مخالفین اعمال امانی از دیگر طرف قوهٔ فائقهٔ جمعیت دزدان (که به پول و اسلحه و انواع مراعات برخی از زعمای بزرگ عصر امانیه بدرستی تقویه و تنمیه شده بودند) بر موفقیت خود قانع شدند و هر واحد آنها میدانرا برای پیشرفت پلان خود مساعد دیدند ابداً سر تسلیم و اطاعت را به امر عنایت الله خان فرو نیاوردند درحالیکه جامعه و عموم احزاب ملیه باو نیز خوش بین نبودند و باهمدیگر میگفتند که عنایت الله خان در اعمال و افعالش منزلهٔ استادی بزرگی را بر امان الله خان داد ازین جهة با مارت او نیز اطاعت نخواهیم کرد.

معاهده بستن عنایت الله خان با جماعهٔ دزدان

خلاصه عنایت الله خان در طرف پادشاهی (۷٤) ساعته خویش محصور و از هر طرف بمقصد تسخیر ارگ بروی مهاجمین جریان داشت تا اینکه نامبرده بحکومت انگلیز استدعا کرد تا ذریعهٔ طیارات یکه هر روزه در انموقع به سفارت انگلیز رفت و آمد داشت او را ازین ورطه فنا نجات دهد سفارت انگلیز در مقابل انجام این تمنا اجازه و رضای ملیونر اشرط

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 407 of 711

نهاد که فعلاً علی الرغم خائنین دوره امانی ریاست آنرا حبیب الله (بچه سقو) در دست داشت، و نظم و اداره شهر و شش کروهی و تمام سمت شمالی را مینمود، سلاخی خون ریزی تاراج و یغماگری و فجائع لاتناهی دزدان بشدت جریان داشت و تمام نقاط حاکمه و اطراف و حوالی شهر را بشدت و قوت تسخیر، و ارگ را از هر طرف بزیر آتش های شدید توپ و ماشیندار گرفته، عزم کرده بودند که عنایت الله خانرا دستگیر کنند

عنایت الله خان یک وفد اصلاحیه را از طرف خود نزد بچه سقو فرستاد و استدعائی ورفتن خود را بخارج نمود. بچه سقو به این شرط تمکین نکرد و او را به تسلیم شدن و گذاشتن ارگ و یا دوام دادن جنگ دعوت داد زیرا بچه سقو بنابر رأی استادان ما هرش یقین داشت که حس نفرت عموم طبقات ملت بالنسبه تمام خاندان امانی نظر به اجرآات مخالف اسلامی شان بلانهایه میباشد همچنانکه امان الله شاه نتوانست که وضعیت خود را اداره و در میدان جنگ قدری دوام میکرد عنایت الله خان هم نمیتواند با همین تجهیزات مکمل حربی خود باندازه چند ساعت بمقابله ما دوام کند لامحاله دستگیر شده بهر قسمیکه خواسته باشیم خودش را با طرافیان او جهته عبرت سائرین مجازات میکنیم.

ولی در اینجا عده از اعزه و خوانین کوهستانی و بعضی از روحانیون منور

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 408 of 711

پافشاری کرده سقوزاده را بدلائل قانع ساختند تا عنایت الله خان را پس از
قبولیت شرائط چند بگذارد که از افغانستان خارج شود لذا آنچه سقو گفت
که عنایت الله را با دو سه نفر مردانه و اناثیهٔ متعلقه اش بعد از عهد
و پیمان بستن در حاشیهٔ قرآن کریم باین مسئله که الی ما دام الحیات
دگر بار بافغانستان داخل نشود و بر خلاف ملت اسلامی آن هیچ اقدامات
ننماید رخصت میدهم که یک آن اولتر از افغانستان خارج شود اگر در ظرف
۲۴ ساعت از افغانستان نه برآمد البته بذلت تمام خودش و همراهان او بدار کشیده میشوند.

عنایت الله خان بکمال مسرت این شرائط را قبول و در صدد نوشتن آن
بقران کریم برآمد ولی دیگر مأمورین و اعزهٔ که در ارگ با او محصور، و الی تهیهٔ لوازم سفر
به بودن افغانستان مجبور بودند ازین وضع نا ملائم او برآشفتند، باوی
سر عربده را نهاده در او ریختند که لااقل تأمین حیات و شرط مأمون بودن آنها
الی موقع اخراج شان از افغانستان باید درین عهد نامه الحاق شود زیرا نتیجهٔ
اعتماد یکه ما بر شما و شاه مخلوع امان الله خان کرده و شما یانرا به پادشاهی خود
برگزیدیم نباید اینطور شود که شما با پول و ذخائریکه از گوشت و خون ما اندوخته اید
گل بنجار از افغانستان برائید و ما را مانند رمه بر رحم گرگان خونخوار بگذارید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 409 of 711

بالآخر عنایت الله خان و عموم زعمای بزرگ سلطنت و اعزهٔ ملت که در ارگ بودند امارت سقوزاده را تسلیم و در قرآن عظیم باین شرائط با او بیعت کردند :-

۱ :- عنایت الله خان عهد میکند ابداً بمخالفت بچهٔ سقو و ملت افغانستان اقدامی ننماید و از القای فساد و اغوا در وطن الی الابد اجتناب میکند .

۲ :- عنایت الله خان تمام اولاد و عائلهٔ خود را با محمد ولی خان وکیل شاه مخلوع امان الله خان و عبد العزیز خان وزیر حربیه و احمد علیخان با مبلغیکه برای سفر خرج شان اعطا شود در طیاره می برد .

۳ :- باید تمام مأمورین ملکی و نظامی و افراد عسکری که در ارگ اند از مال و هستی خود مأمون باشند . لااقل الی یکماه ما بعد ازین تاریخ باو شان اجازهٔ رفتن با عائله داده شود .

در ذیل این عهد نامه عموم مأمورین و اعزهٔ که در ارگ بودند تصدیق و امضا کرده بروز جمعه ۲۸ جدی سنه ۱۳۰۷ به بچهٔ سقو فرستادند و در عقب آن بصورت فوری عنایت الله خان با فامیل خود و عبد العزیز خان و احمد علیخان بمعرفت هم فرید سفیر انگلیز ذریعهٔ طیاره به پشاور روانه شدند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 410 of 711

رفت مرکز حکومت چندین صد سالهٔ افغانستان را سرنگون ساخت
و میدان سفاکی و بی باکی و یغما و چپاول گریرا برای درندان کوه دامنی خالی
کرد، تا هر ظلم و وحشتی را که خواسته باشند اجرا و ملت را بمصائب مبتلا کنند.

حکومت ثانوی امانی در قندهار

پس از ورود اعلیحضرت امان الله خان در قندهار و وصول متعاقب عنایت الله خان
تکرار بدماغ امان الله شاه فکر استرداد تاج و تخت افتاد و برشوت و تطمیع و عذر
و معذرت و فرستادن مادر و خانم و دیگر مستورات خود بنام ننگ، عرق
حمیت قندهاریهای غیور را بحمایت خود میشورانید و برای تسکین خاطر آنها در یکروز
جمعه در جامع خرقه علی رؤس الاشهاد در یکعالم گریه و زاری از خطایای ماضی خود توبه
و استغفار و جهراً کلمه طیبه را تکرار خواند و برای القای جوش و خروش عمومی خرقه نبویه را
کشیده و در صدد ازالهٔ توحش و بربریت درندان که عالمی را به ستوه و فغان آورده
بود به اقدامات آغاز و تکرار حکومت ثانوی خود را اعلان کرد.

در ینموقع بعضاً ازین ظاهرداری امان الله خان متأثر شده بحمایتش
کمر همت را بستند و عدهٔ از مظالم و فجائع سقوی که اوازهٔ آن تمام افغانستان را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 411 of 711

بلرزه در آورده بود لعزم ازاله و امحای آن با او متفق شدند و در صدد تهیهٔ عسکر و لوازم حربی برای حمله بردن بر کابل آماده شدند. عدهٔ دیگر دا بیطرفی خود را انسب دیدند و برخی نظر به بداخلاقی ها و بی دیانتی های عصر امانی علی الرغم امان الله خان دم از طرفداری سقو زاده و مخالفت قطعی حکومت لاینه میزدند و چند نفر به طرفداری پادشاهی علی احمد خان والی کله جنبانی داشتند.

پادشاهی علی احمد خان والی در مشرقی

جناب علی احمد خان والی که بحیثیت رئیس تنظیمیهٔ مشرقی بعد از سقوط عموم قوای امانی در عرض راه و دستگیری محمود خان یاور بجای جناب شیر احمد خان در ماه قوس سنه ۱۳۰۷ از طرف حکومت امانی با اختیارات کافی مشرقی رفته بود بعد از استیلای بچهٔ سقو بر کابل کوس امارت را بنام خود کوفت اکثری از اهالی مشرقی و دیگر مخالفین دورهٔ امانی را نیز طرفدار خود ساخت (۱) چنانچه عدهٔ از حامیان والی در قندهار هم در مقابل اعلان

(۱) با انکه علی احمد خان والی مورد تنقید عامه بود چون بمقابل بچهٔ سقو اعلان پادشاهی کرد مردم بواسطهٔ نجات از مظالم سقویها با مارتش اطاعت کردند و دعای موفقیت او را مینمودند تنها جناب محمد گلخان فرقه مشر مشرقی و آقای سید حسن خان بر پادشاهی او تنقید کرده گفتند باید بنجات حقیقی وطن کوشید و مواد تقرر را از بین قوم کشیدن علی احمد خان والی این سخن را نشنیده و در نتیجه بواسطه اقدامات اسانسی سقویها و نزاع قومی و مطعون بودن والی بطرفداری حکومت امانی از طرف قبایل مشرقی به ۱۲ دلو ۱۳۰۷ در جگدلک لغت تاراج شد غوش با چندی از افغانهای جویش بطرف کابل از راه مهمند عزیمت فرمای پشاور شد باقی حالات حکومت ثانوی امانی با فرار مخفی آن و دستگیر شدن والی در آتی ملاحظه شود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 412 of 711

پادشاهی ثانوی امان الله خان تائید سلطنت والی را با المقابل حکومت سقوی و امانی میکردند

انعکاس خبرهای افغانستان در خارج
و اثرات آن بر جناب محمد نادر خان در فرانسه

اطلاعات این انقلاب که قطعیاً از قید و ضبط و ربط حکومت مرکزی خارج بود و ملت را در یک حرب خونین و قیام آهنین بنام ازالهٔ خرافات عصر امانی و سقوط و امحای قطعی چیزهائیکه مخالف عرف و عادات و مذهب و ملیت آنها بر ایشان جبراً تحمیل میشد داخل کرده بود، مکملاً و موضحاً بدول و ملل خارجه یوماً فیوماً واصل و در مندرجات جرائد بزرگ دنیا شامل و بعامهٔ مطالعین ازین خون ریزی و مجادلهٔ سهمگین افغانستان معلومات حاصل میشد .

وقتیکه جناب محمد نادر خان از بروز این انقلاب اطلاع گرفتند و روز بروز از شدت و افزونی مخالفت و ضعف ادارهٔ حکومت و افزونی خانه جنگی مطلع می شدند در بستر بیماری بچنان یک قلق و اضطراب و پریشانی گرفتار گردیدند که هیچیک قلم مقتدر به تعریف کردنش موفق شده نمیتواند .

بجرد یکه از خبر مخلوعیت و حرکت امان الله خان و اطلاعیهٔ عدم ثبات

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 413 of 711

عنایت الله خان و استیلای حمایه دزدان بر مرکز افغانستان مطلع شد.
طاقت این مرد وطنخواه طاق شده خود را در رسانیدن بسر وقت مملکت در نیوقت
مصیبت جهة خبر گیری و دستگیری از ملت محبوب شان وجداناً و ایماناً
مکلف و مأمور دید و در خون افغانی و عروق اسلامی او در همین
بستر بیماری یک جوش و حرارت فوق العادهٔ تولید و حس
اسلامی و جذبهٔ قومی با و این مطلب را خاطر نشان کرد که،

ای نادر! امروز وطن محبوبت محتاج خدمتگذاری و غمخواری
تست، ارواح پاکِ اجداد و نیاکانت برای ایفای خدمت
وجدیت در راهِ استخلاص و نجاتِ وطن و دور ساختن لکهٔ بدنامی
از دامن غیرت و حمیتِ افغانی منتظر ورود سعادت آمود تست
برخیز و در راه نجات او از این تلاطم خونین وطن که هر ساعت هستی
و موجودیت او را تهدید میکنند صرف مجاهدت فرما. اگر در نجات
و خلاصی این کشتی طوفان رسیدهٔ قومت موفق شدی البته که
وظیفهٔ ایمانی و وجدانی خود را انجام دادهٔ، و اگر درین راهِ مقدس
کشته شدی البته که حق خدمت وطن و فرض منصبی خودت را که یک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 414 of 711

عسکر سربازهستی بشرافت بجا آورده خواهی بود

هرچند که امروز تو در بستر بیماری خوار و زبون افتاده
اما چون نیت و قلبت پاک و دولت قوی و عزمت متین است
امکان دارد که لطف خدا رفیق طریق تو شده، از دست ناتوان
تو یک فائده و تسکینی برای وطن و ملتت برسد.

ای نادر برخیز و بآن قربانگاه فدویت و صحنهٔ سربازی
وحمیت و آن میدان امتحان گاه صداقت و شجاعت مردانه
وار حاضر شو که امروز در آن جا بهزاران پدر بی پسر! و چندین عائله
و خاندان خوار و زار و خاک بسر! و هزاران دختر و پسر بی پدر!
هزاران عمارت و قصور طعمهٔ آتش نیستی و خاکسترنشین ابدی گشته!
متاع و ذخائر هزاران خانه نصیب نهب و غارت دست ظلم پرست
چنگیزان بیرحم و دزدان سفاک شده! بیت المال مسلمین حصص
اخوان الشیاطین یعنی قطاع الطریقان پنجه آهنین رسیده و میرسید
سیلاب اشک و خون سر تا سر آنرا فرا گرفته و هیچکس از مال و جان
و حیات خود ایمن نیست. جَآءَتْ دَاهِيَةٌ تَرْتَجُّ مِنْهُ دَهْيَآءُ.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 415 of 711

بعضی حضرات که دران داکترها و معالجین سپه سالار نیز شامل
بود با وشان مشوره دادند که سفر شما درین وقت که صحت تان
بدرجهٔ اخیر خراب است خالی از خطر و ضیاع نفس تان نیست
علی الیقین این عزم و تصمیم شما که باین جسم زار و وجود
ناتوان و بیمار آرزوی خدمتگذاری وطن را دارید بپایهٔ
تکمیل نمیرسد و خدا ناخواسته در عرض راه طائر روح از قفس
جسم شریف تان پرواز میکند، و این تمنای شما که میخواهید
این جسد تان را که از آب و هوای افغانستان پرورش یافته
و می باید در راه خدمت و نجات او در همان خاک پاک دفن
شود ابداً بسر نخواهد رسید! بر علاوهٔ آن چون حکومت و زعمای
امور افغانستان نه تنها بمشاوره و نظریات شما عمل پیرا
نشدند بلکه از بی اعتنائی و عدم قدردانی خود شما و خاندانی تان را
از کار بیکار و درین عالم غربت خوار و زار و پریشان و بیمار گذاشته اند
چه لازم است که فعلاً شما با آن مملکت که بعضی رجال بزرگش با شما ظلم
و اعتساف و بی انصافی را روا دارشده اند خدمت میکنید.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 416 of 711

فرضاً اگر شما از پنجهٔ این مرض مدهشی که دمبدم حیات شما را تهدید ومشکلات وموانع مزیدے را برای تان تولید میکند، نجات وشفا حاصل کنید چگونه خواهید توانست، در نیموقعی که سرتاسر افغانستان مسموم وعموم ملت خواهانِ وطن دوست از اصلاح آن محروم، وهر لحظه شعله افشانیهاے این آتش خانمانسوز در ترقی وتزائد حسرت اندوز است، وسکنهٔ افغانستان بالعموم نه تنها از شخص امیر امان الله خان بلکه از تمام مأمورین ومنسوبین آزمان بدرجهٔ اقصی دل گزیده وهراسان، واز همه آنها نالان میباشند، کاری کرده بتوانید ویا دران افغانستانی که فعلاً محشرستان است، مصدر اجراآت مطلوب، در فراهم آوری وحدت واصلاح مرغوب شوید.

ممکن است شما بگوئید طوریکه در بغی منگل سنه ۱۲۹۱ شمسی آن آتش مخالفت را بهمت وفعالیت خود منطفی کردم، وقسمیکه در محاربه سنه ۱۲۹۸ شمسی داد شجاعت وحماست را دادم ودر تدویر وانضباط وانیت مشرقی بعد از خرابی مدهش آن وتنظیم ولایت قطغن وبدخشان در یکفرصت پریشان موفق شدم، این واقعه را هم اصلاح وتنظیم خواهم کرد ولی موفقیت شما در انسداد این سیل موحش مخالفت حاضره با آن کاریهاے سابقه تان صریحاً قیاس الفارق است، زیرا که عموم تصور دارند احدی نمیتواند که این آتش سوزان افغانستان را خاموش کند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 417 of 711

عزمِ جنابِ محمد نادرخان برای خدمتِ نجاتِ افغانستان

جناب محمد نادرخان بیمار، باین مشاوره وافکار اهمیتی نداده به حضرات سردار محمد هاشم خان و سردار شاه ولیخان امر داد که شما درین سفر خدمتِ وطن، با من رفیق شده سراز حالا به تهیهٔ لوازم سفر بپردازید، زیرا که بر ما و شما خدمت و صداقت کردن به مملکت و معاونت و راحت رسانیدن به ملت افغانستان در یک موقع تاریک که تمام ملت محبوب ما در دریای خون شناوری دارند، و اوضاع و احوال آنها نهایت زار و زبون است فرض میباشد، من هرچند بیمار هستم، باز در دل خود قوت طپیدن را در راه نجات وطن بکمال شدت محسوس میکنم، و آخرین نفس و قطرهٔ خونم را آرزومندم که درین راه نثار کنم.

من این بشیر فی و بینا موسی را ابداً متحمل شده نمیتوانم که ملت عزیزم در امواج مصائب و بلیات گرفتار و انواع تکالیف و زحمات بر اوشان انبار باشد، و من در اروپا به معالجه و انتظار صحت خود خونریزی و پریشانی و محو و انقراض ملتم را تماشا کنم، نی من میروم و این سرم را که بار ما برای حفظ شان و شرف وطنم برای فدا کردن حاضر کرده ام، تکرار برای قیام امنیت و فراهم آوری اسباب رفع نفاق

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 418 of 711

والقای صلاحیت ملتم قربان میکنم، اگر قبل از رسیدن افغانستان در راه بعلت مرض موجوده ام که تاب و توان را از من مسلوب نموده است داعی اجل را لبیک گفتم باز هم افتخار خواهم داشت که در راه خدمتگذاری وطن محبوبم جانم را پدرود گفته ام.

بعد از تهیه لوازم سفر به تاریخ ۵ دلو ۱۳۰۷ جناب سپه سالار با برادران شجاعت مدار شان از تونس بحرکت و گمر را برای خدمت وطن بستند، چون سپه سالار قابل حرکت نبود در مواقع تبدیل نوافل و سواری جهاز او شانرا در یعه چارپائی (اسٹریچر) حرکت میدادند، در چند روز اول سواری جهاز حقیقة که حسب پیش بینی داکتر ها حالت این مرد صداقت طویت خیلی مدهش و نازک واقع شد، از سخن گفتن یکا قطعا محروم و بجز از کلمات خارج از موضوع، و مباحثات در عالم خیال با ملت افغانستان از وچیزی شنیده نمی شد ولی در عین غشی و بیهوشی همفکر و همذکر و حواسش متوجه بسعادت و بهبود وطن بود، چنانچه در عین مخاطبه با برادرانش او شانرا بوظائف غمخواری و راهنمائی ملت هدایت میدادند، و از نتائج آن در همان حالت استفسار میکردند و بر حسن و قبح اجراآت شان که الی الآن از قوه بفعل نیامده بود، آنهارا توبیخ مینمودند ولی بنازم لطف خدایرا که باین سپاهی صادق و خدمتگذار لایق، نظر به این اراده پاک و عزم خجسته اش در عین سفر جهاز افاقه را نصیب و مرضش رو به بهبود گذاشت و در موقع ورود به بمبئی فی الجمله

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 419 of 711

وضعیت مرض او شان بالنسبه فرانسه تسلی بخش بنظر می آمد.

پذیرائی جناب سپه سالار در هندوستان

(۱)

در موقع وصول جهاز سپه سالار صاحب بتاریخ ۲۱ دلو در بمبائی مورد پذیرائی زیادی از طرف اهالی آنجا شدند، و یک مجلس بزرگ بتقریب ورود شان در قونسلگری افغانستان انعقاد شده جم غفیری از اعزه و مشاهیر محلی در آن شرکت داشتند.

در طی این مجلس از هر طرف بر اوضاع جگرخراش انقلاب افغانستان و مظالم حکومت دزدان و غزائم جناب محمد نادرخان بحث دائر شد. این ذات ملت دوست درین مجلس اجمال عزیمت شان را باین الفاظ به عموم ابلاغ فرمودند:

«من جهة قیام امن و مصالحت و وحدت بافغانستان میروم و در راه مصالحت کوشش بلیغ خواهم کرد.»

بعد از انحلال این مجلس سپه سالار صاحب جهة رفع کسالت و اقامت چند روزه به هوتل تاج محل اقامت گزین شدند، در ینجا یک هیئت اهل قلم و مدیران جرائد حضور شان مشرف شده راجع بطرز عمل شان خواهان معلومات شدند.

(۱) این حالات و بیانات سپه سالار صاحب که در خاک هند واقع شده از جرائد اردو و انگلیزی اقتباس شده اند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 420 of 711

ارشادهای شفاهی سپه‌سالار غازی باهل جرائد

«شخص من و عموم افراد خاندانی من مقصدی جز این ندارند که برای قوم و وطن خود در این حالت نازک خدمتی را که موجب قیام امنیت و القای مصالحت باشد بکنند، ما در نظر داریم که بقوت بازو و دل و دماغ تمام مساعی خود را در راه سعادت افغانستان صرف کنیم، تا روح وحدت و اخوت را در تمام اقوام و طوائف افغانستان تولید و برای قیام و استحکام یک حکومت مقتدرهٔ اسلامی که مطابق میل و رضای عمومی باشد، زمینه را تهیه کنیم. تا ضامن دوام استقلال و بقای با شرف ابدی افغانستان باشد زیرا اگر این اوضاع موجودهٔ وطن ما تا چندی دوام کند، نه تنها حریت و استقلال افغانستان خدانا خواسته ضایع و برباد بلکه برای امن جهان نیز خطرات بی پایانی را فراهم خواهد آورد، لذا من باوجود علالت، تکالیف زیاد این سفر طویل را بر خود گوارا نموده آرزومندم تا برای وطن خود خدمتی را انجام بدهم [در اینجا جریده نگاران عرض کردند که با جازهٔ جناب سپه‌سالار میخواهیم که آن عزائم عالیهٔ شانرا که در طی این حرکت در خاطر دارند تحریراً جهة استطلاع عامه بنویسیم، لذا سپه‌سالار صاحب بیانات آتی الذکر را برای شان جهة انتشار اخبار اعطا فرمودند]

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 421 of 711

بیانات تحریری سپه‌سالار صاحب برای نشر جگر آبله

«یقین کنید که من با خلوص نیت پیام امن و مصالحت و خیر را گرفته جهة اصلاح حالات پریشان کن امروزهٔ افغانستان میروم و در انجام این مطلب مقدس هیچ یک مقصد شخصی از خود ندارم، در ضمن آن پیامات متعدد خیر مقدمی که بمن واصل شده از من دوستانم توقع کرده اند، که باید بقندهار بروم ولی این اجابم بایستی در ین مسائل که تعلق بطرز عمل من دارد بر من اعتماد کنند و مرا بفکر و ارادهٔ خودم بگذارند تا هر طریقه را که خودم برای قیام امنیت و مصالحت لازم دانم کار فرما شوم»

«اولین مشغلهٔ من صرف مجاهدت در خاموش کردن این آتش سوزان است که موجب تباهی مادی و معنوی افغانستان میباشد، زیرا اگر حالت اضطراب انگیز کنونی افغانستان قدری دوام کند، خدا ناخواسته موجب ضیاع استقلال و آزادی و موجب ممات ابدی وطن محبوبم شده، امنیت عالم را در خطره خواهد انداخت، حالانکه کوشیدن در قیام امنیت فرض ذمت تمام اقوام خود مختار و مستقل عالم است، عام از اینکه آنها عضویت جامعهٔ ملل را داشته باشند و یا نداشته باشند»

«این فدائی وطن با وجود ناسازی طبع و خرابی صحت با برادرهایم بحیثیت یک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 422 of 711

فرزند باوفا و تابعدار وطن برای خدمت ملک و قوم خود از فرانسه آمده ام تا درین موقع نازک بقدر طاقت و توان خویش خدمتی برای ملت و مملکت خود انجام دهم، من و تمام خاندان من از خلوص نیت، این خدمت را بدون هیچ یک مدعا و مقصد یکه علاوه بر قیام امنیت و مصالحت در ملک باشد انجام میدهیم، و مدعی تاج و تخت نمیباشیم، بلکه میخواهیم که حکومت افغانستان برخلاف گذشته و حال، تابع فکر و ارادهٔ عامهٔ ملت بوده فعلاً از خانه جنگی و برادر کشی دست کشیده یک شخص صحیحی را بشاهی خود انتخاب کنند، در انصورت هر شخصی را که عامهٔ ملتم بشاهی خود برگزیدند، ما هم بمتابعت ملت محبوب خود و خیر وطن خویش برای اطاعتش و خدمت کردن رکاب او حاضریم» .

«برین غلط فهمی مانیکه موجب فتنه و فساد و بغض و عناد در داخلهٔ افغانستان شده من از حد زیاده متأثر و متأسفم، الله تبارک و تعالی حافظ و ناصر افغانستان باشد، و آزادی و استقلالش را دائم و قائم و تعلقاتش را با سائر دول معظم عالم خوشگوار و برقرار داشته باشد و بهاچنان قوت و قدرت را عطا کند که خدمات بی غرضانهٔ خود را بحیثیت یک مصلح خیراندیش و ثالث بالخیر برای ملک و ملت خود ابدا کنیم و آن مشوره های مفیدهٔ ما را که برای رفع اختلافات و خانه جنگی حاضره و فراهم آوری

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 423 of 711

وسائل اخوت و اتحادیکه موجب عزت و عظمت و شرف افغانستان در آتیه است برملت ما مؤثر ثابت گرداند »

« من و خاندانم احوال رقت اشتمال موجوده اعلیحضرت امان الله خان را بکمال تأسف و همدردی مینگریم و میدانیم که این همه حوادث اسفناک در اثر اقدامات ناعاقبت اندیشانه اوشان که در جوش تجدد پسندی برخلاف حسیات عمومی بعمل آمده است ، باز هم ما برای خیر شخصی اوشان و منافع جامعه از مساعی خالصانه خویش خودداری نخواهیم کرد »

« در خاتمه من ذریعه شما ارباب جرائد مشوره بیغرضانه و صادقانه خود را برای ملت محبوبم تقدیم میکنم ، تا آنها از جوش مخالفت فروشده بر حال و مآل خود دقت کنند و برای حیات باشرف و دائمی خود از اتحاد و اتفاق کار بگیرند و مملکت خود را ازین گرداب مخاطره نجات دهند ، و در انجام این مقصد از خدای پاک معاونت طلب کنند ، وقتیکه ملت محبوبم متحد و متفق و بمعاونت خداوندی متوسل شدند حتماً لطف ایزدی شامل حال شان شده اینطور یک حکومتی را قائم خواهند کرد که مطابق میل و آرزوی شان بوده ضامن حفظ آزادی و استقلال و شرف و سعادت ابدی شان خواهد شد » .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 424 of 711

نصیحت نامه‌های متحد المآل سپه سالار غازی بعنوان عموم اعزه و معارف افغانی

بر علاوهٔ این ارشادهای شفاهی و تحریری حضرتعالی سپه سالار غازی که باهل جرائد و عامهٔ اهالی هند و افغان وغیره ذوات یکه بغرض ملاقات شان نائل میشدند اظهار و اعلان فرموده اند یک یک نصیحت نامه‌های اصلاح ختامهٔ دگریرا که عیناً برطبق همین مضامین فوق الذکر تحریر و بتعداد زیاد طبع شده بود بعنوان عموم اعیان و اشراف و کلان شوندگان اقوام و طوائف افغانستان فرستادند عنوانهای مرسل الیهم درین اعلانهای مطبوعه بقلم تحریر و هر واحدی ازین اعلانها بامضای سپه سالار غازی تصدیق میشد و درین اعلانها بدلائل مقنعه و عبارات مدلله و مضامین رقت افزا عموم ملت را باضرار نفاق و خانه جنگی و مفاد وحدت و اخوت و یگانگی دانانده، بمردم توصیه زیاد شده بود تا از جنگ و جدال و قتل و قتال منصرف بوده این آتش خانمان سوز را که دمبدم هستی وطن را بوادی عدم می کشاند بصورت بحث و مذاکره منطقی و این اختلال عمومی را بهرگونه اتفاق آرا عموم طبقات ملیه فیصله نمایند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 425 of 711

حرکت از بمبائی و وصول مخبر مانه سپه‌سالار غازی به پشاور

بالجمله سپه‌سالار غازی چند روز را در بمبئی گذرانیدند و هر روزه هم در هوتل، اعزه و معاریف بشرف ملاقات شان نائل و هم اوشان را در دعوتهای مخصوص که محض جهة پذیرائی و احترام شان انعقاد می یافت مدعو میفرمودند، و در همه مواقع ملاقات و باریابی نفری، در بمبئی و غیره شهرهای عمدهٔ هند و عرض را عند الاستفسار جناب سپه‌سالار همین نظریات و افکار قیمتدار شان را بحضار خاطرشان و تکرار میکرد و این نکته را بیشتر تذکر میداد که :

«من میخواهم که عموم نمایندگان ملت را در یک جرگهٔ عمومیه مدعو نموده آنها را به مصالحت و قیام امنیت و اتخاذ نظریات متحدانهٔ آنها، راجع به تاسیس یک سلطنتی که مطابق میل و آرزوی عامه باشد و شخصی بر آن انتخاب شود که نیک کردار و دیانت شعار و پاک باز و در همه صفات خود ممتاز باشد، من نه برخلاف اعلیحضرت امان الله خان و نه بر علیه علی احمد خان، و نه بر ضد دیگران اقدام میکنم بلکه به خیر و مفاد ملت و مملکت مصروف اقدامات بیشوم و جداً حامی و طرفدار و بازوی توانای همان قوم و یا شخص خواهم شد که در دلهای اوشان حسیات و طنخواهی دولت پرور

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 426 of 711

وجذبات بهیخواهی وخیرسگالی عمومی موجود و در نظر عامه بنظر محبوبیت دیده شوند.»

درموقعیکه مردم هند راجع به استرداد تاج وتخت امان الله خان از اوشان معلومات میخواستند و یا از اوشان توقع میکردند که شما کوشش کنید که وی دوباره صاحب تاج وسریر شود، میفرمودند که :-

«من با اعلیحضرت امان الله خان کمال همدردی دارم، ومصیبت حاضره اورا که از دست عجلت پیوست خودش واقع شده است بنظر تأسف می بینم، اما راجع به پادشاهی مکرر اوشان چیزی گفته نمیتوانم، زیرا که انتخاب امیر از وظائف اساسی ملت است، مردم هر آنشخصی را که بنظر محبت واعتماد ببینند وآنشخص هم واقعاً یک ذات خیراندیش ومدبر وبهیخواه باشد، البته که همانشخص پادشاه خواهد شد»

بالجمله سپه سالار درایت مدار از بمبئی الی پشاور درمیان از دحام پذیرائی کنندگان وهلهله های دعای موفقیت وکامیابی ورفع مصائب مملکت افغانی عبور میکردند ومخصوصاً در ان قرارگاه های ریلوی که با مصار کبار هند واقع است بیشتر جمعیت های پر از دحام اعزه ومعاریف وسائر انام موکب نادری را خیر مقدم گفته از سپه سالار گفتار یرا می شنیدند، که مفاد آن فوقاً مرقوم شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 427 of 711

ملاقات سپه سالار غازی با علی احمد خان والی در پشاور و اعزام جناب سردار محمد هاشم خان (بطرف مشرقی)

بالجمله سپه سالار صاحب در میان جوش و خروش پذیرائی و دعاگوئی اهالی بتاریخ اول حوت وارد پشاور شد و در اینجا هم از طرف اعزه و معاریف محلی و اقوام و قبائل سرحدی که قبلاً جهت پذیرائی شان حاضر شده بودند، مورد استقبال شایانی شده، عین همان بیانات و ارشادهائی را که قبلاً در نگاشته شد ایراد نموده با نفیر سرحدی تبادل افکار کردند.

در همین موقع جناب علی احمد خان والی که بعد از سقوط شاهی و تاراج شدن هیئت اداری و نفری معیتی او در جگدلک نیز با چند نفر از رفقای شان وارد پشاور شده بودند، سپه سالار صاحب را ملاقات و از مجاری امور کما حقه با وشان اطلاعات دادند، بر علاوه آن دیگر محترمانه که از مظالم سقویها بجان رسیده فرار را برقرار اختیار، و تازه در ان دیار آمده بودند نیز بحضور شان تشرف جسته، معلومات لازمه را بعرض رسانیدند، بعد از کسب اطلاعات موثقه راجع بجریان انقلاب و حسیات عامه جناب سپه سالار صاحب چنین پروگرام خود را معین فرمودند، که برادر دانشور شان سردار محمد هاشم خان را حسب هدایات مکفیه برای تنویر افکار اهالی مشرقی از راه دکه به جلال آباد بفرستند، زیرا که حضرت معظم له نظر بگذاره و سلوک خوبی که در دوران حکومتی اعلی و نائب سالاری نظامی شان در مشرقی فرموده اند خیلی زیاد بنظر عامه ملت دین

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 428 of 711

شجاعت پیکر آنجا بنظر محبت و عتبار دیده میشوند .

اغلبا از راهنمائی و ارشادات هاشمی نه تنها آن جوش مخالفت و جذبات معاندت آنها رو بسکون خواهد گذاشت که بطرفة العین ادنا حرکت آنها موجب وقوع یک انقلاب هدش و برهم زن شیرازهٔ سلطنت منظم گردید بلکه ممکن است که در راه وحدت عمومی ملت و فراهم آوری موجبات رفاه و امنیت وطن نیز مظهر خدمات خوبی بشوند .

هر چند بر جناب سردار محمد هاشم خان ازین مفارقت صوری سپه سالار غازی (در حالیکه تا هنوز در حال ضعف و نقاهت بیماری میباشند و دوره های ضیق النفس و ذات الصدر با آنها خیلی تکلیف و زحمت را عائد میکند) خیلی شاق و مشکل میگذرد اما تعمیل این امر و هدایت نادری که برای خیر قوم و بهبود وطن مفید است هم باید حتماً در محل اجرا و تطبیق گذاشته شود ، لذا این ذوات یکه جان و مال و هستی خود را برای نثار کردن در پیشگاه خیر جامعهٔ خویش اهمیت نمیدهند بکمال فعالیت و مستعدی با وجود علالت سپه سالار رود غدغهٔ که از جانب اوشان بخاطر داشت برای خدمت وطن بمفارقت صوری حاضر شدند و برادر معظم شان را بلطف ایزدی و در عالم اسباب تحت تیمارداری سردار شاه ولیخان سپرده بیک وضع رقت آوری همدیگر را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 429 of 711

تودیع و دعای رفع بلیّات حاضره را از ملّت نجیبهٔ شان نموده جدا شدند.

عزم سپه سالار غازی بطرف سمت جنوبی

بالجمله سپه سالار صاحب در اوائل حوت ۱۳۰۷ (بعد از تودیع برادر مهرپرور شان محمد هاشم خان واعزام اوشان بسواری موتر از راه دکه بطرف مشرقی) بصورت خصوصی از راه کوهات عازم سمت جنوبی شدند زیرا که طبع علیل شان مائل بدیدن تظاهرات وپذیرائی اهالی که قبلاً ازان به پیمانهٔ بزرگ تهیه گرفته اند نبود، ولی بمجرّد وصول اوشان در هر شهر و قریه و قصبهٔ عرض راه جنوبی اعزه و مشاهیر هر محل، مقدم شان را گرامی دانسته مردم دقیقهٔ از مراتب اعزاز و احترام این مرد یرا که با این وجود بیمار و احوال زبون و زار خویش برای خدمت وطن و اشتراک در مصائب ملّتش در صدد اقدامات اند فروگذار نمیشدند.

حصص درمیانی کوهات و تهل را سپه سالار صاحب به آهستگی طی فرمودند و راجع بترتیب نقشهٔ حرکت و صورت اصلاحاتِ خود فکر و اندیشه میفرمودند و در عین زمان راجع به آمدن خود جهت اصلاح و خدمت افغانستان به اقوام جنوبی اعزه اطلاعات میدادند و با آن ذواتیکه از دست مظالم دزدان تازه وارد سرحد شده بودند تبادل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 430 of 711

افکار کرده و اخذ معلومات ثقه راجع بچگونگی اوضاع وطن و حسیات اقوام و طرز عمل سقو زاده صرف اوقات میفرمودند .

ملاقات سپه سالار صاحب با جنرال شاه محمود خان

بعد از استیلای بچه سقو بر مرکز بنابر توصیه خوانین و معتبرین کوهستانی و تعلیم اساتذه کاردان خود بچه سقو مکلف و مأمور شد که باید جهة تحکیم وحشت و پیشرفت مقاصد بربریت خود از ان اشخاص و اقوام در نموقع بیشتر کار بگیرد که آنها در عصر امانی مظلوم و زیاده تر مورد غیظ و غضب و اعتساف حکومت واقع شده باشند از انجمله به اکثری از مأموریت های مهم و وظائف عمده بدون خواهش و رضا، همان اشخاص و اقوامی غائبانه از طرف سقو زاده انتخاب و معین شدند که شاه مخلوع با آنها شیوه بد اخلاقی و بی اعتنائی را مرعی و اسباب گزند خاطر و ازجار شانرا فراهم آورده بود.

درین سلسله لازم دیدند که بجناب سپه سالار صاحب هم دعوتنامه در پاریس توسط سردار احمد شاه خان پسر عم معظم شان و سردار عبد العزیز خان وزیر مختار اسبق افغانستان در طهران، بفرستند؛ چنانچه این دو ذات علی الفور بذریعه طیاره اعزام و مأمور باوردن سپه سالار صاحب شدند و هم سردار شاه محمود خان را مکلف و مأمور داشت تا در سمت جنوبی رفته

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 431 of 711

آن اقوامی را که در سنه ۱۳۰۳ از دست امان الله خان تکلیف و زحمت دیده بودند نه تنها در ربقهٔ اطاعت سقوط داده بیاورند، بلکه آنها را وادار کنند که در قندها رجهة مقابله و جلوگیری از حرکات شاه مخلوع رفته مصدر اقدامات مخالفانه شوند.

چون جنرال شاه محمود خان اینطور یک مأموریتی را که باعث تخلیص اوشان از نظالم دزدان شده وسیلهٔ ارتباط شانرا با اقوام غیرتمند افغانستان فراهم آورد، از خدا میخواست بکمال مسرت آنرا پذیرفته باعدهٔ از رفقای هم مسلکِ خود، که درد وطن را بالنسبهٔ این فجائع بیشتر داشتند وحالات حاضره را بنظر تاسف میدیدند، عجالتاً عازم سمت جنوبی شدند، تاریخ حرکت شان از کابل در ۲۲ شعبان وخطِ سیرشان کلنگار، چرخ، پاتخواب شانه، خوشی، دوبندی، جاجی بود.

بمجرد خروج از منطقهٔ حکمرانی دزدان که درینوقت بیشتر از شش کروهیِ کابل نفوذ نداشت، باعزه ومعاریف لوگر وچرخ وخروار ودوبندی وجاجی وچمکنی وغیره نقاط مجاور عرض راه کاملاً از حقائق اطلاعداده آنها را به وخامت این وحشت وفضیحت دزدان میدانا ندو راجع بوحدت واخوت وسنجیدنِ یک چاره ومخلص ازین بلیه وفکر رفاه وسعادت آتیه توصیه میکرد.

دراثنای این حرکت افواهاً خبر ورود سپه سالار صاحب را بهند بغرض ورود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 432 of 711

افغانستان شنیده، با اینکه از مرکز رفتن سردار احمد شاه خان و عبدالعزیز خان را بعقب اوشان دیده بود ولی قلباً اطمینان داشت که سپهسالار صاحب با وجود بعد مقام و عدم استطلاع از هویت و وحشت این دزدان ظلام را اساساً عزم رفتن کابل را نمیفرمایند و خود را دران گرداب بلا که من بعد از مشکل ازان برامده ام غوطه ور نمیسازند، الحق که دانشوران افغانی بملاحظه وسعت نظر و عاقبت اندیشی وحس کنجکاوی که در وجود سپهسالار صاحب سراغ داشتند کاملاً مطمئن بودند که هرگز این ذات ستوده صفات وطن پرور ملت دوست غیور، متحمل و روادار نمی شود که دعوت یک دزد فضول بی سروپا را که نظر به بد اخلاقی و بی دیانتی امان الله خان و خیانت کاری رجال بزرگ امانی وحس نفرت و مخالفت عمومی تخت و تاج را دزدیده است قبول کند باز هم جهة ازالهٔ اندیشه و در عین زمان ملاقات و اخذ نظریهٔ این ذات با تجربه درین واقعهٔ هائله و خبر گرفتن از چگونگی صحت شان که قبل از بروز انقلاب از شدت دوران مرض شان اطلاع گرفته بودند عزم و تصمیم کردند که از جاجی بغرض استقبال شان براه پارچنار عازم هندوستان شوند.

خوشبختانه در پاره چنار جنرال شاه محمود خان بشرف ملاقات برادر معظم خود پیوستند و سر و روی همدیگر را بوسیدند و بملاقات هم اظهار مسرت، و قصهٔ عالم فراق، و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 433 of 711

مصائب حاضره را سرکرده و از مجاری امور و علل و اسباب بروز انقلاب،
سقوط سلطنت امانی، فرار عنایت الله خان، استیلای دزدان، مظالم و
فجائع اوشان و وجود حس نفرت و مخالفت عمومی نسبت بوحشت سقوی و تشبثات
ثانوی امان الله خان راجع به استرداد تاج و تخت، و پیدا شدن حس مخالفت مکرر اقوام
بالنسبه ازاله اثر امان الله خان و جزع و فزع عمومی از وحشت و بربریت دزدان
فرستاده شدن سردار احمد شاه خان برای دعوت جناب سپه سالار، برامدن خودش
از مرکز، و القای آن حسیات و جذبا تیکه از لوگر تا اینجا جنرال در مردم تزریق نمود
و اینکه این اجرا آت من دوره و سپه سالار در سمت جنوبی موجب غیظ و غضب
نفری سقوی شده تمام عائله ما را محبوس خواهند کرد و تعیین خط مشی آتیه راجع بفراهم
آوری اتحاد و پیدا شدن روح مصالحت و اطمینان در عامه ساکنین وطن، و غیره
جریانات مرکزی و اطراف و نواحی افغانستان معلومات مفصل و موثقی را بحضور
سپه سالار صاحب اعطا نمودند و ازین اطلاعات در تاسف، و حسرت سپه سالار
افزودند و از ملاقی نشدن سردار احمد شاه خان که اغلبا در سفر بحر از همدیگر بیخبرانه گذشته
اند تعجب کردند.

پس از اختتام این مذاکرات و تعیین طرز عمل جهة وحدت ملی و دفع مظالم سقوی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 434 of 711

که هر دقیقه دوام آن انواع تکالیف را برای ملک و ملت موجب است و دعوت نمودن عامهٔ ملت را بطرف انعقاد جرگهٔ عمومیه و سنجیدن خیر و منافع عامه بخیال شاه محمود خان از حضور سپه سالار امر شد که جهة اداره و تنظیمات جاجی و چمکنی و پس معاودت فرمایند و خود شان هم از راه خوست عازم افغانستان شدند.

ورود سپه سالار صاحب بخاک افغانستان و پذیرائی شان در سرحد و خوست

در موقعیکه سپه سالار صاحب بسرحد افغانستان آمدند حسب اطلاعیه هائی که سابقاً بتبعهٔ داخله و اصل شده بود جم غفیری از مردم افغانستان بغرض استقبال و شنیدن هدایات و نصائح این مرد دانشور حاضر بودند، حضرت عالی ازین حسیات قدردانانهٔ اوشان اظهار مسرت و با هریک طائفه و جمعیت علیحده علیحده اظهار ملاطفت مینمودند، آنها با لمقابل از دیدن این خیر اندیش و خادم حقیقی شان بمسرت تمام هم آغوش و بدعاگوئی موفقیت شان در نجات وطن ازین گرداب رنج و محن میپرداختند.

بالجمله سپه سالار صاحب به ۱۹ برج حوت سنه ۱۳۰۷ با سردار شاه ولیخان و سید شریف خان و حاجی محمد نواب خان و دیگر مشایعین که بغرض استقبال شان از

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 435 of 711

داخل بسر حد رفته بودند بفرصتی وارد خوست شدند که مراسم پذیرائی مکمل اوشان قبلاً از طرف نظامی و ملکی خوست باصول خوب گرفته شده بود .

غند عسکری زیر قوماندهٔ نور محمد خان غند مشر بکمال محبت و گرمجوشی رسم تعظیم و سلام را ایفا و ۳۱ ضرب توپ مژدهٔ ورود سپهسالار غازی را بخاک افغانی اعلان کرد .

مأمورین ملکی بریاست آقای محمد سرور خان حاکم اول این خطه مراسم استقبالیه را بجا آورده ، تمام اهالی نیز با خوانین و علما و سادات و مشایخ صمیمانه آداب پذیرائی را اجرا نمودند .

قبلاً در صفحات جرائد و یا افواهات از خرابی صحت و علالت مزاج جناب سپهسالار صاحب خیلی چیزها شنیده و خوانده میشد که اینجا بالفعل علامات منتهی ضعف و علالت در چهرهٔ شان دیده میشود ، و با همین حالت ضعف و علالت سعی میکردند با هر یک از مستقبلین ، و لو دور باشد منتهی لطف و گرمجوشی را نشان بدهند .

پس از اتمام مراسم پذیرائی نطق مؤثری راجع بحالت بحران موجودهٔ وطن و ارادهٔ که برای آن درین گوشهٔ مملکت خود را رسانیده اند ایراد داشتند ، که مفاد نطق قرار آتی بود :-

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 436 of 711

«درحالیکه در فرانسه مریض سخت بستری بودم خبر افروخته شدن آتش انقلاب در وطن و دچار شدن آن بمصیبت خانه جنگی و بی اتفاقی بذریعه جراید واقف شدم»

«چون بحالت داخلی وطن آشنا هستم و وخامت خانه جنگی را درین مملکت مسلح کم تعلیم مشتمل بر اقوام مختلف میدانم که تا کدام پایه برای وطنم خطرناک است و خدانا کرده آنرا بکدام پایه فلاکت و تباهی میکشاند، ازینرو هرچند که حرکت کردن برایم از طاقت بیرون بلکه خطرناک بود، اما درد و بیطاقتی خودرا ازین حالت مملکت برخود مشکلتر دیده به برادران خود محمد هاشم خان و شاه ولیخان اصرار نمودم تا مرا بجهاز رسانیده بطرف وطن بیارند»

«چنینکه به پشاور رسیدیم بفضل خداوند صحتم اندکی از حالت بیقراری رو به بهبودی گذاشت لذا از آنجا محمد هاشم خان را بطرف مشرقی و خودم با برادر خود شاه ولیخان باین سمت آمدیم و از خداوند قادر، یگانه آرزویم همین است که برای دفع این بلای منزل خدمتی کرده رفاهیتی را برای آتیهٔ وطن که مافرزندان آن هستیم آماده و حاضر بسازیم»

«بعد از عید (که برای آن سه روز مانده است) باتفاق اقوام و خوانین و علما و اهالی اینجا یک مجلس تشکیل خواهیم داد، که در بارهٔ حالت حاضره مملکت و اقداماتی که

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 437 of 711

باید بشود، مذاکره خواهد شد» بعد از ختم این بیانیه جناب شان بطرف چهاونی رهسپار شدند، چون منزل امروزه و مراسم استقبال برای شان زحمت داده بود برای تجدید قوا بطرف اوطاقیکه جهة استراحت شان تهیه شده بود رفتند.

اجمال وضعیت عمومی افغانستان در موقع ورود جناب سپه سالار محمد نادر خان بخوست

در موقع ورود سپه سالار صاحب در تمام افغانستان یک بحران وهیجانی و پریشانی عمومی حکمفرما بود که اجمالاً ازین وضعیت ذیلاً تذکر میدهیم :-

کابل : از سقوط سلطنت امانیه و تسلط سقوزاده بر مرکز الی الآن سه ماه گذشته مردم مرکز و اطراف قریبه از دست ظلم و وحشتگری دزدان نهایت پریشان اند، اعزه و معاریف ملت مخصوصاً از مرکز با انواع مظالم و فجائع گرفتارند، تشکیلات حکومتی از حیث اداره و پیشرفت صحیح امور کاملاً درهم و برهم و برای اجرای بربریت و سلاخی و انجام مقاصد ذیلانه سقوبچه هیئت اداری او باین قسم اربود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 438 of 711

حبیب الله بچه سقو - امیر (۱)

حمید الله برادر حبیب الله بچه سقو - معین السلطنه ملقب به سردار اعلی (۲)

سید حسین نائب السلطنه وزیر جنگ (۳)

ملک محسن کلکانی والی خود مختار (٤)

سید محمد قلعه بیگی خود مختار

چهل نفر دسته دهاره بچه سقو حسب مراتبهم برگد، جرنیل، کرنیل، نائب سالار سپه سالار خود مختار.

شیرجان وزیر دربار و معلم خصوصی سقو زاده ..

---

(۱) بچه عبدالرحمن سقو نوکر ملک محسن کلکانی که اولاً بحیثیت یک دزد معمولی بروز کرد و باز در قطعه نمونه جلب شده، در اثنای تکمیل دوره عازمت گریخت و در عین گریز مرتکب سرقت و قتل شده از هم مشربان خود دارهٔ تشکیل داد در محاربه سنه ۱۳۰۳ تکرار در نفری قطعه نمونه جلب و با محمد ولیخان درگدیز بود بعد در جلال آباد بواسطه مجادله، که با مردم کرده بود حبس و از بند یخانه محبوسین را با خود گریخانده، در جمعیت سابقه خود افزود، و اغتشاشات شمالی را بدرجه مختل کرد که والی کابل با قوهٔ زیاد به تعقیبش برامد ولی سقو زاده، بلطائف الحیل گریخته به تونگی رفته شاگرد یک سماوارچی شد و بعد از چندی بوطن برگشت و در وحشت و اختلالات بپیمانه وسیع افزوده در عین زمان با خائنین وطن هم مناسباتی را قائم و حسب توصیهٔ آنها قطاع الطریقی خود را بلباس مذهبی و پلان سیاسی تحویل داده هر روزه نقشه حرکات خود را از خائنین بزرگ امانی میگرفت و در فراهم آوری مشکلات حکومت میکوشید، تا اینکه از تهور جبلی و معاونت اعدای شرف ملی و حرکات فتنه زای امانی تخت افغانی را دزدید و بخود لقب مهدی وغیره را تراشید و خائنین سلطنت خواه را بخاک سیاه نشانید.

(۲) برادر حبیب الله بچه سقو که تا چندی شاگرد سماوارچی و نان بای و بعداً با دسته سارنده ملحق شده بازنگری میکرد و در آخر به دارهٔ برادر خود شامل شد.

(۳) رفیق صمیمی سقو زاده و از جملهٔ نداعت پیشه گان چهاریکار است.

(٤) یکی از ملکان معمولی کلکان که دهقانی میکرد و با دزدان روابط داشت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 439 of 711

محفوظ وکیل وزارت حربیه .

عطاء الحق وزیر خارجه .

عبدالغفور تگابی وزیر داخله .

عدلیه - چون لزوم نداشت از تشکیل خارج شده بود .

مالیه - میرزا مجتبی خان وکیل وزارت مالیه .

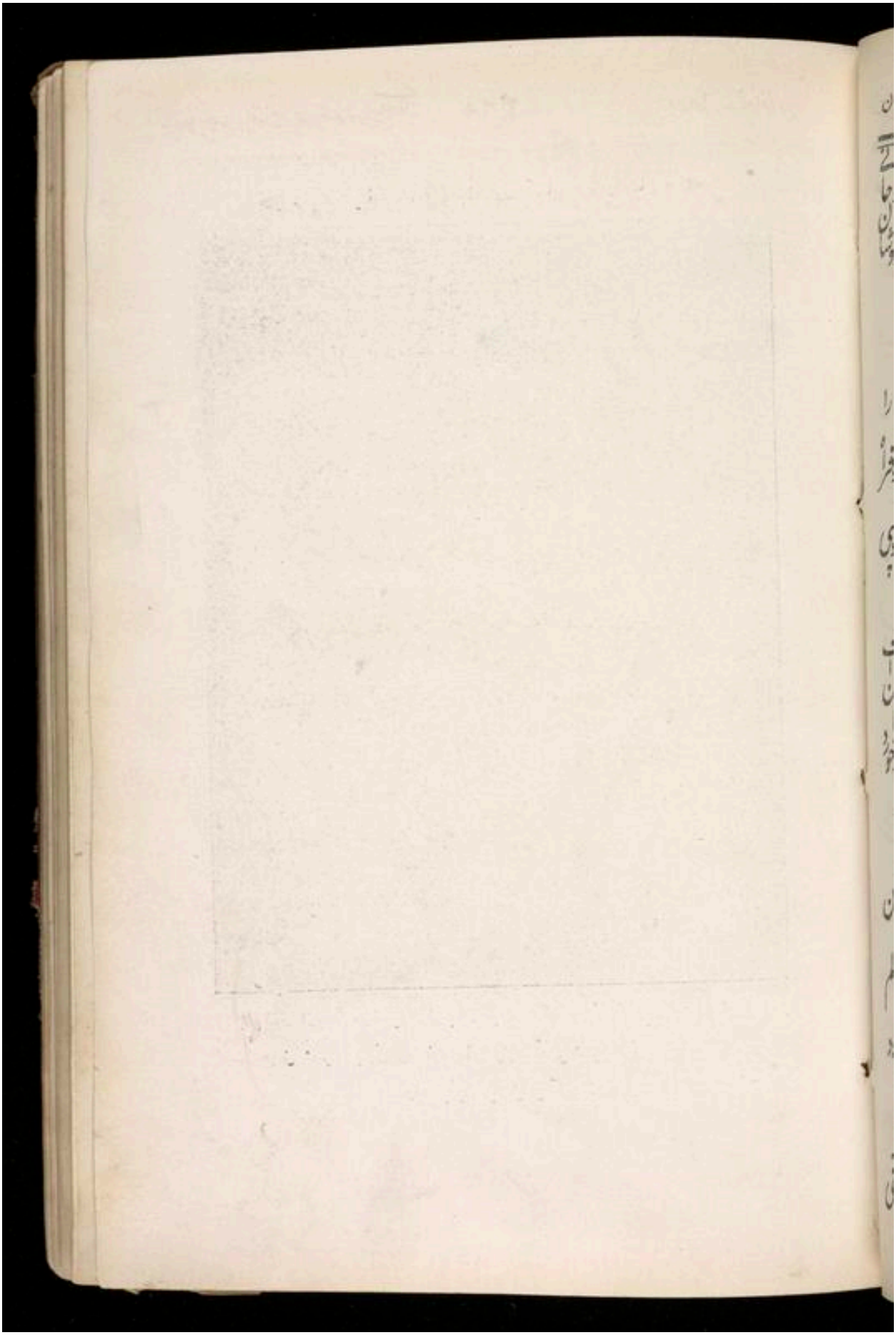
معارف - این طبقهٔ جاهل بمعارف احتیاج نداشتند لذا از تشکیل قطعیاً خارج شد،

طبیه - زخم وجراحت چندان افزونی کرده که طبیه بآن رسیده نمیتوانست لذا الغو شد .

اعضای این وزارت ها بعضاً از مأمورین سابق و عدهٔ از معتمدین سمت شمالی وعلاقمندان سقو زاده است، تشکیلات اداری او در بحران و تزلزل و در یکروز صدها منصب داده وصدها منصب گرفته میشود، اهمیت من حیث المجموع (بعلت اینکه دزدان پادشاهی را دزدیده اند) خوب است، ولی بصورت نهب وغضب ویغما بشدت تمام اخلال اهمیت بیک شکل دیگری جریان دارد، و به بهانهٔ داشتن تفنگ و کارطوس ولاتی گری و تجدد خیالی و کارداری و مخالفت بحکومت سقوی وجرم مراوده و مخابره نمودن با وطنخواهان وغیره بردم اذیت و انواع مصیبت وارد است و اثر اقدامات وحشت و بدویت سقوی باطراف و نواحی نظر

ketabton.com - The Digital Library

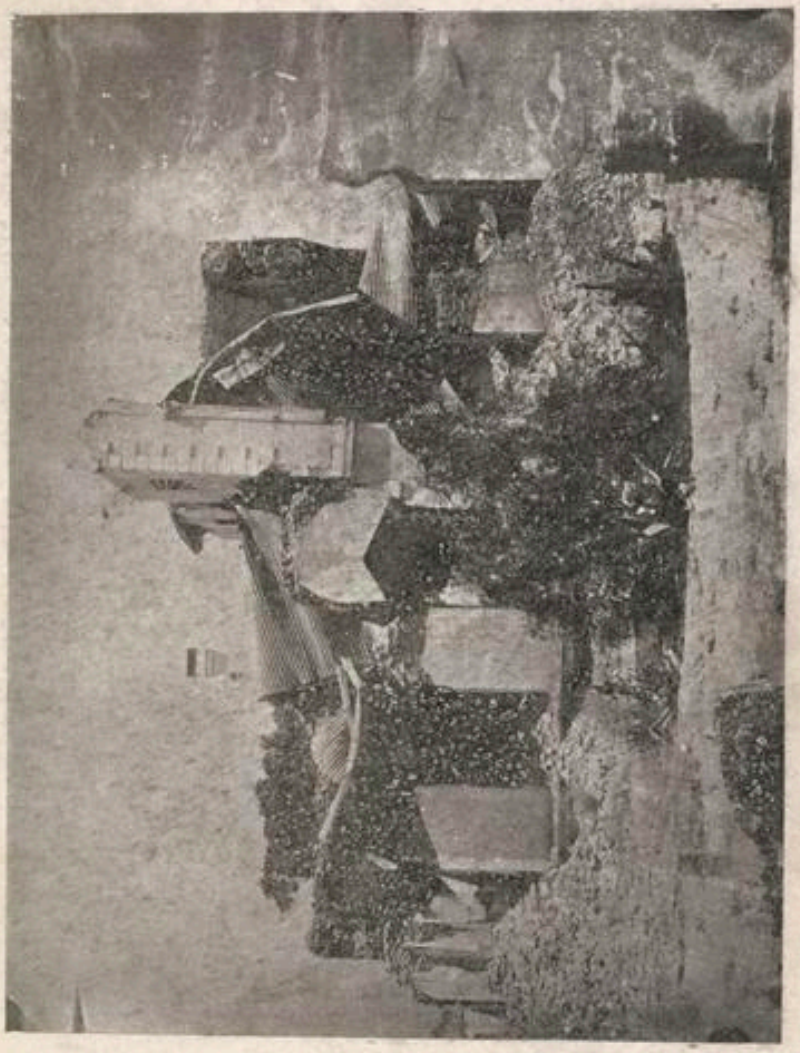
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 441 of 711

این قصر ازجملهٔ آن قصور عالی جلال آباداست که در اثر انقلاب یك تودهٔ تراب شده است. حریق شهر وچاونی وخسارهٔ های واردهٔ دگر قصور مرکز وعرض راه مشرقی راهم برین باید قیاس کرد !

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 442 of 711

به ادعای غلط مهدی گری و تشهیر شدن بچه سقو بیک شخص خارق العاده روحانی و تشبثات ثانوی شاه مخلوع امان الله خان و حس نفرت عمومی که مردم ازو شان دارند نیز روز افزون مشاهده میشود.

قندهار، فراه اگرچه در این تاریخ امان الله خان اعلان استرداد استعفای خود را نموده است و برای تخمید یک لشکر جهة اسقاط سقو کار میکند ولی مردم قندهار و فراه نه بحکومت سقو تسلیم کرده اند و نه بطرفداری امان الله شاه چندان اظهار دلچسپی میکنند و در گرفتن یک طرز عمل صحیح متردد و متذبذب میباشند.

هرات: هرچند ملحق بقندهار و زیر قیادت محمد غوث خان و محمد ابراهیم خان است ولی مواد مخالفت بشدت دران موجود و امروز یا فردا انتظار یک زد و خورد مذهبی بر خلاف حکومت امانیه میرود.

ترکستان: بدست سقو افتاده بود ولی تنها شهر مزار، اما در اطراف آن امنیت مفقود و رعایا خود سر هستند، از حکومت امانیه جداً متنفر و از مظالم سقو مضطر بودند، اما چون سقو موجب نجات آنها از مظالم دورهٔ امانی شده بود اورا بر حکومت سابق ترجیح میدادند.

مشرقی: باستثنای چند نفر خوانین که مراد شان استفاده شخصی بود باقی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 443 of 711

تمام اقوام بچه سقو تسلیم نکرده اند ولی بدبختانه یگانه ولایتی است که در چنین وقت باریک بحانه جنگی شدید گرفتار شده است و بالمره نام و نشانی از تشکیلات حکومتی و قشله های نظامی و قصور و عمارات عالی را نگذارده اند، شهر جلال آباد با تمام محتویات آن خالی و در اثر اخراج اولیه انفلاق متعاقبه جا خانه ویران و خاکستر افشان است.

هزاره: بسقو زاده تسلیم نکرده و بترتیب دادن یک لشکر برای محاربه بچه سقو مصروف و راه هائی را که از آن فکر تعرض سقویها میرفت بدرستی تسدید کرده اند.

تگاب: با بچه سقو مخالفت نموده حمله و لشکر کشی را بر کوهستانی ها بنا کرده اند، و ترتیبات درست دفاعیه را برای خود اتخاذ نموده اند.

وردک: با کمال شجاعت و فداکاری با عساکر سقوی که میخواستند طرف غزنی بروند مقابله کرده چندین قوای سقوی را سقوط و فعلاً با او مردانه وار محاربه، و از خود فعالانه مدافعه میکنند.

نورستان: بچه سقو را تسلیم نکرده در کمین فرصت و وضعیت هستند و تمام معابر خود را تسدید و جریانات عمومی انقلاب را تحت هدایت جناب عبدالوکیل خان مراقبت میکنند.

قطغن: به بچه سقو اطاعت و بیعت کرده است، ولی از توحش و بربریت سقویها

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 444 of 711

بجان رسیده اند ونسبت به آتیه خود خیلی پریشان ومتردد اند اما بواسطه نهضت ثانوی امان الله شاه باسقوها مجبوراً موافقت میکنند.

لوگر: یکعده اقوام باثر هدایت ملای شاه مزار وبعضی افراد دیگر بسقوی اطاعت کرده اند ولی ازین اطاعت خویش ندامت دارند، یکعده دیگر اقوام بزعامت وتبلیغات آقایان جانباز خان وشیر محمد خان چرخی وآقایان میرزا محمد نوروز خان وحاجی محمد نواب خان وپسران شان وعبد الجمیل خان کلنگاری وعبد الغنی خان سرخ آبی وغیرشان مخالفت را باسقو زاده اختیار نموده ترتیبات حمله را بران عساکر ومامورین سقوی که جهة تسخیر واداره لوگر در صدد حرکت تصمیم نموده اند

میمنه: در اول بحالت تذبذب مانده بود ولی وقتیکه ولایت مزار بدست بچه سقو افتاد واز اقدامات مکرره شاه مخلوع مطلع شدند اهالی میمنه هم باو بیعت کردند اخیراً برین اطاعت خود حیرت واز اوضاع سقویها شکایت دارند.

جنوبی: چون بالنسبه بهمه نقاط افغانستان چهار سال پیشتر از اوضاع اشتعال آمیز حکومت امانی بمخالفت کمر بسته بودند واز طرف حکومت بشدت سرکوبی دیده متحمل انواع صدمات وتکالیف شده، تا مدت زیادی زیر حکومت شدید عسکری امرار حیات داشتند، در تخالف واز پا در انداختن حکومت امانی که آنرا مخالف شریعت وجذبات ملیت خود تصدیق کرده بودند میکوشیدند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 445 of 711

چنانچه در اول بروز واقعهٔ شنوار مردم چکنی و بعد از ان اهالی جاجی چهاردیهای عسکر یرا تاراج و تشکیلات حکومتی را منحل، و تمام سمت جنوبی خود را از قید حکومت آزاد کردند، تنها معسکرهای گردیز وارگون و خوست بحال دفاع ماند.

خوست: از وقتیکه حکومت امانی منحل شد تا دیروز یک نزاع بلکه یک مقاتله متوالی بین مأمورین ملکی عسکری و اهالی خوست جاری بوده است مدار نزاع یا مقاتله همین بود که اهالی منحل شدن هیئت اداری ملکی و نظامی را که در خوست بود مطالبه کرده مأمورین را میگفتند شما همه اموال و اسلحه را که بتحویل خود دارید، اعتماد کرده بما بسپارید هروقتیکه یک حکومت تشکیل شد ما همه را بآن خواهیم سپرد.

اما مأمورین ملکی و نظامی این تسلیم را خلاف شان و شرف منصبی خود اعتبار کرده مرکزیت و مقام و حیثیت رسمی را دوام و محافظت میکردند و اهالی درین مطالبات خود بد و جنبه بودند: یکی از راه مذاکره و مسالمت پیش می آمدند، جنبهٔ دیگر از راه جنگ و محاربه پیش آمده جداً منحل شدن هیئت مأمورین را مطالبه و اطراف چهاردیوانی را هر روزه حلقه های برزگی اهالی احاطه و هنگامه را بدرجهٔ محاربه میرسانیدند.

سپه سالار غازی خواهان وحدت عمومیت

اهم ترین چیزیکه آنرا پیشتر از همه چیز باید دانست، خط حرکت سپه سالار غازی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 446 of 711

میباشد، زیرا مسلم است نظریه یگانه شان نجات دادن مملکت ازین
گرداب تباهی میباشد نقشه که این فرد خیر طلب در مخیله خود سنجیده است بحیات
یک یک فرد این مملکت علاقه و مساس خواهد گرفت اگرچه تا الحال از
نقشه و حرکت خود صریحاً چیزی بیان نداده اند ولی باز هم از روی قیاس دادن
اوضاع عمومی مملکت و انداختن یک نظر به بیاناتِ شان که تا اکنون گفته اند
خط حرکت شان را اینطور استخراج میکنیم که "فلاکت امروزهٔ افغانستان
خیلی مدهش است و اگر اندک طول کشید خدانا کرده عاقبت بسیار وخیم دارد
درحالیکه علاج این قضیه اگر به تدبر شود آسان است، یعنی همه ملت اولاً در رفع
نفاق و خانه جنگی صرف مساعی کنند و متعاقباً عموم آنها نشسته راجع برفه
الحالی آتی و سعادت وطنی خویش فکر درستی نمایند، بهر قسمیکه خیر خود ها را میدانند
اقدام کنند، در موقعیکه این انقلاب بذریعهٔ اتحاد ملت برطرف شود و با صول
صحیح برای سلطنت شخصی که برضای تمام ملت باشد انتخاب گردد "

سپه‌سالار صاحب ایام ما قبل عید فطر ۱۳۴۸ ه به ملاقات و اتخاذ افکار
و نظریات اقوام و خوانین و پیدا کردن زمینهٔ وحدت و اتفاق و ترتیب
دادن موضوعاتیکه در جرگه باید زیر مذاکره گرفته شود گذرانیدند، مکتوبهای متحدالمآل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 447 of 711

قریباً بمفاد نطق شان بعموم خوانین جنوبی و لوگر و باقی اطراف دور و نزدیک که در ضمن آن اطلاع ورود او شان بغرض نجات وطن نیز مذکور بود فرستاده شد که در ان مکتوبها یک ندای عمومی برای لزوم وحدت و اتفاق داده همه ملت را بضرورت عقد یک جرگهٔ عمومی جهت تدقیق در مشکلات حاضره و رفع نزاع حالیه دعوت کرده مقصد خود را که پیدا کردن رشتهٔ اتفاق است ابلاغ نمودند.

حزن و اندوه عمومی بتقریب عید

یوم ۲۳ حوت که روز اول عید بود باستثنای مراسم مذهبی که بجا آورده شد باقی هیچ اثری از بودن روز عید در چهره ها دیده نمی شد، سردار والا سپه سالار صاحب نماز عید را با جم غفیری که جهت ملاقات شان آمده بودند در میدان گلف خوانده بعد از ادای نماز برای تبلیغ افکار و نظریات خود شان موقع را مناسب یافته با تأثر حسی که در انوقت برای شان پیش آمده بود، راجع به اینکه این عید عوض سرور و خوشی بالعکس بروز غم و حزن تصادف کرده است یک نطق مؤثری ایراد نموده بچهٔ سقو و پادشاه شدن او را کما حقه بیان و تصویر کرده مآل و نتایج وخیمه که از دوام این شخص پیدا میشود بیان فرمودند، بعد از ادای نماز و اختتام این نطق

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 448 of 711

که بطور مخصوص در انروز یک تاثیر خیلی زیادی داشت جمعیت پراگنده شدند سردار سپه سالار صاحب نیز بطرف چهاونی عودت نمودند (۱).

اثراتِ ورود و خط حرکتِ سپه سالار صاحب

امروز اولین روزیست که گرد و نواحی چهاونی که در اغلب روزها خطوط محاربه بوده عبور و مرور از ان قطعیًا ممکن نمیبود، بشرف ورود سپه سالار صاحب غازی از مهاجمین خالی، و مأمورینکه قریبًا از دو نیم ماه باینطرف محصور بودند قرین خوشحالی بوده آزادانه بهر طرف گشت و گذار کرده یک نوع تبدیل عمومی از هر حیث درین سرزمین دیده میشود.

بطور مجموعی میتوان گفت از ساعتیکه سپه سالار غازی درین سرزمین رسیده اند اوضاع خیلی فرق پیدا کرده است، و این تغیر بزرگ را میتوان نشانهٔ قوی موفقیت نادری در مستقبل گرفت، مخصوصًا درین موقعیکه اهالی مملکت همه سیمات را شکستانده میروند ولی به ایشان عقیده مندی و حرمتِ مخصوص دارند.

(۱) اکثر این وقایع سمت جنوبی از روزنامچهٔ عزیز درایت بنیان آقای محی الدینخان مدیر و صاحب امتیاز جریدهٔ "ایمن" کابل، و یادداشت های مدیر صاحب اخبار "غازی" سمت جنوبی، و مدیر صاحب اخبار "اصلاح" حاجی جنوبی که شرف همرکابی سپه سالار غازی را داشتند و دگر رفقای همسفرشان اقتباس و جمع آوری شده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 449 of 711

تشرفِ اقوامِ جنوبی بحضورِ سپه سالار غازی

خبر ورود سپه سالار صاحب بهر نقطه که میرسید اقوام آنجا یک جماعه بزرگی تشکیل داده خودرا بحضورش میرسانیدند چنانچه بروز دوم عید هم جماعهٔ بتعداد هزار نفر تخمیناً آمده سپه سالار صاحب قراریکه دیگر اقوام را درین چند روز می پذیرفتند، بمیدان گلف رفته با این اقوام باز دید نموده قریباً با یک یک نفر آنها عبارت تبریک عید را تبادله فرمودند.

این اقوام هم بنام شادیانه ساعتی را به آتن کردن گذرانیدند، بعد ازان سپه سالار صاحب برای اتمام کارهائیکه جهة امروز تعیین شده بود واپس بقرارگاه خود عودت نمودند.

بر علاوهٔ این دگر اقوام هم از دور و نزدیک آمده میروند و سپه سالار صاحب هرکدام را ملاقات میفرمایند، و اقوام هم هرکدام گرمجوشی خود را بذریعهٔ خواندنِ نشیده ها و قصائد مدحیه نشان میدادند و در امید مزید جمع آوری اقوام به دور سپه سالار صاحب غازی روز بروز می افزودند، که منتها امید و آرزوی هر خیرخواه وطن درآنوقت دیدن همین مناظر گرمجوشی و علائم وحدتِ ملّی بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 450 of 711

سردار شاه محمود خان که از حضور سپه سالار در پاراچنار برای انجام بعضی خدمات جدا شده بودند امروز از جاجی بخوست رسیدند .

فیصلهٔ منازعهٔ وزیریهای مهاجر و اقوام جنوبی

در ضمن مناقشه که بین وزیریهای مهاجر و اقوام محلی بالنسبهٔ آن زمین سرکاری که از طرف حکومت امانی بآنها داده شده بود و فعلاً صاحب کاران آن استردادُ اورا بقوهٔ جبریه خواستار بودند و وزیریها تمکین نمیکردند ، واقع بود ، بمجادله کشید اگر سپه سالار صاحب در اصلاح آن عطف توجه فوری خود را نمیکرد ، البته مسئله بوخامت کشیده اسباب خانه جنگی و کُند و کُند بازی زیادیرا فراهم می آورد ، لذا از حضور سپه سالار یک هیئت اصلاحیه از اعزه و اشراف قومی و هیئت همرکابی شان مقرر و بعد از بحث و گفت و گوی زیاد بنا بر مساعیات جان فشانانهٔ هیئت اصلاحیه و ایثار و گذشت وزیریها از زمین متنازع فیه مسئله بمصالحت انجامید ، و طرفین صورت فیصله را باقناع خاطر بحضور سپه سالار حاضر کردند در یک مجمع عمومی بین شان عهد قرآن گذاشته شد که من بعد کسی نام گنبدبازی و تفرقه و نزاع را نگرفته ، همچگونه جنگ و نفاق را در بین خود راه ندهند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 451 of 711

یک نوع اطمینان و خوشنودی در باشندگان چهاونی و اقوام و لشکرهای زیادیکه در بیرون آن هستند دیده میشود زیرا این قضیهٔ وزیریها که امروز فیصله شده اهمیت بزرگی داشته، چنانچه درعین زمان اگر باین زودی فیصله نمی یافت یقین است خدانا کرده وخامت بزرگ درین سرحد مملکت پیدا میکرد چه اگر نزاع بین وزیریها و باقی اقوام واقع میشد، البته وزیریهای دیگر که خارج خط افتاده اند ازین قوم خود طرفداری میکردند، حاجت بتوضیح ندارد که این نزاع تا کدام درجه طولانی و وخیم می افتاد ولی از فضل خداوند و حسن تدبیر نایبهٔ خیرخواه ما بود که ازین مصیبت بزرگ جلوگیری کرد، پس جای اینست که همه خوشنود و ممنون میبودند.

تشرف جرگهٔ احمدزائیها بحضور سپه سالار صاحب

در اوایل حمل ۱۳۰۸ اطراف عصر میر غوث الدینخان که از خوانین معروف احمدزائی پسر جانداد خان مشهور است با (۶۰۰) نفر و یک عده خوانین احمدزائی و غیر آن رسیده قرارگذشته استقبال نمودند، و خوانین هرکدام جداگانه معرفی گردید، این تشرف و استقبال خیلی پرجوش درعین زمان از اهمیت خالی نیست زیرا آمدن خان احمدزائی ها با یک عدهٔ زیاد نفری ایشان دلیل بزرگ بر محبوبیت سپه سالار صاحب در قلوب افراد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 452 of 711

ملت این سمت شده میتوانست، مخصوصاً اینکه نجات و خاتمهٔ فلاکت مملکت درحقیقت بسته بودن چنین محبوبیت است، چه کسانیکه در حقائق این انقلاب تعمق کرده باشند این را باما تائید خواهند نمود که ملت از همه کسانیکه بنام کارداری معروف بودند سخت رمیده است، پس درچنین وقت جمع شدن این اقوام بگرد این ذات نیک رفتار و نیکنام وطن، حلقهٔ بزرگ امیدواری عمومی بود.

نفرت عمومی از حکومت امانی

به دوم حمل جرگهٔ از عموم خوانین و موسفیدان اقوامیکه حاضر هستند منعقد شده است درین جرگه قراریکه سپه سالار صاحب در نطق روز اول تشریف آوری خود بیان فرمودند مسئلهٔ مملکت و چیزیکه باید تعقیب شود مطرح مذاکره قرار داده شد، بعد از دلائل و مذاکرات خیلی دور و دراز که مسائل از هر حیث زیر بحث آمد، اقوام چنین فیصله و قرار را بحضور شان تقدیم کردند که ما بخطرناکی حالت حالیهٔ مملکت قانع شدیم، و برای رفع این خطرناکی شما را پیشوا و قائد میگیریم، که این اطاعت ما بشما محض از نقطهٔ نظر عقیده مندی ما اقوام بشماست ولی شرط ما همین است که قبل از حرکت کردن از اینجا بیعت ما اقوام را قبول کرده بما اطمینان بدهید که غیر از خود تان دیگرے

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 453 of 711

اشغال سلطنت نکند، مخصوصاً با عهد بکنید که با امان الله خان که خبر داریم در قندهار مصروف تشکیل حزبی میباشد، هیچ ارتباط و مراوده نداشته باشید زیرا که ما از اجراآت مخالف عرف و عادات ملی و فاسد العقیده گی او ایمن نیستیم و بهیچصورت نه باو و نه بمنسوبین او اعتماد داریم و محض علاقه مندی و ارتباط را با او جرم سنگین غیر قابل عفو میدانیم .

توصیهٔ سپه سالار غازی

درین جرگه معلوم شد چیزی که راجع بخط حرکت سپه سالار پیشتر گفته میشد صحیح برآمد زیرا با منتها اصرار مسئله تکلیف سلطنت را رد کرده میگفتند که « آرزوی من گرفتن سلطنت نیست بلکه میخواهم نزاعی را که راجع بسلطنت در مملکت پیدا شده است رفع کنم، و این هر دو نظریه با هم توافق نمیکند، اما در باب سلطنت این را بشما، و بهر کسیکه صدای من برسد نصیحت میکنم که بدون موافقت عموم ملت بهیچکس بیعت و اطاعت نکنید، والا باز اسباب بی اتفاقی را در مملکت زیاد خواهید کرد، و ازین رو است که بشما اطمینان میدهم که من نه برای شخص خود و نه برای شخص دیگری کار میکنم، تنها آرزوی من، رفع نفاق و تشکیل دادن یک سلطنت صحیح برای مملکت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 454 of 711

باتفاق عمومی میسر باشد».

اگرچه این اصرار ورد کردن این پیشنهاد اقوام دران جرگه پیچیدگی های زیاد پیدا کرد ولی بیانات پرخلوصیت وصراحت حتی پردلیل سپه‌سالار باز افکار حاضرین را براه می آورد تا اینکه در اخیر روز همهٔ حاضرین این نظریات شان را چنین قبول کردند، فعلاً باید بطرف گردیز حرکت شود و در آنجا جرگهٔ عمومی را از کل اقوام تشکیل داده، درین خصوص بحث بکنیم.

تولید جوش و خروش در مردم

این ۱۴ روز است که سردار سپه‌سالار درین سرزمین نزول فرموده اند و در تمام ساعت های این روزها باتمام قوای منطقی و استدلالی که داشتند بذل مساعی نمودند که وخامت خانه جنگی و نتایج سوء اوضاع کنونی را کماحقه باهالی و اقوام بفهمانند و در عین زمان تا اندازهٔ که میتوانستند این صداو ندا و دعوت خویش را به اقوام دور و نزدیک بذریعهٔ مکاتیب فرستادند، از تأثیر همان دعوت های ایشان است که امروز گرد و نواحی چهاونی را که ایشان اقامت دارند اقوام و لشکرهای زیادی گرفته و صدای جوش و آتن و هیاهوی شان فضای این سرزمین را فراگرفته و بهیجان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 455 of 711

آورده است، کسیکه از بیرون آمده این وضعیت را مشاهده کند یعنی بوسط جهاد فی
زعیم یا قائد بزرگی و اطراف وی چنین لشکری را با یک چنین جم و جوش ببیند ضمناً
مصیبت امروزهٔ مملکت را که یگانه علاج آن اجتماع و اتفاق خلق است بتصور بگیرد
حتماً فال خوبی برای حل شدن قضیهٔ فلاکت مملکت بدل خواهد پروراند، هر صبح
مردم جوق جوق تا شام بعضاً تجدید سلام و برخی عرض سلام مینمایند، و هر جوق
که خارج میشود یک عالم جوش و تاثر بافتادگی و خطرناکی حالت امروزه بدل گرفته
برطرف کردن بچه سقو را حتماً و ضرور امعتقد است، زیرا درون جهاد فی شخصاً
سپه سالار صاحب و هر دو برادر محترم شان هر یک صدر یک اطاق بزرگی را اشغال
کرده در عین مشغولیات مهم و بزرگی که داشتند، وظیفهٔ وعظ و تبلیغ را برای
فهماندن اضرار خانه جنگی و نفاق برعهده گرفته اند که فی الحقیقت هر یک ازین اطاقها
شکل درس خانه را گرفته است.

اشکال در مسلح شدنِ اقوام

ولی با این پرجوشی و عقیده مندی یا قناعت اغلبیه بخطرناکی حالت بازهم
مسئلهٔ حرکت که نجات مملکت بسته بآن است آسان دیده نمیشود، زیرا بعد از فیصله
شدن قضیهٔ وزیریها یک مسئلهٔ دیگری در پیشروی مانده (که پر از مشکلات جزئی بود)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 456 of 711

وآن عبارت از تقسیم کردن اسلحه در بین اقوام موجود و حاضر است .

اگرچه اوّلاً این امر چندان اهمیت نداشت ولی اخیراً بچندین علت در بعض اوقات تیرگی پیدا کرد و برای چند روز حرکت را بتعویق انداخت ، مشکلات این قضیه نه تنها مراعات تناسب عددی اقوام و اندازهٔ لشکر جنگی هر قوم وانواع تفنگی که در جبا خانه موجود است و دیگر جزئیاتیکه ازین قبیل اندیشه باشد ، بلکه علاوه بران اشکالات جزئی و کلی دیگری از بی اتفاقی اقوام در مسائل قومی و غیر آن حوادث زیادی رخ داده میرود که بعض اوقات به تیرگی و تعطیل کار منجر میشد .

برای ثبوت حقیقت و تاریخ اینقدر را هم باید گفت که این عوامل و اشکالیکه بوجب منع و یا تعطیل حرکت شده میروند ، اینها طبیعی و بجا پیدا نمیشوند ، بلکه چنان حس میشود که یکدست مخفی برای پیدا کردن اشکالات کار میکند ، ولی بیقین نمیتوان گفت که آیا منشأ این تحریکات محمد صدیق فرقه مشر است ، که اصلاً حزب سقو بوده و حالا در گردیز تمرکز دارد و بمقابل حسیات قابل قدر و عاقبت اندیشی گردیزیهای غیور در انجا بمنافع سقویها کاریرا از پیش برده نمیتواند لذا در تشتت و اختلاف دیگر اقوام جنوبی جهة نیکنامی خود و برادرانش که ارکان اعظم حکومت سقوی بودند ، میکوشد ؟ و یا اینکه دست کدام مغرض دیگری هم کار میکند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 457 of 711

حل تقسیم اسلحه و تصمیم مدبرانه بحرکت از خوست

در سوم حل قضیهٔ اسلحه تقریباً فیصله و حصهٔ هر قوم جداگانه تعیین شد، لذا فکر پیش رفتن مدنظر است زیرا هر دقیقه که میگذرد در وخامت حال مملکت می افزاید بدترین همه اینکه برای بچهٔ سقو فرصت و مجال کار کردن پیدا میشود.

بناءً علیه پروگرام حرکت زیر بحث گرفته شد، که انهم وقت و سنجش عمیق بکار داشت. مخصوصاً که بعد ازین تاریخ بده موجب پیش بینی و احتیاط لازم دیده میشود، اگرچه اقوام به سپه سالار صاحب تا درجهٔ اخیر علاقمندی و ایشان در نزد آنها محبوب میباشند، اما باز هم پیدا شدن بعض تحریکات این را نشان میدهد که درین سینه های پر عقیده و اخلاص، بعض اهل غرض و مفسد هم موجود است.

همینکه علاقهٔ اقوام در مهمانداری و همرکابی به سپه سالار صاحب بحدی دیده میشود که احتمال زد و خورد اقوام را در بین خود داشت.

پس سوال دو چیز بود: یکی اینکه از کدام راه باید رفت؟ دیگر اینکه با کدام اقوام حرکت باید کرد؟ با ملاحظهٔ اینکه منزل مقصود شهر گردیز است، بالآخر قرار براین گرفت، که سردار سپه سالار با جدرانیها از راه جدران، و جناب شاه ولیخان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 458 of 711

با نفری منگل از راه منگل برنوا تا آقای شاه محمود خان چنین تجویز شد که از راه جاجی به نزدیکی های لوگر خود را رسانیده در آنجا تمرکز نماید درین باین مسئله تقسیم اسلحه از قرار تا سبیکه پیشتر تعیین شده است جاری بود، و انتظار میرفت که تقسیم اسلحه فردا قبل از ظهر تمام و بعد از ظهر حرکت شود.

تشرف منگلها بحضور سپه سالار غازی

تا ساعت ۱۱ - ٤ قبل ترتیبات حرکت گرفته میشد، درین اثنا اطلاع رسید که لشکر منگل برای تشرف بحضور سپه سالار صاحب آمدند، جناب ایشان هم برای دیدن این قوم که قریبًا بتعداد ۶۰۰۰ هزار بیکجوش مؤثر آمده بودند با عدهٔ از همرکابان خود خارج چوني رفتند، منگل ها صف بسته بتقسیم قومی ایستاده اند، مجردیکه سپه سالار صاحب از یکطرف صف برای جوپرسانی روانه شدند، اقوام تفنگهارا روبهوا گرفته بهر حدیکه از صف میرسیدند شلک میشد، و برای اتمام تظاهر خوشی هیاهوی میکردند، باران قطره قطره بالآخره بارعد زیاد شدت گرفت از آسمان غرباس رعد و از زمین ترقص تفنگ و هیاهوی خلق محشیر را از جوش و خروش بوجود آورد.

سپه سالار صاحب وسط قوم قرار گرفته نطق مفصلی از فلاکت و مصیبت مدهشیکه نصیب این مملکت شده است ایراد نموده دلائل و براهین مقنعی نسبت بضرورت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 459 of 711

اسقاط بچه سقو گذشتاندند، نطق درین باران بیست دقیقه دوام کشید، درین اثنا خطیبی از قوم منگل برخاسته بعد از اظهار عباراتِ مانده نباشی از طرف ملت یک تمهید مطول راجع به قدح و مذمت دورهٔ سلطنت امانی نمود، مدار شکایت و نالش او رشوت خواری حکام، عیاشی مأمورین، غفلت حکومت از حال رعایا و پیچیدن در اعمال ناروا، و رفع حجاب نسوان بود که بعد تذکر اکثر ازین عیبها نتیجه را بتکفیر امان الله شاه رسانید؛ خطیب بعد از ذکر کردن تمهید سابق خود از جناب سپه سالار صاحب اظهار کردن یک قرار قطعی را خواهان شد که پیشروی این جمع بزرگِ حاضر بیان کنند که با امان الله خان طرفدار نبوده و برای اوشان کار نکنند.

البته این بیانات، سپه سالار را خیلی بتاثر آورد، اخیراً برای اطمینان خاطر این جمعیتِ بزرگ که متهیج شده است تاکید فرمودند که من غیر از خیر مملکت هیچ منظور و مرادی ندارم، در باب طرفداری و غیر طرفداری کس هیچ فکری نکرده ام، اولین مرادم نجات دادن مملکت ازین آتش خانه جنگی است، اما مسئلهٔ سلطنت امریست که میخواهم قرار اتفاق عموم فیصله شود، گویا غیر از رفع خانه جنگی و پیدا کردن امنیت عمومی از طرف هیچکس و هیچ فکر دیگری نیستم.

در خاتمهٔ نطق علاوه فرمودند که بعد از مذاکرات زیاد چنین تجویز شده است که پس از

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 460 of 711

فارغ شدن از تقسیم اسلحه من بطرف گردیز حرکت مینمایم و آنجا را مرکز قرار داده جرگه عمومی میکنیم آنچه بفکر عموم موافق آمد از آن متابعت و اجرا خواهیم کرد، از هر طرف صدای موافقت و دعا ها بلند شد و جناب اعلی بطرف چهاونی روانه شدند.

باران امروز حرکت سردار شاه ولیخان را برای فردا معطل ساخت ساعت دو لشکر قوم صبری رسید، جناب اعلی برای دیدن شان برآمدند.

وقوع مجادله بین مردم صبری و منگل، و مناقشه بین جد راینها و مصالحه آن

ساعت چهار و نیم حمل دفعتهً صدای فیرها از بیرون چهاونی بلند شده بدو بدو در صحنهٔ باغ چسپیده نعره ها از هر طرف بلند شد، اینقدر فهمیده میشود که هر قوم فرقهٔ خود را صدا دارد، دروازه های چهاونی بسته و قوم احمدزائی که داخل چهاونی بودند برای حراست و حفظ ما تقدم مورچل های سر را اشغال کردند، فیرهای بیرون شدت کرده میرود، ولی قضیه چیست؟ بعضا میگویند راجع به تقسیم اسلحه غلط فهمی شده است برخی میگویند کدام قومی برای هجوم بر چهاونی از کدام طرفی آمده است که معلوم نبودن حقیقت، افکار را مشوش ساخته بود، فیرها تا ۲۰ دقیقه شدت داشت، چند نفری که برای کشف

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 461 of 711

رفته بودند، بالآخره آمده وبیان نمودند که بین قوم (صبری ومنگل) که هردو امروز آمده اند دائر بیک کینهٔ قدیم جنگ واقع شده است. ازداخل چهاونی وفدها برای اصلاح فرستاده شد وقضیه تا شام بمصالحه انجامید.

به روز پنجم حمل یک حادثهٔ دیگری پیش آمد که قریب بود یک نزاع مانند دیروز ویا وخیم تر ازان تولید کند که مجبوراً بسبب آن حرکت بتعویق افتاد، حادثهٔ مذکور این بود که قوم (دریخیل جدران) بعد از گرفتن تفنگهای حصهٔ خود یک هیاهو وگفت وشنید سختی را بدروازهٔ چهاونی انداختند علت این شر وشور همین بود که قوم (ببرکخان) که (آنهم جدران است) بیشتر از ما تفنگ گرفته است، ولی این غال مغال بحدی شدت گرفت که گوئی میخواهند این را بهانه گرفته یک نزاع بسازند.

این حوادث بزرگ وکوچک که پیدا شد سیر وتحمل آنها خارج از حوصله بود وبازهم اگر حوصله طاقت کرد بتواند، اما اداره وتدبیر کردن این حوادث درچنین اوقات باریک تا نگذارد که قضایا باندازه وخامت برسد ویا اینکه سرایت کرده صورت قحمی بگیرد البته قوهٔ تدبیر خیلی رسا میخواست که مجرد پیدا شدن هر قضیه سپه سالار ویا یکی از برادران شان آنرا اداره کرده حل مینمودند.

امروز سردار شاه ولیخان با فرقهٔ منگل از راه منگل حرکت کردند وبعد از ظهر سردار شاه محمودخان بطرف جاجی عزیمت نمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 462 of 711

یک حادثهٔ دیگر بعصر ۵ حمل صدای هوائی از بیرون چپاولی بلند شد و در داخل آن آدم ها طرف دویدن گرفتند معلوم نبود که باز چه قصیه پیش آمد، بالآخره معلوم گردید که دستهٔ از شورشیان پسند ها در صدد دست اندازی شهر خوست میباشند، حال عجب است: بعد ازین هیچ شکی نماند که یکدست خفیه برای مختل ساختن امنیت دائره که پسه سالار صاحب میباشد جداً کار میکند.

خصوصاً چیزیکه این گمان را یقین می آورد همینکه اخلال امنیت و فساد پیشگی همیشه از طرف یک یا دو قوم مخصوص میشد در حالیکه باقی اقوام با نهایت گرمجوشی و اخلاص عقیده گرد و نواحی ایشان جمع میبودند، ولی یک دو قومی که فساد می انداخت همیشه از فرصت استفاده کرده حرکت بیجای مینمودند، که تازه ترین اقدام شان همین فکر چور انداختن در شهر خوست بود.

۹ بجه شب باز صدای فیر ها شنیده شد ولی چند دقیقه بعد معلوم گردید که خیریت است و این فیر ها بواسطهٔ غلط فهمی است که از طرف مستحفظین و گزمه شهر واقع شده است.

نزد پسه سالار صاحب این ثابت شد که تا زمان تقسیم شدن اسلحه بودن شان حتمی است. ازینرو با اینکه حوادث زیاد میشد و قصهٔ تقسیم اسلحه بعض اوقات خاتمه پیدا میکرد، اما باز هم مجبور شد و حوصله را پیش از خدیکه در تخمین داشتند کلان گرفته با نتظار ختم شدن مسئلهٔ تقسیم اسلحه منتظر ماندند، چنانچه دو روز دیگر در انتظار تقسیم گذشت به ۶ حمل احمدزائیها با خان شان میرغوث الدین روانه شدند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 463 of 711

حرکتِ سپه سالار صاحب بطرفِ گردیز

در ۷ حمل ساعت یک بعد از ظهر بارها بسته وجناب سپه سالار صاحب از راه (تنی) رهسپار (المره) شدند .

در راه یکنفر دری خیل بر یک سپاهی برای پراندن تفنگ او حمله آورد از دیگر طرف چند فیر بالای دری خیل مذکور شد . گویا درین جا ثابت گردید که در اقوام جنوبی بعضی مغرضین است که در مقابل برای منع و یا تعطیل حرکتِ سپه سالار صاحب جان فشانی دارد .

امشب مسئله عبور از دره ، مدار صحبت تمام افراد هیئت است خوانین جدران که با سپه سالار شامل تعطیل حرکتِ فردا را تا زمانیکه از دری خیل نسبت بجرئت دست اندازی که یکنفر شان امروز تفنگ یک سپاهی را بزور پراند ناغه گرفته شود ، مصلحت دادند . مراد این خوانین ازین ناغه دو چیز بوده است ، یکی تلافی ازین وضعیت دست اندازی و دیگر تأمین آتیه .

—✤—

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 464 of 711

اشکال پسندی در یخیل

در ۸ حمل مشرها یعنی خوانین برای فیصلهٔ که هیئت قرار داده بودند بطرف دریخیل رفتند، جمعیت هم بانتظار ایشان در قلعهٔ بزرگ و متین ببرک خان ماند.

(سپه سالار صاحب این ایام انتظار را در تحریر و طبع اعلاناتیکه مشتمل بر مواد اصلاحیه و وحدت ملیه بود گذرانیدند) اگرچه بحیث مجموعی اوضاع عمومی اطمینان بخش بوده و بهمان صورتی که تصور میشد چه در استقبال شخص زعیم ملی و یا در پذیرفتن افکار و نظریات شان منتهی درجه پرجوشی و محبت را نشان داده اند اما باز هم بروز کردن بعض دسته های مغرض که مکدر ساختن صفای وحدت و اتفاق و امنیت را نشان میداد، باوجود آمادگی و علاقه مندی اقوام پیش رفتن بدون عوارض ممکن نخواهد شد - و از جملهٔ دسته های مغرضین بعضی نفری کدر یخیل، است.

بارسوخ ترین آدم های دریخیل لوانی نام فقیری است که مریدان خود را باچال و فریب های مخصوص صنعت ملنگی که نشان میدهد خیلی بقبضه آورده است همیشه بعد از شام یک دوره وجد و های و هوی دارد درین وقت (وجد)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 465 of 711

ادعا میکند که در عوالم روحانیت پرواز کرده والعیاذ بالله معلوما
از عالم غیب کشف میکند. مخصوصاً با علوم و علما خیلی مخالفت دارد ولی
حال عجب است که نفوذ این ملنگ در تمام سمت جنوبی تنها محدود
افراد در خیل میباشد و دیگر اقوام مخصوصاً علمای کرام او را بنظر نفرت
می بینند زیرا که کردار و گفتار او همیشه خلاف اوامر شریعت اسلام است
و درین روزها علاقه مندی مریدانش با و بیشتر شده چرا که کیسه اش از پول محمد صدیق
فرقه مشر که برای استخدام او میداد پر شده و او هم برای پیش بردن مطالب ناجائز
سقوی کوتاهی نمیکند.

اینک امروز عدهٔ از خوانین برای فیصله کردن با دری خیل ها رفته اند ولی
از ان طرف جوابهائی را که عناد و اصرارشان را نشان میداد با خود آورده اند
و درین مقاومت ظاهر، از طرفداری سقوی هیچ نمیگویند ولی این دلیل را
تراشیده اند که سپه سالار صاحب بطرفداری امان الله خان کار میکند
لذا ما او شانرا واگذار میشویم.

سه روز خیلی مشکل گذشت، نماینده های اقوامیکه بجمعیت شامل شده
بودند وقتیکه اصرار و پافشاری در خیل ها را مشاهده کردند تهیج شده ترتیب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 466 of 711

جنگ را با آنها نموده بالفعل زد و خورد هم شروع گردیده، در نتیجه در خیل ها مغلوب آمده مجبوراً راه مفاهمه را باز کردند .

در ۱۲ حمل خوانین و نمایندهای که با سپه سالار اندشر ائط خود را برای در خیل ها پیش کردند که شما تا وقت گذشتن ما از دره باید دیر عمل بدهید و نیز تفنگیرا که گرفته اید باچیزی ناغه اعاده کنید .

مسئله طول و پیچیدگی پیدا کرد و هر چند که معامله طول میکشید همانقدر موجب گرفتگی خاطر سپه سالار میشد زیرا چیزیکه حیات خود را برای آن وقف کرده بودند . جلوگیری از اینچنین منازعات داخلی است در حالیکه پیش روی نظر خودشان منازعه جاری میشود . .

حرکت از المره براه زیروک

طرف شام جلسه خصوصی منعقد شد و در مجلس چنین فیصله یافت که فردا صبح از راه زیروک وارگون حرکت شود .

ساعت ۷-۱۳ حمل بارها بسته جمعیت از راهیکه دیروز تعیین شده بود بحرکت افتاد ، چند قدمی از قلعه دور نشده بود که سواری چند رسیده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 467 of 711

مکاتیب متعدده بنام خوانین جدران و در خیل از طرف اقوام منگل که با آقای شاه ولیخان هستند آورده بودند درین مکاتیب واقف شدن خودرا از این وضعیکه با اردوی جناب سپه سالار صاحب شده است اشاره کرده بعضاً عبارات تهدید و بعضاً عبارات نصیحت را داشت بهرحال خواه بسبب اینکه فرصت استفاده کردن ازاین مکتوب ها گذشته بود و یا اینکه نشان دادن این مکتوب ها بکسانیکه برایشان فرستاده شده است دل زدگی و نفرت را در بین دو قوم سبب میشد. (که اصلاً مراد و مقصد از توحید و تجمع اقوام منظور اساسی است) باین سبب جناب سپه سالار صاحب از طرف خود جواب تشکری باقوام منگل نوشته - هیئت راه خود را پویان شد منزل اول کوتل و پرپچی بود رسپه سالار صاحب در شام (غورمه) رسید صبح ۱۴ حمل از راهیکه بنام راه ارگون معروف است روانه شده ساعت ۲ بعد از ظهر به زیروکی که علاقه بزرگ خرم آباد

اجمال موانع و اشکالات در راه وحدت عمومی

این منازعاتیکه قبلاً مذکور شد و باز سقوی بودن بعض خوانین با اقوام انسان خواه مخواه در اندیشه می انداخت که اگر دگر گونی هم اینچنین وضعیت پیش شود یقین است که جمع آوری اقوام برای اسقاط سقوی بزودی نخواهد شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 468 of 711

علاوه بران امروز در گردیز بعضی قضایای کوچک و بزرگ موجود است که حل شانرا از اینجا باید اندیشید :-

۱، از وقتیکه سلطنت امانی منحل شد و بچه سقو کابل را گرفت احمدزائی و بعضی اقوام دیگر که ملحق بگردیز هستند از هیئت اداری گردیز کارطوس و تفنگ های خود را مطالبه کرده میروند (۱)، و این مطالبه چی های اسلحه ؛ دور گردیز حلقه نموده خواه مخواه قبول شدن طلبات خود را بزور یا برضا باشد اصرار میکردند و این حلقه تنها از کسانیکه تفنگ در گردیز داشتند نبود . زیرا اگر تنها صاحبان تفنگ میبودند، دائرهٔ این حلقه مختصر میماند . مگر چون موقع انقلاب بود و اداره و انضباط معدوم است . ازین رو اقوام و افراد زیادی این حلقه را برای خود مشغولیت خوبی دیده ؛ حق و ناحق به آن شامل میشدند . مثلاً کسیکه از او تفنگ گرفته شده بود ؛ تفنگ خود را مطالبه میکرد و کسانیکه از او تفنگ گرفته نشده بود ؛ (البته به تفنگی خود را مستحق میدانستند) دیگری شاید کدام روزی از حکومت اذیت یا سزائی دیده بود لذا این را فرصت خوبی

(۱)، اسلحهٔ احمدزائیها همان است که در جنگ منگل سنهٔ ۱۳۰۳ بعد از مطیع ساختن شورشی ها این احمدزائی ها خلع اسلحه شده بودند و همان اسلحهٔ شانرا در جبا خانه گردیز گذاشته بودند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 469 of 711

برای انتقام میشمرد .

بهر حال و هر معنی که باشد گردیز از این قبیل اشخاص محاصره شده چون حاکم ملکی و افسر نظامی و اهالی گردیز از قبول طلبات این اقوام ابا کرده بودند مسئله درین روزها بتعرض شدید و مدافعهٔ مزید کشیده بین عساکر گردیز و اقوامیکه گرد آن حلقه زده اند جنگ های متعدد واقع شده است، گویا تطبیق دادن کلمات اتفاق و جمع کردن اقوام در یک شاهراه اتفاق در سرزمینکه اینست حال آن آسان نبوده به تدبیر خیلی عمیق احتیاج دارد .

۲ : در گردیز دو پروپاگندچی موجود است ، یکی حاکم اعلی که در آنوقت عبدالحکیم خان برادر عبدالعزیز خان وزیر حربیهٔ سابقه بود و اهالی را بفتح و موفق شدن امان الله خان امیدوار ساخته ایشانرا بر ثبات عهد و پایه داری در بیعت اول خود همیشه ترغیب مینمود .

پروپاگندچی دوم محمد صدیق فرقه مشرقوای جنوبیست که اصلاً سقوی بلکه از دستهٔ اصلی بچه سقو بود ، زیرا برادرش شیرجان است که در نزد بچه سقو مقام وزارت دربار را اشغال داشته رکن یا اساس بزرگی بود که سلطنت بچه سقو بران قیام داشت ، و از وقتیکه جناب سپه سالار صاحب بخوست

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 470 of 711

رسیده اند تا این دم به یقین کامل رسیده که برای ناکام ساختن سپه سالار صاحب یا اقلاً تعطیل دادن حرکت شان تمام مواهب فطری و تجربه های کسبی که در جنوبی حاصل نموده بود صرف نموده است و در گردیز و باقی سمت جنوبی بجهه اینکه برای سقوط طرفداران پیدا کند جداً سعی و عمل میکرد .

این را هم باید گفت اهمیت دادن ما - محمد صدیق فرقه مشر را درین یادداشت نه ازین نقطهٔ نظر بود که اهل تجربه این سمت است ، و یا اینکه در تشخیص روح و مزاج اقوام و صورت استفاده و استعمال شان مهارت دارد زیرا اگر ازین نقطه نظر بگیریم میتوان گفت برای پیشرفت جناب سپه سالار صاحب محمد صدیق مذکور هنوز انقدر بنا بردو سبب مانع بزرگ محسوب شده نمیتوانست یکی بسبب حلقه که دور گردیز برای جنگ افتاده که او را برای خدمت کردن بچهٔ سقو کاملاً فارغ نمیگذاشت ، دیگر اینکه اعلانات و مکاتیبیکه از طرف جناب سپه سالار صاحب برای خوانین و اقوام اینجا آمده بود چنین تأثیر کرده است که مردم نه مخالف سقوی و نه طرفدار او شده بلکه ورود ایشانرا بطور مصلح یا رهبر یا یک مستشار عمومی قوم انتظار میکشیدند تنها چیزیکه مسئلهٔ محمد صدیق را قابل اندیشیدن و پیش بینی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 471 of 711

میساخت همین بود که در قطعهٔ عسکری گردیز قریب نصف آن کوهدامنی صرف وباقی از نقاط مختلفهٔ افغانستان است گویا باین سبب داخل شدن در گردیز بی اشکال نیست . با ملاحظهٔ اینکه بردن یک قوهٔ قومی از خارج گردیز هم سبب نزاعیکه پیشتر جاریست از خطر خالی نمیباشد . این است قضیهٔ پر پیچ گردیز که سپه سالار صاحب خیال مرکز گرفتن آنرا دارد .

۳: پروگرام سپه سالار صاحب همین است وقتیکه در گردیز رسیدند در آنجا متمرکز شده در بین اقوام جنوبی عموماً و اهالی لوگر نیز یک وحدت فکری راجع به نجات وطن پیدا کرده ، حلقهٔ اول سعی شان همین باشد که بدون خون ریزی و اجبار خلق به برادر کشی بقوت همین وحدت فکری اقوام سقو را به صرف نظر کردن ازین غاصبیت جاهلانه مجبور سازند و اگر نشد لاچار از راه استعمال قوت پیش بیایند .

ولی بدبختانه چیزیکه تا اینجا دیدیم و از پیش روی خبر داریم نشان میدهد که یکدست مخفی برای نفاق و جنگانیدن اقوام و مغشوش ساختن امنیت جنوبی ابلیسانه و جدیانه کار میکند . ولی قرار سابق معلوم نیست آیا این همه فسادات تنها کار محمد صدیق فرقه مشر بوده یا اینکه کدام دست دیگری این نقشه را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 472 of 711

انجام میدهد. بهر حال هر که باشد ولی اوضاع چنین نشان میدهد که چون تا الحال در هر نقطه یک یا دو قومی با هم جنگیده اند ازین رو مسئله از پیدا کردن اتفاق فکری در بین اقوام گذشته بلکه تنها جمع کردن چند قوم در یکجا از خطر خالی دیده نمیشود.

٤: وقتیکه جناب سپه سالار صاحب بگردیز برسند؛ از آنجا یک لشکری باید تشکیل بدهند این لشکر اسلحه لازم دارد که اسلحه آن پیشتر تصور میشد که در جیاخانه گردیز طبعاً آماده و موجود خواهد بود.

ولی حالا معلوم شد وقتیکه محمد صدیق فرقه مشر از ورود جناب سپه سالار صاحب و باز موفقیت شان به پیش رفت مطلع شد یک حصه را بین اقوامیکه طرفداری او را بمقابل ایشان وعده داده بودند تقسیم کرد. حصهٔ زیاد دیگر را عموم اهالی گردیز از هر صنفیکه بودند؛ به بهانهٔ مدافعه از حملهٔ افغان هایکه میخواستند بقوت در گردیز در آیند از جبه خانه ربوده اند اگرچه عدهٔ اسلحه که گردیزیها گرفته اند خیلی وافر است. و اگر از ایشان جمع شود برای سد احتیاج لشکر کفاف میکند. اما حالا بعد از پیدا شدن نزاع و جاری شدن محاربه بین گردیزیها و افغانهائیکه حمله بردن بر گردیزی ها تصمیم کرده اند وجود نزاع و بودن کینه گردیزیها را خلع اسلحه کردن باید خیلی مشکل باشد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 473 of 711

۵: یک پروپاگند قوی بر خلاف جناب سپه سالار صاحب خیلی بسرعت روز بروز بین اقوام شائع شده میرود که ایشان طرفدار امان الله خان هستند؛ وخفیتاً بین شان روابط موجود است که این پروپاگند مضر حقیقةً ملتی را که مخالف امان الله خان هستند بر خلاف شدید جناب سپه سالار صاحب میسازد واثر زیاد بخشیده میتواند و در پیش رفت شان هم طبعاً اثر بدی تولید میکند .

این بعضی اشکالاتیکه از اینجا بنظر میآید بر علاوهٔ عوائقی است که در آتی توجیه خواهد شد وفعلاً بخاطر نمیآید، نظریهٔ اساسی همین است که اگرچه این عوارض پیش روی باشد واگر عوارض دوچند این پیش روی بیاید ولی بپیشرفت باید کرد زیرا وطن در هلاکت وخطر مدهش است .

از زیروک بعضی مکاتیب بنام منصبداران ارگون که در آنجا یکقطعه عسکریست نیز فرستاده شد .

مخالفت اقوام خروتی با حکومت امانی

در (۱۵) حمل از زیروک به چانخواه حرکت شد، ساعت ۱۲ بچانخواه رسیدند در اینجا یک زمزمهٔ شدیدی شنیده شده که اقوام زرمت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 474 of 711

وسر روضه پیشتر فیصله خود را بران نموده اند که ما هیچگاه سپه سالار صاحب را نمیگذاریم که ازین راه حرکت نمایند و دلیل این فیصله شان همین است که ایشان طرفدار امان الله خان هستند و برای استرداد تاج و تخت امان اللهی مصروف مساعی میباشند .

اگرچه موضوع از اهمیت خالی نبود، امّا بعد از قدری سنجش سپه سالار صاحب چند نفر از خوانین احمدزائی را بطرف سر روضه وزرمت فرستادند؛ که این هیئت نقشه و خط حرکت شان را به این اقوام دانانده آنها را ازین مسئله مطمئن بسازند که ایشان قطعاً طرفداری هیچ شخص یا حزب را درینوقت ندارند در اهالی این علاقه فرق محسوس نسبت بدیگر علاقه ها دیده میشود تا این جا افغانهای جدران بود ولی اینجا قوم (خروت) است ، اغلباً تجارت پیشه اند چون در سرحد واقع هستند رفت و آمد شان در هند زیاد است ، باین سبب چه در طرز تعمیر و یا فرش خانه ها و یا لباس و خوراک و یا اوضاع عمومی شان باشد رنگ و رونق مخصوصیکه با انتظام و تمول دلالت میکند واضح است .

شب خوانین و معروفین این علاقه خواسته شده درس و بیان مطولی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 475 of 711

از حالت مملکت و نتیجهٔ دوام بچه سقو برای شان داده شد، امروز بعضی منصبداران عسکری ارگون برای ملاقات آمده آنها هم از بیانات مؤثر سپه سالار صاحب متأثر شدند.

پذیرائی سپه سالار غازی در ارگون

در ۱۶ حمل از چانخواه بطرف ارگون حرکت شد، عسکر ارگون برای استقبال و سلامی بیرون چاونی صف بسته سلامی رسمی را با فیرهای توپ گرفتند طرف شب بعضی قضایای اداری چاونی از قبیل غلهٔ عسکر و دیگر ضروریات آن فیصله شد برای منصبدارها یک رتبه ترفیع و برای عسکر دو ماهه معاش به مقابل استقامتی که تا امروز نموده اند وعده داده شد.

بعضی برات ها برای جدرانیهائیکه به اردو بودند داده شد تا از ارگون اسلحه گرفته متعاقب اردو بگردیز بیایند.

اشکال افگنی اهالی در اجراآت نادری بنام طرفداری شاه از حکومت امانی

در ۱۷ حمل بطرف سرروضه حرکت شد چیزی که پیشتر از مخالف بودن اقوام این علاقه شنیده شده بود علانیتاً آشکار گردید، که در بین اهالی سرروضه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 476 of 711

وزرمت وکتواز چنین مشهور شده که جناب محمد نادرخان بطرفداری امان الله خان بوده میخواهند که سلطنت را برایشان بگیرند، لذا بالاتفاق درین خود فیصله کردند که ما ایشانرا بگذشتن ازینجا واگذار نمیشویم .

مشکل امروز از پیچیدگیهائیکه ازطرف دریخیل ها واقع شده بود بیشتر است زیرا وقتیکه مفاهمه با دریخیل ها ممکن نشد اردو ازین راه حرکت داده شد حالانکه اقوام زرمت وسلیمانخیل وکتواز درین راه هم مخالفت میکنند گویا نه تنها مشکلات نبودن راه دیگری پیش روی است بلکه این وضعیت همان حلقهٔ امیدواری راکه درخوست گفته بودیم کاملاً ساقط میکرد .

درینجا باید بگوئیم شاید پیش بینی همین حالت مملکت بود که سپه سالار صاحب راقبلاً برای این واداریساخت که نقشه وحرکت خودرا بهمان اساسیکه پیشتر بیان دادیم گذاشته جزاز وحدت واتفاق ملت دیگر هیچ چیز رادر عملیات وتبلیغات ونطق ها وصحبت ومکاتبات خود مدنظر نمیگرفتند .

در ۱۸ حمل خوانینیکه آمده بودند اضحا میگویند که گذشتن سپه سالار ازین منطقه نه تنها مشکل است بلکه ازخطر هم خالی نخواهد بود زیرا بالفرض اگر ما بگذاریم اقوامیکه درپیش روی میباشند نخواهند گذاشت، دراطراف این ممانعت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 477 of 711

ومتیقن بودن اقوام باینکه جناب سپه سالار صاحب طرفدار امان الله خان هستند زمزمهٔ زیاد است افراد هر کاب همه این زمزمه و افکار مخالفت مردم را با فکر پریشان میدیدند تنها سپه سالار صاحب بهمان اندازه که انتظار میرفت ازین حادثه پریشان دیده نمیشدند. و اگر در دل های افراد همسفر امید بی اقتدار بود، از مشاهدهٔ همین ثبات و بی تشویشی جناب اوشان بود و بس.

موافقت اهالی با نظریات عالی سپه سالار غازی

امروز جناب محمد نادر خان سپه سالار عموم خوانین سرروضه را به نزد خود خواسته با ایشان در مذاکره و مفاهمه آمدند. بعد از ختم شدن این مذاکره علت بی تشویشی و ثبات فکر نادری برای همه کسانیکه این قضیه را بدقت معاینه میکردند واضح گردید زیرا درین مذاکره ذات عالی نقشه و مرام اصلی خود را توضیح داده اند یعنی برای عموم خوانین و حاضرین همان مجلس با عبارت منطقی و استدلالی بعد از توضیح دادن حالت مملکت این رابیان فرمودند که درچنین وقت نازک و باریک که مملکت را خطر پاشانی و پارچگی تهدید میکند نه من بلکه هر کاندک احساس و شعور دارد نمیتواند عقب شخصیات برود زیرا شخصیات تنها خطر مملکت را میافزاید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 478 of 711

بلکه علاوه بران در اینچنین وقت منتج هیچ ثمر هم نمیشود ازین رو در چنین وقت
من نمیخواهم که بمفاد شخصی کسی کار کنم زیرا یگانه آرزو و مرام و خیالیکه دارم دور
کردن بی اتفاقی و خانه جنگی است اما در قضیهٔ سلطنت هیچ خیال و فیصله
ندارم بلکه این قضیه را برأی انتخاب عموم واگذار میشوم، زیرا که اگر مسئلهٔ
سلطنت برضامندی عموم فیصله نیافت بازهم مملکت را خطر تهدید خواهد کرد
پس بهمین خیال و نقشه و خط حرکت پیش آمده میخواهم به مملکت و وطن خدمت کنم .

بعد از ختم شدن این مجلس به یقین رسید؛ اعتماد بزرگیکه جناب
محمد نادرخان سپه سالار در خط حرکت و همه اقدامات خود دارند همانا خالی
بودن نقشهٔ شان از اغراض است؛ چنانچه درین مجلس ثابت شد که این اعتماد
شان خیلی بجا بوده است زیرا صحبت مطولیکه ما اختصار آنرا فوقاً بیان دادیم
در اهالی اینجا اثر واضح و نمایانی کرده بود .

همان اهالی که صبح دیروز زمزمهٔ مخالفت را داشتند بعد از مجلس امروز
خوش بختانه قدری طرفدار و مائل دیده میشوند، باوجود آن ورونیگر بمزید اقناع اهالی
گذشت . رفته رفته خیالات اهالی سر روضه تبدیل یافته طرفدار پیش رفتن
جناب اعلی گردیدند . گویا نقطهٔ امیدیکه از نظر رفته بود باز بنظر آمد .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 479 of 711

میر غوث الدینخان که در ۱۵ حمل با بعضی خوانین دیگر برای اصلاح کردن فکر اقوام زرمت وکتواز حرکت کرده بود در ۲۱ حمل چند نفر از خوانین آنجارا به سرروضه فرستاد گویا میر غوث الدینخان موفق شد که اقوام آنجارا به بی طرف و بیغرض بودن سپه سالار صاحب قانع بسازد و باتفاق این خوانین و خوانین سرروضه فیصله شد که سپه سالار صاحب باید حرکت کنند زیرا اهالی از مخالفت وعناد یکه داشتند صرف نظر نموده اند یا اینکه پروپاگند یکه نسبت بطرفداری جناب محمد نادرخان از حکومت امانی درین سرزمین شده بود از دماغ آن ها رفع شده بالعوض متیقن شدند که اوشان تنها خدمت مملکت را مدنظر دارند نه شخص خود و نه شخص دیگری مراد ایشان است . بعد ازین تیقن خوانین و اهالی که حاضر بودند حرکت برای فردا قرار داده شد .

حرکت سپه سالار از سرروضه به زرمت تردد اهالی بطن طرفداری حکومت امانی نسبت به سپه سالار غازی

در ۲۲ حمل حضرتعالی سپه سالار با نفری هم رکابش براه افتادند چیزیرا که تمام اراکین اردو ناممکن میدیدند امروز میسر شد . یعنی بارها بسته

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 480 of 711

وارد و مستعد حرکت است . منزل پیش روی در وسط اهالی زرمت خواهد بود . یعنی همان اقوامیکه محض بمخالفت امان الله خان باهر دشمنش آماده و حاضر کمر بستن هستند . چنانچه بهمین باعث طرفداریکه سقو شده درچندین میدان باعساکر امان الله خان محاربه کردند و حالا هم بگمان اینکه سپه سالار صاحب طرفدار امان الله خان است بین خود قرار داده بودند که ایشانرا نمیگذاریم که ازین منطقه بگذرند .

برای اقامت اردو در زرمت قرار داده شد که در قلعهٔ (نیکنام) بجای محمد رفیق خان منزل شود ولی در وقت حرکت از شخص مذکور مکتوبی رسید که فکر اهالی اینجا را موافق نمی بینم . ازین رو از ترس بدنام شدن خودش خواهش کرده بود که اردو بجای او نیاید . رسیدن این مکتوب فکر اراکین هیئت را قدری به تشویش انداخت و همان اطمینانی را که دیروز و امروز قبل از حرکت پیدا شده بود سلب نمود . ولی این مکتوب در چهرهٔ سپه سالار هیچ تأثیری پیدا نکرده تصمیم خود را که بحسن نیت و بی غرضی و وحدت پسندی تحکیم شده بود بدل نه نمودند و بحرکت خود دوام دادند .

اما اراکین هیئت باوجودیکه چند نفر خوانین زرمت که دیروز آمده اند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 481 of 711

بهیئت شامل بودند از راه احتیاط وضعیت را بصورت استعداد مقابلهٔ خطر اگر پیش شود ترتیب داده راه میرفتند .

با عمله وهیئت سپه سالار صاحب از افراد و اقوام مسلح قرار تعداد ذیل نفری شامل بودند . که خود این افراد و اکثریت غالب اقوام شان مطلقاً فدائی وطرفدار نظریات جناب سپه سالار صاحب بوده و در حین پیش آمدن یک خطر برایشان اعتماد کلی در مدافعه و فداکاری میتوان نمود :-

جاجی ۱۳- قوم ببرک خان جدرانی ۴۵- عبدالله خان نکه جدران ۴۰- میرو و اختر جدرانی ۴۰- طوطاخیل ۱۵- احمدزائی ۸۰- عمله مسلح ۱۰- جمله ۲۴۳ نفر .

باین عدهٔ مسلح که به وضعیت آمادگی مدافعه از خطر راه نوردی داشتند چنین امر داده شد که نفری همرکاب سرراست به (ابراهیم خیل) که از گردیز سه کروه فاصله دارد برود . دشت دور و درازی که بین سرروضه و ابراهیم خیل است بهمین وضعیت بی اطمینانی طی شد . الحق که سپه سالار غازی به این قضیهٔ چهار روزه که پیش آمده است اهمیتی نداده آنرا بمانند امور عادی گذشتاندند ولی طبعاً این بی اعتنائی شان دلیل متانت و بزرگی ایشان بوده است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 482 of 711

اما اگر بخواهیم قضیه را بحوصله و نظر عادی بشر ملاحظه کنیم فی الحقیقت قابل تأثر وجای تنگ حوصله گی و بیزاریست . برای توضیح مطلب وضعیت و حالت هیئت همرکاب را درین ساعت هائیکه این دشت دراز را می پیمایند برای خواننده ترسیم میکنیم :-

وضعیت رقت افزای امروزهٔ وطن

در مملکت اغتشاش پیدا شد . پادشاه آن از شاهی مخلوع و بالعوض برادر خود را بر تخت گذاشت . مردم او را هم قبول نکرده سلطنت را یک دزد ظالم بی شرف غصباً تصرف کرد . ولایات و اطراف افغانستان در یک تشتت و تذبذب عجیب افتاده است . دراین بین طبقه که متضررین طبقات و افراد جامعه هستند و همیشه بودن شورش به مفاد شان تمام میشود دراین وقت از استفاده و کشال کردن مواد فساد کوتاهی نمیکنند . رابطه و مخابره درین ولایات هم موجود نیست که یک ولایت از فیصله و خط حرکت ولایت دیگر واقف بوده باین ذریعه در اینچنین وقت خطر اقلاً یگانگی و اتفاقی در مملکت بماند والحاصل از هر طرف پاچگی و تشتت و خودسری پدید و ظاهر است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 483 of 711

ونزدیکترین نتیجهٔ وخیمیکه خدانا کرده ازین اغتشاش برای مملکت پیش شود پاشانی وپارچگی واز هم گسیختن است . درین عالم خطر وبحران واختناق و آتش جناب محمد نادرخان سپه سالار در یک گوشهٔ دور عالم منزوی بود و از شنیدن همچه حوادث تباه کن جامعهٔ وطن عزیز خود خیلی متأثر و بیتاب شده از حس ملت پروری وفرط وطنخواهی خود را در این گوشهٔ جنوبی مملکت درمیان آتش سوزان افغانستان انداخت ذاتی است که بنام کارداری آمده اند، بل حیثیت ملی را بخود گرفته از نقطهٔ نظر اصلاح برای نجات مملکت آمده اند نه امارت ، نه وزارت و نه منصبی را بخود مستدعی است ، ندای شان همین است که مملکت در خطر میباشد .

الا ای اقوام افغان بیائید تا خود را از مصیبت پراگندگی ونفاق رهانیده همگی متحدا و متفقاً معاملات مملکتی خود را فیصله کرده نگذاریم که تشتت وپارچگی در بین ما راه یابد .

ولی بیائیم درین دقیقه که این زعیم خیرخواه بر سر این هیئت همسفر و همفکر خویش قرار گرفته به وضعیت احتیاط از خطر حملهٔ بعضی از همین اقوامیکه ایشان برای خیر و راحت آنها خود را با این عالم تهلکه و زحمت انداخته این دشت را می پیماید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 484 of 711

بینیم آیا وضعیت شان چنین نشان میدهد که رعیمی ازین مملکتی که بآن احتیاج دارد میگذرد ؟ نه والله بلکه این وضعیت چنین نشان میدهد که گوئی کاردار از کاردارهای سلطنت منحل شده ایست که میخواهد ازین منطقه عبور کند واما الی بعضاً بعبور شان موافق و برخی بطن طرفداری از حکومت امانی مخالف است

الحق این منظرهٔ خیلی اندوهناک است که بیننده باحس را تأثر میآرد. و مدار تأثر تنها این است که چرا یک فرد خیرخواه در بین خود ملت، سرگردان از ملت شود ؟

بلکه علاوه بران چیزیکه حزن و تأثر را زیاد میساخت همین است که هر قطعه که از سلطنت سقوی بگذرد در حقیقت گامی است که افغانستان بطرف بربادی می بردارد.

عزم خلل ناپذیر نادری

بهرحال چیزیکه آن حزن و تأثرات را کم میساخت عبارات تسلی واطمینان جناب محمد نادرخان سپه سالار بود زیرا هروقتیکه در موضوع این اقوام که در حقیقت مخالفت خیر خود را میکردند در راه نجات وطن خویش سنگ عارضه میشوند بحث رانده میشد. ایشان تبعرض آمده میفرمودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 485 of 711

« اینچنین اقوام درحقیقت بسیار ملامت نیستند زیرا چون طبقهٔ کاردار وکلانهای مملکت تا به امروز بسا مظالم وتکالیف را بر ملت تحمیل وشاه مخلوع برخلاف عرف وعادات ملی تعمیل داشت لهذا اکثر حصهٔ این مخالفت نتیجهٔ همان حرکات دل آزار امانی است، ازینجهته وقتیکه کدام شخص یا قومی مخالفت میکند من اورا بنظر دشمنی ورقیب نمی بینم؛ بلکه یقین دارم که آنها بمطالب ومقاصد اصلی من پی نبرده اند، لذا تکرارا به ترسیم وفهماندن مطلب خود قیام میکنم، اگرچه دربین بعضی معترضین پول خور وفساد پیشه موجود است ولی عموم یکجماعه طبعاً معترض نیستند. ازاین رو اگر دلیل انسان صحیح باشد میتواند همه عوارض را رفع کند چنانچه بتائید این قول خویش مثلاً حادثهٔ چهار روزهٔ سر روضه را میگذشتاندند ».

اگرچه دل ها باین کلمات تسلی داشت اما باز هم خطرهٔ پیش روی که فرودگاه بین اقوام زرمت است؛ درحالیکه اهالی آنولا خاصتهً وخوانین آن علاقه مخصوصاً مخالفت جدی امان الله خان را گرفته، جناب سپه سالار را ازجملهٔ طرفداران او میدانند، بیشتر افکار را مشغول میساخت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 486 of 711

مواصلتِ موکب نادری در مرکز جنوبی

نفری هم رکاب طرف عصر بابراهیم خیل که بفاصلهٔ چهار کروهی گردیز واقع است رسید لیوانی فقیر که در صحیفهٔ (۳۹۰) مذکور است با عدهٔ از مریدهای خود در ینجا ظاهر شد و برای چند دقیقه بحضور سپه سالار صاحب فائز گردید، مدار صحبتش درین مجلس خواستن تفنگ و کارطوس و پول بود بمقابل اینکه او حاضر است قوم خود را بذریعهٔ فتوی دادن طرفدار بسازد.

در صبح ۲۴ حمل خان احمدزائی میر غوث الدین که از چانخواه برای انجام بعض کارها پیشتر حرکت کرده بود با یک عدهٔ قومی و خوانین احمدزائی بابراهیم خیل آمدند.

اولین کاریکه مدنظر بود تشکیل دادن و انتخاب مرکز است که آیا گردیز را مقر و مرکز اتخاذ کنند و یا اینکه کدام جای دیگری برای مرکزیت انتخاب شود در حالیکه عرائض زیاد خوانین و معروفین گردیزی که مشعر از طرفدار و منتظری بود نیز بحضور سپه سالار صاحب رسیده است.

ولی مناسب تر دیده شد که در مقام بالاده مرکز گرفته شود، ازین

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 487 of 711

مرکزیت برای محمد صدیق و حاکم اعلای گردیز اطلاع و دعوت فرستاده شد تا در آنجا بیایند درین روز اعزه و خوانین و اقوام اینجا جوقه جوقه برای تشرف و اظهار موافقت با خط حرکت و نقشهٔ سپه سالار صاحب بحضور شان حاضر میشدند .

قرار فیصلهٔ دیروز بطرف بالاده حرکت شد و آنجا بطور مرکز موقت برای جمع شدن اقوام و جرگه کردن در امور یکه قابل بحث باشد تعیین گردید .

اثر ورود موکب نادری در گردیز

رسیدن خبر دعوت سپه سالار محمد نادرخان در گردیز با جوش و حمیت زیادی تلقی شد و حاکم اعلی هم از انظر باینکه عموم پذیرفته اند قبول کرد ، اما محمد صدیق فرقه مشر الی یکشبانه روز از آنرا با سانی قبول نکرد چنانچه خوانین گردیز رفتن را بالاده بر سر او بتحریک آقای الله نوازخان که جرأت کرده بگردیز داخل شده بود باین دلیل جبراً قبولانیدند . چون بین ما و شما راجع به قبول و عدم قبولیت بچه سقو مباحثه موجود میباشد بهتر است کیجناب محمد نادرخان خیرخواه را که تا اینجا آمده و میخواهد اینچنین منازعات را از مملکت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 488 of 711

رفع نماید در نیموضوع حکم قرار دهیم .

سپه سالار صاحب شب را بنا بر دعوت احمدزائیها در قلعه های شان گذرانیده صبح واپس ببالاده تشریف آوردند .

در ۲۶ حمل آقای شاه ولیخان که پیشتر از خوست جدا شده بودند ببالاده رسیدند - حاکم اعلی و محمد صدیق و باقی مأمورین و عموم خوانین و روشناسان گردیز نیم ساعت ۹ ببالاده آمدند ولی محمد صدیق که طرفدار جدی بچه سقو است باخود ۳۰۰ نفر سوار و پیادهٔ نظامی آورده بود که اغلب اینها کوهدامنی و عموماً سقوی هستند .

چون اساساً نقشهٔ سردار سپه سالار صاحب پیدا کردن رشتهٔ توحید ملی میباشد لذا طبعاً سروکارشان بیشتر با اقوام و افراد ملت است ازین رو بعد از یک ملاقات مختصر با حاکم اعلی و محمد صدیق و باقی مأمورین و خوانین و کلان شوندگان گردیزی که باتفاق و انتخاب عموم بانجا آمده اند در یک مسجد یکه قریب بود منفرد شدند . درین مجلس گردیزیها با حرارت زیاد و صمیمیت طرفداری خود ها را با افکار خیرخواهانهٔ سپه سالار نشان داده آمادگی خود را بانجام و متابعت هر نقشه و امری که برایشان داده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 489 of 711

شود اظهار کردند درینجا بهتر است که جهة استطلاع ناظرین از مجاری عمومی این سرزمین ذیلاً تبصره را بنویسیم تا در اذهان حوادث آن سامان خوبتر خاطرنشان شود ؛

اجمال وضعیت امروزهٔ جنوبی و موقعیت محمد صدیق تشقوی

در صحیفهٔ (۳۹۵) قبلاً نگاشته شد که از اشکالات آتیه یکی اینست که بین گردیزیها و اقوامیکه در گرد و نواحی گردیز اندازچند ماه باینطرف مقاتله جاریست وخود همین نزاع احتمال دارد در آینده مشکلات زیادیرا سبب شود ، کنون بفضل الهی وحسن تدبیر یکه دیروز برای اطمینان دادن گردیزیها رفته بودیم بینیم یک عدهٔ بزرگ از معتبرین و کلان شوندگان گردیز در بین احمدزائی ها با کمال گرمجوشی وهمدردی ملاقات و بازدید دارند که علاج این فقیره را همان مکاتیب خوانین احمدزائی کرده بود که برای گردیزی ها قبلاً فرستاده بودند و در ان اطمینان و صرف نظر از عداوت گذشته را بمناسبت ورود جناب محمد نادرخان سپه سالار داده بودند .

دوم محمد صدیق فرقه مشر بعد از مغلوب شدن اقوام جنوبی در محاربهٔ ۱۳۰۳

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 490 of 711

درین سمت بصفت منصبدار عسکری معین شده فقرات جزائیهٔ چندین قبیله وخانواده را تنفیذ داده ، و باچند قبیله بطور مخصوص ظلم وشدت جابرانه استعمال کرده بود ، پس آمدن او درین علاقه قبل از اینکه یک حکومتی تشکیل شود ، وامنیت وتصرف مطلقاً بدست اهالی باشد از تصور خارج بود ولی اینک در بالاخانهٔ نشسته آزادانه هر طرف سیر وتماشا میکند

سوم : در تمام این حوادث مرقومه کلمات حرکت وسفر باسهولت استعمال گردید . درحالیکه در آنوقت از یک دِه بدیگر دِه بهمانقدر آسانی که نوشته شده مسافرت ممکن نبود زیرا درین میدانها ودره‌ها وقریه‌ها وقصبه‌ها که از اقوام وقبائل متعدد آباد اند البته در وقت بودن سلطنت چون این اقوام تابع قانون امنیت بوده ، باهم خواه مخواه خوب میباشند سهل است . اما در موقع فتور چون این اقوام بمنازعات دیرینهٔ چندین ساله گرفتار میشوند . امر سیر نهایت صعب ومشکل .

خوشبختانه کنون درهمین سرزمین که تا دو روز قبل یکی غیر مأمون و عبور ومرور ازان خطرناک بود . سکون وآرامی است ! وخیلی افراد وجماعه‌ها بطرف بالاده آمده میروند یا از یک دِه بدیگر دِه رفته میتوانند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 491 of 711

این امر فوق العادهٔ ایست که فکر همه را ورود سپه سالار صاحب مشغول ساخته و بعضاً بشوق اشتراک در دعوت شان برخی دیگر بسبیل اطلاع یافتن از دعوت شان مطلقاً عداوت و منازعات فردی یا قومی را برطرف کرده اند

چهارم: درین منطقه بعضاً در مسئلهٔ سلطنت منتظر و بیطرف، و حصهٔ مهم آنها که از حکومت امانی متنفر و خسته خاطر بودند جداً به مخالفت شاه مخلوع ایستاده بودند و هر شخصی را که اندک یک نسبت با شاه میداشت بنظر اشتباه میدیدند - و عدهٔ در اثر رشوه و تطمیع بچهٔ سقو و نفرت از حکومت ماضی چشم و گردن خود را بسته سقویان و کابل را غیر از ان چیز یکه دیده و شناخته می بودند نشان میدادند.

وقوع یک حادثه از طرف عناصر فساد پیشه

در عصر ۲۶ - حمل بغتةً صدای فیرها از هر طرف بلند شد در حالیکه به زیر تپهٔ بالاده مخلوط عجیبی از اقوام دوست و دشمن حاضر است و در بین آن سه صد نفر عسکری که حصهٔ اعظم آن کوهدامنی و باقی آن سقوی میباشد نیز موجود اند که البته بودن سقویها در این بین از خطر زیاد خالی نبود.

فیرها شدت گرفت و صداهای تفنگ مترقی و مرمی از هر طرف

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 492 of 711

بمیدان اصابت، ولحظه بلحظه در شدتش افزوده میرود. که فیر میکنند؟ مراد او چیست؟ از خود است؟ یا بیگانه؟ هیچ معلوم نیست!

درین بین تنه چندین زخمی ومقتول بر زمین خورده وضعیت فوق العاده کسب وخامت ودهشت کرد.

گرد باد شدید اطراف را گرفت ۳۰۰ نفر عسکر فرقه مشر از بین غیب شد شاید طرف گریز را گرفته باشند. هر کس در هر کنجیکه هست خود را در همانجا مستحکم ساخت. هر حزب بر حزب مقابل خود بدگمان بود.

وضعیت حادثه قریب ۲۵ یا ۳۰ دقیقه دوام داشت، وقتیکه فیرها آرام شد روی میدان غیر از مجروحین ونعش های مقتولین دیگر کسی نبود. در بنجمله ٤ نفر سواران همرکابی هم جام شهادت را نوشیدند - اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُوْنَ سپه سالار از دیدن این حال چون اصل ماده وعلت نزاع معلوم نبود که از کدام طرف؟ وبچه قصد بوده است؟ بلاحظه نا وقت بودن روز بتحقیق این حادثه را باتیه موکول داشته از مسجد به قلعه مراجعت فرمودند. در اثنای این فیرها محمد صدیق فرقه مشر وحاکم اعلی در یک بالاخانه نشسته بودند که بر این میدان که در ان این قیامت برپا شده بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 493 of 711

حاکم است وضعیت آرام شد و مردم از هر طرف برآمده میرفتند
از هر طرف همین سوال است که (این فساد از کدام طرف بود؟) بعضی از
احمدزائی ها گفتند محمد صدیق فرقه مشر از بالاخانه این فیرها را کرده که شاید
کدام نشانی برای نفری خودش بوده است. اما کسانیکه با او در اطاق
بودند این شهادت را نمیدادند، فریق دیگر میگویند تیره وال ها این فساد را
برپا کرده اند، همچنین هر کدام و هر قوم بحق یا بناحق این حادثه را بپای رقیب
خود تمام میکرد. تحقیقات هیچ فائده نمی بخشید، زیرا با صطلاح قومی
درین میدان مردم ارجل شریک بود، معلوم شده نمیتوانند که از کدام
طرف و بچه قصد (این فساد شورانده شده است، بهرحال هر که بود
ولی طبعاً مفسد بزرگ بوده است) زیرا امروز یک قضیه اصلاح قومی
بین گردیزیها و دگر اقوام (که از چند ماه باهم نزاع و مقابله داشتند و خیلی
با اهمیت است) روی کار بود. علاوه برین، چیزیکه میتوانست
قضیه را خیلی تیره بسازد همین که خوانین و معتبرین گردیز اعتماد دل کرده
بمجرد دعوت شدن بدون اهمیت دادن مقاتله های چندین ماهه آمدند
و فعلاً درین میدانیکه این فساد شده است حاضر هستند، مگر فضل خداوند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 494 of 711

بود که بهیچیک از گردیزیها درین مصیبت آسیبی نرسید. تاریکی رسید و شب شد هر کس در هر نقطه که بود همان جا ماند. شب هم به تردد و وسواس گذشت زیرا که علت و محرک واقعهٔ عصر دیروزه معلوم نبود ازین رو هر کس احتمال میداد که شاید باز آن واقعه طرف شب تکرار شود. علاوه برین توهم میسر نشدن خوراک و پوشاک دراین اندیشه و تکلیف می افزود.

قبلاً مرقوم شد به سبب ظلم و جبریکه محمد صدیق با بعضی اقوام احمدزائی کرده بود نسبت بخود خیلی دلهای پرکینه و عداوت پیدا کرده است جناب سپه سالار صاحب مخصوص برای اینکه کدامی ازان دشمنان انتقام جوی محمد صدیق از موقع استفاده کرده اذیتی بوی نرساند. چند نفر از خوانین احمدزائی را برای محافظت و نگهداری او از طرف شب معین فرمودند شب در قلعهٔ که سپه سالار صاحب قیام داشتند خیلی خوانین جمع بودند؛ مذاکرات زیادی دائر شده است از انجمله (قوم بازوخیل احمدزائی) بود که محمد صدیق فرقه مشهر را مطالبه میکردند تا قصاص و انتقام مقتولین و مظلومین خود را ازوی بگیرند. فریق دیگر حاکم اعلی را میگفت که طرفدار امان الله خان است ما او را نمیخواهیم که در گردیز نماند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 495 of 711

نظربندی محمد صدیق فرقه مشر سقوی

بالآخر، بعد از مباحثات زیاد فیصله برین شد که حاکم اعلی و محمد صدیق نباید بگردیز پس عودت کنند. زیرهر کدام بیک مفاد و نقشهٔ جداگانه که منافی وحدت ملیه است عمل میکند لذا هردو در وسط یک قوم بیطرف محافظت شوند.

در ۲۷- حمل طرف صبح اولین کاریکه اجرا شد بردن حاکم اعلیٰ و محمد صدیق فرقه مشر بطرف رود احمدزائی بود. که قوم متعهد حفاظت آن برای اینکه از کدام طرفی بر محمد صدیق فیری نشود قرآن های شریف را برسر گرفته بودند. ساعت- ۱۰- اردو بطرف رود احمدزائی انتقال کرد.

وجود مصروفیت تازه در اثر این حادثه

معلوم میشود مراد از تحریک فساد پیروزه در بالاده منحل کردن اقوام و پیدا کردن یک مقاتله بین آنها بوده است. ولی اگرچه به فضل خداوند مسئله باندازه مقاتله و منازعهٔ قومی نکشید و دران واقعه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 496 of 711

بدون از نفر یکه اجل شان درینواقعه مقدر بود کسی تلف نشد چون قاتل یا مفسد اصلی معلوم نبود ازین رو این کشتگان و مجروحین در پیدا کردن یک فساد قومی اثر بدی را وارد نکرد. با اینکه این حادثه بخیر گذشت ولی طبعاً بعضی اشکال و تأثیرات معنوی در نقشهٔ سپه سالار صاحب که عبارت از توحید اقوام و جمع کردن شان در یک نقطهٔ فکری است تولید کرد.

از انجمله اینکه اقوام جدران که تا حال با نفری هم رکاب شامل بودند این حادثه را تحریک احمدزائی گفته خود را ازین کشیدند. همچنین در منگل ها این حادثه یکنوع بی اعتباری پیدا و در جماعه های خورد و بزرگی که دران روز حاضر بودند تأثیرات مختلفی بخشیده است عوض اینکه امروز از مصالحات قومی و دیگر جزئیات که درین است باید فارغ بوده در اقدامات اساسی شروع میشد. از اصلاح تأثیرات این واقعه یک مشغولیت ابتدائی سر از نو پیدا شد. چنانچه روز ۲۸ حمل در تحقیق و تدقیق و انجام دادن این مسئله و تحریر بعضی مکاتیب و معاملات تبلیغیه گذشت. در عین زمان به گذاشتن یک خط حرکت و نقشهٔ موافق تری برای جمع کردن اقوام و تمرکز در گردیز و تشکیلات دیگر تصمیم کرده شد برای ادارهٔ ملکی گردیز

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 497 of 711

آقای عبدالغنی خان پسر لعل گلخان و برای مراقبت امور نظامی آقای سید محمد خان بتصویب گردیزیها انتخاب و تعیین شدند .

سقوط طیارهٔ حامل اعلانهای سقوی

در ۲۹ حمل یک طیاره از طرف کابل آمده بعد از انداختن چند قطعه اعلان در حدود گردیز و نواحی آن بطرف خوست پرواز نموده وقت عودت بکابل گردیزیها فیرهای زیادی بر آن نمود بسبب خوردن گوله به نل چپه تیل آن مجبور به فرود آمدن گردید . اعلانیکه در بخدود می انداخت دران باعبارات بریده اتهامات فضول وجمله های مضحک از قبیل اینکه سپه سالار در ملک کفر رفته است مرقوم و در آخر آن اعلان جوائز متعددی برای کسیکه بایشان و یا یکی از برادرهای ایشان اسیری برساند تعیین کرده بود ولی از چنین اعلانات مجال هیچ خوف یا اندیشیدن نبود زیرا از روی احساسات عمومی که اقوام این سرزمین نشان میدهند . یقین کامل حاصل بود که عموم اقوام اینجا با یک خلوصیت صمیمی اطراف سردار سپه سالار مجموع و ایشان را کما هو حقه یک زعیم و یا رهبر ملی خود قرار داده اند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 498 of 711

چنانچه تا عصر صدها ازین اعلانات را مردم آورده وعبارات انتقام ونفرین را بالنسبه بچه سقوا ظهار میداشتند حتی بعضیها همین اعلانات را در دیوارها نصب کرده چاناری مینمودند. خود طیاره در گردیز محفوظ وپیلوتهای آن تحت النظر گرفته شدند.

امروز جناب سپه سالار صاحب با آقای سردار شاه ولیخان بطرف قلعهٔ گلی منگل که بفاصلهٔ سه کروهی این قلعه واقع است برای دیدن اقوام حرکت نمودند. شب را در جای محمد گلخان تولیمشر قوم طوطاخیل گذشتاندند. فردای آن سردار شاه ولیخان را برای تسویهٔ بعضی امور سر راست بطرف کوه سین فرستادند.

زهر طرف که شود کشته نقص اسلام است

خبر سقوط طیاره از طرف خوانین وعموم اقوام بخوشی زیاد تلقی شد ودر حقیقت هم جای خوشنودی بود زیرا سقوط این طیاره عبارت از کم شدن یک جزئی از قوای سقوی بوده است.

اما چیزیکه درین انقلاب موجب تأسف وحسرت است همانا اگر یک دو طیارهٔ از طرف امان الله خان بکابل می آمد البته سقوآنها را زخمی و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 499 of 711

معطل ساخته بزمین می انداخت و البته خوشنود هم میشد. همچنان هر قدر ذخائریکه تلف میگردید - و کارطوس و عمارات و غیر آن که برباد و خراب میشد هر جهة هر قدر تلفاتیکه بجهة مقابل میرسانید همانقدر باید خوشنود و خود را کامیاب میدانست و حق بطرف هم بود زیرا دشمن خود را ضعیف ساخته است بیائیم در حقیقت قضیه که آیا جوانهائیکه در این محاربات خون های شان به بسیار بیرحمی هدر و تلف شده و میشود و نیز جباخانه و اسلحه و توپ ها و عمارات و طیاره هائیکه تلف شده و خواهد شد آیا مال کیست ؟ و خسارهٔ آنها عاید بکیست ؟ و گریهٔ این خساره ها را در آتیه که خواهد کرد ؟ این همه اموری بود که از دل های حساس خون میچکانید !

ولی سیلابیست که آمده البته تا زمانیکه سیلاب جوش و هجوم خود را پوره نکند جلو آنرا نمیتوان گرفت . از یکطرف این اوضاع با چشم گریان دیده میشد و از طرف دیگر یک طبقه افرادی بنظر می آمد که محض برای انگیخت کردن و ماهی گرفتن آنقدر سرگرم تیره کردن وقائع هستند که تحسر خزان را هزار چند میساخت .

ketabton.com - The Digital Library

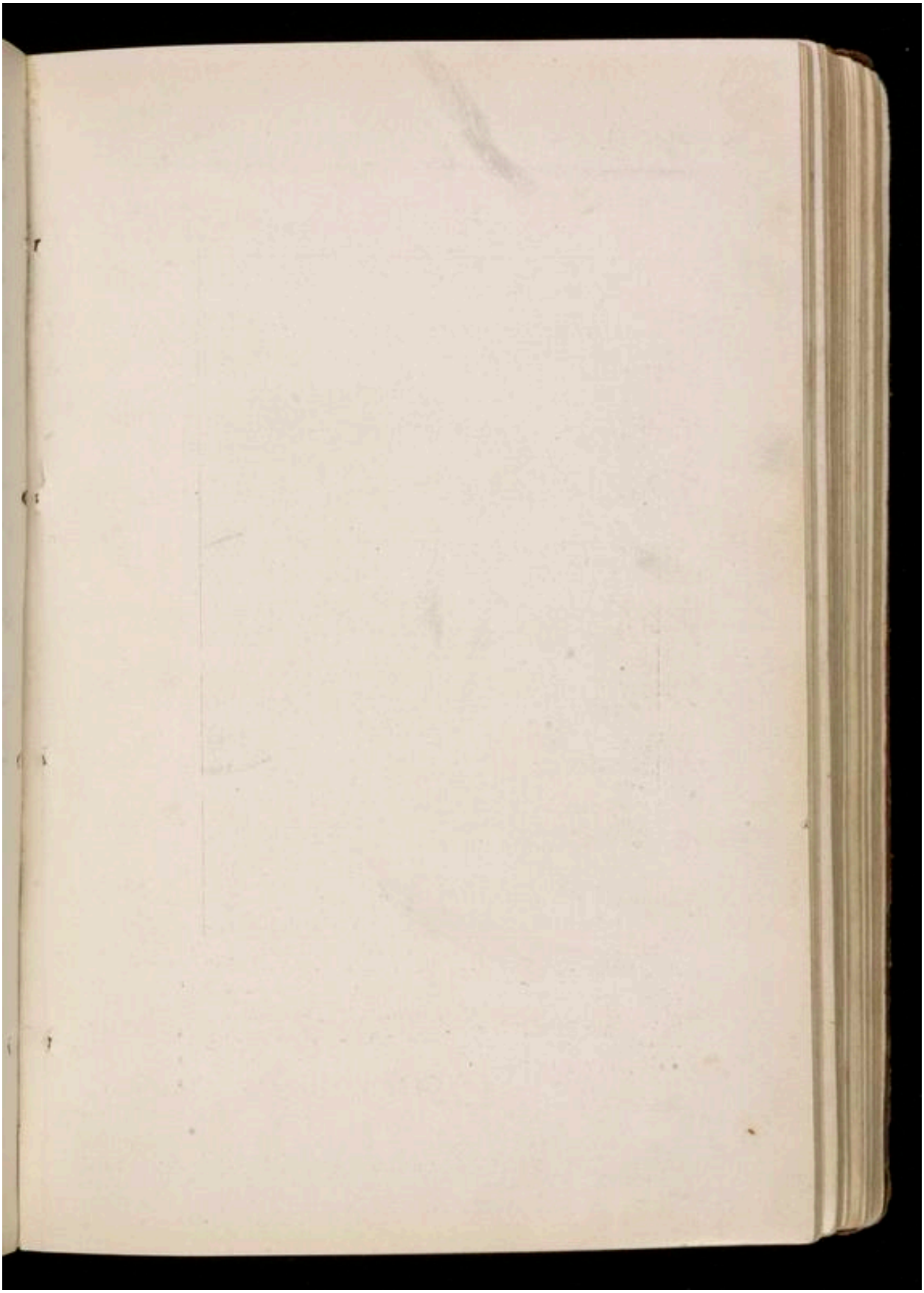
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 500 of 711

آقای محمد گل خان مهمند رئیس وفد مشرقی که بمعیت جناب سردار محمدهاشم خان در تمام آن مجاهدات وطنخواهانهٔ شان که به سمت مشرقی مصدر شده اند خدمات مهمی را انجام داده اند ودر موقع فتح کابل بهمرای سردار شاه ولیخان قائم و سردار شاه محمود خان غازی مظهر کار روائیهای درخشان گردیده اند و تذکرهٔ مساعی جمیلهٔ این ذات فهمیده در صفحات ٤٣٣ و ٥٤٧ و ٥٥٠ و ٥٥٦ و ٥٥٧ و ٥٥٩ و غیره مذکور است

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 502 of 711

ورود وفدِ مشرقی بحضور سپه سالار غازی

به ۳۰ حمل یک مسئلهٔ تاریخی خیلی با اهمیت و قیمتداری روی کار شد که در تاریخ مشرقی و جنوبی مثیل نداشت . و آن همینکه از طرف مشرقی یک وفد یکه عدهٔ انها ۱۳۰ نفر بود و نمایندهٔ تمام اقوام مشرقی بودند که جهت سلام حضرتعالی سپه سالار و مذاکره و تبادلهٔ افکار با اقوام جنوبی آمده اند .

کلان این وفد و یا موکل عمومی اقوام علاوه برین نماینده های قومی آقای محمد گل خان مهمند بودند سپه سالار صاحب برای استقبال این وفد چند قدمی بیرون قلعه برآمدند - نطق پر منطق و تبریک ورود این وفد را بجنوبی که برای بار اول در تاریخ این دو سمت چنین تمایل ملی و همفکری و همدردی واقع میشود) گفتند و شکریهٔ این استقبال و ایراد یه را از طرفِ عموم مشرقی و نماینده های آنها جناب محمد گل خان ادا نمودند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 503 of 711

لایحهٔ مرتبهٔ وکلای مشرقی

طرف شب یک لایحه که دران مذکوره اهالی مشرقی برای اهالی جنوبی راجع باین انقلاب ترتیب شده است برای مذاکره پیش شد مشرقی ها درین لایحه بعد از ذکر کردن یک تمهیدی راجع بسبب انقلاب کردن خود شان مخصوصاً خروج امان الله خان از قید عرف و عادات ملی و دچار کردنش ملت را به این تشتت و بحران بسبب افراط کاری که در تعقیب پروگرام و خیالات خود کرده بود و غیر آن اساسیات و مطالب زیادیرا بقید تحریر آورده بعد از ان عقیدهٔ خود ها را در باب بچهٔ سقو که غاصب است و میخواهد برغم رضای ملت سلطنت نماید و نیز معایب و نواقصیکه بچهٔ سقو باضرر هائیکه سلطنت کردن او دارد تبیان داده بالآخره فیصلهٔ قطعی خود را نشان دادند که باید صورت این نارضائی خود ها را با امضاهای عموم اهالی جنوبی و مشرقی برای بچهٔ سقو بفرستیم تا بموجب این اخطار از سلطنت برطرف شده مسئلهٔ پادشاهی را به رأی و انتخاب عمومی واگذار شود و اگر این اخطار را قبول نکرد ما اقوام بالاتفاق هیچ استراحت و هیچ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 504 of 711

مشاغل حیاتی متوجه نخواهیم شد تا زمانیکه این شخص غاصب و سافل را باعموم طرفداران اصلی و بقصاص اضرار و تباهی وطن که موجب شده اند رسانیم چون هیچ حرکت اجتماعی بدون از داشتن یک زعیم و قائد یا پیشوا بانجام رسیده نمیتواند از آنرو ما عموماً زعامت و پیشوائی جناب محمد نادر خان سپه سالار صاحب را که تا امروز در صحنهٔ وطن مظهر خیلی احساسات خیرخواهانه و همیشه در اجراآت و عملیات خویش نمونهٔ بزرگ اعتدال و دور اندیشی بوده اند و هستند تعهد میکنیم، منفرداً و مجموعاً در زیر نقشه و هدایت شان برای هر نوع مجاهدت حاضریم

این انذار نامه از طرف عموم که غالباً از خوانین و کلان شوندگان جنوبی هستند تائید و تصدیق شد، گویا این حسن تلقی نشان میداد که آمدن وفد مشرقی برای فرد اتأثیر خود را کما هو حقه خواهد کرد.

اثر ورود وفد مشرقی در جنوبی، مخالفت جدی با حکومت امانی

در اول ثور خوانین و جماعه های افراد از هر طرف برای دیدن وفد مشرقی آمده میرفتند. روز بیک گرمجوشی مرغوبی گذشت. هر وقتیکه مجلس تجدید می گردید همان لایحهٔ انذار که از مشرقی آمده است قرائت میشد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 505 of 711

وسا معین بآن موافقت کرده در ذیلش امضا میکردند.

از فیصلهٔ اقوام اینجا بمردم زرمت وکتواز که سلیمانخیل هستند لزوم شمولیت شان درین اتحاد قومی خبر داده شد که آنها در جواب این انذار حرب چنین پیام فرستادند چون امان الله خان از طرف قندهار حمله کردنی است ما اول کشیدن اورا از صفحهٔ مملکت ضروری میدانیم بعد ازین اگر بچه سقو لایق سلطنت نبود میتوان اورا علاج کرد. این جواب و دیگر جوابهائیکه از طرف سلیمانخیل میرسید خیلی حیرت آور بلکه در بعض اوقات مستوجب تشویش هم میشد زیرا هر وقتیکه یک جواب از طرف آنها میرسید واضحاً آثار اعتنا و دقت در چهرهٔ جناب سپه سالار صاحب دیده میشد بحدیکه احیاناً به تفکر خیلی عمیق میرفتند. در کتواز زرمت یک هیجان و جمع و جوش خیلی جدی شنیده میشود و همه بطرف غزنی وکلات و مقر برای مقابله با عساکر امان الله خان که طرف کابل حمله کردنی است میروند، گویا انقلاب است. هر که هر طرفیکه دلش خواست میرود روز بروز اوضاع تیرگی پیدا کرده، حالت خطرناک مستقبل مملکت و زیادت خانه جنگی واضح تر شده میرود. تا حال سعی میشد یک گونه وحدت فکری در اقوام تولید شود ولی تکرار اثرات مخالفت و شکستاندن این نقشه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 506 of 711

روی کار شده است . الی الآن هرچه اشکالاتیکه پیش آمده است اگرچه مهم و کلی بود اما بهر حال تأثیر محدود داشت ولی در این دفعه مسئله وخیمتر و اثر مطول و عمیقتر دارد . زیرا بذریعهٔ این اقدام زرمتی وکتواز یها یکنوع هیجان و تشتت در عموم اقوام دیده میشود و بالعموم نمیخواهند که امان الله خان پیشرفت نماید - جدرانی های دیخیل سر راست با اقوام زرمت شامل جنگیدن با عساکر امان الله خان شده اند - همچنین در دیگر اقوام هم حس مخالفت و انتقام مشهود است

تصمیم اهالی بر رفع وحشت سقوی

از قلعهٔ گی منگل بطرف رود احمد زائی به دوم ثور حرکت شد ، چون در این چند روز مسئلهٔ اصلاح اقوام وتلافی اساسی اثراتیکه از واقعهٔ بالاده در بعض اقوام پیدا شده بود زیر نظر است لذا درین مورد دور رود نماینده های مشرقی موثر افتاده وتکرار اً یک جم وجوش خوبی در گرد و نواحی رود احمد زائی دیده میشود و تماماً امروز در خرابی و بد بودن بچهٔ سقو قانع شده اند بعد از تبلیغات زیادیکه از طرف سپه سالار صاحب میشد در ذهنیت اهالی این سمت این تأثیر پیدا شده که هرچند بچهٔ سقو دوام کند همانقدر تلافی اثرات

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 507 of 711

او در مملکت برای آتیه مشکل شده میرود - پس در رفع این مصیبت عجله باید کرد ولی از کدام راه باید پیش آمد ! تا امروز جرگه میشد و با اینکه در این جرگه ها بارها برایشان فهمانده شده بود که راه آسان همین است که اقوام جنوبی متفقاً در لوگر، و اقوام مشرقی از راه تنخاک نیز به لوگر آمده یک اخطاری بسقوزاده بفرستند هر گاه آن اخطار تأثیر نبخشید ناچار از زور قوت پیش میرویم - این نقشه از طرف عموم تصدیق میشد ولی چون سوء قیات قومیست تا زمانیکه مطلب یک نقشه در اذهان هر فرد تأثیر و تخمیر کافی نگیرد البته عزم کردن ممکن نبود - لذا تصفیهٔ صورت این اقدام که تا امروز معطل مانده بود کنون ازین انذار نامهٔ مشرقی فیصله شده مقرر شد که همین لائحه که بر ان مشرقی و جنوبی متحداً امضا و تصدیق کرده اند بلوگریها هم باید تقدیم شود تا سکنهٔ لوگر نیز بر ان امضا و تصدیق نموده بعداً به بچهٔ سقو روانه شود اگر تأثیری کرد خوب والا بهمان اساس مقرره آغاز حمله بروی کرده خواهد شد گویا فعلاً سپه سالار صاحب در صدد بردن این لائحه بطرف لوگر میباشند و توقع میرود که اوشان یک حرکت قریبی محض بهمین مقصد خواهند فرمود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 508 of 711

دعوت اقوام جهه مقابله با قوای امانیه

جنگ چرخ چگونه آغاز شد

بوقت طلوع آفتاب ۳ ثور میر غوث الدین خان آمد با یک لهجهٔ خیلی وارخطائی خبر رسیدن افواج سقویرا در التمور گفته و اعلان کرد که فوراً یک عدهٔ اقوام را بآن طرف فرستادنی هستیم - این را گفته امر نواختن دهل های جمع آوری را داد - دهل ها در تمام رود بشدت نواخته میشد هر قدر نفر یکه جمع میشدند همه را بعد از اطلاع بطرف تیره میفرستاد بهمین صورت تا ساعت (۱۱) هر چه نفری جمع شد بطرف تیره و التمور برای گرفتن راه افواج سقوی که میگویند آمده است رفتند .

مکتوبی از اقوام زرمت رسید که اگر فی الحقیقت جناب سپه سالار صاحب طرفدار امان الله خان نیستند یکی از برادران محترم خود را برای ما بفرستند تا اوشان بطور قائد یا سر مفرزه با ما در جنگ با عساکر امانی شامل شوند .

این یک دعوت خیلی مشکل بود زیرا یگانه نقشه و مرام و آرزوی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 509 of 711

سپه سالار بر طرف کردن مظالم بچه سقو بود چون شخصاً یک نظریه یا مفاد خصوصی در بین ندارند اشتراک را در مقابله با امان الله خان علاوه بر اینکه به نقشه شان علاقه نداشت البته در اینچنین اقدام مواخذه ضمیر و مانع وجدانی هم میدیدند از این نقطه که رفع کردن بچه سقو اولی تر است.

تا امروز هر قدر دعوت که درین مورد از طرف زرمت میرسد جواب همه آنرا سپه سالار بحسن تدبیر میدهند، اگرچه این جواب های سپه سالار در رفع مظالم سقوی مشکلات را تولید، و در نقشه اصلی تأثیر وخیم داشت با وجود آن سپه سالار سلیمانخیل ها را ازین اصرار شان باز میداشت و به عموم اقوام و قبائل و مخالفین حکومت امانیه خفیه و علانیه میگفت که بچه سقو مضر تر و کشیدن او فعلاً اولی تر است.

نماینده های مشرقی این پروپاگند غوث الدین را که نسبت بسوقیات سقوی میگردیده باین خیال که ما هم بزودی رفته لشکر های خود را بطرف کابل سوق میدهیم وداع کرده با آقای محمد گلخان که نمونه برجسته احساسات این وفد بود علی العجاله عازم محلات خود گشتند.

سپه سالار صاحب بعزم مفاهمه و مذاکره با لوگری ها و در عین زمان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 510 of 711

بغرض اطلاع گرفتن از سوقیات سقوی بطرف تیره حرکت فرمودند! باران
هم بشدت میبارید، آقای شاه ولیخان با دسته همرکابی شان بطرف
گردیز برای اداره کردن امورات مرکزی روانه شده در گردیز اهالی از وطنان
استقبال پرجوشی نموده نظامی اسلامی رسمی شانرا به فیرهای توپ
ایضاد عموم اقوام باحرارت ورود شانرا تبریک گفتند .

سردار سپه سالار صاحب شب را در قلعهٔ سفید که بدامنهٔ تیره
افتاده است گذرانیدند، صبح اقوام منگل بسرکردگی زلمی خان طرف لوگر
روانه شدند. غوث الدین حاکم اعلی و محمد صدیق فرقه شتر را بقلعهٔ سفید
تیره آورد . و نظر باینکه عائلهٔ حاکم اعلی در مچلغو از پیشتر آمده بود ازاین
رو سردار سپه سالار مصلحت دادند تا حاکم اعلی بطرف مچلغو برود
اما محمد صدیق فرقه شتر را دراردو گذاشته امر فرمودند، هرجاکه
حاکم اعلی برود او هم بهیئت باشد . طره باز خان رئیس ارکان حربیه
فرماندانی عسکری گردیز که با فرقه شتر در اول نظربندی او از طرف
سپه سالار صاحب مقرر بود حالا نیز با اوست .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 511 of 711

حرکت بطرفِ چرخ

چهارم ثور ساعت ۹ و نیم از قلعه سفید بطرف کوتل تیره حرکت و منزل مقصود چرخ لوگر قرار داده شد. گویا امشب سپه سالار با مغزهٔ خود در منطقه که اصلاً زیر نفوذ بچهٔ سقو است داخل خواهد شد.

جمعیت های قومی از دیروز بطرفِ لوگر حرکت کرده اند و امروز نیز جمعیتیکه بیشتر آن منگلی و احمدزائی است و در پیش روی موکب جناب سپه سالار صاحب با سرودن غزل های جنگی و نواختن دهل های بلند حرکت دارند ازین معلوم میشود که سپه سالار صاحب بعد از مجاهدات یکنیم ماههٔ خود که برای اقناع مردم در ضرورت اسقاط بچهٔ سقو صرف و حسن وحدت را تولید کرده اند با وجود عوارض و اشکالات و تحریکات گوناگون که بارها مغرضین خفیةً و علناً مقابل شان می آوردند، امروز بر رغم همهٔ آن عوارض یک گام مهمی در دائرهٔ اصلی مرادیانه یکه برخود گرفته اند میگذارند (و آن نظر به عبارت از سقوط دادن بچهٔ سقو، و مربوط ساختن مملکت است) لذا بد نخواهد بود اگر امروز از چندین نقطهٔ نظر حالات استعدادی ایشان را از نظر تشریح بگیریم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 512 of 711

اشکال نبودن لوازم و ذخائر و دگر موانع :

این امر مسلم است که در حال منحل شدن یک حکومت فردی در تمام مملکت هیچکس رسمیت و آمریت ، و ما فوقی یک فرد دیگر را تسلیم نمیکند . گویا سردار سپه سالار صاحب از وقتیکه بسرحد داخل شده اند بهیچ حیثیت یا معنی از کلمات رسمیت ، آمریت ، و یا حکومت بخود ندا شته . تنها بصفت یک زعیم یا رهبر ملی پیش آمده اند - چنانچه معنی زعیمیت است ، اقوام را بخیر و منفعت خود شان از راه دلیل و منطق و اقناع ، دعوت نموده حلقه دور خود برای پیش بردن منافع و تأمین خیر عموم تشکیل دادند .

اما باز هم یک زعیم برای اینکه مقام و حیثیت زعیمی یا رهبر یرا در بین یک ملت نائل شود از خیلی احتیاجات مادی و معنوی مهم و ضرور مستغنی نمیباشد ، مثلاً ، اعتبار و حسن شهرت ، مبالغ هنگفت پول ، خبرت و بلدیت تام در روحیات و مزاج اقوام ، مهارت زیاد در قوت بیان و ترسیم مطلب ، حسن نیت و قصد ، یا مهارت فوق العاده در نشان دادن حسن نیت . اسلحه و ذخائر حربی مخصوصاً اگر موقع جنگ و انقلاب باشد ، و غیر از ین ضروریات دیگر که یک نفر را مستعد و قابل زعیمیت بگرداند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 513 of 711

اینجا می بینیم که زعیم ما از این ضروریات جنبهٔ معنوی شان را بدرجهٔ کافی و وافر دارند. مثلاً به اعتبار وحسن شهرت نزد تمام افراد مملکت معروف هستند همچنین در بلدیت روح و مزاج اقوام زعیم ما خیلی اختصاص و شهرت دارند. چنانچه از قدیم مشهور بوده که ایشان و غالب افراد خاندان شان در معاملات الوسی فرد اول هستند.

علی هذا قوهٔ بیان و ترسیم مطلب درین نابغه بدرجهٔ اتم موجود است و بزرگ ترین دلیل آن موفقیت شان در اقناع عوام، و پیش بردن نظریات خود را در بین شان است. چه می بینیم، گروهی که در اطراف برای بچهٔ سقو خدمت می کنند، مسئولیت اخروی را هیچ مد نظر نگرفته بچهٔ سقو را در فکر عوام یک رنگ مذهبی میدهند، معلوم است مقاومت کردن با یک مسئلهٔ که در ذهنیت عوام رنگ مذهبی بگیرد تا کدام اندازه مهارت بیان و قوهٔ اقناع بکار دارد. همچنین حسن نیت و قصد که شرط بزرگ موفقیت و پیش رفت مطالب یک زعیم و رهبر میباشد امر معلوم است، جناب سپه سالار در تمام عملیات خود نمونهٔ بزرگ حسن قصد و نیت بوده اند. خاصتاً درین اقدام بزرگ شان که عبارت از نجات دادن مملکت از ین فلاکت که بآن رفته بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 514 of 711

اما در جنبهٔ مادیات مانند پول خیلی کم بودند، بلکه اگر بگوئیم یک علت بزرگ دیر افتیدن کامیابی شان کم بودن پول است، مبالغه نخواهد بود چنانچه درین محاربه و از مجاری اتیه این امر علانیتًه مشاهده میشود که از نبودن پول و ذخائر حربیه وغیره برای این مردم فرزانه بچه اندازه مشکلات عائد شده است.

علی هذا در باب اسلحه، جباخانه نیتوان گفت از نبچه خیلی نادر بودند، چنانچه در این مغرزه با ایشان ۲ توپ ۶ پن، ۴ ماشیندار، ۱۱ صندوق کارطوس بودیس.

موجب حرکت هیئت معیت نادری بطرف لوگر

بالجمله قوای قومی ساعت ۲ بود که بسر کوتل تیره رسیده و سردار سپه سالار باهمرکابان خود فریضهٔ ظهر را در آنجا ادا نمودند. درین جا از مغرزه که پیشتر برای کشف روان شده بود اطلاع رسید که عساکر بچه سقو (دروپش) متمرکز هستند، در حدود دشت بیدک و چرخ از نفری سقوی کسی نیست. ساعت شش و نیم شام بود که سپه سالار صاحب در چرخ رسیدند. بیرغوث الدین که سر مغرزه است به بهانهٔ اینکه خاطر رنجی از پیشتر با چرخی ها دارد و آنجا نرفته سر راست به (دبر) که مقابل چرخ افتاده است با احمدزائی های خود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 515 of 711

برای توقف شب رفتند .

اینجا باید به نقشهٔ اساسی که جناب سپه سالار صاحب داشتند نظری اندازیم . تا در وقت تطبیق و یا استنتاج محتاج به معلومات اضافی نشویم .

در یادداشت (پیشتر) گفته بودیم که اقوام مشرقی آمده و یک لائحهٔ مطولی که تمام خوانین و مشاهیر مشرقی آنرا امضا کرده بودند باخود آورده آن لایحه را تمام خوانین جنوبی هم امضا کرده اند . گویا جناب سپه سالار صاحب این خیال دارند که در لائحهٔ مذکور امضای خوانین نزدیک لوگر را گرفته از آنطور اخطار آخرین بچه سقو بفرستند ، هرگاه جواب اصرار و یا عنادی از طرف وی دیده شد در آن حال این اقوامیکه درین لائحه امضا کرده اند بالاتفاق بذریعهٔ قوت اورا بسزای این اصرار خواهند رسانید .

فی الحقیقت کسیکه در آن تاریخ در سمت جنوبی و یا مشرقی می بود و پروپاگندهای متعاقب وجدی که از طرف بعضی ملانماها برای بچه سقو می شد وخوش باوری بعضی اقوامیکه بچه سقو را ندیده با او غائبانه اخلاص می پرورانیدند و تشتت فکری و پراگندگی اقوام را در مسئلهٔ استقرار سلطنت میدید ، به متانت و نیکوئی این نقشه خیلی تصدیق میکرد اگرچه بعضاً طرف دار عجلت و زودی بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 516 of 711

میگفتند در صورتیکه یکعدهٔ اقوام برای حملهٔ جان نثاری حاضر هستند، هیچ
حاجت باندازه واخطار نیست. بلکه سر راست باید حمله شود ولی چنانچه
در اخیر ثابت شد که این نظریهٔ سپه سالار غازی از هر حیث و هر جهة متین
و برای حصول اتحاد فکر عمومی و اقدامات اساسی حال و آتی یک نقشهٔ موافق و عالی بود

بصبح ۵ ثور خوانین چرخ با علمای که در ینجا بودند یک جماعهٔ بزرگ
تشکیل داده برای شرفیابی آمدند، جناب اعلی بعد از ملاقات یک بیان
مفصلی (که بطور مخصوص گفته میتوانیم که بیانات شان در ان روز بیش از حد
مؤثر و رقت آور بود.) راجع به حالت خطرناکی وطن از ین مصیبتی که به آن
دوچار شده است ایراد نمودند، نظر بلهجه و آهنگ خاصیکه در انوقت
عبارات شانرا پر تأثیر ساخته بود همه حاضرین بحالت رقت و تأثیر شدید دیده میشدند
لائحهٔ اخطار اقوام مشرقی، جنوبی به میدان آمده خوانده شد همه حاضرین
از مظالم و فجایع حکومت سقوی نالش میکردند، و قصه های عجیبی
از کارداران و محصلان اومی سرودند، لائحه را بالتوالی امضا
کرده میرفتند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 517 of 711

اولین اخطارنامهٔ نادری به نفری سقوی

ساعت (۱۰)، چنین سنجیده شد که محمد صدیق فرقه مشر برای بردن اخطارنامه بطرف کابل که بین این نقطه وحدود کابل قریباً (۲۶) کروه است برود. وشاید این منتها حسن اعتماد واطمینان پسندی جناب سپه سالار صاحب بوده است. ولی تمام حضار وافراد هیئتیکه باجناب سپه سالار صاحب بودند بالعموم رفتن محمد صدیق را بطرف کابل برای ایفای این مأموریت قبول دار نمی شدند، لذا صداهای اصرار سخت که ازهر جانب بلند شد ایشانرا به تبدیل این فکر وادار ساخته مصلحت دادند تا طره باز خانیکه رئیس ارکان حرب گردیز بود برای رساندن مکاتیب به نزد پنین بیگ افسر بزرگ سقوی که دران وقت بفاصلهٔ هفت کروه دورتر ازینجا بدرویش است برود. ورسید یا جوابش را تا عصر از آنجا بیاورد چنانچه بالفعل طره باز خان بطرف درویش رفت وهمان لائحهٔ انذار را باخود بُرد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 518 of 711

آغاز جنگ

مکتوب میر غوث الدین از دبر کہ بفاصلہ یک کروہ است رسید کہ در شاہ مزار چیزی عساکر سقوی موجود بودند، با اوشان محاربہ شروع کردیم قوہ وجباخانہ بفرستید.

این اقدام غوث الدین کہ اساساً پیش از وقت وخارج نقشہ شدہ بود فوق العادہ جناب سپہ سالار را متأثر ساخت واقعاً این تعرض کہ پیش از رسیدن اخطار بہ بچہ سقو ونیز قبل از رسیدن جباخانہ احتیاطی کہ در گردیز منتظر حکم بود واقع شدہ است در وقوع شکست چرخ یک عامل مؤثری بودہ است امّا چون لشکر ملی ومحاربین تماماً قومی بود وجذبات مخالفانہ شان را بر خلاف سقویہا ضبط کردہ نمی توانستند ازین رو جلوگیری کردن شان از اینچنین پیش آمدہا در حالیکہ بمیدان جنگ ہم داخل شدہ اند ممکن نبود، ناچار جناب سپہ سالار صاحب بہ اقوام ملکی کہ در چرخ بودند امر حرکت کردن بطرف دبر فرمودہ دقیقہ بدقیقہ خبرہای میدان جنگ را میخواستند گویا علاوہ بر دیگر مشاغلیکہ دارند این یک مشغولیت مہم غیر منتظر بود کہ برای شان پیش آمد. با انتظار عودت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 519 of 711

طره باز خان دیروز بود ندولی حالا شب گذشت ونصف روز هم ولی او پس نیامد ۰ (۱)

۶ ثور - روز وشب در مراقبت اوضاع محاربه گذشت . چون تا صبح نتیجه معلوم نشد سپه سالار صاحب خودشان بطرف میدان جنگ حرکت فرمودند وقتیکه بمیدان رسیدند دو طرفه فیر جاری بود ، ناچار سپه سالار صاحب مقام سر قوماندانی را بدست گرفته دو توپ شش پن راکه درپیش روی اولین قلعهٔ میدان محاربه موجود بود پیشتر برده بشخص خود نشان بستن وفیر آنرا متکفل شدند تا برای لشکرها مجال پیشرفت وگرفتن قلعه های دشمن را پیدا کنند . بعد از چند فیر سه قلعه از قلعه های شاه مزار تخلیه شد . تا ساعت (۱۲) لشکرهای قومی متوالیاً پیش قدمی داشتند واوضاع عسکر سقوی که در شاه مزار بود از مدافعه به پریشانی گشید ، زیرا متعاقباً قلعه ها ومواضع خویش را از دست میدادند . ولی بعد از ساعت ۱۲ دخول یک عدهٔ زیاد عسکری سقوی از راه عقب شاه مزار بدوربین ها دیده شد . متعاقب آن چند فیر توپ از جهه مقابل به این طرف رسید که از شروع جنگ تا حال هیچ توپی از ان طرف فیر نشده بود . آن فیرهای توپ

(۱) اخیراً معلوم شد که طره باز خان را بچهٔ سقو محبوس کرده بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 520 of 711

ورزیاد شدن شلک . لشکر قومی راکه ازین طرف می جنگیدند قدری پسپا ساخت
ساعت (۱)، باز لشکرها تجدید حمله نمودند و میدان از دست رفته را قریباً
استرداد کردند .

تا ساعت (۵)، محاربه دوام داشت و جانبین مستحکم بودند امر و ز صبح
اطلاعات سریع به گردیز روانه شده بود تا جباخانه و اسلحه و غیره لوازم ضروریه
بفرستند که الی الآن بواسطهٔ بعد مقام جباخانه واصل نشده حالانکه جیاتاً
که بالشکر بود کمی کرد . و از سنگرها متوالیاً اطلاعات درخواست کارطوس میرسید
و از طرف کمی کارطوس که یک علت آن شروع شدن محاربه پیش از وقت بود
وضعیت اندک پریشان میباشد . ساعت (۶)، محاربه خفیف و طرف شام
کاملاً خاموش شد . سپه سالار صاحب برای تقویت معنویات شب را در
محاذ جنگ گذرانیدند . تمام شب در فکر کارطوس گذشت بجدیکه جناب
سپه سالار صاحب لاچار از اقوام چرخی یک عده کارطوس به پول خود
خریداری نمودند . یک چیز یکه در محاربات قومی تجربه شده و امشب به بیم
آن گذشت همینکه لشکرهای قومی در حمله و تعرض نه تنها شجاع بلکه خیلی باتهور
ولی در استقامت و حفظ مرکزیت دفاع چندان حوصله ندارند و این یک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 521 of 711

فرق طبیعی است که بین لشکر قومی و عسکر منتظم موجود میباشد.

در (۷)، ثور دفعتاً در بین لشکر خبر منتشر شد که احمد زائی ها مواضع خود را شب گذاشته به طرف تیره رجعت کردند البته باید هراس در لشکر واقع میشد؛ از غوث الدین که محل شبهه واقع بود خبر گرفتند معلوم شد که در اطاق خود افتیده است. ولی بیقین رسید که غوث الدین سر تا پا درین معامله طرف تشویش لشکر و شکستاندن نقشه های که تصویب میشود واقع شده بود. و پروپاگندهای مختلف و افواهاتی را که موجب تشویش افکار لشکر شود منتشر ساخته میرفت (۱)

رجعت قهقری قوای قومی

ساعت (۶)، در دشت پیش قدمی نفری از طرف دشمن دیده شد باملاحظهٔ اینکه درین میدان تغرها خیمه زده بودند، وضعیت خیلی خطرناک دیده می شد. چه هجوم دشمن دقیقه بدقیقه قریب شده میرود و از یکطرف صدای فیرهای مدافعه خیلی کم است. برای طوطاخیل هائیکه موجود و بیشتر مدار اعتبار

(۱) چنانچه بعد از فتح کابل و بدست افتادن اوراق و دفاتر سقو معلوم شد، که برای غوث الدین چند هزار روپیه بخشش، و منصب نائب سالاری در همان تاریخیکه جنگ جاری بود، از طرف بچه سقو داده شده بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 522 of 711

هستند کارطوس تقسیم شده برای گرفتن موضع فرستاده شدند. توپ
و ماشیندار هم در نقاط بلند روانه شد. ولی چون مدافعین خیلی کم بودند
اثری بخشیده نتوانست. و گوله های دشمن از بام قلعه که در ان سپه سالار
صاحب اقامت دارند مرور میکرد. از قرائن و امارات معلوم شد که در زیر
پرده یک خیانتی است لذا جناب سپه سالار صاحب اسپ خود را
سوار شده از عمله هم هر که اسپ داشت بران سوار شده ازین قلعه بدر
شدند و بالعوض خواستند در قلعه های اخیر دبر استحکام بگیرند، بعد از
توقف چند دقیقه در قلعهٔ اخیر که دشمن پیش قدمی داشت و بسبب آتش
شدید توپ ماشیندار که از بلندی فیر میشد پیشرفت شان را عقیم گذاشت
در اینموقع که افکار بطرف جمع کردن لشکر متشتت بود وضعیت ناظر خطرناکی از
جبهه راست از وسط دشت بیدک بروز کرد. و آن همینکه قوم تغرهای کوچی که خود را
بی طرف اعلان و معرفی کرده بودند و در ان دشت رمه چرانی داشتند ناگهان
هیئتی را که در راس آن جناب سپه سالار صاحب رفتار داشتند زیر آتش
گرفتند در حالیکه مسافه هم بیش از یکنیم هزار قدم نبود ازین وضع متیقن گشت
که توطئه مهمی روی کار شده است لزوماً با سرعت زیاد بطرف التمور حرکت شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 523 of 711

تمام دشت التمور زیر آتش قوم تغرکه پیشتر موضع گرفته بودند طی شد .
فضل خدا بود و اگر بحساب هندسی باشد در هر تنه مخصوصاً کسانیکه سوار هستند بیش از پنجاه، یکصد گوله باید میرسید، ساعت (۷) قوی بحال مشتت در التمور و از آنجا از راه رستی میدان به بیجینک حرکت کرد . (۱)
در علت این شکست غیر از ساخته کاری غوث الدین سبب دیگر تقریباً ظاهر نبود . لشکر هم از میدان جنگ که مشتت و پاشان شده بودند بعد از ان دیده نشدند . بدون از عده شخصی که بالطبع خود را جز اینکه بمقامی که جناب سپه سالار صاحب بود برسانند دیگر جای نداشتند کسی دیگر درین دائره دیده نمیشد . و نیز خوانینیکه قلباً مخلص و دلبستگی داشتند خود را بانجا رسانیدند . بگر دیز برای جناب نائب سالار صاحب شاه ولیخان از وقایع اطلاع داده شد تا از حوادث مطلع بوده اجراآت خود را از روی وضعیت حالیه داشته باشند .

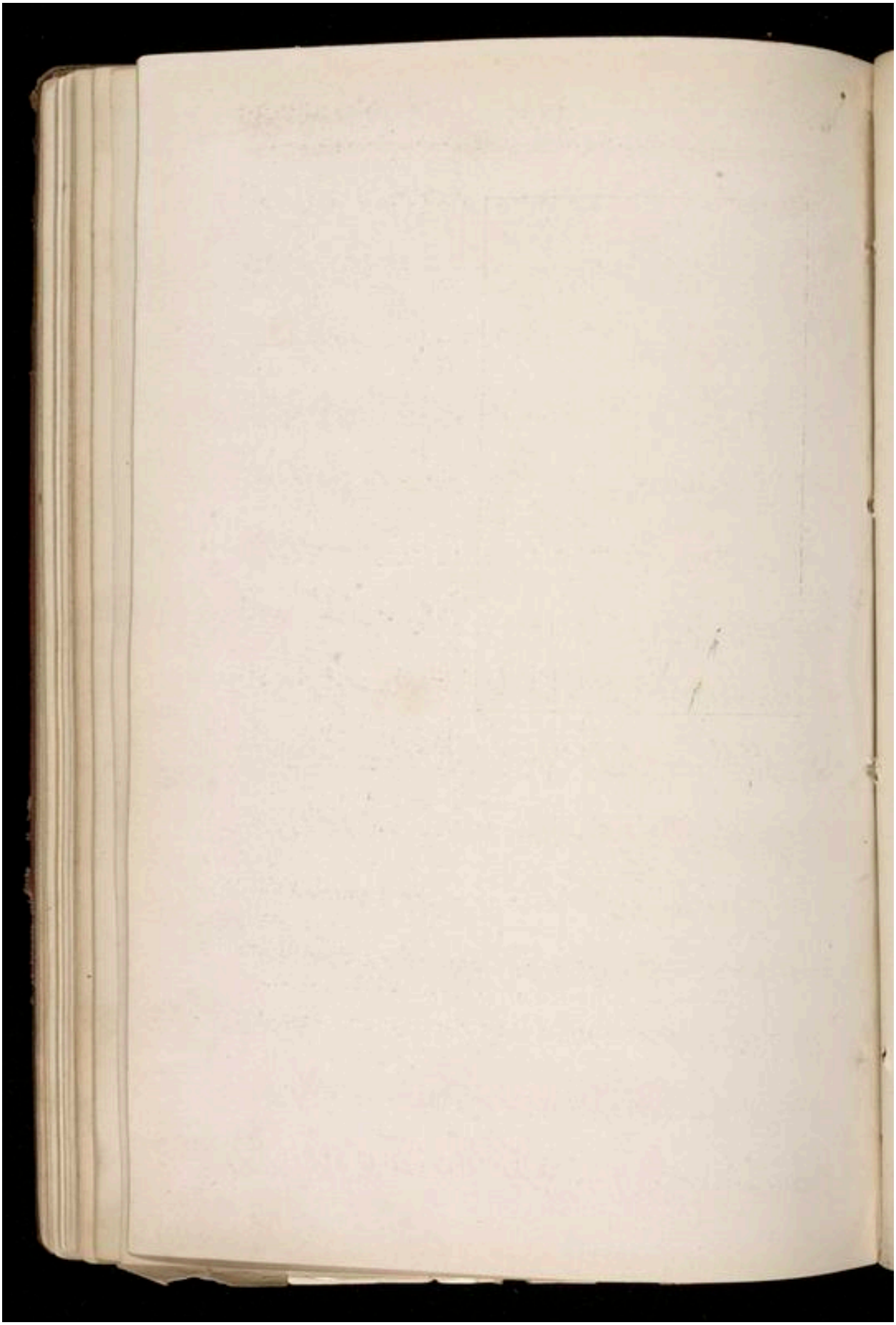
تسخیر خوشی و تخلیه آن از طرف سردار شاه محمود خان

امروز (۸) ثور با وجود اینکه از طرف التمور شکست شده باز هم یک حلقه امید یکه مانده همانا مساعی سردار شاه محمود خان است زیرا سردار شاه محمود خان

(۱) بیجینک آبادی مختصری متصل میرزکه و بفاصله (۹) کروه گردیز است در بیجینک این توقف به قلعه محمد جانخان شده بود .

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 525 of 711

آقای سردار احمدعلیخان خلف الصدق سردارمحمد سلیمانخان بن سردار محمد آصف خان عم معظم سردار سپه سالار که در اواخر عصر سراجیه بمنصب سر خان ـ اسپوری فائز بودند و در اوائل عصر امانی حیثیت مصاحبی خاص را داشتند ـ در سنهٔ ۱۳۰۰ به معیت جناب محمد نادر خان سپه سالار در هیئت ریاست تنظیمیهٔ قطغن و بدخشان قسمیکه در صحیفهٔ ۲۳۳ این کتاب مرقوم است شامل و در آنجا مصدر خدمات خوبی شدند ـ در مرقع مسافرت سپه سالار صاحب بمحاذ فرانسه نیز شرف معیت اوشانرا داشتند ـ بعد از جندی وارد مرکز شدند ـ در سنهٔ ۱۳۰٤ جبهٔ معالجهٔ سردار معظم جناب محمد یوسف خان با سردار محترم آقای شاه ولی خان عزیمت فرمای هند شدند بشرحیکه در صفحهٔ ٦۰۵ مرقوم است نعش آن مرحوم را از هند بافغانستان رسانیدند و در جوار مرقد مهترلام صاحبش مدفون نمودند سپس از آن بریاست تنظیمیهٔ غزنی مقرر شده این عهدهٔ مهم را بچنان امانت و دیانت انجام دادند که بار غزنی نظیر آن خدمتگذاری ومحمدردی اوشان را کمتر خواهد دید ـــ

درموقع حدوث انقلاب بمعیت جناب سردار شاه محمود خان غازی از مرکز کابل حرکت ودرجنوبی خودرا بحضورجناب سردار سپه سالار غازی‌رسانیده حسب‌او امر وهدایات اوشان مظهر مجاهدات نمایانی در راه نجات‌وطن شدند ـــ مخصوصاً شرکت این سردار محترم باحضرت عالی سردار شاه محمود خان غازی در تمام خدماتی که در راه مملکت ازوشان ظاهر شده اند بیشتر است . در ایام اخیر بواسطه علالت شدیدی که بطبع شان عائد شده بود حسب الامر سپه سالار صاحب جبهٔ معالجهٔ خود تشریف فرمای هندشده تحت پرستاری خسر محترم شان سردار محمد موسی خان بواسطهٔ اعلیحضرت امیر شیرعلی خان مصروف معالجه خود شدند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 526 of 711

مجرد یکه از خوست حرکت نمودند، در علاقه جاجی داخل شده، نظر بوجدت قومی جاجی و نبودن فرقه ها و اقوام متعدد در جاجی زمینه برای شان مساعد تر افتاد و در یک مدت کمی لشکر ها را جمع کرده به علی خیل اماده و منتظر تعلیمات بودند. وقتیکه سفرهٔ جناب سپه سالار صاحب بطرف چرخ روان شد، برای شان اطلاع داده شده بود ولی از مسئلهٔ تعرض چون در نقشه حرکت نبود سکوت و برای آنها امر شروع جنگ نرفته بود در روز ۶ ثور وقتیکه جنگ در چرخ بود لازم دیده شد که سردار شاه محمود خان هم از طرف دوبندی تعرض نمایند درین مورد اطلاع فوری برای شان فرستاده شد. اما بدبختانه اطلاع مذکور دو روز بعد در شام ۸ ثور بعد از شکست و برو قیام سجینک برای شان رسید. که ایشان هم فوراً شروع به تعرض نمودند، چون پیشتر ترتیبات خود را با بعضی از خوانین و اقوام لوگر نموده بودند، باین سبب از ان جمله نتیجهٔ بهتری گرفته شد، یعنی خوشی را از عساکر سقوی گرفته بعض جبا خانه و ذخائر حربی را از آنجا بدست آوردند از ان جا از راه (برک) و سرخ آب به زرغون شهر حمله برده افواج سقوی را از ان جا نیز وادار به ترک موضع نموده، در نظر داشتند که در همان شب بر تنگی واغجان حمله آورده و آنرا مرکز بگیرند. این را هم باید گفت، در تمام

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 527 of 711

این مجاهدات جناب جرنیل صاحب شاه محمود خان و آقای سردار احمد علیخان (۱) و لشکر شان ساعت بساعت انتظار رسیدن حمله لشکر جنوبی را داشتند، زیرا تا آنوقت از شکست لشکر هاتیره اطلاعی نداشتند

در سبچینک امر و رخنین تصویب شد که یک عده که قریب هزار نفر باشد بطور فوری برای معاونت جناب جرنیل صاحب فرستاده شود برای این مطلب یک اندازه جباخانه از گردیز خواسته شد و هم اطلاعیه ها برای اقوام نزدیک مانند احمدزائی، طوطاخیل منگل میرزکه فرستاده شد، خوانین و کشر ها آمده فی قوم ۴۰۰ صد نفر قبول دار شدند این قبولی علاوه برانیکه فائده موقتی برای اقوام حاجی داشت. از یکطرف نشان میداد اگرچه ظاهراً اقوام از گرد و نواحی جناب سپه سالار صاحب مشتت و پراگنده شده اند. ولی قلباً این تشتت واقع نشده است زیرا درین دعوت اقوام برای رفتن جنگ جانب زحمت و دلیل و استدلال نشد بلکه بزودی حرکت را بطرف حاجی قبول دار شدند هیئت معیت ناری با اشتیاق زیاد و خشنطر خبرهای لشکر آقای شاه محمود خان هستند و باین سبب پوسته متوالیاً میرود ولی تا ۹ ثور خبر موثوق از ان طرف نرسیده است و در جمع کردن هزار نفریکه برای کمک فرستاده شدنی بود عجله زیاد روی کار است

(۱) سردار احمد علیخان در تمام آن مجاهدات ملیه و اجراآت و طنخواهانه حضرتعالی سپه سالار غازی که در راه نجات وطن مصدر شده اند، مشارکت داشتند - مخصوصاً با جناب جنرال شاه محمود خان بحیثیت یاور و معاون در تمام مواقع شامل و بکمال فعالیت در همه جا بذل مجاهدت فرموده اند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 528 of 711

تقریباً تمام کارها معطل همین حلقه آخرین یعنی جنگ آقای شاه محمود خان مانده است موعد معین شد که امروز چیزی نفری که جمع شده است بطرف لوگر حرکت نمایند.

ساعت (۱۱)، یکعده نفری از طوطاخیل و منگل میرزکه آماده حرکت شده ساعتی بعد بطرف لوگر روانه شدند طرف عصر مکتوب پریروزه جرنیل صاحب رسید جریان جنگ و حرکت کردن شانرا بطرف زرغون شهر نشان میداد طبعاً این خبر باخوشی زیاد تلقی شد، ولی این مکتوب بعنوان چرخ نوشته شده معلوم میشد که از شکست دیر مطلع نبودند، چنانچه در مکتوب خود تاکید زیاد از ضرورت سرعت حمله نموده اند وفی الواقع باید حمله لشکریکه از طرف تیره میآمد لشکر حاجی مخاطره را قبول نموده خیلی پیشقدمی کرده بودند ندامت اقوام اینجا بحدی رسیده بود که مجرد دعوت کردن همه انعقاد یک جرگه عمومی را برای بحث کردن در وضعیت حاضره و کاریکه در آینده باید کرد تعیین دادند. اما برخلاف توقع و انتظار بساعت ۹ روز دهم ثور جناب جنرال شاه محمود خان و سردار احمد علیخان با چندی از رفقای شان از راه مچلغو وارد سنجینک شدند، واقعاً این ملاقات غیر منتظر باید افکار را پریشان میساخت زیرا با اینکه از طرف التمور شکست واقع شده بود ولی یک روزنه امیدی بطرف حاجی بود مگر بدبختانه آنهم گسیخت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 529 of 711

علل پیش رفت و شکستِ مفرزهٔ جاجی

قبلاً در صحیفهٔ (۴۴۸) مرقوم است که چگونه جناب جرنیل صاحب محاربه را در حدود خوشی آغاز کردند و نیز انهم تذکار یافت که موفقیت و پیش رفت لشکر ایشان خیلی زیاد بود. زیرا مجرد یکه شهر خوشی را فتح نمودند لشکر انیها که بجوش و مستی فاتحیت آمده بود عقب دشمن را گرفته و تا ارغون شهر هم رفتند.

ولی درین پیشرفت یک خسارهٔ دیگر از طرفِ عقب کشیده شد. و آن همینکه چون افواج سقوی که در پای تخواب و درویش هستند از دیگر طرفها مطمئن بودند بر شهر خوشی حمله آورده و آنرا بخیلی آسانی بتصرف خود آوردند. و قتیکه این خبر درین لشکر منتشر شد. طبعاً باید اوضاع ایشان را پریشان میساخت؛ زیرا خوشی بیک حساب خط رجعت اعتبار میشود. لذا موضعات خود را یعنی میدان فتح شده را گذاشته برای تأمین خط رجعت خود برگشتند. جناب جرنیل صاحب وقتیکه وضعیت را مشاهده نمودند لاچار یک عدهٔ را که باخود داشتند خواستند که آنها را به استقامت وادار بسازند. اما وضعیت (که درحقیقت خطرناک شده بود) لشکر متباقی را مجبور به عقب گشتن ساخت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 530 of 711

از نجهه بود که جناب جرنیل صاحب مجبوراً از راه های خیلی خطرناک و پر زحمت که شاید همان یک شب را که در ان رجعت گذشتانده اند از مهلک ترین و پر مشقت ترین شب های حیات شان بود رجعت نموده بغتتاً بدون انتظار به سیجنک رسیدند.

عزم آهنین و قیام متین نادری

درحقیقت این وقائع اسفناک خاتمهٔ دورهٔ اول مجاهدات فداکارانهٔ منجی و نابغهٔ بزرگ وطن سردار سپه سالار صاحب بود، که باوجود اینهم میفرمودند «من ازچنین ناکامی های جزئی هیچ مأیوس نمیشوم تا بحدے ایستاده هستم که اگر احدی هم بدور من نماند باز هم تنها با یک تفنگ خود برای حصول راحت ملی و فراهم آوردن سعادت و نجات دادن وطن خواهم رفت.» و همین ثبات و اصرار محکم بوده برای منعقد شدن یک جرگهٔ عمومی دیگر جهت تجدید مساعی و طن خواهانه خود بهر طرف دعوت فرستادند.

(۱۱) ثور اگر بعقائد عمومیه ملاحظه شود هر کدام میگوید شکست شد (یعنی بعد ازین هر کار خلاص شد). این سخن مردم است. اما عقیدهٔ سپه سالار

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 531 of 711

در اینحال چنین است که میفرمایند ناکامی در نیل مطلوب دلیل ناامیدی نیست، البته نامعقول یا ضعیف بودن مطلبی که انسان برای آن مجاهده میکند دلیل ناامیدی شده میتواند، چون مطلب من صحیح و به خیر عموم و منفعت جامعه علاقه دارد من بانیطور شکست را اهمیت نمیدهم. و بهمه حال در راه حصول امنیت و رفاهیت این ملت که بهزاران مصاعب و زحمت گرفتارند صرف مجاهدت میکنم:

دست از طلب ندارم تا کام من برآید
یا روح در دهم بلب یا جان زتن برآید

در هیئت همرکابی دو فکر نقیض است یکی خوش بین هستند و میگویند اگرچه این شکست تشتت و پراگندگی اقوام را نتیجه داده است ولی باز علامات امیدواری در بین موجود است. و احتمال کلی دارد که اگر دوباره تجدید عمل و سعی شود نتیجه بهتری بدست آید.

عدهٔ دیگری بدبین بوده، نتائج این شکست را بجدی وخیم تخمین میکنند که هیچ ممکن نیست بعد ازین از سمت جنوبی لشکری جمع شده و برای مقاومت با محاربه متقوی برود.

سردار سپه سالار که قناعت کامل باامکان موفقیت در آینده داشتند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 532 of 711

وقتیکه این مباحثه را در بین هیئت در از یافتند فیصلهٔ موضوع را برای شب گذاشتند تا تمام هیئت که عدهٔ اکثر آن عبارت از خوانین و روشناسان جنوبی میباشند مجموع شده در ان اظهار افکار کنند .

ساعت (۷) شام قبل از نان مجلس منعقد گردیده و همین موضوع مطرح مذاکره شد که آیا بعد از وقوع این شکست صورت دارد یک جمع اوری عمومی برای بار دوم کرده شود یا نه ؟ مذاکره خیلی طول نکشید زیرا سپه سالار برای فریقیکه امیدوار موفقیت نبود دلائل و براهین که مایوسیت آنها را دور کرده ایراد نموده فرمودند : برای فیصلهٔ مطالبیکه بجماعه ها تعلق داشته میباشد تنها دیدن ظواهر کفایت نمیکند ؛ در وضعیت روحی امروزهٔ اقوام تا جائیکه تعمق کردم برای من خیلی دلائل امیدواری در آینده پیدا شد . چنانچه در جرگه آینده که دعوت به انعقاد آن نموده ام امکان موفقیت در تجدید عمل برایشان ثابت خواهد شد . و همین صورت در افراد یکه شامل این هیئت هستند و بعض شان مایوس شده است دوباره حس امید در میده و همه منتظر انعقاد جرگه گردیدند

ورود جرگه قومی بحضور سپه سالار غازی

۱۲-الی ۲۲ ثور : خوانین و نمایندهای اقوام که درین ده روز آمده میرفتند امروز اکثریهٔ شان جمع آمدند . و برای فردا موعد مذاکرهٔ عمومی با ایشان قرار داده شد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 533 of 711

صبح رسید و مجلس منعقد شد. موضوع هم که تجدید حرکت و جمع آوری برای قمع کردن بچه سقو است مطرح مذاکره شد. تا دو ساعت دوام کرد ولی نتیجه بدست نیامد. دلیل و استدلال از هر طرف پیش میشد که همه این مباحثات نه قبول کردن است و نه رد کردن.

در تمام این مدت سپه سالار صاحب سعی دارند که بواسطه مذاکرات مشتت و پراگنده این محفل بزرگ محوری پیدا کنند. بالاخره بعد از دوام داد و گرفت افکار و مذاکرات، موضوع بحث اساس گرفته نمایندها این جواب را دادند «چون مراد از جمع کردن جماعه بزرگ اهالی برای رفتن بطرف کابل است لذا جواب حقیقی را نمایندها داده نمیتوانیم تا زمانیکه فکر خواهالی را ندانیم».

در اینجا سپه سالار صاحب با مهارت و قوه منطقی خیلی موثری مظالم بچه سقو را ترسیم نموده برای حضار قناعت کلی در اضرار خانه جنگی و خامت دوام سقویها پیدا کردند. و واقعاً توجه شان باین مطلب اثر خیلی خوبی هم داشت زیرا طبعاً بقدریکه این نمایندها در مطلب متأثر و فهمیده باشند همانقدر مطلب را بدیگران فهمانده آنها را متأثر ساخته میتوانند. بعد از ختم این بیانات جمعیت با جوش تمام تعهد کردند که بنام نجات وطن سعی خواهند کرد که اقوام خود را بهر نوعیکه باشد وادار بجمع آوری نمایند. و باهمین جوش مجلس منحل شده و هریک بطرف قوم خود برای آوردن جواب اخیر رفت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 534 of 711

اثرات این جرگه و تشبثات سقائیه در جنوبی

۲۳ ثور: در چهره‌ها نوعاً آثار امیدواری دیده میشود زیرا این جرگه دیروز که اولین تهدآ حلقهٔ دوم است اگرچه نتیجهٔ کامل را نداده است ولی باز هم بی نتیجه قطعی نماند.

به حضرت صاحب نور المشایخ در نصت از وضعیت اخیر اطلاع و دعوت داده شد که در توحید افکار اقوام کار فرمایند. اطلاع رسید که محمد صدیق فرقه مشر که در جنگ چرخ موقع مغتنم دیده بطرف کابل گریخته بود از طرف بچه سقو رتبهٔ رئیس تنظیمیهٔ جنوبی و نائب سالاری گرفته با یک خزانهٔ وافر و عسکر منتظم به لوگر آمده و در درویش مرکز گرفته است.

خبر دیگر رسید که فقیر محمد نام احمدزائی در حدود میلن که بفاصلهٔ ۷ کروه بچه سقو است رسیده و بمفاد بچه سقو تبلیغات مینماید و ضمناً چند نفر را توانست که نزد محمد صدیق به درویش بفرستد ولی آمدن او از نیطرف هیچ اعتنا داده نشد زیرا عقیده مندی و احترام اقوام به سپه سالار محبوب شان بحدی بود که ازین چنین اقدامات جای اندیشه نبود.

۲۴ ثور: زلمی خان مشهور منگل با چند خوانین دیگر آمده و با نفرت تمام مکاتیب محمد صدیق فرقه مشر را که برایشان رسیده بود کشیده نشان داد، بعد از خواندن این خطوط از هر طرف اوضاع تعجب و تأسف ظاهر شد. مضمون بی اساس و مزخرف بود. و از طرف دیگر جای خیلی تاسف بود شخصیکه بنام اصیل زادگی شهرت داشت محض بلحاظ مقام

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 535 of 711

ورتبه تا این درجه سفالت و سفاهت و گردن بستگی برای سقوی میکرد.

سقوزاده سپه سالار صاحب را باطاعت خود دعوت میکند

۲۵: طرف عصر مولوی عبداللطیف نام از مهاجرین کوهاتی که از دیر سال ها در افغانستان بنام هجرت سکونت داشت بطور نمایندگی از طرف سقوزاده رسیده، پیام مخصوصی باخود آورد ساعتی بعد اطاق تخلیه و نامبرده بحضور سپه سالار مشرف، چند دقیقه بعد بیرون آمده با تختر تمامی قدم زدن گرفت، از وضعیت و چنین استنباط میشد که انتظار میرود که پیغام مخصوص او شاید مقام خوبی یافته سپه سالار صاحب هم در عین اینکه آنرا مکتوم میمانند ساعتی بعد جوابش را خواهند فرمود. ولی از شام یکساعت نگذشته بود که اغلب همکاران سردار سپه سالار پیغام پوشیده و مخصوص او را فهمیده هر کدام باندازه مشاعر خود از آن پیغام میخندید، چه مجرد یکه این نماینده سقوبچه از حضور سپه سالار صاحب منصرف شد اعضای هیئت به حضور شان جمع آمده ایشان از دریک حالت تأثر خیلی بارقت که دهشت و عزت نفس از ثنایای آن هویدا بود یافتند، چند دقیقه نگذشت که تبسمی فرموده گفتند برایتان پیغام بچه سقو را نقل میکنم هر کدام با شتیاق فوق العاده منتظر شنیدن این پیغام بود سردار سپه سالار این را فرموده از پهلوی خود کاغذی برداشته بیک نفر دادند که آنرا باواز بلند قرائت کند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 536 of 711

کاغذچهٔ سقو بنام نامی محمد نادرخان غازی

اختصارش همین است که بچهٔ سقو سردار را آمدن کابل و صرف نظر کردن از محاربه بمقابل اینکه او حاضر خواهد بود هرچه ایشان بفرمایند همیشه زیر فکر و اراده شان کار کند و وعده های رنگ رنگ درین مکتوب با پیغام خود فرستاده که در جملهٔ آنها یکی مسترد کردن املاک و آزاد ساختن افراد خاندان شان است . اینجا اسباب تأثر خیلی عمیق و باز تبسم ایشان در اثنای همان تأثر رقت آور معلوم گردید ؛ اهل مجلس هم هرکدام بنوبت خود تأسف و تأثر برچنین حالتیکه روزگار برای سقو بچه جرأت نوشتن اینچنین پیغام را داده است اظهار نمودند ، ولی هرکدام هرچند متأثر می شد باز هم از تبسم کردن خود داری نمی توانست ، چه این کم عقل رذیل بیچاره و یا استادش که او را بنوشتن این پیغام وادار نموده هیچ این را تصور نیاورده یک فرد یکه عزیزترین اشیا را در راه خیر وطن و سعادت جامعه ایثار میکند بچنین پیغام هیچ یک سرکردهٔ ظلام که ملت و مملکت را از وجود سراپا مضرتش هزاران مصائب و آلام وصل شده و میشود از ان نظر به خود چگونه خواهد گذشت . چون سپه‌لار صاحب از تبسم حاضرین خاطره های شان را فهمیدند گفتند هرگاه جنبهٔ مضحک این بیان تحریری بچهٔ سقو باعث خندیدن شما شده باشد پس پیغام شفاهی او را که از همه مضحکتر است برایتان نقل میکنم و آن همینکه بچهٔ سقو نمایندهٔ خود را گفته که بمن بگوید : او حاضر است که بعد از رسیدن بکابل مسئلهٔ سلطنت را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 537 of 711

بین من وخودش به (پشک) انداختن فیصله نماید - ودر صورت عدم قبول این شرط همه خاندانش را از تیغ میگذرانم

جوابیهٔ سپه سالار صاحب به بچهٔ سقو

به صبح ۲۶ ثور، سردار سپه سالار جوابی باین مفاد بسقو زاده بقلم خود نوشتند:

«تهور نشان حبیب الله بچهٔ سقو! پیغام ترا کرفتم ازان معلوم شد که اطرافیان تو قطعیًا ترا از نظریه ومفکورهٔ من آگاه نساخته اند آرزوی نگارنده من رفع پریشانی وتشتت مملکت است که در نتیجهٔ منحل شدن حکومت بر آن پیش آمده است بزرگترین آرزو ومدعای من نشر شدن امنیت میباشد باین نظریه من هر که موافق باشد اگرچه خودت هم باشی او را احزب وجزو خود میشمارم ولی بالعکس تو همان پیغام مرا که با موافقت عموم اقوام جنوبی ومشرقی فرستاده بودم قبول نکردی حال هم اگر با من مفاهمه داری تنها بیک شرط خواهد بود که در پیدا کردن امنیت واستقرار سلطنت صحیح هم فکر شوی که در یعهٔ اولین آن گذشتن تو از سلطنت طلبیست زیرا که نه تو لائق آن هستی او نه ملت تو راضی است! بنابران تا دقیقهٔ اخیر با تو مقاومت میکنیم پس اگر نمیخواهی در یعهٔ بربادی این مملکت باشی این پیغام مکرر مرا خواهی شنید. غیر ازین با تو مفاهمه ندارم. در این نزدیکیها جرگهٔ عمومی اقوام منعقد شدنیست البته هر چه رضامندی اقوام باشد ودرین جرگه فیصله شدنیست نتیجهٔ آنرا برای تو اطلاع میدهم. در باب پیغام تو که راجع بشخص من بود دست انتقاد میتویسم که من همهٔ افراد خاندان خود را بخدای عظیم وقادر سپرده خود وهمهٔ آنها را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 538 of 711

فداوندر انیت و دفع بلای تشتت و پارچگی این ملت قرار داده ام حال هم ازاین نذر وقربانی نادم نشده دست دعا و نیاز را بقبولی آن بدرگاه خالق عظیم مسئلت و تمنا دارم - درخاتمه برای تو و همدستان تو هدایت میخواهم . (محمد نادر خیرخواه و خیراندیش ملت)

الحق فرستادن این جواب برای سقوزاده حلقهٔ خیال و تصوری راکه ازفرستادن این پیغام بدل گرفته بود میسکلاند زیرا غالباً فکر او ازاین پیغام همین بود که چون درچند روز قبل جمع آوری که دراین سمت پیدا شده بود درجنگ چرخ مشتت شده است لذا قبل از اینکه تجمع دگری پیدا شود این پیغام را فرستاد ، ولی ازاین اصرار سپه سالار صاحب در دوام دادن مجاهدهٔ شان ، سقوزاده دانست که دراین فکر یا آرزوی خودش تاکدام اندازه بخطا رفته بود .

۲۶ ثور صبح نمایندهٔ سقو باجوابیکه پیشتر تحریر یافت بایک بدرقهٔ محافظ بطرف کابل حرکت نمود

چون سپه سالار صاحب درتمام این مجاهدات خودشان حرکت علنی را یعنی هرچه میشود باید باتفاق واطلاع اقوام باشد اساس پروگرام خود قرار داده اند : لذا این پیغام سقو را باجوابیکه از طرف خود داده اند برای خوانین و دیگر اقوام که لازم بود اطلاع دادند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 539 of 711

آماده گی قوای قومی برای ازالهٔ مظالم سفوی

عزم وثبات در برابر مشکلات

۲۷ و ۲۸ ثور : خوشی زیاد در هیئت دیده میشود، زیرا عدهٔ بسیاری از نمایندگان که برای آوردن جواب قومهای خود در باب قبولی یا نا قبولی تجدید حرکت رفته بودند آمده و در اطاق سپه سالار صاحب عموماً مجموع و هر کدام بنوبت جواب قوم خود را بایک لهجه و ذوق جداگانه بیان میدهند و تجدید جمع آوری و دوام مجاهدت شانرا برای ازالهٔ فجایع حاضره (که مسبب آن جمعیت دزدان است) باتفاق آرا قبول نموده اند، اما اختلافیکه بود در باب موعد است یعنی بعضها موعد جمع آوری را روز سوم عید یعنی بعد از چهار روز قرار داده اند یک عدهٔ دیگر موعد را برای بیست روز بعد گذاشته بود.

زیرا موسم کشت آنها رسیده بود که این عذر ایشان تا یک اندازه بجا بوده است زیرا اشکالات زراعتی درین سمت کوهستانی معلوم است که زیاد میباشد، واگر از موسم خود اندک ناغه شود یقین است که خطر قحطی آنها را تهدید خواهد کرد، لذا درین این نمایندها راجع به تعیین موعد، مباحثه طول کشید، آنهائیکه حاضر هستند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 540 of 711

سرعت را میخواستند، اما فریق دیگر عذر خود را توضیح میداد، بالآخر چنین قرار داده شد که مجرد تمام شدن کشت باید عموم اقوام در سنجینک آمده از اینجا بطرف لوگر حرکت شود .

گویا اگرچه کار قدری تعویق افتاد، اما باز هم یک موضوع مهم فیصله شد و معلوم گردید که اقوام در تجدید حرکت آماده و مستعد هستند، ولی این را هم باید گفت که اینچنین تعویقاتیکه در پیشرفت کارهای سپاه پیش میشود، در حقیقت نتیجهٔ نبودن پول کافی است و اگر میبود طبعاً تلافی اینچنین عذر اهالی را کرده میتوانست .

بهرحال چرکه براین منجر شد که مجرد تمام شدن کشت باید عموم اقوام در سنجینک آمده از اینجا قرار نقشه که وضع شود بطرف لوگر حرکت نمایند .

طرف عصر جناب جرنیل صاحب شاه محمود خان از جاجی آمدند تا فیصلهٔ اخیر این سمت را فهمیده پروگرام خود را که متعلق به لشکر جاجی است از روی آن وضع نمایند زیرا لشکرهای اقوام جاجی آماده شده و منتظر امر حرکت بودند .

۲۹ ثور : امروز اول عید اضحی است، صبح مراسم مذهبی بجا آورده شد جوقه های اقوام برای عرض تبریک آمده میرفتند، در وسط هر جماعه جوانهائیکه رشیدتر هستند، دائرهٔ آتشی تشکیل داده اند، و با سرودن غزلهای ملی هر طرف آتش و جوش و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 541 of 711

دائر بود، واقعاً اگر حواس را فجائع حاضرهٔ مملکت افسرده نمیساخت، این عید از پرجوش ترین اعیادی بود، که درین سمت پیش آمده است .

روز دوم وسوم عید بهمین منوال گذشت، وآقای جرنیل صاحب در روز سوم واپس بطرف جاجی حرکت نمودند .

باز پیغام سقوزاده

ده روز از رفتن نمایندهٔ بچه سقو گذشت، باز امروز شنیده میشود که در گردیز نمایندهٔ سقوزاده رسیده، فردا به بجینک خواهد رسید، ولی درین دفعه بچه سقو، با این پیغام خود واسطه را برای قبول شدن پیش کرده وآقای علی شاه خان (۱) را فرستاده است، نمایندهٔ سقوی درین دفعه هم همان مولوی عبداللطیف کوهاتی بود .

موضوع پیغام عیناً مانند سابق بود تنها این قدر فرق داشت که در دفعهٔ گذشته لهجهٔ دعوت را داشت اما درین دفعه سقوزاده خواهش وتمنا کرده بود، که

(۱) آقای علیشاه خان غند مشر کمجوان صاحب تعلیم وتربیه جدی نواسهٔ عم معظم سپه سالار است با آقای اسدالله خان پسر اصغر امیر شهید همشیرزاده سپه سالار کاز حیث اخلاق وتعلیم یک جوان دانشمند میباشند، ودگر افراد خاندانی شان در کابل محبوس وشدیداً تحت نظارت ظلام سقوی بودند، در موقع وصول جوابیهٔ نخستین سپه سالار بچه سقو اورا از بندیخانه کشیده بقسم الجی وقاصد به نزد مامایش (سپه سالار) فرستاد، تا او شان از دیدن وضع جگر خراش او متأثر شده احوال دگر افراد خاندانی خود را بروجود زار وزبون او قیاس کند، وحتماً در برابر آن مطالب بچه سقو تمکین کرده، لااقل جهت استخلاص آل وعشیرهٔ خود ازان بلیه ازراه موافقت پیش آیند ولی بنانرم عزم وتخواناته واراده ملت پرورانهٔ این سپه سالار فرزانه را که درمقابل راحت وسعادت ملت خود جان، مال، عیال، اطفال عموم خاندان خود را تهدیه کرد، وعلاقشان را (که محمد نادر) درمقابل خیر ملت ومملکت از دنیا ومافیها قطع تعلق میورزد .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 542 of 711

سردار سپه سالار آمدن کابل را بپذیرند، تا بهر کاریکه خواسته باشند، مقرر شوند، ولی در حقیقت این پیغام، از پیغام اولش مضحک تر بود، زیرا این بدبخت ازین غافل بود که مطالب ملی بعذر و زاری فروخته نمیشود، چنانچه درین دعوتنامه خیلی باغهای سبز و سرخ را به جناب سپه سالار نشانداده، بزبان آقای علیشاه خان غند مشر پیام فرستاده بود، که بچه سقو باز همان دعوتش را تجدید و عهد میکند که در موقع ورود سپه سالار بکابل بکمال اعزاز و احترام ازاوشان پذیرائی و بکاریکه بلندتر ازان نباشد سپه سالار را مقرر میدارد، اگر بآمدن کابل راضی نباشند، پس بچه سقو را بحالش بگذارند، زیراکه وی در بدل این مراعات شان نه تنها آل و عیال اوشان را که محبوس اند رها و بکمال اعزاز و احترام بهر نقطه که معین فرمایند، میرساند، بلکه برای مصارف و لوازم سفری شان یک مبلغ گزافی را نقدهم تقدیم میکند، علاوتاً بهر کاریکه در خارج خواسته باشند بعد از دفع انقلاب داخلی و قبول شدن بچه سقو نزد دول خارجی اوشانرا مقرر و حاصلات ملک های شانرا هم قسط به قسط برای شان میفرستد، درصورت نکول از قبول این دو شرائط البته که تمام آل و عشیره و افراد خاندانی شانرا که (٦١) نفر اند بانواع مصیبت و زحمت خواهد کشت .

سپه سالار بجای اینکه از دیدن احوال زار و زبون آقای علیشاه خان و از تکلیف

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 543 of 711

و مصیبت دگر افراد خاندان خود متأثر و متردد میشد و یا بوعده و تطمیع آن مخرب وطن مانند دگرها فریب میخورد، درین مراتبه باز از همان خشونت مقدس خود کار گرفت و ازین تطمیع و وعده و عذر و لابه سقو زاده ابرو خم نکرد.

ناظرین محترم این ایثار و فدویت و حس وطنخواهی آن خاندان مظلوم نادر را که تحت شکنجه مظالم سقویه بودند نیز ملاحظه فرمایند که آنها توسط آقای علیشاه خان بحضور سپه سالار صاحب عرض و تمنا کرده بودند که شما باین تهدیدات بچه سقو اعتنا ندهید، زیرا همه ما حیات خود ها را با لمقابل این کامیابی شما در راه نجات افغانستان ازین گرداب رنج و عنا نذر و فدا میکنیم.

۵ جوزا صبح یک عده خوانین و روشناسان جنوبی جهة اطلاع گرفتن از پیام بچه سقو بحضور سپه سالار مشرف شدند، آقای علیشاه خان در حضور همه آنها در حالیکه نماینده بچه سقو هم نشسته بود، بیان رقت آوری از حال سلطنت و عمومیات اداره و دیگر بینظمی ها و فلاکت هائیکه از تسلط سقویان بملت و وطن پیش شده و میشود اظهار نمودند، این اظهارات شان، باندازه صراحت داشت که در وقت شب این مذاکره، در بین آمد که نباید دیگر آقای علی شاه خان در کابل برود، تا مبادا نماینده بچه سقو او را ازین ماجرا مطلع ساخته اسباب اذیت

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 544 of 711

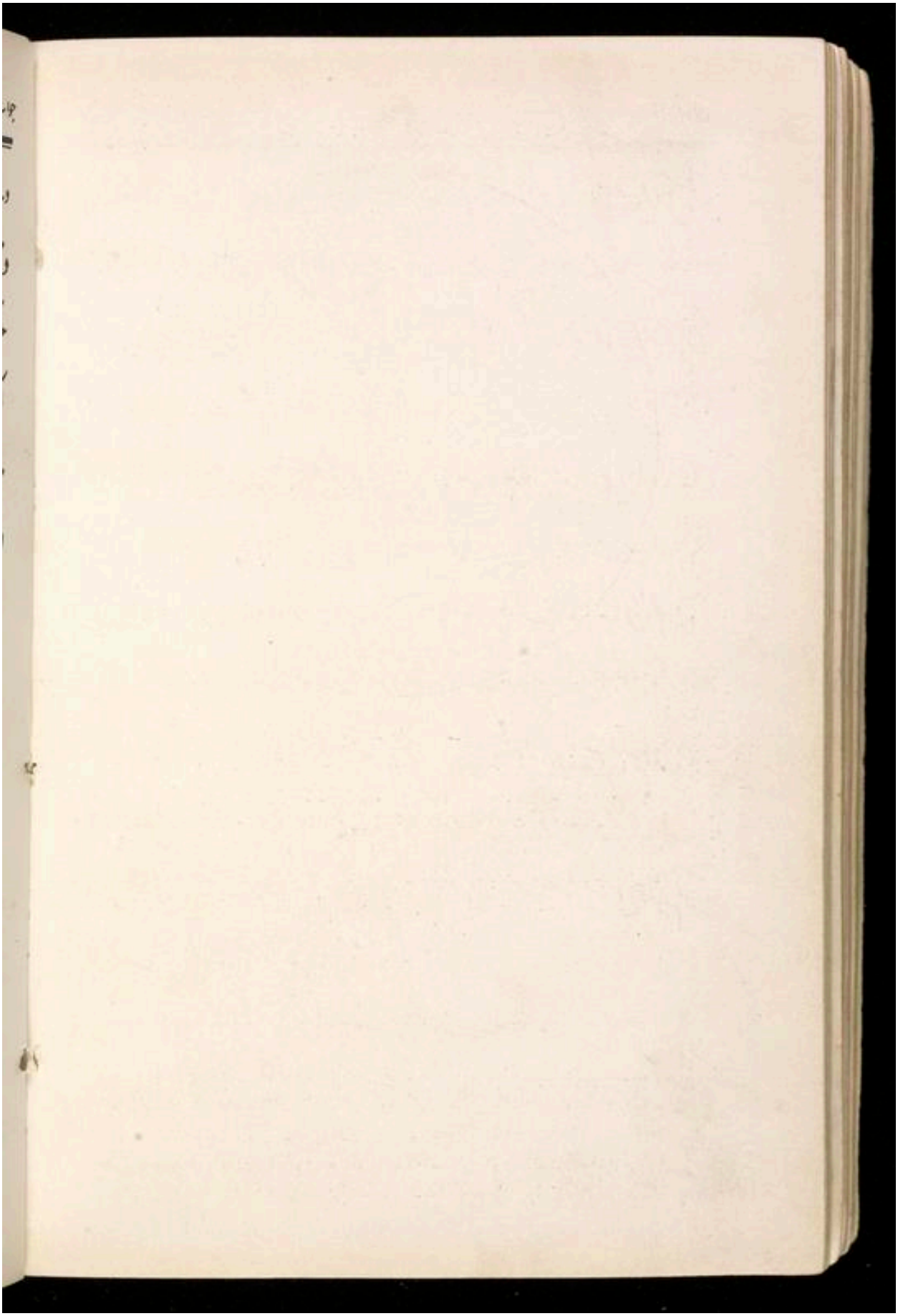

آقای سردار علیشاه خان بن سردار محمدسلیمان خان بن سردار محمد آصفخان عم معظم سردار سپه‌سالار صاحب‌اند که‌درمکتب فنون حربیهٔ کابل تحصیل فرموده اند ودراثر لیاقت وفعالیت ازتولیمشری باهلیت و کفایت طی مراتب بلند کرده ازسنهٔ ۱۳۰۲تا۱۳۰۳ درقطعات‌مرکزی کابل اظهار رشادت کرده‌اند - درمحاربهٔ ۱۳۰۳ بحیثیت قائد غند درجنوبی ، مخصوصاً در میدانخواله مصدر چنان شجاعت نظامی شده اند که تفصیلات آن وقتاً فوقتاً دراخبار « حقیقت »کابل‌ودگر جرائدوطنی مرقوم است ، درصلهٔ آن ازطرف حکومت به‌نشان استور ومنصب غند مشری‌اول وکفیل قرارگاه عساکر پیادهٔ کابل در سنهٔ ۱۳۰٤ فائز شده ازسنهٔ۱۳۰۵ تا سنهٔ ۱۳۰۷ دراعضای درجهٔ اول ریاست محاکمات قول اردوی مرکزی شامل بودند ، درموقع انقلاب چون سرپرستی تمام عائله ودودمان نادری باوشان‌مفوض شده بود درکابل ماندند ، بعد ازآغاز مجاهدات نادری درسمت‌جنوبی سردارعلیشاه خان وسردار اسدالله خان وسردار محمد نعیم خان وسردار غلام محمد خان‌ودگرافراد خاندانی شان درمحبس سقوی افتادند - عموم افراد این فامیل جلیل‌مخصوصاً سردار علیشاه خان آن ایام مصائب التیام محبس‌را بکمال صبرواستقامت ومتانت‌میگذرانیدند تااینکه سقوزاده آقای سردار علیشاه خان را بحیث قاصد بشر حیکه ازصحیفه ٤٦٣ تا ٤٦٦ مرقوم است درجنوبی به حضور سپه سالار غازی فرستاد بعد ازآوردن وشنوانیدن جواب دندان‌شکن نادری به‌بچهٔ‌سقو ، تکرار این‌جوان‌شجاعتمدار باعموم‌خاندان نادری گرفتار شکنجهٔ‌عذاب‌سقوی‌شدند - درایام عموم مجاهدین برضد مرکز قوات فوق الذکر باتمام فامیل شان ازمحبس مخصوصیکه برای آنها درباغ علیبردان مقرر بود‌بهارگ برده‌شده‌محبس شان در وسط همان نقطهٔ که شدیداً زیرآتش مجاهدین بوده تعیین گردید ولی ازلطف وکرم الهی به شرحیکه ازصحیفهٔ (٥٦٠) تا (٥٦٨) مرقوم است‌از آن زندان وآتش‌سوزان نه تنها اوشان بلکه عموم افراد خاندان شان نجات یافتند .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 546 of 711

برای شان باشد، چنانچه این مفکوره عدم معاودت شان بکابل از طرف بعضی نفری برای آنها گفته
هم شد مگر علی شاه خان این نظریه را برای خود بسیار شرم آور پنداشته فرمود، در
صورت واپس نرفتنم، سقوزاده خواهد گفت که علیشاه خان خود را در ضمن پیام رسانی
خلاص نموده، جواب من را نیاورد، حال آنکه (۶۱) نفر دیگر ما بدست اوست، من
گاهی این ننگ را قبول نخواهم کرد، که مردم بگویند علی شاه خان موقع را غنیمت شمرده
جان خود را خلاص کرده دیگر هیئت خاندانی خود را که با او در یک مجلس افتاده
بودند گذاشت، چنانچه علی الصباح ۶ جوز آقای علیشاه خان برای حرکت کابل حاضر
و در همو قع وداع که خیلی رقت آور و هیجان خیز بود، سپه سالار، علی شاه خان را مخاطبه
کنان فرمود که بتمام خاندانی مظلوم و محبوس من سلامم را برسان و این نکته را خاطر
نشان اوشان بکن، که محمد نادر از این پیام با شرفانه شما متشکر شده، برای شما صبر و
اجر میطلبد و میگوید، که برای نجات وطن نه تنها شما را بلکه خودم را با هر سه برادرانم
جهة قربانی تقدیم میکنم، خدا حافظ افغانستان و حامی ملت و ناصر شما جماعه مظلومان باد

جواب ثانوی نادری: جوابی را که نماینده بچه سقو باز از طرف سپه سالار باخود برد
عیناً مانند جواب اول بود، که مطالب عمده و قابل تذکار این جواب ثانوی قرار آتی است:-

"حبیب الله خان باید یقین کند که من برای قیام امنیت و تحکیم رشته وحدت و اخوت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 547 of 711

در تمام طبقات ملت و بالابودن بیرق مقدس افغانستان در تمام پایتخت های دول معظمه دنیا مجبورم که از مساعیات بشری خود کوتاهی نکنم و جهة حصول این مقصد مقدس از وقت حرکت خویش از پاریس جان و مال و آل و عیال و تمام افراد خاندان خود را وقف کرده ام اگر تو در امر وحدت ملی و استقرار یک سلطنت صحیح برطبق آرای عمومی و رفع خانه جنگی حاضره که بنیان سلامت وطن را به تزلزل آورده است موافق من باشی همانا که بلای این نفاق و خانه جنگی فوری از وطن مرفوع میگردد، و اگر تو درین وضع خود که موجب هزاران فلاکت و مصیبت در تمام طبقات ملت شده و میشود و هر لحظه افغانستان را بوادی عدم میکشاند اصرار نمائی البته که من هم تا آخرین لحه حیات خودم با تو پیکار خواهم کرد و ابدا ازین قوت و قدرت ظاهری تو نخواهم اندیشید، و این سر دادن خویش و قربان نمودن خاندانی خود را برای راحت و سعادت ملیونها افراد خاندان های افغانستان بخوشی زیاد مستقبل و نائل شدن این مقصد مقدس را فخر ابدی خود خواهم شمرد و دائما مصدر اعمالی خواهم شد که برطبق حسیات ملی و شرف عسکری من باشد.»

اثر ناگوار سقوط قندهار

درین اثنا که سپه سالار صاحب انتظار گذشتن موسم دوور رفع حاصلات اراضی را که عموم اهالی بآن مصروف میکشیدند، و در رفع غلط فهمی و القاء وحدت ملی و گذاشتن نقشه های اساسی تاسیس ذرائع خبر رسانی مخصوصا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 548 of 711

بکابل و مشرقی مصروفیت داشتند، ناگهان بدگر اشکال و حوادثیکه در اثر حکومت ثانوی و فرار مخفیانه امان الله خان از افغانستان[1] واقع شده است برخوردند، و هم از شنیدن خبر قتل محمد ابراهیم خان نائب الحکومه و عبد الرحمن خان قوماندان نظامی و بعض مأمورین دیگر هرات، و پادشاهی مکرر علی احمد خان والی، با دستگیری او[2]، و استیلا نمودن سقویها بر نقاط مهم افغانستان خیلی متأثر شدند، زیرا که هر یک از این اطلاعات نه تنها در موفقیت و شوکت اهل سرقت خدمت بلکه حس نفرت ملت را بر ضد عموم مسببین حکومت سابق می افزود و هم در راه موفقیت حزب نادری که بکمال شجاعت داخل میدان فداکاری میباشند، موانع بسیار را عاید میکرد، چنانچه بچه سقو بمجردیکه از هر طرف بموفقیت خود نائل و تنها در راه پیشرفت خود مجاهدات نادری را حائل دید، تمام قوتش را در ازالهٔ مساعی سپه سالار غازی و اسقاط مرکز جنوبی توجیه نمود.

---

(۱) اجمال این وقایع مهمه بعد مضامین صفحه (۳۳۸) اینکه: شاه مخلوع با قوای مکفی در اوائل حمل جبهه اعاده تاج و تخت عازم کابل شد، در عرض راه حمله های شدید اقوام را دفاع کنان بسیار زحمت خود را تا غزنی رسانده در اثر جنگ چند ساعته بواسطهٔ مخالفت جدی اقوام قبائل لغمانی و سقویها در شب ۶ ثور بصورت مخفی در حالیکه اردوی او از هر طرف معروض حمله های شدید ملت در تمام عرض راه بود، فرار و چندی در مقر قرار گرفت، در اثر مهاجمه مدهش مردم و تعقیب سقویها بصورت جنگ و گریز به قلات رسید، ولی در انجام هم بر علاوهٔ عقب گیری سقویها با انواع مجادلات افغانها مبتلا و در اردوی خود انواع تشتت افکار را پیدا دید.

(۲) وقتیکه شاه مخلوع بعلم الیقین خود را مغلوب و عاجز ملت و بر خلاف خود قائم و غالب یافت، در پی تخلیص خویش با سائر خاندانی خود افتاده به بهانهٔ تنظیم مرکز قندهار فرار و علی احمد خان والی را عوضش بکار گماشت، علی احمد خان نادیروز بجرم آن اعلان پادشاهی خود که در مشرقی کرده بود و بمظنهٔ طرفداری از حکومت امانی در شاهی خود ناکام و از راه پشاور به قندهار وارد و در انجا زیر مراقبت بود، درین موقعیکه کار از کار گذشته است، قوماندان عمومی محاذ حرب کلات مقرر گشت، ولی بوسطه فرار شاه و بدنظمی در سپاه و معاندت قوم ها ناکام مانده بقندهار می آید و ثانیاً شاهی خود را اعلان میکند، و پس از دو سه روزی به شکنجهٔ عذاب در دهات در موقعیکه به قندهار استیلا می یابند دچار میشود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 549 of 711

تهیهٔ حملهٔ دهشت انگیز سقویها برگردیز

باوجود عائد شدن این موانعی که ذکرش بطوالت می انجامد، سپه سالار صاحب بعد از اعطای جوابهای دندان شکن یاس آور در جواب مکاتیب و پیامهای بچه سقو مجاهدات اساسی شانرا در راه آن اقدامات عالی خویش آغاز کردند که در نتیجهٔ آن ملک مسعود و ملت خوشنود شود، وقتیکه سقویها از این نظریات و عملیات نادری مطلع گشتند، لامحاله در صدد باز داشتن او شان از این ارادت حسنهٔ شان بذریعهٔ قوهٔ جبریه شروع به تهیهٔ پیشقدمی نموده بنای حملهٔ بزرگی را بر مرکز جنوبی نهادند.

وضعیت عمومی قبل ازین حمله :-

کسانیکه با صول سوقیات ملی آشنا باشند، این را بهتر میدانند، که جمع شدن یا تصمیم و اقدام کردن یک ملت یا جماعه بر یک شورش و هجوم یا امثال آن غالبا بسته به پیدا شدن اسباب و قائع هیجان بخش میباشد، که از ابتدا تا الحال ازین قبیل حوادثیکه احساسات هیجان و تنفر را در جنوبی بر علیه سقو زاده برانگیخته دو حادثهٔ مهم میباشد.

اول داخل شدن جناب سپه سالار صاحب در جنوبی و تلفت ساختن مردم را به نتائج و معائب و وخامت های سلطنت سقو زاده بود، چنانچه این تبلیغات و باز

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 550 of 711

اندازه اعتماد این مردم بنظریات و افکار ایشان قضیه را بحدی رسانیده بود که اقوام جمع شده و حملهٔ گذشته را برلوگر بردند و بدبختانه در ان قراریکه در صفحهٔ (۴۴۵) بیان یافت شکست واقع شد که همین شکست دومین باعث هیجان احساسات اقوام جنوبی قرار داده میشود، چنانکه همگی در سقوط دادن بچهٔ سقو و گرفتن انتقام از او جدی و مضاعف از پیش میباشند، و در عین زمان سپه سالار در عملیات خویش اداره کردن این جوش و خروش را یک محور قرار داده اند و نمیگذارند با وجود عوائق تأخیر یکه پیش آمده است، این تأثر و جذبات کم شود.

با وجود این وضع استعداد و آمادگی حتی، چیزیکه قضیه را بتعویق انداخته همانا مسئلهٔ پیش آمدن موسم کشت و درو است و بهمین واسطه ممکن نبود که فوراً از این شور و هیجان موجوده استفاده نموده قضیه را بیک حملهٔ مرتب و بزرگتر دیگر فیصله کنند یا اقلاً برای حمله و مدافعه ترتیباتی بگیرند، اما دشمن در این بین مشغول کار بود، و محمد صدیق فرقه مشر که در درویش با یک عده عسکر و جباخانه و خزانهٔ وافر تمرکز داشت شبانروز از هیچگونه اقدامات تبلیغ و بخشش و فرستادن فرامین و عده ها بخوانین جنوبی کوتاهی نکرده در طرف این مدتیکه در درویش افتاده است موفق شده توانست که بعضی ریشه دوانیها در بین اقوام جنوبی بنماید، همینکه بچهٔ سقو خود را از طرف قندهار کاملاً مطمئن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 551 of 711

وازطرف مزاره اقدامات غلام نبی خان خاطرش مجموع شد(۱)، برای تسخیر جنوبی وعقیم گذاشتن مجاهدات نادری این حمله را تهیه و تمام مجهودا تش را در موفقیت این حمله صرف نمود.

این حمله اگرچه ازحیث استعدادات حربی تماماً مهیا بود، ولی اساساً بر نقشه صحیحی گذاشته نشده بود زیرا هرکه بجای سقوزاده یا محمد صدیق فرقه مشیر میبود هیچگاه بچنین اقدام بر تهور فیصله نمیداد چه مسلم است که دراین حمله شکست و تباهی مطلق عساکر سقو متحتم بود.

اگرچه سقوزاده (غالباً بمهارت استادان خود) رولهای عجیب محاربه و سوقیات را در صحنهٔ وطن بازیده است اما غالباً یک اساس بزرگ سوقیات او قمار بازی بود در این بین هرچند مردم که قتل وتباه و یا بملت خسارتی عائد میگردید، چون اساساً قصه منی برقمار است یعنی یا برد یا باخ لذا هیچ نه خودش ونه اراکینش مانند محمد صدیق و پردل وغیره ازان متاثر و یا متحسس میشدند.

(سوقیات سقوی بطرف جنوبی)

همین بود که محمد صدیق تهیهٔ این حملهٔ خود را نموده وشاید بهمین نظریه که یا خوب شود ویا خراب بهرحال برجنوبی حمله باید برد تا بذریعهٔ این حمله قصه یک طرف شود این عزم را

(۱) غلام نبی خان چرخی اوائل ثور با چند نفر تبعهٔ افغانی و اقوام بربری ترکانی که تماماً به اسلحه و سامان عالی مجهز بودند بر مزار حمله و قوهٔ سقو را در اثر بمبارد توپ و طیاره منتشر کرد، اما بچهٔ سقو نسبت باین حمله اعلان طغیان انگیز را شائع و دران بملت خطاب کرد که غلام نبی خان با افسر و لشکر روس داخل خاک اسلامی شده برای استرداد سلطنت امانی باسن جستجوی ما و، اگر شما در رد این هجوم نکوشید البته که باز بهمان جرائم افغانی عصر ماضی مبتلا میشوید، غلام نبی خان بعد از اثر انگلیز این اعلان و فرار مخفی امان الله خان از اوائل جوزا از افغانستان بخاک روسیه رفت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 552 of 711

نموده بشب کوتل تیره را بهمراه یک قوهٔ مکمل سقوی عبور و علی الصباح در قلعهٔ سفید که در دامنهٔ تیره بر یک تپهٔ مستحکم افتاده است خود ها را رسانیدند .

نوتهٔ اخیر بگردیز: ۲۳ جوزا ساعت ۹ صبح بود که قاصد محمد صدیق فرقه شر یک پرزه اخطار او را بمنصبداران و اهالی گردیز ارائه میداد، در پرزهٔ مذکور تحریر است «الی زمان سه ساعت ازین اطلاع اگر اطاعت و بیعت اهالی و عسکری گردیز رسید خوب، والا شهر گردیز را زیر بمبارد مان میگیریم» اندازهٔ دهشت این نوته را کسی بهتر میداند که وضعیت جغرافیائی شهر گردیز و موقعیت اطرافی آنرا دیده باشد گویا اهالی شهر بیخبر از دو جبهه محصور شده اند، وقتیکه معاینه میکنند واقعاً می بینند که دامنهٔ راست تیره را خیمه های عسکر پر کرده است، البته این افسر مهاجم که میخواهد براین شهر مستحکم هجوم بیارد البته ترتیبات مکملی با خود گرفته باشد، علاوه بران مدت پنج سال درین سرزمین حکمرانی و از اوضاع تازهٔ این نواحی اطلاع کافی دارد و همه درک های خوب و خراب، یا آسان و مشکل این علاقه ها را می شناسد، حالا هم در میدان راست آمده، با استعدادات مکمل حربی این نوتهٔ پر تهدید را دراین فرصت تنگ پیش میکند، اینها همه افکار مهیب بودند که درمخیلهٔ گردیزیها خطور کرده هر کدام می پرسید چه باید کرد ؟

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 553 of 711

اثر این نوته در گردیز: وقتیکه این خبر به بچینک رسید، سپه لار صاحب فوراً برای آقای شاه ولیخان موضوع را با بدایات لازمه اطلاع دادند، در حالیکه اوشان هم دیشب را بیدار گذشتانده ترتیبات لازمه را برای احداث تاثیر اتیکه در چنین وقت لازم بود گذرانیده بودند، صبح اهالی گردیز وقتیکه از قضیه مطلع شدند، باین ملاحظه به حضور شان حاضر شدند، که آنها را زعیم و مشیر و اختیار دار خود قرار داده بودند، و قبول کردن فکر شان را درین مورد برای خود نافع میدیدند.

آقای شاه ولیخان مسئله را باختیار عموم گذاشته گفتند: شما خود قضیه را فیصله کنید، از جهته من اگر باشد هرگز خود را تسلیم نکرده و تا دقیقهٔ آخرین از حیات خود مدافعه خواهم کرد، گردیزیها که با تفاق و مشوره و همفکری تا امروز متمسک بودند طبعاً درین فقره باهم جمع آمده و در مشوره در آمدند، اکثریه که ظاهراً حق بطرف هم بودند براین فیصله نمودند که بالفرض اگر مقابله هم بشود ثمری نخواهد داشت.

مقابله کردن گردیزیها: عادت طبیعی است انسان در حالت انفرادی مسائل را از روی تعقل فکر و اندیشیدن فیصله میکند، اما در جماعه قاعده است که مسائل از روی احساسات و مشاعر فیصله میابند، ازین روست که گویند: (فیصله های فردی از روی تعقل شدید میتواند ولی فیصله های جماعه تنها از روی مشاعر و تاثرات میباشد).

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 554 of 711

چنانچه درینجا دیده شد که قضیه مدتی زیر بحث این جماعه افتاد، و از هر طرف دلیل و استدلال و تخالف افکار بلند شد، ولی درین مباحث تنها این بیانیه هیجان و شهامت افزای عبدالغنی خان پسر لعل گل خان نهایت مؤثر ثابت شد که بین این جماعه صدا زده گفت: «سقوزاده مخرب وطن است ما و شما هم پیشتر فیصله نمودیم که با او طرفداری و یاوری نخواهیم کرد، چه جای که سخن به اطاعت و بیعت برسد، روزگار ما و شما میدان امتحان را پیش کرده است، و ما در هر دو حال تباه خواهیم بود، اما درین همه مرگها آن مرگ آسوده تر است که با شرف باشد، هر که با ما درین عقیده شریک است و نمیخواهد درین امتحان بیازد با ما بیاید».

پس ازان جماعه تفنگها را بشانه انداخته برامدند، زیرا که این ندا صدای مؤثری بود چند ثانیه نگذشت که هیجان در سامعین ظاهر شده گوئی از تذکر عهد گذشته خود بجوش آمده دوان دوان بطرف جائیکه آقای شاه ولیخان دران بودند رفته، اسلحه و وجبا خانه خواهان شدند، ایشان که اسلحه و تمام ادوات و ذخائر حربی را قبلاً تهیه داده بودند بران نفری که بجوش و خروش و حمیت می آمدند تقسیم نموده همه را بطرف میدان میفرستادند، ۲۰ دقیقه ازین حوادث نگذشته بود که در میدان چیزی نفری آماده و مستعد شد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 555 of 711

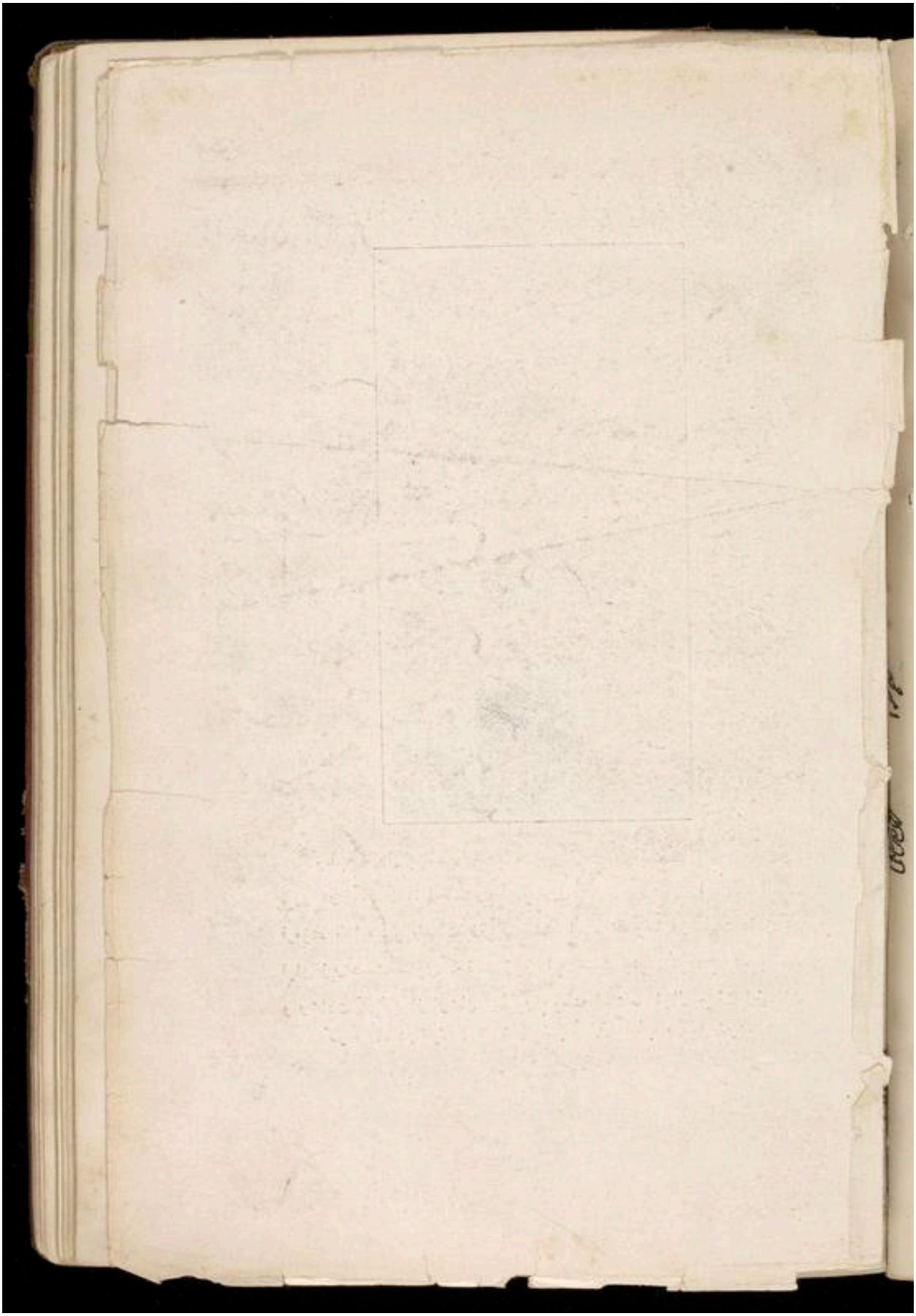
شروع محاربه: اول صدای تفنگ و متعاقب آن آواز توپ ها فضا را بجنبش آورد، منظره مدهش موحش هولناکی بود، دهشت این منظره نه تنها صدای توپ و تفنگ و یا افتیدن تنه ها بر زمین است، بل چیزیکه وحشت و دهشت این میدان محاربه را بنظر ها مجسم میساخت، تعداد قوای متحارب جانبین است زیرا تعداد محاربین از طرف سقو پنجهزار و از طرف گردیزیها تنها ۶۰ نفر بود، اما چطور شصت نفری که هر واحد آن مجسمه شجاعت و حماست و بهترین مصداق غیرت وافغانیت بودند، حتی هر فرد این دسته بر خود معتمد بوده هیچگاه اتکال را بغیر نمی پسندند، در حالیکه اعتماد بر نفس صفت بزرگیست که ملل متمدنه بصرف کردن ملیونها پوند و مجهودات خیلی زیاد اولاد خود را بآن تربیت میدهند، حقیقتاً این اقدام مردانه مدافعین بهترین شاهد اعتماد نفس و علو همت شان است.

آقای شاه ولیخان این وضعیت را که مشاهده نمودند مجلس و مذاکرات وغیره را گذاشته تمام آن قوه های عسکری و قومی را که در اثنای این دقیقه ها تهیه شده است بمیدان رسانیده رفتند و محاربه ساعت بساعت شدت گرفته میرفت.

جریان شدید محاربه: شاید این محاربه در قصه جنگ ها از وقایع نادر باشد چه در تیزترین دقیقه های جنگ تعداد قوه گردیزیها به ۶۰۰ رسیده بود.

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 557 of 711

جناب شیردار «شاه ولی خان» که بهوای حضرتعالی سردار «محمد نادرخان» غازی در تمام آن ادوار مآثر و طن پرورانهٔ شان که در راه نجات مملکت فرموده اند، مظهر خدمات بزرگ شده اند ـ مخصوصاً درشکست دادن آن قوای زبر دست سقوی که قصد هجوم را بر سمت جنوبی نموده بودند جلادت و رشادت تاریخی از اوشان بظهور پیوسته است ـ اجال حیات این ذات کار آگاه در صحیفه (٦٠٢) ضمیمهٔ این کتاب مطالعه شود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 558 of 711

اما انصافاً باید گفت: اگر در این محاربه گردیزیها و عساکریکه با آنها بودند در شجاعت امتحان بزرگترین داده باشند، از طرف مقابل افواج سقوی هم کمتر از آنها در شجاعت و دلاوری نبودند، زیرا بمجردیکه برایشان حکم سوق داده شد، مانند یک عسکر صحیح بحکم، اطاعت کرده و بدون از هیچ تردد سر راست از کاریز درویش تا دامنهٔ قلعهٔ سفید را که عبارت از ۱۶ کروه میشود، در یک شب پیموده در صبح یعنی بمجرد رسیدن به مرکز جنوبی فوراً بمحاصرهٔ گردیز پرداخته صف اولین شان تا میدان طیاره خود را رسانیده همچنین در مقابله و مقاومت هیچ کوتاهی و اهمال نکرده هر کدام تا دقایق آخر یکه میتوانست استقامت میکرد.

محاربه مخصوصاً در اطراف وسط روز شدت گرفت، صدای مهیب توپهای سریع آتش سقوی با صدای توپهای بزرگ گردیز تمام دشت را با فضای آن میجنبانید جانبین سرگرم فیر، آرزوی هر کدام شکست مقابل بوده یکدیگر را کشته میرفتند، الحق که این محاربه پرده از پرده های پرعبرت این دورهٔ مصیبت بوده است.

وقوع ضعف در مجاهدین: جناح چپ محاربین گردیز ضعیف شده از محاذ خود پس پاشدند، و عسکر سقوی میدان طیاره را عبور کرده به قلعه های گردیز نزدیک آمدند، این پیشقدمی سقویان اثر خیلی مدهش در قلب و جناح راست پیدا کرد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 559 of 711

ولی چون این محاربینی که ازطرف گریزی جنگند، بزرگترین شرائط فتح وموفقیت (یعنی قلباً فداکاری وسرفروشی را) بنظر گرفته بودند، ازین رو عوض اینکه این پس پائی جناح چپ دران دو حصه اثر اضمحلال وضعف معنویات را میبخشید، بالعکس وضعیت را که خطرناک دیدند بهجوم متفقانه بردند، اگرچه این حرکتِ شان اصولاً مخاطره بود، ولی فوق العاده مفید افتاد، زیرا درنتیجهٔ آن جناح راست وقلب پیشرفت نمود درعین زمان جناح چپ ازاین وضعیت استفاده کرده تلافی آن پس پائی را کرد.

حسنِ ادارهٔ سردار شاه ولیخان طبیعی است هرانسان درعین لیاقت عمومی خود دربعض امور تخصص ویا استثناداشته میباشد، چنانچه دراینجا می بینیم آقای شاه ولیخان ازوقتیکه خبراین حمله راشنید، هرطرف موضوع راسنجیده ترتیبات جزئی وکلی راخود متکفل شدند، ولی استثناوتخصصیکه اینجا نشانداده اند، مسئلهٔ واری به امور، وانتظام درعمل است که الحق رعایت این دو اساس درچنین حالت منتهای بیداری میخواهد، چنانچه غالباً نتیجهٔ همین دو امتیاز ویا استثنای شان بود که این حملهٔ بیخبر وبموقع دشمن به فتح ومظفریت شان انجامید چه اوامر شان درهرچند دقیقه بعد بمیدان میرسید واز انجا درهرچند دقیقه بعد اطلاعات مفصل را میگرفتند، وعلی العجاله این محاربه رایکی بعد ازدگری بحضور سپه سالار صاحب هم ترسیل میفرمودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 560 of 711

ازطرف دیگر در انتظام آذوقه و تهیه دادن لوازم حربی میدان هم تا دقیقهٔ آخرین هیچ کوتاهی نشده است، داخل شهر گردیز اوضاع پریشانی قابل دقت موجود بود، زیرا بعضی کسانیکه ازطرف سقوزاده ماجور بودند، آوازه ها و تبلیغات مخوف وغیر موافق نشر کرده میرفتند، ازقبیل اینکه سقوزاده را خدا داده است یا اینکه تمام اقوام با محمد صدیق فرقه مشر متحد شده اند و او حتماً گردیز را گرفتنی است وغیره آن اقوالات مختلف دیگر ازین قبیل.

وقوع تزلزل در قوای سقوی: فیرازجانبین شدت داشت و محاربه ازهردو طرف بجوش بود، مخصوصاً صدای ماشیندار بیشتر خود را بگوش میرسانید که ناگهان در صف اول عسکر سقوزاده سستی وضعف محسوس شد، متعاقب آن اندک پس پائی هم برایشان واقع گردید، محاربین گردیز هم ازموقع استفاده کرده پیشقدمی نمودند - عسکر سقو با اینکه در دوام وشدت فیر صرف مجاهده مینمودند اما بازهم ضعف وشکست قوای شان نسبت بچند دقیقه پیش واضح و نمایان بود زیرا که درین دقیقه ها محمد صدیق فرقه مشر و ماندان کل قوای سقوزاده زخم خورده بود.

حصول امیدواری بمجاهدین جنوبی: درموقعیکه ۳۰ دقیقه از ۲ گذشته است مخبری آمده به حضور سردار شاه ولیخان رقعهٔ تقدیم کرد، بعد از قرائت آن درچهره شان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 561 of 711

اوضاع اطمینان پدیدار شد، خواندن این تمام نشده بود که مخبر دومی آمده او هم پاکتی داد در این دفعه علاماتِ خوشنودی در چهرهٔ شان واضحتر شد، که رقعهٔ اول از محاذ بود و کیفیتِ پیشرفت را مفصلاً توضیح داده بود، اما دومش از احمد زائی ها بود که آماده گی خود را برای شمولیت در محاربه بطرف گردیزیها اطلاع میداد، گویا این هر دو رقعه در این وقتیکه هیچ خبر آن بیش از چند ثانیه اعتبار (و تقرر) ندارد قدری باعث امیدواری گردید، مخصوصاً رقعهٔ احمد زائیها، زیرا تا این دقیقه گردیزیها چنین گمان میکردند که درین میدان تنها خواهند بود، ولی این رقعه در عین اینکه یک اشتباه بزرگ را رفع کرد، از طرف دیگر برای گردیزیها باعث اطمینان هم شده میتوانست.

رجعتِ قهقری قوای سقوی: ساعتِ (۳) هنوز پوره نشده بود که حصهٔ اعظم میدان محاربه بقبضهٔ گردیزیها و عساکر گردیزی افتاد، و افواج سقوی سنگرهای خود را بالمتوالی و تدریج گذاشته میرفتند، تمام ساعت (٤) بود که میدان را کاملاً گذاشته واپس در قلعهٔ سفید خود را رسانیدند، و در آنجا بفیر متراليوزها و توپهای سریع آتش خود را از هجوم گردیزیها نگاه میداشتند.

ساعت ٤ و ۲۰ راپورت آخرین منصبدار محاذ بعبارت ذیل رسید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 562 of 711

«میدان کاملاً از دشمن گرفته شد، قوه های شان بر تپه های قلعهٔ سفید استحکام دارد اگرچه مواقع شان مستحکم است، ولی ما چنان نقاطی را که برای هجوم مساعد است بدست داریم، تفصیل خطوط آتش را حامل مکتوب میدهد اپر چیست؟»

جناب سردار شاه ولیخان بعد از گرفتن تفصیلات از وضعیت میدان با اینکه تعقیب هجوم برای محاربین مساعد بود، امّا به سببیکه روز قریب بآخر شده هجوم را موافق ندانسته، امر استحکام و تمرکز دادند، و همچنین شد که محاربین گردیزی در نقاط خود مستحکم مانده و جانبین فیر تفنگ و مترالیوز مینمودند.

نظارت و اعطای هدایت سپه سالار: از وقتیکه اطلاعات و پیش بینی لازم را سپه سالار صاحب پریروز بگردیز فرستاده بودند، با اینکه مسئلهٔ حمله کردن محمد صدیق در آنوقت متیقن نبود، امّا باز هم برای حفظ ما تقدم دو مسئله را از دیشب تهیه فرمودند، یکی مرتب نمودن یک سلسله سوار چپار بین سیجینک و گردیز، دوم آماده ساختن اقوام طوطاخیل و منگل میرزکه را در صورت وقوع جنگ برای شمولیت در مدافعه از گردیز چنانچه بمجرد وصول اطلاع جنگ سپه سالار صاحب این اقوامی را که آماده ساخته بودند، بطرف گردیز سوق نمودند.

الحق این تدبیر فوق العاده مفید و بوقت مناسب و باریک بدرد خورد، زیرا

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 563 of 711

در نصف اخیر این محاربه همین اقوامیکه برای کمک فرستاده شده بودند، شجاعت بزرگی را انجام دادند، این قوه ارسالی سپه سالار، مسافه درمیانی گردیز و سیجنگ را که ۹ کروه است، باسرعت قطع نموده در راه با اقوام احمدزائی که آماده جنگ بودند مصادف شده هردو خودرا با لاتفاق در اطراف ساعت ۵ ونیم بحدود محاذ رسانیده بدون تأنی وتعطیل سنگر گرفته شروع بمحاربه نمودند در ساعت مذکور عسکر سقوی که با این حمله ناگهانی دچار شده بودند، روی توپ ومترالیوز های خودرا از طرف گردیزیها کم کرده وفیرا بطرف بالاده که جبهه هجوم این اقوام بود گشتانده باشدت زیاد آتش باریرا بنا کردند .

محاربه تا ساعت ۹ ازجانبین بشدت دوام داشت ولی از فیرهای خیلی سریع که در آن تاریکی شب مینمودند معلوم میشد که این افواج بحمله های مشتت افغان ها که مهارت مخصوصی در حملات شبینه دارند دچار شده بودند .

شکست مدهش قوای سقوی در برابر مجاهدین جنوبی : این محاربه در ساعت ۹ بشکست کلی افواج سقوی خاتمه یافت وقلعه سفید را تخلیه کرده توپ وجباخانه وسامان حربی که برای این حمله بزرگ ترتیب نموده بودند برای این افواج ولشکر ها یکه هیچ منتظر همچه وضعیت نبودند، گذاشته فرار نمودند، گویا اقوام احمدزائی وطوطاخیل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 564 of 711

ومنگل که از طرف سپه سالار صاحب با نقشه و پلان مخصوصی آمده بودند، از طرف جناح دشمن حمله آور شدند و ازین آتش شدید و حملهٔ جناحی خود سلسلهٔ این محاربه را بالمره طوری خاتمه دادند که قوای سقوی در هیچیک محاذ نظیر اینطور یک شکست مدهش و سقوط فاحش را ندیده بودند .

این اطلاعیهٔ فتح و ظفر در اسرع اوقات بحضور سپه سالار در بیجینک آمده و از حضور شان هدایات و وصایای لازمه که مستلزم آن وقت بود گرفته شد .

ساعت ۱۰ شب بتعداد ۵۰۰ نفر اسیر که در اثنای تصرف قلعهٔ سفید بدست افتاده بودند با توپها و دیگر ادوات حربی که بدست آمده بود بگردیز حاضر کرده شد درین تحقیقات از اسیرها معلوم شد که محمد صدیق فرقه مشر وقتیکه در ساعت ۲ زخمی شده بود خود را بر اسپی انداخته با ۴۰۰ نفر توصیه نمود که او را به سهاک برسانند گویا اگرچه تمام افواج سقوی شکست خورده اند، اما محمد صدیق باز در سهاک که بفاصلهٔ ۳ کروه گردیز است خود را مستحکم داشته است .

جوش و خروش عجیبی درین علاقه ها پدیدار است ، پیشروی گردیز غنائم جنگ کوت شده میرود، توپ های سریع آتش دو دانه ۹ پن صحرا ۳ دانه ۶ پن جبل ۲ دانه موترلاری ۲ عراده عالمهای جباخانه و اسپ و یابو و جزئیات دیگر، هر خان و یا جماعه که چیزی غنیمت آورده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 565 of 711

باشد آنرا برین کوت بزرگ گذاشته دوان دوان به نزد آقای شاه ولیخان خود را رسانیده بایکعالم شغف و سرور راپورت غنائم خود را تقدیم کرده تصدیقی بطور یادگار ازین خدمت میگیرند.

تهیهٔ ترتیباتِ تعقیبیهٔ سپه سالار: ۲۴ جوزا اگرچه فتح کامل بنصیب طرفداران نادری شده است و این حملهٔ خطرناک بیخبر را کاملاً رد کرده اند. و اهالی انقدر مسرور و شادان هستند، که از حد تصویر خارج است، اما با وجود اینهمه دراین موقع که دشمن شکست خورده است و اهالی ازین فتح در جامه های خود جا نمیشوند و متمادیاً بیکدیگر تبریک میدهند دیده میشد که اراکین لشکر در فکر عمیقی بوده گویا که بوضعیت موجوده هیچ متأثر نبوده مانند ۱۰ و ۱۲ ساعت پیش هنوز وضعیت را خطرناک می پندارند.

زیرا سپه سالار صاحب که از یکطرف بپذیرفتن وفدهائیکه برای تبریک می آمدند مشغول بودند، از طرف دیگر با سرعت زیاد مصروفِ تهیهٔ یک قوهٔ مکملی برای نگاهداشت و بهره دادن بر سر کوتل تیره بودند، چنانچه نفری مچلغو را با یک عدهٔ نظر مسلح از راه مچلغو بر سر کوه بطرف تیره فرستادند، از طرف دیگر برای سردار شاه محمود خان که در جاجی با لشکرهای خود آماده بودند، مکتوبی فرستادند که یکی ازین دو کار را با سرعت تمام باید تعقیب و اجرا کنید:-

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 566 of 711

۱ :- با لشکر خود سر راست از راه دوبندی بر لوگر حمله ببرید.
۲ :- یک حصه لشکر خود را به دوبندی بفرستید و همراه بقیۂ خود شما اینجا بیائید تا بالاتفاق از راه تیره حمله ببریم.

هر یک ازین دو تجویز که بنظر شما و لشکرتان موافق باشد بطور فوری اجرا نمائید.

عموم اسیرهای حرب را سپه سالار صاحب معائنه و آنها را بیک نطق مؤثر رقت افزای شان از وخامتِ این اوضاع و مذلتیکه ازین حرکت آنها که برضد سعادات وطن و نفع یک دزد واجب القتل مینمایند، بدرستی دانانده تمام شان را تحت تاثیرات عمیق این وضعی که از اوشان سرزده و میرند آورد، پس ازان امر دادند تا باستثنای نفری ۶ ده کوهدامن که تحت الحفظ نگهداشته شوند، باقی نفری مرخص و برای شان فی نفر پنجروپیه خرچی هم دادند، و برای اقوام عرض راه هدایت فرمودند تا احدے به اوشان مزاحمت نکنند.

شمولیت بچۂ سقو در جنگِ جنوبی : ۲۵ جوزا مجردیکه پریروز عصر محمد صدیق فرقه مشر وضعیت اخیر قشون خود را دید فوراً کیفیت را بکابل اطلاع داد طبعاً خبر این شکست برای سقوزاده خیلی ذی اهمیت و مهیج یا مدهش واقع شد، زیرا تمام امیدهای آخرین را که در پیشرفت و نشر تسلط داشت، مبنی بر فتح سمت جنوبی و یا سقوط دادن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 567 of 711

سپه سالار صاحب میدید، چه تا زمانیکه ایشان در جنوبی میبودند، طبعًا عموم ملت بسقوط بچه سقو امیدوار بوده و با وبیعت و اطاعت نخواهند کرد .

همین بود که این جمله را تهیه نموده خواست تا سمت جنوبی را بقبضه بیارد باین ذریعه بتواند آن رشته امیدهای افغانستان را که بسمت جنوبی وارند بگسلاند وباین ذریعه مالک تمام مملکت شود .

پس خبر این شکست را بمنزله پیام زوال خود پنداشته با تمام تهور و هیجان خیر نفری متباقیه را که در کابل داشت بموترها سوار کرده خودش هم بر سر آنها در موتری قرار گرفته با تمام سرعت بطرف التموز شتافت .

مع الاسف در موقع تعرض بچه سقو عموم اقوام در گردیز و سبجینک در یک عالم بیهوشی و مستی که بر ایشان در اثر فتح عائد شده گرفتار بودند، خوش بختانه در اینجا همان قوه که علی الصباح سپه سالار صاحب فرستاده بودند بدرد خورد، و این خطر مدهش ناگهانی را رد نمود .

زیرا وقتیکه سقو زاده در التموز ترتیبات خود را مکمل و بطرف تیره بالا رفتن منجر است تا استحکام سر تیره را مرتب بسازد، همان نفر زه ۸۰ نفری، آمدن این قوه سقوی را از دور دیدند مخفیانه دو طرف آنها را گرفته دفعتًا او شانرا تحت آتش شدید خود گرفتند، سقو زاده که هیچ این وضعیت را انتظار نداشت و غالب خیال او همین بود که خودش متعرض خواهد بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 568 of 711

ازاین تصادف پریشان شده خود را در یک سنگر انداخته مترالیوز را خود بدست گرفت، جانبین بامهارت میجنگیدند، مدت دو نیم ساعت گذشت و فرقی در قوت هیچکدام ظاهر نشد، رفته رفته غالبیت بطرف افغانها شده رفت زیرا این مجاهدین سنگ بسنگ این کوتل خود را بلد هستند .

پریدن بچه سقو از چنگال مجاهدین : وقتیکه این مفرزه هشتاد نفری نادری با فشاری استقامت حریف های خود را دیدند از درک های دیگر چند نفر خود را بی خبر نزدیک سنگر بچه سقو رسانیده بر آنها فیر شدید نمودند. میدان بر بچه سقو منحصر شده و وضعیت خود را در این سنگ لاخ های پر پیچ، خطرناک دید با چالاکی فوق العاده که شهرتش بود با یک دو نفر خود را بموتری انداخته رو بفرار گرفت و خود را کابل رسانید و هر چند که قبل از فرار به نفری خود امر استقامت داده گفت میروم دیگر نفری می آورم مگر نه حکم و نه تسلی او فائده بخشید زیرا چند دقیقه نگذشته بود که عده بزرگ این نفری تسلیم و با اسلحه را انداخته فرار نمودند .

محاربین هم بتعقیب شکستیها تا التمور رفته جباخانه و مترالیوز و دو دانه توپ که در آنجا مانده بود با خود آوردند .

گویا حلقه اخیر امید سقوزاده باین شکست گسیخت و تصورات او که در بدست

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 569 of 711

آوردن سمت جنوبی، بعبارت صریحتر در سقوط دادن سپه سالار صاحب دولت همه خام و بد رفت .

فکر حمله بردن برسهاک یا کابل

نظر باین شکست مدهش قوای سقوی و ملاحظات اوضاع کنونی که جداً قابل تدقیق میباشد در پیش روی فاتحین این دو جنبهٔ نقیض موجود است :-

اول - در نتیجهٔ این شکست مهیبکه برای سقوزاده پیش آمده است طبعاً تمام معنویات عسکری و احساسات شخصی او خیلی مضمحل و اتبر شده است ازین رو در نیوقت حمله بردن برکابل خیلی موافق و نتیجهٔ آن اغلباً حسب مطلوب بنظر می افتید بنا بران یک نظریهٔ تسریع حمله برکابل را ایجاب میکرد .

دوم - چون سهاک نزدیک گردیز و محل پافشاری محمد صدیق و قوای متباقی سقوی است ازین رو تا زمان فیصله کردن معاملهٔ آن، بدیگر طرف رفتن خالی از خطر نیست باید اولتر در سقوط قوای سهاک کوشید این دو سوال مهم موجب مباحثه و اختلاف آرا است .

سردار شاه ولیخان برای فیصله کردن این دو نظریه جرگه از خوانین منگل و طوطاخیل واحمدزائی و گردیزی منعقد نمودند . این جرگه وفدی برای همان اقوام سهاکی فرستادند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 570 of 711

که محمد صدیق فرقه مشر را در بین خود جا داده اند تا ایشانرا از ان معاندت شان منصرف سازند. این وفد چنین جواب آورد که « محمد صدیق پناه گزین است ما بهیچ صورت او را بدست کسی نمیدهیم » اما اقوامیکه از نیطرف مذاکره میکردند علاوه بر اینکه محمد صدیق را خائن مملکت میدانند او را بطور مخصوص نظر به اجرآت گذشتهٔ او دشمن اقوام سمت جنوبی میشمارند.

چون اقوام سهاک و سلیمانخیل در این موضوع معاندت و اصرار نمودند لذا غالباً خطر پیدا شدن منازعه در بین اقوام احتمال میرفت اگرچه سردار سپه سالار و سردار شاه ولیخان باستعمال قوت در این میدان راضی نبودند، چون محور قضیه مبنی بر عناد قومی بود جلوگیری از آن صعب افتاد.

حملهٔ اقوام بر سهاک: چنانچه به صبح ۲۵ جوزا جرگه فیصله حمله بردن قطعی خود ها را بر سهاک و دستگیر نمودن محمد صدیق را قرار دادند. همین بود که اقوام احمدزائی و منگل و طوطاخیل زیر قیادت میر غوث الدینخان[1] (که بیشتر در این جنگ اصرار داشت

(۱) طرفداران این حمله بر قوم سهاک و سلیمانخیل که نزاع بزرگ قومی را تولید و مشکلات زیاد برای مشرفت ناری میکنند، سردار سپه سالار و سردار شاه ولیخان و دگر اراکین اردو نبودند، زیرا که محمد صدیق با اصول قومی بخانه آهنا تنگ افغانی برده بود و دستگیری آن بقوه موجب غلط فهمی میشد بلکه در نظر داشتند این قضیه را بصورت جرگه فیصله نمایند، در اول نظر یه مردم سلیمانخیل و زرمتی هم درین موضوع بهمین قرار بود و میخواستند که این مسئله بمصالحه تصفیه شود مگر غوث الدین قوم احمدزائی و منگل و طوطاخیل دگر دیزیها را خود سرانه بمقابل این اقوام بنام گرفتار کردن محمد صدیق سوق داد و ازین بی فکری خویش همچنین کمک نزاع بزرگ قومی را پیدا کرد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 571 of 711

و عسکر و لشکر گردیزی در زیر قیادت عبدالغنی خان گردیزی برای شروع جنگ بطرف رباط سرکاری برآمده بنفری سهاک اطلاع دادند که « یا محمد صدیق برایشان داده شود و یا اینکه خواهند جنگید » .

ساعت دو روز محاربه از طرف اقوام مذکور دائر شد، شام نرسیده بود که چندین قلعهٔ متعدد از علاقه های سهاک را متصرف شدند، افغانها جنگ را در تاریکی شب دوام داده رفتند - از طرف سهاک فیر آتوماتیک سقوی بشدت شنیده میشود

پسه سالار قبل ازین حوادث فتح گردیز را بصورت متحد المآل بعموم اقوام فرستاده آنها را به اتمام امور خانگی و جمع آوری سریع شان دعوت نموده، هیئتی از همکاران خود را تشکیل داده بطرف منگل جانی خیل برای آوردن لشکر شان فرستاده بودند که به تاریخ ۲۶ همان هیئت واپس آمده خبر جمع شدن و روانگی لشکر منگل را اطلاع دادند)

پسته خصوصی از کابل رسید معلومات اخیر چنین نشان میدهد که سقو بچه در کابل قوه کم دارد چیزی نفری برش کردهی حواله نموده، که امروز آنرا بطرف لوگر فرستادنی است (۱) مخبر دگر

(۱) - بر علاوهٔ این اطلاعات از دگر مقامات نیز وقتاً فوقتاً به پسه سالار صاحب اطلاعات داده میشد و سلسلهٔ مخابرات و نشریات اوشان هم قریباً در تمام افغانستان جریان داشت مخصوصاً بشرقی و جنوبی و دیگر حصص نزدیک بصورت منظم قائم بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 572 of 711

اطلاع میدهد که عسکر مسلح زیاد سقوی از راه خروار و درنگ بطرف سهاک
بکمک محمد صدیق اعزام و در اقوام مخالف پروپاگند طرفداری سپه سالار از حکومت امانی بشدت جاریست.

در صبح ۲۷ جوزا سپه سالار صاحب امر فرمودند که باید هیئت یکقدم پیشتر
بطرف گردیز برود، تا برای هر قبیل پیش آمد ها مستعد تر باشد زیرا نتیجهٔ این جنگ
که مع الاسف برخلاف مقتضای وقت حسب ذوق و میلان بعضی هنگامه جویان جریان
دارد از دو حال خالی نخواهد بود، اگر اقوام سهاک پیش قدمی و گردیز را متصرف
شوند، در آنحال این گوشهٔ جنوبی که عبارت از گردیز و نواحی آن است باید ترک
شود و اگر مردم سهاک مغلوب شدند بکمال سرعت باید نقشهٔ تعرض کابل را تطبیق نمود.

سپه سالار صاحب بساعت ده با هیئت خویش از سیجینک که در آن مدت
یکماه و بیست روز توقف نموده بودند حرکت کرده بکاریزگی که در راه گردیز واقع است
مواصلت و از آنجا بعد از توقف هفت روز بطرف مجلغو یعنی بگردیز قریب تر شده
رفت. یک عدهٔ از لشکر منگل که برای تمام کردن کشت و زراعت خود معطل بودند
امروز آمده بعد از شرفیابی بحضور سپه سالار صاحب سر راست بطرف گردیز
برای شمولیت در محاربه رفتند.

سردار شاه محمود خان از جاجی آمده بعد از ملاقات یک ساعت و مذاکرات

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 573 of 711

مختصر که در جمله آن کاملاً مهیا بودن لشکر جاجی را نشان دادند، بعض تعلیمات ضروریه گرفته واپس بطرف مرکز خود عودت فرمودند.

اطلاعات جنگ سهاک در هر نیم ساعت بعد مرتباً رسیده میرود راپوها این را نشان میدهد که اقوام احمدزائی و منگل و طوطاخیل بر اقوام سهاک غالب هستند ساعت ۲ از لوگر اطلاع آمد که از طرف پکی سقو چیزی نفری ترتیب شده است و خیال دارند که فردا از راه درنگ و خروار آنها را بکمک سهاک برسانند.

این خبر در حقیقت اهمیت زیاد داشت زیرا نشان میدهد که سران فردا اهالی سهاک بکمک سقو قوی تر خواهند شد.

چهارم سرطان: چند روز میشود که جنگ جاری است. در نتیجه اقوام سهاک پریشان شده و بقلعه های خود عودت کرده از آن حدود جنگ میکردند. ساعت دو نماینده اقوام سهاک آمده اطلاع داد که «ما بمصالحه حاضر هستیم. در باب محمد صدیق فرقه مشر وعده میدهیم که او را از بین خود خارج سازیم» این پیغام اقوام را خیلی مطمئن ساخت.

عقب نشینی قوای قومی از سهاک: نزدیک شام در حالیکه انتظار هیئت وفد مصالحه از طرف اهالی سهاک خواهد رسید، بالعکس دیده شد که محاربه را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 574 of 711

شدید تر ساختند. حقیقت این قضیه چنان بود که امروز صبح اهالی سهاک ازین محاربه که آنها را با عموم اقوام دشمن ساخته است بیزار آمده حتی بخود محمد صدیق گفته بودند که تو باید از بین ما خارج شوی و هم پیغام مصالحه را برای اقوام احمدزائی و ینگل وگردیزی فرستادند - اما بعد از ظهر قوای زیاد ستوی که مشیر را پورت آن واصل شده بود بسهاک باذخائر زیاد رسیدند، فرقه مشر هم گوئی دم در تن مرده اش در آمده باشد فوراً بمیدان آمده ریاست میدان جنگ را ذمه وار شده محاربه را سراز نو گرم ساخت - چون اقوام گردیز و دیگرها این محاربه شدید را در اخیر روز انتظار نداشتند، ناچار تاب مقاومت نیاورده پس پا شدند.

با اینکه سردار شاه ولیخان باین جریانات اصلاً راضی نبودند (زیرا علاوه بر اینکه اصل جنگ از طرف سرکرده های اقوام جاری شد این سرکرده ها یک نقشهٔ منظمی برای این محاربه خود نگرفته بودند) اما باز هم ناچار شده ترتیبات شئونات این ها را بعهده گرفته نمیگذاشتند چه از حیث ذخائر و مادیات یا معنویات و تدبیر احتیاجی پیش شود. تمام شب محاربه جاری بود. صبح وقت شفق لشکر تا حدود رباط سرکاری یعنی فاصلهٔ یکمیل گروه گردیز پس پا و اهالی سهاک پیش قدمی کرده بودند بصبح پنجم سرطان سردار سپه سالار صاحب امر بستن بارها را دادند - ساعت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 575 of 711

دوازده بود که یک سوار از گردیز آمده مکتوبی از جناب شاه ولیخان آورد که مضمونش حسب ذیل است :

"بکمال تأسف عرض میکنم در نتیجه محاربه بی سروپا و بی انتظامیکه اقوام درین خود جاری کرده بودند گردیز در خطر معروض است و دراین دقیقه های که این سطرها را مینویسیم خطر سقوط دقیقه بدقیقه نزدیک شده میرود. اگرچه من یک ویا دو ساعت قبل باید گردیز را میگذاشتم ولی چون در پیش روی خود یک منظره رقت آور دارم و آن عبارت از هجرت نمودن اهالی گردیز از مسکن های خودشان میباشد که منتهای مرا محزون میسازد. لذا نمیخواهم این میدان را باین حالت خودش بگذارم چه آخرین تسلی و دلداری که از طرف خود باین مصیبت زدگان اظهار کرده میتوانم همین خواهد بود که آخرین نفرشان باشم که این میدان را بگذارم.

درباب صورت شروع این جنگ و عناد و اصراریکه این اقوام محارب نموده اند بیشتر تفصیلات داده بودم، برین مسئله بیشتر متحیرم که اقوام احمدزائی وطوطاخیل و گردیزی که تا دیروز به خساره های زیادی معروض بودند امروز در اثر غلبه اقوام سهاک متحمل نقصان های زیادی شده اند، مهاجمین لحظه بلحظه خود را بگردیز نزدیک، و مدافعینیکه میجنگیدند، قدم بقدم سر از امروز صبح پس شده میروند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 576 of 711

گردیزیهای بیچاره میگویند ما بهیچصورت حکومت سقویرا قبول نداریم و اینک مسکن‌های آباواجداد خودرا گذاشته هجرت را اختیار نمودند، من تا آخرین دقیقه این فاجعه را انتظار میکشم، وبعدازین خودرا بسیجینک میرسانم. محل امضا (شاه ولی)

حرکت سپه‌سالار صاحب بطرف جاجی

در ساعت دونیم روز ۶ سرطان جناب سپه‌سالار صاحب با رفقای خویش جانب جاجی عزم سفر فرمودند، این مسافرت از پرمشقت‌ترین سفرها بواسطه معین نبودن محل توقف و حرکت لیلیه درهٔ تاریک پر از سنگ و آب که در همان شب پیموده شده، بود؛ درحالیکه خطر وقوع کدام حادثهٔ غلط فهمی از طرف ساکنان دره بیشتر مسافرین را در وسوسه می انداخت، زیرا، آنها خبر نداشتند که این مسافرها شبینه که خاموشی مهیب این دره را برهم میزنند، از چه قبیل اشخاص اند، بهرحال این جمعیت در اطراف ساعت ۱۱ شب بیک قریهٔ از قریه‌های هزاردرخت رسیدند، بقیهٔ شب را در یک تخت بامیکه اقامت کردن آن بالنسبه مسافرت آرامتر بود گذشتاند.

صبح ۷ سرطان وقت فجر هیئت بحرکت افتاد، بوقت طلوع آفتاب باولین حدود جاجی رسید، دو ساعت درحسن خیل برای تناول ناشتا توقف شده بازدر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 577 of 711

ساعت ۹ دوباره بحرکت افتاده، تا عصر بطی کردن منزل از بین زمین های سبز و خرم و آباد جاجی مصروف بودند، ساعت ۴ و نیم به (شگه) مواصلت شد.

درشگه یکعالم جم و جوش است که تنها مشاهدهٔ آن تمام زحمات این سفر را فراموش میساخت، عموم اقوام و سرکرده های جاجی بدور جناب جرنیل شاه محمود خان حاضر بوده میدان دور ادور را لشکرهای آمادهٔ جاجی پرساخته هر طرف آتن و سیاهوی غزل و دهل شنیده میشود.

زیرا از وقتیکه جناب جرنیل صاحب در حدود جاجی داخل شده اند، خوانین و سرکردگان جاجی را جمع نموده، از ان افکار سپه سالار صاحب که راجع به نجات وطن دارند و موجب این حرکت شان بسمت جنوبی شده ایشانرا مطلع کرده است خوانین جاجی این مطلب را با کمال سرور استقبال کرده، جمع نمودن یک لشکر را بزیر فرمان ایشان قبول نموده اند، چون در جاجی اقوام مختلف یا تنازعات قومی کمتر وجود دارد و یا اینکه نادرست ازین رو در جمع شدن لشکر جاجی مشکلات و یا موانع پیش نیامده هم در دفعهٔ اول و هم در این دفعه با کمال استعداد و آرامی مجتمع شده و منتظر اوامر بودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 578 of 711

اثر ورود سپه‌سالار صاحب در جاجی

هیئت نادری در عین همین جوش به شگفت رسید و ورود ایشان با عموم هیئت آنقدر موجب دهشت و حیرت اهالی گردید که هر کدام صورت این ورود را میپرسید، سپه‌سالار از چگونگی جنگ سهاک که بواسطه عناد قومی تولید و منجر بکیان محاربه بزرگی شده موجب این حرکت شان بجاجی گردید بیانات دادند.

از هر طرف عبارات تأسف و نفرین بر بی اتفاقی بلند شده عموم خوانین بالاتفاق اظهار تسلیت و آمادگی بتلافی این حوادث نموده گفتند ما نسبت باین ورود شما و تعیین خط مشی خود ها در آتی جرگه را منعقد و پس ازان قرار آخرین خود را بحضورتان تقدیم می کنیم.

توجیه مشکلات به سپه‌سالار غازی بطن طرفداری از حکومت امانی

اگر بنظر سرسری دیده شود یگانه علت این ناکامیابی ها و فراهم آمدن اشکالات در پیشرفت نظریات خیر اندیشانه نادری همین یک مسئله بوده است که یک حصه بزرگ اقوام همه این مجاهدات او شانرا بشاه مخلوع نسبت میدادند، و ازین پهلو تهی نمی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 579 of 711

اوشان از قبولیت سلطنت (درحالیکه در تمام افغانستان احدی مستحق تر و جامع تر هم از اوشان موجود نیست) متردد و بدظن بودند، حالانکه سپه سالار از نقطه نظر خیرخواهی و وحدت پسندی معذور بودند، که از تقبل پادشاهی بدون اتفاق آرای عمومی ملت افغانستان پهلوتهی کنند، و باوجود این تصادم بانواع موانع و ناکامی، صبر و استقامت و توکل را پیشهٔ خود گرفته از لطف خدا و معاونت ملت موفقیتش را امیدوار باشند .

ازین منسوب بودن سپه سالار غازی بحکومت امانی و استنکاف ورزیدنش از قبولیت نام پادشاهی و صرف مجاهدتش در راه وحدت ملی، بنام مصالحهٔ عمومی اکثری از اقوام مشتبه شده بیهم در راه پیشرفت شان موانع و مشکلات را تولید میکردند تا اینکه رفته رفته این اشتباه عمومی و تشتت افکار باندازهٔ ترقی نموده که مردم در مقابل شاه مخلوع و تمام کارداران حال و ماضی عصر امانی، بچهٔ سقو طاغی را ترجیح داده در همه مملکت قوت و نفوذ سقویها قائم شد، حتی یگانه سبب تسلط یافتن سقو ها بر گردیز و اکثر قسمت های ارگون و خوست و دگر حصص و موجب موفقیت بچهٔ سقو و محمد صدیق و اشال آنها در سمت جنوبی، از همین پروپاگند جعلی سقوی بود، که سپه سالار برای استرداد تخت و تاج امان اللهی خدمت میکند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 580 of 711

ولی سپه سالار صداقت مدار، با همهٔ این مشکلات شانه داده جدیانه و مردانه برای نجات وطن با وجود این موانع و اوضاع دلشکن قیام و ثبات میفرمودند.

استمداد از اقوام سرحد آزاد

بر علاوهٔ این قدرت کامله و استیلای متنفذانه که سقویها در نقاط مهم جنوبی پیدا کرده بودند از اطلاعات و صلهٔ کابل و نوگر معلوم میشد که بچهٔ سقو بالنسبهٔ تمام حصص افغانستان، حصهٔ زیاد عسکری مکمل و قوای منظم خود را که با توپهای بزرگ و ماشیندارها هر رقم و اسلحهٔ عالی به پیمانهٔ کافی مجهز و مسلح شده بودند، برای مقابله و تعرض نمودن بر قوای نادری تهیه کرده است، ازین جهة نه تنها سپه سالار غازی جهة دفاع بلکه برای پیشرفت اساسی و ازالهٔ مظالم سقوی و نجات دادن افغانستان ازین بلای عمومی مجبور بود، که این لشکرهای قومی شان را که با وجود آنهمه مشکلات و موانع جمع آوری شده اند و یا بعد ازین امید تجمع آنها کرده میشود با یک عدهٔ از اقوام سرحد آزاد تقویه کند.

لهذا اولاً سپه سالار صاحب با تفاق رفقای معیت خود و تصویب نمایندگان اقوام جنوبی تصمیم فرمودند تا از اورکزائی استمداد نمایند، چون خط عبور اورکزائی بدست انگلیزها بود، سپه سالار بالنسبهٔ راه دادن اورکزائی ها توسط آقای حاجی محمد اکبر خان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 581 of 711

با انگلیسان مفاهمه نمودند، ولی آنها نسبت به عبور ارکزائی بخاک افغانی اظهار موافقت ننمودند، وگفتند که ما نظر بآن اعلان بیطرفی خود که راجع به معاملات داخلی وانقلاب کنونی افغانستان کرده ایم مجبوریم که در هیچیک از شئونات آن مداخله نکنیم، از یجهة ممکن نیست که ما باورکزائیها اجازهٔ عبور بدهیم، چنانچه جواب این استمزاج سپه سالار را تحریراً نیز بهمین مفاد همدست حاجی موصوف فرستادند.

ولی سپه سالار ازین مشکلات داخلی واشکال اندیشی های خارجی مایوس نشده طریقه های دیگر را جهة موفقیت خویش در نجات مملکت ازین گرداب مصیبت سنجیدند که از جملهٔ آن یکنظریهٔ نافعهٔ شان همین بود که حتماً باید او شان جهة رفع توحش دزدان وقیام امنیت در افغانستان از هر قوم وقبیلهٔ افغان که امداد گرفته میتوانستند تشبث بفرمایند، لذا بفکر گرفتن استعانت از وزیریهای غیور که الی الآن چندین معروضات شان راجع به آرزومندی شمولیت آنها درین مسئلهٔ قومی که بشئونات ملی آنها هم تماس داشت رسیده بود، افتادند (۱) وهم راجع به پیدا کردن رشتهٔ وحدت واخوت ورفع غلط فهمی وخانه جنگی باساسیکه در صفحات آتی مذکور است شروع بکار نمودند

(۱) زیراکه در راه موصلت آنها بجاجی بجز از بعض مخدورات داخلی که شرح آن در آتی میآید هیچیک اشکال نبودن راه موجود نیست وهم انگلیز ها نمیتوانستند که علی الفور از دخول وزیریها بافغانستان جلوگیری کنند، حتی بواسطهٔ اتصال وزیرستان با افغانستان ووقوع خط عبور آنها بر وزیرهای کابل خیل که از جملهٔ رعایای افغانی میباشند بر ایشان تسهیلاتی هم موجود است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 582 of 711

معروضهٔ اقوام جاجی بحضور سپه‌سالار غازی

در صفحهٔ ۴۹۶ از انعقاد جرگهٔ قومی در جاجی تذکر دادیم، این است که آنها بعد بحث ومذاکره فیصلهٔ اخیرهٔ خود ها را قرار آتی بحضور سپه‌سالار غازی تقدیم کردند:—

« ما بالوکالت از طرف عموم اقوام جاجی در برابر این زحمت کشی های متوالیهٔ سپه‌سالار غازی که برای نجات وطن فرموده اند، اظهار ممنونیت داشته مخصوصاً از زحماتیکه به سبب نادانی ویا اصرار بعض اقوام برایشما پیش شده باشد تأسف وصادقانه عرض میکنیم که اکثری از اهالی درین مخالفت کردن خود با شما مرتکب غلط فهمی شده تصور میکنند که این مجاهدات مصلحانهٔ شما به امان الله خان منسوب خواهد بود از بنجهت شما متأثر نشوید و در رفع این مغالطه بکوشید، این آمدن شما را بجاجی ما عموم یک مفخرت بزرگ تاریخی شمرده بیش از پیش با براز هر نوع فداکاری و جان نثاری و پیشرفت افکار و آرزو های شما که در حقیقت سعادت عمومی افغانستان است آماده و حاضر هستیم، چون لشکر های ما مجتمع و حاضر است، تمنا داریم که علی الفور اوامر تازه اصدار و مفکورات خود را یک آن اولتر اظهار نمائید، تا بتعمیل آن علی العجاله بپردازیم، شاید بتوانیم، در زیر سایهٔ مجاهدات و هدایات شما ذریعهٔ خیر برای وطن شویم »

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 583 of 711

الحق این اظهارات آنقدر مسرت بخش و موجب تسلیت بیشد که مطلقاً عموم تأثرات ماضی را از دل میبرد .

صرف مجاهدات نادری در فراهم آوری وحدت عمومی

سپه سالار صاحب بعد از اظهار ممنونیت از این احساسات اقوام جاجی مذکوره خودرا چنین بیان فرمودند: «من یک گوشه نقشه خود را بشما میگویم اگر در آن چیزیرا قابل بحث دیدید بگوئید، و اگر موافقت عمومی حاصل شد باید با لاتفاق بمتابعت آن بپردازیم»

«همچنانکه من الی الآن بارها اظهار کرده ام که این خدمات همدردانه ام صرف جهت پیدا کردن وحدت و اتفاق بوده به احدی منسوب نیست، کنون نیز همان مطلب را تکرار اً خاطر نشان میکنم که من بجز از اصلاح وانیت وطن و تشکیل دادن یک سلطنت حسب موافقت ملت مقصدی ندارم»

«سقوط دادن بچه سقو یک امر بی اهمیت است که الآن اگر بتعداد دو هزار ازین لشکر یکه حاضر هستند بطرف کابل بروند، بشما یقین میدهم که بعون الهی در کابل داخل میشوند ولی من در مملکت یک خطر قویتر دگر را می بینم که فکر مرا رفع آن بیشتر مشغول ساخته است و آن عبارت از تشتت و نزاع قومی است که بواسطه آن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 584 of 711

تمام سوقیات و اقدامات ما معطل مانده است، تا زمانیکه یک وحدت عمومی قومی را در سمت جنوبی نه بینیم و در لشکر من نماینده گان تمام اقوام حاضر نباشند من هیچ آرزو ندارم که بکابل بروم "

"بنا برین نظر به پیشتر از حمله بر کابل یک وظیفهٔ دیگری در پیشروی داریم وآن عبارت از اصلاح کردن تشتت و پراگندگی است که در نتیجهٔ جنگ گریز در بین اقوام پیدا شده، پس اولین کاریکه بنمائید همین است که یک وفد عمومی در بزرگی تشکیل داده فوراً آنرا بطرف گردیز بفرستید، تا دوباره یک وحدت قومی عمومی بین اقوام این سمت پیدا شود، علیهذا القیاس وفد دیگرے بطرف مشرقی ارسال شود، زیرا از اطلاعات اخیرهٔ برادرم محمد هاشم خان معلوم میشود که اقوام مشرقی متفق و لشکر شان آماده است، پس این وفدیکه میرود برای اینست که نقشهٔ حمله را طرفین باتفاق موافقت کرده لشکر عمومی که از همه اقوام مرکب باشد در یک تاریخ بر کابل حمله برند، تا آنچه مقدور باشد پیش آید."

"سومین کار همین است که یکحصهٔ این لشکر جاجی که حاضر است بطرف دوبندی برای جلوگیری از حوادث ناگهانی رفته در آنجا منتظر اوامر باشند"

سرکرده ها برای تعمیل این اوامر سپه سالار که مفید بودن آن از طرف عموم تصدیق

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 585 of 711

وتائید شد، یک شب مهلت خواستند.

اعزامِ وفودِ دیگر دیزو مشرقی

وسوقیات بطرف دوبندی

بصبح ۸ سرطان سرکردگان آمده وفدهای خود را معرفی نمودند و نیز لشکریرا که بتعداد دو نیم هزار بود، برای رفتن طرف دوبندی که راه آمد و رفت لوگر میباشد تعیین کردند.

سپه سالار صاحب افراد وفد را نزد خود طلبیده با آنها الی دو ساعت ملاقات و تعلیمات لازمه را با ایشان عطا فرمودند، و بالفعل وفدیکه طرف گردیز میرود مشایعت شده حرکت کرد.

جناب شاه محمود خان به سرکردگی لشکریکه طرف دوبندی میرود معین شده، مسائل مخابرات و ارتباط با مشرقی نیز بایشان مفوض گردید و لشکر ایشان در همین روز حرکت نمود.

همین منوال سپه سالار صاحب باوجودیکه منزل دور و دراز و خیلی پرمشقت را طی کرده بودند، از همان دقیقهٔ ورود خودشان تا الحال متوالیاً کار کرده رفتند.

از ۸ الی ۱۴ سرطان معاملات تحریریهٔ سپه سالار صاحب خیلی کسب افزونی کرده است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 586 of 711

وبعموم اقوام جنوبی وسرکردگان معروف اطلاعات ونصائح وهدایات ضروریه را فرستاده ومیفرستند، مخصوصًا توجه شان بطرف جرگه که بنواحی گردیز رفته است معطوف میباشد مراسلات ومخابرات آنطرف رازیاده تر اعتنا میدهند امروز که روز هشتم حرکت وفد است چند سواری آمده ونتائج اجراآت آن وفد را اقرار آتی باخود آوردند :-

وفد مذکور بمجردیکه رسید اطلاع بعموم اقوام فرستادند، اجتماع عموم مدعوین در حدود طوطاخیل بیک وضع شیرین بعمل آمد، بعد از یک مذاکرهٔ طولانی معاهدهٔ بدین قرار که در حاشیهٔ قرآن مجید تحریر و بامضاء عمومی تصدیق شد، اینک با آن قرآن کریم را که بحضور شما ابدا کرده اند باخود آورده ایم .

(مضمون معاهدهٔ وحدهٔ قومی)

وقتیکه جناب محمد نادرخان سپه سالار این قرآن پاک را زیارت فرمودند، در ان این معاهدهٔ آتیهٔ اقوام را دریافتند :-

ما اقوام منگل، احمدزائی، جاجی، گردیزی، در بین خودها مدعی داری نداشته متفقًا باتفاق دیگر اقوام افغانستان برای پیدا شدن وانتخاب یک پادشاه صحیح عمل میکنیم، ما اقوام ملک وزیرخان جاجی را بمنزلهٔ حاکم وسرکردهٔ خود انتخاب مینمائیم،

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 587 of 711

واز هر طائفه بتعداد ۴۰ نفر بزیر دستی حاکم مذکور مقرر میکنیم تا لشکر اقوام را جمع آوری نمایند هر فرد و هر قوم باطاعت همه اوامر سپه سالار صاحب مکلف میباشد اگر کسی ازین عهد تخلف نمود، بدادن سه هزار روپیه جریمه مجازات خواهد شد علیهذا اگر کسی بمال و جان دیگرے تعرض نماید قیمت مال و چند از او گرفته خواهد شد واگر بجان احدی تعرض نمود قصاص میشود.

یکتعداد لشکر از عموم اقوام برای محافظت گردیز تعیین شده باقی یک لشکر عمومی دیگر با لشکر حاجی که زیر قیادت جناب جرنیل صاحب شاه محمود خان و امر جناب سپه سالار محمد نادر خان باشند، بمقر ستیم، اگر کسی خلاف این عهد رفتار نمود کلام آلهی خصم او باشد (امضای عموم نماینده های اقوام).

رئیس وفد مکتوب مفصلی با این نسخهٔ قرآن مجید فرستاده بود که در ان کیفیت انعقاد جرگه را با مذکرات طولانی آن شرح داده ضمناً نوشته بود: چون اقوام آنجا از محاربات درمیانی و خانه جنگی نادم و نتائج بد آنرا حس نموده بودند، ازین رو در اقناع آنها و پیدا کردن اتفاق عمومی چندان تکلیف ندیدیم، و بکمال موفقیت در عقد این معاهدهٔ کامیاب شدیم اهالی انجا برای وحدت آماده، و از رفتن سپه سالار صاحب ازین خوشحال و اظهار تاسف بسیار میکنند، خیلی تشریحات دیگری ازین قبیل در مکتوب خود تذکار نموده بود جناب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 588 of 711

سپه سالار این معاهده و خبر را با منتهای خوشی تلقی نمودند، چه عادت شان بود که خبر اتفاق اقوام یا چیز یرا که با تفاق اقوام تعلق میداشت بخیلی خوشی می پذیرفتند.

تعیین قوای قومی در قاسم خیل

آن مغزره که در ۸ سرطان بتعداد دو نیم هزار نفر بطرف دوبندی بقیادت جناب جرنیل صاحب شاه محمود خان اعزام شده بودند به ۱۰ سرطان در قاسم خیل وصل و بخدمات محوله خود شاغل شده منتظر تعلیمات سپه سالار صاحب بودند.

جناب جرنیل صاحب هم در موقع ملاقات با آن وفدیکه از طرف سپه سالار غازی با هدایات کافی برای رفتن مشرقی تعیین شده بود، تعلیمات لازمه داده مرخص شان فرمود که بریاست شاه جی صاحب بسرعت طرف مشرقی حرکت نمودند، خود جنرال تا زمان آمدن وفد به تنظیم دادن امور لشکر از قبیل اجرای مانوره های حربی و ورزش دادن و دیگر ترتیبات ضروریه عسکری و باز کردن راه مخابره با سرکردگان لوگر که طرفدار سقو بودند مصروفیت داشتند.

۱۱ سرطان بتعداد ۲۵۰ نفر احمدزائی های (ارزر) که در حدود لوگر ساکن هستند باخوانین خود آمده اظهار موافقت و همراهی را بحضور جناب جرنیل صاحب نمودند بشرطیکه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 589 of 711

در حمله سرعت شود، چراکه ایشان بقرب لوگر بوده از ظلم سقویها خائف میباشند، لذا اگر سقویها ازین موافقت شان مطلع شوند طبعاً بایشان اذیت میدهند جرنیل صاحب بعد از اطمینان دادن بآنها علت معطلی محاربه را که رسیدن لشکر بقیه اقوام و حصول نتیجه وفدیکه بمشرقی رفته است فهمانده وعده دادند که در روز حمله برایشان خبر داده خواهد شد تا آماده باشند.

فتح و تسخیر ثانوی خوشی

از ۱۲ تا ۱۹ سرطان حادثه نوی پیش نیامد، تنها در این چند روز در بین لشکریکه در قاسم خیل افتاده خیال حمله بر خوشی که بفاصله ٤ کروه از انجا است پیدا شد، زیرا در خوشی یک عده عسکر مکملی از بچه سقو موجود است و روز بروز این خیال افزوده میشد در ۲۶ سرطان سرکردگان لشکر بحضور جرنیل صاحب جمع آمده و باصرار خواهش کردند که برای شان اجازه حمله داده شود، در نتیجه یک حصه لشکر آماده حرکت شده در ۲۷ سرطان مفرزه از این لشکر بطرف خوشی حمله برده بعد از محاربه ۶ ساعت خوشی را تصرف و اسلحه و جباخانه زیادی با یکصد و هفتاد و هفت نفر اسیر بدست آوردند، و بعد ازان لشکر مذکور منحو است بطرف کاریز درویش که مرکز عمومی عسکر سقوی در لوگر بود نیز حمله آوردند اما گرمی مهلک دشت که دو نفر را بشهادت رسانده بود مانع شده و اپس بخوشی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 590 of 711

وازانجا بقاسم خیل مرکز سابق خود آمدند، اسیرها و غنائم جنگ را بحضور جناب محمد نادرخان سپه سالار به علی خیل فرستادند.

حملهٔ مشرقی برکابل

۲۹ سرطان جرگه که بمشرقی رفته بود واپس آمده اطلاع داد که حصهٔ زیادی ازاقوام مشرقی لشکری تشکیل داده وبطرف تیزین حرکت نمودند، تادرآنجا برای روز حمله آماده وتیار باشند، حتی پیشدارهای این لشکر مشرقی نقاط حاکمهٔ خود کابل را هم تحکیم کرده اند، مجردیکه بچهٔ سقو ازین لشکر مشرقی مطلع شد فوراً قوای خودرا بطرف منارچکری فرستاده وبه اندازهٔ ازین لشکر مختصر مشرقی که هنوز کامل نشده بود مشوش گردید که ادارهٔ محاربهٔ آنرا خودش میکرد، ومسئله را طول نداده مستقیماً درحدود منارچکری برلشکر مشرقی تعرض کرد، اگرچه برای لشکر مشرقی امر جنگ تاآنوقت صادر نشده بود، وقتیکه تیاری عساکر سقوی را دیدند ناچار بمقابله برآمده وتاحدود کوه هائیکه برمبنی حصار مشرف است (یعنی ۳ کروهی کابل) عساکر بچهٔ سقو را پس پاساختند، بچهٔ سقو وقتیکه این حالت را دیدند ناچار ترتیبات محاصرهٔ خود را درارگ گرفت، اما وقتیکه پیش نیامدن لشکر مشرقی را حس نمود خودش درصدد حمله بردن برآنها شد، اما درانوقت لشکر مشرقی واپس بجاهای خود عودت نموده بودند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 591 of 711

۳۰ سرطان اطلاعات لوگر از چند روز باینطرف این را نشان میدهد که در کاریز درویش بر قوای سقوی افزوده شده است، ازینرو لازم شد که قوای جاجی که در قاسم خیل افتاده است زیاده شده یک حمله هم بطرف خوشی بشود همین بود که این نقشه به جرنیل صاحب فرستاده شد، ایشان که آماده بودند فوراً ترتیبات خود را برای فردا گرفتند.

تشجیع و تحضیض اقوام افغانستان برای نجات وطن

اعزام هیئت ها، تهیهٔ محاربه، خرید اسلحه و وسعت تبلیغات

در اوائل اسد برای اهالی قندهار (۱) و هزاره و دیگر نقاط افغانستان حتی با اقوام وعشائر سرحد آزاد مکاتیب متحدالمآل و نماینده ها فرستاده شد تا بر علیه بچه سقو اقدامات نموده با او معاونتی نمایند و ازینطرف مطمئن باشند که مجاهده دوام خواهد داشت و از عموم شایعات عقب نشینی و مایوسی که بالنسبه سپه سالار صاحب

(۱) سپه سالار صاحب اعلیحضرت شجاعت آور خود شان را که اهالی قندهار را متشاد او بودند، بواسطهٔ آقای عبدالغنی خان از راه چمن فرستادند هرچند که ابلاغیه های مذکور در وقت مطلوب بدیگر ذرائع بقندهار وصل و اثرات خوبی ازان حاصل شد، ولی مع الاسف آقای عبدالغنی خان را نه تنها حکومت هند از رفتن قندهار مانع شد، بلکه اندادشدید را در راه پیشرفت او حائل نمود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 592 of 711

از طرف مغرضین اشاعه یافته بود، تردید و بعموم دانا نده شد که بهیچه پروپاگند باور نمایند و منتظر و آماده باشند که عنقریب حملهٔ خیلی مرتب و منتظمی برکابل شدنی است.

در بیانیه هائیکه در محضر اقوامیکه دسته دسته بحضور شان مشرف میشدند نیز میفرمودند موعدیرا که برای شروع کار تخمین کرده بودم رسیده است، باید سرازین هفته بترتیب حملات اخیر پرداخته شود، برعلاوهٔ آن سپه سالار صاحب مجلسی را از هیئت عمله و سرکردگان اقوام ترتیب داده دران قرار آتی باظهار افکار شان پرداختند:-

پیشتر اظهار کرده بودم که منظور مهم من پیدا کردن یک وحدت عمومی میباشد ویگانه مقصودم در هر کاریکه اقدام مینمایم همین میباشد که عموم اقوام و یا اغلبیت شان دران شرکت و موافقت داشته باشند، اینک بفضل خداوندی مینیم که وضعیت امروز باهمان آرزوهای من موافق آمده است.

در حدود طوطاخیل ورود احمدزائی و دیگر اقوامیکه با آنها متصل میباشند اتفاق تام پیدا شده لشکرهای شان که پیشتر برای تنظیم آنها سید شریف خان را فرستاده بودم جمع شده و متوالیاً مکاتیب آماده گی و استعداد اقوام رسیده میرود.

علیهذا القیاس امروز لشکر چمکنی و جانی خیل قراریکه خود دیدید با جوش و استعداد تمام حاضر شده اند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 593 of 711

تمام اقوام قندهار مخصوصاً اچکزائی های شجاع تحت اداره سرکردگی مهردل خان برای نجات وطن و تعمیل اوامرم بنای تجمع و توحد گذاشته اند.

مردم هزاره که از اول بخالفت دزدان تصمیم کرده اند از گرفتن ابلاغیه های من خیلی جدی شده اند.

در اقوام مشرقی هم از مساعی اخوی محمد هاشم خان و محمد گل خان یک روح و روان تازه دمیده شده به سقوط فجائع سقوی داخل اقدامات اند.

اغلباً آن دعوتنامه های من که به فراه، هرات، میمنه، مزار، قطغن وغیره فرستاده ام نیز بی اثر نخواهد ماند.

همچنین در دیگر اقدامات خود که بهر طرف نموده ام آثار موفقیت و کامیابی را بفضل الهی مشاهده میکنم.

لذا باید سر از فردا لشکر جاجی بجمع آوری شروع کنند تا بمعاونت خدای قدیر بتطبیق دادن نقشهٔ اخیر خود بپردازیم، فی الحال از نقشهٔ خود اینقدر توضیح داده میتوانم که حمله بر کابل باید از چند طرف مختلف شروع شود، زیرا که امروز قوای سقوی از خود کابل تا لوگر و گردیز در نقاط مختلف منتشر و متمرکز هستند.

از اینرو ما هم مجبور هستیم که میدان محاربه خود را وسیع بگیریم، همین است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 594 of 711

که فردا مع الخیر یک هیئتی بطرف میرزکه برای خریداری غله و آذوقه حرکت نماید فعلاً مبلغ ۴۰ هزار روپیه را (۱) ارزاق خریداری و در میرزکه گدام نمایند.

بعد از رفتن این هیئت، لشکر چمکنی و جاجی که فردا میرسد بطرف میرزکه رفته و در آنجا با اتفاق دیگر لشکرها، گردیز و نواحی آنرا از پنجهٔ قوای سقوی خلاص نموده از انجا از راه تیره به لوگر بیایند و نیز باید یک هیئتی برای آوردن لشکر اقوام وزیری عزیمت کند (۲) این نقشه از هر طرف به تهلیل و تکبیر و دعای موفقیت تلقی شده بعد از ان در اطراف تقسیم وظائف و تعیین اعضای هیئتی که صبح باید برای خریداری غله برود و دیگر مطالب مذاکره شد، ریاست مفرزهٔ میرزکه به جناب جرنیل صاحب شاه محمود خان تفویض گردید.

به صبح ۵ اسد هیئتیکه برای خریداری غله معین شده اند حرکت نمودند، جرگهٔ عموم اقوام جاجی برای گذاشتن قواعد جمع آوری لشکر منعقد گردید، طرف عصر مبلغ چهار هزار روپیه به نور محمد خان غند مشر عسکری خوست (۳) برای

(۱) این مبالغ و دیگر وجوهیکه سپه سالار صاحب از ان مصارف ضروریه را انجام میدادند اغلباً از اعانهٔ ذات، وطن دوست و قروض تشکیل شده بود که بعد از فتح کابل تمام آن با ممنونیت یکی بعد از دیگری از طرف حکومت تادیه شد.

(۲) هیئت عبارت از جنابان مولوی اسد نواز خان و محمد نواب خان، جانگل خان، عبدالرحیم خان و فیض محمد خان بود که در ۱۴ اسد از جاجی رفتند.

(۳) در چهاردانی خوست دخیره مکمل اسلحه و جبخانه موجود و سپه سالار صاحب راجع بصیانت آن از تعرض و تصرف سقویها ترتیبات زیادی گرفته بودند و حتی الامکان غله و دیگر ضروریات عسکری خوست را تهیه و تر سیل نموده در اثر این مراقبت نادری و فعالیت صاحبمنصبان نظامی آن، سقویها با وجود جد و جهد الی اخیر تو انستند که از ان مخزن توانگر استفاده بنمایند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 595 of 711

مخارج عسکری آنجا و دیگر مصارف ضروریه فرستاده شد.

امروز جناب محمد گل خان بایکعده نماینده های جاجی برای تجدید حرکت در مشرقی عزیمت نمودند.

نشر و اشاعهٔ اخبارِ "اصلاح"

هرچند حضرت عالی محمد نادرخان غازی از بدو نزول شان از جهاز به خشکه سلسلهٔ نشریات شانرا آغاز، وچندین دعوتنامه های اصلاحیه را بالسنهٔ مختلفه در جرائد متنوعه راجع باصلاح حال وآتی مملکت افغانی انتشار داده اند، ولی بمجرد دخول در خاکِ وطن بیشتر سلسلهٔ نشریات وتبلیغاتِ شانرا ترقی داده دائماً مواعظ ونصائح نافذهٔ وحدت ملیه را بعامهٔ اهالی تبلیغ واعلانهای خیراندیشانه ومکاتیب مصلحانه را بعموم نقاط افغانی ترسیل میفرمودند که قارئین محترم در اثنای خواندنِ واقعات گذشته ازین منشوراتِ نادری مطلع شده اند.

در همو قع که مغرضین پروپاگند طرفداری امان الله شاه را (که جداً در انظار عمومی منفور بود) به سپه سالار غازی زیاده تر مشهور نموده بودند ومحض بهمین اتهام عصبهٔ دزدان ظلام قوه وقدرت تامی را اشغال کرده بودند ودر راه موفقیت و کامیابی سپه سالار غازی انواع اشکال از هر طرف دیده میشد، جناب محمد نادر خان سپه سالار

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 596 of 711

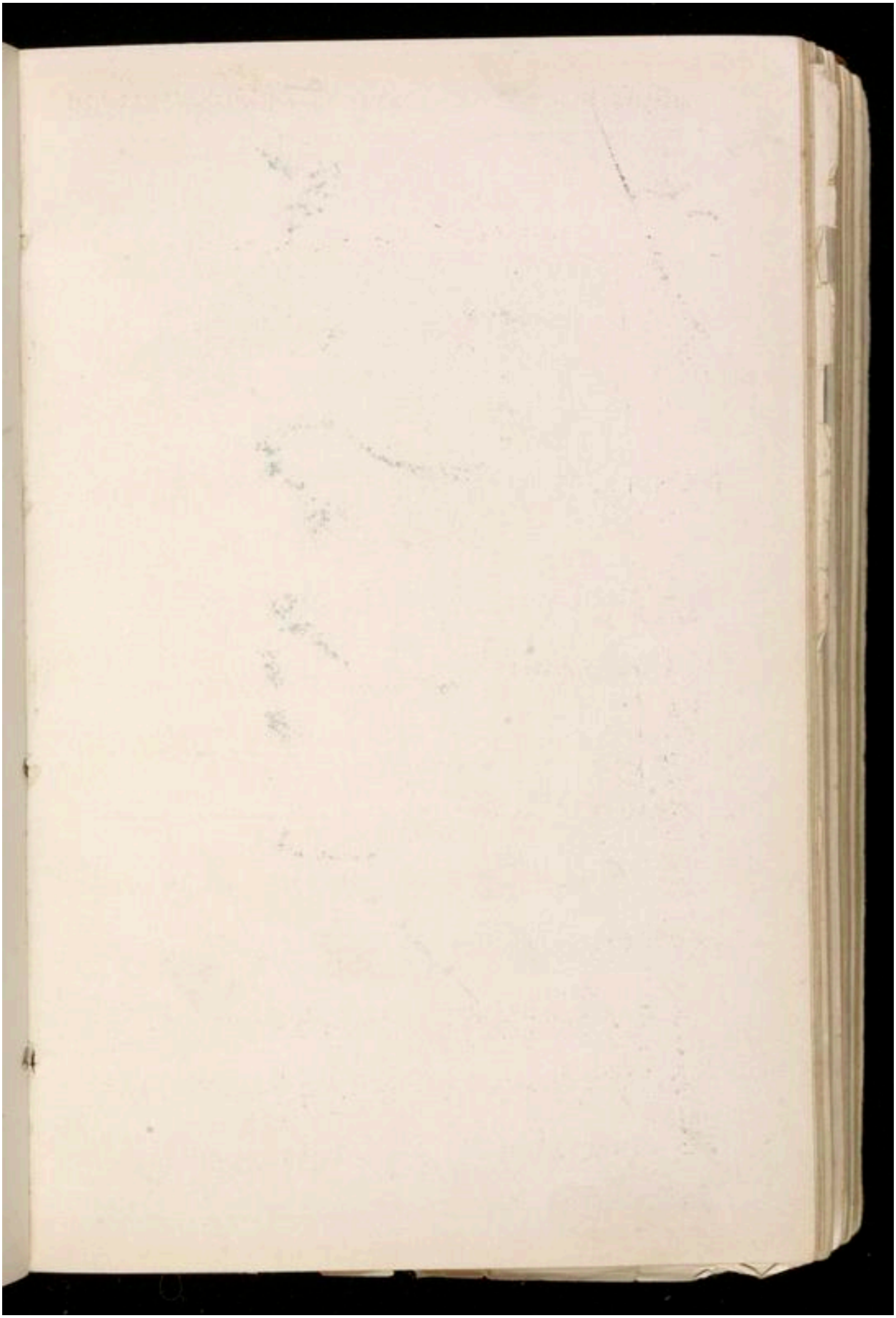

این عکس ازهان ماشین « سایکلوستائل » است که در طول مجاهدات جناب « محمد نادر خان غازی » در راه نجات وطن خدمات بزرگی را در نشریات وامور تبلیغهٔ نادری انجام داده است برعلاوهٔ آن تمام شماره های جریدهٔ شریفهٔ « اصلاح » را هم در موضع « جاجی جنوبی » چاپ می نمود. این ماشین که یك نفر آنرا با تمام لوازمش بدرستی حمل ونقل کرده میتواند، از هر کاپی خوبش الی سه هزار نسخه را بخوبی طبع میکشد.

همهٔ آن تحریرات و منشوراتی که ازین مطبعهٔ کوچك در متعهٔ اشاعه گذاشته می شد حسب هدایات وملتخواهانهٔ جناب محمد نادر خان خیر اندیش از قلم آقای میرزا محمد یعقوبخان و آقای میرزا محمد نوروز خان تراوش میکرد - وتبلیغهٔ کتابت و طباعت آنرا مولوی محمد یعقوب صاحب هندی انجام و اهتمام می نمود.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 598 of 711

عزم و تصمیم نمودند تا در حلقهٔ مجاهدات شان نسبت به پیشتر وسعت افزونتری بدهند و سلسلهٔ تبلیغات شانرا به پیمانهٔ بلندی در منصهٔ اشاعه بگذارند از اینجهة از اول برج اسد طوریکه قبلاً مرقوم شد در نشر و اشاعهٔ اعلانهای شجاعت آور و مکاتیب متحد المآل غیرت افزای که عامهٔ ملت و تمام متنفذین افغانستان را بسوی نجات وطن دعوت مینمود بیک تعداد مکفی افزودند بر علاوهٔ آن یک اخبار قیمتداریرا بنام « اصلاح » که هفته وار از جاجی بصورت مجانی بتعداد کافی در مطبعهٔ دستی (سائیکلوستائل) طبع میشد در محل افادهٔ عمومی گذاشتند .

اگر از نقطهٔ نظر انصاف گفته شود این اخبار در تشجیع اهالی و تحریص عمومی رفع توحش سقوی خدمات بزرگی را انجام داد . مراتب مجبوبیتش ازین مسئله قیاس کرده میشود ، که باوجود سخت گیری و مظالم لایتناهی حکومت سقوی که بالنسبهٔ عامهٔ تبلیغات نادری مخصوصاً نسبت باین اخبار اصلاح داشت ، بمجرد یکه کدام نسخهٔ آنرا یکی از احرار افغانی بکدام ذریعهٔ مخفی میگرفت ، علی الفور از روی آن بقلم و چاپ و غیره وسائل نشر به نقل ها و کاپیهای متعدد یرا گرفته به اشخاص و نقاط لازمه نشر میکردند .

اینک راقم الحروف جهة استطلاع ناظرین از جذبات قابل قدر نادری

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 599 of 711

وخدماتِ مهمهٔ قلمی "اصلاح" اولاً آن سرمقالهٔ افتتاحیهٔ اورا که الآن خواندنش هروطنخواه رادلفگار میسازد ودرعین زمان ازان طرز عمل وگفتار سپه سالار که ازبدوورودشان الی الآن تقریراً وتحریراً ازان تذکار میفرمودند نیز بعامهٔ ناظرین اشعار میدهد ذیلاً نقل واقتباس میکنم :-

بسم الله الرحمن الرحیم

اغراض ومقاصد

جریدهٔ ما برای اصلاح افکار، وخیالاتِ عوام (که حقیقتاً اطفای آتش خانمانسوز انقلاب وفراهم آوردن امنیت ورفاهیت عامه در افغانستان مقصود است) هفته وار رایگان نشر واشاعه میشود، جریدهٔ ملی ما اصلاح افکار ملت، خاتمهٔ انقلاب، انسداد مسلمان کشی، نصب امام، بوجود آمدن حکومت عادلانهٔ اسلامیانه، اتحاد واتفاق اقوام راخواهشمند است، ازاحزاب موجوده طرفدار هیچیک نیست، ونه طرفداری اشخاص رادرنظر دارد تازه ترین حالات انقلاب را قارئین محترم ازین جریده گرفته میتوانند، بنابرین مسلک جریدهٔ ملی ما که خود را خادم ملت وطرفدار اسلامیت وحقانیت وخیرخواه قوم دانسته برای وطن وملت خود اصلاح طالب، وخود رابمعاصرین خویش بعنوان "اصلاح" معرفی کرده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 600 of 711

از خدای کریم برای تحمل این خدمت بزرگ توفیق و استعانت مطلبد، وبالله التوفیق"

انقلاب ومفاد آن

"انقلاب کلمه ایست که در موقعیکه در وضعیت اشیا تبدیلی واقع یا فیما بین عوام آثار هیجان و شورش پیدا شود، در اثر این حوادث کلمهٔ انقلاب را استعمال مینمایند در صفحهٔ دنیا طلیکه انقلاب میکنند اجراآت زمامداران حکومت خود را بر خلاف مسلک ومفاد خود دانسته بر علیهٔ آن شورش مینمایند، تا زمامداران و رؤسای حکومت اجراآت خود را تبدیل نموده موافق مفاد ملت رفتار کنند."

حوادث نامرضیهٔ انقلاب افغانستان

"انقلاب موجودهٔ افغانستان ممکن است ازین اسباب سببی خواهد داشت ما به علل و اسباب انقلاب موجوده بحث نمیرانیم، زیرا که صفحات جریدهٔ ما گنجایش آنرا نداشته و در ینوقت وظیفهٔ مهمتر از آن که اصلاح انقلاب است موجود داریم اما تکلیف افراد ملت را در ینوقت ایضاحات و بیان میکنیم تا ازین نقطه بطرف مقصد خود پیشرفت کرده بتوانم."

"انقلاب موجودهٔ افغانستان از هر جهته و هر سببیکه بود از افق مشرقی کابل رونما گردیده ملت بر علیه حکومت شورید."

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 601 of 711

متعاقباً اهالی سمت شمالی هم شورش نموده از جهة قربت اوشان به مرکز حکومت بشهر کابل حمله آور شدند، دیگر اهالی افغانستان اگرچه علناً انقلاب نکردند اما بحکومت نیز امداد نکرده پادشاه خود را به خلع کردن مجبور ساختند.

اهالی سمت مشرقی باوجودیکه مصدر انقلاب و در وسعت و قوت و تعداد نفوس بیشتر از سمت شمالی بودند، بلحاظ اینکه سرکردگان شان اشخاص با مسلک و با دیانت و فی الجمله عالم بودند به خلع پادشاه اکتفا کرده از حد خود تجاوز ننمودند اهالی سمت شمالی که درین انقلاب باوجود دارائی اشخاص فعال و عالم و با ناموس بچه سقو دزد شیر مشهور بالفساد قطاع الطریق معروف، نادان جاهل را برافراشته در تحت لوای سارقین بکابل حمله آورده درحالت ضعف حکومت، کابل را اشغال کردند، به اطاعت این دزد فاسق مجبور مانده به امامت این رذیل نیز طوعاً کرهاً تن داده خود را بدنام عالم و تاریخ افغانستان ساختند.

بچه سقو شیر طامع که سالها در کوه ها و صحراها مسکن گزین بود و بحالت سبعیت امرار حیات کرده از طرف شبها نیز به آبادی آمده نمیتوانست، درین وقت اهالی یک سمت را بخود طرفدار یافته و مرکز حکومت و خزائن و ذخائر بیت المال را بدست خود دیده، پادشاهی مسلمانها، حفظ جان و مال و شرف و ناموس اهالی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 602 of 711

ملت و حراست مملکت و تأمین امنیت و رفاهیت عامه را امر آسان پنداشته خود را
پادشاه اعلان و دست بخزائن و مال حکومت دراز کرد، هم مسلکان خود را روی کار
آورده بعضی صاحبان رسوخ ملت را که از حکومت سابق آزرده گی داشتند نیز
باخود رفیق ساخت .

چون اطاعت تمام ملت افغانستان به این شخص رذیل از غیر ممکنات بود به اطراف
واکناف افغانستان به سوقیات عسکر شروع نموده تا جائیکه به تحت تصرف
این ظالم غدار آمد، در چور و چپاول و بیناموسی اهل و عیال و قتل نفس مسلمانها
دریغ نکرده ملت را تباه و حکومت را برباد، و مال بیت المال را تلف ساخته
افغانستان را در انظار ملل عالم بدنام و منفعل ساخت .

نُه ماه میشود که در افغانستان انقلاب برپا است، و هفت ماه شده که این درد
ظالم شهر کابل را اشغال و اعلان امارت نموده، در دو ماه اول انقلاب به
سمت شمالی و سمت مشرقی محدود بود و بعد از اثر اعلان امارت این مخرب
حقیقی افغانستان در تمام افغانستان آتش انقلاب افروخته شده خزانه ها، جبا خانها
میکزین ها، جمیع مال بیت المال مسلمانها تلف، جوانان رشید ملت به خاک و
خون غلطان، مامورین و شرفای ملت به انواع مظالم مقتول و محبوس

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 603 of 711

زندان، مال و ناموس افراد ملت چورو تاراج درندان و فاجران گردید. اغنیت ورفاهیت از تمام نقاط افغانستان سلب، خاندانهای شریف پناه گزین کوهها و صحرا ماشدند، امروز در تمام نقاط افغانستان سکون و آرامی نیست کدام خانه خواهد بود که در آن ماتم نباشد؟ کدام فرد از افراد افغانستان مانده است که متأثر نشده باشد؟ سرمایهٔ تجارت تباه و برباد، تجارت مسدود، کاروبار بند، کاسبین بیکار، طرق و شوارع ملک مسالک درندان و اره مار شده، سیاحت و مسافرت از مشکلات، شب خوابیدن در خانه از تعجبات است.

اینست نتیجهٔ زمامداری درندفاسق که افغانستان عزیز ما را به غرقاب فنا سوق داده بکلی محو و نابود مینماید (لاوقع الله)

ازین وضعیت ظاهر است که در انقلاب، دیگر ملل عالم مفاد میگیرند ما از انقلاب خرابی و تباهی حاصل کردیم، پادشاهی ما آله ظلم و ستم درندان و فاسقان گردید، به عبارت دیگر حکومت مقدس ما را بچهٔ سقو درندیده بورطهٔ بربادی انداخت فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَلْبَابِ.

تکلیف ملت افغانستان

ای ملت افغانستان! وای برادران مسلمان! وای اخوان اهل ایمان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 604 of 711

بشنوید و از خواب غفلت بیدار شوید ، روز بروز وطن و ملت ما بطرف خرابی میرود، برای مفاد شخصی مخربان وطن و قوم خود، جان و مال خود را نثار کرده خود را در پنجهٔ استبداد دزدان و فاسقان گرفتار مینمائید، چرا بحال خود نظری و در حق برادران مسلمان خود رحمی و بجان فرزندان و برادران جوان که بدون سبب هدف گلولهٔ تفنگ میشوند ترحمی نمیکنید، تا کی بخرابی خود و وطن خود کمر بستید؟ تا کدام موقع این درد شیر برتباه کنندهٔ بنی نوع خود را وقت و فرصت داده اید؟ چرا در حق خود و برادران مسلمان خود ظلم میکنید، آیا خصلت و وصف امام مسلمانان را میدانید؟

اوصاف لازمهٔ امیر

امام یعنی پادشاه باید بخصائل حمیده و اوصاف پسندیده متصف باشد، عالم، عامل، متدین، متقی، خیرخواه قوم، ماهر سیاست سلطنت، مدیر ادارهٔ حکومت بوده به ملت همدردی داشته مفاد خود را بر مصالح ملت ترجیح نداده در آباد ملت و ارتقای مملکت بکوشد.

آیا لائق پادشاهی کسی شده میتواند که جوانان ملت را قربان اغراض شخصی خود نموده برای استحکام مقصد نامشروع خود آنها را با برادران مسلمان شان جنگانیده ملت را خراب و مسلمان کشی را رائج نماید؟ آیا سزاوار امامت کسی است که خزائن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 605 of 711

وذخائر اسلحه وجبا خانه بیت المال را بمصارف قتل وقتال مسلمین رسانیده در داخل وطن فیمابین اقوام دشمنی ابدی را تولید کند .

آیا امارت مسلمانها بچنین شخصیکه بتکلیف ملت متأثر نشود وبخرابی وتباهی وطن باک نداشته باشد، بچه معنی جائز ومشروع خواهد بود ؟ آیا ریاست مسلمین بشخصیکه به مأمورین وعسکر خود نفوذ نداشته باشد، مأمورین وعسکر خارج دائرهٔ اطاعت او باشند بچه صورت داده میشود ؟ آیا سلطنت اسلامیان بکسیکه جاهل مطلق باشد امین وخائن را تفریق نتوانسته در امور جزوی وکلی بشخص دیگر محتاج بوده امورات مهم سلطنت را بدون واسطهٔ دیگری دیده نتواند سزاوار است ؟ آیا شخصیکه در عین تصرف زمام حکومت فعل شنیع سرقت را اجرا نموده خانه های رعیت ثروت واررا دائماً غصب ونهب وتاراج نماید ادارهٔ حکومت را چه سان متکفل میشود ؟ آیا کسیکه مصروف خواهشات نفسانی ومقاصد شهوانی خود بوده جبراً وکرهاً بمال وناموس مسلمانها تصرف مینماید، چطور ملت را از فاسقان وفاجران محافظه کرده میتواند ؟ آیا صاحب تصرفیکه دزدان وغداران وفاسقان وبدکرداران را که عمرشان برذالت گذشته باشد، وصلاحیت واهلیت در وجودشان موجود نباشد، به عهده های بزرگ حکومت مقرر کرده هریک را بامور مختار تعیین نموده رمهٔ بدست گرگان واختیار قتل را بدستشان داده است از تکلیف ملت چه واقفیت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 606 of 711

حاصل خواهد کرد ؟ امروز ملاحظه کنید که دزدان و فاسقان مشهور بالفساد و قطاع الطریق معروف که هزارها نفس را قتل و هزارها خانه را غارت کرده اند، و در محاکم شرعیه بقتل واعدام شان حکم صادر شده فرار و کوه گریز بودند، عهده های بزرگ را اشغال کرده نگهبانِ ملت سارقان و نگهبانانِ رمه گرگان گردیده اند .

صورت انتخاب امام

شما به اساس اسلامیت و قرن اول اسلام نظر کرده غور کنید، که انتخاب امام برضای قوم است یا قبولیت امام به جبر و اکراه ؟ بدانید که امام از صلحای قوم انتخاب میشود، نه که از اشقیا و جهال امام باوجود ارائی اخلاق و اوصاف نیک برضای قوم از طرف قوم انتخاب میشود، و اجرا آتش موافق حکم کتاب الهی و سنت رسالتپناهی صلی الله علیه وسلم میباشد .

بعد از رحلتِ حضرتِ رسالتپناهی صلی الله علیه وسلم که جناب سیدنا حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالی عنه به امامت مسلمین انتخاب گردیدند، انتخاب شان برضای صحابهٔ کرام رضی الله عنهم و اتفاق و اجماع امت بود ؟ یا کدام فرد از افراد یا نقطه از نقاط اسلامی را به زور شمشیر به اطاعت مجبور ساخته بودند ؟ بعد از وفات حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه خلافت و امامت حضرت سیدنا عمر فاروق رضی الله عنه به اتفاق و اجماع امت بود

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 607 of 711

یا مسلمانها را کرهاً به اطاعت شان مجبور کرده بود ند؟ انتخاب امام برضای قوم وشخص امام ازصلحا وشرفای قوم که اعتماد عامه را دارا بوده محل اطمینان قوم واقع شود لازم است .

ضرورت اتفاق به ملت

درصورتیکه دردین ما وشما انتخاب امام برضای قوم مشروط وبرای شخص امام اهلیت وصلاحیت امامت لازم است ودرانتخاب امام جبروکره نیست، ما وشما چرا این سفاک رذیل معروف بفساد را جبراً وقهراً مطیع شده خانهٔ خود را بدست خود خراب نمائیم، وبرادران مسلمان خود را به اطاعت وانقیاد این مخرب دین ودنیای خود مجبور کرده برای تقویت مقصد نامشروع این ظالم، مسلمان کشی وتباهی ملت خود را روادارشده حیات خود وبرادران مسلمان خود را درتهلکه اندازیم وبدست خود جان ومال وناموس خود را بدست گروه اشقیا بدهیم که اغراض شخصی ومقاصد شهوانی خود را درمعرض اجرا بیاورند .

وسیلهٔ که ما وشما را ازشر این ظالم نجات داده میتواند اتحاد واتفاق است، ما ملت افغانستان مجبور هستیم که متحد ومتفق شده به عزم راسخ وثبات واستقامت برای حفظ شرف وناموس وجان ومال ووطن وملت خود کمر همت بسته کنیم درصورت اتفاق واتحاد

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 608 of 711

همانروز گوهر مقصود در کف و شاهد مطلوب در آغوش ماست، و بهمانروز این درد شیر بدست ما گرفتار شده بکیفر کردارش خواهد رسید، امروز که این طاغی بدبخت مرکز سلطنت ما را اشغال نموده و در افغانستان نائره جدال و قتال را گرم کرد و برادران مسلمان ما را قربان اغراض نامشروع خود مینماید، از بی اتفاقی ما ملت استفاده کرده است، اگر مثل حالت موجوده ما ملت بی اتفاق بوده به غم و درد یکدیگر شریک نشویم و از مفاد ملت مفاد خود را نجوئیم شک نیست که تا مدت طویل این آتش انقلاب خاموش نخواهد شد.

ای ملت باغیرت دلاور! اتفاق کنید متحد شوید! ای علمای گرام و مشائخ عظام و سادات ذوی الاحترام! و ای صلحای قوم، ملت را به اتفاق و اتحاد توصیه کنید! ای محررین و صاحبان قلم، ملت خود را به مقاله های مؤثر بیدار کرده بمنافع و مضرت شان بفهمانید! ای ثروتمندان وطن، ملت را برای حصول مقصد مقدس شان که فرو نشاندن آتش انقلاب است امداد نمایید! ای خوانین و ملکان و صاحبان رسوخ قوم، ملت را به خرابی و بربادی شان فهمانده و از مفاد جزئی صرف نظر نموده مظالم فاسقین و خرابی مسلمین را به ملت خاطر نشان نمائید! محضاً لله هر کدام تان وظائف مهمه خود را اجرا نموده، اتفاق و اتحاد حاصل کرده به یکباره گی هجوم برده این دزد ظالم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 609 of 711

بدخواه وطن و قوم خود را بجزای اعمالش رسانیده باساس شرع شریف و دین حنیف اسلام در مرکز سلطنت اجتماع نموده یکشخص صالح شریف متدین مسلمان صادق وخیرخواه قوم را که ادارۂ افغانستان را کفالت کرده بتواند به پادشاهی خود انتخاب کرده جان و مال و ناموس خود و برادران مسلمان خود ها را در امن آورده این انقلاب نامرضیۂ افغانستان را خاتمه بدهید و به استراحت و آرامی و رفاهیت زندگانی کردۂ این ایام تاریک و منحوس را ختم نمایید، تا از نزاع خانگی فارغ شده با دوستان خود دوستی و از شر و ضرر دشمنان خویش خود را محافظه کنید، از گرداب فنا بساحل نجات رجعت کنید، بدانید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده اند: "اَلَا کُلُّکُمْ رَاعٍ وَکُلُّکُمْ مَسْئُوْلٌ عَنْ رَعِیَّتِهٖ" ترجمه: هریکی از شما چوپان است و هر چوپان در باب رعیت خود مسئول میباشد. (۱)

جرگۂ اقوام

خوانین، ملکان، ریش سفیدان، نمایندگان اقوام بابکرخیل، جبارخیل کروخیل، سائر شعبات احمدزائی، موسی خیل، جانی خیل منگل، گردیزی، چمکنی، مقبل، اسمتیا، اقوام جاجی، خوشی، و بعضی اقوام لهوگر، نمایندگان

(۱) منقول از شمارۂ اول جلد اول اصلاح تاریخی یکم ربیع الاول ۱۳۴۸ مطبعۂ جاجی جنوبی، این رساله از خانۂ رفت اندوز آقای میرزا محمد نوروز خان میباشد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 610 of 711

اقوام خوست و وردک و مشرقی بتاریخ ۲۵ صفر المظفر در علی خیل حاجی جرگه انعقاد نموده تجاویز ذیل را به اتفاق آرا منظور نمودند :-

(۱) - همه این اقوام از جملهٔ سه نفر دو نفر را برای شمولیت به لشکر قومی بفرستند.

(۲) - برای اجماع لشکر (حربکی) از مجلس قومی انتخاب و مقرر شد.

(۳) - کسانیکه در داخل شدن به لشکر معطلی کنند به تجویز مجلس مرتبهٔ اول و دوم جزا داده میشود و در مرتبهٔ سوم سه هزار روپیه جزای نقدی.

(٤) - اشخاصیکه نزد بچهٔ سقو یا سقاویان بروند، یا ارسال و مرسول نمایند و با آنها روابط قائم کنند، یا در لشکر بصورت خفیه از سقاویان طرفداری کنند، و اینرا اقوام محسوس کنند و قرائن پیدا شود یکهزار روپیه جزای نقدی و اخراج از قوم.

(۵) - اشخاصیکه اطاعت حربکی قومی را نکنند از مجلس قومی جزای شدید تعیین و به اینچنین اشخاص تطبیق داده میشود.

(٦) - کسانیکه علناً طرفداری سقو یا زنا نماید و بصورت قطعی به اثبات رسد، اعدام

(۷) - کسانیکه به قتل دیگری بنا بر کدام خصومت اقدام نماید قصاصاً اعدام، اگر خود را پنهان و فرار کند از اقربایش هفت هزار روپیه جزای نقدی.

(۸) - اشخاص فراری که در ینوقت به لشکر قومی شمولیت نخواهد بعد از دادن ضمانت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 611 of 711

قبول میشود ، اما بقبول مواد فیصلهٔ هذا خودش و ضامنش مکلف خواهد بود .

(۹)- کسانیکه بشخص فراری ضرر برسانند جزایش مثل مادهٔ ۷ .

(۱۰)- اگر کسی بمال کسی دست درازی کند یا در وقت گرفتن مال غنیمت بر کسی تعدی نماید وجبراً وجه دیگر را بگیرد یکهزار روپیه جزای نقدی .

(۱۱)- اشخاصیکه پیش ازین مال کسی را گرفته باشند فی الحال بمالک آن مسترد نمایند اگر مسترد نکردند فیصلهٔ آن بعد از کامیابی میشود ، زیرا که اینوقت امر مهم پیش رو داریم و مشغولیت باین امور مناسب دیده نمیشود .

(۱۲)- از مال غنیمت تفنگ و کارطوس را هرکس را با خود گرفته میتواند برای مال ها تحویلدار مقرر و مال غنیمت اشخاص بتحویل تحویلدار میشود ، اگر کسی برای آوردن مال غنیمت از لشکر جدا شود و بطرف خانهٔ خود بیاید پنجصد روپیه جزای نقدی .

(۱۳)- انتظام خوراک لشکر را هر قوم حتی الامکان مینماید .

(۱۴)- از اقوام سمت جنوبی نمایندگان شان بسمت مشرقی بروند ، تا اتحاد و اتفاق اقوام جنوبی را با اقوام و لشکر سمت مشرقی استحکام بدهند (۱)

(۱) منقول از صفحهٔ ۴ شمارهٔ اول جلد اول (اصلاح) منطبعهٔ جاجی ، مورخهٔ غرهٔ ربیع الاول سنه ۱۳۴۶ قمری

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 612 of 711

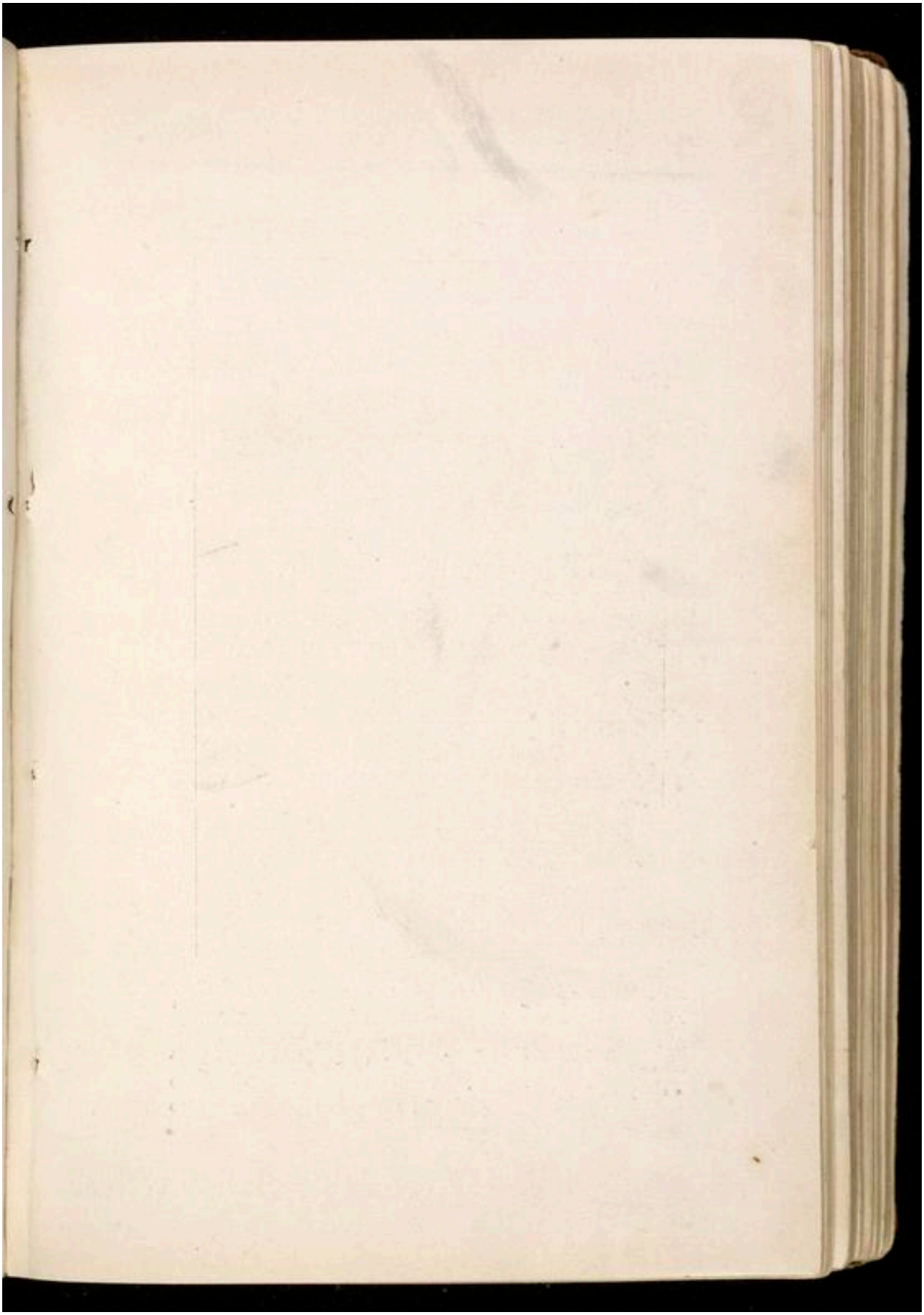

مرحوم علی احمد خان والی که در قوس ۱۳۰۷ رئیس تنظیمیهٔ

سمت مشرق مقرر شد و در اواخر جدی دراینجا اعلان سلطنت خود و بالای طرفداری از حکومت المانی در ۱۲ دلو ۱۳۰۷ سلطنتش سقوط کرده ازراه هند عازم قندهار شده در آنجا ازطرف شاه مطلوع تحت مراقبت گرفته شد در موقع حرکت المان الله شاه خارج قوماندان عمومی عساکر جنگ مقرر شده تکرار اعلان پادشاهی خود را درقندهار هم نمود ولی بازدراثر طغیان مظنونیت والی بطرفداری حکومت المانی که تمام ملت بالوشدیداً مخالفت داشتند بدست سقوط گرفتار شده بشرحیکه در حاشیهٔ صفحهٔ ۵۲۸ مرقوم است شهید شد .

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 614 of 711

چند سواد خبری دگر (اصلاح) را هم که بلا نهایه درد انگیز و رقت افزا است بطور
شال فیلاً انتقال میکنم، تا شاهد و نمونهٔ عموم مندرجات آن بوده ناظرین دگر
مندرجات آنرا بهمین دستور قیاس کنند.

شهادت علی احمد خان والی[1]

جناب سردار علی احمد خان که یک شخص با غیرت و فدائی وطن بود، در اثر مجاهدت و فداکاری
در راه وطن از دست این دزدان غدار جام شهادت را نوشید، انا لله وانا الیه راجعون
از خدای متعال برای این شهید راه ناموس و استقلال وطن طلب مغفرت و برای بازماندگانش
اجر و صبر جمیل مسئلت مینمائیم.

اگرچه این شهادت شهید ممدوح یکی از قربانی هائی است که در جملهٔ پروانه ها و عاشقان
سوختهٔ وطن یک حصهٔ بزرگی را در تاریخ دنیا حاصل و حیات ابدی را نائل
گردیده، ما اورا در جملهٔ اموات حساب نمیکنیم که زندهٔ جاوید ماند هر که نکو نام مرد.

---

(۱) در صفحهٔ (۴۶۸) از تقرر والی بحیث وکیل شاه مخلوع و عدم مقبولیتش بواسطهٔ فرار شاه و منظمی قوای ملکی و سپاه و از جهت او
بطرف قندهار تذکار رفته دیم همان بود که والی تکرار اعلان پادشاهی خود را انتشار داده در صدد دفاع از آن دیار با اقدامات
قیمتدار آغاز کرد ولی بواسطهٔ تنفر عمومی اهالی قندهار که از شاه مخلوع بواسطهٔ فرار مخفی او پیدا و خدمات والی را برله حکومت او
می پنداشتند بجز موهلت قوای سقوی، بعد از جنگ شدیدیکه طرفداران والی با او در مهند مودند اهالی آنجا
نه تنها از معاونت او منصرف شدند بلکه افراد کشیدیداً از امان الله خان متنفر بودند، او شانزده یوم الاسفه دستگیر
و بسقویها سپرده شد و از قندهار این شخص شجاعت مدار بشرحیکه قلم را اشکبار میسازد کابل احرام و یک وضع رقت
افزا بعد از انواع تحقیر و تشهیر لقمهٔ توپ شده این دزدان وحشت سیمان این او ضاع چنگیزی خود را بر کابل
و تأثیر عمومی فرستادند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 615 of 711

ولی افسوس ما به اینست که جناب علی احمد خان شهید یکی از جملهٔ اشخاص فعّال و وسر برآورده های ذیقوم افغانستان و از افاغنهٔ درانی بود، و پس از خارج شدن امیر امان الله خان (برای حفظ شرف و ناموس اقوام درانی و دیگر افاغنه و پایتخت حضرت احمد شاهی سر سلسلهٔ سلاطین درانی) شهر قندهار را که به بیعت وقبولی خود قوم درانی میخواست ازین غاصبان و خائنان حفاظت نماید اقوام آنجا بعوض اینکه با و معاونت و به پیمان و بیعت خود استواری، ثبات مجاهدت نمایند، معزی الیه را تنها گذاشته اسیر غاصبان و دزدان سقوی ساختند، تا که آن خائنان بیرحم خراب کنندهٔ وطن و ملت افغانستان او شانرا شهید کردند، بلی این دزدان کجا میگذارند که اشخاص مهم مملکت که برای وطن خدمتی میتوانند در قید حیات باشند.»

مگر نمیدانیم که بعض ناعاقبت اندیشان ازین بیروتی و دون همتی که تا حال تاریخ دنیا از هیچیک قوم بی نام و نشان این را نشان نمیدهد، چه منفعت را زیر نظر گرفته بودند[1] امید است که اکنون حالات و واقعات چشمدید خودتان شما اقوام باغیرت درانی را

(۱) اخیراً معلوم شد که این مخالفت قندهاریها محض بواسطهٔ مخالفت و معاندت عمومی که با حکومت امانی در اثر اوضاع اخیره و رفتن مخفیانهٔ او بوجود آمده بود واقع شده است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 616 of 711

دارای جذبهٔ ایثار و برای رفع این لکهٔ بدنامی تاریخی که از دون همتی چند نفر شهریهای قندهاری بدامن پاک همه اقوام درانی رسیده مستعد و آماده ساخته باشد.»

«اصلاح: از اینرو متأسفانه از قندهاریها توقع میخواهد که نام ناموس قوم درانی را در تاریخ افغانی لکه دار نگذاشته با آب غیرت و همت خود آنرا بشویند و نام آبا و اجداد خود شانرا که صفحات تاریخ شرق از غیرت و فداکاری شان درخشان است محافظه نمایند، و این حکومت درندان ظالم را از افغانستان دور کرده با اتفاق آراء عموم اقوام افغانستان یک امام متصف بصفات امامت و دارای اهلیت را انتخاب و یک حکومت عادلهٔ شرعیهٔ اسلامیه را در افغانستان قائم نمایند(۱)

قربانی وطنخواهان افغانستان

«از سرکردگان و نام آوران افغان سردار حیات الله خان وزیر عدلیه، سردار عبد المجید خان، سردار محمد عثمان خان رئیس دار العلوم دینی، حبیب الله خان معین حربیه، قاضی القضاة، ملا عبد الواسع خان رئیس العلماء، قاضی محمد اکبر خانرا که اشخاص فعال و اراکین ملت افغانستان بودند بچه سقوط ظالم بشهادت رسانیدند انا لله و انا الیه راجعون(۲)»

«جریدهٔ اصلاح، این خبر وحشت اثر اتلاف رجال بزرگ افغان و ظلم و ستم

(۱) منقول از شمارهٔ دوم جلد اول اصلاح تاریخی ۸ ربیع الاول ۱۳۴۸ مطبعهٔ جاجی جنوبی.

(۲) در عین همین موقع که سقوزاده این ذوات را بصورت سفاکانه شهید ساخت، عبد الغفور خان تگابی را هم یک وضع بی رحمانه بشهادت رسانید، زیرا که عبد الغفور خان با وجودیکه وزیر داخلهٔ سقوزاده بود، اما از غم وطن و درد ملت دائماً در اذیت میبود و با سائر ملت افغانستان مخصوصاً اهالی تگاب که جدا مخالفت سقویها داخل اقدامات و محاربات بودند محرمانه اظهار همدردی و همنوائی داشت.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 617 of 711

وحشیانهٔ بچهٔ سقو را بعموم ملت افغان و علاقمندان افغانستان رسانیده اظهار تاسف مینماید، و به اقوام غیور افغانستان خاطرنشان مینماید که بچهٔ سقو ظالم مقصودش خرابی حکومت و معدوم ساختن رجال بزرگ افغانستان است، که این افعال وحشیانه را ارتکاب نموده از هیچگونه ظلم و تعدی دریغ نداشته ذوات بزرگ را قتل و اهل و عیال شان را اسیر و محبوس و مال و هستی آنها را چور و تاراج گردانید، ما از خدای کریم برای این ذوات محترم طلب مغفرت نموده برای بماندگان شان از ظلم بچهٔ سقو نجات میخواهیم

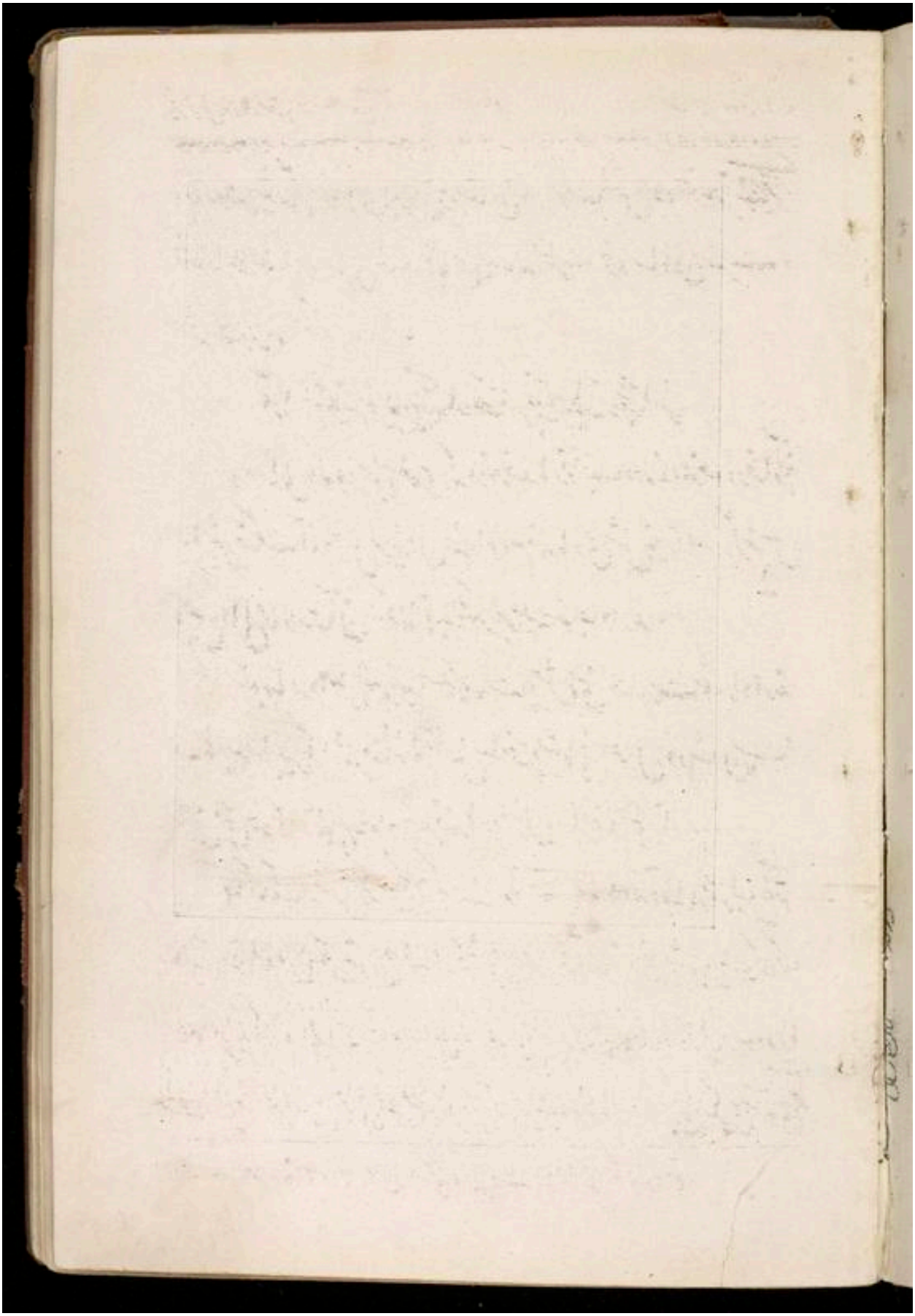
جشن استقلال

اطلاع رسید که سقاویان در حدود گذرگاه ودهمرنگ سررشتهٔ جشن را دارند و خیمه ها در اطراف دریای کابل برپا کرده انتظام میله و ساعت تیری را شروع کرده اند.

انعقاد این جشن، حماقت، نااهلیت و جبلت اصلی بچهٔ سقو و سقاویان را عیان کرده، تمام عالم واقف است که بچهٔ سقو در ملت غیور افغانستان بامارت خود قبول نکرده بلکه بر علیه او مصروف پیکار اند، مگر این جشن ملی اجتماعی را سقاویان وقتی برپا کرده اند که کل افغانستان در خاک و خون غلطان، امنیت عامه گم، کسب و کار معدوم است و از قتل عدهٔ زیاد مؤمنان بحکم بچهٔ سقو خانه ها ماتم سرا گشته گویا بچهٔ سقو از انعقاد این جشن بر زخم های سینه های اهالی کابل و نواحی آن که از ظلم، وحشی گری

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 619 of 711

جناب سردار «شاه محمودخان» که با همت عالی سردار «محمد نادرخان» سپه سالار غازی در تمام آن مجاهدات شان که درراه نجات وطن ابراز نموده اند، مظهر مساعی ومجهودات عالی العال عسکری شده اند ـ مخصوصاً در اداره کردن جوش و خروش قوای قومی جاجی و در ترتیب و اجرا کردن حملات متعدد تعرضیه بر قوای سقوی در خوشی و بالاده و دگر مواقع ، و رد کردن حملات عنودانهٔ اشرار داد شجاعت و حماست را داده اند ـ و ملخص حیات این فخر عالم عسکریت افغانستان درصحیفهٔ (۶۰۶) ضمیمهٔ این کتاب موجود است .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 620 of 711

وغارت پیشه گی سقویان حیران و پریشان اند، نمک پاش داده اضطراب و بیقراری آنها را ملاحظه کرده برای خود و رفقای پست فطرت خود سامان مسرت و عشرت را پیدا میکند (۱) .

آثار شورش در قندهار بر علیه فجار

کوهستانی و کوهدامنی سقوی که در شهر قندهار توقف دارند، از حوادث و رفتار آنها اهالی شهر بتنگ آمده خیلی پریشان اند، اقوام قندهاری مثل زمیندار و گرم سیل و جمیع اهالی محالات آن تدارک و تهیه لشکر را بر علیه سقویها دارند .

سقویها در داخل شهر تهیه استحکامات و پیش بینی محصوریت خود را دارند، قندهاریها را چیزیکه بیشتر متاثر و مشتعل ساخته پشیمانی اعمال خودشان است و از بی همتی خود که سقاویها را در شهر قندهار داخل ساخته خیلی نادم اند .

دو کندک از شش کروهی کابل که بقندهار فرستاده شده اند آنها در منزل باغ توقف دارند، قوماندان عسکر سقوی در قندهار کوشش دارد که آنها داخل شهر و با دو کندک کوهدامنی و کوهستانی یکجا شوند، ولی کندکهای شش کروهی که از افعال و سوء رفتار کوهدامنی ها متنفر اند، داخل شهر نمیشوند، اختلافات زیادی در بین عسکری سقوی هم است

(۱) منقول از شماره (۳) اخبار اصلاح تاریخی ۱۵ ربیع الاول ۱۳۴۸ سنه مطبعه حاجی .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 621 of 711

امید است که عنقریب اقوام قندهاری از موقع استفاده و از این فرصت خود را برسانند، بعون الله تعالی (۱)»

اعزام جنرال شاه محمود خان با قوای قومی بمیرزکه و وقوع محاربه

به ۱۴ اسد صداهای دهل و غرلهای جنگی لشکرهای قومی با اشعهٔ آفتاب یکجا بلند شده این قوای ملی در زیر قیادت سرافسر غازی خود جناب شاه محمود خان بطرف میرزکه بعد از انجام مراسم تودیع و غلغلهٔ تکبیر بحرکت افتادند.

جناب شاه محمود خان با لشکرشان در ۱۷ اسد بمیرزکه رسیده شروع بکشف مناطق و وضعیت عمومی آنجا نمودند، لشکرهای اقوام طوطاخیل و احمدزائی وغیره که پیشتر آماده بودند خود را بنزد ایشان رسانیدند، سرکردگان اقوام مجلسی برای تعیین نقشهٔ تعرض تشکیل نمودند، مقویهائیکه در گردیز بودند، از این ترتیبات مطلع گردیده، قوای خود را در سه کرم رسانیده، مقابلةً از این طرف هم سوقیات آغاز و در ۲۴ اسد محاربه بین قوای ملی و قوای مقوی جاری گردیده این محاربه دو روز دوام داشته در روز ۲۶ اسد عساکر مقوی طاقت

(۱) منقول از شمارهٔ ۴ جلد اول اصلاح تاریخی ۲۲ ربیع الاول ۱۳۴۸ منطبعهٔ حاجی جنوبی.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 622 of 711

مقاومت را نیاورده موضع را گذاشته بطرف بالاده که بفاصلهٔ سه کروهی گردیز است رهسپار شدند (۱)

در ۲۷ اسد لشکرهای مرتب شده یک حملهٔ قوی را بر بالاده مصمم شده طرف عصر دور ادور بالاده را که بالای یک تپهٔ مرتفع افتاده محاصره نمودند محاربه بشدت جاری شد، تمام شب صدای تفنگ از هر دو طرف بلند بود، فی الواقع متصرف شدن موضعات سقوی [باملاحظهٔ اینکه بودن شان در یک قلعهٔ مستحکمی که بر تپه آباد است تمرکز داشتند] از اشکال خالی نبود، چنانچه بمجرد دمیدن روشنی صبح ۲۸ اسد این اشکال بیشتر شد و سقویها توانستند که بروشنی روز موضعات لشکر را تعیین نموده

(۱) شمارهٔ ۴ اخبار اصلاح حاجی تاریخی ۲۲ ربیع الاول این محاربه را چنین ترسیم میکند :-
ساعت ۴ صبح محاربه شروع گردید، محاربه خیلی بشدت تا یک مدت دوام نمود، بساعت ۸ سقویها تاب مقاومت را نیاورده بعقب نشینی مجبور شدند، ۲ توپ ایطالوی و یک توپ ۹ پن صحرائی و ماشیندار، وخیلی اسلحه و جبخانهٔ شان غنیمت مجاهدین گردیده تا اندازهٔ پنجصد نفر شان زنده اسیر و تا (۶۰۰) نفر سقوی مقتول و مجروح شدند، لشکرهای مجاهدین، سقویانرا تا حدود بالاده که از استحکامات مذکور چهار کروه مسافهٔ آن است دوکرده بگردیز قریب است تعقیب کرده استحکامات و نقاط مهم را مجاهدین اشغال نمودند، شب محاربه بمعطل و لشکرها استراحت داشتند.

(پسپائی عارضی مجاهدین)

فردای آن لشکرها باز تعرض شروع نمودند، ولی درین روز نظر به بی اعتباری که در بین بعضی طوائف لشکری پیدا شده، مجاهدین به پیشرفت اقدام نکرده وضعیت مدافعه را اختیار نمودند، بعضی نفری فوق الذکر که پیشتر بسقورا داده بودند برای اینکه معنویات لشکری خراب شود بپسپائی شروع کردند، اقوام دری خیل وسقوی ما ازین موقع استفاده کرده به پیشرفت طرف رود احمدانی اقدام کردند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 623 of 711

آنها را زیاده تر زیر آتش بگیرند، تا چار ساعت ۹ بعد از اینکه لشکرها اشکال وضعیت را از هر طرف فهمیدند موضعات خود را گذاشته واپس بمرکز خود یعنی میرزکه آمدند.

در ۲۹ اسد حینیکه جناب جرنیل صاحب وهیئت شان نقشه و ترتیبات نوی برای حمله می سنجیدند، برای شان اطلاع رسید که قوهٔ خیلی مکمل سقوی از رود عبور کرده امشب درین حدود خواهد رسید فوراً ازین طرف هم ترتیبات گرفته شد و بحدود غندیهای تور واسپین (که بین میرزکه و مچلغو واقع است) لشکرها رسیده راه پیش آمد را بر عسکر سقوی گرفتند، اگرچه این مفرزهٔ جناب جرنیل شاه محمود خان در چندین میدان با سقویها مقابل شده بودند اما در هیچیک از ان میدانها محاربهٔ شان بقدر این محاربه شدید نبود.

بتاریخ ۳۰- اسد عساکر سقوی تاب مقاومت نیاورده، بعد از دادن تلفات واسیرها (۱) و ذخائر زیاد فرار نمودند، چنانچه بعد ازین شکست بی انتظام عموم آن قوا که در گردیز و اطرافش متمرکز بودند، در هیچ میدان استقامت نکرده لشکرهای شانرا

(۱) جریدهٔ اصلاح جاجی راجع به اسیرها و مجروحینیکه عموماً گرفتار شدند، در شمارهٔ ۷ تاریخی ۲۲ ربیع الاول مینویسد که معالجه و تیمارداری این مجروحین بکمال دقت و اهتمام دوام دارد ادویه و اغذیه برای شان به کمال نظافت داده میشود، برای سیران جایهای مخصوصی معین و خوراکهٔ شان مثل سائر افراد ملی میباشد اگر راست بگوئیم اقوام محلی با این اسیران سلوک معاندانه نمی کنند، بلکه آنها را مهمان خود میدانند در مقابل وحشت و مظالم سقوی باید دقت کرد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 624 of 711

تماماً عقب نشین و در معسکر گردیز مجموع و بالاده را لشکرهای قومی از اوشان متصرف شدند، در دیگر محاربات که مکرراً واقع شد نیز دائماً فتح و ظفر بنصیب اردوی سردار شاه محمود خان میرسید.

اطلاع جمع آوری لشکر وزیریها

در صفحهٔ (۵۱۲) نوشته شد که برای آوردن لشکر وزیر یک هیئتی اعزام شده بود هیئت مذکور وقتیکه در علاقهٔ وزیریها رسیدند هر فرد آنها در حصص مختلف بجمع آوری لشکرها داخل اقدامات جدی شدند.

در ۲۴ - اسد معروضهٔ این هیئت بحضور سردار سپه سالار رسید مشعر است که لشکرهای وزیر مجتمع شده و قریباً خواهیم رسید درین مورد بار اکین معروف خوست که با ما موافقت دارند نیز مکاتیب فرستاده ایم، اینک بحضور شما عرض کردیم تا مطلع بوده از فراهم آوری تسهیلات مضایقه نفرمائید".

واقعاً راه عبور این وزیریهای مجاهد از خطره خالی نبود، زیرا در صفحهٔ (۳۷۶) قبلاً مرقوم شده که یک منازعه بین وزیریها و اقوام خوست واقع بود و از مساعی سپه سالار دران موقع بمصالحه انجامید، از طرف دیگر در حدود خوست نماینده های سقو هم وجود دارد که اینها البته در استفاده از هر فرصت کوتاهی نخواهند کرد، از نیرو آمدن لشکر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 625 of 711

وزیری اگرچه آماده هم شده باشد و حرکت هم بنماید از بعض مشکلات خالی نیست لذا ترتیبات لازمه برای سهولت گذشتن آنها از منطقه خطر گرفته شد.(۱)

توسیع ذرایع خبر رسانی و پیش بینی تجمع قوای قومی و تعرض بر قوای سقوی

الی الآن مرکز تبلیغات و مشورات تنها منوط به مقاماتی بود که جناب سپه سالار صاحب در آنجا اقامت میداشتند اما سر از اول سنبله یک مرکز تبلیغی در دوبندی زیر اداره

(۱) میگویند که سپه سالار صاحب بالتکرار اظهار سفر مودند که در منطقه خوست بسیار موانع در راه لشکر وزیری موجود است، بغرضین بذرایع ممکنه در راه مواصلهٔ این قوای معاونه مشکلات را تولید میکنند، حتی بچه سقو بسیار مبلغ خطیری درین راه صرف کرده تا از آمدن وزیری ممانعت کند، بر علاوهٔ آن بین اقوام وزیر بذرایع مختلفه اسباب نفاق را پیدا میکنند، وسقویها نیز تمام قوت و قدرت خود و نفوذ عموم طرفداران شانرا بر علیه سپه سالار، استعمال و بالنسبهٔ الکنی وزیرها از اقسام پروپاگند و نشریات خودداری نمیکردند، و از عدم قوت و پول سپه سالار قصه ها گفته میشد.

از دگر طرف بعضی علما که از دست امان الله خان ستم دیده و درد کشیده بودند پروپاگند میکردند که بمقابل بچه سقو که (مهدی آخر زمان است این حرکت شما بغاوت است)، مگر سپه سالار چاره های آنرا که لازم و دانسته بود قبل از ورود وزیرها اندیشیده زلمی خان منگل را در منگل، و زمرک خان پسر برک خان جدرانی را در جدران مقرر نمود، تا یک تعداد کافی را درخوست ازین دو قوم بزرگ منگل وجدران آماده ساخته هم از وزیرها استقبال و در عین زمان نگذارند که مخالفین حکومت امانی بر علیه وزیرها و خوستی ها چیزی بگویند، بر علاوه یکعده سرکرده های جاجی را مقرر نمودند که در چکنی رفته در انجا سررشتهٔ خوراک و انتظام را نمایند چرا که چکنی هم در جوش مخالفت شاه مخلوع زیر اثر سقاوی آمده بودند.

چنانچه این تجویز سپه سالار برای عبور وزیرها نهایت مفید ثابت گردید اگرچه تعرض در خوست واقع شد مگر اهمیت زیاد پیدا نکرد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 626 of 711

غلام حیدر خان کلنگاری مقرر شده برای آنها اختیارات تمام در استخدام مبلغین و دادن بخشش و انعامات داده شد، چنانچه این هیئت تبلیغیه کارروائی های مفیدی نموده از کابل مخصوصاً حرکات قوای سقویرا در لوگر خیلی زیر مراقبت گرفته همیشه اطلاعات مفصل بدست می آورد، خاصتهً اعلانات و نسخه های جریدهٔ اصلاح که در کابل و دیگر نقاط مهم افغانستان رسانده و تقسیم میشد از اثر مساعی این هیئت تبلیغیه بود.

چون رسیدن لشکر وزیر نزدیک شده بود تجویز چنین شد که مجرد رسیدن لشکر مذکور لشکرهای دیگر با آنها ملحق شده سر راست باید بحمله شروع شود، از اینرو جناب سردار شاه ولیخان را به تشکیل دادن یک مرکز در دوبندی، مأمور نمودند، تا آنها پیش رفته و با اقوام ازره دوبندی و دیگر اقوام مذاکره و مفاهمه نموده، ترتیبات لازمه را اتخاذ نمایند، تا مجرد رسیدن لشکرها شروع بکار شود، گویا دو مرکز حربی برای سقوط قوای سقوی در جنوبی بمقام میرزکه و برای لوگر در موضع دوبندی تشکیل شد.

جناب شاه ولیخان با یک تعداد نفری مسلح در ۹ سنبله از جاجی حرکت و ۱۱ سنبله بقاسم خیل رسید، مجرد رسیدن برای اقوام ازره و سرخ آب و دوبندی نماینده ها و مکاتیب دعوت بجمع آوری فرستادند.

در ۱۲ سنبله اطلاع سردار سپه لار صاحب بجناب شاه ولیخان رسید که از

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 627 of 711

اقوام جاجی صد نفر و از اهالی دوبندی صد نفر استخدام نموده و آنها را بطور پیشرو
احتیاط در نقاط لازمه تقسیم نمایند، زیرا در جملهٔ اطلاعات یکی این بود که نفری
کشاف سقوی از بعضی راه‌ها برای استطلاع خبر میگذرند و نیز میگفتند که قوای سقوی
متعینه در درویش ترتیبات حمله را بر جاجی دارند، در نموقع طیارهٔ نمودار و بعضی
اعلانات بی منطق و رکیک بچهٔ سقو را انداخت، ولی در هر نقطه که میرسید هدف
فیرهای زیاد اهالی میشد، طیاره ران از ترس سقوط بدیگر نقاط جنوبی گردش نکرده
سر راست رخ بطرف کابل گرفت.

۱۶ سنبله مکتوب دیگر از هیئتی که برای آوردن لشکر وزیر رفته بودند رسید اطلاع
وصول شانرا بخوست دادند، قرار یکه سابقاً پیش بینی شده بود لشکر مذکور از طرف
بعض اقوام خوستی که با شاه مخلوع مخالفت داشتند، و مساعی جناب محمد نادر خان
غازی را بر له حکومت امانی توهم مینمودند بمقابله دچار شده در نتیجه بمعاونت نفری
منگل و جدران که جهة استقبال و همراهی این لشکر حاضر بودند وزیریها آنها را شکست دادند
در صفحهٔ (۵۳۵) نوشتیم که جناب سردار شاه محمود خان سقویها را در حدود غنیدیها
تورواسپین شکست دادند، اینک امروز اطلاع شان رسیده که لشکر قومی، سقویها را
تعقیب نموده با آنها در حدود قلعهٔ گدمنگل و بالاده چند میدان محاربه کرده و در هر محاربه

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 628 of 711

توپ و دیگر ذخائر حربی و اسیر گرفتند، بالآخر افواج سقوی عموماً در گردیز داخل شده تقریباً محصور شده اند .

در اثر چرگه و مفاهمه که از ۱۷ تا ۲۶ سنبله از طرف جناب شاه ولیخان در دوبندی با مردم (ازر) و دیگر اقوام دائر بود، ملکان و کلان شوندگان ازر و دوسندی از جمع آوری لشکر خود اطلاع دادند، گویا از یکطرف زمینه کاملاً مهیا شده و همهٔ عملیات معطل برسیدن لشکرهای دیگر است (۱)

تجمع قوای قومی و وصول لشکر وزیری

به ۲۹ سنبله سردار محمد نادرخان سپه سالار به جناب والاشاه ولیخان اطلاع داد بدند که لشکر قومی و وزیر بتعداد ده هزار (۲) عنقریب جهت کمک شما میرسند شما تیاریات لازمه خود را نموده آمادهٔ انجام دادن نقشهٔ مخصوصه تعرض باشید .

به ۳۰ سنبله جناب شاه ولیخان بطرف دوبندی حرکت فرمودند ساعت چهار موکب جناب والاشاه ولیخان بدوبندی رسید، نظر به اطلاع مرکز که لشکر وزیر تقریباً

(۱) - در ۲۸ سنبله محمد امین جان برادر امان الله خان که در هزاره جات بر علیه سقویها مصروف تشبثات بود، بواسطهٔ عدم موفقیت حرکت کرده به دوبندی رسیده مورد تلطیف جناب سردار شاه ولیخان گردیده متعاقباً بحضور سردار سپه سالار صاحب در جاجی مشرف شده و بعداً بخاک انگلیز پناه برد.

(۲) - درین لشکر تعداد لشکر وزیری از سه تا چهار هزار تخمین میشد که ثلث آنها اسلحه نداشتند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 629 of 711

حرکت کردنیست، بلوگر برای عبدالغنی خان سرخ اطلاع داده شد تا تهیهٔ آذوقهٔ پانزده هزار نفر را برای سه شب بنمایند و نیز پول برای خریداری فرستاده شد، درهمین موقع مبلغ پنجاه هزار روپیه از پول دولت که در نزد عبدالحکیم خان وکیل التجار بود رسید.

امر نامهٔ سردار سپه سالار صادر شد که برای ملکان لوگر اطلاع داده شود، نظر به قرار و فیصلهٔ آخر اینکه در جرگهٔ عمومی اقوام شده است بموجب امر و هدایت مخصوصی که بسرکردگان اقوام داده ام لشکرهای جنوبی بمنطقهٔ لوگر قریباً داخل میشوند باید از طرف شما لوگریها تهیهٔ تسهیلات لازمه آنها کرده شود، چون این لشکرها [باستثنای قوای محارب سقوی آنهم درصورتیکه سقویها سد راه آنها نشوند] با لوگری غرضدار نمیشوند، ازینجهته باید بسیار دقت کنید که کدام غلط فهمی در بین واقع نشود، تا این مجاهدین ملی بنقطهٔ مطلوب خود بمدد الهی مواصلت کنند، عیناً بهمین مفاد اعلانهای مفصلی را که درعین همین وقت طبع شده بود توأم این اطلاعیه بغرض انتشار فرستادند.

طلیعهٔ موفقیت نادری از نزول قوای سقوی در کاریز دریوش و قندهار

قائد عمومی عسکر سقوی بدریوش ردل سپه سالار و محمد عمر خان فرقه مشر است که محمد عمر خان قبلاً اطلاع طرفداری خود را به سپه سالار غازی فرستاده بود کنون نیز پیام وی واصل شد مشعر است که وی حتی الامکان در فراهم نمودن تسهیلات قوای مجاهدین صرف مساعی میکند.

۳۰ سنبله قوای قومی متعینهٔ دوبندی یک مفرزهٔ خود را به لوگر سوق داد که آنها یک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 630 of 711

پل بزرگ را حریق و لین تیلفون را قطع کردند و باین وسیله و وسائل دگر در سلسلهٔ مواصلات و مخابرهٔ سریع سقویها اشکال را عائد نمودند.

باول میزان لشکرهای مجموع شدهٔ جاجی بدوبندی و اصل و ترتیبات و تنظیمات اقامت شان گرفته شد، هیئت استخباری، دو نفر جاسوس سقوی را دستگیر نموده بعد از جستجوی زیاد چند راپور مستوازه شان ظهور کرد که دران بنام بچهٔ سقو اطلاعیه های مهمی مرقوم و ضمناً خبر روانه شدن لشکر وزیر بطرف کابل نیز خوانده شد؛ درین فرصت از اقوام و قبائل قندهاری مخصوصاً اقوام غیرتمند اچکزائی ها معروضاتی بحضور سردار سپه سالار صاحب واصل شد که دران نگاشته بودند، که بمجرد رسیدن اعلانها و مکاتیب شما بکمال مسرت همه ما حسب وصایای وطنخواهانهٔ شما در ازالهٔ مظالم سقوی و اسقاط تسلط دزدان داخل اقدامات شده در اثر یک شورش و هیجان شدید خود زیر اثر مهردل خان قوای سقوی را اسقوط دادیم کنون منتظر رسیدن اوامر و هدایات شما میباشیم، تا حسب ارشادهای ملت پرورانهٔ شما اجرا نمائیم.

۲ میزان مجرد یکه لشکر وزیر در علی خیل بحضور جناب محمد نادر خان غازی مشرف، از طرف اوشان بمحبت قبول و در یک نطق موثر رقت افزا اوشانرا ازین احوال تباه مرکز افغانیت و فخر جهان اسلامیت آگاه کرده آنها را بمعاونت و همدستی باد گر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 631 of 711

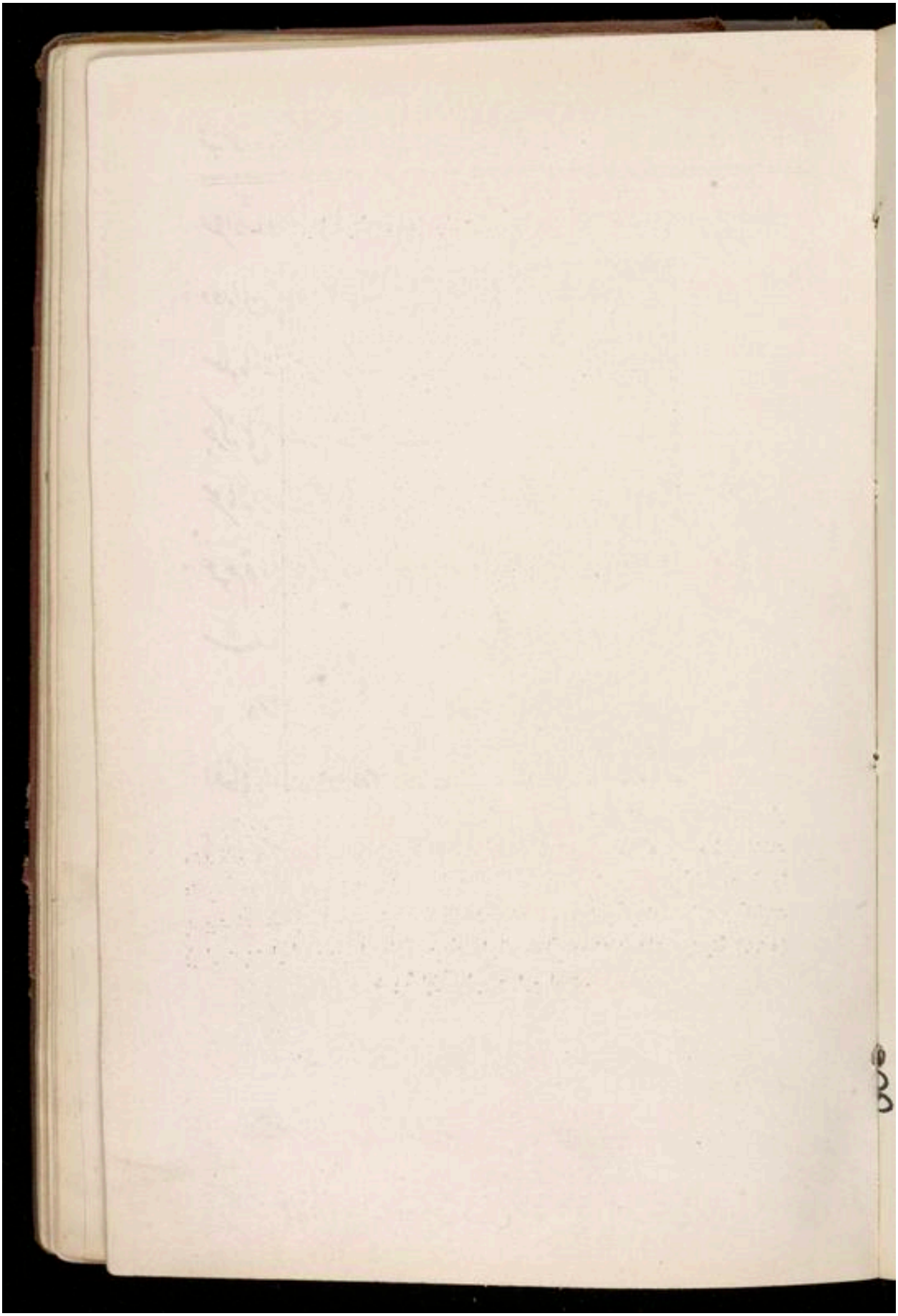
قوای قومی که برای حملهٔ کابل حاضر و منتظر امر بودند تشویق و تشجیع نموده لشکر مذکور را دو تقسیم نمودند، یک قسمت برای محاربه و محاصرهٔ گردیز که الی الآن سردار شاه محمود خان غازی در آن نواحی مصروف اقدامات و طنخواهی بودند فرستاده شد و قسمت دیگر جهت تقویهٔ آن قوای همرکابی سردار شاه ولیخان غازی که جهت حمله آوری برکابل تخصیص شده اند سوق داده شد.

۳ میزان - در نظم و نسق اردو و اعطای دستور العمل امور تعرضیه و دفاعیه و طرز عمل با اهالی که در عرض راه واقعند و نشر اعلانات لازمه باطراف و نواحی ضروریه راجع بفراهم آوری معاونه و تسهیلات مقتضیه گذشت که تماماً برحسب مقررات همان جرگه عمومی بود که از نمایندگان تمام اقوام تحت ریاست جناب محمد نادر خان غازی تشکیل شده بود و اکثر این امور تحریریه و اداریه را آقای میرزا محمد یعقوب خان و آقای میرزا محمد نوروز خان باتفاق دگر هیئت معیت نادری حسب اوامر و هدایات سپه سالار غازی فعالانه و همدردانه انجام و در معرض انصرام میگذارند. ٤ میزان لشکر وزیر(۱) که باقوای

(۱) بی لزوم نیست که در اینجا از ان مخالفت و اشکال آفرینی که حکومت انگلیزی نسبت بآمدن این اقوام وزیری در حاجی جهت امداد سپه سالار غازی نموده است تذکر کنیم، طوریکه در سطر (۱۱) صفحهٔ (۴۹۹) نوشتیم که وزیر ها خواهشمند اشتراک شان در خدمت نجات افغانستان بودند، سپه سالار هم مجبور بود که از تمام افاغنه بهر نقطه که باشند معاونت بخواهد لذا وفدی را که اسمای شان در حاشیهٔ (نمبر ۲) صفحهٔ (۵۱۲) مرقوم است جهت جمع آوری قوای وزیری فرستادند وزیر ها بمسرت این دعوت را اجابت کرده حاضر شدند انگلیز تا از ین آمدن وزیر ها جهت معاونت افاغنه باز شفقتند و بنای گفت و شنید در مدت را باسپه سالار غازی نهادند و بالنسبه اخراج وزیر ها از خاک افغانستان اصرار بسیار نمودند اما سپه سالار باین خواهش آنها تمکین نکرده دلائل بیشمار یرا راجع به عدم معاودت آنها تکرار کرد حتی حاجی صاحب محمد اکبر خان را با دلائل به نزد آنها نسبت بعدم امکان واپس فرستادن شان فرستاد، ولی هیچیک از ان مفید نیفتاد و خلص این تیرگی و پیچیدگی بین سپه سالار غازی و حکومت انگلیزی

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 633 of 711

جناب سردار «محمدهاشم‌خان» نائب‌سالار که درتمام آن مجهودات حضرت عالی سردار «محمد نادر خان» سپه سالار غازی که در راه نجات وطن‌فرموده اند، تشریك مساعی‌داشتند مخصوصاً در اصلاحات لازمه و فرو نشاندن آن آتش مخالفت عمومی که سر تاسر مشرق را بحصیت افگنده بود، مصدر اجراآت عالی شده اند — و اخیراً برای اصلاح و تنظیمات پایدار عزیمت فرمای صوب قندهار گردیدند واجمال سوانح درخشان شان درصحیفهٔ (٥٩٩) ضمیمهٔ این کتاب مرقوم است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 634 of 711

سردار شاه ولیخان غازی در دوبندی ملحق و بعد ملاقات این دو اتیکه در دوران فتح وزیرستان با اوشان عقد محبت نموده اند و از عزم مردانهٔ اوشان معلومات صحیحه دارند نائل شد علی العجاله وصایای اوشان را که آنهم بصورت جرگهٔ ملی تصفیه شده بود، شنیده ازین تصمیم حمله بردن شان بر کابل که محرمانه بر سرکردگان فهمانیده شد، شادمان شدند، و در عین زمان از طرف عموم قوای همرکاب و اقوام با جوش و خروش زیادی این لشکرها استقبال شدند.

ه میزان عدهٔ دیگری از لشکر وزیر به دوبندی رسید، و بهمراه آن دیگر احرار افغانی از اقوام و قبائل مختلف آن نواحی جهت شرکت در نجات این خاک باردوی سردار شاه ولیخان غازی داوطلبانه حاضر و خودها را بگرفتن اوامر و هدایات او مفخر و مباهی میفرمودند.

برای قوهٔ احتیاط و یک هیئت استخباریه اطلاعداده شد که بطرف حوشی حرکت و مصروف وظائف مفوضهٔ شان بکمال جدیت شوند، و بهیئت تحریریه هدایت داده شد تا راپورواقعات عمده را علی الفور و از امور عادیه را سه سه ساعت بعد تواتیا و منظماً بحضور پسیلا صاحب غازی در رجاجی بمضاسر دار شاه ولیخان بفرستند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 635 of 711

عزیمت سردار محمد هاشمخان نائب سالار بطرف قندهار

چون قوای قومی سمت مشرقی بنا بر القای جوش و خروش حضرتعالی محمد هاشمخان نائب سالار طاقت نفری سقوی را طاق و از هر طرف تضییق و فشارهای مستقیم و غیر مستقیم آنها تکالیف مالایطاق را بروشان عائد کرده بودند. حتی راه عبور و مرور و نفوذ سقویها را طوری تسدید و تحکیم کرده بودند که از بدو استیلای دزدان بر مرکز افغانستان و دگر نقاط مهمه آن الی الآن سقویها را اینقدر مجال هم نداده بودند که سرحد مشرقی خود را از تنخاک که به شش کروهی کابل واقع است پیشتر ببرند بلکه در محاذ مشهور چکری که در صفحهٔ (۵۰۸) مندرج است یکحصه از قوای منتظم مشرقی الی همان چکری که به سه کروهی کابل افتاده هم خود را رسانیده ارگ را بحالت محاصره آورده بودند - از اینجهة سقویچه در اوائل میزان (بتحریک چند نفر سقویهای مشرقی که از حکومت امانی بعذاب بودند و در جوش مخالفت امانی از تمام منسوبین اورم مینمودند و بچهٔ سقو بر ثبوت و تطمیع آنها را طرفدار خود کرده بود و از طرف عامهٔ اهالی مشرقی بجرم طرفداری بچهٔ سقو احوال آنها از بد بدتر شده میرفت) عزم تسخیر مشرقی را بیک پیمانهٔ وسیع کرده هر قدر نفر و عسکر و افسر یکه در دست داشت همه را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 636 of 711

تحت اداره برادرش حمید الله و دگر دزدان خونخوار بصورت ناگهانی برفتار جبری ذریعه موترهای تیر رفتار و لاری و گادی وغیره سوق داد .

با اینکه سردار محمد هاشم خان نائب سالار ازین سوقیات ناگهانی فوری سقویها در موقع لازمه آن مطلع نبودند ، بمجرد گرفتن این اطلاع علی الفور اعلان جمع آوری را بعموم اقوام واهالی شرقی داد .

درین اثنا که نائب سالار صاحب درصدد تجمع قوای قومی از نفری خوگیانی وشنوار وافریدی ومهمند حتی کنرها و نورستان و جرد و لغمان بود و در نظر داشت که اولاً راه سقویها را از حدود جگدلک و گندمک قطع و باریک حمله شدیدی را از چار طرف بر آنها اجرا کند از باعث اختلاف قومی که زیاد حصه آن در دو جنبه خوگیانی پیدا شده بود . سقویها با یک جنبه خوگیانی متفق شده بقوت قومی یک تشتت و انقلاب را در اقوام آنجا پیدا کردند .

ازین پیشرفت سقویها آن قوه جزویه قومی را که سردار محمد هاشم خان نائب سالار الی الان برای حمله کابل ترتیب داده بود پراگنده و سقویها بطرف جلال آباد تعرض نمودند .

بنابرین مسموم شدن بعض حصص خوگیانی و پیدا شدن نفاق در اقوام و پیشرفت سقویها سردار محمد هاشم خان و محمد گل خان مصلحت دیدند که خود ها را موقتاً از مشرقی کنار و برای مجاهدات شان یک راه بهتری را اختیار و از یک منطقه دیگری داخل کار شوند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 637 of 711

در اول میخواستند که از راه سفید کوه خود ها را بلشکر مهمند و یا قوای قومی افریدی ملحق نمایند که تماماً بامر اوشان جهه مقابله باقوای سقوی حاضر و منتظر امر سردار محمد هاشم خان بودند - لیکن بواسطهٔ موانع و توجیه مشکلاتیکه ذکرش بطوالت می انجامد برفقن مهمند و افریدی موفق نشدند .

لذا سردار محمد هاشم خان نایب از اطلاعیهٔ اخیریکه از سردار سپه سالار نسبت بقندهار گرفته بود عازم اصلاحات آنجا شدند و آقای محمد گلخان[1] مستقیماً به حاجی بحضور سپه سالار غازی حاضر شده درین حملهٔ مرتبه برکابل اشتراک ورزید .

اعزام قوای نادری جهه تسخیر دار السلطنهٔ افغانی
فتح تنگی واغجان و محمد آغه و پریدن بچه سقو از میدان محاربه

به ۶ - میزان بنابر امر سردار محمد نادر خان از یکطرف سردار شاه ولیخان با آقای محمد گلخان و متعاقباً سردار شاه محمود خان با سرکردگان اقوام و لشکر وزیر و یک یک عدهٔ از اقوام جاجی و منگل و احمد زائی و طوطاخیل و گردیزی برای محاربه بکابل از

(۱) - باندازهٔ که سردار شاه ولیخان و سردار شاه محمود خان در سمت جنوبی با سپه سالار غازی تشریک مساعی نموده اند بهمان اندازه در سمت مشرقی آقای محمد گل خان با سردار محمد هاشم خان در خدمت وطن مظهر مجهودات عالی شده اند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 638 of 711

دو بندی حرکت و باقوای قومی مستقیماً بخوشی رفتند ۷ میزان را در آنجا به تنسیقات واخذ ترتیبات لازمه گذشتاندند در ۸ میزان یک مفرزهٔ بتعداد یکهزار نفر بطرف تنگی واغجان که بمنزله گلوگاه راه عبور و مرور لوگر و کابل است فرستاده شد تا آن قوهٔ سقوی را که در آنجاست سقوط بدهند، مفرزهٔ مذکور طرف عصر به تنگی رسیده بعد از محاربهٔ یک شب طرف صبح عسکر سقوی را از چار طرف محاصره نموده تقریباً همه آنها را با تمام اسلحه و جبا خانه که داشتند اسیر و غنیمت گرفته واپس بخوشی آمدند

۹ میزان چون این قوه بحضور سردار شاه ولیخان رسیدند مورد تحسین و آفرین شده فوراً مفرزهٔ دیگری را برای نگهبانی تنگی واغجان که یک نقطهٔ مهمی است فرستادند. در موقع وصول این مفرزه به تنگی قوهٔ زیاد سقوی از کابل و درویش آمده باز تنگی را به تصرف آورده بودند با این مفرزهٔ قوی تکرار بمحاربه اقدام کرده تمام شب جنگ را دوام دادند.

۱۰ میزان اطلاع رسید که در محمد آغه دو غند سقوی تمرکز دارد لذا جناب مولوی الله نواز خان با یک قوهٔ قومی بطرف محمد آغه فرستاده شد، در آنجا هم بمثل محاربه واغجان جنگ شدیدی جریان یافت، بالآخره در صبح (۱۱) میزان محمد آغه فتح و قوای سقو از آنجا کاملاً مشتت و ذخائر شان را مجاهدین ملی بغنیمت بردند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 639 of 711

بساعت ۹ در تنگی هم قوای سقوی باین وسیله فیصله شد که سردار شاه ولیخان یک قوهٔ دگرے را مأمور بهجوم بردن از عقب تنگی فرمود.

درینموقع خود بچهٔ سقو هم با دستهٔ مخصوص در ذات اش درین محاربه شرکت داشت بمجرد یکه ازین هجوم دو طرفهٔ لشکرهای قومی برخود متحسس شدند فوراً بموترها سوار و بطرف کابل گریختند و مابقی قوای سقوی نیز هر کدام راه فرار را برای خود می پالیدند تا اینکه تماما گریختند - قوای قومی این منهزمین را تا چارآسیاب و درویش تعقیب کنان همه را در قلعهٔ که معسکر شان بود محاصره نمودند.

سردار شاه ولیخان درینفرصت بسیار مصروف، و افکارش در نظارت امور معطوف است زیرا قوماندانی این محاذ را که اوشان بکف باکفایت خویش گرفته اند خیلی وسیع و پاشان میباشد درحالیکه خود را بهدف مطلوب (که سقوط قوای مرکزی سقویه و نجات وطن ازین بلیه میباشد) و تمام خاندانی شان درین راه مقدس همه چیز حتی حیات را هم ایثار نموده اند) بفاصلهٔ ده کروه به نزدیک کابل می بینند و سعادت تمام مملکت نیز مربوط همین است که حتماً بایستی این مسافه را عبور نمایند.

۱۲ میزان درین روز آن ظلام سقوی که برخلاف قانون شریعت غرای اسلامی و برضد اساس قواعد انسانیت برنسوان دست

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 640 of 711

اندازی کرده بودند بعد از اثبات مجازات واصل شدند (۱)

ماشین دار و توپ و اسلحه و جباخانه هائی را که بدست آمده بود سرکردگان لشکر شادان و فرحان بمراجع معینهٔ آن تحویل میدادند. اسیر های حرب با اطلاعات اخیرهٔ میدان های محاربه بحضور سردار محمد نادرخان سپه سالار بجاجی فرستاده میشد.

تصرف چهار آسیاب و چهل ستون از طرف سردار شاه ولیخان

۱۳ و ۱۴ میزان مفرزهٔ که زیر قیادت جناب مولوی الله نواز خان بود در ۱۳ میزان خبر مواصلت خود ها را به چار آسیا برای سردار شاه ولیخان فرستادند. ایشان که منتظر همین خبر بشیر فت قوای قومی بودند علی الفور بدیگر سرکردگان قوای قومی امر فرمودند تا همه آنها به متابعت شان عازم چار آسیا شوند بمجرد وصول سرکردگان مجلسی منعقد و بعد از مذاکرات و معاینهٔ راپور ها اکتشافیهٔ سردار شاه ولیخان عموم قوای ملی را بدو قسمت منقسم، یک قسمت را که رؤسای آن جناب مولوی الله نواز خان و محمد گلخان بودند از راه سنگ نوشته و بنی حصار بطرف شرق جنوب کابل فرستادند و یکقطعهٔ دیگر را خودشان گرفته از راه چهل ستون بطرف غرب جنوبی کابل به حمله بردن تصمیم فرمودند.

(۱) در موقعیکه مجاهدین ملی با نقشه سنگر های قوی مواجه میشدند دران نقطه های مطلوبه بحالت پریشانی ... ...

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 641 of 711

اردوی سردار شاه ولیخان بدون اشکال چهل ستون را اشغال، افراد لشکری شان نقاط مهمه و استحکامات لازمهٔ حربیه را در مقابل قلعه و کوه شیر دروازه که بدست سقویها و بدرجهٔ نهائی تحکیم و تسدید شده بود) علی الفور استحصال فرمودند در حالیکه آذوقه و دیگر ضروریات لازمه از حسن مساعدت سکنهٔ چاردهی و چار آسیا و اطراف و حوالی این منطقه بدرستی تهیه و انجام می یافت و بدون اینکه باهالی محلی ادنا اذیتی برسد مردم تمام احتیاجات اردو را بمیل و رضای خود تکمیل و ازین فداکاری قوای قومی که موجب رهائی آنها از مظالم سقوی و اعادهٔ شرف افغانی است بسیار زیاد عرض امتنان مینمودند

یک تقریب عجیب یاس و امید در کابل

درین شب ۱۵ میزان اهالی کابل و اطراف و نواحی آن در یک کشمکش عجیب یاس و امید و یک حالت غریب مدوجزر گرفتار بود، مردم درین اواخر پریشانی انتهائی بچهٔ سقو و سقویانرا می بینند - بالعموم از مفاد اعلانهای هجوم آوری قوای ملی جهة استخلاص مرکز افغانی از توحش سقوی در هر گوشه و خانه مخفیانه مژده رسانی های خصوصیه جاری است - عموماً از گرفتن این خبر شیرین فرحت اثر مسرور بودند که بحمد الله سپه سالار محمد نادر خان غازی درین تصمیم عظیم خود موفق شده و اینک

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 642 of 711

امشب یا فردا شب اردوی مظفر شان داخل کابل خواهد شد. از کلا نها گذشته حتی ما در ها
اطفال ریزه معصوم خود را بسجده می انداختند که شاید دعا این معصوم ها مستجاب تر باشد
بچه سقوو کار کنان او چند شب میشود که از یکطرف هیچ خواب نکرده اند کوه های شیر دروازه
و تخت شاه و آسمائی را به توپ های خورد و بزرگ مسلح مینمایند و بقوای جسیمه نه تنها قلل این
جبال را تحکیم بلکه حصص برجسته و تیغه های حاکمه آنها را هم بنفر و عسکر و افسر
و تجهیزات بیشتری تسدید نموده و می نماید .

سقو بچه آخرین رول ظلم خود را صادر کرده امر اکید داده است که اهالی کابل
بالعموم بکوزه ها آب و جبا خانه و نان و غیره لوازم حربیه را برای سقو یها محارب بالا کوه ها برسانند
از جانب دیگر هر قدر موتر و گادی و دیگر بار گیر یرا که می یافتند به حمل و نقل کردن
اسلحه و جبا خانه و نقل دادن عائله و سامان مغصوبه ملی و حکومتی بطرف سمت
شمالی بکمال پریشانی و حواس باختگی مصروف مینمایند .

هر طرف بدو بدو چسپیده است . آن غاصب های سقوی که خانه های دیگر انرا
به جبر گرفته و بگمان این رفته بودند که دست عدالت غیبی از رسیدن بانها قاصر است
و ازین غافل بودند که «دست از غیب برون آید و کاری بکند» درین شب ها
وارخطا شده اند، خانه های مغصوبه را گذاشته بیک حالت سراسیمگی اکثر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 643 of 711

بشمالی و بعضاً بدیگر اطراف و نواحی مختفی شدن و گریختن را اختیار کرده اند .

این اوضاع پریشانی و تشویش سقویان از یکسو ، و شدت فیر توپ و تفنگ و مترالیوز و غریو تکبیر مجاهدین ملی و یا چاریار گفتن قوای سقوی از دگر سو یک محشر و وهیاهوی و بدو بدو عجیبی را در شهر پیدا کرده بود . تصویر کردن این منظرهٔ یاس و امید و تب و تاب اهالی کابل و شش کروهی که امروز دیده میشود از قوهٔ قلم محرر بن خارج است

منظرهٔ آخرین توحش و بربریت بچهٔ سقو

۱۵ میزان محاربهٔ خیلی شدیدی در اطراف بالاحصار و تخت زنبورک و شیر دروازه و آسمائی و دگر نواحی کابل دائر است باستثنای جبههٔ شمالی که آنرا سقویها جبههٔ مأمون بودن راه گریز خود بدرستی تخمین کرده بودند .

سقو بچه ساعت های اخیر نفوذ جبروت خود را درک کرده است که اشدترین مظالم و سبعیتش را اجراء و بی محابا هر کسی را که اندکی بر خلاف میل خود مشاهده میکند مورد قهر و غضب خود قرار داده بیدریغ میکوبید و می خائید .

سرتاسر شهر شیرین کابل منظرهٔ حقیقی میدان حرب را بصورت رقت افزائی گرفته ، دقیقه بدقیقه مورد تهدید و تخویف شدید بود .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 644 of 711

سقوزاده بهر کوچه و بازار تقریر میکرد و بقتل عام و نفی بلد عموم اهالی کابل و شش کروهی را بجرد رد کردن این حملهٔ جنوبی انذار مینمود. تمام قوه و مهارت و چالاکی خود را صرف مدافعه مینمود. در تپهٔ مرنجان و بالاحصار و کوه شیر دروازه توپ های سریع الآتش و عساکر خود را مستحکم ساخته نوبت بنوبت بر آنها گردش میکرد.

چون بچهٔ سقو از طرف چاردهی اگرچه قوای قومی کاملاً آنرا متصرف شده بود. به اعتماد دو کوه آسمائی و شیر دروازه مطمئن بود ازین رو خودش در جبههٔ تپهٔ مرنجان رفته ادارهٔ محاربه را میکرد، از طرف روز سه هجوم شدید از طرف لشکرهای قومی پیش آمد ولی در هر سه دفعه نتیجه بدست نیامد. در جبههٔ بالاحصار محاربه خیلی شدت داشت و تمام روز مداومت کرده قوای سقوی در ینجا خیلی جدی و استوار مصروف پیکار بوده بالآخر قوای قومی را موقتاً بعقب نشینی در شام ۱۶ میزان مجبور کردند.

تمام اهالی ازین رجعت قهقری قوای جنوبی در سمت بالاحصار بیک اضطراب شدیدی گرفتار شده زار میگریستند و دعای مظفریت قوای ملی را درین حالت مایوسیت پیهم مینمودند

پیشرفت موفقانهٔ قوای ملی برشهر کابل

مجرد یکه شب رسید لشکرهای قومی در پردهٔ تاریکی خود را تا حدود جباخانه و حصهٔ نزدیک تپهٔ مرنجان رسانیدند.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 645 of 711

قائد مظفر جناب سردار شاه ولیخان بعد از آنکه استحکامات خود را در تل جبال حاکمه چار دهی گرفتند طرف عصر به باغ بابر شاه و ده مزنگ قوای خود را با وجود اینکه از کوه آسمائی گلوله های توپ و مشین گن و تفنگ بیحد ژاله میبارید رسانیدند در عین زمان از کوه شیر دروازه و گذرگاه هم بالای قوای قومی فیر متراليوز و تفنگ شروع گردید.

قوای قومی حسب هدایت سردار شاه ولیخان بعد از نصف شب از اطراف عقب تپهٔ مرنجان که مرکز محکم ترین قوای سقوی بود با اتفاق قوای محلی آنجا با کمال مهارت و چابکی پیش آمده در عین محاربه و قبول هر نوع زحمت و مخاطره خود ها را در حدود (زنده دوانان) و چمن رسانیده بگرفتن سنگر و ترتیبات تعرض و دفاع و اشغال نقاط مهم کابل انضباط و ادارهٔ امنیت شهر متوجه شدند.

در عین حال دهل های مخصوص مجاهدین (که حلاوت نغمه های آن در سامعهٔ تمام اهالی شهر روح میدمید و از هر صدای آن بر خود می بالیدند و لمحه بلمحه مراتب شکران خدای منان بجا می آوردند) اعلان فتح کابل و مظفریت قوای ملی را مینواخت.

سقویها قبل از طلوع صبح به محصوریت خود تیقن شده مزید مقاومت خود ها را در شیر دروازه و تپهٔ مرنجان نه تنها مفید بل مهلک دیده تمام قلعه ها و استحکام ها را

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 646 of 711

تخلیه کرده رو بفرار گذاشتند، گویا وقت صبح از یکطرف نقطهٔ مهم و مستحکم تپهٔ مرنجان بدست آقایان محمد گل خان و اللہ نواز خان و لشکرهای قومی معیت شان افتاد و هم قلعه و سنگرهای کوه شیر دروازه را جناب سردار شاه ولیخان با قوهٔ همرکاب شان متصرف شده شخصاً فاتح کابل آن قوای جسیمهٔ سقوی را که در کوه آسمائی هنوز موجود و با دیگر قوای مفرور تحکیم شده میروند تا خط رجعت سقویها را بطرف شمالی حفاظت کنند زیرا آتش آن توپ های قلعهٔ شیر دروازه گرفت که چندی پیشتر این توپ ها را سقویها بالای خود این سردار فاتح عنودانه و سفاکانه استعمال میکردند تا اینکه آسمائی را هم بشدت از سقویها تخلیه نمودند.

ورود جنرال شاه محمود خان غازی بکابل

درهمین موقع جناب سردار شاه محمود خان بعد از مقرر داشتن قوای مکفیهٔ ملیه باهدایات و دستور العمل کافی باطراف آن قوای سقوی که در گردیز و کاریز درویش وغیره مواقع مهم بی خبر گذاشته شده بودند (۱) و تعیین یک قوهٔ درست در حدود خورد کابل و تنگی غار و جهه جلوگیری از آن قوهٔ زبردست سقوی که بمشرقی رفته بودند

(۱) قوای ملی جهه محاصرهٔ گردیز تحت سرکرده گی عبدالرحمان شاه جی و دگر سرکرده های سقوی تحت حراست یک یکقوم گذاشته شده بود.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 647 of 711

در حدود دشش کروهی کابل داخل و به تعیین تهانه ها و تقرر مفرزه ها در نقاط لازمه مصروف شدند چون راپور این فتوحات و پیشرفت مانند دیگر راپورهائیکه سه سه ساعت بعد بحضور سپه سالار صاحب ارسال میشد و ازان طرف هم متوالیاً هدایت مرحمت می شد، به حضور سپه سالار غازی ارسال گردید - جواباً در ضمن دگر وصایای مهمه هدایات تازه از حضور محمد نادر خان سپه سالار واصل شده امور مرجوعهٔ نظامی به سردار شاه ولیخان و آقای محمد گل خان - و امور ملکی به سردار شاه محمود خان و آقای اسدالله نوازخان مفوض شد، تا این ذوات مجاهد در امور مهمهٔ ملکی و نظامی مشترکاً و در باقی قضایا منفرداً بکمال مجاهدت بذل مقدرت نمایند چنانچه آنها سراز حالا بهمین اساس اجراآت نافعهٔ شان را آغاز فرموده اند .

فتح شهر کابل یا نجات وطن

۱۶ میزان تارهای روشنی با علائم امید و کامیابی در افق کابل یکجا پدیدار و در سرتاسر کابل قوای مظفر نادری نمودار بوده اقوام و عشائر افغانی تمام بازارها و کوچه های کابل را پر کرده پیهم از افراد سقوی سراغ میکردند - اما بچه سقو خود را در ارگ محصور نموده به توپهای بزرگ و ماشیندارهای سریع النار برج ها و مرچل های

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 648 of 711

ارگ را تحکیم کرده متوالیاً حوالی قلعه را زیر آتش شدید گرفته از هجوم متعرضین دفاع شدیدی نمود .

در همین شب که دفاع قوهٔ ملی را بچهٔ سقو متعسر دید، وفدهای خصوصی و مکاتیب و تلگرام و تیلفون های ضروری را بعموم قوای خود که در مشرقی و جنوبی و غزنی و سرچشمه و مزار و قطغن بودند فرستاد « تا بهر سرعتی میتوانید خود ها را برای مقابلهٔ قوای نادری که مرا محصور کرده اند برسانید من حتی الامکان از آنها دفاع میکنم و اگر ممکن نشد در شمالی عقب نشسته تکرار بر قوای نادر حمله آور میشوم » .

در داخل شهر هیاهوی عظیم برپاست . اهالی کابل ازین نجات خود خوشنود و مهاجمین از مسرت این فتح برخود می بالند ، بالمقابل سقویهائیکه هنوز در شهر هستند بچال های رنگارنگ سعی میکنند که ازین هرج و مرج استفاده کرده فرار نمایند ویلااقل در شهر یک بینظمی و وارخطائی پیدا کنند .

گردش سردار شاه ولیخان در کابل

پوره ساعت ۸ بود که قائد مظفر و فاتح نامور سردار عالی اقای شاه ولیخان از کوه شیر دروازه مانند فرشتهٔ رحمت با هیئت معیت شان و یک جم غفیری از مستقبلین شهر که پروانه وار خود ها را بقلهٔ کوه بحضور شان فائز نموده بودند نزول نموده

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 649 of 711

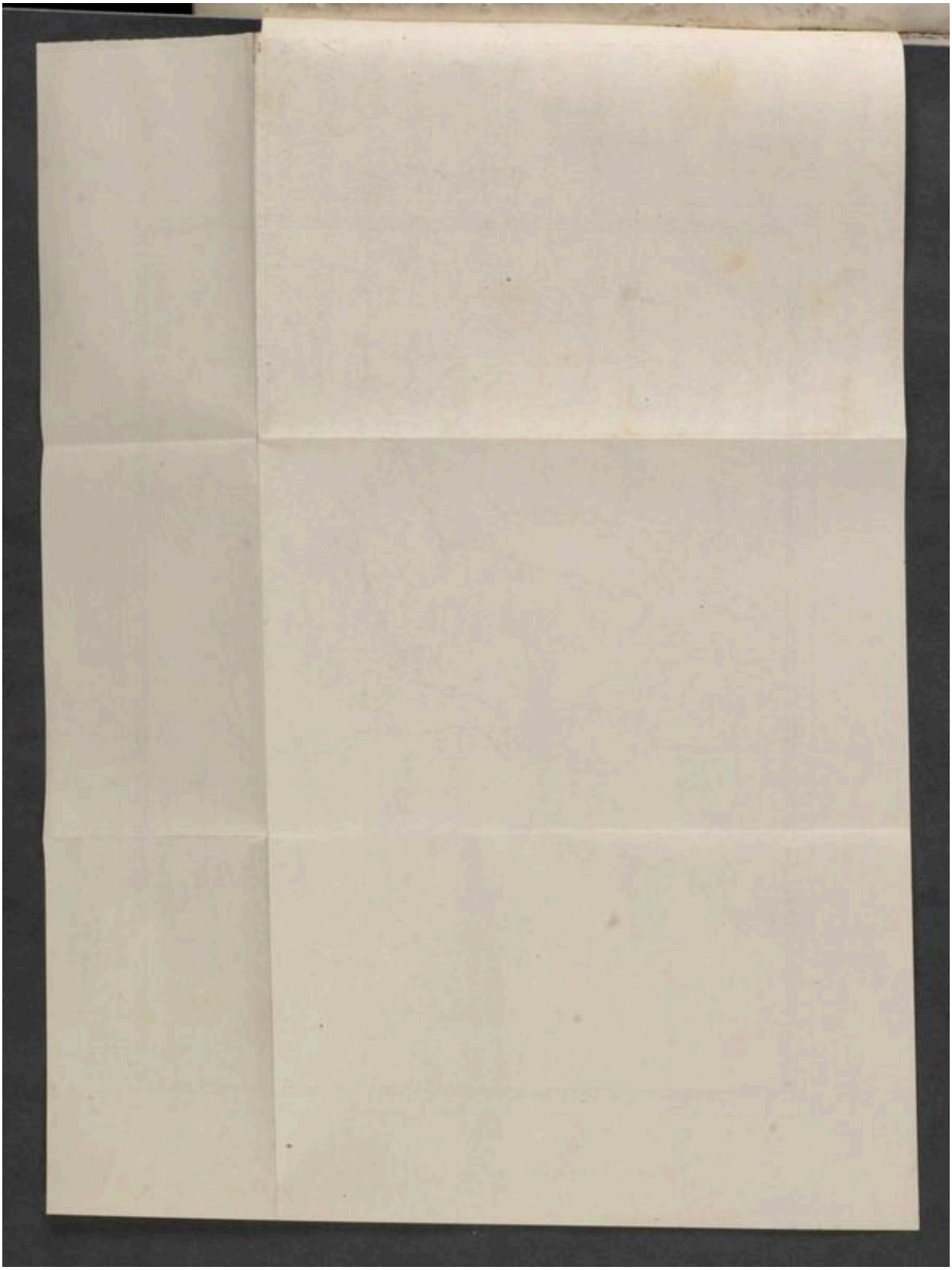
برای اداره وضعیت شهر در سرک و کوچه ها و معابر کابل دوره کنان تقرب مسجد شاه دوشمشیره مرکز گرفتند، همچنین بعد از وقفه سردار نامدار جناب شاه محمود خان مظفرانه وارد مسجد چوب فروشی را مرکز گرفتند، این دو فرزندان صادق وطن عموم اعزه و معاریف و کلانتران شهر و ملکان شش کروهی را که تماماً جهه شرفیابی و اخذ هدایات شان حاضر شده بودند ملاقی شده همه را از ان افکار سپه سالار غازی که راجع به نجات وطن از زین گرداب رنج و محن و تشکیل یک سلطنت صحیح مطابق ذوق و آرای عمومی باشد استحضاریت داده تکالیف هر واحد شان را بالنسبه سلب قوای سقوی پیش نهاد میکردند مردم بکمال مسرت اوامر شانرا اطاعت و از این فداکاری و مردانگی این خاندان بسیار زیاد اظهار شکران و امتنان میکردند .

اداره امنیت و انضباط و ترتیبات محاصره ارگ

اراکین این لشکر مانند آقای محمد گلخان و الله نواز خان و امثال شان بکابل جدیت و فعالیت در حفظ امنیت و انتظام مهام امور و محصور داشتن اطراف ارگ مشغول بودند .

۱۷ میزان اگرچه نجات یافتگان از مظالم سقوی و عموم اهالی کابل این ورود

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 651 of 711

مظفرانه قوای نادری را بمرکز مشلیکه باهم آنرا فوقاً در تحریر خود نگاشتیم فتح کابل یا نجات افغانستان میگویند ولی از مصروفیت و انهماک سپه سالار موقر در جاجی و از مشغولیت زیاد باقی قوماندانهای مظفر و سرکرده گان قومی در مرکز افغانی چنان فهمیده میشود که الی الآن باندفاع حقیقی این بلیه موفق نشده اند و بسیار مراحل دگر خطر هم در پیش است .

واقعاً که درین فرصت نه تنها مسئلهٔ کابل بلکه مقدرات تمام مملکت به بارزترین درجه ها رسیده است زیرا در داخل ارگ بچه سقو و تمام طرفداران قوی و خونخوارش محصور میباشند و در شمالی شیرجان وزیر دربار و ملک محسن والی با چند نفر امثالش مصروف جمع آوری نفری و ترتیبات لازمهٔ تعرض اند . علاوه بر این چیزیکه هجوم بردن را بر ارگ در نزد قائد مظفر صعب و پیچیده قرار داده همین است که بچه سقو آخرین نشانهٔ خست و یا اینکه آخرین چارهٔ امید خود را چنین سنجیده است که تمام افراد خاندان شریف و معزز این سرداران فداکار را از مجلس ساقهٔ شان گروی برده در ارگ محبوس نگاهداشته است .

قائد مظفر آقای شاه ولیخان این مسئلهٔ مشکله را علی الفور مفصلاً با سریعترین ذرائع بحضور جناب محمد نادرخان سپه سالار معروض داشتند که واگذاشتن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 652 of 711

بچهٔ سقو را در ارگ هر لحظه بر وخامت فتنه در مملکت و فلاکت ملت می افزاید و در صورت بمبارد مان ارگ قطعیاً تمام عائله و دودمان ما که متجاوز از شصت نفر بداخل ارگ محبوسند با محتویات آن تلف میشوند لطفاً در بن موضوع مشکل هدایت فرمائید .

جلوگیری از هجوم قوای پردل سقوی

بساعت ٤ عصر راپوری رسید که پردل سپه سالار سقوی که در لوگر بود از راه پغمان خود را با یک قوهٔ مکفیه که عجالةً از طرف ملک محسن و شیرجان تهیه شده بود به نزدیک باغ بلند رسانده محاربه کنان عزم هجوم را بر سر کابل دارند فوراً جناب شاه ولیخان مفرزهٔ را تشکیل داده و بمقابلهٔ پردل ترسیل نموده بر علاوهٔ آن خودشان با سردار شاه محمود خان و دیگر اراکین محترم نیز برای رد این حملهٔ مدهشه مصروف شدند .

چون رضای الهی به راحت این ملت و نجات این وطن رفته بود لشکرهای قومی با اتفاق اهالی اطراف و نواحی کابل این قوای مهاجم پردل را که بیش از دو هزار نفر بودند و بیک هجوم عنودانه تصمیم کرده بودند منهزم و خود پردل را کشته بحضور قائدین معظم خود حاضر آوردند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 653 of 711

یک امتحان قیمتدار و ایثار پر افتخار نادری

۱۸ میزان قاصدی از نزد جناب محمد نادر خان غازی آمده و قیمتدارترین امتحان نامهٔ ایشان را که نمونهٔ بزرگترین ایثار و قربانی شخصیت و فردیت در راه نجات و سعادت وطن به صحائف تواریخ است با خود آورد و آن عبارت از حکم قطعی بمباردو هجوم بردن برارگ بود.

واقعاً جناب محمد نادر خان که دائماً مظهر انواع ایثار و فداکاری برای حفظ شأن و شرف ملی خود شده اند درین مرتبه هم مراتب اقصی و پیمانهٔ فوق التصور وطنخواهی و ملت پروری شانزاده بدون تردد امر بمباردمان ارگ را که ازان لامحاله افراد عائله و فامیل شان قتیل میشدند محض جهة راحت هزارها فامیل و خاندانهای افغانستان بطیب خاطر دادند (۱).

همین بود که هجر در رسیدن این فیصلهٔ نادری سردار شاه ولیخان و سردار شاه محمود خان

(۱) عین مضمون این احکام قرار آتی است: (من که برای حفظ شرف افغانیت و استقلال و اعزت وطن محبوبم جان شیرین خود را دائماً نثار کرده ام به مقابل مفاد ملت و وطن خود جان، اولاد، برادر، عیال، بیچیک فرد را یعنی نسبدهم و اینهمه خاندانی خود را بپاس حفظ سلامت وطن و شرف قوم قربان کرده بشما امر مینمایم که اگر برای دفع این جمعیت خائنان وطن حیات خاندانم حائل میگردد بکمال خورسندی بمباردو خود را شروع نموده هیچ خود را پریشان نسازید، خوشا مرگیکه حیات ملت خود را تأمین نماید، من قبولی این قربانیهای خود را موجب سعادت خویش میدانم، محل امضا (محمد نادر)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 654 of 711

هم بنوبهٔ خود مراتب بلند وطنخواهی وملت دوستی را داده توپ های سریع
اتش را که قبلاً بر سرپل باغ عمومی مقابل جنوبی ارگ تهیه کرده بود بیک وضع رقت
افزای که هیچ چشم برای مشاهده کردن این منظره حاضر نبود وعموماً از یک جانب
این ایثار و قربانی عظیم را تقدیر، واز جانب دیگر از هلاک شدن عائله و فامیل این
وطنخواها نیکه صرف جهة راحت ملت و امنیت مملکت هرگونه مخاطرات را بخود تحمیل
نموده، بالآخره جمهور متعلقین شان را قتیل قرار داده خیلی متأثر و دلگیر میباشند
امر فیر دادند.

بمباردمان ارگ

چند دقیقه نگذشت که توپچی امر را تعمیل نموده بکوبیدن آن حصهٔ دیوار جنوبی که
متصل دروازه است آغاز کرد.

برای شام مفرزهٔ جهة مهاجمهٔ ارگ تشکیل شد. وقتیکه بچهٔ سقو این بذل وایثار
نادری را دید که بهترین مظاهر ملیت و وطنخواهی واعلی ترین نمونهٔ فدویت وملت پروری
را تثبیت میکرد، بدهشت فرو رفت ودر پی چارهٔ استخلاص خود افتاد.

در سر تا سر کابل و اطراف ونواحی تمام اشخاص ازین قربانی نادری که ابراهیم
وار آل وعیال خود را نثار امنیت وجهة راحت ملتش ایثار نموده در حال رقت شدید

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 655 of 711

وانز جار بسیار ند .

اما بنا زم عدالت خداوندی را که بعد ازین امتحان صادق در راه حب وطن وراحت جامعه تمام افراد این خاندانی را در عین همان مواقعیکه هدف بمبارد مان نادری بودند باینصورت نجات داد که در خود نفری سقوی یک جماعه برای حمایت این خاندان باذل سر فروش پیدا شده جداً برای مدافعه از ایشان آماده شدند.

شب از طرف قوای قومی به پیمانه کافی برارگ حمله برده شد اما بواسطه دفاع شدید سقویهای محصور که بوحدت آتش توپ های بزرگ سریع النار و مترالیوز وتفنگ از مهاجمین مینمودند بی نتیجه ماند .

در ۱۹ میزان روز جمعه باز بشگافتن دیوار ارگ بذریعه توپ از نقاط حاکمه بمبارد مان جریان گرفت ، بچه سقو هم بمدافعه ظالمانه وعنودانه خود شدیداً دوام داد ازهر طرفیکه برارگ فیر میشد او هم به مترالیوز و توپ جواب گفته بشدت زیاد مقابله میکرد حتی در اثنای این توپ وتفنگ جنگی چند گلوله شرنبل توپ های سقوی در عمارات نوآباد ترکیده خانه ها را ویران وبچندی از سکنه آن نواحی تلفاتی را عاید کرد تا اینکه بوقت غروب از هر دو طرف بمبارد مان فوق العاده شدت گرفت .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 656 of 711

انفلاق جبه خانه و احتراق ارگ

دفعتاً یک حرکت و جنبش شدید در زمین پیدا و قوامش طراقهٔ هولناکی خوف و سهم این زلزله را دو بالا و متعاقب آن یک منظرهٔ هولناک و محشر نمائی برپا شده نه تنها مهاجمین را از تعرض و مدافعین را از دفاع شان باز داشت بلکه عموم اهالی کابل و شش کروهی از احساس این زلزلهٔ قوی و دیدن این منظرهٔ بدبختی بورطهٔ حسرت و حیرت افتاده تماماً از هویت این منظره وحشت افزای قیامت زای در عین خوف و خشیت و شور و غوغامی پرسیدند مع الاسف بعد از وقفهٔ معلوم شد که از جبا خانهٔ داخلی ارگ این صداهای مهیب ترکیدن و کفیدن و احتراق مدهشه محسوس و انعکاس این احتراق و منظرهٔ مهیب ستون زرد و سیاه و لهیب آن خارج از حد در آن شب تار هولناک و توحش آثار مینمود، همه کس متیقن شد که از دست این دزدان ظلام ثانیه به ثانیه انواع بدبختی و خسارهای مادی و معنوی عائد شده میرود.

فرار دزدانهٔ بچه سقو از ارگ

در عین همین موقع یک طوفان شدید باد که با قطرات باران آمیخته بود از طرف غرب جنوب الی شمال شرقی بجریان افتاد و یکسر شعله و نهیب داخگر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 657 of 711

وشرارهٔ آنرا در سرتاسر خط سیر باد منتشر ساخته ارگ وحوالی آن، خاصتهً حصص باغ ارگ ومیدان طیاره را چنان ظلمتکده ساخته بود که در مغرب انسان فرق زمین و آسمان را کرده نمیتوانست .

بچهٔ سقو با همراهانش که ساعت های آخرین حیات خود را می شمرد درین هیاهوی مهاجمین و انفلاق و انفجار پیهم صندوق های کارطوس توپ و تفنگ وبم های دستی و دمهٔ غلیظی که از احتراق جباخانه وطوفان باد تولید شده بود فرصت را غنیمت شمرده بلباس مخصوص مجاهدین از دروازهٔ شمالی ارگ مخفیانه خارج شده اند و بواسطهٔ دود و غبار شدید مظلم وشباهت ظاهری این مفرورین باقوای ملی اکثری از محاصرین آنها را نشناخته تصور کرده اند که اینها هم از زمرهٔ ماست وعدهٔ از مهاجمین که براین نفری مشتبه شده اند هویت شانرا استفسار کرده اند .

بچه سقو بلطائف الحیل چنان اظهار نموده که مایان ازان معاونین سردار سپه سالار غازی میباشیم که از شش کروهی کابل برای کمک و معاونت شمایان آمده ایم و از حضور سردار شاه ولیخان فاتح وجنرال شاه محمود خان غازی موظف شده ایم تا اطراف باغ ارگ و میدان طیاره را ازان نفری سقوی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 658 of 711

محافظه کنیم که برای استخلاص بچهٔ سقو از کوهدامن تعداد زیاد می آیند (۱)،

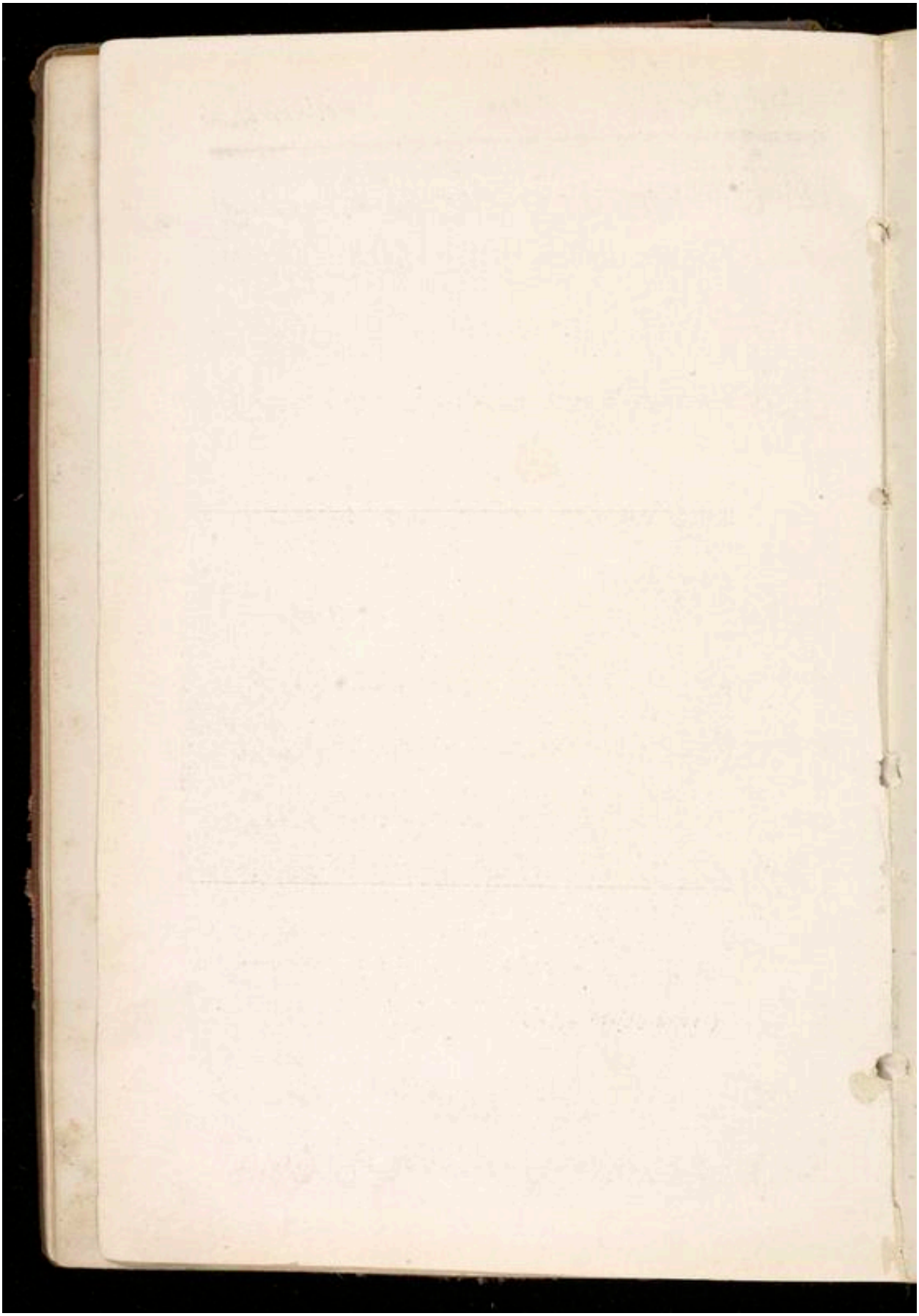
نجات خاندان سپه سالار غازی از مجلس سقوی

یکساعت بعد از خروج و فرار بچهٔ سقو همهمهٔ این گریزش، در ارگ که الی الان بکمال شدت مصروف گوله باری و دفاع جدی است می افتد و علی الفور آتش توپ و تفنگ ما شیندار ارگ خاموش و بجای آن یک غلغلهٔ شادمانی در ان حکمفرما میشود که با انطلاق و انفجار بیهم و متوالی جباخانه توأم، و از طرف همان حزبی که از خاندانی سپه سالار حمایت میکردند شنیده میشد. در اندک فرصت

(۱) - واقعاً که از کوهدامن درین فرصت یک لشکر زیاد سقوی با ستوای پایهالین عمومی برق بطرف کابل در حرکت بودند که بچهٔ سقو علی العجاله خود را با آنها ملحق و بمعاونت ایشان شبانه شب خود را بپشش ده کلکان رسانیده، فردای آن در ارگ جبل السراج مرکز گرفته بنای تجمع و حمله آوری را بر کابل میگذارد و علی الفور قوای کافی جهة حفظ خطوط مواصلهٔ کابل و شمالی معین میکند، درین موقع قوای مکفی همراه جباخانه و اسلحه بابید حسین از مزار هم میرسد و نیز قوای سقوی از مشرقی و مرچشمه و غزنی و جنوبی دسته دسته بصورت جنگ و گریز خود ها را به نزد بچهٔ سقو میرساندند و از کوهدامن هم قوهٔ زیادی جمع آوری شده لحظ بلحظ در قوهٔ عمومی خود می افزایند و در عین زمان پروپاگند میکنند که سپه سالار تخت را برای امان الله خان که عنقریب بذریعهٔ طیاره آمدنی است تصرف کرده است چون باسبب سقوط و فرار امان الله خان شده ایم حتماً درین مرتبه همه ما را از تیغ خواهد کشید، لذا باید یک آن اولتر سپه سالار را منهزم و تکرار باید تخت را اشغال کنیم، تا از شر دینی و دنیوی امان الله خان مطمئن باشیم.

از یکطرف رفتن ناز و نعمت و تاج و تخت از دست این اشقیاترین اهل سرقت، و از جانب دگر خوف انتقام آن مظالم و تحایفی که از دست این اهل بدعت بهر طبقات ملت وصل شده بود، و در عین زمان این پروپاگند جعلی اداکین سقوی که نسبت به پادشاهی مکرر امان الله شاه مخلوع مینمودند و تمام این مساعی قیمتدار سپه سالار را برله او خاطرنشان میکردند، لحظه لحظه در وخامت این قضیه تزئید و در خرابی اوضاع می افزود.

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 660 of 711

جنابان معظم سردار شاه ولیخان قائم و شاه محمود خان غازی بعد از فتح کابل و فرار دزدانهٔ بچهٔ سقو مصروف نظم و تنسیق و ادارهٔ امنیت و انضباط شهر و تعقیبات اساسیهٔ قوای سقوی و اعطای هدایات ضروری به سرکردگان قوای مجاهدین ملی میباشند.

(کابل - ۲۰ میزان ۱۳۰۸)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 661 of 711

این راز هویدا میشود که بچه سقو گرنجت و خاندانی سپه سالار خوشدل خانه ازین آتش طوریکه رب جلیل حضرت ابراهیم خلیل را نجات داده بود سالماً خلاص شده، اینک بهر نقطه که قائد معظم میفرماید ذریعهٔ موترهای تیز رفتاریکه در داخل ارگ موجود است فرستاده میشوند و ارگ هم بنام نامی سپه سالار غازی مفتوح است

تعاقب ابچه سقو در اثنای فرار

سرداران عظام آقایان سردار شاه ولیخان و شاه محمود خان بجای اینکه ازین مژدهٔ نجات خاندانی شان مسرور میشدند فوق العاده از فرار بچهٔ سقو متألم و متأثر شده بسرعت تمام در همین ظلمت و دود و طوفان یکحصه قوای مهاجم را امر دادند تا از بچهٔ سقو تعاقب کنند و خودشان فوراً اراکین لشکر و سرکردگان اقوام را خواسته راجع به تعاقب و جلوگیری از تعرض سقویها بر کابل که یقیناً به پیمانهٔ بزرگ خواهد بود مباحثه دائر نمودند.

در اثر مذاکره و رسیدن اطلاع عدم دستگیری بچهٔ سقو در سه کروهی کابل که سنگ سنگ آنرا متعاقبین می پالیدند این مفکوره باتفاق مطلقه تصویب شد که چون قوای مکفیه و ذخائر زیاد حربی در شمالی موجود است بالیستی ما فعلاً

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 662 of 711

از مزید تعاقب و اجرای تعرض منصرف شده تنها ترتیبات متین دفاع را گرفته این آتش جانسوز ارگ را خاموش، و به نظم و نسق اساسی شهر و اطراف توجه و در عین زمان سپه سالار را با آمدن مرکز دعوت و یک قوهٔ جسیمه را از دگر اقوام ترتیب کرده، از هر طرف شمالی را تحت تضیق و فشار بگیریم.

اخذ ترتیباتِ دفاع، انطفای آتش، انتظار ورود سپه سالار غازی

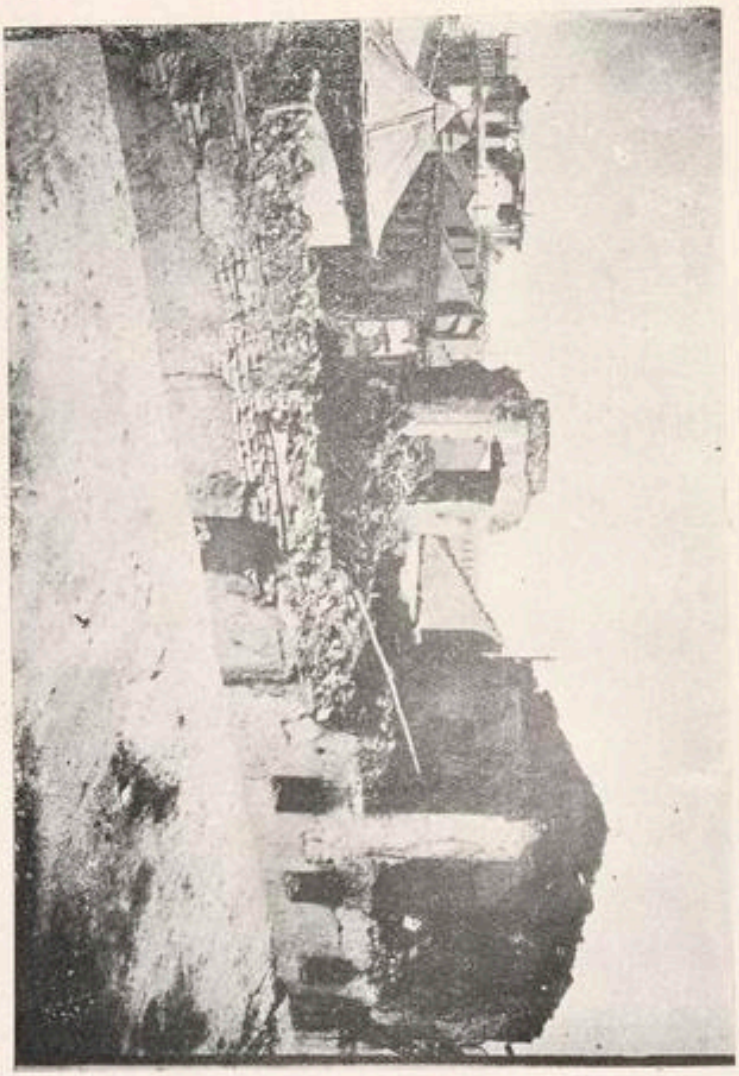
روز ۲۰ میزان: یکروز فرحت اندوز و مسرت عمومی بواسطهٔ سلامت برآمدن عائلهٔ نجات دهندهٔ ملت و وطن و فرار و تشتت قوای سقوی از مرکز افغانی در کابل بود.

سرداران عظام از یکطرف بگرفتن ترتیبات لازمهٔ دفاع از حملهٔ سقوی ها اوامر میدادند و از جانب دگر اقدامات موثرهٔ را نسبت به انطفای آتش ارگ که دقیقه بدقیقه شدت کرده میرود مصدر شدند و هم بنظم شهر و اطراف بصورت صحیح عطف توجه نمودند و نیز بحضور سپه سالار معروضهٔ را نگاشتند که علی الفور جهه رهنمائی و دستگیری از مشکلات رونق افزای مرکز شوند.

ketabton.com - The Digital Library

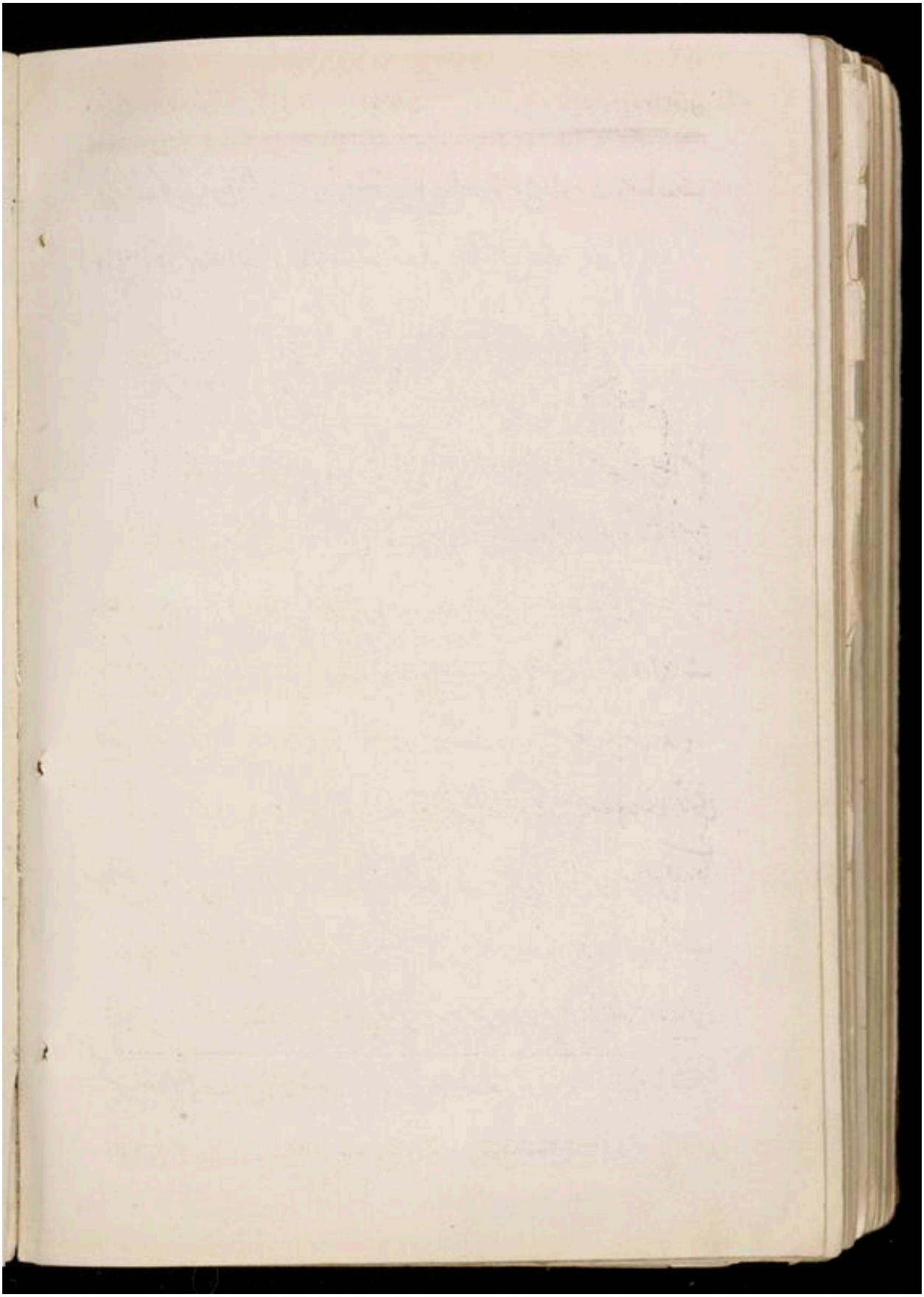
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 663 of 711

از جملهٔ مناظر روح گداز انقلاب که احتراق سر دروازه بزرگ جنگی و یک حصهٔ جنوبی وشرقی اردگ شاهی دارالسلطنهٔ کابل را نشان میدهد! (کابل ۲۳ میزان سنه ۱۳۰۹)

ketabton.com - The Digital Library

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 665 of 711

امروز ارگ که نمونه عظمت مملکت و در عمارات پایتخت افغانی مرکز شان و شوکت است: بفلاکت ترین اوضاع ویرانی و خرابی وانمود، و در عین زمان بهین سیولای متباقی و استخوان بندی ظاهری او هم طعمهٔ آتش شده میرود، مشکل تر اینکه بواسطهٔ ترکیدن متوالی جبا خانه خموش کردن آتش بکنار؛ حتی نزدیک شدن باطراف آن گرده و جگر بکار دارد.

بهزار مشکل و فداکاری سردار شاه ولیخان و سردار شاه محمود خان ودگر اراکین و سرکردگان قومی بمعاونت خداوندی و قوای ملی و اهالی مرکزی انقدر کرده توانستند که سلسلهٔ دیگر عمارات را از منطقهٔ آتش زدگی منفک کرده بوسائل فنی از مزید سرایت آن جلوگیری کرده بر علاوه آن شالوده های اساسی برای نظم و نسق شهر و اطراف گذاشتند.

امروز وضعیت کابل ازین فرار سقوز اده و تجمع مکررش بی اندازه مولم و خطرناک است.

امروز سرداران مظفر و قائدین نامور مافوق العاده بزحمت اداره امنیت گرفتار و در اعطای هدایت و حسن مراقبت از تحریکات احزاب شرارت مشغولند.

بالجمله از اهم ترتیبات دفاعیه و انطفای احتراق و اداره امنیت بهزار مشکل

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 666 of 711

در ظرف کار کردن و تکلیف برداشتن چهل ساعته و حسن معاونت و مساعدت اهالی و اقوام و طوائف، تا یک اندازه فراغ حاصل شد.

حرکت سردار سپه سالار غازی از جاجی بکابل

جناب محمد نادر خان سپه سالار که الی الآن در جاجی اداره امور حربی را مینمودند از آنجا اطلاعات اخیره و خبرهای تازه ترین محاذ جنگ وغیره اجراآت را باسرع وسائل هم بداخل و هم بخارج نشر میفرمودند بروز ۲۲ میزان با رفقای همسفر و یک قوه مکفی قومی در حالیکه الی سه هزار از ان اسیرهای ستوی را که (در محاربات اخیره آنها اسیر شده بودند) باخود داشتند وارد چهل ستون شدند.

اهالی اطراف و نواحی عرض راه و نقاطیکه بخط عبور حضرتعالی سپه سالار غازی واقع بودند بکمال محبت و صمیمیت موکب اوشانرا به بهترین مظاهر اخلاص قدردانی و عموم سکنه هر محل هم از وشان استقبال و هم مشایعت و هم منتهای مراتب خلوصیت و مسرت خود ها را به حضورشان تقدیم میکردند و هم عموماً بحضوشان تبریک موفقیت این ظفریت را داده میرفتند که سپه سالار ازین حسیات انها اظهار خورسندی و مسرت می نمودند، و همان مضامین را که در نطق سلامی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 667 of 711

شان مرقوم است در همه جا تکرار میکردند .

مردم کابل هم برای استقبال این سردار با اجلال (بر علاوه آنیکه بعض آنها قبل برین چند منزل پیشتر رفته بودند) امروز بعضاً الی چهار آسیاب وعموماً در چهل ستون حاضر شده و در برابر این موفقیت و مجاهدت و فداکاری این ذات استقلال ده نجات بخشای خود اظهار مسرت و تهانی میکنند و پروانه وار خود ها را بدست و پای این شمع نور افزای وطن میاندازند و مقابلتاً بدیده بوسی و مصافحه و معانقه و تلطف سپه سالار غازی نائل میشوند .

پذیرائی سپه سالار غازی در موقع ورود مسعود شان بکابل

در ۲۳ میزان اهالی کابل از هفت ساله الی هفتاد ساله و سکنهٔ اطراف و نواحی کابل که بعضاً از ۱۶ الی ۱۰ کروهی هم آمده بودند (در حالیکه عموماً هر هر فرد این مستقبلین خود ها را مرهون مجاهدات و فداکاریهای جناب محمد نادر خان سپه سالار میدانستند) دو طرفهٔ سرک را در فاصله بین کابل و چهل ستون ، در صفوف پیهم و متوالی خود طوری گرفته بودند که از حد سلامخانه الی چهل ستون در اطراف قریب سرک جای پای ماندن نبود انتظار ورود موکب ذات ستوده صفات نجات و استقلال

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 668 of 711

خود ها را میکشیدند .

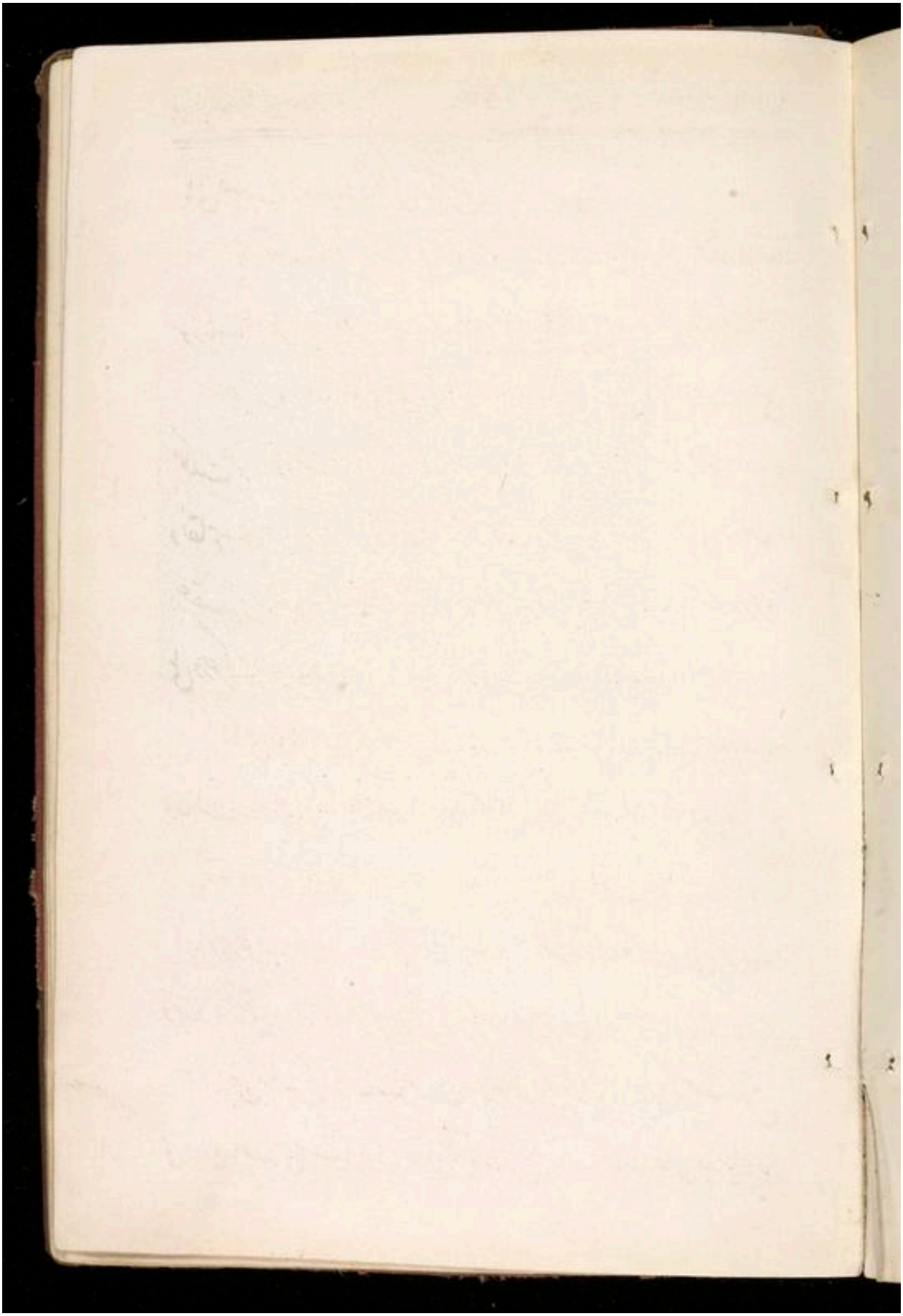
از دحام اهالی و مجاهدین باندازه بود که حقیقتاً کمتر نظیر آنرا دیده بودیم . اهالی کابل با دسته های گل تا نزدیک قصرهای دارالامان صف بسته بودند و بهمدیگر تبریک این روز سعید را میگفتند .

درین روز فیروز انواع شگفتگی و انبساط در طبیعت ها موجود بود . پارچه های ابرهای سفید چون امواج کف آلود اقیانوس در فضای لاجوردی آسمان کابل شناور بود - طبیعت با همه عظمت و بزرگواری خود در صدد استقبال این رادمرد بزرگ و نابغه معظم برآمده پای انداز لطیفی از برگ های نیم رنگ زرد و سبز درختان بر روی زمین گسترده بود . هلهله شادمانی ها و غریو شلیک های پیاپی مجاهدین ، صدای یک نواخت دهل های ملی آهنگ روح نواز نشید های افغانی ، با غرش های آسمان مخلوط گردیده و همه یک آواز این نادر روزگار و این منجی حقیقی وطن جناب محمد نادرخان سپه سالار را خوش آمدید گفته می سرودند « ای بهارستان اقبال وی چمن پیما بیا »

احساسات اهالی درین روز بقدری لطیف و پر هیجان بود که من بچشم خود مشاهده کردم که از شدت خوشی در گوشه چشم ها اشک شادی میدرخشید ، آسمان هم جلوه مسرت های مالا نهایه خود را نموده قطرات لؤلؤ وش خویش را بر سروری

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 670 of 711

ضمیمهٔ صحیفهٔ (۵۷۵) جدول کتاب «نادر افغان»

یك منظرهٔ روح افزای مسرت آور که ازدحام عمومی را بتقرب ورود
مسعود حضرت عالی جناب محمد نادر خان غازی بدار السلطنه کابل نشان میدهد

این عکس درصحنهٔ خارجی سلامخانهٔ عمومی کابل درموقعیکه تکالیف سلطنت بحضور
حضرت عالی سپه سالار محمد نادر خان غازی از طرف عموم ملت کرده میشود بروز
۲۳ میزان در سنه ۱۳۰۹ گرفته شده است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 671 of 711

اهالی مصیبت رسیدهٔ کابل نثار میکرد .

بالآخره دقائق انتظار بپایان رسید و درمیان همهمه‌های مختلف صدای موزیک عسکری از دور بگوش رسید، و شلیک پیاپی شادمانی نزدیک شد.

طلیعهٔ فوج مظفر نادری نمودار گردید، در وسط اردو قائد اعظم ملت ومحیی مملکت عزیز افغانستان سواره بنظر آمد، که با چهرهٔ خندان که آثار منتها ضعف ونقاهت دران هویدا بود جواب تعارف وخوش آمدیهای اهالی را میدادند درعقب این موکب دسته‌های متعدد اقوام آتن کنان وهلهله گویان با عساکر فراوان ملی درحرکت بودند .

اهالی کابل این منظرهٔ خوش آیند را بنظر حیرت واستعجاب میدیدند. وحالت روحانی وکیفیت وجدانی خود را باین دو کلمهٔ مختصر ادا میکردند :

زنده باد منجی حقیقی ما ! جناب محمد نادرخان غازی .

ازهرطرف دسته‌های گل نثار میشد، وباکف زدنهای متوالی نجات دهندهٔ حقیقی ورادمرد واقعی وطن را خیر مقدم میگفتند .

ازهمین جمع غفیر یکه ازحساب بیرون بود هرکدام جداگانه سعی وکوشش می ورزید تا صدای شکریه وامتنان خود را بسمع جناب محمد نادرخان سپه‌سالار

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 672 of 711

برسانند - سپه سالار صاحب هم باشارهٔ سرودست و تبسم این حسیات عالی العالی را قبول و بهر طرف نگاه های الطاف و مرحمت را معطوف میفرمودند. تا اینکه حضرتعالی سپه سالار غازی در اثنای همین غلغله دعاگوئی و همهمه های شادمانی بکمال شکوه و احتشام لاینتاهی در حالیکه عامهٔ اهالی متوالیاً تبریک و تهانی موفقیت جناب محرر نادرخان غازی را باهمدیگر تبادله میکردند وارد سلامخانهٔ عمومی شدند.

اجراآت سلامخانه

خلاصتاً این موکب گرامی سردار محمد نادرخان سپه سالار غازی همین اوضاع مسرت و قدردانی که فوقاً نگاشتیم به خارج و داخل سلامخانهٔ عمومی نیز مورد احترام و تعظیم و پذیرائی عالی شدند - باین تقریب تمام سلامخانه از وزرای عصر امانی و کلای ملت و اعزه و معاریف و عمائد و روشناسان کابل و اطراف آن مملو بود حتی اعضای کور دیپلوماتیک مقیمهٔ کابل نیز برای نظاره و مطالعهٔ جریانات و رویداد این مجلس ملی حضور آورده بودند.

در اینجا تا نیم ساعت آوازهای تکبیر و تهلیل سامعه نوازی، و ادعیه و اظهار الفاظ شادمانی و قرائت عرائض شکرگذاری و نشیده هائیکه بتقریب این

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 673 of 711

مظفریت ملی و ازالهٔ توحش و تظلم سقوی و قیام سلطنت نادری سروده شده دوام داشت، تا اینکه سپه سالار درایت مدار از دیدن این مناظر اخلاص و تقدیر و مظاهر محبت و صمیمیت فنا ناپذیر حضار در ورطهٔ حیرت و تصورات ژرف رفته بودند این غلغلهٔ سرور را به مشکل امکان، و افکار و نظریات عالی خود را قرار آتی بعموم عالی فرمودند

اولین نطق سپه سالار غازی در سلامخانهٔ عام

«برادران و عزیزانم!»

«بتقریب این موفقیت قوای قومی افغانستان که بفضل الهی و مدد روحانیت حضرت نبوی در طرد نمودن و تشتت دزدان بشیرف و رفع نمودن آنهمه مظالم و وحشت و دفع نمودن آن مصائب و نکبت که از شامت اعمال بندگان خدا و سوء رفتار عمال ماضی شما و دگر علل واقع شده است کامیاب شده ایم هر قدر که بدرگاه الهی شکرگذاری کنیم کم است (غریو عمومی الحمدلله الحمدلله) اگر در انطفای این آتش که در افغانستان افروخته شده و تمام موجودیت وطن محبوب ما را در احتراق گرفته بود لطف الهی و باز در عالم اسباب شجاعت و غیرت ملی و وحدت پسندی شما ملت عزیزم بذل مجاهدت نمیکرد البته که این سیل موحش بنیان سلامت

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 674 of 711

ملت و استقلال مملکت ما را اگر کسی دگر دوام میکرد (لا وقع الله) از پای انداخت"
(غریو تصدیق عمومی)

«من از اینکه شما حضار محترم و باقی ملت شجاع غیر متنمد در راه نجات وطن این
گرداب رنج و محن با من معاونت عملی و مالی و فکری کرده اید و یا تسهیلات لازمه درین
مورد بمن فراهم آورده اید از حد زیاد اظهار مسرت میکنم و از خداوند برای همچه
اشخاص موقع شناس خیر اندیش اجر جزیل را در دنیا و آخرت مسئلت دارم»
«البته همه تان مطلع هستید که من در موقع بروز این حوادث مؤلمه که دل ها را
کباب و خانه ها را خراب و دیده ها را پر آب کرده است با دل فگار و تن بیمار در
یک گوشهٔ فرانسه افتاده بودم بمجرد استماع این واقعات مدهشه مضطرب
و سراسیمه بدون زاد و توشه و ضروریات لازمه بهمراه برادرهایم محمد هاشم خان و
شاه ولیخان عازم افغانستان شدم و بعد از وصول وطن در طول (۷) ماه خود م
و برادرانم قوم بقوم، قریه بقریه و سنگ بسنگ حصص جنوبی افغانستان از شب
و روز محض جهة القای روح وحدت و دور کردن اثرات سوء شقاق و مخالفت
و اسقاط وحشت گریهای اهل سرقت (که لله الحمد به خجلت و مذلت گرفتار شدند)
طوری کوشیدیم که در هر لحظه انواع مشکلات و بلیه بما عائد میشد و در عین زمان

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 675 of 711

مال و هستی ما به یغما، و شصت و چند نفر عائله و اطفال خاندانی ما گرفتار حبس و اضرار دزدها بود.»

«چندین مراتبه تجمع قومی شد و حمله های متعددی بر قوای سقوی نمودیم ولی چندین مراتبه بنابر علل و اسباب متضده شکست خوردیم در عین همین عقب نشینی و توجیه مشکلات مالی و اختلاف قومی و القای انواع غلط فهمی که هرکدام آن تنها موجب عقیم ماندن مطلوب و سبب دل سردی و سقوط من شده میتوانست من ازین عزم خود که نجات وطن و دمیدن روح وحدت در عامهٔ ملت بود دست نکشیدم زیرا تصمیم من درین مقصد باندازهٔ بود که هیچیک علائق دنیوی و مشکلات مادی و معنوی مرا از انجام آن باز داشته نمیتوانست حتی در قربانی تمام خاندان خود هم دریغ نکردم» (غریو عمومی: زنده باد غمخوار خیراندیش افغان غازی نادرخان)

«همان است که در اثر مجاهدات خویش و مساعدت دیگر بهیخواهان ملک و ملت و معاونت اقوام افغانستان لله الحمد درین مرتبه در تشتت و ازالهٔ توحش این دزدان بی وجدان موفق و کامگار شدیم» (غریو عمومی آلهی شکر).

«هرچند از روی سنجش و تدقیق موفقیت من درین اقدام بزرگ که همهٔ ملت خواهان و وطن دوست ها از اصلاح و ادارهٔ آن مایوس بودند و من هم در اصلاح

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 676 of 711

وتحلیل آن مشکلات عظیمی سر و چار شده ام فی هزار یک هم متصور نبود، با آنهم من مایوس نشدم، طپیدم وکوشیدم و به رقم رقم ملت را بمفاد و مضرت شان دانستم تا اینکه از لطف خدا که یقیناً بران حال فلاکت اشتمال ما و شما ترحم فرموده است وتوبه های بصدق و گریه وزاری ما را قبول درگاه بینیازی خود کرده باینقدر یک موفقیت نائل شدم که امروز ما و شما بکمال مسرت در هیچه ازدحام وجمعیت انبوه خوشبختانه جهة شکر گذاری ازین مراحم ربانیه اجتماع ورزیده ایم در حالیکه بهفته گذشته تجمع دو سه نفر در کنار حتی از تشدد و استبداد اشرار از سخن زدن و راز دل گفتن با یک عزیز و هم وطن خود، شما ملت محروم بوده بانواع کشمکش و فتن گرفتار بودید"

"چون این موفقیت ما و شما الی الآن بکلی تمام نشده و هنوز هم رگ و ریشهٔ این خطرات وانديشه در هر کنار و گوشه موجود، و به پیش روی ما و شما کارهای بسیاری است، لذا نباید که ما به نشأه این مظفریت سرشار و بمظاهر فرحت گرفتار شویم، باید نه تنها ما و شما این اخگرهای شعله افروز انقلاب را بالمره خاموش کنیم، بلکه بتلافی این نقصانات وارده که از هر حیث و هر جهة وطن را بمشکلات انداخته است نیز صرف مساعی جدی ورزیم"

درین محل از طرف جمهور حضار غلغله های مسرت باری که با تکبیر و تهلیل ممزوج بود بالا شده تماماً تکلیف سلطنت را بجناب محمد نادر خان غازی تقدیم کرده در قبولیت آن اصرار

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 677 of 711

و این موضوع از هر گوشه و کنار تکرار میشد، و تائید این تکلیف از جانب تمام اعیان و معاریف ملت یکی بعد از دیگر به حضور جناب محمد نادر خان مظفر معروض میگردید تا اینکه متفقاً و متحداً آواز های زنده باد اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی نجات و استقلال بخشای افغانستان طنین انداز فضا شد.

جناب سپه سالار که از دیدن این اوضاع و احوال عموم بحیرت و دهشت فرو رفته بودند بعد از تفکر و تعمق این غلغله را با صرار آرام، و قرار آتی در موضوع عدم تحمل بار گران سلطنت بر نطق خود دوام کردند.

«قصد من گاهی شخصیت نبوده و نه هست من خیال سلطنت را نداشته و ندارم، پادشاهی تا وقت یک امر انتخابی است، و بایستی اجماع امت یکنفر را اولی الامر خود انتخاب کنند، البته تشکیل لویه جرگه افغانستان من بحیث وکالت کار خواهم کرد، اما پادشاهی را متقبل شده نمیتوانم بگذارید تا نمایندگان ملت از تمام افغانستان جمع شده در اطراف انتخاب پادشاه آینده خود مذاکرات مکفیه نموده هر کسی را که باکثریت مطلقه انتخاب کنند البته که ما هم اطاعت آنرا از اسباب مفخرت خود دانسته بکمال مسرت با او بیعت میکنیم و در تحت اوامر او خدمت ملک و ملت را مینمائیم. مطلب من از ابتدا چنانچه در جرائد دنیا اعلان نموده ام رفع این بحران و خانه جنگی و مظالم سقوط بوجود آوردن وحدت ملی عمومی بوده است که خوشبختانه بآن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 678 of 711

موفق شدیم کنون باز من همان مطلبم را که در فرانسه و هند و در همه جوانبی سرحد و نقاط افغانستان بصورت تقریری و تحریری خاطرنشان کرده ام تذکار داده میگویم که من و برادرها و خاندانم براین افتخار داریم که بمسرت ملت خود شادان و در مصائب آن قرین اندوه و خفقان بوده، آن وظائف ملیت و اسلامیت خود ها را که بر هر فرد وطن فرض است انجام میداریم همین افتخار و اعتبار ما کافی است که بمانند یک عسکر فداکار افغانستان من و عامهٔ افراد خاندانم تفنگ را بشانه گرفته، همان وظیفهٔ مقررهٔ خود مانرا انجام دهیم و امر سلطنت را باتفاق عمومی و آرای ملت بگذاریم - هر شخص را که ملت انتخاب میکند ما نیز بکمال مسرت با و بیعت میکنیم ۰»

جوابیهٔ عمومی

(غلغلهٔ عمومی: «پادشاما شما ئید که همیشه از ما دستگیری کرده اید و در حصول مفاخر ملی و وطنی دائماً فداکاری کرده اید ۰

در اینجا غوغا بلند و از هر طرف نسبت باین استنکاف سپهسالار از سلطنت نطق ها و عرائض شنوانیده میشد و بدلائل و شواهد اهلیت و لیاقت این ذات صاحب درایت و غمخوار ملت را ثابت میکردند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 679 of 711

واورا به قبولیت سلطنت مجبور مینمودند و میگفتند :

ما در افغانستان همچه کسی را سراغ نداریم که طاقت تحمل این بار گران را داشته باشد زیرا تقریباً در دوره یکسالهٔ انقلاب رجال خود را بخوبی آزمودیم وتجربیاتی حاصل نمودیم از تمام ولایات افغانستان کم وبیش اشخاص درین محضر حضور دارند وهمه معتقد اند که جز از ذات شما سزاوار این مقام دیگری نیست شورش های چند ماهه وخرابیهای وارده که از دست اشخاص خائن براین مملکت جوان وارد شده و مصالح وطن بیش ازین اجازه نمیدهد که این وضع دوام کند، اگر ما چندی دیگر بانتظار (لویه جرگه) امور سلطنت علیهٔ افغانستان را معطل بگذاریم اولاً یقین داریم که از شخص شخیص شما کرده ذاتی بهتر پیدا نخواهد شد ونمایندگان ملت جز ذات سامی والاحضرتان دیگری را به پادشاهی قبول نخواهند فرمود، زیرا سوابق درخشان شما ما را امیدوار میسازد که در آیندهٔ قریبی اصلاحات عمده در اوضاع پریشان اجتماعی این ملت ستم رسیده وارد شود؛ وثانیاً احتمال دارد درصورت عدم انتخاب شاه دامنهٔ شورش های داخلی وسعتی پیدا کرده وصفحهٔ مقدس افغانستان میدان خونریزیهای مدهش تری واقع گردد درصورتیکه بچهٔ سقو با تمام قوای خود در جبل السراج مصروف به اقدامات تعرضیه است

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 680 of 711

بالآخر بنا بر خواهش بار بار و تمنای تکرار سپه سالار به مشکل این هلهله خاموش و باز جناب شان نطق خود را دوام داده گفتند :

جواب الجواب ملت

"تأسف میکنم که نه شما و نه دگر اقوام و اشخاصیکه الی الآن مرا تکرار به برداشتن بار گران سلطنت این دوره که از مشکل ترین و صعب ترین امور است تکلیف کرده و میکنند و درین باب اصرار بسیار دارند مطلب اساسی مرا نفهمیده اند - من میخواهم همچنین که بفضل خدا و همت شما وطن را از گرداب مصائب و بلا نجات داده ام تاج و تخت افغانستان را نیز از زیر سلطهٔ متنفذین خلاص کرده یک اساس صحیح اسلامیت را طرح کرده انتخاب شاهی را به آراء عمومی اتکا داده و ازان ضرورت صرف قوه و قدرت و استعمال توپ و تفنگ را سلب کنم ازین جهه است که اصرار دارم که شما این امر مهم را که به تمام ملت تماس دارد و فیصلهٔ تمام مقدرات آتیهٔ وطن بآن منوط میباشد بآراء عمومی اتکا بدهید و از عجله و چالاکی کار نگرفته ، دقت کنید و بسنجید - و بعد از تبادلهٔ افکار با عموم و خواستن

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 681 of 711

وکلای جدید از عموم ولایات وحکومات افغانستان هر ذات کامل الصفات را که عامهٔ ملتم بشاهی خود برگزیدند من هم بکمال مسرت دستش را بوسیده مانند یک عسکر فداکار در رکابش خدمت میکنم .

معروضهٔ مصرانه والحاح مسکتانهٔ ملت بحضور

سپه سالار شجاعت طویت

حضار ، حتماً شما در یموقع هرج ومرج ودرین فرصتیکه مریض محتضر افغانستان از حالت نزع برگشته تجدید حیات کرده واحوالش نازک است باید این بار گران را محض خدمت وطن وخیر جامعه قبول کنید ومارا دانه وابرین دو سنگ آسیای این قوای سرشور آشوب پسند مهاجم ومدافع نگذارید - درحالیکه بجز از قندهار وجنوبی ومرکز کابل درهمهٔ افغانستان قوه واقتدار سقویان الی الآن مکمل وبرعلاوهٔ آن درشمالی ترتیبات بزرگی جهة استرداد کابل گرفته فی الحال درحدود دوده مست وخرس خانه وکوتل منار جنگ هم جاری است .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 682 of 711

وقت و سنجش و مشورهٔ ما در طول انقلاب دوام داشت، مخصوصاً در اثنای فتح کابل که هشت شبانه روز از آن منقضی است موضوع بحث عمومی ما همین امر بوده، ما حاضرین تماماً و متفقاً باین نتیجه واصل شده ایم که حتماً شما خادم صادق وطن این وظیفهٔ مهمه را متحمل شوید.

اینکه شما نسبت به اخذ نظریهٔ وکلای سائر ولایات و محلات افغانستان فرمودید تکرار عرض میکنیم که در اینجا هم وکلائی که در عصر امانی در مرکز بودند و بواسطهٔ بروز انقلاب الی الآن ماندند و هم وکلائیکه در عصر سقوی بنابر مغالطهٔ که اهالی دور دست، در شناختن آن مشهور بالفساد خورده بودند، حاضرند و هم بمعیت شما وکلای مشرقی و جنوبی و قندهار و کابل موجود است ما و آنها عموماً بالاتفاق این قبای سلطنت را لائق وجود شما دانسته رجاء با اصرار میکنیم، که حتماً شما ادارهٔ امور وطن را بحیث شاهی متقبل شوید و بلحاظ خدا و رسول اضافه برین از تردید خود احساسات ما را مجروح نکنید و ازین ملت مصیبت دیدهٔ انقلاب کشیدهٔ خود که زورق چار موجهٔ شانرا بمساعی خود قریب ساحل رسانیده اید دستگیری اساسی بفرمائید تا حیات آتی ما مسعود و خدا و رسول و ملت از مساعی خود پسندانهٔ شما خوشنود گردد.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 683 of 711

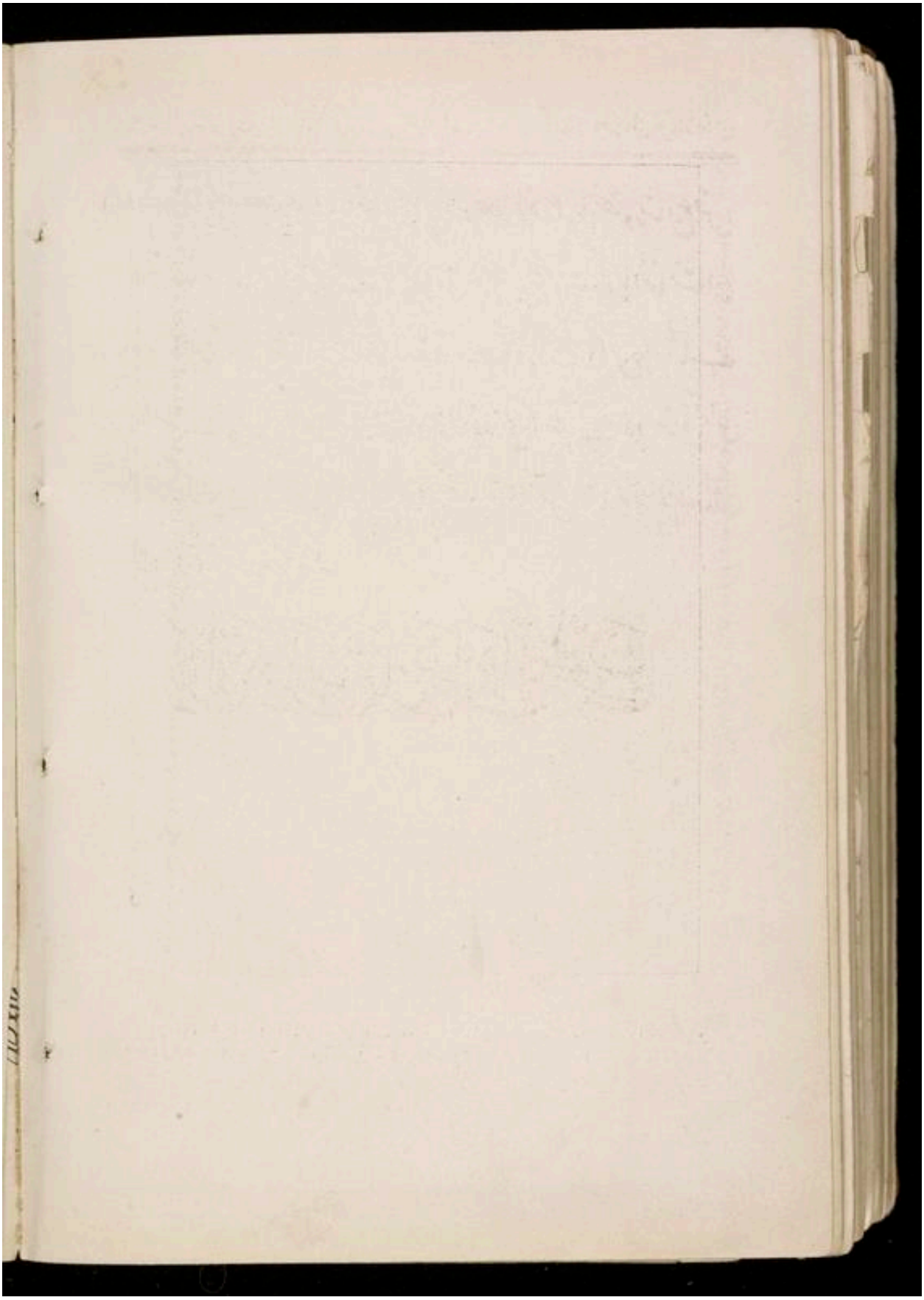

حضرت عالی سردار « محمد نادر خان » سپه سالار غازی

در موقع الحاح و اصرار عمومی ملت که بر اوشان بار گران سلطنت را تحمیل و اوشانرا به پادشاهی انتخاب میکنند ، در اندیشه های عمیق وبحر تفکر فرو رفته درقبولیت امارت درین موقع پرنزاکت که هزاران تکلیف ومصیبت بملك و ملت عائد، وحکومت تمام لوازم ملکی و نظامی خودرا فاقداست تردد دارند .

(سلاخانهٔ عمومی کابل ۲۳ میزان ۱۳۰۸)

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 685 of 711

مایقین داریم وبشما هم خوبتر معلوم است که بجز از شما دگر اینطور یکشخص جامع الاوصافی در طول وعرض افغانستان موجود نیست که همه احزاب ودسته ها واقوام وقبائل بروی متفق وبالمره بکندن ریشه های نفاق وخانه جنگی موفق شوند، لذا ما از حضور شما که به عذر والحاح وکمال مسرت ورضا شما را پادشاه واولی الامر خود قبول میکنیم رجا وتمنا داریم که ضرور بصدور این خدمت مملکت را قبول کنید وباین حس قدردانی ما صدمه وارد نکنید (غریو عمومی: مبارکباشد، مبارکباشد) زنده باد شاه منجی واستقلال بخش ما اعلیحضرت نادر شاه، پاینده وبرقرار باد حریت واستقلال افغانستان! (غلغله تکبیر وتهلیل).

بیعت اهالی به اعلیحضرت محمد نادر شاه

درینموقع سپه سالار صاحب درایت مدار درچنان افکار عمیق وتصورات ژرف فرورفته بودند که این وضع متحیرانه شان علانیه تردد زیاد شانرا در برداشتن این بار گران درینموقع ابتری وپریشانی نشان میداد.

درینجا عموم اعیان ومعاریف کابل وشش کروهی وتمام وکلای افغانستان که در عصر امانی وسقوی بکابل آمده بودند، برای دادن دست بیعت واطاعت بحضور این ذات دیانت طویت هجوم آوردند وپروانه دار

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 686 of 711

اطراف این شمع ضیا بار افغانستان را در حلقه گرفته عموماً به حضور شان عرض فدویت و اخلاص و صمیمیت را مینمودند، و بهمین صورت گویا افغانستان ازین بحر پر از طغیان انقلاب این گوهر گرانمایه را بدست آوردند، و این پادشاهی بالاستحقاق علیحضرت محمد نادرشاه غازی که بطیب خاطر و اتفاق آرای عمومی و اکثریت مطلقه و اصرار و الحاح متمادیه که ما بشمه از آن اشاره کردیم مصداق صحیح این آیه شریفه گردید که،

اِنَّ الْاَرْضَ یَرِثُهَا عِبَادِیَ الصّٰلِحُوْنَ

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 687 of 711

معلومات عمده راجع بمدارج حیات اعلیحضرت محمد نادرشاه سلمهم الله تعالی

نمبر	وقوعات	سنه هجری قمری	سنه هجری شمسی	سنه عیسوی
۱	ولادت سردار محمد نادرخان	۱۳۰۲	۱۲۶۲	۱۸۸۵
۲	ورود سردار محمد نادرخان بکابل	۱۳۱۹	۱۲۸۰	۱۹۰۱
۳	کندکمشری سردار محمد نادرخان	۱۳۲۱	۱۲۸۲	۱۹۰۳
٤	غندمشری " "	۱۳۲۳	۱۲۸٤	۱۹۰۵
۵	سیاحت هند " "	۱۳۲٤	۱۲۸۵	۱۹۰۶
۶	سیاحت افغانستان " "	۱۳۲۵	۱۲۸۶	۱۹۰۷
۷	جنرالی " "	۱۳۲۶	۱۲۸۷	۱۹۰۸
۸	حرکت جهة قیام اغتشاش و اصلاح جنوبی	۱۳۲۹	۱۲۹۰	۱۹۱۱
۹	عودت مظفرانه از سمت جنوبی	۱۳۳۰	۱۲۹۱	۱۹۱۲
۱۰	نائب سالاری سردار محمد نادرخان	"	"	"
۱۱	تاسیس مکتب ملک زاده ها	"	"	"
۱۲	" " جدید الاسلام	"	"	"
۱۳	اصلاح و نظارت از مکتب حربیه	۱۳۳۱	۱۲۹۲	۱۹۱۳
۱٤	افزودی تنخواه غلگی نظام	"	"	"
۱۵	سپه سالاری سردار محمد نادرخان	۱۳۳۲	۱۲۹۳	۱۹۱٤
۱۶	ظهور اصلاحات عصری و تشکیلات اساسی نظام	۱۳۳۵	۱۲۹۶	۱۹۱۷
۱۷	ابتلای خاندان نادری در سمت مشرقی	۱۳۳۷	۱۲۹۷	۱۹۱۸
۱۸	عزیمت سردار محمد نادرخان بجهاد استقلال	۲۱ رجب ۱۳۳۷	۳ ثور ۱۲۹۸	۲۳ اپریل ۱۹۱۹

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 688 of 711

معلومات عمده راجع بمدارج حیات اعلیحضرت محمد نادر شاه سلمهم الله تعالی

نمبر	وقوعات	سنه هجری قمری	سنه هجری شمسی	سنه عیسوی
۱۹	فتح وقبضهٔ (دانا)	۲۰ شعبان ۱۳۳۷	۳۱ ثور ۱۲۹۸	۲۱ می ۱۹۱۹
۲۰	تسخیر کوتل پیوار	۲۱ " "	۱ جوزا "	۲۲ " "
۲۱	فتح (شهر تهل)	۲۷ " "	۷ " "	۲۸ " "
۲۲	متارکه	۳ رمضان "	۱۲ " "	۲ جون "
۲۳	معاودت سپه سالار از خاک انگلیز بعد از متارکه	۸ " "	۱۷ " "	۷ " "
۲۴	حصول استقلال افغانستان	۲ ذیقعده "	۲۶ اسد "	۱۸ اگست "
۲۵	معاودت مظفرانهٔ سپه سالار از جهاد استقلال بکابل	۲۵ محرم ۱۳۳۸	۲۸ میزان "	۲۱ اکتوبر "
۲۶	تقرر سردار محمد نادر خان بوزارت حربیهٔ افغانستان	صفر "	عقرب "	نومبر "
۲۷	غربت " " جهة اصلاحات مشرقی	ربیع الاول "	قوس "	دسمبر "
۲۸	تأسیس اخبار اتحاد مشرقی ومکاتب در جلال آباد	" "	حوت "	" "
۲۹	معاودت موقتانهٔ نادری از سمت مشرقی	ذیقعده "	اسد ۱۲۹۹	اگست ۱۹۲۰
۳۰	اصلاحات مهمهٔ نادری در وزارت حربیه	۱۳۳۹ - ۱۳۴۰	۱۲۹۹ - ۱۳۰۰	۱۹۲۱ - ۱۹۲۲
۳۱	تأسیس مجلهٔ مجموعهٔ عسکریه وطبع نقشهٔ افغانستان وتأسیس مکتب طبیهٔ ملیهٔ علی آباد	" "	" "	" "
۳۲	غربت سپه سالار برای اصلاح وتنظیم قطغن وبدخشان	جمادی الاول "	جدی "	جنوری ۱۹۲۳
۳۳	تأسیس جریدهٔ اصلاح خان آباد	"	"	"
۳۴	معاودت کامیابانهٔ سپه سالار از خان آباد	ربیع الثانی ۱۳۴۱	قوس ۱۳۰۱	دسمبر "
۳۵	انطباع کتاب رهنمای قطغن وبدخشان	"	"	"

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 689 of 711

معلومات عمده راجع بمدارج حیات اعلیحضرت محمد نادرشاه سلمهم الله تعالی

نمبر	وقوعات	سنه هجری قمری	سنه هجری شمسی	سنه عیسوی
۳۶	استعفای سپه سالار از وزارت حربیه	ربیع الثانی ۱۳۴۲	قوس ۱۳۰۲	دسمبر ۱۹۲۳
۳۷	تقرر سپه سالار بوزارت مختاری افغانستان در پاریس	۸ شعبان "	۲۴ حوت "	۱۵ مارچ ۱۹۲۴
۳۸	حرکت سپه سالار بوزارت مختاری افغانستان در پاریس و برلین	ذیحجه "	سرطان ۱۳۰۳	جولائی "
۳۹	انفصال سپه سالار از وزارت مختاری افغانی در پاریس	۲۴ جمادی الاولی ۱۳۴۵	۸ قوس ۱۳۰۵	۳۰ نومبر ۱۹۲۶
۴۰	حرکت سپه سالار جهة نجات وطن	شعبان ۱۳۴۷	دلو ۱۳۰۷	فروری ۱۹۲۹
۴۱	مواصلت سپه سالار بخاک افغانستان	۲۰ رمضان "	۱۹ حوت "	۱۱ مارچ "
۴۲	حرکت " از خوست	۲۱ شوال "	۱۳ حمل ۱۳۰۸	۲- اپریل "
۴۳	مواصلت " در بالاده گردیز	۴ ذیقعده "	۲۵ " "	۱۴ " "
۴۴	ورود وفد مشرقی بسرکرده گی آقای محمد گلخان	۱۱ " "	۱ ثور "	۲۱ " "
۴۵	جنگ دَبَر	۱۲ " "	۶ " "	۲۶ " "
۴۶	" خوشی	۱۸ " "	۸ " "	۲۸ " "
۴۷	آمدن اولین وفد بچه سقو	۶ ذیحجه "	۲۵ " "	۱۵ می "
۴۸	" دومین " " با آقای علیشاه خان	۱۷ " "	۵ جوزا "	۲۶ " "
۴۹	جنگ گردیز	۶ محرم ۱۳۴۸	۲۳ " "	۱۳ جون "
۵۰	سقوط گردیز	۱۸ " "	۴ سرطان "	۲۵ " "
۵۱	وصول سپه سالار بکاجی	۲۱ " "	۷ " "	۲۸ " "
۵۲	معاهدهٔ وحدت اقوام	۲۸ " "	۱۴ " "	۵ جولائی "
۵۳	فتح مکر خوشی	۴ صفر المظفر "	۱۹ " "	۱۰ " "

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 690 of 711

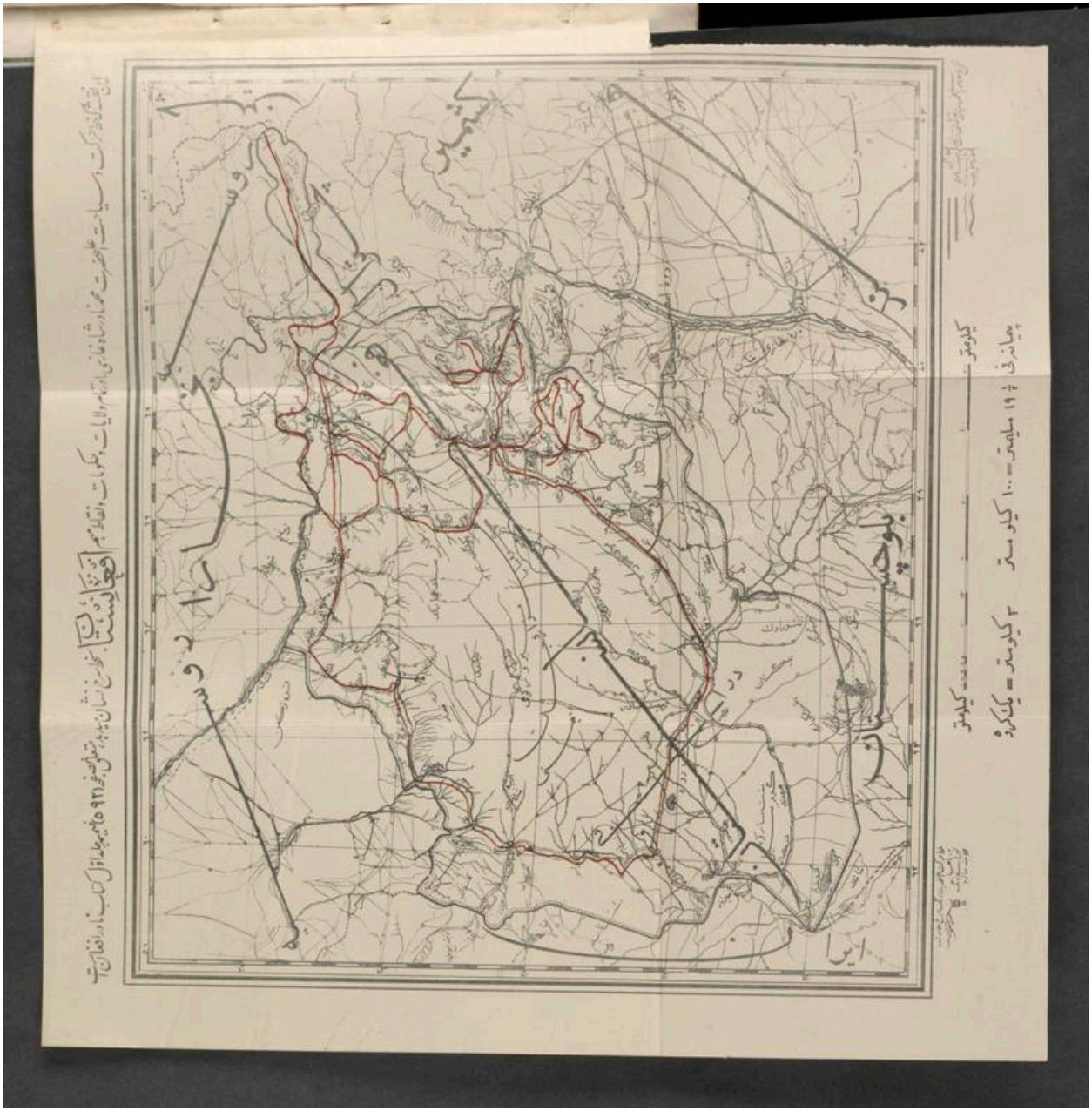

معلومات عمده راجع بمدارج حیات اعلیحضرت محمد نادر شاه سلمهم الله تعالی

نمبر	وقوعات	سنه هجری قمری	سنه هجری شمسی	سنه عیسوی
۵۴	حمله مشرقی کابل	۴ صفر ۱۳۴۸	۱۹ سرطان ۱۳۰۸	۱۰ جولائی ۱۹۲۹
۵۵	اجراء و تاسیس اخبار اصلاح در جاجی	۲۳ " "	۶ اسد "	۲۹ " "
۵۶	اعزام قوا بعزم فتح کابل	۱۳ ربیع الثانی "	۲۵ سنبله "	۱۷ ستمبر "
۵۷	فتح تنگی و اغجان	۲۶ " "	۸ میزان "	۳۰ " "
۵۸	فتح کابل	۵ جمادی الاولی "	۱۶ " "	۸ اکتوبر "
۵۹	تخلیه ارگ و فرار سقوز اده	۹ " "	۲۰ " "	۱۲ " "
۶۰	ورود سپه سالار بکابل	۱۱ " "	۲۲ " "	۱۴ " "
۶۱	جلوس میمنت مانوس اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی	۱۲ " "	۲۳ " "	۱۵ " "

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 692 of 711

معلوماتِ مفیده راجع بسیاحت اعلیحضرت محمد نادر شاه که در نقشهٔ افغانستان بمقابل صفحهٔ هذا بخط سرخ اشاره شده

افغانستان

اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی سیاحت مقامات آتی را بمعیت اعلیحضرت امیر حبیب الله خان شهید در سنه ۱۳۲۵ قمری فرموده اند:

غزنی، مقر، کلات، قندهار، فراه، هرات، میمنه، بلخ، مزار، قطغن و بدخشان بامیان وغیره حصص مربوطهٔ ولایت کابل.

بسمت مشرقی از سنه ۱۲۸۲ شمسی تا سنه ۱۲۹۷ شمسی همه ساله با موکب اعلیحضرت شهید رونق افزای جلال آباد میشدند و در سنه ۱۲۹۸ و سنه ۱۲۹۹ شمسی جهة اصلاح و تنظیم مشرقی تشریف فرما شدند بگذا در سنه ۱۳۰۱ بمعیت شاه مخلوع اقامت گزین آن سمت بودند.

در سمت جنوبی در سنه ۱۲۹۱ جهة ادارهٔ اغتیت، و در سنه ۱۲۹۹ برای جهاد استقلال و در سنه ۱۳۰۷ و سنه ۱۳۰۸ شمسی جهة نجات وطن مصروف اصلاحات و مساعی و مجاهدات بودند.

خارج

اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی ایام طفولیت و سن رشد را در ڈیره دون اقامت داشته و دیگر حصص هندوستان را ضمناً مشاهده فرموده اند، تکرار در سنه ۱۳۲۶ قمری بمعیت اعلیحضرت شهید شهرهای بزرگ هندوستان را سیاحت کرده اند.

در اروپا بوقت تقرر ایشان بسفارت مختاری افغانستان در پاریس و بژیک چه در اثنای مأموریت و چه در موقع سیاحت و معالجه و تبدیل آب و هوا شهرهای ذیل را سیاحت فرموده اند:
مصر، فرانسه، بژیک، ایطالیا، جرمنی، استریا.

یادداشت

ذات شاهانه علاوه بر زبان افغانی و فارسی که در افغانستان رائج است، بزبان اردو، انگلیزی، فرانسوی نیز تکلم و تحریر کرده میتوانند.

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 693 of 711

سلسلۂ نسب آنسب اعلیحضرت محمد نادرشاہ غازی

سلسلۂ نسب پدری شان بسلسلۂ محمد زائی منتہی میشود بہ این صورت :-	سلسلۂ نسب مادری اعلیحضرت محمد نادرشاہ	سلسلۂ نسب مادری شان بسلسلۂ سدوزائی منتہی میشود بہ اینقرار :-
اعلیحضرت محمد نادرشاہ بن	اعلیحضرت محمد نادرشاہ بن	اعلیحضرت محمد نادرشاہ ولد
سردار محمد یوسف خان بن	سردار محمد یوسف خان بن	بنت شہزادہ احمد علی خان
سردار یحیی خان بن	بی بی ہمدم بنت	شہزادہ احمد علیخان بن
سردار سلطان محمد خان بن	وزیر محمد اکبر خان غازی بن	ایوب شاہ بن
وزیر پاینده خان بن	اعلیحضرت امیر کبیر دوست محمد خان بن	اعلیحضرت تیمور شاہ بن
حاجی جمال خان بن	وزیر پاینده خان بن	اعلیحضرت احمد شاہ (درانی) بن
حاجی یوسف خان بن	حاجی جمال خان بن	محمد زمانخان بن
بارو خان بن	حاجی یوسف خان بن	دولت خان بن
محمد (زائی) بن	بارو خان بن	سرمست خان بن
عمر خان (زائی) بن	محمد (زائی) بن	شیر خان بن
اسمعیل خان بن	عمر خان (زائی) بن	خضر خان بن
نیک بن	اسمعیل خان بن	سعداللہ خان (سدوزائی) بن
دارو بن	نیک بن	عمر خان بن
سیفل بن	دارو بن	معروف خان بن
نور (زائی) بن	سیفل بن	بہلول خان بن
بارک (زائی) بن	نور (زائی) بن	کتہ خان بن
سلیمان (معروف بہ زیرک) بن	بارک (زائی) بن	بامی (زائی) بن
عیسے بن	سلیمان (معروف بہ زیرک) بن	حبیب خان بن
ختر بن	عیسے بن	پوپل (زائی) بن
ابدال بن	ختر بن	
ترین بن	ابدال بن	
شرفدین (معروف بہ شرخبون) بن	ترین بن	
شکر بن	شرفدین (معروف بہ شرخبون) بن	
قیس عبدالرشید	شکر بن	
	قیس عبدالرشید	

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 694 of 711

سلسلهٔ اولادهٔ سردار معظم یحیی خان جدّ امجد اعلیحضرت محمد نادرشاه

نام پدر	اولاد ذکور	اولاد اناث
سردار معظم (یحیی خان) مرحوم	سردار محمد آصف خان مرحوم سردار محمد یوسف خان مرحوم	حرم امیر محمد یعقوب خان حرم سردار فتح محمد خان حرم سردار محمد رحیم خان

سلسلهٔ اولادهٔ سردار محمد آصف خان عم معظم اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی

نام پدر	اولاد ذکور	اولاد اناث
سردار محمد آصف خان مرحوم	سردار محمد سلیمان خان مرحوم سردار حمد شاه خان سردار محمد کریم خان	ملکهٔ افغانستان والدهٔ شهزاده محمد ظاهر خان حرم سردار محمد رفیق خان حرم سردار محمد عزیز خان حرم عبد الغنی خان حرم محمد اکبر خان حرم نور احمد خان بقیه

سلسلهٔ اولادهٔ سردار محمد یوسف خان والد امجد اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی

نام پدر	اولاد ذکور	اولاد اناث
سردار محمد یوسف خان مرحوم	اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی سردار محمد عزیز خان سردار محمد هاشم خان سردار شاه ولیخان سردار شاه محمود خان سردار محمد علیخان مرحوم	مرحومه علیا جنابزاده حرم اعلیحضرت شهید والده شهزاده اسد الله خان حرم سردار محمد سلیمان خان مرحوم حرم سردار شیر احمد خان مرحومه حرم سردار محمد یونس خان پسر امیر محمد یعقوب خان حرم محمد حیدر خان

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 695 of 711

سلسلهٔ نواسه‌های سردار محمد آصف خان مرحوم عم معظم اعلیحضرت محمد نادرشاه

نام پدر	اولاد	
	ذکور	اناث
سردار محمد سلیمان خان مرحوم	سردار احمد علیخان سردار علی شاه خان سردار غلام محمد خان سردار عبدالقادر خان سردار عبدالله خان	پنج نفر
سردار احمد شاه خان	سردار تیمور شاه خان	چهار نفر

ketabton.com - The Digital Library

http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 696 of 711

سلسلهٔ نواسه‌های سردار محمد یوسف خان مرحوم والد امجد اعلیحضرت محمد نادرشاه

نام پدر	اولاد	
	ذکور	اناث
اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی	شهزاده محمد طاهر خان	چهار نفر
سردار محمد عزیز خان	سردار محمد داؤد خان سردار محمد نعیم خان	یک نفر
سردار شاه ولیخان	سردار احمد ولیخان سردار عبد الولیخان سردار ولی شاه خان	
سردار شاه محمود خان	سردار زلمی خان سردار سلطان محمود خان	پنج نفر
سردار محمد علی خان مرحوم	سردار محمد ولیخان	دو نفر

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 697 of 711

اجمال حیرت حال معظم دودمان نادری

هرچند حالات مفصل و جامع هریکی از رجال آتی الذکر خاندان عالیشان نادری درخور نگاشتن یک یک کتاب جداگانه است ولی محض تقدیر مساعی وطنخواهانهٔ شان درینجا بالاختصار باجمال حیات شان که تماماً در مساعی و خیالات ملت پرورانهٔ اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی اشتراک داشتند قرار آتی میپردازیم:

جناب سردار محمد عزیز خان

مراتب تعلیم و تربیهٔ معظم له بهمراه ذات شاهانه انجام یافته، در سنه ۱۳۲۱ ق شاغاسی خارجهٔ افغانستان مقرر شدند و این کار را نظر باقتضای وقت و زمان و مطابق بسیاست حکومت عصر اعلیحضرت امیر حبیب الله خان بنهایت صداقت و امانت انجام میدادند، و در دورهٔ هند و افغانستان بمعیت اعلیحضرت شرکت داشتند.

در عصر امانیه در موقع ورود قوافل مسلسل مهاجرین بمردانه از ان هند و ستانیها مطلوم که نظر بدعوت ناعاقبت اندیشانهٔ شاه مخلوع بافغانستان هجرت میکردند پذیرائی و خبرگیری میکرد، و طوریکه در صفحهٔ ۲۱۵ مرقوم شد مشار الیه باتفاق یکعده از دیگر افاغنهٔ حساس و هندیهای مقیم کابل در فراهم آوری تسهیلات و معاونتهای

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 698 of 711

اخلاقیهٔ آنها میکوشیدند .

در سنه ۱۲۹۹ اش بهراه اولین دستهٔ محصلین افغانی که جهة اخذ تعلیم علوم و فنون عالیه بخارج اعزام شدند بحیث نگران و مربی به اروپا تشریف بردند و دقیقهٔ از دقائق نظارت و حسن مراقبت و تطبیق دادن همه مراتب تعلیم و تربیه را بر طلاب افغانی فروگذار نشدند .

در سنه ۱۳۰۳ بحیث نائب وزیر مختار افغانی در پاریس و بلجیک بمعیت برادر موقرش (اعلیحضرت محمد نادر شاه که در انوقت وزیر مختار بودند) مقرر شده بر علاوهٔ نگرانی از طلاب افغانی این وظیفه را هم بصورت صحیح و اساسی ایفا میکردند .

در سنه ۱۳۰۵ بهراه چند نفر طلا بیکه موقتاً از پاریس بمرکز خواسته شده بودند وارد کابل شده چندی بواسطهٔ عدم موافقت بطرز عمل حکومت در خانه بیکار، از اراضی و املاک خود و اعلیحضرت غازی خبرگیری مینمودند .

در سنه ۱۳۰۶ بواسطهٔ گرفتن خبر شدت علالت اعلیحضرت و استماع بیماری شدید پسرش محمد داود خان تکرار جهة تیمارداری آنها در حالیکه از دیدن اوضاع اشتعال آمیز حکومت امانی در وطن خیلی متأثر بودند، عازم پاریس شدند، و در آنجا بمعالجه و پرستاری از مومی الیه و فرزند نور بصرش پرداخته الی حدوث انقلاب به حضور جناب

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 699 of 711

سپه سالار (اعلیحضرت موجوده) ماندند.

در موقع حدوث انقلاب هرچند حضرت معظم له زیاده تر میل و خواهش داشتند که با سپه سالار غازی (اعلیحضرت) و دگر اخوان نامی شان، در رفع بلای انقلاب و خانه جنگی از خاک پاک افغانی صرف مساعی کنند، ولی سپه سالار (اعلیحضرت) براو شان امر و تاکید فرمودند تا در فرانسه بوده از تعلیم و تربیهٔ خلف الصدق اعلیحضرت غازی آقای محمد ظاهر خان و فرزند ارجمند خود شان محمد داود خان نگرانی کنند چنانچه حضرت ممدوح با دل شکسته در فرانسه بموجب امر برادر فرزانهٔ شان الی ختم انقلاب مانده در دوران انقلاب از اعطای معلومات تازه وغیره معاونتهای اخلاقیه با این برادران مجاهد شان کوتاهی نکردند

جناب سردار محمد هاشم خان

حضرت ممدوح مراتب تعلیم تربیوی خود را با اعلیحضرت غازی معًا انجام و در اواخر سنه ۱۲۸۲ ش منصب سرلوسی حضور نائل و در دورهٔ هند و افغانستان با اعلیحضرت شامل بوده وظائف خود را با کمال صفائی و درستی ایفا و در سنه ۱۲۹۶ بقوماندانی عمومی قوای نظامی هرات بصفت نائب سالار افتخار یافتند، و این خدمت را با کمال فعالیت و صداقت انجام و روح صحیح عسکریت و نظم و نسق زیادی را در نظام آنجا تزریق نمودند

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 700 of 711

که شمهٔ ازین مجاهدات شان در صفحهٔ (۹۰) این کتاب مرقوم است .

بعد از شهادت امیر شهید از انجا منفصل و پس از کشیدن ابتلای مقرره ، بدار السلطنهٔ کابل وصل شدند ، در موقع رفتن سپه سالار غازی (اعلیحضرت) برای اصلاح و تنظیم امور مشرقی جناب اوشان هم بحیث نائب سالار نظامی حاکم اعلای مشرقی بمعیت شان عازم آن سامان شدند .

ازبدو این مأموریت مهم خویش که در ۱۲۹۸ آغاز بود الی سنه ۱۳۰۰ بچنان فعالیت وامانت و صداقت وظائف ملکی و عسکری خود را انجام داده اند ، که الی الآن تاریخ افغانستان نظیر آزانشان نمیدهد ، شمهٔ ازین اجراآت نافعهٔ شان در شمارهٔ (۹۳) سال (۲) اتحاد مشرقی تاریخی ۹ دلو سنه ۱۳۰۰ مرقوم است ، بر علاوهٔ آن ناظرین در نمود معلومات اجمالی را از صفحهٔ (۲۰۱ ، ۲۰۴ ، ۲۱۴ ، ۲۱۶ ، ۲۲۱) این کتاب استحصال فرمایند .

بنابر لزوم مشرحهٔ صفحهٔ (۲۲۹) این کتاب در اواخر سنه ۱۳۰۰ جهة وکالت امور وزارت حربیه آمدند از انوقت الی معاودت موفقانهٔ سپه سالار از تنظیمات ولایت قطغن و بدخشان بکمال همدردی و دلسوزی کفالت وزارت حربیهٔ افغانستان را بیک اساس صحیح عالیشان می نمودند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 701 of 711

در موقع اشتراک در مجلس وزرای امانی اطلاع حقایق و نقائص مربوطه را کما
میفرمودند و بر آن اجراآت ناصواب و افکار و نظریات پر از آفات حکومت که
دران وقت تازه به اقدام کردن آن از طرف حکومت تصمیم کرده می شد، دائماً تنقید
مینمودند و در همه امور از روی عقل و شعور داد حقانیت و اسلامیت خود را بظهور میرسانیدند
و بسیار میکوشیدند، تا زعمای امور آن عصر را از اختیار نمودن راه غلط دور فرمایند

بعد از اینکه سپهسالار (اعلیحضرت) ادارهٔ امور حربیه را بکف کفایت شان
گرفتند، بنا بر وجهی که در صفحهٔ ۲۶۵ مرقوم است حضرت معظم له دست از کار کشیده
بغرض معالجه و تیمارداری والدامجد شان که بمرض صعب العلاجی گرفتار بودند، در اوائل
سنه ۱۳۰۲ عازم پاریس شدند .

در وسط سنه ۱۳۰۲ بوزارت مختاری افغانستان، بنا بر امر فوری الاجرای تلگرامی در
موقعی مقرر شدند که در پاریس به پرستاری و معالجهٔ والدماجد شان مصروف بودند و
بنا بر امر و اجازهٔ والدامجد شان از انجا عازم ماسکو شده الی سنه ۱۳۰۴ بدرستی
این عهدهٔ مهمهٔ سیاسیه را انجام داده، بعداً از ان وزارت مختاری مستعفی و بحضور سپهسالار
غازی که مریض بستری بودند در پاریس حاضر شدند .

در موقع حدوث انقلاب بشر حیکه در صفحهٔ (۳۴۵) مرقوم است با اعلیحضرت عازم

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 702 of 711

افغانستان شد از پشاور قسمیکه در صفحهٔ (۳۵۵) این کتاب موجود است برای اصلاح و تنظیم مشرقی حرکت فرمودند.

در مشرقی باندازهٔ که اعلیحضرت غازی در جنوبی زحمت کشیده اند بهمان مراتب خدمت کرده اند (که شرح تفصیلات آن یک کتاب جداگانه بکار دارد) بالجمله بعد از یورش ناگهانی سقویها بر مشرقی در اثر نزاع و اختلاف قومی طوریکه در صفحهٔ (۵۴۵) کتاب مشروح است برای اصلاح و تنظیم ولایت قندهار (که بنام نامی سپه سالار غازی (اعلیحضرت) از سقویها بشدت استرداد و فتح شده بود) تشریف برده و امور از هم گسیختهٔ آن سامان را به اصول مطلوب ربط دادند.

جناب سردار شاه ولیخان

اوشان نیز مراتب تربیه و تعلیم خود را بهمراه سپه سالار غازی (اعلیحضرت) تکمیل و در سنه ۱۳۲۴ بمنصب رکاب باشی حضور نائل گردیده دران دوره که اعلیحضرت شهید در هند و افغانستان اجراء فرمود، شامل بودند و وظائف محوله خود را بکمال امانت و صداقت ایفا میفرمودند.

در موقع جهاد استقلال بمعیت برادر موقرشان طوریکه در صفحهٔ (۱۰۴) این کتاب مرقوم گردیده عازم سمت جنوبی شده در تسخیر (وانا) و (سروکی) و گرفتن دیگر تهانه های

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 703 of 711

انگلیزی چنان خدمات شانداری ازوشان نمایان شد که الی الابد موجب افتخار جهان شجاعت افغانستان است اجمال رشادتهای شان درصفحهٔ ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۶، ۱۵۲، واز ۱۶۶ تا ۱۷۴ مرقوم است .

متعاقباً به قوماندانی قوای جاجی مقرر شده، بعداز ایام متارکه درموقع معاودت مظفرانهٔ سپه سالار صاحب غازی بمرکز افغانی طوریکه درصفحهٔ ۱۷۶ تحریر شد کفالت امور نظامی و ملکی جنوبی را میفرمودند، چنانچه درصلهٔ این خدمات شاندار خود از طرف حکومت برتبهٔ لوامشری ارتقا، و به نشان (سردار اعلی) و (نشان حمیت) و (وفا) نائل شدند .

درفرصتیکه سپه سالار صاحب جهة اصلاح و تنظیم امور شرقی تشریف فرما شدند مشارالیه درمرکز وزارت حربیهٔ افغانستان بحیث وکالت وظائف محولهٔ خود را به نهایت صفائی و درستی الی معاودت سپه سالار غازی (اعلیحضرت محمد نادر شاه) از شرقی انجام میدادند (ملاحظه شود صفحهٔ ۱۹۲) این کتاب درمذاکرات صلحیهٔ افغانستان حیثیت نائب رئیس هیئت اصلاحیهٔ افغانستان را داشته افکار عالی را مظهر شدند (ملاحظه شود صفحهٔ ۲۲۹) این کتاب .

از سنهٔ ۱۲۹۶ الی سنهٔ ۱۳۰۳ قوماندانی قول اردوی مرکز را به حیثیت نائب سالاری

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 704 of 711

بکمال امانت و دیانت داری انجام میدادند، بعد از علالت و استعفای سپه سالار (اعلیحضرت) از وزارت جناب اوشان هم در اثر عدم موافقهٔ شان با اجراآت وزارت حربیه از منصب و رتبهٔ خویش به نهجی که در صفحهٔ (۲۲۶) این کتاب مسطور است مستعفی شدند.

در موقع بروز حوادث شرر انگیز سنه ۱۳۰۳ جنوبی بعد از شهادت عبدالحمید خان رئیس ارکان حربیهٔ عمومیه و چند برگد و کرنیل و سقوط تمام قوای نظامی محاذ بیدک و محصوریت محمد ولیخان در گردیز (با اینکه در خانه بیکار و اوضاع پر از اضرار حکومت امانی را بادل افگار میدیدند، محض از نقطهٔ نظر خدمت بوطن و سد باب اختلال رنج و فتن) داوطلبانه برای انجام خدمت و دوام امنیت حاضره شده نه تنها در انضباط و تأمین مرکز که شدید تحت خطر بود کوشیدند و بقیام امنیت در اطراف و نواحی مرکز و تمام لوگر موفق شدند بلکه کوتل صعب المرور تیره را که از مدتی مسدود بود صاف و محمد ولیخان را که در قشلهٔ حاکمه گردیز با قوای جسیمهٔ عسکری و تجهیزات مکملهٔ حربی محصور بود نیز از قلعه بندی رها کرد که ثمرهٔ ازین رشادتهای تاریخی شان در صفحهٔ (۲۶۳) این کتاب مرقوم است. صلهٔ آن از طرف حکومت برای شان نشان "تاج افغان" و یاوری حضور اعطا شد.

در سنه ۱۳۰۴ جهت معالجهٔ والد امجد شان بهند تشریف فرما شده، در عین مصروفیت او

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 705 of 711

بمعالجهٔ پدر بزرگوار بنابر امر فوری الاجرای مرکز مأمور به آوردن محمد عمر خان عم شاه مخلوع که از برادرزاده اش قهر کرده بود شد، چنانچه مشار الیه که از حق تلفی و مظالم امانی خیلی دلگیر و متأذی بود، بوعده و ضمانت و تسلیت سردار شاه ولیخان اعتماد، و با افغانستان آمد و بواسطهٔ اوشان بین شاه و کاکایش مناسبات منقطعه دوباره مربوط شد.

درهمین سفر هندشان که در عین معالجهٔ والدشان (در آوردن و آشتی دادن عم شاه هم میکوشید) مع الاسف وفات حسرت آیات سردار بزرگوار جناب محمد یوسف خان واقع شد، که مشار الیه باتفاق سردار احمد علیخان نعش اوشان را از پرستارخانهٔ لاهور با اعزاز و احترام حمل کرده در اسرع اوقات بخاک پاک افغانستان رسانیدند و در جوار زیارت حضرت مهتر لام صاحب (که مدفن اکثری از دگر اجداد شان است) در اول حوت ۱۳۰۴ مدفونش ساختند، اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَیْهِ رَاجِعُونَ (۱)

در ۱۳۰۵ بواسطهٔ تأثر واندوهیکه از اجراآت فتنه زای حکومت داشت، و در عین زمان از خبر علالت شدید سپه سالار (اعلیحضرت محمد نادر شاه) کسب استحضار نمود عازم پاریس شد و در انجا به پرستاری برادرش الی حدوث انقلاب صرف مساعی میکرد.

(۱) مراسم عزاداری این سردار عالی بیک اعزاز و احترام لایتناهی از طرف عامهٔ ملت افغانستان مخصوصاً در نقاطیکه نعش شان عبور میکرد، از جانب حکومت و تمام طبقات مملکت بعمل می آمد، خاصتهٔ در مرکز مجلس فاتحه گیری شان به پیمانه بلندی منعقد و در ان شخص شاه و عموم وزراء اعزه و معاریف افغانستان احضار شدند که تفصیل آن اجرا شد و قضیه مفصلاً مرقوم است.

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 706 of 711

در دوران انقلاب در سمت جنوبی بهمرکاب سپه سالار غازی (اعلیحضرت) مصدر خدمات عمده عالی شد، که حد بحد درین کتاب مذکور است، در موقعیکه حضرت معظم له با آقای محمد سرور خان و آقای سید شریف خان و آقای محمد لطیف خان از حضور سپه سالار غازی به نظم ادارهٔ گردیز به تشریحیکه در صفحهٔ (۴۳۴) مرقوم است مقرر شدند، در انجا مظهر مجاهدات عالی العال گردید، مخصوصاً هنگام تعرض قوای بزرگ سقوی بر گردیز چنان داد شجاعت و مردانگی را دادند که شمهٔ از ان در صفحهٔ ۴۲۷ - الی ۴۹۴ - این کتاب موجود میباشد.

همچنان در فتح کابل و تشتت سقویها از مرکز دار السلطنه مساعی جمیله و رشادتهای تاریخیهٔ این ذات فرزانه قابل افتخار عالم عسکریهٔ افغانستان است که تشریحات آن در خاتمهٔ این کتاب در صفحات ۵۳۸ و ۵۴۰ و ۵۴۷ تا ۵۵۲، مکلاً مرقوم است.

جناب سردار شاه محمود خان

این سردار شجاعت مدار مراتب ابتدائیهٔ تعلیم و تربیهٔ خود را با حضرت عالی سپه سالار (اعلیحضرت محمد نادر شاه) آغاز، و بعداً تعلیمات شان را در مکتب حبیبیه اکمال فرموده اند، در سنهٔ ۱۳۲۴ ق بمنصب سرخانی اسپوری فائز شدند و در دوره های خارج و داخل شرف معیت اعلیحضرت را داشته وظائف خود را دائماً بخوبی

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 707 of 711

انجام میدادند، چنانچه در سنه ۱۳۳۵ ق ترفیعاً بمنصب سرداری از حضور اعلیحضرت شهید مقرر شدند و در عین این مراتب یک مکتب را برای تعلیم مخابره بنام ستارهٔ دولت و یک یک درس خانهٔ عسکری را برای تعلیم سراوسها و قطعهٔ پروانه تاسیس نمودند.

در اوائل امارت امان الله خان طوریکه در صفحهٔ (۱۰۴) مرقوم است با سپه سالار (اعلیحضرت غازی) بعزم جهاد حرکت کرد، بتفصیلی که در صفحهٔ (۱۱۱) نگاشته شده بقوماندانیت محاذ جاجی مقرر شدند.

چنانچه حضرت ممدوح درین محاذ خدمات مفوضهٔ خود را طوریکه بعموم معلوم است بدرستی انجام دادند.

در موقع متارکه چندین هجوم های شدید قوای انگلیز را که بعزم استرداد تندی مینمودند باکمال متانت مدافعه نمودند (تفصیلات این مطلب را در صفحهٔ (۱۲۱ و ۱۲۷ و ۱۴۸ و ۱۴۹ و ۱۵۹ و ۱۶۰ و ۱۶۱ ملاحظه کنند.

و در برابر این خدمات از طرف حکومت امانی بمنصب جرنیل نظامی ارتقا و ایشان نشان (سردار اعلی) و (حمیت) اعطا شده قراریکه در صفحهٔ ۱۸۶ مرقوم است بصفت جنرال نظامی حاکم اعلای جنوبی برای تنظیم و اصلاح ادارهٔ امور قشونی کشوری بسمت جنوبی اعزام شده و درین مأموریت خود بر علاوهٔ حسن اجراآت و تدویر امور

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 708 of 711

یک اخبار را هم بنام «غازی» درخوست داد، و مکاتب متعدد یراد جاجی، خوست وگردیز وغیره نقاط تاسیس نمودند، چنانچه در موقع فراغ ازان نواحی باتخاذ نشان حسن خدمت وتحسین وآفرین حکومت امانی متباهی شدند

در سنه ۱۲۹۹ شمسی بصفت معاونی ریاست تنظیمیه قطغن وبدخشان همرکاب جناب سپه سالار غازی (اعلیحضرت موجوده) قسمیکه در صفحهٔ ۲۳۳ مرقوم است عازم و درانجا مصدر خدماتِ مهمّی شدند که اجمالش در صفحهٔ ۲۳۹ موجود میباشد.

پس از مراجعت سپه سالار (اعلیحضرت) از ریاست تنظیمیه مشارالیه بصفت قوماندانی فرقهٔ قطغن وبدخشان درانجا مصروف خدمت شدند.

در سنه ۱۳۰۴ شمسی در انطفای نائرهٔ بغاوتِ شغنان مظهر خدمت بزرگی گردیدند که تفصیل آن مکملاً در شمارهٔ (۱۱۹) سال اول اخبار "حقیقتِ" کابل بتاریخ ۲ جوزا سنه ۱۳۰۴ منشور شده ودران دورهٔ شاه مخلوع که در سنه ۱۳۰۴ بطرف غزنی وقندهار اجرا شد، در رفقای همسفرش شامل وبساخدماتِ مهمّی را دران زمینه اجرا فرمودند.

در سنه ۱۳۰۴ بحکومت اعلای مشرقی انتخاب ونظر به علل معلومه که مغرضین منجمله استند از خدماتِ بی آلایش این ذوات بملت رفاهیتی عائد شود، تا یک مدّتی معطل ماند بالآخر نسبت به نکته گیری اهالی که نسبت به بیکاری این جنرال غازی مینمودند، و

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 709 of 711

بر علاوه آن بدامنی و بی پروائی امور مشرقی که در ان اواخر باندازه مختل شده بود که بروز روشن از یک ده بدیگر قریه کسی حرکت کرده نمیتوانست، و اصلاح و تنظیم آن یک عامل مقتدری مثل سردار شاه محمود خان میخواست در سنه ۱۳۰۵ بحکومت اعلای مشرقی مقرر و اعزام گردیدند، چنانچه جناب ممدوح بیک وقت اندک به نظم و نسق امور عمومیه و اعاده امنیت تامه آنولا مظهر مجاهدات بزرگی شدند.

در سنه ۱۳۰۶ شمسی به تنظیم و اصلاح امور کنرها و اسمار بوجه احسن پرداختند و ضمناً اقوام مهمند مسکونه شالی، ولی، سرگند و قوم صافی متوطن دره شنگری و اقوام ماموند و باجوری ساکنین چغه سرای، اسمار، حصار، مرور، دره شلتن را که بعد از آمدن جناب محمد هاشم خان نائب سالار حاکم اعلای مشرقی بکابل الی الآن از اعطای مالیات و حقوق دولت آباد و در جنگ و قتال و میانی. مبتلا و از احکام حکومت تمرد مینمودند بانصائح مفیده و قوه عسکری تهدید بحکومت مطیع و منقاد ساختند و چندین ساله مالیات را که بالای شان مانده بود تحصیل کردند.

در اواخر همین سال آن مغرضین عصر امانی که سعادت و مرفه الحالی ملت را قربان اغراض شخصی و مقاصد نفسی خود میکردند و خدمات و مجاهدات امثال این رجال صادق

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 710 of 711

فعال را در برابر پیشرفت مطالب نا مشروع خود همچو یک سد متین می پنداشتند
اوشان را از حکومت اعلای مشرقی معزول و به معینی دوم وزارت داخله منصوب
فرمودند، تا مغرضین بخاطر جمعی زمینهٔ را برای کاشتن تخم این انقلابی که افغانستان را
آتش فشان ساخت تهیه کنند .

بلی اگر سردار شاه محمود خان بحکومت خویش در مشرقی دوام میکرد
ابداً این آتش خانمان سوزیکه از شنوار شرر بار شده سرتاسر وطن را بیک
سرعت محیر العقولی در داد او لاً باین شدت و سرعت بروز نمیکرد، و فرضاً
اگر ظهور هم مینمود طوریکه بغاوت شغنان را در سنه ۱۳۰۲ و حوادث سولمه کنرها و اسمار را
در سنه ۱۳۰۶ بکمال فعالیت منطقی و امنیت عمومی را بکلی در دو منطقهٔ مهمه جاری فرمودند
در بنجا هم مصدر و مظهر اقدامات مؤثری میشدند و نمی گذاشتند مبدأ این انقلاب
که حتماً واقع شدنی بود از مشرقی میشد (۱)

بعد از سقوط حکومت امانی و استیلای بچهٔ سقو بشرحیکه در صفحهٔ ۳۵۸، ۳۵۹
و ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲ مرقوم است عازم سمت جنوبی در عین بد نظمی و اختلال

(۱) مع الاسف در همین سال ۱۳۰۶ وفات حسرت آیات سردار معظم جناب محمد آصف خان عم افخم شان و جناب
محمد سلیمانخان نائب الحکومهٔ قطغن و بدخشان واقع شد که جنابان سردار شاه محمود خان، سردار احمد شاه خان و اینجانب مراسم تجهیز و تکفین
و عزاداری و فاتحه گیری اینها را بکمال همدردی و سوگواری از طرف حکومت و ملت بعمل آورده پرداختند .

ketabton.com - The Digital Library
http://hdl.handle.net/2333.1/wstqjq94 Image 711 of 711

امنیت و شیوع خانه جنگی و شدت سرما و برف باری مصروف مجاهدات ملی شده اضرار حکومت سقوی و مواد اخوت و وحدت ملی را بمردم تلقین کنان در پاره چنار شرف ملاقات (اعلیحضرت غازیرا) نائل شدند .

در طول محاربات هفت ماههٔ مجاهدین ملی زحمات و کارروائی این مرد شجاع تاریخی دوام داشت که تفصیلات آن جابجا درین کتاب مسطور است مخصوصاً زینت افزای صفحات ۴۴۸ و ۴۵۱ و ۴۹۵ و ۵۰۳ و ۵۰۶ و ۵۰۷ و ۵۳۳ تا ۵۳۶ و ۵۳۹ و ۵۵۶ و ۵۵۷ میباشد .

عزم و ثبات و استقامت و زحمت کشی و فعالیت این جوان کار آگاه موجب افتخار افغانستان ، و همه اجرا آت این مرد دانشور چه در محاربات جنوبی و چه در دوران فتح کابل بمفاد ملک و ملت شان تمام شده است .

Thank you for reading

Find more e-books and articles on Ketabton - your multilingual digital library.

www.ketabton.com

Ketabton - Pashto, Farsi, Arabic & English